

NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII

ROČNÍK XXV.

Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta

**NOTITIAE NOVAE
FACULTATIS IURIDICAE
UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII
NEOSOLII
ROČNÍK
XXV.**

2021

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:

doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

Predseda edičnej komisie:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Recenzenti:

Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc.

prof. JUDr. Ing. Bernard Pekár, PhD.

doc. JUDr. Ing. Martin Kubinec, PhD.

doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD.

Zostavovateľ:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Vydavateľ:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta UMB

Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.

© Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

ISBN 978-80-557-1919-1

EAN 9788055719191

<https://doi.org/10.24040/2021.9788055719191>

Recenzovaný vedecký zborník NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII ROČNÍK XXV. je publikovaný a šírený ako open access publikácia na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY.

OBSAH

Andrea Barancová	
Zabezpečovací prevod práva v kontexte zápisu do katastra nehnuteľností	5
Daniela Gandžalová	
Právna úprava inštitútu osvojenia na území SR v minulosti	49
Tatiana Kubincová	
Právna úprava opatrení v oblasti správy daní v súvislosti s pandémiou spôsobenou ochorením COVID-19	65
Miroslav Lisoň - Adrián Vaško	
Trestnoprávna ochrana ekonomiky	114
Jaroslav Klátik	
Niekoľko poznámok k posudzovaniu recidívy z pohľadu teórie a praxe	139
Ján Králik	
Využívanie inštitútu mierových misí Organizácie spojených národov v 21. storočí	156
Darina Králiková	
Historicko-právny vývoj inštitútu záložného práva	166
Karel Marek	
Ke splnění v České republice	179
Martin Mihók	
Dokazovanie nepríčetnosti páchatel'a trestného činu ako predpoklad vylúčenia trestnej zodpovednosti	190
Karel Marek - Zdeněk Sadílek	
Závazky ze smluv příkazního typu	204
Jana Neumann	
Konflikty a přístupy k ich riešeniam v projektoch verejných stavieb v Spolkovej republike Nemecko	220
Silvia Ondrejková	
Vybrané aspekty drogovej kriminality z pohľadu mládeže. Vymedzenie základných pojmov	230
Drahomíra Ondrová	
Law, Ethics, The right to good public administration	249
Nikola Pacalajová	
Výkon, zánik a výmaz hypotekárneho záložného práva podľa právnej úpravy Občianskeho zákonníka	264
Martin Píry	
Právny štát verzus verejný záujem v boji proti COVID-19	320
Ľubica Saktorová	
Úloha a vplyv aktérov globálnej občianskej spoločnosti na ustanovenie medzinárodného trestného súdu	328
Martin Skaloš	
Historický exkurz do právnej úpravy hospodárskych a daňových trestných činov na území súčasnej Slovenskej republiky	338

Katarína Ševcová	
Sťažnosť v Civilnom sporovom poriadku.....	354
Michaela Ševčíková	
Súbeh trestných činov	363
Marek Švec – Zuzana Homer	
Úskalia čerpania sociálneho fondu zamestnávateľom	375
Juraj Takáč	
Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas existencie manželstva.....	385
Sára Tarnociová	
Prokúra ako druh zmluvného zastúpenia v obchodnom práve	402
Mária Tomová	
Vybrané trestnoprávne aspekty dopingu v športe	413
Michal Turošík	
Systematika kontraktov v rímskom práve.....	425
Michal Úradník	
Komparácia proklamovaných cieľov počas funkčného obdobia vlády Slovenskej republiky v rokoch 2016-2020 v intenciách právnej úpravy finančného a daňového práva	433
Vendulka Valentová	
Historický vývoj volebného práva českých žien v kontextu zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.	477
Richard Varga	
Právna úprava oddĺženia fyzickej osoby a jej vplyv na vymáhanie pohľadávok a podnikanie.....	488

Andrea Barancová¹

Zabezpečovací prevod práva v kontexte zápisu do katastra nehnuteľností

Kľúčové slová

zabezpečovací prevod práva, zabezpečenie, nehnuteľnosť

Abstrakt

Zabezpečovací prevod práva je jedným zo zabezpečovacích inštitútov, ktorého právna úprava je obsiahnutá v Občianskom zákonníku. Od svojho zaradenia medzi zabezpečovacie inštitúty je považovaný za „sporný, neobľúbený“ inštitút. Hlavným dôvodom takéhoto vnímania je jeden z jeho atribútov - „dočasný“ charakter vlastníckeho práva. Autor sa v príspevku zaoberá aplikačnými problémami zabezpečovacieho prevodu práva vo vzťahu k vlastníckemu právu k nehnuteľnostiam.

Keywords

Security transfer of a right, security, immovable property

Abstract

Security transfer of the ownership right is one of possible security instruments which is governed by rules of the Civil Code. It has been considered to be “disputable, unpopular” instrument since being used as a security. As a main reason for such a point of view is a fact that security transfer shall create only “temporary” ownership. In the thesis, the Author deals with problems and obstacles occurring during the practical use of security transfer of rights in relation to ownership of immovable property.

System právnych prostriedkov určených na zabezpečenie záväzkov slúži na posilnenie postavenia veriteľa voči dlžníkovi a znižovanie neistoty veriteľa v záväzkových vzťahoch. Význam zabezpečovacích prostriedkov sa dostáva do popredia najmä v prípade, ak dlžník nesplní svoju povinnosť vyplývajúcu mu zo záväzkového vzťahu. Veriteľ má síce možnosť domáhať sa, aby bol dlžník súdnym rozhodnutím mocensky donútený na splnenie svojho záväzku, avšak veriteľ sa tak musí podrobiť často zdĺhavému súdnemu konaniu, pričom možnosť súdneho vynútenia splnenia určitej povinnosti bude v konečnom dôsledku závisieť od solventnosti dlžníka. Z tohto dôvodu je pri záväzkových vzťahoch častá a pochopiteľná snaha

¹ JUDr. Andrea Barancová, PhD., odborný asistent, Katedra správneho práva, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

veriteľa o to, aby splnenie záväzku dlžníkom bolo vopred zabezpečené. Zabezpečenie záväzkov je možné chápať ako zabezpečenie splnenia záväzkových vzťahov k nim prístupujúcimi právnymi vzťahmi, medzi ktorými môžeme nájsť záväzkové vzťahy, aj vecné práva.

Právne prostriedky zabezpečenia záväzkov plnia viacero funkcií. Ich prvotnou funkciou je prevencia, keďže zabezpečenie záväzku je možné chápať ako tlak na dlžníka, aby svoju povinnosť včas a riadne splnil. Vo vzťahu k veriteľovi zabezpečovacie inštitúty plnia zabezpečovaciu funkciu, ktorá sa prejavuje v istote veriteľa, že jeho pohľadávka bude uspokojená. V prípade, že pohľadávka zo zabezpečeného záväzku nebude včas a riadne uspokojená, veriteľ je oprávnený pristúpiť k využitiu náhradného zdroja uspokojenia. Hovoríme tu o funkcii uhradzovacej. Všetky uvedené funkcie zabezpečovacích inštitútov sa v právnom vzťahu navzájom dopĺňajú a prelínajú.

Ako vyplýva z vyššie uvedených funkcií právneho zabezpečenia záväzkov, v prípade porušenia povinností zo strany dlžníka, pre veriteľa ponúkajú zabezpečovacie prostriedky viaceré výhody:

- veriteľ môže okrem majetku dlžníka postihnúť aj majetok iných osôb, ak tieto poskytnú zabezpečenie,
- určitý majetok (či už majetok dlžníka alebo inej osoby) je postihnuteľný prednostne pred uspokojením nárokov iných veriteľov – v poradí zabezpečených veriteľov,
- vymáhanie nároku veriteľa je uľahčené a urýchlené.

Právny vzťah vzniknutý zo zabezpečenia záväzku má akcesorickú povahu. Nie je rozhodujúce, či vznikol medzi dlžníkom a veriteľom alebo veriteľom a treťou osobou, ktorá poskytla zabezpečenie. Podstata akcesority spočíva v tom, že zabezpečovací právny vzťah je závislý od hlavného právneho vzťahu medzi veriteľom a dlžníkom. Uvedená závislosť znamená, že vedľajší právny vzťah nemôže vzniknúť samostatne, tj. bez vzťahu hlavného. Existencia platného hlavného právneho vzťahu je jedným z predpokladov vzniku vzťahu zabezpečovacieho. Obsah zabezpečovacieho vzťahu je podmienený obsahom vzťahu zabezpečovaného, avšak nemusí byť vždy úplne totožný, pretože môže byť vymedzený aj užšie. Pokiaľ ide o zánik vedľajšieho právneho vzťahu, ten väčšinou závisí od zániku hlavného právneho vzťahu. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na skutočnosť, že kým vznik zabezpečovacieho právneho vzťahu je vždy viazaný na existenciu zabezpečovaného vzťahu, jeho zánik môže v určitých prípadoch nastať aj samostatne, nezávisle od zániku hlavného vzťahu.

Všeobecná právna úprava zabezpečenia záväzkov je obsiahnutá v Občianskom zákonníku. Táto občianskoprávna úprava platí aj v obchodnoprávných vzťahoch. Obchodný zákonník tu pôsobí ako *lex specialis* vo vzťahu k Občianskemu zákonníku. Občiansky zákonník oproti Obchodnému zákonníku obsahuje výlučnú právnu úpravu zádržného práva, záložného práva, dohody o zrážkach zo mzdy a iných príjmov, zabezpečenie záväzku prevodom práva a zabezpečenie záväzku prevodom pohľadávky. Tieto zabezpečovacie inštitúty sú v tejto forme použiteľné aj pre obchodné záväzkové vzťahy. Záložné právo a zmluvná pokuta sa bude riadiť všeobecnou právnou úpravou Občianskeho zákonníka a Obchodný zákonník ju svojimi ustanoveniami, ohľadom týchto zabezpečovacích inštitútov, len dopĺňa.

Zabezpečovacie inštitúty ručenie a uznanie záväzku (dlhu) sú komplexne upravené v obidvoch kódexoch. Právna úprava Občianskeho zákonníka je v týchto prípadoch pre oblasť obchodných záväzkových vzťahov úplne vylúčená. Banková záruka ako ďalší zabezpečovací inštitút je upravená výlučne v Obchodnom zákonníku a túto je možné použiť aj na právne vzťahy, ktoré pod úpravu Obchodného zákonníka nespádajú. Občiansky zákonník v piatom oddieli I. hlavy ôsmej časti Občianskeho zákonníka obsahuje ustanovenia upravujúce jednotlivé formy zabezpečenia záväzkov, kde je zaradené aj ustanovenie hovoriace o zábezpeke. V tomto prípade sa však nejedná o osobitný spôsob zabezpečenia záväzku, ale uvedené ustanovenia len vysvetľujú, akou formou je možné splniť povinnosť dať zábezpeku. Povinnosť dať zábezpeku vzniká väčšinou na základe dohody strán. V niektorých prípadoch právo žiadať poskytnutie zábezpeky je ustanovené priamo zákonom. Rozhodnutie o voľbe spôsobu zabezpečenia konkrétneho záväzku bude nepochybne závisieť od okolností prípadu, a najmä od vzájomnej dohody strán, kde zmluvné strany by mali zväžiť sledovaný účel a osobu dlžníka (v rámci jeho možností poskytnúť zabezpečenie).

1 Zabezpečovací prevod práva v pôvodnej právnej úprave

Jedným z kontroverzných zabezpečovacích inštitútov je zabezpečovací prevod práva, právna úprava ktorého je obsiahnutá v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej aj ako „Občiansky zákonník“). Dodnes platný Občiansky zákonník v pôvodnom znení zabezpečovací prevod práva neupravoval. Spoločenské zmeny súvisiace s obdobím nasledujúcim po roku 1989 si vyžiadali aj zmenu mnohých zákonov. Občiansky zákonník nemohol slúžiť ako základný zákon upravujúci súkromno - právne vzťahy v novej rozvíjajúcej sa spoločnosti. Prijatím zákona č. 509/1991 Zb., s účinnosťou od 01.01.1992, ktorým došlo k rozsiahlej zmene

Občianskeho zákonníka, sa do Občianskeho zákonníka dostala úprava zabezpečovacieho prevodu práva. Do tohto obdobia odborná literatúra pripúšťala jeho použitie len formou inominátneho kontraktu.

Právna úprava v Občianskom zákonníku po prijatí zákona č. 509/1991 Zb. bola veľmi stručná, obsiahnutá len v ustanovení §553 v znení „*Splnenie záväzku môže byť zabezpečené prevodom práva dlžníka v prospech veriteľa. Zmluva o zabezpečovacom prevode práva musí byť uzatvorená písomne.*“ Z tohto znenia bola jasná len písomná forma právneho úkonu a skutočnosť, že tento právny úkon môže byť uzatvorený výlučne medzi osobou dlžníka a veriteľa. Na prvý pohľad stručná právna úprava nechala právnu verejnosť tápať nielen v otázke postupu zmluvných strán pri dojednaní tohto inštitútu, ale aj samotnej povahe inštitútu ako takého.² Strohosť právnej úpravy dávala možnosť konsenzuálneho dotvárania zmluvného vzťahu podľa pravidiel civilného práva, veľakrát s využitím neexistencie kogentných pravidiel pri jeho použití. V tejto súvislosti bolo zaujímavé sledovať jeho aplikáciu v praxi, kde sa vyskytovalo veľké množstvo rozporov, nezrovnalostí a interdisciplinárnych otázok. Veľa otázok bolo spojených najmä so zabezpečovacím prevodom práva, ak jeho predmetom bola nehnuteľnosť. Zabezpečovací prevod práva bol najčastejšie používaný práve pri nehnuteľnostiach. Nejasnosť podmienok jeho použitia a ponechaná voľnosť úpravy vzájomných vzťahov medzi dlžníkom a veriteľom pri tomto právnom úkone bola dôvodom jeho častého zneužívania.

Právna úprava v prijatom znení kogentne stanovovala písomnú formu právneho úkonu. V spojení s ďalšími právnymi predpismi bolo zrejmé, že v prvom rade bolo potrebné spísanie zmluvy o zabezpečovacom prevode práva. Ak predmetom bolo vlastnícke právo k nehnuteľnosti, zmluva podliehala ešte rozhodnutiu príslušného správneho orgánu o jej povolení do katastra nehnuteľností. Tu sa vynára sporný bod tejto právnej úpravy, a to definovanie charakteru zabezpečovacieho prevodu práva. V snahe nájsť odpoveď na túto otázku, sa vytvorili štyri rôzne prístupy. Autor Čermák sa prikláňal k názoru, že pri zabezpečovacom prevode práva ide iba o oslabenie obsahu určitého subjektívneho práva dlžníka, v pravom slova zmysle sa ani nejedná o prevod práva, ide výlučne o zabezpečováciu, nie uhradzováciu funkciu, ktorú plní.³ Podľa Svobodu⁴ aj Planka⁵ sa v prípade zabezpečovacieho prevodu práva jednalo o prevod s rozvázovacou podmienkou, že

² SOLČANSKÝ, D. *Zabezpečovací prevod práva- aplikačná a rozhodovacia prax.* In Bulletin slovenskej advokácie 5/2009, s. 19.

³ ČERMÁK, K. *Je zajišťovací prevod práva fiduciárnym prevodom?* In *Bulletin advokacie*, 1997, č.3, s.12

⁴ SVOBODA J. a kol. *Občiansky zákonník.* Bratislava Eurounion 1994, s. 394.

⁵ PLANK, K. a kol. *Občianske právo s vysvetlivkami.* 1.zv., Bratislava, Iura edition 1996, s. 468.

zabezpečený záväzok bude splnený. Odporcovia tejto teórie argumentovali najmä skutočnosťou, že takáto podmienka by najprv musela byť výslovne dojednaná v zmluve.⁶ Tretí prístup bol založený na princípe fiduciárneho prevodu. Podľa autorov, ktorí boli zástancami tohto prístupu, zabezpečovací prevod práva bol prevod založený na dobrej viere a dôvere, slúžil výlučne na zabezpečenie pohľadávky, dispozičné právo veriteľa bolo obmedzené.⁷ Štvrtou alternatívou bol prístup, ktorý ponecháva na vôli strán, či si v zmluve dohodnú rozvázovaciú podmienku alebo spätný prevod práva. Podľa Zoufalého boli akceptovateľné obidve možnosti, záleží len na vôli strán, či si dojednávajú rozvázovaciú podmienku alebo obligáciu, rovnako ako v podmienkach Rakúska i Nemecka.⁸ Práve tieto nezrovnalosti vytvárali právnu neistotu najmä v prípadoch, keď predmetom zabezpečovacieho prevodu práva bola nehnuteľnosť. Kontroverznosť v názoroch na charakter zabezpečovacieho prevodu práva ako zodpovedanie základnej otázky tohto inštitútu, prelomilo rozhodnutie Najvyššieho súdu SR⁹, ktoré sa paradoxne netýkalo oblasti občianskeho práva, ale riešilo problematiku zabezpečovacieho prevodu práva v oblasti správneho práva, a to vkladové konanie na katastri nehnuteľností. Najvyšší súd SR v predmetnom rozhodnutí riešil otázku zabezpečenia zmluvy o úvere formou zabezpečovacieho prevodu práva, ktorá bola uzatvorená s doložkou, že ak dlžník nebude plniť riadne a včas, veriteľ nadobúda úplné vlastníctvo k veci. Najvyšší súd SR tu prejedlikoval, že dojednanie prevodu práva ako obligačného zabezpečovacieho inštitútu má v zásade len funkciu zabezpečovaciú, nie uhradzovaciú. Najvyšší súd ďalej vyjadril názor, že zmluvné dojednania, ktoré umožňujú zánik pôvodného vlastníctva k nehnuteľnosti bez ohľadu na výšku zostatku nesplateného dlhu v čase, keď sa prevod vlastníckeho práva na veriteľa stane nepodmieneným, svojím účelom a obsahom obchádza zákon, a teda je v zmysle §39 Občianskeho zákonníka neplatné.

Uvedené nejasnosti pri použití zabezpečovacieho prevodu práva a čoraz častejšie riešenie situácií súvisiacich so zabezpečovacím prevodom práva v trestnoprávnej rovine, spustili diskusiu o ponechaní tohto inštitútu medzi zabezpečovacími prostriedkami. Začali sa objavovať aj názory o nadbytočnosti tohto zabezpečovacieho inštitútu, a to najmä po prijatí zákona č. 150/2004 Z.z., na základe ktorého došlo k prijatiu modernej právnej úpravy záložného práva. Najsilnejšími argumentmi na jeho vylúčenie zo sústavy zabezpečovacích prostriedkov bol nejednoznačný charakter zabezpečovacieho prevodu práva, rozdielne právne

⁶ napr. HOLEYŠOVSKÝ, M. *Zajištění závazku převodem práva*. Právní rádce. 1996, č.2, s.9.

⁷ napr. BIČOVSKÝ, J. – HOLUB, M. *Nové znění občanského zákonníku*. Praha, Linde, s.341.

⁸ ZOUFALÝ, V. *Zajišťovací převod práva*. Právní rozhledy, 1997, č. 9, s. 450.

⁹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp.zn. 8 Sžo 17/2007

názory na viacero inštitútov s ním súvisiacich a následne jeho zneužívanie v právnych vzťahoch, najmä v prípadoch, kde jednou zo strán bola fyzická osoba - nepodnikateľ a jeho synonymizácia so záložným právom. Napriek stabilnému porovnávaniu so záložným právom, zabezpečovací prevod práva je možné chápať ako osobitný zabezpečovací inštitút, ktorý je charakteristický nasledovnými prvkami:

- vlastníkom prevedeného práva sa stáva veriteľ,
- vec alebo právo môže byť zaťažené len jedným zabezpečovacím inštitútom (v prípade záložného práva môže na ten istý záloh vzniknúť viac záložných práv),
- môže vzniknúť len na základe zmluvy,
- registrácia je povinná len v prípade nehnuteľných vecí a určených majetkových práv (napr. patent, ochranná známka), pre tento zabezpečovací inštitút neexistuje osobitná evidencia alebo register.¹⁰

2 Zabezpečovací prevod práva v súčasnej právnej úprave

Vyústením diskusií okolo nejasného postavenia zabezpečovacieho prevodu práva bolo prijatie legislatívnej zmeny, ktorej význam možno vidieť v nasledovných bodoch:

- došlo k prijatiu legálnej definície *dočasného* charakteru prevedeného práva.
- došlo k presnému vymedzeniu *náležitostí zmluvy* o zabezpečovacom prevode práva,
- možnosť, aby zabezpečenie poskytla *aj iná osoba ako dlžník*,
- došlo k určeniu charakteru zabezpečovacieho práva ako *prevodu s rozvázovacou podmienkou*,
- došlo k *upresneniu postupu* v prípade, ak dôjde k uplatneniu uhradzovacej funkcie.

Zabezpečovací prevod práva aj po prijatí legislatívnej zmeny zostal rovnoprávnym zabezpečovacím prostriedkom, ktorý má v prvom rade zabezpečovaciu funkciu, sekundárne (v prípade nesplnenia záväzku) nastupuje funkcia uhradzovacia. Princíp zabezpečovacej funkcie spočíva v tom, že veriteľ síce nadobudne prevedené právo, ale výlučne za účelom zabezpečenia pohľadávky dlžníka, s čím sú spojené viaceré obmedzenia. Niektorí autori označujú takýmto spôsobom nadobudnuté právo za tzv. „dočasné“, iní ako právo „neúplné“,

¹⁰ bližšie vid' FEKETE, I. *Občiansky zákonník 2. Veľký komentár*, Bratislava: Eurokódex 2011, s.1583.

bez triády vlastníckych oprávnení. Ponechanie zabezpečovacieho prevodu práva v štruktúre zabezpečovacích inštitútov v Občianskom zákonníku, so sebou prináša otázky, ktoré súvisia s prevedeným právom, označovaným ako právo dočasné, formálne alebo podmienené. Každé z týchto označení má svoj pôvod v charaktere takto prevedeného práva. *Dočasnosť* je daná časovým úsekom do splnenia záväzku - v prípade splnenia dochádza ex lege k spätnému prechodu späť na vlastníka. *Formálnosť* spočíva v nadobudnutí práva bez triády vlastníckych oprávnení, veriteľ nadobúda len tzv. formálne vlastníctvo bez možnosti s nadobudnutým právom disponovať. Ďalšie oprávnenia závisia od dohody veriteľa a dlžníka. *Podmienenosť* je daná podmienkou, že veriteľ je vlastníkom prevedeného práva len do doby splnenia záväzku.

Bez ohľadu na označenie prevedeného práva sa veriteľ stáva novým vlastníkom (dočasným), aj keď bez triády vlastníckych oprávnení. Je nesporné, že osoba poskytujúca zabezpečenie stráca akúkoľvek možnosť s prevedeným právom nakladať, stráca postavenie jej vlastníka. Veriteľ ako nový vlastník má normatívne odňatú možnosť prevedené právo previesť ďalej na inú osobu alebo ho inak zaťažiť, čo ustanovuje priamo §553b ods. 1 Občianskeho zákonníka. Vychádzajúc z charakteru právneho úkonu, na základe ktorého došlo k prevodu práva na veriteľa, je možné usudzovať, že veriteľ taktiež nie je oprávnený s predmetom prevodu vyššie uvedenými spôsobmi nakladať. Vlastnícke oprávnenia sa tu dostávajú do akéhosi „vákuu“, vlastnícke oprávnenie spočívajúce v práve s predmetom zabezpečenia nakladať, prejavil pôvodný vlastník tým, že ho previedol na veriteľa za účelom zabezpečenia pohľadávky. Vákuum je spôsobené tým, že do splnenia záväzku resp. uplatnenia uhradzovacej funkcie, nikto z uvedených osôb nie je oprávnený vykonávať spektrum vlastníckym oprávnení. Určitá modifikácia môže byť určená na základe dohody zmluvných strán uzatvorenej pri zriadení zabezpečovacieho prevodu práva, s rešpektovaním zákonných obmedzení. Na základe takejto dohody si zmluvné strany môžu navzájom určiť širšie oprávnenia, s výnimkou disponovania s prevedeným právom.

2.1 „Dočasnosť“ vlastníckeho práva

Viaceri autori počas pôvodnej právnej úpravy zabezpečovací prevod práva vo vzťahu k vlastníckemu právu direktívne vylučovali. Napríklad Pavelková považovala triedenie vlastníckeho práva na „trvalé a dočasné“ za odporovanie zásadám súkromného práva. Podľa nej vlastnícke právo je charakteristické štyrmi atribútmi a absolútny charakter vlastníckeho práva vylučuje jeho dočasnosť. Svoj názor dôvodí aj nemožnosťou chápať vlastnícke právo podmienené a v prípade pripustenia pojmov ako „dočasnosť a definitívny vlastník vecí“, dôjde

k spôsobeniu zmätku v ponímaní jedného zo základných pilierov súkromného práva.¹¹ Kerecman zas považoval vlastnícke resp. spoluvlastnícke právo za najobvyklejší predmet zabezpečovacieho prevodu práva, a to bez ohľadu, či k veci, súboru vecí, bytu, nebytovému priestoru, podniku, cennému papieru alebo inej veci, ktorá je vecou v právnom zmysle, z iných práv môže ísť dokonca o práva zodpovedajúce vecnému bremenu, či napr. i právo na každoročný zber ovocie.¹² Skupina autorov Svoboda, Bičovský, Holub, Munková, Zoufalý zastávali zhodný názor v jednotlivých publikovaných prácach. Táto nejednotnosť bola odstránená prijatím legislatívnej definície „*Splnenie záväzku možno zabezpečiť dočasným prevodom práva dlžníka alebo tretej osoby v prospech veriteľa. Pri zabezpečovacom prevode vlastníckeho práva sa dočasne prevádza vlastníctvo k prevádzanej veci podľa všeobecných ustanovení o nadobudnutí vlastníctva zmluvou.*“¹³ Uvedená definícia jasne potvrdila, že predmetom zabezpečenia môže byť aj vlastnícke právo, a to za rovnakých podmienok ako prevod vlastníckeho práva, ktorého účelom nie je zabezpečenie záväzku. Občiansky zákonník tu odkazuje priamo na ustanovenie §133 Občianskeho zákonníka, a teda pre nadobudnutie vlastníckeho práva (aj keď len „dočasného“), je potrebné rozhodnutie o povolení vkladu vlastníckeho práva príslušného Okresného úradu, katastrálneho odboru. Predložená zmluva o zabezpečovacom prevode vlastníckeho práva teda podlieha rozhodovacej právomoci správneho orgánu. Práve pri nehnuteľnostiach je potrebné sa vysporiadať s charakterom tohto inštitútu vo vzťahu k postupom pri nadobúdaní/strate vlastníckeho práva. Taktiež je potrebné sa zamerať na špecifiká takýchto prevodov v závislosti od druhu nehnuteľnosti (poľnohospodárska alebo lesná pôda v extraviláne, byt, kultúrna pamiatka a pod.).

3 Nehnuteľnosť ako predmet zabezpečovacieho prevodu práva

V zmysle §118 ods. 1 Občianskeho zákonníka predmetom občianskych vzťahov môžu byť aj veci. Veci poznáme hnutelné a nehnuteľné. Nehnuteľnosťami sú pozemky a stavby spojené so zemou pevným základom. Z uvedeného vyplýva, že predmetom zmluvy o zabezpečovacom prevode práva môžu byť aj nehnuteľnosti. Od uvedeného všeobecného vymedzenia sa pojem nehnuteľnosť ďalej rieši v zákone č. 162/1995 Z.z. o katastri

¹¹ PAVELKOVÁ, B. Zabezpečovací prevod práva- aj vlastníckeho? In *Justičná revue*, 52, 2000, č. 6-7, str.738

¹² KEREKMAN, P. *Zabezpečenie záväzkov prevodom práva*. Právny obzor, 1998, č.3, s.264-275.

¹³ Ustanovenie §553 ods. 1 Občianskeho zákonníka

nehnutelností a o zápise vlastníckých a iných práv k nehnuteľnostiam (ďalej ako len „Katastrálny zákon“). Nehnutelnosťami v zmysle evidovania v katastri nehnuteľností sú:

- pozemky,
- stavby spojené so zemou pevným základom, a to prienikom so zemským povrchom alebo priemetom ich vonkajšieho obvodu na zemský povrch, ktoré
 - sú označené súpisným číslom,
 - nie sú označené súpisným číslom,
 - sú rozostavanými stavbami v súvislosti so vznikom, zmenou alebo zánikom práva k nim,
 - sú podzemnými stavbami, a to v miestach ich prienikov so zemským povrchom;
 - byty, rozostavané byty, nebytové priestory a rozostavané nebytové priestory.

V prípade, ak predmetom zabezpečovacieho prevodu práva je pozemok, musí byť označený:

- katastrálnym územím, údajom o parcele registra „C“ alebo registra „E“ evidovanej na katastrálnej mape, označenie parcelného čísla, označenie druhu pozemku a označenie výmery pozemku.

V prípade, ak predmetom zabezpečovacieho prevodu práva je stavba, musí byť označená:

- katastrálnym územím, súpisným číslom stavby (ak má stavba súpisné číslo pridelené), údaje o pozemku, na ktorom sa stavba nachádza v rozsahu údajov o parcele registra „C“ alebo registra „E“ evidovanej na katastrálnej mape, označenie parcelného čísla.

Ak je predmetom zabezpečovacieho prevodu práva byt alebo nebytový priestor, musí byť označený:

- popis bytu alebo nebytového priestoru v dome a príslušenstva bytu, vymedzenie polohy bytu alebo nebytového priestoru v dome označením čísla bytu, čísla vchodu a opisom nebytového priestoru, určenie rozsahu podlahovej plochy a vybavenia bytu a nebytového priestoru v dome,
- vymedzenie veľkosti spoluvlastníckeho podielu vlastníka bytu alebo nebytového priestoru v dome na spoločných častiach domu, spoločných zariadeniach domu, na príslušenstve, na pozemku zastavanom domom a na príľahlom pozemku,

- určenie a popis spoločných častí domu, spoločných zariadení domu, príslušenstva a príľahlého pozemku a prípadné určenie, ktoré spoločné časti domu a spoločné zariadenia domu, časti príslušenstva a príľahlého pozemku užívajú len niektorí vlastníci bytov a niektorí vlastníci nebytových priestorov,
- úpravu práv k pozemku zastavanému domom a k príľahlému pozemku,
- vymedzenie veľkosti spoluvlastníckeho podielu na príľahlom pozemku dohodou nadobúdateľa bytu alebo nebytového priestoru s vlastníkom domu,
- vyhlásenie nadobúdateľa bytu alebo nebytového priestoru v dome o pristúpení k zmluve o spoločenstve vlastníkov alebo k zmluve o výkone správy,
- úpravu práv k zariadeniam civilnej ochrany, ak sú také objekty v dome, po predchádzajúcom súhlase príslušných orgánov.

4 Postup pri zápise zmluvy o zabezpečovacom prevode vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam do katastra nehnuteľností

Platná právna úprava rozdeľuje nadobudnutie vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam do dvoch fáz. Dvojfázovosť nadobúdania vlastníckeho práva spočíva v podmienke uzatvorenia platného právneho úkonu (záväzkovoprávny aspekt), teda uzatvorenie zmluvy o zabezpečovacom prevode práva a následné rozhodnutie príslušného správneho orgánu (vecnoprávny aspekt), teda vydanie rozhodnutia, na základe ktorého dochádza k samotnému prevodu a nadobudnutiu vlastníckeho práva k nehnuteľnosti. Právne predpisy nerozlišujú medzi trvalým nadobudnutím vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam a medzi nadobudnutím z dôvodu zabezpečenia pohľadávky (dočasné nadobudnutie vlastníckeho práva).

Pre porovnanie, pri zabezpečovacom prevode práva k hnuťelnej veci pozostáva druhá fáza z prevzatia veci/jej odovzdania. Až jej vykonaním zmluvná strana, ktorá vec prevzala, túto nadobudne do svojho vlastníctva a dochádza k naplneniu účelu zmluvy, teda k dočasnému prevedeniu vlastníckeho práva k predmetu zmluvy. Prevod vlastníckeho práva v rámci zabezpečovacieho prevodu práva pri hnuťelných veciach nie je nijako podmienený rozhodnutím orgánu verejnej moci. Zmluva o zabezpečovacom prevode práva je dvojstranným, prípadne viacstranným právnym úkonom, ktorý sám o sebe nemá translačný účinok, pretože len samotnou zmluvou nedochádza k prevodu vlastníctva, ak zákon alebo dohoda zmluvných strán neustanoví pri prevode hnuťelných vecí inak.

Pri prevode nehnuteľností (evidovaných v katastri nehnuteľností) je potrebné dodržanie zákonného postupu spočívajúceho v dvojfázovosti jeho nadobudnutia. Zmluva o zabezpečovacom prevode práva ako taká totiž v zásade obsahuje len obligačný záväzok prevodcu dočasne za účelom zabezpečenia záväzku previesť na nadobúdateľa vlastníctvo k prevádzanej nehnuteľnej veci. Druhá fáza zmluvného prevodu - spôsob nadobudnutia vlastníctva, je teda závislý od toho, či ide o hnuťnú alebo nehnuteľnú vec.¹⁴ V prípade nehnuteľností, v súlade s ustanovením §133 ods. 2 Občianskeho zákonníka, pristupuje k uzavretiu zmluvy o zabezpečovacom prevode práva katastrálne konanie.

Na to, aby kataster ako štátny evidenčný systém mohol slúžiť ochrane vlastníckych vzťahov, je potrebné aby zápisy robené na základe právne relevantných podkladov, ktoré sú v súlade s údajmi katastrálneho operátu, boli zapisované s určitou odbornou starostlivosťou, k čomu majú prispieť vyššie uvedené postupy. Uvedený postup sa nedotýka bezvýhradne všetkých nehnuteľných vecí, v prípade inžinierskych stavieb a drobných stavieb, podľa §6 odseku 2 Katastrálneho zákona, sa tieto do katastra nehnuteľností spravidla nezapisujú. Uvedené druhy nehnuteľností sa spravujú režimom obdobným pre režim nadobúdania hnuťných vecí, keďže pri prevode vlastníckeho práva k nim absentuje ingerencia verejnoprávneho charakteru v podobe vkladovej povinnosti. Podľa Halamu táto nepresnosť v praxi spôsobuje problémy, keďže síce zákon konštatuje, že pre určité druhy nehnuteľností existuje výnimka z vkladovej povinnosti, avšak zákon nestanovil kritériá, podľa ktorých by sa rozhodlo, či sa vlastnícke právo k takej stavbe do katastra nehnuteľností vloží a výnimka sa uplatní.¹⁵

V historickom priereze, keď nedochádzalo k centrálnemu zápisu práv k nehnuteľnostiam, možno nájsť hlavné príčiny „právneho chaosu“, keďže v spoločnosti dochádzalo k uzatváraniu právnych úkonov, ktoré sa ale neevidovali, a teda častokrát sa dôkazy o zmene vlastníckeho práva ani nezachovali, a to napriek reálnemu užívaniu nehnuteľností inou osobou ako tou, ktorá je v pôvodnej evidencii zapísaná ako vlastník. Do dnešného dňa tieto nezrovnalosti nie sú vyriešené.

V zmysle ustanovenia §1 Katastrálneho zákona súčasťou katastra nehnuteľností sú údaje o právach k nehnuteľnostiam, a to o vlastníckom práve, záložnom práve, vecnom bremene, práve zodpovedajúcom vecnému bremenu, o predkupnom práve, ak má mať účinky vecného práva a ďalšie údaje. Ako je z uvedeného zrejmé, zákon nerozlišuje charakter „dočasného“ prevodu práva. Práva k nehnuteľnostiam uvedené vyššie, ktoré vznikajú na

¹⁴ ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákonník I. §1-450. Komentár*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 888

¹⁵ HALAMA, O. *Katastrálny zákon - komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, s. 25

základe zmluvy, sa do katastra nehnuteľností zapisujú vkladom. Keďže podstatou zabezpečovacieho prevodu práva je prevod (aj keď dočasný) vlastníckeho práva, celý proces sa riadi ustanoveniami Občianskeho zákonníka v spojení s ustanoveniami Katastrálneho zákona. K uvedenému pristupujú aj ďalšie právne predpisy, a to v závislosti od toho, o aký druh nehnuteľnosti sa jedná (tejto problematike sa venujeme v ďalšej časti).

Ako bolo vyššie spomenuté, právne vzťahy týkajúce sa zabezpečovacieho prevodu vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam sa spravujú právnymi predpismi upravujúcimi prevod a nadobúdanie vlastníckeho práva v zmysle ustanovenia §133 a nasl. Občianskeho zákonníka, aj keď účelom takéhoto prevodu je zabezpečenie pohľadávky a jedná sa len o prevod, ktorý má dočasný charakter. Zmluva o zabezpečovacom prevode práva musí v zmysle §553a ods.2 Občianskeho zákonníka obsahovať nasledovné náležitosti:

- vymedzenie zabezpečeného záväzku,
- označenie práva, ktoré sa prevádza v prospech veriteľa,
- práva a povinnosti účastníkov zmluvy k prevedenému právu počas trvania zabezpečovacieho prevodu práva, jeho ocenenie v peniazoch, spôsob výkonu zabezpečovacieho prevodu práva a najnižšie podanie v prípade dobrovoľnej dražby,
- ak sa prevádza právo inej osoby ako dlžníka, označenie dlžníka.

Pri označení práva, ktoré sa prevádza v prospech veriteľa, je potrebné aplikovať aj ustanovenia Katastrálneho zákona (najmä označenie účastníkov, označenie nehnuteľností atď.).

Katastrálny zákon definuje pojem účastník konania nasledovne: „Účastníkmi konania sú účastníci právneho úkonu, na základe ktorého dochádza k vzniku, zmene alebo zániku práva k nehnuteľnosti.“¹⁶ Konanie o povolení vkladu sa začína podaním účastníka konania – návrhom na vklad. Návrh na vklad je potrebné podať na príslušný správny orgán – Okresný úrad, katastrálny odbor. Návrh na vklad je možné podať:

- v písomnej podobe alebo
- v elektronickej podobe autorizovanej podľa osobitného predpisu.

¹⁶ napr. predávajúci a kupujúci pri kúpnej zmluve, darca a obdarovaný pri darovacej zmluve, oprávnený a povinný z vecného bremena pri zmluve o zriadení alebo zrušení vecného bremena, záložca a záložný veriteľ pri záložnej zmluve, v prípade zmluvy o zabezpečovacom prevode práva dlžník, resp. tretia osoba, ktorá poskytla zabezpečenie a veriteľ.

Návrh na vklad musí obsahovať nasledovné obsahové náležitosti:

- identifikačné údaje navrhovateľa v rozsahu
 1. meno, priezvisko, rodné priezvisko, dátum narodenia, rodné číslo, alebo ak ide o cudzinca iný identifikátor, miesto trvalého pobytu, adresu na doručovanie v tuzemsku, ak je odlišná od miesta trvalého pobytu, údaj o štátnej príslušnosti, ak ide o fyzickú osobu,
 2. názov, identifikačné číslo, sídlo, adresu na doručovanie, ak je odlišná od sídla, ak ide o právnickú osobu,
- názov okresného úradu, ktorému je návrh adresovaný,
- uvedenie predmetu návrhu, označenie právneho úkonu, na ktorého základe má vzniknúť, zmeniť sa alebo zaniknúť právo k nehnuteľnosti, ak ide o návrh na vklad,
- označenie nehnuteľností podľa,
- označenie veľkosti spoluvlastníckeho podielu vyjadreného zlomkom k celku,
- číslo úradného overenia geometrického plánu, ak sa pozemok rozdeľuje alebo zlučuje, alebo pri zriadení vecného bremena k časti pozemku alebo pri zápise údajov podľa,
- údaj o mieste a dátume zverejnenia povinne zverejňovanej zmluvy, ak ide o povinne zverejňovanú zmluvu,
- označenie príloh,
- žiadosť o zaslanie oznámenia o vykonaní záznamu, oznámenia o vykonaní poznámky alebo žiadosť o zaslanie oznámenia o výsledku prešetrenia zmien údajov katastra prostredníctvom elektronickej pošty na uvedenú elektronicкую adresu alebo do elektronickej schránky, ak navrhovateľ žiada oznámiť vykonanie zápisu do katastra alebo oznámiť výsledok prešetrenia údajov katastra v elektronickej podobe,
- žiadosť o urýchlené konanie o vklade, ak navrhovateľ žiada o jeho urýchlenie.

Z formálnych náležitostí musí byť návrh na vklad podpísaný účastníkom. K návrhu na vklad sa obligatórne prikladá zmluva o zabezpečovacom prevode práva, na základe ktorej má dôjsť k zmene vlastníckeho práva k nehnuteľnostiv prospech veriteľa. Túto zmluvu je potrebné

predložiť v dvoch vyhotoveniach, v prípade, ak sa uskutočňuje podanie elektronicky¹⁷, predkladajú sa všetky prílohy v elektronickej podobe tak, ako to stanovuje zákon (zmluva sa predkladá len v jednom vyhotovení).

Fakultatívnymi prílohami sú najmä:

- verejná listina alebo iná listina, ktorá potvrdzuje právo k nehnuteľnosti, ak toto právo k nehnuteľnosti nie je vpísané na liste vlastníctva,¹⁸
- identifikácia parciel, ak vlastnícke právo k nehnuteľnosti nie je vpísané na liste vlastníctva,¹⁹
- dohoda o splnomocnení, ak je účastník konania zastúpený splnomocnencom; podpis splnomocniteľa musí byť osvedčený, ak sa osvedčenie podpisu vyžaduje podľa § 42 ods. 3 Katastrálneho zákona,
- oznámenie o zamýšľanom návrhu na vklad v papierovej podobe, ak bol podaný,
- čestné vyhlásenie o splnení podmienok podľa § 59a Obchodného zákonníka alebo čestné vyhlásenie, že sa tieto podmienky na danú obchodnú spoločnosť nevzťahujú,
- poverenie právnickej osoby udelené jej zamestnancovi, ak je účastníkom konania o návrhu na vklad právnická osoba, ktorá písomne poverí svojho zamestnanca v rámci svojej podnikateľskej činnosti podaním návrhu na vklad,
- listiny, ktoré majú dôkaznú hodnotu pre konanie o návrhu na vklad.

Zmluva o zabezpečovacom prevode vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam:

- musí byť predložená v písomnej forme/elektronickej podobe v štátnom jazyku, českom jazyku alebo v úradne osvedčenom preklade,
- musí obsahovať označenie:
 - a) účastníkov práv k nehnuteľnostiam; ak ide o fyzickú osobu, meno, priezvisko, rodné priezvisko, dátum narodenia, rodné číslo a miesto

¹⁷elektronická forma podania je možné len vo forme elektronického podania so zaručeným elektronickým podpisom

¹⁸ napr. doloženie rozsudku súdu o určení vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ak tento ešte nebol do katastra nehnuteľností zapísaný

¹⁹ identifikáciu vyhotovuje príslušný Okresný úrad, nie ku každej nehnuteľnosti je možné identifikáciu vyhotoviť, v takomto prípade je potrebné predloženie geometrického plánu.

trvalého pobytu, ak ide o právnickú osobu, názov, sídlo a identifikačné číslo, ak ho má pridelené, prípadne iné identifikačné údaje,

- b) právneho úkonu a jeho predmet, miesto a čas právneho úkonu,
 - c) nehnuteľnosti podľa katastrálneho územia, pozemku podľa parcelného čísla evidovaného v súbore popisných informácií, pozemku evidovaného ako parcela registra „C“ alebo parcela registra „E“, druhu pozemku a výmery pozemku, súpisného čísla stavby a parcelného čísla pozemku, na ktorom je stavba postavená, čísla bytu alebo nebytového priestoru, čísla poschodia, čísla vchodu a spoluvlastníckeho podielu na spoločných častiach a spoločných zariadeniach domu a na pozemku, prípadne na príľahlom pozemku, súpisného čísla stavby a parcelného čísla pozemku, na ktorom je dom postavený; ak je nehnuteľnosť v spoluvlastníctve viacerých vlastníkov, uvádza sa i podiel vyjadrený zlomkom k celku,
- podmienka úradne osvedčeného podpisu prevodcu (dlžníka alebo tretej osoby, ktorá poskytla zabezpečenie)²⁰

Konanie o povolení vkladu je spoplatnené. Výška správnych poplatkov je uvedená v prílohe zákona o správnych poplatkoch. Základným správnym poplatkom za podaný návrh na vklad je 66,- Eur za každý právny úkon. Ak návrh na vklad obsahuje viac právnych úkonov, tento poplatok je potrebné uhradiť za každý z nich.²¹ Ak je návrh na vklad podaný v elektronickej podobe, a teda celé konanie je elektronické, správny poplatok sa znižuje o 50%, teda základný poplatok za jeden právny úkon je 33,- Eur. Ak účastník konania požiada o zrýchlené konanie²², je povinný uhradiť správny poplatok vo výške 266,- Eur, za každý právny úkon, a tento je splatný pri podaní návrhu na vklad. V prípade elektronického konania sa tento znižuje o 50%, teda 133,- Eur, za každý právny úkon. V prípade podania oznámenia o zamýšľanom návrhu na vklad sa správny poplatok znižuje o 15,- Eur.

²⁰ výnimka: ak účastníkom je štátny organ, Fond národného majetku, Slovenský pozemkový fond, obec alebo vyšší územný celok, ak sa jedná o zmluvu vyhotovenú vo forme notárskej zápisnice alebo zmluvu autorizovanú advokátom.

²¹ ak sa návrh na vklad týka darovacej zmluvy súčasťou ktorej je zriadenie vecného bremena, predmetom vkladu sú teda dva právne úkony, poplatok za návrh na vklad je 2x 66,- Eur.

²² zrýchlené konanie – lehota na vydanie rozhodnutia o povolení vkladu je do 15 dní

4.1 Rozhodnutie v konaní o povolení vkladu

Príslušný okresný úrad v rámci konania skúma zmluvu a ďalšie podmienky, najmä:

- či bol úkon urobený v predpísanej forme²³
- či obsahuje podstatné náležitosti²⁴
- či je prevodca oprávnený s nehnuteľnosťou nakladať
- či sú prejavy vôle dostatočne určité a zrozumiteľné
- či zmluvná voľnosť nie je obmedzená
- či zmluva neodporuje zákonu alebo zákon neobchádza
- či sa zmluva neprieči dobrým mravom
- prihliada na skutkové a právne skutočnosti, ktoré by mohli mať vplyv na povolenie vkladu²⁵

Ak sú všetky vyššie uvedené podmienky na vklad splnené, orgán štátnej správy vydá rozhodnutie o povolení vkladu do katastra nehnuteľností, teda vydaním takéhoto rozhodnutia sa vlastníkom (dočasným vlastníkom) stáva veriteľ.

Ak sú všetky podmienky na povolenie vkladu vlastníckeho práva zo zmluvy o zabezpečovacom prevode práva splnené, správny orgán vydá rozhodnutie opovolenívkladu vlastníckeho práva v prospech veriteľa. Na základe takéhoto rozhodnutia dôjde k zápisu zmeny v časti B listu vlastníctva, kde sa ako vlastník uvedie osoba veriteľa ako nový „dočasný“ vlastník. Skutočnosť, že sa jedná o dočasný prevod vlastníckeho práva je zrejماً z titulu nadobudnutia, ktorý je uvedený pod menom vlastníka a taktiež z údajov zapísaného v časti B listu vlastníctva. Pod menom vlastníka sa ako titul nadobudnutia uvedie Zmluva o zabezpečovacom prevode práva, a teda už z tohoto zápisu je zrejماً, že sa jedná o „dočasný“ vlastníctvo, teda k prevodu vlastníckeho práva došlo len z dôvodu zabezpečenia.

K nadobudnutiu vlastníckeho práva sa teda predpokladá titul spočívajúci v uzavretí platnej zmluvy a právoplatné rozhodnutie správneho orgánu o povolení vkladu do katastra nehnuteľností. Odkazujúcou právnou normou v tomto smere je ustanovenie 553b ods. 1 Občianskeho zákonníka v spojení s §44 ods. 1 vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra

²³ pre právne úkony, ktorých predmetom je nehnuteľnosť sa obligatórne vyžaduje písomná forma

²⁴ podstatné náležitosti právneho úkonu určuje najmä Občiansky zákonník podľa typu právneho úkonu, bližšie označenie nehnuteľnosti je uvedené v Katastrálnom zákone

²⁵ napr. ak po podaní návrhu na vklad prišlo rozhodnutie súdu o vyhlásení konkurzu

SR č. 79/1996 Z.z.,²⁶ ktorá bola zrušená a nahradená vyhláškou Úradu geodézie, kartografie a katastra SR č. 461/2009 Z.z., ktorá odkazuje, na dnes už zmenené ustanovenie týkajúce sa zápisov poznámky do katastra nehnuteľností.²⁷ Z procesného hľadiska sa v konaní o povolení vkladu vlastníckeho práva zo zmluvy o zabezpečovacom prevode práva postupuje podľa Katastrálneho zákona. Ustanovenie §553 ods. 2 Občianskeho zákonníka²⁸ stanovuje okrem zápisu takejto zmluvy do katastra nehnuteľností, aj povinný zápis charakteru dočasnosti takto prevedeného vlastníckeho práva. Právna úprava tu zaujímavým spôsobom spája rozhodovanie o povolení vkladu vlastníckeho práva v prospech veriteľa, so zapísaním poznámky.

Ustanovenie §553 ods. 2 Občianskeho zákonníka určuje veriteľovi povinnosť oznámiť príslušnému správneému orgánu dočasnosť práva. Striktným výkladom tejto konštrukcie je možné dospieť k záveru, že zároveň s podaním návrhu na vklad zmluvy o zabezpečovacom prevode práva je veriteľ povinný podať návrh na zápis dočasnosti práva. Bude sa jednať o poznámku (obmedzujúcu - podľa charakteru práv a povinností s ňou súvisiacich) zapísanú v časti B listu vlastníctva. Povinnosť túto skutočnosť zapísať do listu vlastníctva je posilnením zásady publicity voči tretím osobám, a to aj napriek skutočnosti, že „dočasnosť“ vlastníckeho práva je zrejماً zo zapísaného titulu nadobudnutia.

4.2 Podmienky povolenia vkladu vo vzťahu k osobitným právnym predpisom

Pri rozhodovaní o povolení vkladu vlastníckeho práva zo zmluvy o zabezpečovacom prevode práva, ak je predmetom nehnuteľnosť, správny orgán skúma podmienky podľa Občianskeho zákonníka, Katastrálneho zákona a v prípade určených nehnuteľností aj rešpektovanie ďalších náležitostí podľa osobitných právnych predpisov. Osobitné právne

²⁶ §44 ods. 1 vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra SR č. 79/1996 Z.z.: „Na zápis poznámky, ktorá obmedzuje vlastníka nakladať s nehnuteľnosťou, sú spôsobilé uznesenie súdu o predbežnom opatrení, ktorým sa zakazuje nakladať s nehnuteľnosťou, uznesenia súdu o vyhlásení konkurzu, exekučný príkaz na vykonanie exekúcie predajom nehnuteľností, rozhodnutie o zabezpečení daňového nedoplatku zriadením záložného práva, rozhodnutie o začatí daňového exekučného konania, daňový exekučný príkaz, colný exekučný príkaz alebo verejná listina, alebo iná listina o práve k nehnuteľnosti, ktorá spochybňuje hodnotnosť údajov katastra o práve k nehnuteľnosti, alebo iná verejná listina.“

²⁷ §29 ods. 1 vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra SR č. 461/2009 Z.z.: „Poznámka, ktorá obmedzuje vlastníka nakladať s nehnuteľnosťou, je najmä poznámka zapísaná na základe uznesenia súdu o predbežnom opatrení, ktorým sa zakazuje nakladať s nehnuteľnosťou, upovedomenia o začatí exekúcie predajom nehnuteľností, rozhodnutia o začatí daňového exekučného konania, rozhodnutia o zriadení daňového záložného práva, daňového exekučného príkazu, colného exekučného príkazu, uznesenia súdu o zaistení nehnuteľnosti, uznesenia súdu o zaistení majetku, ustanovenia § 39 ods. 2 zákona, návrhu pozemkového úradu, rozhodnutia o schválení projektu pozemkových úprav.“

²⁸ §553 ods. 2 Občianskeho zákonníka: „Ak je prevádzané právo zapísané v katastri nehnuteľností alebo v inom verejnom registri, veriteľ je povinný oznámiť dočasnosť prevodu práva v katastri nehnuteľností alebo v inom verejnom registri.“

predpisy upravujú ďalšie náležitosti alebo ďalšie podmienky, ktoré musia byť pri uzavretí zmluvy o zabezpečovacom prevode práva, splnené.

Takýmito osobitnými právnymi predpismi sú najmä:

- zákon č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu,
- zákon č.180/1995 Z.z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 97/2013 Z. z. o pozemkových spoločstvách,
- zákon č. 182/1993 Z.z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov.

4.2.1 Podmienky povolenia vkladu vlastníckeho práva zo zmluvy o zabezpečovacom prevode práva, ak je predmetom byt/nebytový priestor.

Predmetom zabezpečenia na základe zmluvy o zabezpečovacom prevode práva môže byť aj byt, nebytový priestor, rozostavaný byt, alebo rozostavaný nebytový priestor. V prípade, ak sa zmluva týka takejto nehnuteľnosti, je potrebné okrem ustanovení Občianskeho zákonníka a ustanovení Katastrálneho zákona, rešpektovať aj ustanovenia zákona č. 182/1993 Z.z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov (ďalej aj jako len „Zákon o vlastníctve bytov“). Zákon o vlastníctve bytov osobitne vymedzuje náležitosti zmluvy pri prevodoch nehnuteľností. Vlastníctvo bytu alebo nebytového priestoru v dome sa v zmysle §4 ods. 1 písm. a) Zákona o vlastníctve bytov nadobúda na základe zmluvy o prevode vlastníctva bytu alebo nebytového priestoru v dome s vlastníkom domu alebo s právnickou osobou, ktorá má právo hospodárenia k domu, s vlastníkom bytu alebo nebytového priestoru. Z uvedeného ustanovenia jednoznačne vyplýva, že aj zmluva o zabezpečovacom prevode práva, predmetom ktorej je vlastnícke právo k bytu alebo nebytovému priestoru, sa riadi ustanoveniami tohto zákona. V ustanovení §5 Zákona o vlastníctve bytov sú taxatívne určené náležitosti takejto zmluvy. Ak je predmetom zmluvného vzťahu byt, nebytový priestor, rozostavaný byt, alebo rozostavaný nebytový priestor, zmluva o prevode vlastníckeho práva, teda aj zmluva o zabezpečovacom prevode práva, na základe ktorej dochádza k prevodu vlastníckeho práva na veriteľa, musí byť písomná a okrem všeobecných náležitostí²⁹ musí obsahovať:

- a) popis bytu alebo nebytového priestoru v dome a príslušenstva bytu, vymedzenie polohy bytu alebo nebytového priestoru v dome označením čísla bytu, čísla vchodu

²⁹ §588 Občianskeho zákonníka

- a opisom nebytového priestoru, určenie rozsahu podlahovej plochy a vybavenia bytu a nebytového priestoru v dome,
- b) vymedzenie veľkosti spoluvlastníckeho podielu vlastníka bytu alebo nebytového priestoru v dome na spoločných častiach domu, spoločných zariadeniach domu, na príslušenstve, na pozemku zastavanom domom a na príľahlom pozemku, pričom veľkosť spoluvlastníckeho podielu je určená podielom podlahovej plochy bytu alebo nebytového priestoru k úhrnu podlahových plôch všetkých bytov a nebytových priestorov v dome, ak sa pri príľahlom pozemku nepostupuje podľa písmena e),
 - c) určenie a popis spoločných častí domu, spoločných zariadení domu, príslušenstva a príľahlého pozemku a prípadné určenie, ktoré spoločné časti domu a spoločné zariadenia domu, časti príslušenstva a príľahlého pozemku užívajú len niektorí vlastníci bytov a niektorí vlastníci nebytových priestorov,
 - d) úpravu práv k pozemku zastavanému domom a k príľahlému pozemku,
 - e) vymedzenie veľkosti spoluvlastníckeho podielu na príľahlom pozemku dohodou nadobúdateľa bytu alebo nebytového priestoru s vlastníkom domu,
 - f) vyhlásenie nadobúdateľa bytu alebo nebytového priestoru v dome o pristúpení k zmluve o spoločenstve vlastníkov alebo k zmluve o výkone správy,
 - g) úpravu práv k zariadeniam civilnej ochrany, ak sú také objekty v dome, po predchádzajúcom súhlase príslušných orgánov.

Zmluva o zabezpečovacom prevode vlastníckeho práva k bytu alebo nebytovému priestoru musí obsahovať prílohu, ktorou je vyhlásenie správcu alebo predsedu spoločenstva vlastníkov bytov a nebytových priestorov o tom, že vlastník nemá nedoplatky spojené s užívaním bytu alebo nebytového priestoru a na tvorbe fondu prevádzky, údržby a opráv. Povinnosť doloženia tejto prílohy je pôvodne zameraná na ochranu subjektu, ktorý zabezpečuje správu konkrétneho bytového domu pred vznikom a následným vymáhaním neprimerane vysokých nedoplatkoch súvisiacich s touto nehnuteľnosťou. Ďalšou náležitosťou zmluvy, ktorá je v rozpore s dočasným charakterom prevedeného vlastníckeho práva, je povinnosť vyhlásenia nadobúdateľa (pri zabezpečovacom prevode práva - veriteľa) o pristúpení k zmluve o výkone správy alebo k spoločenstvu vlastníkov bytov a nebytových priestorov. Veriteľ ako dočasný vlastník napriek tomu, že predmet zabezpečenia užívať nebude, ak sa s pôvodným vlastníkom nedohodli inak, a nadobudnutie vlastníckeho práva je výlučne z dôvodu zabezpečenia

pohľadávky, je povinný pristúpiť k vyššie uvedenej zmluve, prostredníctvom ktorej sa zabezpečuje správa obytného domu.

4.2.2 Kultúrna pamiatka

Zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu upravuje aj právne vzťahy týkajúce sa nehnuteľností, ktoré Pamiatkový úrad vyhlásil za kultúrnu pamiatku. Uvedená informácia je pri nehnuteľnostiach zrejماً zo zápisov na liste vlastníctva, na skutočnosť ktorú je pri zmluve o zabezpečovacom prevode vlastníckeho práva k nehnuteľnosti potrebné prihliadať. Ak nehnuteľnosť spĺňa charakter kultúrnej pamiatky, z dôvodu zabezpečenia jej ochrany, je jej takýto status priznaný. Uvedený právny predpis zakotvil špeciálnu úpravu postupu pri predaji nehnuteľnej kultúrnej pamiatky – zákonné predkúpne právo štátu.

V zmysle §23 zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu: „Ak vlastník zamýšľa predat' kultúrnu pamiatku alebo jej časť, je povinný písomne ju ponúknuť na kúpu štátu zastúpenému ministerstvom. Ponuka sa vykoná ohlásením všetkých podmienok. Ak štát ponuku prijme, je ministerstvom určená štátna organizácia povinná do 90 dní odo dňa prijatia ponuky uzavrieť s vlastníkom kultúrnej pamiatky kúpnu zmluvu, ak nie je dohodnuté inak. Štát musí zaplatiť za kultúrnu pamiatku cenu ponúknutú niekým iným, ak nie je dohodnuté inak. Ak štát nemôže splniť podmienky ponúknuté popri cene a ak ich nemožno vyrovnat' ani odhadnou cenou, predkúpne právo zanikne. Ak štát ponuku neprijme do 30 dní odo dňa jej doručenia, predkúpne právo zaniká.“

Ustanovenia §23 zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu striktné upravuje len predaj kultúrnej pamiatky, netýka sa iných foriem prevodu. Tu by sme sa ale jednoznačne priklonili k názoru, že v prípade zabezpečovacieho prevodu práva sa nejedná o „predaj“ nehnuteľnosti. Tu sa do popredia dostáva práve „zabezpečovací charakter“ vlastníckeho práva. Zakotvenú ochranu kultúrnej pamiatky je následne, podľa nášho názoru, možné docieľiť, v prípade, ak dôjde k začatiu výkonu zabezpečovacieho prevodu práva, až v tejto fáze. Ustanovenie § 553c Občianskeho zákonníka umožňuje takto prevedené právo speňažiť spôsobom uvedeným v zmluve alebo dražbou podľa osobitného predpisu. Dohody, ktorých obsahom alebo účelom je uspokojenie veriteľa tým, že si natrvalo ponechá prevedené právo uzavreté pred splatnosťou zabezpečenej pohľadávky, sú neplatné.

Z uvedeného ustanovenia vyplýva, že v prípade, ak pohľadávka nie je riadne a včas splnená, dochádza k ďalšej fáze, kde je možné zákonné predkúpne právo štátu realizovať. Podľa pôvodnej právnej úpravy, kde bol možný aj tzv. prepadný záloh, by toto riešenie ale vhodné

nebolo. V takýchto prípadoch by bolo nutné predkúpne právo štátu realizovať už pri uzatvorení zmluvy o zabezpečovacom prevode práva. Opačný postup by mohol byť chápaný ako zrejmé obchádzanie zákona.

4.2.3 Opatrenia proti drobeniu pozemkov z pohľadu zabezpečovacieho prevodu práva

Predmetom zmluvy o zabezpečovacom prevode práva môže byť aj nehnuteľnosť - pozemok. Na rozdiel od stavieb, určité druhy pozemkov podliehajú osobitnému režimu pri prevodoch, a to najmä z hľadiska ich druhu a výmery. Pozemky ako špecifické objekty vlastníckeho práva sa vyznačujú znakmi, ktoré vychádzajú z reálnej možnosti existencie obmedzeného množstva pozemkov a celospoločenského významu ich hospodárskeho využitia. Tieto znaky predpokladajú racionálne hospodárenie s pozemkami, a preto verejná moc – štát, resp. jeho orgány do výkonu oprávnení vlastníka pozemku zasahujú oveľa častejšie, ako je to v prípade vlastníctva iných vecí.³⁰

Pozemkové vlastníctvo v podmienkach Slovenskej republiky je charakteristické svojou rozdrobenosťou. Táto rozdrobenosť je daná veľkým počtom pozemkov, často s veľmi malými výmerami, veľkým počtom spoluvlastníkov k jednému pozemku, pričom na spoluvlastnícky podiel pripadá veľakrát výmera menšia ako 1m². Negatívnym prejavom drobenia je aj rozptyl vlastníka v určenej oblasti na rôznych miestach, a to vo veľmi malých výmerách. Takýto stav pozemkového vlastníctva spôsobuje problémy pri využití účelu pozemkov, pri ich obhospodarovaní. Veľký počet podielových spoluvlastníkov pri jednom pozemku znemožňuje racionálne využívanie takéhoto pozemku, keďže uzatvorenie akéhokoľvek záväzkovoprávneho vzťahu je v takomto prípade značne komplikované. Hlavným dôvodom vzniku takéhoto stavu v podmienkach Slovenskej republiky bola v minulosti možnosť voľného nakladania vlastníka so svojim vlastníckym právom k pozemkom, a najmä absencia regulácie pri dedičskom konaní, v rámci čoho bolo možné zákonné rozdelenie dedičských podielov pre každého potomka, teda každé dieťa poručiť a mohlo nadobudnúť svoj zákonný podiel na každom pozemku poručiť a. Historickým vývojom spoločenských pomerov na Slovensku došlo aj k vzniku vysokej miery neusporiadanej pozemkového vlastníctva. Postupná obnova a riadne usporiadanie vzťahov k lesným i poľnohospodárskym pozemkom, rovnako tak i zamedzenie nezmyselnej miery ich drobenia, je potrebná na plné a ničím nerušené využívanie predmetných majetkov ich vlastníckymi a zabezpečenie ich riadneho využitia v súlade s ich účelom.³¹

³⁰ PEKÁREK, Milan et al. *Pozemkové právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 31

³¹ MACKO, J. a kol. *Pozemkové právo – II – vybrané zákony s komentárom*. Bratislava: TriPe, 1995, s. 88

Problematika drobenia je upravená v zákone č.180/1995 Z.z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon č. 180/1995 Z.z. v platnom znení“), v rámci ktorého možno nájsť obmedzenia týkajúce sa niektorých zložiek vlastníckeho práva. Zásahy tam uvedené sú zaradené pod opatrenia proti drobeniu určených pozemkov. Opodstatnenosť takejto právnej úpravy vychádzala zo snahy štátu o zachovanie celistvosti určených pozemkov z dôvodu ich lepšieho obhospodarovania. Pozemky s veľmi malou výmerou sa stávajú až hospodársky nevýznamnými, čo potom oslabuje výkon vlastníckych oprávnení v kontraste s vlastníctvom iných vecí a výkonom čiastkových zložiek vlastníckeho práva k nim.³²

Dôvody prijatých zásahov proti drobeniu pozemkov upravené v §22 až 24 zákona č. 180/1995 Z.z. v platnom znení pramenia z vysokého stupňa rozdrobenosti pozemkového vlastníctva v extraviláne a sú snahou o obmedzenie pokračovania a rozširovania tohoto stavu. Zákon č. 180/1995 Z.z. v platnom znení nadväzuje na v minulosti platný zákon č. 139/1947 Zb. o rozdelení pozostalosti s poľnohospodárskymi podnikmi a zamedzenie drobenia poľnohospodárskej pôdy, ktorý drobenie poľnohospodárskej pôdy taktiež obmedzoval, dokonca ktorého kvantitatívne limity povoľujúce drobenie pôdy boli ďaleko prísnejšie ako je tomu dnes.

Obmedzenia súkromnoprávných úkonov, a teda aj zabezpečovacieho prevodu práva, týkajúce sa drobenia pozemkov tak, ako sú upravené v tretej časti zákona č. 180/1995 Z.z. v platnom znení, nepostihujú všetky pozemky, ale len vybrané druhy pozemkov, a to poľnohospodárske a lesné pozemky, pričom sa tieto pozemky musia nachádzať výlučne mimo zastavaného územia obce (v extraviláne), čím zákonodarca sledoval zabezpečenie funkčnosti poľnohospodárskej a lesnej výroby. Výmery uvedené v §22 ods. 1 a §23 ods. 1 zákona č. 180/1995 Z. z. v platnom znení vychádzajú zo zovšeobecnenia doterajších skúseností s vydávaním pozemkov v rámci zjednodušeného postupu (§15 zákona SNR č. 330/1991 Zb.) a u lesnej pôdy z možností užívania jednotiek priestorového rozdelenia lesa. Hlavným účelom zákonných obmedzení určených v zákone č. 180/1995 Z.z. v platnom znení je určenie minimálneho limitu veľkosti pozemku, ktorý môže prevodom alebo prechodom vlastníckeho práva, vzniknúť. Uvedená konštrukcia nerozlišuje medzi „klasickým“ prevodom práva a prevodom práva z dôvodu zabezpečenia pohľadávky, teda rešpektovanie uvedených obmedzení je potrebné aplikovať aj pri zabezpečovacieho prevodu práva. Zákonná regulácia poľnohospodárskych druhov pozemkov obmedzuje fyzické a právnické osoby, aby na základe právneho úkonu alebo rozhodnutia súdu pri vyporiadaní spoluvlastníctva alebo rozhodnutie

³²MACKO, J. a kol. *Pozemkové právo – II – vybrané zákony s komentárom*. Bratislava: TriPe, 1995, s. 129

o dedičstve bol už existujúci pozemok rozdelený tak, že by vznikol pozemok s výmerou menšou ako 2000m².³³

Opatrenia prijaté proti drobeniu určených druhov pozemkov na jednej strane obmedzujú disponovanie s vlastníckym právom vlastníkov týchto pozemkov, a teda aj prevodom pozemkov v rámci zabezpečovacieho prevodu práva, na strane druhej zákon určuje spôsob, akým majú byť právne vzťahy riešené a priznáva im osobitnú ochranu. Kontrola nad dodržiavaním uvedených opatrení je rozdelená do viacerých úrovní:

1. Zákon spája s porušením týchto opatrení absolútnu neplatnosť právnych úkonov – uvedené skúma príslušný Okresný úrad, katastrálny odbor.
2. V prípade porušenia opatrení proti drobeniu je štát oprávnený podať návrh na určenie neplatnosti takéhoto úkonu.

Ústavný súd Slovenskej republiky pri posudzovaní súladu, resp. nesúladu ustanovení zákona č. 180/1995 Z. z. v platnom znení s Ústavou SR a s Listinou základných práv a slobôd konštatoval, že opatrenia proti drobeniu pozemkov síce nepochybne určujú väčší rozsah povinností, a zároveň obmedzujú vlastníkov pozemkov nachádzajúcich sa mimo zastavaného územia obce, avšak predmetom posúdenia bolo hľadisko verejného záujmu na využití poľnohospodárskej pôdy.

Opatrenia proti drobeniu pozemkov upravené v §22 ods. 1 a v §23 ods. 1 zákona č. 180/1995 Z.z. v platnom znení sa vzťahujú na všetky nové prípady (po účinnosti zákona) týkajúce sa právnych úkonov alebo rozhodnutí súdov, bez možnosti uplatnenia výnimiek spočívajúcich v osobe, v postavení alebo v dôsledku existencie iných znakov týkajúcich sa účastníkov konania podľa tretej časti tohto zákona. K porušeniu ústavnej zásady rovnosti v skupine presne určených vlastníkov pozemkov by mohlo dôjsť iba vtedy, ak by zákon obsahoval také ustanovenia, ktoré by umožňovali postupovať v druhovo rovnakej skupine vlastníkov v rôznych individuálnych prípadoch rozdielne, čím by mohli vzniknúť rôzne z hľadiska "výhod", resp. "nevýhod" nerovnaké skupiny vlastníkov. Obdobným zvýhodnením by bola existencia výnimky, ktorá by v rámci zabezpečovacieho prevodu práva povoľovala dočasne previesť len časť spoluvlastníckeho podielu k nehnuteľnosti bez obmedzení obsiahnutých v ustanoveniach § 22 a § 23.

³³ §23 odsek 1 zákona č.180/1995 Z.z o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov: "Ak tento zákon neustanovuje inak, nemôže na základe právneho úkonu alebo rozhodnutia súdu o vyporiadaní spoluvlastníctva alebo rozhodnutia o dedičstve vzniknúť rozdelením jestvujúcich pozemkov uvedených v § 21 ods. 1 pozemok menší ako 2 000 m², ak ide o poľnohospodársky pozemok, alebo pozemok menší ako 5 000 m², ak ide o lesný pozemok."

Najrozšírenejšími typmi právnych úkonov, pri ktorých predmetné ustanovenie zákona obmedzuje zmluvnú voľnosť zmluvných strán, sú všetky typické scudzovacie úkony, a to najmä kúpna a darovacia zmluva v zmysle ustanovení §588 a §628 Občianskeho zákonníka. Zmluva o zabezpečovacom prevode práva nie je síce typickým scudzovacím úkonom, avšak jej platné uzatvorenie musí plne rešpektovať uvedené obmedzenia.

Ustanovenie §24 ods. 3 zákona č. 180/1995 Z.z. v platnom znení upravuje aj výnimky z postupu a obmedzení ustanovení §22 a 23. Prvou výnimkou je rozdelenie pozemku na účely výstavby alebo na iné účely, na ktoré by ho bolo možné vyvlastniť, alebo sa pozemok rozdeľuje podľa projektu pozemkových úprav. V poradí druhou výnimkou je prípad, ak ide o bezplatný prevod alebo prechod pozemkov podľa osobitného predpisu. Týmto osobitným predpisom je zákon č. 229/1991 Z.z. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku v znení neskorších predpisov alebo zákon č. 503/2003 Z.z. o navrátení vlastníctva k pozemkom a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č.180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov. Odčlenenie časti pozemku od pozemku, ktorý je uvedený v ustanovení §1 ods. 1, a táto časť sa pričleňuje k susednému pozemku, pričom sa nevytvára samostatný nový pozemok, predstavuje ďalšiu z výnimiek vylučujúcu aplikáciu noriem obsiahnutých v §22 a 23 predmetného predpisu. Posledná výnimka súvisí s prípadom zriadenia záhrad na záhradkárske a rekreačné účely na základe územného plánu obce.

Pri rozhodovaní o vklade prihliada okresný úrad aj na skutkové a právne skutočnosti, ktoré by mohli mať vplyv na povolenie vkladu. Porušenie povinnosti resp. zákazu rozdrobenia pozemkov pod zákonom ustanovenú hranicu spôsobí, že okresný úrad takýto návrh na vklad zamietne v zmysle §31 ods. 3 Katastrálneho zákona. Okresný úrad preskúma aj ďalšie listiny a podklady pripojené k návrhu na vklad a v prípade, ak dospeje k záveru, že rozdrobenie pozemku sa odvíja od zákonom ustanovenej výnimky vyplývajúcej z §24 ods. 3 písm. a), b) a c) zákona č. 180/1995 Z.z. v platnom znení³⁴ tak, ako boli popísané vyššie, návrh na vklad povolí. V prípade zmluvy o zabezpečovacom prevode práva prakticky neprichádza do úvahy uplatnenie ktorejkoľvek zákonnej výnimky, a teda touto zmluvou nie je možné vytvoriť menší

³⁴ §24 ods. 3 zákona č. 180/1995 Z.z.: „Podľa § 22 a 23 sa nepostupuje, ak

a) sa pozemok uvedený v § 21 ods. 1 rozdeľuje na účely výstavby alebo na iné účely, na ktoré by ho bolo možné vyvlastniť, alebo sa pozemok rozdeľuje podľa projektu pozemkových úprav,

b) ide o bezplatný prevod alebo prechod pozemkov podľa osobitného predpisu,

c) sa odčleňuje časť pozemku od pozemku, ktorý je uvedený v § 1 ods. 1, a táto časť sa pričleňuje k susednému pozemku, pričom sa nevytvára samostatný nový pozemok,

d) ide o pozemok, na ktorom sa majú zriadiť záhrady v území určenom územným plánom obce na záhradkárske a rekreačné účely.“

spoluvlastnícky podiel na nehnuteľnosti alebo menší pozemok ako ustanovuje zákon č. 180/1995 Z.z., a to aj napriek skutočnosti, že sa jedná len o „dočasný“ prevod vlastníckeho práva za účelom zabezpečenia.

Ďalším problémom, ktorý súvisí so zákazom drobenia poľnohospodárskej a lesnej pôdy v extraviláne, a s ktorým je potrebné sa pri uzatvorení zmluvy o zabezpečovacom prevode práva k takémuto druhu nehnuteľnosti vysporiadať, je odvodová povinnosť. V zmysle §22 ods.1 zákona č. 180/1995 Z.z. v platnom znení, ak má na základe právneho úkonu, teda aj na základe zmluvy o zabezpečovacom prevode práva vzniknúť rozdelením jestvujúcich pozemkov uvedených patriacich do poľnohospodárskeho alebo lesného pôdneho fonu v extraviláne, pozemok vo výmere menšej ako 20 000 m² a väčšej ako 2000 m² pri poľnohospodárskej pôde a 5000 m² pri lesnej pôde, je nadobúdateľ povinný zaplatiť odvod vo výške:

- 20 % hodnoty poľnohospodárskej pôdy určenej podľa osobitného predpisu, ak má vzniknúť poľnohospodársky pozemok vo výmere od 2 001 m² do 5 000 m² alebo lesný pozemok vo výmere od 5 001 m² do 10 000 m²,
- 10 % hodnoty poľnohospodárskej pôdy určenej podľa osobitného predpisu, ak má vzniknúť poľnohospodársky pozemok vo výmere od 5 001 m² do 20 000 m² alebo lesný pozemok vo výmere od 10 001 m² do 20 000 m².

Zo žiadneho ustanovenia nevyplýva výnimka z tejto povinnosti pri „dočasnom“ prevode vlastníckeho práva zo zmluvy o zabezpečovacom prevode. S obmedzeniami vyplývajúcimi zo zákazu drobenia a s odvodovou povinnosťou by sa účastníci právneho úkonu museli vysporiadavať len v prípade, ak by sa predmet zabezpečenia – určený pozemok, v rámci zmluvy o zabezpečovacom prevode práva rozdeľoval, resp. by predmetom takejto zmluvy bola iba časť spoluvlastníckeho podielu dlžníka alebo osoby, ktorá poskytuje zabezpečenie.

4.2.4 Zabezpečovací prevod práva pri pozemkových spoločenstvách

Zabezpečovacím prevodom práva je možné previesť vlastnícke právo aj k spoločnej nehnuteľnosti. Zmluva o zabezpečovacom prevode práva k nehnuteľnosti, ktorá je spoločnou nehnuteľnosťou, tak musí okrem všeobecných náležitostí rešpektovať aj obmedzenia vyplývajúce z ustanovení zákona č. 97/2013 Z. z. o pozemkových spoločenstvách (ďalej ako „zákon o pozemkových spoločenstvách“). Pri prevode vlastníckeho práva k takejto nehnuteľnosti je taktiež potrebné dodržanie osobitného postupu ako stanovuje zákon o pozemkových spoločenstvách.

Spoločná nehnuteľnosť je právnická osoba, v mene ktorej koná výbor, ktorý je štatutárnym a výkonným orgánom. Pozemkové spoločenstvo sa zapisuje do registra, ktorý vedie okresný úrad. Na právne vzťahy, práva a povinnosti vlastníkov spoločnej nehnuteľnosti a vlastníkov spoločne obhospodarovaných nehnuteľností sa vzťahujú ustanovenia Občianskeho zákonníka. Spoločná nehnuteľnosť je špeciálnym druhom pozemkovej nehnuteľnosti, ktorá je tvorená viacerými nehnuteľnosťami, v evidencií nehnuteľností je evidovaná často na viacerých listoch vlastníctva. Z právneho hľadiska je spoločná nehnuteľnosť považovaná za jednu nehnuteľnosť, ktorú nie je možné rozdeliť na viac nehnuteľných vecí, hoci reálne pozostáva z viacerých samostatných pozemkov. Predmetom zmluvy o zabezpečovacom prevode práva v prípade spoločnej nehnuteľnosti môže byť teda len spoluvlastnícky podiel ku všetkým pozemkom tvoriacim spoločnú nehnuteľnosť, ktoré sú vlastníctvom osoby, ktorá poskytuje zabezpečenie. Spoločná nehnuteľnosť je nedeliteľná, čo vyplýva z účelu a charakteru takejto nehnuteľnosti.

Veriteľ môže na základe zmluvy o zabezpečovacom prevode práva nadobudnúť spoluvlastnícke podiely ku všetkým nehnuteľnostiam tvoriacim spoločnú nehnuteľnosť. Prevod vlastníckeho práva k spoluvlastníckym podielom len k niektorým pozemkoch patriacim do spoločnej nehnuteľnosti, je zakázaný. Predmetom takejto zmluvy nemôže byť len časť spoluvlastníckych podielov na spoločnej nehnuteľnosti alebo len niektoré pozemky tvoriace spoločnú nehnuteľnosť. Vlastník spoluvlastníckych podielov k nehnuteľnostiam tvoriacim spoločnú nehnuteľnosť môže disponovať v prípade prevodu len so všetkými svojimi spoluvlastníckymi podielmi ku všetkým nehnuteľnostiam tvoriacim spoločnú nehnuteľnosť. V prípade dodržania kritérií o zákaze drobenia môže prevádzať aj časť spoluvlastníckeho podielu k pozemkom tvoriacim spoločnú nehnuteľnosť, avšak vo vzťahu ku všetkým pozemkom. Podielový spoluvlastník spoločnej nehnuteľnosti teda nemôže uzavrieť zmluvu o zabezpečovacom prevode práva, na základe ktorej by sa prevádzala len časť podielu na spoločnej nehnuteľnosti alebo len niektoré pozemky tvoriace spoločnú nehnuteľnosť. Zákaz prevodu len niektorých pozemkov tvoriacim spoločnú nehnuteľnosť má okrem drobenia vlastníckej štruktúry aj praktický význam spočívajúci v zamedzení nekontrolovateľného rozbíjania listov vlastníctva, na ktorých sú pozemky tvoriace spoločnú nehnuteľnosť evidované. Spoluvlastník spoločnej nehnuteľnosti teda môže disponovať so svojim podielom len v celosti, prípadne s časťou spoluvlastníckeho podielu k spoločnej nehnuteľnosti, avšak tento úkon sa musí týkať všetkých pozemkov tvoriacim spoločnú nehnuteľnosť. Zmluva o zabezpečovacom prevode práva tak musí obsahovať všetky nehnuteľnosti, a to buď v celom spoluvlastníckom podiele alebo k časti spoluvlastníckemu podielu za predpokladu dodržania zákonných limitov

drobenia spoločnej nehnuteľnosti. Zákonným limitom je výmera 2000 m² prislúchajúca na spoluvlastnícky podiel ku všetkým nehnuteľnostiam tvoriacich spoločnú nehnuteľnosť.³⁵

Zákaz drobenia spoločnej nehnuteľnosti však nie je absolútny a zákon o pozemkových spoločenstvách v určitých prípadoch pripúšťa výnimky. Od pozemku alebo pozemkov patriacich do spoločnej nehnuteľnosti možno na základe rozhodnutia spoluvlastníkov spoločnej nehnuteľnosti na zhromaždení oddeliť novovytvorený pozemok. Oddelená časť spoločnej nehnuteľnosti prestáva byť spoločnou nehnuteľnosťou dňom zápisu v katastri nehnuteľností. Oddelená časť spoločnej nehnuteľnosti sa stáva spoločne obhospodarovanou nehnuteľnosťou, ak jej vlastníci nerozhodnú inak, teda ak vlastníci spoločnej nehnuteľnosti neprevedú vlastnícke právo na inú osobu. Takýmto spôsobom je možné oddeliť časť spoločnej nehnuteľnosti a v rámci zabezpečovacieho prevodu práva previesť aj keď v praxi bude takýto postup skôr výnimkou. Oddelená časť spoločnej nehnuteľnosti prestáva byť zápisom v katastri súčasťou spoločnej nehnuteľnosti. Takto vzniknutý pozemok má potom vlastnícku štruktúru vo forme podielového spoluvlastníctva, ktoré možno vyporiadať dohodou spoluvlastníkov alebo rozhodnutím súdu podľa ustanovení Občianskeho zákonníka o vyporiadaní podielového spoluvlastníctva. Vlastnícke právo podielových spoluvlastníkov spoločnej nehnuteľnosti ostáva aj v prípade oddelenia časti spoločnej nehnuteľnosti zachované, samotným oddelením nedochádza k zmene vlastníckeho práva. Prípadné ďalšie právne úkony týkajúce sa oddelenej časti spoločnej nehnuteľnosti sa spravujú ustanoveniami Občianskeho zákonníka upravujúcimi podielové spoluvlastníctvo. Právo na nakladanie s touto nehnuteľnosťou pozemkovému spoločenstvu zaniká. Oddelením časti spoločnej nehnuteľnosti dochádza k zníženiu celkovej výmery pozemkov tvoriacich pozemkové spoločenstvo, nie k vytvoreniu ďalšieho spoluvlastníckeho podielu na spoločnej nehnuteľnosti. Dôvodová správa k zákonu č. 110/2018 Z.z., ktorým bol zmenený zákon o pozemkových spoločenstvách, uvádza k zmene charakteristického pojmu pozemkového spoločenstva a to jeho nedeliteľnosti nasledovné: “Najzásadnejšími zásahmi do platného zákona je odstránenie princípu nedeliteľnosti spoločnej nehnuteľnosti s ponechaním princípu nemožnosti zrušenia a vysporiadania jej spoluvlastníctva s výnimkou postupu definovanom pri pozemkových úpravách. Dlhodobá tendencia vo vlastníckych pomeroch spoločných nehnuteľností ukazuje, že neustále vzrastá počet ich spoluvlastníkov, pričom zároveň klesá počet spoluvlastníkov, ktorí sú ochotní zúčastňovať sa

³⁵ Ak chceme k spoločnej nehnuteľnosti vypočítať výšku spoluvlastníckeho podielu a to v plošných metrických jednotkách, je nevyhnutné vykonať súčet všetkých majetkových telies, ktoré tvoria spoločnú nehnuteľnosť a následne prostredníctvom podielu vyjadreného zlomkom, ktorý reprezentuje spoluvlastnícky podiel, vypočítať konečnú výmeru pripadajúcu na predmetného spoluvlastníka spoločnej nehnuteľnosti.

aktívne činnosti pozemkových spoločenstiev a kandidovať do ich volených orgánov.”³⁶ Zákonnodarca tak zmenil právnu úpravu, ktorá znemožňovala delenie spoločnej nehnuteľnosti, a to až na výnimky, ktorými bolo možné oddeliť časť spoločnej nehnuteľnosti. Od pozemku alebo pozemkov patriacich do spoločnej nehnuteľnosti bolo možné oddeliť novovytvorený pozemok, avšak len na základe rozhodnutia zhromaždenia za splnenie taxatívne stanovených podmienok, a to v prípadoch ak:

- ide o prevod vlastníckeho práva k pozemku zastavanému stavbou povolenou podľa osobitného predpisu, ak nejde o neoprávnenú stavbu,
- sa mení účelové využitie spoločnej nehnuteľnosti alebo jej časti podľa osobitných predpisov,
- ide o prechod vlastníckeho práva k pozemkom vyvlastnením alebo na účel, na ktorý možno pozemok vyvlastniť,
- tak ustanovuje osobitný predpis alebo
- ide o prevod vlastníckeho práva k pozemku v chránenom území alebo jeho ochrannom pásme podľa osobitného predpisu.

Táto právna úprava však nevyhovovala potrebám aplikačnej praxe, a teda na základe novely zákona o pozemkových spoločenstvách došlo k upraveniu možnosti oddelenia pozemkov zo spoločnej nehnuteľnosti tak, ako je uvedené vyššie. Aplikácia ustanovení o zrušení a vyporiadaní podielového spoluvlastníctva je v prípade pozemkových spoločenstiev vylúčená. Takýto úkon by bol v zmysle ustanovenia §39 Občianskeho zákonníka³⁷ absolútne neplatným právnym úkonom. Na základe uvedeného všetky prevody spoluvlastníckeho podielu na spoločnej nehnuteľnosti, na základe ktorých vznikne spoluvlastnícky podiel s výmerou menšou ako 2000 m², ako aj prevody, ktoré nebudú rešpektovať dohodu spoluvlastníkov spoločnej nehnuteľnosti o väčšej výmere ustanovenej v zmluve o založení pozemkové spoločenstva, budú považované za neplatné právne úkony.

V súlade s princípmi, ktoré tvoria základ vlastníctva spoločných nehnuteľností sa obmedzenie nadobudnutia podielu s väčšou výmerou nevzťahuje na prípady, ak nadobúdateľ podielu už podiel na spoločnej nehnuteľnosti vlastní a prevodom alebo prechodom vlastníckeho práva nadobudne podiel menší ako 2000 m², čo ale v súčte so svojim už existujúcim podielom bude tento zákonný limit prekračovať. Uvedené zákonné ustanovenia podľa nášho názoru

³⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 110/2018 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 97/2013 Z.z. o pozemkových spoločenstvách v znení zákona č. 34/2014 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

³⁷ §39 Občianskeho zákonníka: „Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.“

vychádzajú z celkového špecifického charakteru spoločnej nehnuteľnosti, kde jednotlivé pozemky tvoriace spoločnú nehnuteľnosť v podstate nie sú samostatnými predmetmi právnych vzťahov. Za určitým spôsobom obmedzujúce sa môže javiť stanovenie výmery spoluvlastníckeho podielu, pod limit ktorý nie je možné platne uzatvoriť právny úkon, skutočnosť ktorá ale podľa nášho názoru vyplýva z účelového určenia spoločnej nehnuteľnosti.

Na prevod podielu na spoločnej nehnuteľnosti medzi spoluvlastníkmi sa nevzťahujú všeobecné ustanovenia o predkupnom práve podľa Občianskeho zákonníka, s výnimkou ak nejde o prevod podielov spoločnej nehnuteľnosti vo vlastníctve štátu, ku ktorým neboli uplatnené reštitučné nároky a ktoré prevádza fond (v tomto prípade majú predkupné právo vlastníci podielov spoločnej nehnuteľnosti).

Správny orgán pri povolení vkladu vlastníckeho práva zo zmluvy o zabezpečovacom prevode práva realizáciu uplatnenia predkupného práva neskúma, keďže sa jedná o relatívnu neplatnosť právneho úkonu.³⁸ Správny orgán ale ex offio skúma, či nedošlo k drobeniu pod zákonné limity. V prípade, ak by zmluva o zabezpečovacom prevode práva nerešpektovala zákonné limity týkajúce sa výmery pozemkov prislúchajúcej na spoluvlastnícky podiel, správny orgán k takémuto právnomu úkonu vklad nepovolí.

Predkupné právo je pri spoločnej nehnuteľnosti upravené odlišne od všeobecnej úpravy v Občianskom zákonníku. Ak vlastníč podielu prevádza svoj spoluvlastnícky podiel na tretiu osobu, je povinný ho ponúknuť ostatným vlastníkom podielov na spoločnej nehnuteľnosti. Ak o podiel neprejavia záujem ostatní vlastníci alebo v ich mene spoločenstvo, môže tento podiel previesť na tretiu osobu. Ak vlastníč podielu spoločnej nehnuteľnosti chce previesť svoj spoluvlastnícky podiel na iného spoluvlastníka spoločnej nehnuteľnosti, ostatní spoluvlastníci nemajú predkupné právo. Ak však vlastníč podielu spoločnej nehnuteľnosti prevádza svoj spoluvlastnícky podiel inej osobe ako už členovi spoločenstva, musí ho ponúknuť ostatným vlastníkom podielov spoločnej nehnuteľnosti, a to prostredníctvom výboru. Ak o podiel neprejavia záujem, môže byť takýto podiel predaný tretej osobe. V prípade neuplatnenia predkupného práva vyvstáva otázka, či by v takom prípade išlo o relatívne alebo absolútne neplatný právny úkon. Keďže zmluvu o zabezpečovacom prevode práva je možné zaradiť medzi scudzovacie právne úkony, aj keď účelom takéhoto prevodu je prioritne zabezpečovací účel,

³⁸ §40a Občianskeho zákonníka: "Ak ide o dôvod neplatnosti právneho úkonu podľa ustanovení § 49a, 140, § 145 ods. 1, § 479, § 589 a § 701 ods. 1, považuje sa právny úkon za platný, pokiaľ sa ten, kto je takým úkonom dotknutý, neplatnosti právneho úkonu nedovolá. Neplatnosti sa nemôže dovolávať ten, kto ju sám spôsobil. To isté platí, ak právny úkon nebol urobený vo forme, ktorú vyžaduje dohoda účastníkov (§ 40). Ak je právny úkon v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom o cenách, je neplatný iba v rozsahu, v ktorom odporuje tomuto predpisu, ak sa ten, kto je takým úkonom dotknutý, neplatnosti dovolá.

považujeme za nutné všetky vyššie uvedené postupy akceptovať. Práve predkúpne právo zakotvené v zákone o pozemkových spoločnostiach, môže narúšať charakter zabezpečovacieho prevodu práva vo vzťahu k spoločnej nehnuteľnosti a práve tento postup v podstate aplikačne vylučuje spoločnú nehnuteľnosť z takéhoto zabezpečenia záväzkov.

Ďalším aplikačným problémom je skutočnosť, že veriteľ ako nový vlastník spoluvlastníckeho podielu k spoločnej nehnuteľnosti by sa automaticky stal členom pozemkového spolčenstva, vstúpil by do právneho postavenia predchádzajúceho vlastníka a automaticky pristúpil aj zmluve o spoločnosti, a to aj napriek skutočnosti, že sa jedná o „dočasný“ prevod vlastníckeho práva.

4.2.5 Zákon č.140/2014 Z.z. o nadobúdaní vlastníctva poľnohospodárskeho pozemku v platnom znení vo vzťahu k zabezpečovaciemu prevodu práva

Podmienky prevodov určených druhov nehnuteľností³⁹ rieši aj zákon č. 140/2014 Z.z. o nadobúdaní vlastníctva poľnohospodárskeho pozemku. Pôvodné prijaté znenie bolo podstatným spôsobom legislatívne zmenené. Uvedený právny predpis v prijatom znení upravil podmienky a postup pri nadobúdaní poľnohospodárskej pôdy tým spôsobom, že bol definovaný poľnohospodársky pozemok, ktorý podlieha tejto regulácii a boli určené kritériá osôb oprávnených nadobudnúť vlastnícke právo k určeným poľnohospodárskym pozemkom.

Podľa dôvodovej správy k vyššie citovanému zákonu tento v zásade nevylučoval nikoho z možnosti nadobudnúť do vlastníctva poľnohospodársku pôdu. V prijatom znení tohto právneho predpisu bola táto zásada vyplývajúca z čl. 20 ods. 1 a 2 Ústavy SR síce zachovaná, v určitom zmysle však modifikovaná, keďže zákon v prijatom znení preferoval stanovené kategórie osôb oprávnených nadobúdať vlastnícke právo k určeným poľnohospodárskym pozemkom, určoval kategórie osôb, ktoré boli vylúčené z nadobúdania poľnohospodárskej pôdy a určoval podmienky, ktoré museli osoby oprávnené nadobudnúť vlastnícke právo k takýmto pozemkom spĺňať.

³⁹ §2 ods.1 a ods.3 zákona č.140/2014 Z.z.: „(1) Ak odsek 2 neustanovuje inak, poľnohospodárskym pozemkom sa na účely tohto zákona rozumie poľnohospodárska pôda alebo pozemok zastavaný stavbou na poľnohospodárske účely do 24. júna 1991.

(2) Za poľnohospodársky pozemok sa podľa tohto zákona nepovažuje

a) záhrada,

b) pozemok v zastavanom území obce,

c) pozemok mimo zastavaného územia obce, ak

- je určený na iné ako poľnohospodárske využitie podľa osobitných predpisov,

- možnosť jeho poľnohospodárskeho využitia je obmedzená podľa osobitných predpisov,

- je jeho výmera menšia ako 2 000 m²,

- je prirahý k stavbe, s ktorou svojím umiestnením a využitím tvorí funkčný celok.

Obmedzenia prijaté týmto právnym predpisom sa týkali len prevodu (nie prechodu) vlastníckeho práva, pričom §3 ods. 1 vymedzil konkrétne druhy právnych úkonov, ktoré postupu zákona č. 140/2014 Z.z. podliehali:

- odplatný prevod podľa §588 až 610 Občianskeho zákonníka – kúpna zmluva
- bezodplatný prevod podľa §628 až 630 Občianskeho zákonníka – darovacia zmluva
- prevod na účely výkonu záložného práva
- prevod na účely výkonu zabezpečovacieho prevodu práva
- zámenná zmluva – bola osobitne upravená v texte zákona.⁴⁰

Takže v prípade, ak sa pri zabezpečovacom prevode práva jednalo o určený druh poľnohospodárskeho pozemku, bolo potrebné splniť všetky podmienky postupu podľa tohoto zákona. Uvedený právny predpis v širokom rozsahu určoval kritériá osôb, ktoré mohli nadobudnúť vlastníckeho práva k takémuto pozemku, a taktiež postup pri nadobúdaní takéhoto pozemku - zámer previesť vlastnícke právo k určenému poľnohospodárskemu pozemku bolo potrebné zverejniť v Registri zverejňovaných ponúk a súčasne na úradnej tabuli v obci, kde sa pozemok nachádzal.

Na základe nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 20/2014-80 boli zrušené podstatné ustanovenia zákona č. 140/2014 Z.z., pričom zákon v takomto oklieštenom znení zostal v platnosti. Prevodov vlastníckeho práva (teda aj zabezpečovacieho prevodu práva) sa týka naďalej ustanovenie, ktoré pre účely tohoto zákona definuje poľnohospodársku pôdu, ktorá podlieha režimu uvedeného právneho predpisu a určuje osoby, ktoré z nadobúdania, aj „dočasného“, takejto poľnohospodárskej pôdy, vylúčené. Z procesu nadobúdania vlastníckeho práva k určeným poľnohospodárskym pozemkom sú vylúčené štáty a osoby – fyzické osoby s pobytom a právnické osoby so sídlom v štáte, ktorého právny poriadok neumožňuje občanom Slovenskej republiky, fyzickým osobám s pobytom v Slovenskej republike ani právnickým osobám so sídlom v Slovenskej republike nadobúdať vlastníctvo k poľnohospodárskemu pozemku.⁴¹ Uvedené sa nevzťahuje na štáty Európskej únie, Európskeho hospodárskeho priestoru, Švajčiarsko ani štáty, pre ktoré to vyplýva z medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná; ustanovenie sa nevzťahuje ani

⁴⁰ §3 ods. 1 posledná veta zákona č. 140/2014 Z.z. znenia účinného do 10.02.2019: podľa § 611 *Občianskeho zákonníka*, ak zamieňanými vecami sú poľnohospodárske pozemky, ktorých hodnoty sú porovnateľné; hodnoty zamieňaných pozemkov sú porovnateľné, ak ich rozdiel nie je väčší ako 10 %.

⁴¹ ustanovenie §7 ods. 1 a 2 zákona č. 140/2014 Z.z.

na ich štátnych občanov, ani na fyzické osoby s pobytom alebo právnické osoby so sídlom v týchto štátoch.

Takáto konštrukcia v aktuálnom znení v podstate nahradila znenie §19a zákona č. 202/1995 Z.z. Devízový zákon, na základe ktorého boli vylúčené z nadobúdania vlastníckeho práva k poľnohospodárskej pôde nachádzajúcej sa v extraviláne obce, cudzozemci.

5 Zmena v osobe veriteľa počas zabezpečovacieho prevodu práva

Ak veriteľ počas zabezpečenia prevedie pohľadávku zabezpečenú prevodom práva na inú osobu (postúpenie pohľadávky), nový veriteľ sa dostáva do postavenia pôvodného veriteľa so všetkým právami, ktoré s týmto záväzkom súvisia. Otázne zostáva, akou formou a na základe akých listín v prípade, ak sa jedná o nehnuteľnosť, dôjde k zápisu takejto zmeny. Myslíme si, že ak veriteľ postúpi pohľadávku, sú túto skutočnosť povinní obidvaja oznámiť správne orgánu a zároveň listinu, na základe ktorej došlo k postúpeniu pohľadávky, predložiť. Správny orgán podľa nášho názoru na základe týchto listín zapíše zmenu „dočasného“ vlastníka formou *záznamu*.⁴² Tento postup sa týka akejkoľvek zmeny na strane dlžníka (resp. tretej osoby) alebo veriteľa, na základe ktorej vstupujú do právneho postavenia svojho predchodcu.

6 Zánik zabezpečovacieho prevodu práva

Ak dôjde k zániku zabezpečovacieho prevodu práva, predmetom ktorého je nehnuteľnosť, je potrebné túto skutočnosť vyznačiť v katastri nehnuteľností. Forma zápisu zániku uvedeného práva je závislá od skutočnosti, či pohľadávka bola riadne a včas splnená, či dochádza k výkonu práva alebo či dochádza k zániku zabezpečovacieho prevodu práva z iných dôvodov.

⁴² §5 ods. 2 zákona č. 162/1995 Z.z.: „Záznam je úkon okresného úradu plniaci evidenčné funkcie, ktoré nemajú vplyv na vznik, zmenu ani na zánik práv k nehnuteľnostiam.“

§34 ods. 1 zákona č. 162/1995 Z.z.: Práva k nehnuteľnostiam uvedené v § 1 ods. 1, ktoré vznikli, zmenili sa alebo zanikli zo zákona, rozhodnutím štátneho orgánu, príklpom licitátora na verejnej dražbe, vydržaním, prírastkom a spracovaním, práva k nehnuteľnostiam osvedčené notárom, ako aj práva k nehnuteľnostiam vyplývajúce z nájomných zmlúv, zo zmlúv o prevode správy majetku štátu alebo z iných skutočností svedčiacich o zverení správy majetku obce alebo správy majetku vyššieho územného celku sa do katastra zapisujú záznamom, a to na základe verejných listín a iných listín. Záznamom sa zapisuje i zmena poradia záložných práv z dohody záložných veriteľov o poradí ich záložných práv rozhodujúcim na ich uspokojenie.

Ak bola pohľadávka riadne a včas splnená, dochádza v zmysle ustanovenia §553 ods. 3 Občianskeho zákonníka k zániku zabezpečenia ex lege a právo prechádza späť na pôvodného vlastníka. K zápisu tejto skutočnosti dôjde podľa nášho názoru na základe záznamu, pričom k podaniu návrhu je oprávnený veriteľ. Myslíme si, že nič nebráni dlžníkovi, aby takýto návrh podal sám, samozrejme za predpokladu predloženia prílohy, ktorou je kvitancia veriteľa resp. iná listina preukazujúca, že primárny záväzkový vzťah zanikol. V praxi sa môžu vyskytnúť prípady, ak dôjde medzi veriteľom a dlžníkom k spornému posúdeniu skutočnosti, či pohľadávka bola riadne a včas splnená. Ak je zánik zabezpečovacieho prevodu práva medzi účastníkmi sporný, je potrebné túto situáciu riešiť súdnou cestou.

Ak dlžník nespĺní svoju povinnosť včas a riadne, predmet zabezpečenia nemôže automaticky nadobudnúť do vlastníctva (zákaz prepadného zálohu). Spôsob výkonu zabezpečovacieho práva je jednou z obligatórnych náležitostí zmluvy o zabezpečovacom prevode práva. Toto ustanovenie nebráni dlžníkovi, aby po splatnosti zabezpečenej pohľadávky uzavrel s veriteľom aj takú dohodu, v ktorej prejaví vôľu, že si veriteľ môže ponechať zabezpečené právo na úhradu svojej pohľadávky alebo jej časti.⁴³ Podmienkou legálneho uzatvorenia takejto dohody je skutočnosť, že bude uzatvorená až v čase, keď je pohľadávka splatná. Otázne zostáva, akou formou sa tento úkon zapíše do katastra nehnuteľností. Ak vychádzame zo zákonného znenia, že v prípade, ak pohľadávka nie je riadne a včas splnená, veriteľ sa automaticky nestáva vlastníkom nehnuteľnosti, k nadobudnutiu vlastníckeho práva k nehnuteľnosti veriteľom môže dôjsť výlučne na základe dohody ako dvojstranného právneho úkonu. Bude sa jednať o inominátnu zmluvu s prvkami kúpnej zmluvy a všetkými náležitosťami, ktoré zákon vyžaduje pri prevode vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam. Táto zmluva podlieha následne rozhodnutiu príslušného Okresného úradu, katastrálneho odboru, o povolení vkladu.

V prípade, ak je výkon zabezpečovacieho prevodu práva dohodnutý iným spôsobom, postupuje sa podľa príslušných ustanovení osobitných právnych predpisov (napr. zákon č. 527/2002 Z.z. o dobrovoľných dražbách). Nemalé problémy sú spojené so zápisom zániku zabezpečovacieho prevodu práva, ak toto zaniká na základe dohody. V aplikačnej praxi sa takýto prípad často stotožňuje s odstúpením od zmluvy. Myslíme si, že s takýmto názorom nemožno súhlasiť. K stotožňovaniu týchto dvoch inštitútov došlo podľa nášho názoru, nesprávnym výkladom ustanovenia týkajúceho sa zápisu odstúpenia od zmluvy do katastra nehnuteľností. Je nespochybniteľné, že ak jeden účastník platne od zmluvy odstúpi, táto zmluva

⁴³ FEKETE, I.: *Občiansky zákonník – Veľký komentár 2.diel*. 2011. Žilina: EUKÓDEX. s.1590.

zaniká ex lege, a teda podlieha zápisu do katastra nehnuteľností formou záznamu. Keďže správny orgán zapisuje listiny len v prípade, ak nie sú sporné, príslušná vyhláška vyžadovala k takémuto zápisu súhlas aj druhej strany. Súčasná vyhláška ÚGKaK č. 461/2009 Z.z. zápis odstúpenia priamo nedefinovala, a teda sa presadzoval názor, že na zápis takejto listiny je potrebné vyjadrenia obidvoch zmluvných strán a teda sa jedná o dvojstranný právny úkon, ktorý podlieha vkladu do katastra nehnuteľností. Táto konštrukcia odporovala základnému princípu účinkov odstúpenia od zmluvy, že zmluva ex lege zaniká. Danú situáciu vyriešil až Najvyšší súd SR, a to rozsudkom 6Sžo/229/2010, v ktorom vyjadril názor, že odstúpením zmluva ex lege zaniká a vo vzťahu k zápisu do katastra nehnuteľností sa síce vyžaduje vyjadrenie druhej strany, ale to len z dôvodu, aby takáto listina mohla byť zapísaná formou záznamu. Uvedený postup je možné použiť pri zápise, ak sa zmluvné strany dohodnú na zrušení zabezpečeného záväzku (napr. novácia, započítanie). Ak sa zmluvné strany dohodnú na zrušení zmluvného vzťahu dohodou (napr. z dôvodu vzdania sa práva), podľa nášho názoru je potrebné uzatvorenie dvojstranného právneho úkonu - zmluvy, ktorá podlieha vkladu do katastra nehnuteľností.

7 Zabezpečovací prevod práva vo vybraných krajinách

Zabezpečovací prevod práva je jedným zo zabezpečovacích prostriedkov aj v právnych poriadkoch iných krajín. Je zaujímavé sledovať jeho vývoj najmä v Českej republike, kde v určitom čase došlo k rozsiahlemu riešeniu sporných otázok tohto inštitútu na úroveň Najvyššieho súdu ČR alebo Ústavného súdu ČR. Pre odpoveď na otázku, či je ponechanie tohto inštitútu najmä v súvislosti s nehnuteľnosťami, vhodné ponechať medzi zabezpečovacími prostriedkami, považujeme za zaujímavé pozrieť sa aspoň stručne na jeho právnu úpravu v niektorých európskych štátoch.

7.1 Česká republika (po rekodifikácii civilného práva)

Vývoj zabezpečovacieho prevodu práva v Českej republike zdieľal rovnaký osud až do 01. januára 1993, kedy došlo k rozdeleniu ČSFR. Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, zostal platiť v obidvoch samostatných štátoch. K rozdielnej aplikácii došlo až po prijatí zákona č. 568/2007 Z.z., ktorým došlo k zmene ustanovení upravujúcich uvedený inštitút v právnom poriadku Slovenskej republiky. Napriek uvedenému aplikačná prax v obidvoch právnych

systémoch razila rovnakú cestu, v právnom systéme SR to bolo na základe legislatívnej zmeny, v ČR na základe početných rozhodnutí, či už Najvyššieho súdu, ale aj Ústavného súdu, prostredníctvom ktorých boli riešené všetky problémy súvisiace so zabezpečovacím prevodom práva. Za hlavný dôvod neriešenia vzniknutej situácie formou prijatia legislatívnych zmien bola podľa nášho názoru pripravovaná celková rekodifikácia civilného práva.

Problémy spočívajúce v nejasnej právnej úprave rozprúdili pri príprave rekodifikácie civilného práva otázky nad ponechaním zabezpečovacieho prevodu práva v systéme zabezpečovacích prostriedkov. V schválenom znení nového občianskeho zákonníka bol nakoniec zabezpečovací prevod práva ponechaný, jeho úprava bola značne rozšírená, obsiahnutá v ustanovení §2040 až §2044. Dôvodom takéhoto rozhodnutia bola podľa Eliáša obava, že ak by zákon nestanovil jasné pravidlá jeho použitia, aplikačná prax by si kládla otázku, či dohoda o zabezpečovacom prevode práva s vecnoprávnymi účinkami je naďalej možná. Podľa uvedeného autora: „*S poznatkami aktuálnej judikatúry i literárnych diskusií nad §553 OZ je možné predpokladať, že by bolo dosť pravdepodobné smerovanie rozhodovacej praxe k reštrikciám s odkazom na obchádzanie úpravy záložného práva. K tomuto mimochodom smeruje už aj v súčasnej dobe. So zreteľom na uvedené prevážil názor v prospech výslovnej úpravy.*“⁴⁴

Podľa názoru Eliáša bola úprava zabezpečovacieho prevodu práva inšpirovaná novelou prijatou do Občianskeho zákonníka SR (zákon č. 568/2007 Z.z.), pričom ale tento inštitút nie je podľa neho možné skúmať len pod zorným uhlom slovenskej civilistiky a taktiež nie je možné nie je možné vychádzať zo striktnnej optiky nemeckej a rakúskej náuky.⁴⁵ Vo viacerých publikovaných článkoch je prijaté znenie zabezpečovacieho prevodu práva zdôvodňované najmä jeho vnímaním v texte nového občianskeho zákonníka ako takého, nie je možné ho riešiť len čiastkovo.

Oproti pôvodnej právnej úprave, nový občiansky zákonník umožnil, aby zabezpečenie v rámci zabezpečovacieho prevodu práva poskytla aj iná osoba ako dlžník. Predmetom takéhoto zabezpečenia môže byť len právo a keďže žiadne bližšie podmienky nie sú určené, je možné vychádzať z rovnakých podmienok ako v našej právnej úprave.⁴⁶ Zákon kogentne upravil dočasný charakter takto prevedeného práva. Ak sa prevedené právo povinne zapisuje do verejného registra, zákon rozlišuje medzi zriadením a vznikom zabezpečovacieho prevodu

⁴⁴ ELIÁŠ, K.: Zajišťovací prevod práva v osnove občianskeho zákoníku. In: *Bulletin Advokacie č.1/2011*, s. 1

⁴⁵ ELIÁŠ, K.: Zajišťovací prevod práva v osnove občianskeho zákoníku. In: *Bulletin Advokacie č.1/2011*, s. 2

⁴⁶ právo, ktoré má majetkovú hodnotu, je prevoditeľné, patrí osobe poskytujúcej zabezpečenie a má súkromnoprávny charakter

práva. Zabezpečovací prevod práva sa zriaďuje na základe zmluvy (zákon neurčuje povinnosť písomnej formy takéhoto úkonu⁴⁷), ak sa právo povinne registruje v osobitnom verejnom registri, vzniká dňom zápisu. Ak sa právo do verejného registra nezapíše, zabezpečovací prevod práva vznikne dňom účinnosti zmluvy. Nový občiansky zákonník neurčil žiadne osobitné náležitosti zmluvy o zabezpečovacom prevode práva, pri ich určení sa vychádza zo všeobecných náležitostí právnych úkonov, ostné závisí na dohode zmluvných strán. Ak zmluva o zabezpečovacom prevode práva neobsahuje určenie výšky zabezpečenej pohľadávky, ani ocenenie prevedeného práva, dôkazné bremeno zostáva na veriteľovi pri vzájomnom vysporiadaní.

Vec, ktorá je predmetom prevedeného práva, môže byť v zmysle §2042 odovzdaná veriteľovi alebo môže zostať v držbe pôvodného vlastníka. Osoba, u ktorej sa táto vec nachádza, je povinná vykonávať „obyčajnú“ správu veci, ktorá spočíva v úkonoch smerujúcich k zachovaniu veci. Uvedené znenie nezakazuje uzatvorenie inej dohody o podmienkach hospodárenia s vecou.

Ak zanikne dôvod zabezpečenia, veriteľ je povinný umožniť osobe, ktorá poskytla zabezpečenie, výkon práva v pôvodnom rozsahu. Zároveň je povinný vydať všetky prírastky a úžitky z veci, je oprávnený si odpočítať účelne vynaložené náklady spojené s výkonom práva. Zásadné rozdielne znenie oproti právnej úprave SR bolo v novom občianskom zákonníku ČR prijaté pri výkone práva, ak zabezpečený záväzok nebude riadne a včas splnený. Podľa ustanovenia §2044 ak záväzok nie je splnený, veriteľ si prevedené právo ponecháva. Z uvedeného vyplýva, že veriteľ sa v takomto prípade stáva ex lege nepodmieneným vlastníkom, dlžník je povinný vydať veriteľovi všetko, čo je nutné k plnému výkonu práva. Myslíme si, že legislatíva ČR pri tomto ustanovení dôsledne nerozlišovala medzi osobou dlžníka a tretou osobou, ktorá poskytuje zabezpečenie. Z ustanovenia §2040 je zrejmé, že samotnú zmluvu o zabezpečovacom prevode práva uztvára na jednej strane veriteľ a na strane druhej osoba, ktorá poskytuje zabezpečenie. V zmysle ustanovenia §2044 je povinnosť odovzdať veriteľovi všetko, čo je nutné k plnému výkonu práva v prípade, ak záväzok nie je riadne a včas splnený, viazaná len na osobu dlžníka. Toto ustanovenie bude v aplikačnej praxi podľa nášho názoru spôsobať nezrovnalosti v prípade, ak zabezpečenie bude poskytovať iná osoba ako dlžník a dokonca vec sa bude nachádzať v jej držbe.

⁴⁷ povinnosť písomnej formy bude závisieť od druhu práva, ktoré má byť prevedené, od ustanovení občianskeho zákonníka (napr. v prípade prevodu vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam sa písomná forma obligatórne vyžaduje)

Ak dôjde k výkonu uhradovacej funkcie zabezpečovacieho prevodu práva, zákon kogentne určil povinnosť vzájomného vysporiadania. Ak obvyklá cena zabezpečenia prevyšuje výšku zabezpečeného záväzku, je veriteľ povinný vyplatiť osobe, ktorá poskytla zabezpečenie vzniknutý rozdiel. Veriteľ je oprávnený započítať si nevyhnutné náklady vzniknuté v súvislosti s výkonom práva. Osobitné postavenie majú spotrebiteľské zmluvy, pri ktorých je nutné rešpektovať intencie európskeho práva. Pri spotrebiteľských vzťahoch zabezpečenie prostredníctvom zabezpečovacieho prevodu práva nie je vylúčené, je tu ale potrebné prihliadať na ochranu proti neprimeraným dojednaniam a taktiež brať do úvahy všeobecné právne zásady (najmä hľadisko dobrých mravov).

Záverom možno použiť zhrnutie slovami Eliáša: “Osнова Občianskeho zákonníka sleduje úpravou zabezpečovacieho prevodu práva funkčné doplnenie systému právnych nástrojov ponúkajúcich veriteľovi istotu, že dlh bude splnený. Je to inštitút, ktoré má svoje prednosti aj riziká, tak ako každý iný právny inštitút. Strany majú možnosť zvažovať, ktorý najlepšie vyhovuje ich potrebám a záujmom.”⁴⁸

7.2 Rakúska republika

V rakúskom Všeobecnom občianskom zákonníku (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) sa nachádzajú ustanovenia o zabezpečení záväzkov, konkrétne v jeho treťom diely - §1342 a nasl. Rakúske právo pozná záväzkové zabezpečovacie inštitúty, inštitúty výslovne upravené v občianskom zákonníku, ako aj vecné zabezpečenia, ktorých možnosti sú obmedzenejšie. V rámci záväzkových zabezpečovacích inštitútov sa môžeme stretnúť s bankovou zárukou na základe garančnej zmluvy (Bankgarantie/Garantievertrag), ručením (Bürgschaft §1346 an. ABGB), závdavok (Angeld §908 ABGB), dokumentarný akreditív (Dokumentenakreditiv), odstupné (Reueged §909 an. ABGB a §7 KschG), zmluvná pokuta (Konventionalstrafe §1336 ABGB), prístupenie k dlhu (Schuldbeitritt), zabezpečovacia cesia (Sicherungszession), faktoring (Factoring), premlčanie lehoty (Terminverlust §13 KschG), zmenka a šek (Wechsel/Scheck), vzájomné započítanie (gegenseitige Aufrechnungen §1438 ABGB an.), výhrada predkupného práva (Vorbehalt des des Vorkaufrechts §1072 ABGB an.), predaj a výhrada spätnéj kúpy (Verkauf mit Vorbehalt des Wiederkaufes §1068 ABGB an.), zmluva o budúcej zmluve (Vorvertrag §936 ABGB), fixná zmluva (Fixgeschäft §919 ABGB), zabezpečenie hodnoty (Wertsicherung), záloha/kaucia (Kaution).

⁴⁸ ELIÁŠ, K.: Zajišťovací převod práva v osnově občanského zákoníku. In: *Bulletin Advokacie č.1/2011*, s. 6

Medzi vecné zabezpečovacie prostriedky zaraďujeme záložné právo vo forme ručného zálohu alebo hypotéky, výhrada vlastníctva, prevod vlastníctva k dlžníkovej veci a zádržné právo.

Za najbližšie inštitúty k zabezpečovaciemu prevodu práva možno považovať tie, ktoré obsahujú predpoklad konania podľa princípu vernej ruky (treuhand) – fidúcie. Tento rímskoprávny inštitút bol v Rakúsku v 19. storočí aktivovaný praeter legem za účelom obchádzania ustanovení obsiahnutých v normách, ktoré upravujú záložné právo. Po rôznych názoroch judikovaných Rakúskym najvyšším súdnym dvorom sa v roku 1918 pod vplyvom Wellspachera presadilo akceptovanie zabezpečovacieho prevodu práva, ktorý však nesmel byť zneužívaný obchádzaním zákona. Je preto platný len vtedy, ak sú dodržané požiadavky publicity známe v záložnom práve. Toto chápanie, ktoré zodpovedá aj švajčiarskemu prístupu, však malo veľmi negatívny vplyv pre využitie tohto inštitútu, čo je podstatný rozdiel oproti Nemecku, kde zabezpečovací prevod práva obstoí aj bez dodržania zásady publicity.⁴⁹ Významné je v tomto smere aj rozhodnutie rakúskeho Najvyššieho súdu (Oberstes Gerichtshof) z roku 1961 sp. zn. OGH - 5 Ob 314⁵⁰. V danej súvislosti je nevyhnutné dodať, že rakúska judikatúra neuznávala zabezpečovacie prevody vlastníctva dojednané podľa nemeckého právneho poriadku pre veci hnutelné, ktoré prekročili hranicu a nachádzali sa na rakúskom území.⁵¹

Titulom pre vznik zabezpečovacieho prevodu práva v Rakúsku, je zmluva o zabezpečení, modus predstavuje prevod veci. Na základe týchto skutočností veriteľ, napríklad banka získava k predmetu zabezpečovacieho prevodu vlastnícke právo a môže ho kedykoľvek scudziť. Podľa zmluvy o zabezpečení je však banka oprávnená využiť toto svoje právo len pokiaľ je dlžník v omeškaní. Ak by bol predmet zabezpečovacieho prevodu prevedený na tretiu osobu ešte pred splatnosťou zabezpečenej pohľadávky, tretia osoba sa stane vlastníkom danej veci, ak nevedela o fiduciárnom vzťahu. Vlastník fidúcie je následne povinný nahradiť dôsledky porušenia zmluvy. Ak však tretia osoba dobromyseľná nebola, je jej titul nadobudnutia vlastníckeho práva neplatný vzhľadom na jej účasť na danom konaní a vlastnícke právo nenadobudne. Ak bol dlh úplne zaplatený, je veriteľ povinný previesť vlastnícke právo späť na dlžníka, alebo môže zmluva obsahovať dojednanie, podľa ktorého vlastníctvom úplným splatením dlhu predchádza späť na dlžníka.

⁴⁹ TICHÝ, L. Zajištění převodem práva, In: *Bulletin advokacie č. 1-2/2011*, s. 69

⁵⁰ Pojem vernej ruky nie je v rakúskom práve upravený, jeho obsah je všeobecne doktrinálne určený a spravuje sa podľa dohôd zmluvných strán. Z týchto dohôd musí byť zrejme, ktoré obmedzenia musí vlastníctvo fiduciára oproti všeobecnému pojmu vlastníctva strpieť.

⁵¹ PALANDT, O. *Bürgerliches Gesetzbuch*, 67. Neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck, 2008, 2857 s.

Iným inštitútom, ktorý v rakúskom práve vykazuje znaky fiduciarity je inštitút výhrady vlastníctva. Ani tento nie je v rakúskom občianskom zákonníku výslovne upravený - je však zavedený zvykovým právom, judikátni rakúskych súdov. Výhrada vlastníctva musí byť dohodnutá zmluvne a často býva dojednaná v rámci tzv. všeobecných obchodných podmienok. Prípadné uvedenie výhrady vlastníctva len na fakturačných dokladoch alebo dodacích listoch nie je postačujúce pre platné dojednanie výhrady vlastníctva. Ak nedôjde k dohodnutiu výhrady vlastníctva zmluvne pred dodaním tovaru a vystavením faktúry, tak sa nadobúdateľ stáva s odovzdaním veci jej vlastníkom, pričom je dlžná kúpna cena považovaná za pôžičku.

7.3 Spolková republika Nemecko

V nemeckom právnom poriadku sú zabezpečovacie prostriedky vo všeobecnosti upravené v prvej knihe v siedmom oddiele § 232 Sicherheitsleistung (výkon zabezpečenia) Bürgerliches Gesetzbuch (Občianskeho zákonníka). Medzi zabezpečovacie inštitúty v rámci nemeckého občianskeho zákonníka patrí ručenie, záložné právo, ktoré sa delí na záložné právo k veciam, záložné právo k právam a záložné právo k pozemkom. V prípade záložného práva k pozemkom je to hypotéka alebo zabezpečenie prevodom výnosu z pozemku. Tieto zabezpečovacie inštitúty sú považované (s výnimkou zabezpečenia prevodom výnosu z pozemku) za inštitúty akcesorické. Nemecké právo pozná aj prevod vlastníctva k veci dlžníka a právo zádržné.

Medzi ďalšie zabezpečovacie inštitúty, kde možno vidieť znak akcesority, teda znak verejnej ruky patrí výhrada vlastníctva, a niektoré jej formy ustálené v praxi ako napríklad rozšírená výhrada vlastníctva. Medzi inštitúty, pri ktorých chýba znak akcesority, teda tie ktoré nie sú fiduciárne patrí abstraktý prísľub dodržania záväzku a zabezpečovacia cesia.

V Nemecku v 19. storočí fungovalo zabezpečenie prevodom práva tak, že veriteľ prevedie na seba vlastníctvo k veci, tento prevod však slúži výlučne na zabezpečenie veriteľa pohľadávky a ten používa vec len tak, ako to slúži dohodnutému zabezpečovaciemu účelu. Prevod práva mohol mať formu kúpnej zmluvy s výhradou spätného predaja. Tento inštitút nebol v 19. storočí upravený a do dnešnej doby je predmetom zvykového práva.⁵² Je však obmedzený len na veci hnuiteľné.

V praxi sa v SRN vyskytujú dve formy fiduciárnych prevodov: zabezpečovací prevod vlastníckeho práva (na ktorý sa primerane použijú ustanovenia o prevode vlastníckeho práva v

⁵² TICHÝ, L. Zajištění převodem práva, Bulletin advokacie č. 1-2/2011, s. 67

§ 929 a nasl. BGB) a zabezpečovacie postúpenie pohľadávky. Ustanovenia §929 BGB upravuje prevod vlastníckeho práva na základe zmluvy o prevode vlastníckeho práva a odovzdania veci. § 930 BGB upravuje možnosť nahradiť odovzdanie veci uzavretím zmluvy o prevode tzv. nepriameho držiteľstva podľa § 868 BGB (Nepriamy držiteľ je ten, pre koho drží vec priamy držiteľ), § 931 BGB upravuje možnosť nahradiť odovzdanie veci postúpením už existujúceho nároku na vydanie veci.

Zabezpečovací prevod vlastníckeho práva podľa § 929 BGB by nepredstavoval žiadnu výhodu oproti záložnému právu, pretože prevod vlastníckeho práva podľa tohto ustanovenia vyžaduje odovzdanie veci podobne, ako aj v prípade záložného práva a tým je rovnako neflexibilný. § 930 a 931 BGB otvárajú možnosť prevodu vlastníckeho práva bez fyzického odovzdania veci a tým umožňujú aj zabezpečovací prevod vlastníckeho práva bez súčasného odovzdania veci, čo je výhodné najmä pre obchodný styk. Napríklad vlastník podniku môže previesť vlastnícke právo k strojom, čím zabezpečí poskytnutý úver, ale zároveň môže stroje naďalej užívať na výrobu a tým na získavanie prostriedkov na splácanie úveru. Toto záložné právo neumožňuje. Menej výhodnou je však malá publicita takéhoto prevodu, vzhľadom na čo môžu byť v určitom prípade oklamané tretie osoby.⁵³

Najčastejšie sa teda zriaďuje zabezpečovací prevod vlastníckeho práva podľa § 930 BGB, na základe ktorého dlžníkov zostáva zachovaná priama držba a možnosť užívania veci, zatiaľ čo na veriteľa prechádza vlastníctvo. Ide tu o tzv. dražobný konštitút.⁵⁴ Tu zaujala zaujímavý postoj nemecká judikatúra, a to v spojitosti so zásadou dodržiavania dobrých mravov pri použití tejto formy zabezpečenia. Maximálna hranica pre prekročenie hodnoty zabezpečovanej pohľadávky sa považuje hodnota o 50 percent vyššia ako je hodnota zabezpečovanej pohľadávky.

Základom pre použitie tohto inštitútu je zmluva o dražobnom konštitúte, ktorá nie je upravená zákonom. Táto zmluva musí byť dostatočne určitá a musí obsahovať tri základné náležitosti casu (dôvod dlžníkovho záväzku voči veriteľovi), účel (zmluvnú väzbu medzi zabezpečením pohľadávky a zabezpečovacím inštitútom, ktorá plní účel akcesorickej väzby) a úpravu práva na držbu veci dlžníkom. Táto zmluva zároveň spravidla obsahuje ustanovenia o právach a povinnostiach oboch zmluvných strán k veci, ktorá je predmetom zabezpečovacieho prevodu vlastníckeho práva v dobe, počas ktorej toto zabezpečenie trvá, a rovnako aj o tom, kedy a akým spôsobom sa veriteľ môže z tejto veci uspokojiť. Ak nie je

⁵³ KALOUSOVÁ, M. Úprava zajišťovacieho prevodu práva v Spolkovej republike Nemecko, AD NOTAM, č. 5/200, s. 98

⁵⁴ BAUER, F., STÜRNER, R. Lehrbuch des Sachenrechts, 16. vyd., Minichov, 1992, s. 618 a nasl.

medzi stranami dohodnuté inak, je zmluva abstraktná vo vzťahu k zabezpečenej pohľadávke, je teda platná aj vtedy, ak zabezpečená pohľadávka nevznikla alebo zanikla. Z tohto dôvodu je dôležité, aby sa v zmluve výslovne upravilo akým spôsobom budú strany v takýchto prípadoch postupovať.⁵⁵

Podstatou zabezpečovacieho prevodu práva je úmysel strán, podľa ktorého sa prevod vlastníckeho práva deje len dočasne. Ak dlžník splní povinnosť, prechádza na neho vlastnícke právo späť. Veriteľ môže vec zužitkovať (zhodnotiť) len vtedy, ak dlžník svoju povinnosť nesplní. Pokiaľ veriteľ disponuje s vecou, je táto dispozícia vecnoprávne plne účinná, ak však s ňou disponuje predčasne, koná tak v rozpore s obligačnoprávnou zmluvou. Vlastníkovi zabezpečovacieho prevodu práva chýba bezprostredná držba a právo užívať, o to však nejde. To, o čo mu ide je prednostné postavenie v porovnaní so všetkými ostatnými, ktorí nie sú voči všetkým ostatným vecne nezabezpečeným veriteľom zvýhodnení, a ďalej možnosť uspokojiť sa pri omeškaní dlžníka.⁵⁶ predmetom zabezpečovacieho prevodu môžu byť jednotlivé hnuiteľné veci, vrátane tých, ktoré poskytovateľ zabezpečenia nadobudne až v budúcnosti, rovnako ako veci hromadné.⁵⁷ Tu je zaujímavá napríklad otázka skladu, ktorého obsah sa každý deň mení ako, ako predmetu zabezpečovacieho prevodu práva. Nemecká judikatúra uznáva tzv. Raumsicherungsklausel, čo znamená, že na zabezpečenie slúžia všetky veci, ktoré sa v takomto sklade nachádzajú, aj ktoré sa v ňom do budúcnosti budú nachádzať.

7.4 Východiská v predpisoch Európskej únie

Zabezpečovací prevod práva sa objavuje aj v predpisoch Európskej únie. Európsky parlament a Rada prijali pod číslom 2002/47/ES zo dňa 06.06.2002 Smernicu o dohodách o finančnom zabezpečení v znení Smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2009/44/ES zo dňa 06.05.2009. Účelom tejto Smernice je upraviť problematiku finančného zabezpečenia z dôrazom na zabezpečenie obmedzenia úverového rizika pri finančných obchodoch tým, že sa znížia straty veriteľov najmä pri cezhraničných obchodoch, a týmto spôsobom sa zabezpečí zvýšená miera integrácie európskeho trhu.

Finančné zabezpečenie v zmysle uvedenej Smernice umožňuje okrem záložného práva aj formu prevodu vlastníckeho (majetkového) práva v prospech príjemcu. Predmetom takéhoto

⁵⁵ KALOUSOVÁ, M. Úprava zajišťovacieho prevodu práva v Spolkovej republike Nemecko, AD NOTAM, č. 5/200, s. 99

⁵⁶ TICHÝ, L. Zajištění převodem práva, Bulletin advokacie č. 1-2/2011, s. 68

⁵⁷ BAUER, F., STÜRNER, R. Lehrbuch des Sachenrechts, 16. vyd., Minichov, 1992, s. 618 a nasl.

prevodu je finančný kolaterál. Prevod práva je možné zriadiť aj formou dohody o spätnom prevode finančného kolaterálu v momente, čo bude záväzok splnený. Zmluvnú vzťah je postavený na neformálnosti a zásade, že prípadné sporné ustanovenia majú byť uznávané skôr za platné ako za neplatné. Takéto zabezpečenie sa týka určených subjektov. Na jednej strane kvalifikovaných ako napr. banka a na strane druhej nekvalifikovaných, kde možno zaradiť aj nebankové subjekty.⁵⁸ Táto dohoda sa bude podľa uvedenej Smernice považovať za platnú, ak aspoň jedna zo strán bude kvalifikovaným subjektom. Smernica s účasťou fyzických osôb na takejto forme zabezpečenia veľmi nepočíta, mala by sa týkať najmä finančného zabezpečovania medzi bankovými a inými peňažnými inštitúciami. V otázke predmetu zabezpečenia prevláda názor, že dochádza k prevodu plného vlastníckeho práva, ktoré dovoľuje veriteľovi s predmetom zabezpečenia disponovať ako pri repo obchodoch. Sekundárnym predmetom je finančný kolaterál. Finančným kolaterálom možno všeobecne označiť peňažné prostriedky alebo finančné nástroje ako sú investičné cenné papiere, nástroje peňažného trhu a deriváty.⁵⁹ Ako vyplýva z vyššie uvedeného, finančné zabezpečenie podľa Smernice je postavené na iných princípoch ako zabezpečovací prevod práva podľa Občianskeho zákonníka. Na túto skutočnosť bude potrebné brať ohľad pri podradení pod právnu úpravu.

8. Záver

Ako je zrejmé z vyššie uvedených skutočností, osobitné právne predpisy upravujúce problematiku nehnuteľností, nerozlišujú medzi klasickým prevodom vlastníckeho práva a prevodom za účelom zabezpečenia záväzku. Pri takejto konštrukcii, vo vzťahu k vlastníckemu právu k nehnuteľnostiam, je potrebné vyriešiť „dočasnosť“ vlastníckeho práva. Ak je predmetom zabezpečovacieho prevodu práva nehnuteľnosť, zmluvné strany sa musia vysporiadať s osobitnými právnymi predpismi, ktoré sa týkajú týchto nehnuteľností. Pri tejto úprave je dôležité zamerať sa na účel takéhoto prevodu, ktorý spočíva prioritne v jeho zabezpečovacej funkcii. Myslíme si, že s osobitosťou takéhoto prevodu práva by osobitné právne predpisy upravujúce problematiku nehnuteľností mali počítať a niektoré podmienky a obmedzenia týkajúce sa prevodu vlastníckeho práva pri zabezpečení záväzkov by mali pri „dočasnom“ vlastníckom práve byť vylúčené alebo osobitne upravené. Uvedené sa týka najmä špecifických druhov nehnuteľností, ktoré sú osobitným spôsobom legislatívne chránené (napr. kultúrne pamiatky, poľnohospodárska pôda, lesné pozemky a pod.). Keďže osobitné právne

⁵⁸ bližšie viď BEJČEK, J. a kol. *Kurz obchodního práva. Obchodní závazky*. Praha: C.H.Beck, 2007, s.160

⁵⁹ BEJČEK, J. a kol. op.cit., pozn. č. 58, s.161

predpisy nepoznajú pojem „dočasnosť“ vlastníckeho práva, a teda sa aj v týchto prípadoch musí postupovať podľa týchto právnych predpisov. Takáto právna konštrukcia spôsobuje vylúčenie niektorých druhov nehnuteľností z možnosti použiť ich ako predmet zabezpečenia, keďže pre zmluvné účely sa bude postupovať ako pri „klasickom“ prevode práva. Napriek vyššie uvedenej kritike tohoto inštitútu si myslíme, že zabezpečovací prevod práva má opodstatnenie medzi zabezpečovacími prostriedkami, dokonca v určitom zmysle poskytuje významnejšie zabezpečenie v prospech veriteľa ako napríklad záložné právo, keďže vlastnícke právo prechádza „dočasne“ na veriteľa a za súčasnej právnej úpravy je poskytnutá aj dostatočná ochrana práv dlžníka.

Použitá literatúra

1. BAUER, F. - STÜRNER, R. 1992. *Lehrbuch des Sachenrechts*, 16. vyd., Minichov: 1992, 618 s. ISBN: 34-0636-460-8.
2. BEJČEK, J. a kol. 2007. *Kurz obchodního práva. Obchodní závazky*. Praha: C.H.Beck, 2007, 535 s. ISBN: 978-80-7179-781-4.
3. BIČOVSKÝ, J. – HOLUB, M. *Nové znění občanského zákoníku*. Praha: Linde, 341 s. ISBN: 80-7179-658-1.
4. FEKETE, I. 2011. *Občiansky zákonník 2. Veľký komentár*, Bratislava: Eurokódex, 2011, 1063 s. ISBN: 978-80-89603-00-8.
5. HALAMA, O. 2014. *Katastrálny zákon - komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, 25 s. ISBN: 978-80-224-1328-2.
6. MACKO, J. a kol. 1995. *Pozemkové právo – II – vybrané zákony s komentárom*. Bratislava: TriPe, 1995, 129 s. ISBN: 978-80-9671-842-9.
7. PALANDT, O. 2008. *Bürgerliches Gesetzbuch*, 67. Neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck, 2008, 2857 s. ISBN: 978-340616-5915.
8. PLANK, K. a kol. 1996. *Občianske právo s vysvetlivkami*. 1.zv., Bratislava: Iura edition 1996, 1000 s. ISBN: 80-88715-07-5.
9. PEKÁREK, Milan et al. 2010. *Pozemkové právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 31 s. ISBN: 978-80-7380-253-0.
10. SVOBODA J. a kol. 1994. *Občiansky zákonník*. Bratislava: Eurounion 1994, 706 s. ISBN: 80-85568-38-1.

Články z periodik:

1. ČERMÁK, K. 1997. Je zajišťovací převod práva fiduciárním převodem? In *Bulletin advokacie*, ISSN: 1210-6348, 1997, č. 11-16, s. 23-26.
2. ELIÁŠ, K. 2011. Zajišťovací převod práva v osnově občanského zákoníku. In *Bulletin Advokacie*, ISSN: 1210-6348, 2011, č. 1, s. 1- 6.
3. HOLEYŠOVSKÝ, M. 1996. Zajištění závazku převodem práva. In *Právní rádce*, ISSN: 1210-4817, 1996, č.2, s.9.
4. KALHOUSOVÁ, M. 2000. Úprava zajišťovacího převodu práva v Spolkové republice Německo, In: *AD NOTAM*, ISSN: 1211-0558, č. 5/2000, s. 98.
5. KERECMAN, P. 1998. Zabezpečenie záväzkov prevodom práva. In *Právny obzor*, ISSN: 0032-6989, 1998, č.3, s.264-275.
6. PAVELKOVÁ, B. 2000. Zabezpečovací prevod práva- aj vlastníckeho? In *Justičná revue*, ISSN: 1335-6461, 2000, roč. 52, č. 6-7, str.736 -740.
7. SOLČANSKÝ, D. 2009. Zabezpečovací prevod práva- aplikačná a rozhodovacia prax. In *Bulletin slovenskej advokácie 5/2009*, ISSN: 1335-1079, 2009, č. 5, s. 19 -26.
8. TICHÝ, L. 2011. Zajištění převodem práva, In *Bulletin advokacie č. 1-2/2011*, ISSN: 1210-6348, 2011, č 1-2, s. 69.
9. ZOUFALÝ, V.1997. Zajišťovací převod práva. In *Právní rozhledy*, ISSN: 1210-6410, 1997, č. 9, s.448-453.

Daniela Gandžalová¹

Právna úprava inštitútu osvojenia na území SR v minulosti

Kľúčové slová

rodinné právo, osvojenie, adopcia, osvojenec, osvojiteľ, vznik osvojenia

Abstrakt

Inštitút osvojenia (adopcia) patrí medzi veľmi staré a dôležité inštitúty rodinného práva. Vzhľadom k jeho obsahu a významu poznali tento inštitút právne úpravy rodinno-právnych vzťahov na našom území i v minulosti. Cieľom príspevku je poukázať na obsah jednotlivých konkrétnych pôvodných právnych úprav tohto inštitútu v našom právnom poriadku s poukazom na typické znaky (resp. osobitosti) právnej úpravy osvojenia a to ako z hľadiska hmotnoprávnej, tak i procesnoprávnej úpravy.

Keywords

family law , adoption, adoptee, adopter, emergence of adoption

Abstract

The institute of adoption is one of the very old and important institutes of family law. Due to its content and importance, this institute was known in our territory also in the past. The aim of the paper is to point out the content of individual specific legal regulations in our legal system with reference to the typical features of adoption, both in terms of substantive and procedural law.

Úvod

Osvojenie, chápané v našom kultúrnom prostredí, ako prijatie cudzieho dieťaťa za vlastné,² patrilo už v minulosti medzi dôležité inštitúty rodinného práva, ktoré až do roku 1949 nebolo na našom území jednotne upravené a kodifikované. Právne vzťahy v rodine upravovali svojou povahou viaceré občiansko-právne predpisy.³

Ako je známe, pri vzniku Československej republiky v roku 1918 sa zákonom č. 11/1918 Sb. recipovalo s niektorými obmedzeniami vtedajšie právo rakúske a uhorské. Dôsledkom toho v Čechách na Morave a v Sliezsku boli manželské a rodinné vzťahy upravené

¹ doc. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD. Katedra občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

² KUBIČKOVÁ, G.: Charakteristické znaky rodinno-právnych vzťahov. Osvojenie. In: LAZÁR, J. a kol.: *Občianske právo hmotné*. 1. zväzok. Bratislava: Jura Edition, 2006, s. 329

³ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M.: *Rodinné právo*. Heuréka. Šamorín. 2. vydanie. 2008., s. 19 a nasl.

vo Všeobecnom občianskom zákonníku z roku 1811 ABGB v znení troch noviel a na území Slovenska recepcná norma prevzala vtedajšie uhorské občianske právo, ktoré bolo svojou povahou zväčša nepísaným obyčajovým právom.⁴

To znamená, v Uhorsku, ktorého súčasťou do roku 1918 bolo aj Slovensko, prevládalo obyčajové právo a v jeho rámci sa vyvíjalo aj rodinné právo. Pre svoju dôležitosť boli dokonca niektoré jeho inštitúty upravené aj zákonom. Z písaných právnych predpisov, týkajúcich sa rodinno-právnych pomerov, bol najvýznamnejší manželský zákon (Zák. čl. 31/1894), ktorý podrobne upravoval podmienky vzniku a zániku manželstva a zák. čl. 20/1877 o poručníctve a opatrovníctve. Vývoj rodinného práva ako súčasť obyčajového, svojim pôvodom uhorského práva na Slovensku, pokračoval až do roku 1949 s tým, že v podmienkach Československa došlo k novelizácii manželského práva zákonom č. 320/1919 Sb. z. a. n. a k jednotnej úprave osvojenia zákonom č. 56/1928 Sb. z. a. n. Význam tejto právnej úpravy spočíval v tom, že zákonom č. 56/1928 Sb. z. a. n. o osvojení bola unifikovaná úprava založená na zmluvnom vzťahu medzi osvojiteľmi a osvojencom, pričom osvojením sa nesmeli ohroziť záujmy vlastných detí osvojiteľa.

I. Právna úprava osvojenia podľa Prvého zákona o rodinnom práve (Zákon č. 265/1949 Zb.)

Politické zmeny po februári 1948 v bývalom Československu sa prejavili aj v právnom poriadku. Socialistická koncepcia práva, totiž neuznávala dualizmus verejného a súkromného práva a v súlade s tým v rámci tzv. právnickej dvojročnice (1949-1951) došlo k revízií rôznych právnych predpisov, čo sa dotklo aj rodinného práva. Upustilo sa od tradičného členenia práva na verejné a súkromné a prijatím zákona o rodinnom práve sa rodinné právo vyčlenilo z občianskeho práva.

Prvý zákon o rodinnom práve, ktorý bol vyhlásený pod číslom 265/1949 Zb. a ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1950, upravoval inštitút osvojenia v hlavne druhej (Rodiče a deti), štvrtej časti s názvom: Osvojení.⁵

⁴ Tamtiež, s. 20

⁵ ČÁST ČTVRTÁ

Osvojení

§ 63

Osvojením vznikne medzi osvojiteľom a osvojencom takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi.

(2) Výrokem soudu, že osvojitel bude zapsán v matrice místo rodičů osvojenice, vznikne mezi osvojencom a osvojitelem i jeho příbuznými příbuzenský poměr.

Před účinností zákona č. 265/1949 Zb. o rodinném práve vznikalo osvojení na základě zmluvy uzavřené mezi osvojitelem a osvojencom potvrzené soudem. První zákon o rodinném práve změnil celkovou koncepci osvojení jako zmluvního vztahu, když osvojení podle tohoto zákona mohlo vzniknout už jen výlučně na základě soudního rozhodnutí a možnosti osvojení se obmedzili jen na maloleté děti v souladu s novým funkčním zameraním osvojení, kterým sa stalo jedine zabezpečenie náhradného rodinného a výchovného prostredia.

§ 64

- (1) Osvojit lze jen osoby nezletilé, a jen je-li jim osvojení k prospěchu.
- (2) Mezi osvojitelem a osvojencom musí být přiměřený věkový rozdíl.
- (3) Osvojitelem nemůže být, kdo není svéprávný.

§ 65

- (1) Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.
- (2) Je-li osvojitel manželem, může osvojit jen se souhlasem druhého manžela; tohoto souhlasu není třeba, je-li druhý manžel zcela zbaven svéprávnosti nebo je-li opatření jeho souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

§ 66

- (1) Osvojení vznikne soudním výrokem na žádost osvojitele.
- (2) K žádosti osvojitele může soud, maje na zřeteli zájem osvojovaného dítěte, vyslovit, že osvojitel bude zapsán v matrice jako otec nebo matka osvojence místo rodičů.
- (3) K osvojení, jakož i k výroku podle odstavce 2 je třeba přivolení zákonného zástupce osvojovaného dítěte; je-li toto dítě s to posoudit dosah osvojení i uvedeného výroku, je třeba také jeho souhlasu. Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich přivolení,
 - a) jestliže je dítě po dobu nejméně jednoho roku v ústavní péči a rodiče o ně neprojeví po tu dobu žádný zájem, nebo
 - b) jestliže rodiče neprojeví o dítě žádný zájem po dobu nejméně dvou let, nebo
 - c) jestliže rodiče dali přivolení k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům; přivolení předem je možno dát jen ústně do protokolu před soudcem nebo před orgánem pověřeným péčí o mládež.V těchto případech je třeba přivolení opatrovníka, který byl osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení.

§ 67

- (1) Osvojenec dostane příjmení osvojitele; společný osvojenec manželů dostane příjmení určené pro ostatní jejich děti.
- (2) K příjmení nabytému osvojením může osvojenec, souhlasí-li osvojitel, připojit své příjmení dosavadní.

§ 68

- (1) Osvojením zaniká rodičovská moc rodičů osvojencom, a je-li osvojenec poručencom, zaniká poručenství.
- (2) Vyživovací povinnost vůči osvojencom v jeho dosavadní rodině trvá nadále jen potud, pokud jiné osoby výživou povinné nejsou s to své vyživovací povinnosti dostát; vyživovací povinnost osvojencom vůči dosavadní rodině zaniká.
- (3) Rodiče osvojencom nemají nárok s osvojencom se stýkat.
- (4) Je-li osvojitelem manžel (druh) jednoho z rodičů osvojencom, nedotýká se osvojení vztahů mezi osvojencom a tímto rodičem i jeho příbuznými.

§ 69

- (1) Na návrh osvojitele nebo osvojencom může soud poměr vzniklý osvojením z důležitých důvodů zrušit; právní následky zrušení nastanou dnem, kdy byl návrh podán.
- (2) Je-li osvojenec zletilý, lze osvojení zrušit dohodou mezi ním a osvojitelem; dohoda musí mít formu soudního zápisu.

§ 69a

Dojde-li k výroku soudu, že osvojitel bude zapsán v matrice místo rodičů osvojencom, zaniká i vyživovací povinnost vůči osvojencom v jeho dosavadní rodině (§ 68 odst. 2). Ustanovení § 67 odst. 2 a § 69 tu neplatí. Takto provedené osvojení nebrání, aby osvojenec mohl být opět osvojen.

Právna úprava osvojenia bola obsiahnutá konkrétne v ustanoveniach §§ 63-69a zákona o rodinnom práve. Z obsahu jednotlivých ustanovení tu obsiahnutej právnej úpravy vyplývajú viaceré podmienky osvojenia, ktoré museli byť splnené v procese osvojenia.

Osvojiť bolo možné len nezletilú (tj. maloletú) osobu, za podmienky, že osvojenie je v jej prospech (dnes záujme). Medzi osvojiteľom a osvojencom musel byť primeraný vekový rozdiel a osvojiteľom nemohla byť osoba nesvejprávna (tj. osvojiteľ musel mať spôsobilosť na právne úkony). Ako spoločné dieťa si mohli osvojiť dieťa len manželia. Ak bol osvojiteľom manžel, mohol si osvojiť dieťa len so súhlasom druhého manžela. Zákon výnimočne pripúšťal výnimku, kedy sa súhlas druhého manžela nevyžadoval – bolo to v prípadoch, keď bol druhý manžel zbavený spôsobilosti na právne úkony alebo zadováženie jeho súhlasu bolo spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou (§65). Na osvojenie sa v zásade vyžadoval súhlas obidvoch rodičov dieťaťa, ako jeho zákonných zástupcov a tiež súhlas osvojovaného dieťaťa, za predpokladu, že bolo schopné posúdiť dosah osvojenia. Súhlas rodičov na osvojenie sa nevyžadoval, ak bolo dieťa po dobu najmenej jedného roka v ústavnej starostlivosti a rodičia oň po túto dobu neprejavili žiadny záujem, alebo ak rodičia neprejavili žiadny záujem o dieťa po dobu dvoch rokov, alebo ak rodičia dali súhlas na osvojenie vopred bez vzťahu k určitým osvojiteľom (§66).

Zákon upravoval tiež vznik osvojenia a jeho právne následky. Osvojenie vzniklo rozhodnutím súdu a osvojením vznikol medzi osvojencom a osvojiteľom rovnaký vzťah aký je medzi rodičmi a deťmi, a tiež medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa vznikol príbuzenský vzťah.

Zákon pripúšťal v §69 tiež možnosť zrušenia osvojenia. Súd mohol osvojenie zrušiť z vážnych dôvodov (pričom zákon jednotlivé dôvody nevymenoval), a to na návrh osvojiteľa alebo osvojenca. Zákon umožňoval tiež zrušiť osvojenie dohodou medzi osvojiteľom a plnoletým osvojencom (§62 ods.2). Platná dohoda o zrušení osvojenia vyžadovala formu súdnej zápisnice. Zrušením osvojenia zanikali všetky práva a povinnosti osvojiteľov a zanikli aj všetky ostatné vzťahy medzi osvojencom a osvojiteľom a tiež príbuznými osvojiteľa.

Zákon o rodinnom práve z roku 1949 bol počas svojej platnosti dvakrát novelizovaný, pričom jeho druhá novelizácia, ktorá bola uskutočnená zákonom č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení, zaviedla ďalší druh osvojenia, pri ktorom sa osvojiteľia zapísali do matriky namiesto biologických rodičov, pričom voči osvojencomi nezostal k pôvodnej rodine ani subsidiárny vyživovací záväzok.⁶

⁶ viď: CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M.,: Rodinné právo, Heuréka, Šamorín, druhé vydanie, 2008, s. 21.

Procesná úprava osvojenia bola, v dobe účinnosti Prvého zákona o rodinnom práve č. 265/1949 Zb., obsiahnutá v zákone č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskoprávných veciach (Občiansky súdny poriadok), v znení zákona č. 68/1952 Zb. a zákona č. 52/1954 Zb. v druhej hlave, druhom diely, druhej časti v ustanoveniach § 263 až 268 s názvom: Veci osvojenia.⁷

II. Právna úprava osvojenia podľa zákona č. 94 Zb. zo dňa 4. decembra 1963 – Zákona o rodine

Aj podľa pôvodnej právnej úpravy osvojenia obsiahnutej v zákone č. 94/1963 Zb. Zákona o rodine (ďalej len ZR) osvojením vznikal medzi osvojiteľom a osvojencom obdobný právny vzťah, aký je medzi biologickými rodičmi a ich deťmi.⁸

Osvojenie bolo charakterizované ako právna skutočnosť, zakladajúca vzťah rodičov a detí, ktorý síce vzniká súdnym rozhodnutím, svojím obsahom sa však zásadne neodlišuje od prirodzeného vzťahu rodiča a dieťaťa. Osvojenie bolo považované za taký typ náhradnej rodinnej výchovy dieťaťa, ktorý sa vzhľadom na jeho právne následky najviac približuje právnemu vzťahu rodiča a dieťaťa, vzniknutému na základe pokrvnosti.

⁷ Druhý diel. Veci osvojenia.

§ 263. Príslušnosť.

(1) Súdom príslušným na rozhodnutie o osvojení je všeobecný súd osvojenca, a ak je osvojenec poručencom, poručenský súd.

(2) Ak niet v Československej republike takého súdu, je na rozhodnutie príslušný všeobecný súd osvojiteľa.

Obsadenie súdu a spôsob konania. § 264.

Senát rozhoduje po ústnom pojednávaní uznesením.

§ 265.

Pred rozhodnutím o osvojení vypočuje súd – podľa možnosti osobne – osvojiteľa a jeho manžela, ak je potrebný jeho súhlas, zákonných zástupcov osvojenca, úradovníu ochrany mládeže, osvojenca, ak je tento schopný posúdiť dosah osvojenia, a rodičov, i keď nie sú jeho zákonnými zástupcami.

§ 266.

V uznesení, ktorým súd vysloví osvojenie, uvedie, aké priezvisko bude osvojenec používať. Uznesenie je vykonateľné, len čo nadobudne právoplatnosť. Jeden rovnopis právoplatného uznesenia sa osobitne uloží na súde. Zrušenie osvojenia. § 267.

Súdom príslušným na rozhodnutie o zrušení osvojeného pomeru je súd, ktorý vyslovil osvojenie. O takom zrušení osvojeného pomeru platia primerane §§ 264 až 266.

§ 268.

Dohodu o zrušení osvojenia medzi osvojiteľom a plnoletým osvojencom môže spísať sudca ktoréhokoľvek súdu; odpis zápisnice o zrušení osvojenia zašle súdu, ktorý osvojenie vyslovil, aby ju osobitne uložil a vyznačil zrušenie v spisoch o osvojení.

⁸ viď: § 63 zákona č. 94/1963 Zb.:

1. Osvojením vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom taký pomer, aký je medzi rodičmi a deťmi a medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa pomer príbuzenský. Osvojitelia majú práva a povinnosti rodičov pri výchove detí (§ 32 a 37).
2. O osvojení rozhoduje súd na návrh osvojiteľa.

Zákon o rodine rozoznával dva druhy osvojenia: osvojenie a osvojenie nezrušiteľné⁹, čo je možné vidieť v odlišnostiach v právnej úprave oboch typov osvojenia (napríklad Zákon o rodine určoval širší rozsah podmienok, ktoré bolo potrebné splniť, aby mohlo dôjsť k nezrušiteľnému osvojeniu). Uvedené dva typy osvojenia sa odlišovali, ale hlavne svojimi právnymi následkami. Najmä nezrušiteľné osvojenie predpokladalo v zásade nezmeniteľný právny vzťah medzi osvojencom a osvojiteľom a malo rozsiahly právny význam ako pre osvojiteľa, tak i pre osvojené dieťa. Vzhľadom na význam inštitútu osvojenia zákon upravoval jednak celý rad hmotnoprávnych podmienok, ktoré bolo nevyhnutné splniť, ale aj spôsob vzniku osvojenia.

Hmotnoprávne podmienky osvojenia, spoločné pre obidva druhy osvojenia boli tieto:

Základnou podmienkou bolo, že osvojenie musí byť osvojencom na prospech.¹⁰ Zabezpečením prospechu (dnes záujmu) maloletého sa malo na mysli, aby sa medzi osvojencom a osvojiteľom vytvoril taký citový vzťah, aký je obvyklý medzi rodičmi a deťmi. Za týmto účelom mal súd povinnosť zistiť si potrebné informácie, aby mohol posúdiť, či osvojenie bude najmä v záujme maloletého. Preto bolo povinnosťou súdu skúmať, či rodinné prostredie, do ktorého sa má dieťa osvojením odstať, bude preň priaznivé nielen z hľadiska materiálneho zabezpečenia, ale predovšetkým z hľadiska výchovného (viď R 51/1964).

Osvojiť bolo možné len maloleté dieťa, čo sa dôvodilo tým, že len za tohto predpokladu je možné očakávať, že medzi osvojencom a osvojiteľom môže vzniknúť vzťah obdobný vzťahu rodičov a detí. Nebolo možné osvojiť dieťa už počaté, ale ešte nenarodené (*nascitura*). Osvojeniu *nascitura* okrem iného prekážalo aj to, že sa vyžadovalo, aby dieťa bolo pred rozhodnutím súdu o osvojení najmenej po dobu troch mesiacov v starostlivosti budúcich osvojiteľov (§ 69 ods. 1 ZR), prípadne ďalšia podmienka, že nezrušiteľne možno osvojiť len maloleté dieťa staršie ako jeden rok (§ 75 ZR).¹¹

Osvojiteľom nemohla byť osoba, ktorá nemala spôsobilosť k právnym úkonom. To znamená, že osvojiteľom mohla byť len fyzická osoba plnoletá, za predpokladu, že jej

⁹ V odbornej literatúre sa používali na označenie uvedených druhov osvojenia tiež pojmy napr. jednoduché osvojenie a nezrušiteľné osvojenie (viď PLANKOVÁ, O.: Osvojenie dieťaťa, Bratislava, 1974, s. 2) alebo napr. osvojenie prvého typu (jednoduché, obyčajné) a osvojenie typu nezrušiteľné (viď ŠVESTKA, J.; FIALA, J.: K niektorým otázkam osvojenia jako formy náhradní výchovy, Právník, č. 2/1984, s. 146; rovnako BAJCÚRA, A. a kol.: *Občianske právo procesné*. Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty Univerzity Komenského Bratislava, 1995, str. 118.)

¹⁰ viď § 65 ods. 2 ZR: Osvojiť možno maloletého, a to len, ak mu je osvojenie na prospech.

¹¹ viď § 69 ods. 1 ZR: Pred rozhodnutím súdu o osvojení musí byť dieťa najmenej po dobu troch mesiacov v starostlivosti budúceho osvojiteľa, a to na jeho náklady.

viď § 75 ZR: Osvojiť možno len maloletého staršieho ako jeden rok.

spôsobilosť na právne úkony nebola obmedzená alebo nebola spôsobilosti na právne úkony pozbavená.

Ako spoločné dieťa si mohli maloleté dieťa osvojiť len manželia (§ 66 ods. 1 ZR). Zákon síce pripúšťal aj takú možnosť, že dieťa si osvojí len jeden manžel, v takom prípade sa ale nevyhnutne vyžadoval súhlas druhého manžela. Takýto súhlas sa nevyžadoval len v prípade, ak druhý manžel bol rodičom dieťaťa, alebo nemal spôsobilosť na právne úkony, alebo ak by bolo zadováženie tohto súhlasu spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou (§ 66 ods. 2 ZR). K osvojeniu dieťaťa jedným z manželov dochádzalo najmä v prípadoch, keď rodičom osvojenca bol jeden z manželov, v tomto prípade osvojenec neprichádzal do novej rodiny, nevytváralo sa tak pre neho nové náhradné rodinné prostredie. V takýchto prípadoch osvojenie znamenalo predovšetkým zmenu právneho postavenia osvojenca vzhľadom k jednému z jeho rodičov a právneho postavenia osvojiteľa, ktorému vznikol k maloletému podľa § 63 ZR rodičovský vzťah.¹²

Ďalšou hmotnoprávnou podmienkou osvojenia bol súhlas rodičov, prípadne iných zákonných zástupcov osvojovaného dieťaťa (§ 67 ZR). Súhlas na osvojenie bol osobným právom každého z rodičov, to znamená súhlas jedného z rodičov nebol z tohto dôvodu nahraditeľný ani v rámci vzájomného zastúpenia rodičov prípadným prejavom vôle druhého rodiča, a ani rozhodnutím súdu. Súhlas rodičov musel mať všetky náležitosti právnych úkonov, musel sa urobiť výslovne a osobne pred súdom.

Zákon o rodine v § 68 ods. 1 stanovoval výnimky, kedy sa súhlas rodičov osvojovaného dieťaťa k osvojeniu nevyžadoval. Išlo o prípady:

- Ak rodičia neprejavili najmenej po dobu šiestich mesiacov o dieťa skutočný záujem, ktorý by ako rodičia prejavit' mali. Súd mal povinnosť individuálne v každom prípade skúmať, či je alebo nie je nevyhnutný súhlas rodičov. Za tým účelom musel komplexne skúmať správanie sa rodičov voči dieťaťu, intenzitu ich záujmu o dieťa, ako aj dôvody, ktoré viedli k tomu, že rodičia sa o dieťa nestarali. Bolo nevyhnutné skúmať aj to, či rodičom v osobnej starostlivosti o dieťa nebránili nejaké objektívne dôvody.

¹² **R 30/1962:** V konaní o osvojenie dieťaťa druhým manželom matky musí byť predmetom vyšetrenia súdu aj to, či druhý manžel matky, ktorá zamýšľa osvojiť si dieťa, má zákonnú vyživovaciu povinnosť k svojim vlastným deťom. Súd v tomto prípade prihliadne aj na to, aký vplyv by malo osvojenie na vyživovaciu povinnosť osvojiteľa k jeho vlastným deťom. Preto uváži, či zamýšľané osvojenie je v súlade so záujmom spoločnosti, keď dieťaťu, ktoré má byť osvojené, nechýba rodinné prostredie a zúčastňuje sa na výhodách vyplývajúcich z toho, že žije v domácnosti matky a jej druhého manžela.

- Súhlas rodiča na osvojenie sa nevyžadoval ani v prípade, ak rodičia dali takýto súhlas vopred, bez vzťahu k určitým konkrétnym osvojiteľom. Takto udelený súhlas bolo možné zo strany rodičov odvolať, a to do nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia súdu o osvojení.
- Súhlas rodičov s osvojením sa nevyžadoval tiež v prípade, keď ani jeden z rodičov nebol nositeľom rodičovských práv, alebo logicky ak boli obidvaja rodičia mŕtvi. V takýchto prípadoch sa vyžadoval súhlas opatrovníka, ktorý bol dieťaťu ustanovený súdom.

Ak bolo osvojované dieťa schopné posúdiť význam osvojenia, vyžadoval sa aj jeho súhlas, ale to len v prípade, keď bolo dieťa natoľko rozumovo vyspelé, aby mohlo samo posúdiť význam a dosah osvojenia.

Podmienkou osvojenia, ktorú ZR stanovoval v ustanovení § 69 ods. 1, bola aj tzv. predadopčná starostlivosť. To znamená, že pred rozhodnutím súdu o osvojení muselo byť dieťa najmenej po dobu troch mesiacov v starostlivosti budúcich osvojiteľov. Cieľom, ktorý zákon stanovením tejto podmienky sledoval, bolo získať poznatky o tom, či spolužitie osvojiteľa a osvojenca v tomto období dáva predpoklady, že osvojenie splní svoj účel. Budúci osvojitelia mali povinnosť v dobe, keď bolo dieťa v ich predadopčnej starostlivosti, starať sa oň, vychovávať ho, spravovať jeho veci, zastupovať ho a uhrádzať náklady spojené s jeho výchovou a výživou.

Podmienky nezrušiteľného osvojenia¹³

Nezrušiteľne si mohli osvojiť dieťa len manželia alebo manžel rodiča dieťaťa. Výnimočne si mohla takto osvojiť dieťa aj osamelá osoba, ak boli predpoklady, že toto osvojenie bude plniť svoj účel. Ďalšou podmienkou nezrušiteľného osvojenia bolo, že nezrušiteľne mohlo byť osvojené len dieťa staršie ako jeden rok (§ 75 ZR).

Vznik osvojenia

Tak ako už bolo uvedené, Zákon o rodine č. 94 Zb. zo 4. decembra 1963, ktorý nadobudol účinnosť 1. apríla 1964, rozoznával dva druhy osvojenia (obyčajné, resp. jednoduché osvojenie a osvojenie nezrušiteľné). Osvojenie prvého aj druhého typu mohlo vzniknúť len na základe

¹³ Zákon o rodine, vyhlásený pod č. 94/1963 Zb., ktorý nadobudol účinnosť 1. apríla 1964 (ktorý so zmenami a doplnkami platil až do 1. apríla 2005), v úprave osvojenia upravoval dva druhy osvojenia, líšiace sa navzájom podmienkami vzniku, zrušiteľnosťou, resp. nezrušiteľnosťou osvojenia, vrátane možnosti zapísania osvojiteľov do matriky namiesto rodičov v prípade nezrušiteľného osvojenia. Od rozlišovania dvoch typov osvojenia sa upustilo až novou právnou úpravou, účinnou od 1. apríla 2005.

právoplatného súdneho rozhodnutia (§ 152a a nasl., § 184 zákona č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku – ďalej len OSP).

Zákon o rodine výslovne v ustanovení § 63 ods. 2 stanovil, že o osvojení rozhoduje súd na návrh osvojiteľa. Vo vzťahu k začatiu konania sa uplatňoval dispozičný princíp, to znamená konanie o osvojenie sa mohlo začať iba na návrh. V návrhu bol osvojiteľ (osvojiteľia) povinný uviesť, o ktorom z oboch typov osvojenia sa malo rozhodnúť.

Konanie o osvojenie (resp. o zrušení osvojenia) vykonával súd, v obvode ktorého mal maloletý na základe dohody rodičov alebo rozhodnutia súdu, prípadne i iných rozhodujúcich skutočností svoje bydlisko.

Okruh účastníkov bol taxatívne vymedzený ustanovením § 181 OSP. Účastníkmi konania boli: osvojované dieťa, jeho rodičia, osvojiteľ a jeho manžel. Rodičia osvojovaného dieťaťa však neboli účastníkmi konania, ak boli pozbavení rodičovských práv, alebo ak nemali spôsobilosť na právne úkony, ako aj v prípadoch, keď na osvojenie nebol potrebný ich súhlas, hoci boli zákonnými zástupcami osvojovaného dieťaťa. Súhlas rodičov osvojovaného dieťaťa na osvojenie nebol potrebný, ak rodičia neprejavili po dobu najmenej 6 mesiacov o dieťa skutočný záujem, alebo ak rodičia dali súhlas na osvojenie vopred bez toho, aby vedeli, kto ich dieťa osvojí.¹⁴ Také vyhlásenie rodičov sa muselo urobiť ústne do zápisnice pred súdom (§ 68 ZR). V prípadoch, keď sa nevyžadoval na osvojenie súhlas rodičov, bolo potrebné, aby na osvojenie dal súhlas opatrovník dieťaťa ustanovený v konaní o osvojenie. Manžel osvojiteľa nebol účastníkom konania, ak nebol na osvojenie potrebný jeho súhlas, ak stratil spôsobilosť na právne úkony, alebo ak bolo zadováženie tohto súhlasu spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou (§ 66 ZR).

Základnou podmienkou každého osvojenia bol odôvodnený predpoklad, že sa ním dosiahne zabezpečenie zdarného vývoja osvojovaného dieťaťa. Súd bol povinný v každom prípade posúdiť, či nové prostredie, do ktorého sa malo dieťa osvojením dostať, bude preň priaznivé nielen z hľadiska hmotného zabezpečenia, ale predovšetkým z výchovného hľadiska. Za tým účelom, aby súd čo najlepšie zistil rozhodné skutočnosti pre svoje rozhodnutie, bol povinný vypočuť účastníkov, a to podľa možnosti osobne. Osvojované dieťa súd vypočul, len ak toto dieťa bolo schopné pochopiť význam osvojenia a výsluch nebol v rozpore s jeho záujmom. O takýto prípad, keď výsluch dieťaťa bol v rozpore s jeho záujmom, šlo vtedy, ak dieťa žilo už dlhší čas v rodine osvojiteľa a považovalo jeho i jeho manžela za svojich rodičov.

¹⁴ **R 54/1963:** Ak rodičia dali súhlas na osvojenie vopred bez vzťahu k určitým osvojiteľom, v konaní o osvojenie už nie je potrebný súhlas rodičov na osvojenie dieťaťa inými osobami, rodičia nie sú ani účastníkmi konania o osvojenie a súd nemal zisťovať ich stanovisko k osvojeniu dieťaťa.

Súd bol tiež povinný na základe lekárskeho vyšetrenia zistiť, či sa zdravotný stav osvojovaného dieťaťa i osvojiteľa nepriečil účelu osvojenia. S výsledkami vyšetrenia súd oboznámil účastníkov. Súd bol povinný oboznámiť účastníkov s významom osvojenia z hľadiska záujmu spoločnosti i z hľadiska záujmu osvojovaného dieťaťa, ako aj s tým, aké povinnosti mal osvojiteľ.

Právne následky osvojenia nastávali právoplatnosťou rozsudku o osvojení. Rozsudok pôsobil *ex nunc* a nie *ex tunc*. Rozsudok súdu o osvojení bol obsahovo rôzny podľa toho, či šlo o osvojenie alebo osvojenie nezrušiteľné. Pri tzv. zrušiteľnom alebo jednoduchom, osvojení sa súd v rozsudku obmedzil len na výrok, že maloleté dieťa sa stáva osvojencom určitého osvojiteľa a uviedol i priezvisko, ktoré osvojenec malo mať (§ 184). Pri nezrušiteľnom osvojení bol tento výrok doplnený ďalším výrokom o tom, že osvojiteľa budú zapísaní v matrike namiesto osvojencových rodičov. Pretože súdne rozhodnutie o osvojení bolo tiež podkladom na zápis do matriky, musel ho súd oznámiť aj matrike (zák. č. 154/1994 Zb. o matrikách).

Právne následky osvojenia

Keďže zákon upravoval dva typy osvojenia (zrušiteľné a nezrušiteľné), bolo možné logicky aj právne následky osvojenia rozlišovať ako právne následky spoločné pre obidva typy osvojenia a právne následky nezrušiteľného osvojenia.

Právne následky spoločné pre obidva typy osvojenia

Osvojenie ako právna skutočnosť zakladalo právne následky jednak v zmysle právneho postavenia osvojenca k pôvodným pokrvným rodičom a ich príbuzným, a jednak právne postavenie osvojenca k novej rodine osvojiteľov a ich príbuzným.

V prvom prípade bolo právnym následkom osvojenia to, že osvojením zanikli vzájomné práva a povinnosti medzi osvojencom a pôvodnou rodinou. Zanikali predovšetkým práva a povinnosti rodičov dieťaťa (napr. povinnosť rodičov dieťa vychovávať, starať sa oň, vyživovať ho). V prípade osvojenia dieťaťa manželom jeho rodiča ale nedochádzalo k zániku vzájomných práv a povinností tohto rodiča k dieťaťu osvojenému jeho manželom. V tomto prípade trvali aj ďalšie príbuzenské vzťahy dieťaťa k príbuzným tohto rodiča. Samozrejme, zanikol rodičovský vzťah i ďalšie príbuzenské vzťahy k osvojenému dieťaťu, pokiaľ ide o jeho druhého rodiča, na ktorého miesto nastúpil osvojiteľ.

Osvojením vznikol medzi osvojiteľom a osvojencom vzťah podobný vzťahu, aký je medzi rodičmi a deťmi a medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa vznikol príbuzenský vzťah. To znamená, že osvojiteľom vznikli práva a povinnosti starať sa o výchovu a výživu

osvojenca, zastupovať ho a spravovať jeho veci. Dôsledkom toho, že medzi osvojiteľom a jeho príbuznými a osvojencom vznikol osvojením príbuzenský vzťah, nemohlo napr. dôjsť k uzavretiu manželstva medzi osvojencom a osobou, ktorá bola s ním v dôsledku osvojenia v príbuzenskom vzťahu. Osvojenec ďalej osvojením vstúpil do dedičských vzťahov s osvojiteľom a jeho rodinou, a následkom osvojenia (rozhodnutím o osvojení) dochádzalo tiež k zmene priezviska osvojeného dieťaťa.

Právne následky nezrušiteľného osvojenia

V prípade tzv. nezrušiteľného osvojenia, okrem právnych následkov, ktoré boli typické pre oba druhy osvojenia, pristúpili ešte ďalšie právne následky. Typickým právnym následkom tohto druhu osvojenia bolo, že osvojiteľ (resp. osvojiteľia) bol na základe právoplatného súdneho rozhodnutia o osvojení zapísaný (zapísaní) do rodného listu namiesto biologických rodičov osvojenca. To znamená, že osvojiteľia boli zapísaní v rodnom liste dieťaťa ako jeho rodičia (bez akejkoľvek informácie o tom, že ide o osvojiteľov).¹⁵

Ďalším zásadným rozdielom medzi osvojením a nezrušiteľným osvojením bola nezrušiteľnosť, t. j. trvalosť a nezmeniteľnosť tohto právneho vzťahu. To znamená, ak došlo k nezrušiteľnému osvojeniu, v zásade sa nemal tento stav dať zmeniť.

Ak bolo dieťa nezrušiteľne osvojené, mohlo byť znova osvojené (§ 76 ZR), a to práve z dôvodu, že dieťa (maloletý), ktoré bol osvojené nezrušiteľne, nadobudlo týmto rovnaké postavenie, aké má dieťa v rodine svojich pokrvných (biologických) rodičov.

Zrušenie osvojenia

Osvojenie mohlo byť zrušené len v prípade osvojenia prvého typu a len v prípade, keď to zákon o rodine pripúšťal.

Podľa ustanovenia § 73 ods. 1 ZR mohlo byť osvojenie zrušené len súdom, a to len z dôležitých dôvodov na návrh osvojenca alebo osvojiteľa.

Druhým spôsobom zrušenia osvojenia, za predpokladu, že osvojenec sa stal plnoletým, bola dohoda medzi osvojencom a osvojiteľom. Platná dohoda o zrušení osvojenia vyžadovala formu súdnej zápisnice.

Zrušením osvojenia zanikali všetky práva a povinnosti osvojiteľov a zanikli aj všetky ostatné vzťahy medzi osvojencom a osvojiteľom, a tiež príbuznými osvojiteľa. Zrušením

¹⁵ Ak nezrušiteľne osvojil dieťa len manžel rodiča, bol zapísaný do rodného listu namiesto pôvodného rodiča len on. Namiesto pôvodného rodiča bola zapísaná tiež osamelá osoba, ktorá dieťa nezrušiteľne osvojila, a súčasne sa z rodného listu dieťaťa vymazal zápis o druhom (pôvodnom) rodičovi dieťaťa.

osvojenia vznikli znova vzájomné práva a povinnosti medzi osvojencom a pôvodnou rodinou. Osvojenec mal opäť svoje predošlé priezvisko.¹⁶

Zákon o rodine č. 94/1963 Zb., ktorý upravoval hmotnoprávne podmienky osvojenia so zmenami a doplnkami, platil do 1. apríla 2005.¹⁷

Nová právna úprava účinná od 1. 4. 2005 v oblasti právnej úpravy osvojenia upustila od rozlišovania dvoch typov osvojenia a ďalšia zmena oproti predchádzajúcej právnej úprave spočíva tiež v tom, že osvojenie mohol súd zrušiť do šiestich mesiacov odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení. O zverení dieťaťa do predadopčnej starostlivosti mohol rozhodnúť len súd a zákon stanovoval jednoročnú dobu trvania predadopčnej starostlivosti ako jednu z obligatórnych hmotnoprávnych podmienok osvojenia.

V procesnoprávnej úprave osvojenia, obsiahnutej v zákone č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov, Občianskom súdnom poriadku (ďalej len OSP), ktorá nadväzovala na novú právnu úpravu osvojenia zakotvenú v zákone o rodine č. 36/2005 Z. z., bol zakotvený nový druh konania (§ 180a) – konanie o osvojiteľnosti. Jeho cieľom bolo rozhodnúť o tom, že sú splnené podmienky osvojiteľnosti maloletého dieťaťa ustanovené v § 102 ods. 1 ZR, t. j. že na osvojenie maloletého dieťaťa nie je potrebný súhlas jeho rodičov ani súhlas maloletého rodiča dieťaťa. To znamená, že v konaní o osvojiteľnosti súd skúmal, či je potrebný súhlas rodičov dieťaťa (resp. maloletého rodiča dieťaťa) s osvojením. Aj keď z právnej úpravy jednoznačne nevyplývalo, že konanie o osvojiteľnosti bolo obligatórne konaním prebiehajúcim pred konaním o osvojenie, súd ho začal *ex offi*, keď sa dozvedel, že bola splnená niektorá z podmienok osvojiteľnosti dieťaťa (t. j. neprejavovanie skutočného záujmu, resp. žiadneho záujmu o dieťa po zákonom stanovenú dobu a v zákonom predpokladanom rozsahu, tzv. blanketového privolenia s osvojením – súhlas daný vopred bez ohľadu na budúcich osvojiteľov). Inými slovami to znamená, že v súvislosti so zavedením nového samostatného nesporového konania o osvojiteľnosti, ktoré časovo predchádzalo konaniu o osvojenie, sa ukladalo súdom, aby jednak pred nariadením, ale i po nariadení ústavnej starostlivosti v rámci sledovania spôsobu jej výkonu skúmali, či nie sú u dieťaťa splnené predpoklady osvojiteľnosti. Ak súd zistil, že tieto predpoklady sú splnené, začal aj bez návrhu konanie o osvojiteľnosti.

¹⁶ Zákon o rodine nepoznal „zánik“ osvojenia – a to ani dosiahnutím plnoletosti osvojenca, ani smrťou osvojiteľa alebo osvojenca.

¹⁷ Zákon o rodine z roku 1963 bol viackrát novelizovaný. Išlo o novelizácie vykonané na základe zákona č. 132/1982 Zb., zákona č. 234/1992 Zb., zákona č. 195/1998 Z. z., zákona č. 72/2002 Z. z., zákona č. 127/2002 Z. z., zákona č. 198/2002 Z. z., zákona č. 245/2002 Z. z. a zákona č. 515/2003 Z. z.

Dieťa sa stalo právne voľným, čím sa urýchlil proces osvojenia, keď sa súd už nemusel zaoberať touto otázkou.¹⁸

Občiansky súdny poriadok upravoval v § 180b aj možný postup súdu, ktorého výsledkom bolo zrušenie rozsudku o osvojiteľnosti. Podmienkami bolo podanie návrhu na začatie konania o zrušenie rozhodnutia o osvojiteľnosti, zásadná zmena pomerov, a tiež to, že maloleté dieťa nebolo odovzdané do predadopčnej starostlivosti.

Osvojenie, ako právom relevantný vzťah nahrádzajúci prirodzené rodičovské a príbuzenské vzťahy mohlo vzniknúť aj podľa právnej úpravy osvojenia pred rekonifikáciou civilného práva procesného v SR, tj. podľa pôvodnej právnej procesnoprávnej úpravy obsiahnutej v OSP len na základe právoplatného rozhodnutia súdu o osvojení

Konanie o osvojenie bolo upravené v tretej časti OSP, piatej hlave, ako Osobitné ustanovenia.

Konanie o osvojení bolo možné začať výlučne na návrh budúceho osvojiteľa (osvojiteľov). Účastníkmi tohto konania boli podľa § 181 ods. 1 OSP osvojované dieťa, jeho rodičia (prípadne poručník, ak neboli účastníkmi konania rodičia), osvojiteľ a jeho manžel. Účasť manžela osvojiteľa na konaní bola viazaná iba na prípady, kedy sa vyžadoval jeho súhlas s osvojením (§ 181 ods. 4 OSP). Manžel osvojiteľa nemal postavenie účastníka konania o osvojení, ak stratil spôsobilosť na právne úkony alebo zadováženie jeho súhlasu je spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou (§ 100 ods. 3 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine).¹⁹

Rodičia osvojovaného dieťaťa neboli účastníkmi konania ak boli pozbavení rodičovských práv a povinností, alebo ak boli pozbavení spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu, keď na osvojenie nebol potrebný ich súhlas, napriek tomu, že boli zákonnými zástupcami osvojovaného dieťaťa tak tomu bolo v prípade, ak počas najmenej šiestich mesiacov

¹⁸ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M.: *Rodinné právo*. Heuréka. Šamorín. 2. vydanie. 2008., s. 25

¹⁹ **5MCdo 7/2007**: Konanie o osvojení sa začína na návrh budúceho osvojiteľa. Okruh účastníkov konania o osvojení dieťaťa je ustanovený v § 181 OSP (*pozn. autora – dnes v § 144 CMP*). Účastníkmi tohto konania sú a) osvojované dieťa, zastúpené kolíznym opatrovníkom (§ 31 ods. 2 ZR), osvojované dieťa súd vypočuje, len ak toto dieťa je schopné pochopiť význam osvojenia a výsluch nie je v rozpore s jeho záujmom (§ 182 ods. 1 OSP); b) jeho rodičia, rodičia osvojovaného dieťaťa nie sú účastníkmi v tých prípadoch, ak sú pozbavení rodičovských práv a povinností, alebo sú pozbavení spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu; v týchto prípadoch je účastníkom konania poručník maloletého dieťaťa, rodičia osvojovaného dieťaťa nie sú účastníkmi tohto konania ani v tom prípade, ak na osvojenie nie je potrebný ich súhlas (§ 102 ZR), to platí aj v prípadoch, ak súd právoplatne rozhodol, že dieťa je osvojiteľné (§ 180a OSP); c) budúci osvojiteľ a d) jeho manžel, avšak iba za predpokladu, že na osvojenie je potrebný jeho súhlas. Týchto účastníkov musí súd vždy vypočuť, a to podľa možnosti osobne. Súd je povinný poučiť účastníkov o význame osvojenia i o povinnostiach osvojiteľov (§ 183 ods. 2 OSP). Občiansky súdny poriadok v konaní o osvojení, ktoré je upravené v tretej časti, piatej hlave, ako Osobitné ustanovenia, výslovne v § 182 ods. 2 OSP ukladá súdu povinnosť výsluchu účastníkov tohto konania – „ostatných účastníkov musí súd vždy vypočuť, a to podľa možnosti osobne“. V § 183 ods. 2 OSP zakotvuje poučovaciu povinnosť súdu – „účastníkov súd poučí o význame osvojenia z hľadiska záujmu spoločnosti i z hľadiska záujmu osvojovaného dieťaťa, ako aj o tom, aké povinnosti má osvojiteľ“.

sústavne neprejavovali skutočný záujem o dieťa (najmä tým, že dieťa nenavštevovali, neplnili si riadne vyživovaciu povinnosť k dieťaťu a nevynaložili úsilie upraviť i v medziach svojich možností svoje rodinné a sociálne pomery tak, aby sa mohli osobne ujať starostlivosti o dieťa, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka,²⁰ alebo ak počas najmenej dvoch mesiacov po narodení dieťaťa neprejavili oň žiadny záujem, za podmienky, že im v prejavení záujmu nebránila žiadna závažná prekážka, alebo ak rodičia dali privolenie na osvojenie vopred bez vzťahu k určitým osvojiteľom, alebo ak súd právoplatne rozhodol, že dieťa je osvojiteľné.²¹

Súd sa v priebehu konania o osvojenie zameriaval najmä na preukázanie základných vecno-právnych podmienok pre vznik osvojenia, so zreteľom na všetky predpoklady na zabezpečenie riadnej výchovy osvojenca a vytvorenie primeraného rodinného prostredia.

O osvojení rozhodoval súd rozsudkom, vo výroku ktorého musela byť presná identifikácia osvojenca, osvojiteľov a tiež priezviska osvojenca, pretože pri osvojení dochádza na základe rozsudku k zmenám v zápise na matrike, konkrétne v knihe narodených dochádza k zápisu osvojiteľov namiesto rodičov.

Táto právna úprava platila až do rekonštrukcie civilného procesného práva v Slovenskej republike. Súčasná právna úprava je obsiahnutá v zákone č. 161/2015 Zz. civilný mimosporový poriadok, ktorý zachováva konanie o osvojenie ako tradičné konanie mimosporového charakteru, pričom pôvodnú úpravu konania o osvojiteľnosti a konania o osvojenie zjednocuje pod súhrnnú rubriku siedmeho dielu, druhej časti civilného mimosporového poriadku a dopĺňa ho o úpravu konania o zverení dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti predchádzajúceho rozhodnutiu súdu o osvojení. Konania vo veciach osvojenia sú podľa súčasnej právnej úpravy tri relatívne samostatné konania, pričom konanie o osvojiteľnosti zásadne predchádza konaniu o osvojenie dieťaťa a konaniu o osvojenie predchádza konanie o zverení dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti. Pričom predmet konania reflektuje súčasnú hmotnoprávnu úpravu osvojenia v zákone číslo 36/2005 Z.z. Zákona o rodine.

²⁰ **R 50/1985:** Uplynutie doby kvalifikovaného nezáujmu rodičov o dieťa je nielen jednou z hmotnoprávných podmienok osvojenia dieťaťa bez privolenia jeho rodičov, pokiaľ sú zákonnými zástupcami osvojovaného dieťaťa, ale splnenie tejto podmienky má aj dôležitý procesný význam. Len pri jeho splnení už v čase začatia konania (a nielen v dobe rozhodovania súdu o osvojení) nie sú rodičia dieťaťa účastníkmi konania (§ 181 ods. 2 OSP). S prihliadnutím na nutnosť správneho vymedzenia okruhu účastníkov konania je preto vhodnejšie, aby návrhy na osvojenie boli podávané až po uplynutí uvedenej doby kvalifikovaného nezáujmu.

²¹ FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo procesné – základné konanie. Vydavateľské oddelenie Univerzity Komenského v Bratislave, 2005, s. 278 a nasl.

Záver

Osvojenie (resp. právne rodičovstvo) chápané ako prijatie cudzieho dieťaťa za vlastné je jedným z najstarších právnych inštitútov. K osvojeniu dochádzalo v tomto zmysle už v starovekých spoločnostiach. Prvé zmienky o tomto inštitúte sa objavujú už v Egypte, Indii, Číne a adopcia bola známa tiež rímsko-právnej úprave. Prvé informácie o problematike opustených detí sú známe už z antickej doby z 8. – 7. stor. pred našim letopočtom.

Osvojenie (adopcia) patrilo medzi dôležité inštitúty právnej úpravy rodinno-právnych vzťahov aj na našom území už v minulosti a pozná ho aj súčasná právna úprava. Pri obsahovom spracovaní príspevku, sme sa snažili poukázať na právnu úpravu tohto inštitútu od unifikácie úpravy osvojenia zákonom č. 56/1928, cez právnu úpravu osvojenia v Prvom zákone o rodine až po popis právnej úpravy v zákone č. 94/1963 Zb. Zákona o rodine. V zmysle poukázania na konkrétne hmotnoprávne podmienky osvojenia, vyplývajúce z týchto právnych úprav, vrátane popisu procesu vzniku osvojenia upravených v procesnoprávnych normách s osobitným poukázaním na typické znaky resp. osobitosti jednotlivých právnych úprav. Pri obsahovom spracovaní príspevku sme vychádzali z toho, že poznanie právnej úpravy dôležitých inštitútov, ktoré poznala naša právna úprava v minulosti, môže poslúžiť k lepšiemu pochopeniu súčasnej právnej úpravy.

Zoznam bibliografických odkazov

Knižné publikácie a monografie

1. BÁNOS, R. 2015. *Zákon o rodine – Veľký komentár*. Žilina: Eurokódex, s.r.o., 2015. 396 s. ISBN 978-80-8155-058-4.
2. CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M, 2008. *Rodinné právo*. Heuréka. Šamorín. 2. vydanie. 2008. 214 s. ISBN 978-80-89122-47-9.
3. FEKETE, I. 2017. *Občiansky zákonník 1. Zväzok (Všeobecná časť). Veľký komentár*. 3. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2017. 1112 s. ISBN 978-80-8155-073-7.
4. HORVÁTH, E. – VARGA, E. 2014. *Zákon o rodine. Komentár*. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, s.r.o., 2014. 652 s. ISBN 978-80-8168-021-2.
5. HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLIČKOVÁ, Z. – WESTPHALOVÁ, L. a kol. 2015. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7.

6. LAZÁR, J. a kol. 2018. *Občianske právo hmotné I*. Bratislava: Iuris Libri, 2018. 726 s. ISBN 978-80-89635-35-1.
7. LAZÁR, J. a kol. 2010. *Občianske právo hmotné I*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 715 s. ISBN 978-808078-346-4.
8. PAVELKOVÁ, B. 2019. *Zákon o rodine – Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C.H.Beck SK, 2019. 680 s. ISBN 978-80-89603-72-5.
9. ŠMYČKOVÁ, R. – ŠTEVČEK, M. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. 2017. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C.H.Beck, 2017. 1112 s. ISBN 978-80-89603-54-1.

Právne predpisy

1. zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
2. zákon č. 265/1949 Zb. zákon o rodinnom práve
3. zákon č. 94/1963 Zb. zákon o rodine
4. zákon č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskoprávných veciach
5. zákon č. 99/1963 Zb. občiansky súdny poriadok
6. zákon č. 161/2015 Z.z. civilný mimosporový poriadok

Tatiana Kubincová¹

Právna úprava opatrení v oblasti správy daní v súvislosti s pandémiou spôsobenou ochorením COVID-19

Kľúčová slova

právna úprava, COVID-19, správa daní, daň, daňové priznanie

Abstrakt

Pandémia koronavírusu zasiahla celý svet. Šírenie nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 však neohrozuje len zdravie ľudí, ale má negatívny dopad aj na podnikateľské prostredie. V záujme zmiernenia následkov pandémie, štáty museli na vzniknutú situáciu reagovať a stimulovať podnikateľské prostredie prijatím rôznych opatrení. Štúdia poukazuje na zakotvenie niektorých opatrení v súvislosti so šírením choroby COVID-19 v daňovej oblasti do právneho poriadku Slovenskej republiky.

Keywords

legal regulation, COVID-19, tax administration, tax, tax return

Abstract

The coronavirus pandemic has hit the world. However, the spread of the dangerous contagious human disease COVID-19 not only endangers human health, but also has a negative impact on the business environment. In order to mitigate the effects of the pandemic, states had to respond to the situation and stimulate the business environment by taking various measures. The paper points to the enshrinement of measures in connection with the dissemination of COVID-19 in the tax area into the legal order of the Slovak Republic.

Úvod

Rok 2020 si každý z nás bude pamätať ako rok pandémie koronavírusu, t. j. rok šírenia nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19. Infekčné ochorenie COVID-19 vyvolané koronavírusom SARS-CoV-2 bolo prvýkrát identifikované u pacientov so závažným respiračným ochorením v decembri roku 2019 v čínskom meste Wu-chan². Na Slovensku sa opatrenia v súvislosti so šírením koronavírusu začali prijímať už vo februári 2020. Bol zriadený

¹ JUDr. Tatiana Kubincová, PhD. je odbornou asistentkou na Katedre obchodného a finančného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a súčasne pôsobí ako advokátka.

² K uvedenému bližšie: Čo je COVID-19? Dostupné na: <https://korona.gov.sk/co-je-covid-19/> [12.01.2021]

krízový štáb pod vedením Ministerstva vnútra SR s účasťou hlavného hygienika SR, predstaviteľov Ministerstva zdravotníctva SR, Ministerstva obrany SR, Ministerstva dopravy SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstva financií SR. Začali kontroly cestujúcich, ktorí prichádzali na územie Slovenskej republiky³. Zastaviť koronavírus sa však nepodarilo. Slovensko zaznamenalo prvý potvrdený prípad ochorenia COVID-19 dňa 6. marca 2020. V rovnaký deň krízový štáb Slovenskej republiky vyhlásil zákaz návštev v nemocniciach, domovoch sociálnych služieb i vo väzniciach a odporučil občanom, aby podstúpili dobrovoľnú karanténu a nenavštevovali verejné podujatia, nákupné centrá či bohoslužby⁴. Od 10. marca 2020 Ústredný krízový štáb Slovenskej republiky oficiálne zakázal organizovanie športových, kultúrnych aj verejných podujatí na celom území štátu a nariadil povinnú 14 dňovú karanténu pre všetkých občanov, ktorí sa vracali z postihnutých krajín, a to z Talianska, Číny, Južnej Kórey a Iránu⁵. Tieto opatrenia však predstavovali len začiatok v boji s koronavírusom.

Dňa 11. marca 2020 bolo prijaté uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 111/2020, ktorým vláda schválila návrh na vyhlásenie mimoriadnej situácie z dôvodu ochorenia COVID-19 spôsobeným koronaviírusom SARS-CoV-2 na území Slovenskej republiky. Mimoriadna situácia bola podľa § 8 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov pre územie Slovenskej republiky vyhlásená 12. marca 2020 od 06:00 hod.. Predmetným uznesením vlády Slovenskej republiky č. 111/2020 zároveň bolo uložené členom vlády a predsedom ostatných ústredných orgánov štátnej správy prijímať opatrenia civilnej ochrany obyvateľstva a vykonávať opatrenia na riešenie krízovej situácie vo svojej pôsobnosti zamerané na zamedzenie ohrozenia života, zdravia, majetku, zmiernenie následkov mimoriadnej udalosti a minimalizovanie škôd a prijímať opatrenia, ktoré umožnia zrušiť mimoriadnu situáciu v čo najkratšom čase.⁶

³ K uvedenému bližšie napr.: Slovensko zaznamenalo prvý potvrdený prípad ochorenia COVID-19. Dostupné na: https://www.uvzs.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4061:slovensko-zaznamenalo-prvy-potvrdeny-pripad-ochorenia-covid-19&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153 [12.01.2021] alebo BR SR: Prijala sériu opatrení v súvislosti s rizikom koronavírusu. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/br-sr-prijala-seriu-opatreni-v-suvlosti-s-rizikom-koronavirusu/> [12.01.2021]

⁴ Upozornenie k novému koronavírusu. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/upozornenie-k-novemu-koronavirusu/> [12.01.2021]

⁵ Upozornenie! Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/upozornenie/>

⁶ Webová stránka Úradu vlády SR. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/18249/1> [30.10.2020]

1. Prvé opatrenia v daňovej oblasti zavedené v súvislosti s COVID – 19

Medzi prvé opatrenia v daňovej oblasti, ktoré boli zavedené v marci 2020 patrili opatrenia, ktorých cieľom bolo minimalizovať osobné návštevy úradov. Minister financií SR v tejto súvislosti uviedol: „*Blíži sa podávanie daňových priznaní. Podnikatelia u nás ich môžu podať elektronicky. Ale je ešte približne 350 tisíc ľudí - nepodnikateľov, ktorí nemusia s finančnou správou komunikovať elektronicky a ešte doteraz daňové priznanie nepodali. A keďže chceme eliminovať zhromažďovanie sa vo väčších skupinách, zavádzame opatrenie aj v oblasti podávania daňových priznaní.*“⁷ Na stránke finančnej správy bola 13.3.2020 zverejnená informácia, že fyzickým osobám a právnickým osobám, ktoré s finančnou správou nemajú povinnosť komunikovať elektronicky, bude umožnený v spolupráci s Ministerstvom financií SR odklad daňového priznania do konca mája.⁸ Finančná správa od 16.marca 2020 upravila úradné hodiny na klientskych zónach a podateľniach s tým, že vybavovať sa mala len nevyhnutná agenda.⁹ Na najväčšom daňovom úrade na Slovensku bola pristavená mobilná kancelária. Finančná správa zároveň apelovala na klientov, ktorí prichádzali na úrady, aby využívali rúška alebo iné ochranné pomôcky na tvár¹⁰ a klienti boli požiadaní, aby pre komunikáciu s finančnou správou využívali radšej iné formy komunikácie ako osobný kontakt.¹¹

Dňa 16. marca 2020 ministri financií a hospodárstva v spolupráci so zástupcami podnikateľov pripravili 13 opatrení, ktoré mali zasiahnutým firmám pomôcť¹². Následne Ministerstvo hospodárstva SR zverejnilo Návrh opatrení zameraných na pomoc ekonomike v súvislosti so šírením vírusu COVID-19, ktorých cieľom malo byť urýchlene podporiť finančnú kondíciu, likviditu a peňažný tok podnikov a zamestnancov, zabrániť kolapsu podnikateľského

⁷ Odklad daňového priznania pre „papierovo“ komunikujúcich aj mobilné kancelárie. Dostupné na: https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-noviniiek/detail-novinky/_odklad-dp-covid19-ts [13.01.2021]

⁸ K uvedenému bližšie: Odklad daňového priznania pre „papierovo“ komunikujúcich aj mobilné kancelárie. Dostupné na: https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-noviniiek/detail-novinky/_odklad-dp-covid19-ts [13.01.2021], Kto má možnosť podať daňové priznanie bez oznámenia až do konca mája? Dostupné na: https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-noviniiek/detail-novinky/_do-maja-ts [13.01.2021]

⁹ Úradné hodiny na úradoch finančnej správy sa upravujú. Dostupné na: https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-noviniiek/detail-novinky/_uradne-hodiny-covid-ts [13.01.2021]

¹⁰ Upravené úradné hodiny, používanie ochranných pomôcok aj mobilné kancelárie. Dostupné na: https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-noviniiek/detail-novinky/_urad-hodiny-ts [13.01.2021]

¹¹ Úradné hodiny na úradoch finančnej správy sa upravujú. Dostupné na: https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-noviniiek/detail-novinky/_uradne-hodiny-covid-ts [13.01.2021]

¹² K uvedenému bližšie: Ministri financií a hospodárstva pripravili 13 opatrení, ktoré majú pomôcť podnikateľom zasiahnutým koronavírusom.. Dostupné na: <https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/2112939-600-eur-na-dieta-ci-lacnejsia-elektrina-ziga-predstavil-kroky-ktore-maju-zmiernit-ekonomicky-dopad-pandemie> [15.01.2021]

prostredia a zachovať strategické a kritické procesy nutné pre zvládnutie šírenia vírusu COVID-19 so zachovaním stability a minimalizácie paniky. Opatrenia boli rozdelené do 4 skupín, a to I. Bezodkladne realizovateľné opatrenia, II. Opatrenia vyžadujúce si legislatívnu úpravu, III. Opatrenia zamerané na prevenciu a systém postupov pre podniky, IV. Opatrenia podporujúce opätovný hospodársky rast. Opatrenia súvisiace s oblasťou daní boli zaradené najmä do prvej skupiny, a týmto opatreniami boli: „2. *Odklad povinnosti podať riadne daňové priznanie pre fyzické a právnické osoby, z doterajšieho 31. 3. 2020 na 30. 6. 2020 na základe oznámenia daňového subjektu, a to aj v prípade ak bolo daňové priznanie podané v riadnom termíne.* 3. *Odklad povinnosti zaplatiť daň všetkými daňovníkmi do 30. 6. 2020 a zároveň oslobodiť podanie žiadosti o povolenie odkladu platenia úhrady dane od správnych poplatkov. Odpustiť pokuty za oneskorené platby.* 4. *Odklad podania daňového priznania DPH a lehoty na zaplatenie DPH na základe oznámenia daňového subjektu. V oblasti DPH sa navrhuje zaviesť rovnaký mechanizmus odkladu formou oznámenia, nie žiadosti. S oznámením je zároveň automaticky spojený odklad platenia dane.* 5. *Predĺženie lehôt na daňové kontroly a miestne zisťovania - najmä v úkonoch, ktoré predpokladajú osobné stretnutia, vypočítania svedkov, ústne pojednávania a predvolania a nahliadanie do spisu. Rovnako sa navrhuje predĺženie lehôt, ktoré v dôsledku karanténnych opatrení nie je možné vykonať v pôvodne stanovených termínoch. Zabezpečiť kontrolu lehôt plnenia všetkých finančných záväzkov štátu voči firmám, vrátane splatných vystavených faktúr a vratiek DPH.* 6. *Odpustiť úroky z omeškania z oneskoreného platenia preddavkov daň z príjmov, ak nedoplatok vznikne v týchto mesiacoch a je uhradený v lehote do konca roka. Taktiež v prípade žiadosti o platenie preddavkov na daň z príjmov inak by správca dane mal možnosť vydávať rozhodnutia na dlhšie obdobie napr. do konca roka namiesto na tri mesiace (čo je dnes bežnou praxou). ...* 8. *Úplne oslobodenie miezd zamestnancov od sociálnych, zdravotných odvodov a dane z príjmu u tých zamestnávateľov, ktorí nemôžu alebo nedokážu pridelovať zamestnancom prácu z dôvodu dodržiavania príkazu zastavenia/zatvorenia prevádzky z dôvodu preventívnych karanténnych opatrení alebo poklesu objednávok v priamej súvislosti s nimi.“* Medzi IV. Opatrenia podporujúce opätovný hospodársky rast bolo zaradené opatrenie „30. *Upraviť, po vzore iných štátov, možnosť odpisu daňovej straty tak, aby sa odpis daňovej straty nelimitoval žiadnym spôsobom (Rakúsko), prípadne limitoval len určitým obdobím (Česká republika -7 rokov)“.*¹³

¹³ Návrh opatrení zameraných na pomoc ekonomike v súvislosti so šírením vírusu COVID-19. Dostupné na: [https://www.skdp.sk/webnew/main.nsf/0/1197584d19078ae4c125852f0041c78c/\\$FILE/Opatrenia%20na%20pomoc%20ekonomike_v1%C3%A1da%20SR_18032020.pdf](https://www.skdp.sk/webnew/main.nsf/0/1197584d19078ae4c125852f0041c78c/$FILE/Opatrenia%20na%20pomoc%20ekonomike_v1%C3%A1da%20SR_18032020.pdf) [15.01.2021]

Dňa 19. marca 2020 nadobudlo účinnosť nariadenie vlády SR č. 48/2020 Z.z. o zániku daňového nedoplatku zodpovedajúceho nezaplatenej sankcii prislúchajúcej k zaplatenej dani z príjmov (ďalej len „nariadenie č. 48/2020 Z.z.“). Predmetné nariadenie bolo vydané v súlade s ustanovením § 160 ods. 3 zákona č. 563/2009 Z.z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „daňový poriadok“), podľa ktorého vláda Slovenskej republiky mohla nariadením ustanoviť podmienky zániku daňového nedoplatku a prípady, v ktorých daňovým subjektom, ktoré do termínu ustanoveného v nariadení majú zaplatenú aspoň daň, zaniká daňový nedoplatok zodpovedajúci nezaplatenej sankcii prislúchajúcej k tejto dani. V zmysle nariadenia č. 48/2020 Z.z. daňový nedoplatok, ktorým je nezaplatená sankcia prislúchajúca k dani z príjmov, za oneskorené podanie daňového priznania k dani z príjmov za nezaplatenie dane z príjmov v zákonom ustanovenej lehote, mal zaniknúť dňa 1. januára 2021 s tým, že tento nedoplatok mal zaniknúť daňovému subjektu za zdaňovacie obdobie, ktorého posledný deň lehoty na podanie daňového priznania k dani z príjmov uplynie 31. marca 2020, 30. apríla 2020 alebo 31. mája 2020, ak takéto daňové priznanie k dani z príjmov podal najneskôr 30. júna 2020 a ak daň z príjmov najneskôr 30. júna 2020 zaplatil. Obdobne to platilo pri nedoplatku na dani z príjmov, ktorým bola nezaplatená sankcia prislúchajúca k dani z príjmov za oneskorené podanie oznámenia o zrazení a odvedení dane z príjmov a za neodvedenie dane z príjmov v zákonom ustanovenej lehote, ak daňovým subjektom bol poskytovateľ zdravotnej starostlivosti, ktorý mal povinnosť predložiť oznámenie o zrazení a odvedení dane z príjmov v lehote do 31. marca 2020 za zdaňovacie obdobie roku 2019, ak toto oznámenie o zrazení a odvedení dane z príjmov podal najneskôr 30. júna 2020 a ak daň z príjmov v tejto lehote odvedol. Z uvedeného je zrejmé, že touto právnou úpravou nedošlo k predĺženiu lehoty na podanie daňového priznania a zaplatenie dane z príjmov. Došlo len k ustanoveniu podmienok zániku daňového nedoplatku, ktorým mala byť sankcia za nepodanie daňového priznania a zaplatenie dane, resp. podanie oznámenia o zrazení a odvedení dane z príjmov a za neodvedenie dane v lehote stanovenej zákonom. Nariadenie 48/2020 Z.z. je platnosti doteraz, avšak jeho aplikáciu v praxi je nutné posudzovať v súlade s neskoršie prijatými právnymi predpismi.

2. Prijatie zákona č 67/2020 Z.z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 a predmet jeho úpravy

Za prelom v rámci právnej úpravy opatrení v daňovej oblasti možno považovať prijatie zákona č 67/2020 Z.z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 (ďalej len „zákon č. 67/2020 Z.z.“). Tento zákon bol prijatý v rámci skráteného legislatívneho konania. V návrhu na skrátené legislatívne konanie je uvedené, že šírenie korónového vírusu spôsobuje priame negatívne dopady na európsku aj domácu ekonomiku, a preto bolo nevyhnutné prijať opatrenia na zmiernenie týchto dopadov pre fyzické osoby - nepodnikateľov, podnikateľov i zamestnancov, pričom cieľom opatrení bolo urýchlene podporiť finančnú kondíciu, likviditu¹⁴ a peňažný tok podnikov a zamestnancov, zabrániť kolapsu podnikateľského prostredia a zachovať strategické a kritické procesy nutné pre zvládnutie šírenia korónového vírusu so zachovaním stability a minimalizácie paniky. Urýchlené prijatie zákona č. 67/2020 Z.z. bolo potrebné preto, aby sa vytvorili legislatívne podmienky, ktoré mali zabezpečiť pomoc a podporu jednotlivým skupinám obyvateľstva v náročnej situácii.¹⁵ Zákon č. 67/2020 Z.z. bol schválený dňa 2. apríla 2020, vyhlásený dňa 4. apríla 2020 a dňom vyhlásenia zároveň nadobudol aj účinnosť. Napriek tomu, že právne predpisy účinnosť nadobúdajú pätnástym dňom po ich vyhlásení v zbierke zákonov, ak nie je v nich ustanovený neskorší deň nadobudnutia účinnosti, v danom prípade k tomu došlo v deň vyhlásenia. Vzhľadom na mimoriadnu situáciu bolo nadobudnutie účinnosti dňom vyhlásenia logické. V súlade s § 19 ods. 2 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 400/2015 Z.z.“) sa však domnievam, že by bolo vhodnejšie, keby v dôvodovej správe k návrhu predmetného zákona bol skorší začiatok účinnosti zákona zdôvodnený.

Z hľadiska obsahovej stránky zákona č. 67/2020 Z.z. je potrebné uviesť, že tento zákon sa netýka len daňovej oblasti, ale zahŕňa viaceré finančné oblasti. Z ustanovenia § 1

¹⁴ K uvedenému bližšie napr.: ÚRADNÍK, M. Zvyšovanie úverových kapacít bánk - opatrenie na podporu ekonomiky alebo opatrenie narušujúce finančnú stabilitu pro futuro. In: *Právo v podnikaní vybraných členských štátů Evropské unie : sborník příspěvků k 12. ročníku mezinárodní vědecké konference*. 1. vyd. Praha : TROAS, 2020. s. 375-381.

¹⁵ K uvedenému bližšie: Návrh vlády na skrátené legislatívne konanie o vládnom návrhu zákona o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19. Dostupný na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=7735> [08.02.2021]

predmetného zákona vyplýva, že predmetom jeho úpravy sú opatrenia v oblastiach, ktoré sú v pôsobnosti Ministerstva financií SR a ktorých cieľom je zmiernenie negatívnych následkov pandémie, ktorá vznikla z dôvodu ochorenia COVID-19 spôsobeným korona vírusom SARS-CoV-2 (ďalej aj „pandémia“).

Vyhlásené znenie predmetného zákona pozostávalo z piatich častí, a to prvá časť s názvom Všeobecné ustanovenia, druhá časť s názvom Opatrenia v daňovej, colnej a účtovnej oblasti, tretia časť s názvom Opatrenia v oblasti finančného trhu,¹⁶ štvrtá časť s názvom Opatrenia v oblasti rozpočtových pravidiel a piata časť s názvom Spoločné a záverečné ustanovenia. S účinnosťou k 25. aprílu 2020 boli na základe novely realizovanej zákonom č. 96/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení zákona č. 75/2020 Z. z. (ďalej len „zákon č. 96/2020 Z. z.“) do predmetného zákona za štvrtú časť vložené nové časti, a to piata časť s názvom Opatrenia v oblasti vnútorného auditu, vládneho auditu a finančnej kontroly a šiesta časť s názvom Opatrenia v oblasti majetku verejnej správy. Dovtedajšia piata časť s názvom Spoločné a záverečné ustanovenia sa začala označovať ako siedma časť. V súčasnosti má predmetný zákon sedem častí, pričom právna úprava daní je obsiahnutá v druhej časti. Opatrenia v nej obsiahnuté sa však od nadobudnutia účinnosti zákona č. 67/2020 Z.z. zásadne zmenili, a to aj z hľadiska ich počtu.

V rámci vyhláseného znenia zákona č. 67/2020 Z.z. medzi opatrenia v daňovej, colnej a účtovnej oblasti patrili: opatrenia v oblasti správy daní (prvá hlava), opatrenia pri dovoze tovaru (druhá hlava), opatrenia v oblasti štátnej služby príslušníkov finančnej správy (tretia hlava), opatrenia v oblasti dane z motorových vozidiel (štvrtá hlava), opatrenia v oblasti správnych poplatkov (piata hlava), opatrenia v oblasti účtovníctva (šiesta hlava) a opatrenia v oblasti dane z príjmov (siedma hlava). V súčasnosti sú v rámci druhej hlavy upravené aj opatrenia v oblasti používania registračných pokladníc (ôsma hlava), opatrenia v colnej oblasti a pri presadzovaní práv duševného vlastníctva colnými orgánmi (deviata hlava), opatrenia v oblasti dane z pridanej hodnoty a spotrebných daní (desiata hlava), opatrenia v oblasti miestneho poplatku za rozvoj (jedenásta hlava), opatrenia v oblasti miestnych daní a miestneho

¹⁶ K uvedenému bližšie napr.: ÚRADNÍK, M. Vybrané legislatívne zmeny v oblasti právnej úpravy dohľadu nad finančným trhom. In *Právne rozpravy on-screen : zborník z online vedeckej konferencie konanej dňa 29.05.2020 na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. s. 295-308.

poplatku (dvanásta hlava) a opatrenia v oblasti automatickej výmeny informácií na účely správy daní (trinásta hlava).

3. Opatrenia v oblasti správy daní v kontexte zákona č. 67/2020 Z.z.

Opatrenia nazvané v zákone č. 67/2020 Z.z. ako „Opatrenia v oblasti správy daní“ sa týkajú doručovania, plynutia lehôt, prerušenia daňovej kontroly a daňového konania, zverejňovania zoznamov, zániku práva vyrubiť daň a premlčania a zániku práva vymáhať daňový nedoplatok, daňových nedoplatkov, daňovej exekúcie a správnych deliktov a sankcií. V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že zákon č. 67/2020 Z.z. obsahuje aj opatrenia týkajúce sa podávania daňových priznaní, hlásení a pod., ktoré z hľadiska teórie taktiež spadajú pod oblasť správy daní, avšak tieto opatrenia sú upravené v rámci ďalších hláv predmetného zákona, a preto sa nimi budem zaoberať neskôr.

3.1 Opatrenia v oblasti doručovania pri správe daní

Z hľadiska doručovania sa zákon č. 67/2020 Z.z. dotkol doručovania podaní daňovými subjektmi správcovi dane, ako aj doručovania písomností správcovi dane daňovým subjektom. Daňovým subjektom, ktoré nemajú, resp. nemali kvalifikovaný elektronický podpis a ani písomnú dohodu o elektronickom doručovaní bolo ustanovením § 3 ods. 1 predmetného zákona umožnené, aby podávali podania elektronicky bez ich následného doručenia v listinnej podobe. Ak takéto podania mali nedostatky, pre ktoré neboli spôsobilé na prerokovanie, orgán príslušný na prerokovanie bol v súlade s § 3 ods. 2 zákona č. 67/2020 Z.z. povinný daňový subjekt vyzvať rovnakými elektronickými prostriedkami, aby ich podľa jeho pokynu a v určenej lehote odstránil a súčasne ho bol povinný poučiť o následkoch spojených s ich neodstránením. Týmto spôsobom sa počas obdobia pandémie vylúčilo použitie ustanovenia § 13 ods. 6 daňového poriadku, podľa ktorého podanie urobené elektronickými prostriedkami, (ak nebolo podané spôsobom podľa § 13 odsek 5 daňového poriadku), alebo podanie urobené telefaxom je potrebné doručiť aj v listinnej forme, a to do piatich pracovných dní od odoslania podania urobeného elektronickými prostriedkami alebo telefaxom, inak sa považuje za nedoručené. Možno teda konštatovať, že počas obdobia pandémie mali elektronické podania podpísané kvalifikovaným zaručeným podpisom alebo doručené v súlade s dohodou o elektronickom doručovaní so správcovi dane a elektronické nepodpísané podania zaslané e-mailom, de facto rovnakú váhu. Uvedené opatrenie sa však vzhľadom na ustanovenie § 3 ods. 3 zákona č.

67/2020 Z.z. nevzťahovalo na osoby, ktoré boli povinné doručovať finančnej správe podania elektronickými prostriedkami a na podania, ktoré majú predpísanú štruktúrovanú formu. Povinnosť doručovať podania elektronickými prostriedkami finančnej správe, t. j. Finančnému riaditeľstvu SR, daňovým úradom, colným úradom a Kriminálnemu úradu finančnej správy podľa § 14 daňového poriadku majú daňové subjekty, ktoré sú platiteľmi dane z pridanej hodnoty, daňové subjekty, ktoré sú právnickými osobami zapísanými v obchodnom registri alebo fyzickými osobami - podnikateľmi registrovanými pre daň z príjmov, ako aj daňoví poradcovia, advokáti bez ohľadu na to, či daňový subjekt, ktorý zastupujú je platiteľom dane z pridanej hodnoty a iní zástupcovia, ak zastupujú daňový subjekt, ktorý je platiteľom dane z pridanej hodnoty. Z uvedeného je zrejmé, že povinnosť doručovať finančnej správe v zásade nemajú fyzické osoby - nepodnikatelia a právnické osoby, ktoré nie sú zapísané v obchodnom registri, ak nie sú platiteľmi dane z pridanej hodnoty. Možno teda konštatovať, že opatrenie týkajúce sa doručovania nemožno označiť na opatrenie smerujúce v prospech podnikateľov a k podpore podnikateľského prostredia. Opatrenie sa však nevzťahovalo ani na podania, ktoré majú predpísanú štruktúrovanú formu. Ohľadom štruktúrovanej formy zákon č. 67/2020 Z.z. v poznámke pod čiarou príkladom odkazuje na zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o DPH“) a daňový poriadok. V tejto súvislosti možno uviesť, že zákon o DPH štruktúrovanú formu podaní nielen nevymedzuje, ale ani nespomína. Daňový poriadok štruktúrovanú formu podania taktiež nevymedzuje, v ustanovení § 13 ods. 5 však uvádza *„podanie, ktoré má predpísanú štruktúrovanú formu podľa tohto zákona alebo osobitného predpisu¹⁷ možno podať len prostredníctvom elektronickej podateľne podľa § 33 ods. 2 cez určené dátové rozhranie a v súlade s podmienkami a podrobnosťami o elektronickej komunikácii zverejnenými na webovom sídle finančného riaditeľstva podľa § 33 ods. 4“*. Na základe judikatúry možno za tzv. štruktúrované podania považovať podania, ktoré majú predpísanú formu, napr. daňové priznania, hlásenia, súhrnné príkazy¹⁸. V zmysle Poučenia k Všeobecnému podaniu pre finančnú správu štruktúrovaným podaním možno rozumieť podanie, na ktoré možno použiť elektronické formuláre nachádzajúce sa v rámci katalógu elektronických formulárov (napr. daňové priznanie k dani z pridanej hodnoty, daňové priznanie k spotrebnej dani z minerálneho oleja, účtovné výkazy, atď.)¹⁹. Význam elektronických štruktúrovaných formulárov je nespochybniteľný, nakoľko

¹⁷ Daňový poriadok v poznámke pod čiarou príkladom odkazuje na zákon o DPH.

¹⁸ K uvedenému bližšie Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 6SŽf/1/2016 zo dňa 16. augusta 2017.

¹⁹ Poučenie k Všeobecnému podaniu pre finančnú správu je dostupné na:

<https://pfseform.financnasprava.sk/Formulare/eFormVzor/INE/form.254.VSEOBv14-poucenie.pdf> [08.02.2021]

práve štruktúrovaná forma údajov umožňuje automatizované spracovanie údajov, čo je základným predpokladom pre automatizáciu spracovania a zefektívnenie procesov verejnej správy. Zákon č. 67/2020 Z.z. však štruktúrovanú formu podania spája s vylúčením možnosti doručenia tohto podania elektronickými prostriedkami, ak osoba nemá kvalifikovaný elektronický podpis alebo uzatvorenú dohodu o elektronickom doručovaní so správcom dane. Je teda zrejmé, že účelom povinnosti doručovať podania s predpísanou štruktúrovanou formou v listinnej podobe počas obdobia pandémie nebolo automatizované spracovanie údajov, ale stanovenie prísnejšieho režimu pre tieto podania. Z hľadiska možnosti využitia daného opatrenia možno konštatovať, že vzhľadom na ustanovenie § 3 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z., ktoré vylúčilo uplatnenie tohto opatrenia pre osoby, ktoré sú povinné doručovať finančnej správe podania elektronickými prostriedkami a zároveň vylúčilo uplatnenie tohto opatrenia na podania, ktoré majú predpísanú štruktúrovanú formu, možno konštatovať, že opatrenie bolo možné využiť len v pomerne malom počte prípadov. V tejto súvislosti je ešte treba podotknúť, že uplatnenie tohto opatrenia už v súčasnosti nie je možné, nakoľko pre jeho účely sa obdobie pandémie považuje za skončené 30. septembra 2020.

V rámci úpravy doručovania písomnosti správcom dane zákon č. 67/2020 Z.z. v ustanovení § 5 stanovil, že ak sa počas obdobia pandémie doručuje písomnosť do vlastných rúk prostredníctvom poštového podniku, postupuje sa podľa podmienok doručovania poštových zásielok určených poštovým podnikom, pričom ak si fyzická osoba alebo právnická osoba nevyzdvihne písomnosť do konca lehoty, v ktorej bola uložená poštovým podnikom, považuje sa posledný deň tejto lehoty za deň doručenia, aj keď sa takáto fyzická osoba alebo právnická osoba o uložení nedozvedela. Uvedené opatrenie umožňuje počas obdobia pandémie neuplatňovať postup uvedený ustanovení v § 31 ods. 2 a 3 daňového poriadku. V tejto súvislosti možno uviesť, že napr. v marci 2020 Slovenská pošta, a.s. upravila doručovanie úradných zásielok, poistených listov, doporučených listov „Do vlastných rúk“, „Doručenkou/eDoručenkou“, „Dobierkou“, ale aj zásielok zaťažných inými poplatkami (napr. zásielky colného konania), a to tak, že pozastavila ich doručenie na adresu doručovateľom a len ich oznamovala. Tieto zásielky boli uložené na pobočkách pôšt a zákazník dostal do schránky oznámenie o uložení zásielky (tzv. žltý lístok), resp. pri službe elektronické oznamovanie zásielok zas elektronickú notifikáciu zaslanú na e-mail alebo SMS. Vydávanie týchto druhov zásielok bolo zabezpečené pri priehradke na poštách, pričom úložná lehota týmto, takzvaným oznámeným zásielkam bola automaticky predĺžená o ďalších 14 kalendárnych dní, bez vyberania poplatku za službu. Odberná lehota ostala nezmenená, teda sa nepredlžovala, pre zásielky so skrátenou odbernou lehotou (s označením „Uložiť....dní“) a

zásielky so službou „Neukladať“.²⁰ Legislatívna úprava a rovnako aj podmienky stanovené poštovým podnikom umožnili postupovať finančnej správe tak, že buď na obálke nevyznačila 15-dňovú úložnú lehotu a akceptovala uloženie písomnosti na pošte 18 + 14 dní, alebo na obálke vyznačila 15-dňovú úložnú lehotu a pošta odbornú lehotu nepredĺžila a vrátila zásielku po uplynutí 15 dní. Správca dane vzhľadom na okolnosti konkrétneho prípadu sa mohol rozhodnúť, ktorú z alternatív využije. Ak na obálke nevyznačil 15-dňovú úložnú lehotu, pošta uložila zásielku na pošte 18 + 14 dní. Za deň doručenia sa považoval deň osobného prevzatia zásielky adresátom alebo bola zásielka doručená posledným dňom tejto úložnej lehoty (tzn. 32. deň). Ak na obálke správca dane vyznačil 15-dňovú úložnú lehotu, pošta uložila zásielku na 15 dní. Za deň doručenia sa považoval deň jej osobného prevzatia adresátom alebo bola zásielka doručená posledným dňom tejto úložnej lehoty (tzn. 15. deň).²¹ Uvedené podmienky doručovania však platili len dočasne. Doručovanie zásielok pre zákazníkov poskytovala Slovenská pošta, a.s. od 23. apríla v štandardnom režime s dodržiavaním bezpečnostných a hygienických opatrení na zamedzenie šírenia ochorenia COVID-19. Pre zásielky podané dňom 1. mája sa obnovila štandardná odborná lehotu 18 kalendárnych dní.²² Z hľadiska časovej pôsobnosti ustanovenia § 5 zákona č. 67/2020 Z.z. možno uviesť, že predmetné opatrenie sa podľa v súčasnosti účinnej právnej úpravy bude uplatňovať do konca kalendárneho mesiaca, v ktorom vláda mimoriadnu situáciu odvolá. Možno však konštatovať, že realizácia predmetného opatrenia v praxi závisí výlučne od podmienok doručovania poštových zásielok určených poštovým podnikom. V tejto súvislosti možno ešte podotknúť, že ak by v praxi dochádzalo k naplneniu ustanovenia § 30 ods. 1 daňového poriadku, podľa ktorého správca dane doručuje písomnosť elektronickými prostriedkami, t. j. ak by správca dane doručoval písomnosť elektronickými prostriedkami všetkým subjektom, ktoré majú zriadenú elektronickú osobnú schránku, tak uvedené opatrenie by malo oveľa menší dopad²³.

²⁰ K uvedenému bližšie Tlačové vyhlásenie Slovenskej pošty, a.s. dostupné na:

https://www.posta.sk/subory/40195/2020_03_19_uprava-dorucovania-niektorych-doporucenych-zasielok_final.pdf [08.02.2021], resp. , resp. Tlačová správa Slovenskej pošty, a.s. dostupná na: https://www.posta.sk/subory/40197/2020_03_23_slovenska-posta-upravi-otvaracie-hodiny-pobociek_final_web.pdf [08.02.2021]

²¹ BETÁKOVÁ, J. Vybrané zmeny zákona o mimoriadnych opatreniach v oblasti správy daní. 2020. [15.02.2021] Dostupné na internete: <https://www.danovecentrum.sk/aktuality/vybrane-zmeny-zakona-o-mimoriadnych-opatreniach-v-oblasti-spravy-dani-aktualita-dc-6-2020.htm>

²² K uvedenému bližšie Tlačová správa Slovenskej pošty, a.s. dostupná na:

https://www.posta.sk/subory/40249/2020_05_15_ts_vyplacanie-socialnych-davok.pdf [08.02.2021]

²³ K doručovaniu písomností správcom dane elektronickými prostriedkami bližšie napr.: KUBINCOVÁ, T. Inštitút doručovania pri správe daní z hľadiska historicko-teoretických a aplikačných otázok. In: Finančné právo, daňové právo a správne právo v európskom priestore. [online]. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 2019. ISBN 978-80-557-1585-8. str. 128 – 134 [03.02.2021] Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/katedry/katedra-spravneho-prava/zborniky-katedry/2019/>

3.2 Odpustenie zmeškania lehôt v období pandémie

Ďalším opatrením, ktoré je potrebné spomenúť je opatrenie týkajúce sa zmeškania lehoty. Ustanovenie § 4 zákona č. 67/2020 Z.z. v súčasnosti účinnom znení stanovuje: *„Zmeškanie lehoty, ktorá uplynula počas obdobia pandémie, sa odpustí, ak daňový subjekt zmeškaný úkon vykoná najneskôr do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie; to neplatí pre podanie daňového priznania, kontrolného výkazu a súhrnného výkazu a platenie dane a preddavkov na daň.“* Podľa vyhláseného znenia zákona č. 67/2020 Z.z. v ustanovení § 4 bolo za bodkočiarkou uvedené len: *„to neplatí pre podanie daňového priznania a platenie dane.“* K doplneniu kontrolného výkazu, súhrnného výkazu a preddavkov na daň do predmetného ustanovenia došlo až s účinnosťou od 25. apríla 2020, a to zákonom č. 96/2020 Z.z.. Ustanovenie § 4 zákona č. 67/2020 Z.z. stanovuje tzv. automatické odpustenie zmeškania lehoty, ak daňový subjekt počas pandémie nestihne vykonať určitý úkon v zákonom stanovenej alebo správcom dane určenej lehote a vykoná ho najneskôr do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie. Daňový subjekt o odpustenie zmeškania lehoty nemusí žiadať, stane sa tak automaticky zo zákona. Uvedené zásadným spôsobom odlišuje predmetné opatrenie od úpravy obsiahnutej v ustanovení § 29 daňového poriadku. V zmysle daňového poriadku správca dane môže na žiadosť daňového subjektu zo závažných dôvodov odpustiť zmeškanie lehoty len vtedy, ak daňový subjekt o to požiada najneskôr do 30 dní odo dňa, keď odpadli dôvody zmeškania a v tej istej lehote urobí aj zmeškaný úkon. Uplatnenie úpravy daňového poriadku vo veci odpustenia zmeškania lehoty však prichádza do úvahy aj počas obdobia pandémie. Ako vyplýva už aj z vyššie uvedeného, zákon č. 67/2020 Z.z. uplatnenie tzv. automatického odpustenia zmeškania lehoty vylučuje vo viacerých prípadoch, a to ak dôjde k zmeškaniu lehoty pre podanie daňového priznania, kontrolného výkazu a súhrnného výkazu a platenia dane a preddavkov na daň. Okrem toho treba spomenúť, že v zmysle ustanovení § 6 ods. 3 a § 8 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. v znení účinnom od 25. apríla 2020 sa odpustenie zmeškania lehoty podľa § 4 neuplatní pri daňovej kontrole a v daňovom konaní, ak daňový subjekt nepožiadaval o prerušenie daňovej kontroly, resp. prerušenie daňového konania. Vzhľadom na uvedené možno konštatovať, že zákon č. 67/2020 Z.z. v ustanovení § 4 na jednej strane síce umožnil automatické odpustenie zmeškanej lehoty, na druhej strane však z pôsobnosti predmetného ustanovenia § 4 boli vylúčené najčastejšie prípady, kedy by k zmeškaniu lehoty mohlo dôjsť. Z hľadiska analýzy úpravy automatického odpustenia zmeškania lehoty možno ešte poukázať na to, že ak si daňový subjekt dôkladne neprečítal okrem ustanovenia § 4 nazvaného *„Zmeškanie lehoty“* aj ustanovenie § 6

nazvané „Prerušenie daňovej kontroly“ a ustanovenie § 8 nazvané „Prerušenie daňového konania“, tak mohol nadobudnúť nesprávny dojem, že opatrenie týkajúce sa automatického odpustenia zmeškania lehoty sa vzťahuje aj na úkony v rámci daňovej kontroly a daňového konania. Okrem toho treba podotknúť, že vylúčenie možnosti uplatnenia § 4 zákona č. 67/2020 Z.z. pri daňovej kontrole a daňovom konaní bolo doplnené až novelou realizovanou zákonom č. 96/2020 Z.z., a teda ak daňový subjekt pozorne nesledoval zmeny zákona, mohlo sa mu ľahko stať, že aj po nadobudnutí účinnosti zákona č. 96/2020 Z.z., t. j. po 25. apríli 2020 predpokladal automatické odpustenie zmeškanie lehoty v rámci daňovej kontroly a daňového konania.²⁴ V tejto súvislosti je potrebné poukázať aj na skutočnosť, že obdobie pandémie pre účely uvedeného opatrenia skončilo dňa 30.9.2020, t. j. zmeškanie lehôt, ktoré uplynuli po tomto dni, už nie sú „automaticky“ odpustené.

3.3 Prerušenie daňovej kontroly a daňového konania počas obdobia pandémie

Ako vyplýva už z vyššie uvedeného zákon č. 67/2020 Z.z. obsahuje aj opatrenia týkajúce sa prerušenia daňovej kontroly a daňového konania, a to v ustanoveniach § 6 a § 8. Vyhlásené znenie predmetných ustanovení bolo vo veľkej miere odlišné od znenia, ktoré predmetné ustanovenia nadobudli po novele realizovanej zákonom č. 96/2020 Z.z.. Vyhlásené znenie zákona č. 67/2020 Z.z. ohľadom prerušenia daňovej kontroly určovalo, že lehota na vykonanie daňovej kontroly, ktorá začala plynúť pred začatím obdobia pandémie, sa počas pandémie prerušuje na žiadosť daňového subjektu a daňová kontrola, ktorá bola prerušená pred začatím obdobia pandémie, zostáva prerušená až do skončenia obdobia pandémie, a to aj, ak počas obdobia pandémie pominuli dôvody, pre ktoré sa daňová kontrola prerušila. V prípade, ak daňová kontrola začala počas obdobia pandémie, lehota na jej vykonanie sa prerušovala odo dňa nasledujúceho po dni začatia daňovej kontroly. Ak sa však počas obdobia pandémie vykonávala daňová kontrola oprávnenosti nadmerného odpočtu, správca dane mohol vydať čiastkový protokol, a to aj, ak neobsahoval preukázané kontrolné zistenia a vyhodnotenia dôkazov, pričom vydaním tohto čiastkového protokolu sa daňová kontrola prerušovala. Z uvedeného vyplýva, že vyhlásené znenie zákona č. 67/2020 Z.z. stanovovalo nielen úpravu

²⁴ Následky, ktoré mohli v dôsledku nezaregistrovania novely č. 96/2020 Z.z. pre daňový subjekt nastať sú zrejme aj z príkladov uvedených v rámci dokumentu Informácia k druhej časti, prvá hlava zákona č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19, doplnená o informáciu k zákonu č. 96/2020 Z. z.. Dokument je dostupný na: https://www.financnasprava.sk/img/pfsedit/Dokumenty_PFS/Zverejnovanie_dok/Aktualne/Aktualne_oznamy/2020.05.05_1_DP_2020_1.pdf [03.02.2021]

prerušená daňovej kontroly, ale najmä úpravu prerušenia lehoty na vykonanie daňovej kontroly. Možno konštatovať, že uvedená úprava nebola práve najvhodnejšia. Nie je totiž jednoznačné, čo sa rozumelo pod „prerúšením lehoty na vykonanie daňovej kontroly“. Z terminologického hľadiska mám za to, že prerušenie lehoty na vykonanie daňovej kontroly nie je možné stotožňovať s prerúšením daňovej kontroly. Na druhej strane, ak vychádzame z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 67/2020 Z.z. tak dospejeme k záveru, že zákonodarca pravdepodobne pod týmito slovnými spojeniami rozumel to isté. V dôvodovej správe sa napríklad uvádza: „*Pokiaľ by nastala situácia, že lehota na vykonanie daňovej kontroly už bola pred začatím obdobia pandémie prerušená z niektorého zo zákonných dôvodov, pričom prerušenie by malo skončiť v období pandémie, táto lehota zostáva naďalej prerušená, a to až do skončenia obdobia pandémie.*“ Podotýkame, že právna úprava pred prijatím zákona č. 67/2020 Z.z. neumožňovala prerušenie lehoty na vykonanie daňovej kontroly, iba prerušenie daňovej kontroly, na ktoré sa v zmysle § 46 ods. 10 daňového poriadku použili primerane ustanovenia § 61 daňového poriadku. Vzhľadom na uvedené je potrebné oceniť zmenu ustanovenia § 6 zákona č. 67/2020 Z.z., ktorá nastala s účinnosťou k 25. aprílu 2020. Na základe tejto zmeny došlo k odstráneniu terminologickej nejasnosti predmetného ustanovenia, pričom na žiadosť daňového subjektu sa už neprerušovala lehota na vykonanie daňovej kontroly, ale dochádzalo k prerušeniu daňovej kontroly, a to odo dňa nasledujúceho po dni podania žiadosti do skončenia obdobia pandémie. Okrem toho zmena predmetného ustanovenia umožnila pokračovanie v dovtedy prerušených daňových kontrolách, ak neboli prerušené na žiadosť daňového subjektu alebo ak pominuli dôvody, pre ktoré sa daňové kontroly prerušili podľa osobitného predpisu, konkrétne podľa § 61 daňového poriadku. Možno konštatovať, že táto úprava bola v prospech daňových subjektov, ktoré sa mohli rozhodnúť, či chcú alebo nechcú v daňovej kontrole počas obdobia pandémie pokračovať. Zároveň však nedošlo ani k ukráteniu na strane správcu dane, nakoľko prerúšením daňovej kontroly v zmysle § 61 ods. 5 daňového poriadku, ktorý sa použije pri daňovej kontrole primerane, lehoty podľa daňového poriadku neplynú, t. j. neplynú ani lehota na vykonanie daňovej kontroly. Ako vyplýva už aj z vyššie uvedeného predmetná novela však priniesla v rámci úpravy prerušenia daňovej kontroly aj určité nevýhody pre daňové subjekty, nakoľko došlo k vylúčeniu automatického odpustenia zmeškania lehoty podľa § 4, ak daňový subjekt nepožiadal o prerušenie daňovej kontroly. V tejto súvislosti sa môže zdať pomerne zaujímavou druhá veta § 6 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z., podľa ktorej lehoty na vykonanie úkonov začnú plynúť odznova. Z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 67/2020 Z.z. nám význam tejto vety nevyplýva, nakoľko § 6 bol v celosti zmenený na základe pozmeňujúceho návrhu Výboru Národnej rady SR pre financie a rozpočet.

V rámci odôvodnenia tohto pozmeňujúceho návrhu sa uvádza: „*Ak daňový subjekt mal určitý úkon vykonať, avšak už uplynula alebo plynie lehota na jeho vykonanie, táto lehota od účinnosti tejto novely, plynie nanovo, ak tento úkon ešte nebol vykonaný. Napríklad, ak mal daňový subjekt predložiť v daňovej kontrole dôkazy v lehote 15 dní, a táto lehota už uplynula, účinnosťou tejto novely plynie týchto 15 dní nanovo, nakoľko pre tento úkon sa neuplatní § 4 o automatickom odpustení zmeškania lehoty. V prípade, ak by táto lehota neuplynula a daňový subjekt by mal do účinnosti tejto novely napr. 3 dni na vykonanie úkonu, od účinnosti tejto novely bude mať znovu 15 dní na jeho vykonanie. Uvedené platí, len ak takýto úkon daňový subjekt ešte nevykonal.*“²⁵ Vzhľadom na uvedené možno konštatovať, že druhá veta § 6 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. vytvorila akýsi prechod medzi úpravou prerušenia daňovej kontroly a odpustenia zmeškania lehôt účinnou do 25. apríla 2020 a po tomto dátume. Úprava prerušenia daňového konania obsiahnutá v § 8 zákona č. 67/2020 Z.z. sa vyvíjala obdobne, ako úprava prerušenia daňovej kontroly. V danom prípade však nedošlo terminologickej nepresnosti, nakoľko v rámci vyhláseného znenia zákona č. 67/2020 Z.z. sa spomínalo len prerušenie daňového konania (nie prerušenie lehoty na vykonanie daňového konania). Dôvody prerušenia daňového konania boli obdobné ako pri prerušení daňovej kontroly. Výnimku predstavovalo ustanovenie § 8 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z., ktoré v rámci vyhláseného znenia stanovovalo: „*Odseky 1 a 2 sa neuplatnia na daňové konanie, v ktorom sa rozhoduje o vrátení daňového preplatku alebo uplatnenom nároku podľa osobitných predpisov; ak je v tomto daňovom konaní potrebná účasť inej osoby, ktorá so svojou účasťou z dôvodu pandémie nesúhlasí, orgán príslušný na daňové konanie, daňové konanie preruší do skončenia obdobia pandémie.*“ S účinnosťou k 25. apríla 2020 Z.z. na základe novely realizovanej zákonom č. 96/2020 Z.z. došlo k úplnej zmene predmetného ustanovenia, s tým, že od tohto dátumu sa daňové konanie prerušovalo na žiadosť daňového subjektu odo dňa nasledujúceho po dni podania žiadosti do skončenia obdobia pandémie a v dovtedy prerušených daňových konaniach sa pokračovalo, ak neboli prerušené na žiadosť daňového subjektu alebo ak pominuli dôvody, pre ktoré sa daňové konania prerušili podľa osobitného predpisu. Ako vyplýva z vyššie uvedeného aj v rámci úpravy prerušenia daňového konania však došlo k vylúčeniu automatického odpustenia zmeškania lehoty podľa § 4 zákona č. 67/2020 Z.z., ak daňový subjekt nepožiadal o prerušenie daňového konania, pričom lehoty na vykonanie úkonov začali plynúť odznova. Čo sa týka

²⁵ Pozmeňujúce a doplňujúce návrhy k vládnomu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení zákona č. 75/2020 Z. z. dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=477600> [09.02.2021]

časovej pôsobnosti úpravy prerušenia daňovej kontroly a prerušenia daňového konania za deň skončenia pandémie sa považuje 30. september 2020, t. j. uplatnenie predmetných ustanovení v súčasnosti už neprichádza do úvahy.

3.4 Neaktualizovanie zoznamov finančnej správy počas obdobia pandémie

Ďalším z opatrení v rámci správy daní je opatrenie týkajúce sa zverejňovania v zoznamoch finančnej správy. Predmetné opatrenie je zakotvené v § 7 zákona č. 67/2020 Z.z. a stanovuje: „*Počas obdobia pandémie Finančné riaditeľstvo SR neaktualizuje zverejnený zoznam daňových dlžníkov, zoznam platiteľov dane z pridanej hodnoty, u ktorých nastali dôvody na zrušenie registrácie, a zoznam vymazaných platiteľov dane z pridanej hodnoty.*“

V dôvodovej správe k návrhu zákona č. 67/2020 Z.z. sa uvádza: „*Nadväzne na potrebu zmiernenia ekonomických dopadov na daňové subjekty v dôsledku šírenia korónového vírusu sa upravuje, aby daňové subjekty, ktoré nezaplatia daň v období pandémie, alebo u nich nastali v období pandémie dôvody na zrušenie registrácie na dani z pridanej hodnoty, neboli zverejňované v zoznamoch vedených finančným riaditeľstvom. Uvedeným ustanovením sa zabráni negatívnym účinkom, ktoré by mohli v dôsledku zverejnenia daňových subjektov v zoznamoch nastať, napr. by daňový subjekt nedostal dotáciu, úver a pod.*“. V tejto súvislosti možno poukázať na úpravu daňového poriadku, podľa ktorej je Finančné riaditeľstvo SR povinné predmetné zoznamy zverejňovať. Zverejňovanie zoznamov je upravené v § 52 daňového poriadku. Finančné riaditeľstvo SR v zmysle predmetného ustanovenia je povinné zverejňovať pomerne veľký počet zoznamov²⁶ a tento počet má stále zvyšujúcu tendenciu²⁷. Z hľadiska zoznamu daňových dlžníkov, ktoré Finančné riaditeľstvo SR počas obdobia pandémie neaktualizovalo, možno uviesť, že v rámci tohto zoznamu sa zmysle § 52 ods. 1 písm.

a) daňového poriadku zverejňujú daňoví dlžníci podľa stavu k poslednému dňu kalendárneho mesiaca, u ktorých úhrnná výška daňových nedoplatkov presiahla 170 Eur. Z uvedeného vyplýva, že ak daňovému dlžníkovi vznikol daňový nedoplatok vo výške vyššej ako 170 Eur až po začatí obdobia pandémie, t. j. po 12.3.2020 a daňový dlžník ho splatil do 31.12.2020, kedy sa obdobie pandémie podľa zákona č. 67/2020 Z.z. pre účely opatrenia podľa § 7 považuje

²⁶ Zverejnené zoznamy sú dostupné na: <https://www.financnasprava.sk/sk/elektronicke-služby/verejne-služby/zoznamy>

²⁷ S účinnosťou k 1.1.2021 bol do ustanovenia § 52 daňového poriadku vložený nový odsek 15, podľa ktorého Finančné riaditeľstvo SR na svojom webovom sídle zverejňuje aj aktualizovaný zoznam daňových subjektov registrovaných na daň z príjmov. V zmysle prechodného ustanovenia k úpravám účinným od 1. januára 2021 (§ 165j ods. 1) zoznam podľa § 52 ods. 15 daňového poriadku zverejní Finančné riaditeľstvo SR najneskôr do 30. júna 2021.

za skončené, tak tento daňový dlžník nebol zverejnený na webovom sídle Finančného riaditeľstva SR. V tejto súvislosti je však treba podotknúť, že predmetná úprava § 7 zákona č. 67/2020 Z.z. nestanovuje, čo v prípade, ak daňový dlžník mal ku dňu začatia pandémie daňový nedoplatok vo výške vyššej ako 170 Eur a hneď na začiatku obdobia pandémie ho splatil. Ak vychádzame z doslovného znenia ustanovenia § 7 zákona č. 67/2020 Z.z., tak takýto daňový dlžník, ktorý už následne de facto daňovým dlžníkom²⁸ nebol, na stránke Finančného riaditeľstva SR mal byť stále zverejnený ako daňový dlžník, a to až do aktualizácie vykonanej po skončení obdobia pandémie, v danom prípade po 31.12.2020. Obdobne to platí aj z hľadiska ďalších dvoch zoznamov, ktoré Finančné riaditeľstvo SR počas obdobia pandémie neaktualizovalo. Vzhľadom na uvedené sa domnievam, že právna úprava § 7 zákona č. 67/2020 Z.z. naplnila účel zabrániť negatívnym účinkom na daňové subjekty, ktoré v dôsledku pandémie nemohli zaplatiť daň. Na druhej strane však mohla mať negatívny dopad na daňové subjekty, ktoré mali daňový nedoplatok pred začatím obdobia pandémie a počas obdobia pandémie ho splatili. V tejto súvislosti sa vyskytuje otázka, či by nebolo vhodnejšie, aby zákon č. 67/2020 Z.z. namiesto neaktualizovania predmetných zoznamov stanovil, že predmetné zoznamy počas obdobia pandémie nebudú zverejňované vôbec.

3.5 Ďalšie opatrenia v oblasti správy daní počas obdobia pandémie

V ustanovení § 9 zákona č. 67/2020 Z.z. je zakotvené opatrenie, podľa ktorého počas obdobia pandémie sa prerušuje plynutie lehoty na zánik práva vyrubiť daň, plynutie lehoty, v ktorej sa premlčuje právo na vymáhanie daňového nedoplatku, a plynutie lehoty na zánik práva vymáhať daňový nedoplatok. Text uvedeného opatrenia sa počas platnosti zákona č. 67/2020 Z.z. nezmenil. V dôvodovej správe k návrhu zákona č. 67/2020 Z.z. sa k predmetnému opatreniu uvádza: „*Aby nedošlo prijatím všetkých opatrení v období pandémie k zániku práva vyrubiť daň, k premlčaniu práva na vymáhanie daňového nedoplatku a k zániku práva vymáhať daňový nedoplatok, ustanovuje sa, aby sa plynutie týchto lehôt prerušilo o obdobie pandémie.*“ Zo znenia predmetného opatrenia je zrejmé, že sa automaticky vzťahuje na všetky subjekty, a to bez ohľadu na to, či dané subjekty opatrenia stanovené zákonom č. 67/2020 Z.z. využili alebo nevyžili. V praxi to znamená, že lehota na zánik práva vyrubiť daň upravená v § 69 daňového poriadku a lehoty na premlčanie a zánik práva vymáhať daňový nedoplatok upravené v § 85 daňového poriadku sa ich prerušením de facto predĺžia o obdobie pandémie, ktoré začalo

²⁸ Slovné spojenie „daňový dlžník“ v súčasnosti v daňovom poriadku nie je vymedzené. V zmysle úpravy § 11 daňového poriadku účinnej do 1.1.2018 sa daňovým dlžníkom rozumela osoba, ktorá má daňový nedoplatok.

12. marca 2020 a v zmysle § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. sa na účely tohto opatrenia skončilo 30. septembra 2020, t. j. o viac ako 6 mesiacov. V tejto súvislosti sa však treba zamyslieť aj nad aplikáciou predmetného ustanovenia § 9 zákona č. 67/2020 Z.z. v kontexte ustanovení daňového poriadku. Ako je už uvedené, zánik práva vyrubiť daň je upravený v § 69 daňového poriadku. Pri analýze tohto ustanovenia daňového poriadku je však zrejmé, že napriek jeho názvu upravuje nielen zánik práva vyrubiť daň, ale aj zánik práva vyrubiť rozdiel dane a zánik práva uplatniť nárok na sumu podľa osobitných predpisov. Je teda otázne, či sa ustanovenie § 9 zákona č. 67/2020 Z.z. má vzťahovať aj zánik práva vyrubiť rozdiel dane a zánik práva uplatniť nárok na sumu podľa osobitných predpisov. Osobne sa domnievam, že zákon má byť jasný a zrozumiteľný a keď to tak nie je, tak by to nemalo byť na úkor daňových subjektov. Z hľadiska posúdenia dopadu predmetného ustanovenia § 9 zákona č. 67/2020 Z.z. na podnikateľské prostredie možno konštatovať, že podnikatelia a ani iné daňové subjekty z uvedeného ustanovenia nemajú a nebudú mať žiadny prospech. Predmetné ustanovenie je na prospech správcom dane, aby sa počas pandémie nemuseli báť, že im „uplynú lehoty“.

V kontexte uvedeného ustanovenia je treba poukázať aj na ustanovenie § 11 zákona č. 67/2020 Z.z., podľa ktorého daňová exekúcia sa počas obdobia pandémie odkladá, pričom právne účinky úkonov vykonaných počas obdobia pandémie do dňa účinnosti tohto zákona zostávajú zachované. Všeobecná právna úprava odloženia daňovej exekúcie je obsiahnutá v § 95 daňového poriadku, pričom daňový poriadok rozlišuje medzi obligatórnym a fakultatívnym odkladom daňovej exekúcie správcom dane. Pri ustanovení § 11 zákona č. 67/2020 Z.z. je ťažko hovoriť o odklade daňovej exekúcie správcom dane, nakoľko tento odklad nastupuje priamo zo zákona. Tento odklad trvá počas pandémie, pričom v zmysle § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. sa obdobie pandémie pre účely predmetného ustanovenia považuje za skončené 30. septembra 2020. Z pohľadu odkladu daňovej exekúcie je potrebné uviesť, že daňová exekúcia nie je daňovým exekučným konaním. Daňovou exekúciou sa v zmysle § 95 daňového poriadku rozumie nútený výkon, ktorým sa vymáha zaplatenie daňového nedoplatku alebo zníženie daňového nedoplatku, zaplatenie iných peňažných plnení uložených rozhodnutím a úhrada exekučných nákladov a hotových výdavkov spôsobmi podľa § 98 daňového poriadku. Naproti tomu daňovým exekučným konaním je konanie, v ktorom správca dane z úradnej moci vymáha daňový nedoplatok, iné peňažné plnenie uložené rozhodnutím, exekučné náklady a hotové výdavky.²⁹ Vzhľadom na uvedené treba brať do úvahy, že na základe § 11 zákona č. 67/2020

²⁹ K uvedenému bližšie napr.: ÚRADNÍK, M. Miestne dane s akcentom na elektronický systém vedenia daňového exekučného konania. In *Aktuálne otázky územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky, elektronický zborník vedeckých štúdií*. [online]. Praha : Leges, 2020. 1. vyd. s. 96 - 148. [15.02.2021]. Dostupné na internete:

Z.z. došlo zo zákona k odloženiu daňovej exekúcie, avšak daňové exekučné konania nebolo odložené, mohlo byť len prerušené v súlade s § 8 zákona č. 67/2020 Z.z.. Z hľadiska zlepšenia podnikateľského prostredia možno nástup odkladu daňovej exekúcie priamo zo zákona oceniť, a to napriek tomu, že sa jednalo o odklad daňovej exekúcie len o niekoľko mesiacov.

Z pohľadu úpravy opatrení pri správe daní možno spomenúť aj ustanovenie § 10 zákona č. 67/2020 Z.z. v súčasnosti účinnom znení³⁰, podľa ktorého „*Za daňový nedoplatok sa nepovažuje dlžná suma dane, ktorej lehota splatnosti uplynie počas obdobia pandémie a ktorú daňový subjekt zaplatí alebo odvedie do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie; ustanovenia osobitného predpisu o zodpovednosti za porušenie povinností tým nie sú dotknuté.*“ Mám za to, že znenie uvedeného ustanovenia je rozporuplné. Uvedené ustanovenie totiž nestanovuje, že daňový subjekt mohol zaplatiť dlžnú sumu dane do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie, ale len to, že táto suma sa nepovažuje za daňový nedoplatok. Z uvedeného je zrejmé, že na dlžnú sumu dane nemohlo začať daňové exekučné konanie. Nebolo však zrejmé, či malo dochádzať alebo nemalo dochádzať k vyrubeniu úroku z omeškania z dlžnej sumy dane. Vzhľadom na časť vety za bodkočiarkou, ktorá bola do predmetného ustanovenia vložená až s účinnosťou k 25. aprílu 2020, možno dospieť k záveru, že ukladanie sankcií za nesplnenie povinnosti zaplatiť daň načas nebolo týmto ustanovením dotknuté a teda, ak daňový subjekt daň nezaplatil načas, mal by mu byť v súlade s osobitným predpisom vyrubený úrok z omeškania. Uvedené vyplýva aj z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 96/2020 Z.z.. Z daňového poriadku, ktorý obsahuje úpravu zodpovednosti za porušenie povinnosti pri správe daní, vyplýva, že úrok z omeškania správca dane nevyrubuje za vznik daňového nedoplatku, ale za to, ak „*daňový subjekt nezaplatí alebo neodvedie v ustanovenej lehote alebo v ustanovenej výške alebo v lehote alebo vo výške určenej v rozhodnutí správcu dane a) daň alebo rozdiel dane, ...*“³¹. Na druhej strane však podľa § 156 ods. 2 daňového poriadku platí, že „*... Pri výpočte úroku sa použije štvornásobok základnej úrokovej sadzby Európskej centrálnej banky platnej v deň vzniku daňového nedoplatku ...*“. Je teda otáznne, akým spôsobom sa pri nezaplatení dane, resp. neodvedení dane v ustanovenej lehote vypočítava úrok z omeškania, keď do skončenia obdobia pandémie podľa § 10 zákona č. 67/2020 Z.z. nepôjde o daňový nedoplatok. V súvislosti s úrokom z omeškania je potrebné poukázať aj na § 12 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z., podľa ktorého „*Správca dane*

<https://www.prf.umb.sk/katedry/katedra-spravneho-prava/zborniky-katedry/2020/aktualne-otazky-uzemnej-samospravy-v-pomienkach-sr-e-kniha.html>

³⁰ Do nadobudnutia účinnosti zákona č. 96/2020 Z.z. predmetné ustanovenie neobsahovalo vetu za bodkočiarkou.

³¹ § 156 ods. 1 daňového poriadku

nevyrubí úrok z omeškania podľa osobitného predpisu, ak daňový subjekt zaplatí do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie v ustanovenej výške alebo vo výške určenej v rozhodnutí správcu dane daň z príjmov, ktoré sa stali splatnými počas obdobia pandémie.“ Predmetné ustanovenie sa však vzťahuje len na daň z príjmov. Obdobne, ako pri predchádzajúcich opatreniach aj v prípade opatrenia týkajúceho sa daňových nedoplatkov (§ 10 zákona č. 67/2020 Z.z.) a opatrenia týkajúceho sa nevyrubenia daňového úroku (§ 12 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z.) sa obdobie pandémie v zmysle § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. považuje za skončené 30. septembra 2020.

S účinnosťou od 25. apríla 2020 bolo do zákona č. 67/2020 Z.z. vložené nové ustanovenie, a to § 10a, ktorý obsahuje opatrenie týkajúce sa daňových preplatkov na dani z príjmov. Predmetné ustanovenie stanovilo lehoty, v ktorých bol správca dane povinný daňovému subjektu vrátiť daňový preplatok na dani z príjmov, ktorý si daňový subjekt uplatnil v daňovom priznaní, pričom predmetné ustanovenie rozlišovalo medzi tým, či bolo daňové priznanie podané počas obdobia pandémie alebo do obdobia pandémie. Ak daňový subjekt podal daňové priznanie k dani z príjmov, v ktorom si uplatnil daňový preplatok, počas obdobia pandémie, správca dane bol povinný daňový preplatok vrátiť daňovému subjektu do 40 dní od konca kalendárneho mesiaca, v ktorom daňový subjekt podal daňové priznanie k dani z príjmov. Ak daňový subjekt podal daňové priznanie k dani z príjmov, v ktorom si uplatnil daňový preplatok, v období od 1. januára 2020 do začatia pandémie, t. j. do 12. marca 2020, správca dane bol povinný daňovému subjektu vrátiť daňový preplatok do 40 dní od 31. marca 2020. Ustanovenie § 10a zákona č. 67/2020 Z.z. zároveň stanovilo, že ustanovenia osobitného predpisu, t. j. daňového poriadku o použití daňového preplatku tým nie sú dotknuté. V súvislosti so stanovením uvedených lehôt na vrátenie daňového preplatku možno poukázať na všeobecnú právnu úpravu obsiahnutú v § 79 ods. 1 daňového poriadku, v zmysle ktorej daňový preplatok na dani z príjmov za príslušné zdaňovacie obdobie sa vráti najskôr po uplynutí lehoty na podanie daňového priznania, najneskôr však do 40 dní odo dňa vzniku daňového preplatku. Nakoľko na základe zákona č. 67/2020 Z.z. došlo k posunutiu lehôt na podanie daňového priznania, úprava lehôt na vrátenie daňového preplatku počas obdobia pandémie má opodstatnenie a jej zakotvenie treba oceniť, a to napriek tomu, že k nemu došlo až novelou realizovanou zákonom č. 96/2020 Z.z.. V tejto súvislosti však treba uviesť, že o vrátenie daňového preplatku je potrebné vždy požiadať, nedochádza k nemu automaticky. V daňovom priznaní je potrebné vyplniť oddiel týkajúci sa žiadosti o vrátenie daňového preplatku, s tým daňový subjekt si môže vybrať, akým spôsobom žiada daňový preplatok vrátiť, či poštovou poukážkou alebo na účet, resp. na účet v zahraničí, ktorého nie je majiteľom.

V prípade, ak daňový subjekt žiada vrátiť daňový preplatok na účet, je povinný vyplniť aj IBAN. V kontexte úpravy vrátenia daňových preplatkov možno poukázať aj na ustanovenie § 79 ods. 3 daňového poriadku, ktoré stanovuje: „*Ak správca dane vráti daňový preplatok po lehote ustanovenej v odseku 2, je povinný v lehote 15 dní od vrátenia daňového preplatku rozhodnúť o priznaní úroku zo sumy daňového preplatku, ak jeho výška presiahne sumu 5 eur.* ...“. Napriek tomu, že uvedené ustanovenie spomína len lehotu ustanovenú v odseku 2 § 79 daňového poriadku, domnievam sa, že úprava tohto ustanovenia by sa mala vzťahovať aj na zmeškanie lehôt na vrátenie daňového preplatku stanovených zákonom č. 67/2020 Z.z., keďže ustanovenie § 10a zákona č. 67/2020 Z.z. možno považovať za špeciálnu úpravu k § 79 ods. 2 daňového poriadku. Z hľadiska časovej pôsobnosti je ešte potrebné uviesť, že obdobie pandémie sa v zmysle § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. na účely opatrenia týkajúceho sa daňových preplatkov považuje za skončené 30. septembra 2020. Za zaujímavú v danom prípade možno považovať skutočnosť, že lehota na podanie daňového priznania k dani z príjmov v zmysle § 21 ods. 1 zákona č. 67/2020 Z.z. sa predĺžila do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie, pričom obdobie pandémie sa aj na účely ustanovenia § 21 zákona č. 67/2020 Z.z. skončilo 30. septembra 2020. Z uvedeného vyplýva, že lehota na podanie daňového priznania k dani z príjmov za zdaňovacie obdobie - kalendárny rok 2019 sa predĺžila do 31. októbra 2020 (resp. 2. novembra 2020, nakoľko 31. októbra 2020 bola v sobota), pričom obdobie pandémie na účely ustanovenia § 10a zákona č. 67/2020 Z.z. už skončilo 30. septembra 2020. Z uvedeného vyplýva, že ak daňový subjekt podával daňové priznanie k dani z príjmov po 30. septembri 2020, tak mám za to, že pre účely § 10a zákona č. 67/2020 Z.z. už nešlo o daňové priznanie podané počas obdobia pandémie, a teda pri vrátení daňového preplatku uplatneného v takomto daňovom priznaní sa mala použiť všeobecná úprava vrátenia daňového preplatku obsiahnutá v § 79 daňového poriadku.

Posledné opatrenia zaradené v prvej hlave druhej časti s názvom Opatrenia v oblasti správy daní sa týkajú správnych deliktov a sankcií. Ustanovenia § 12 ods. 1 a 2 zákona č. 67/2020 Z.z. stanovujú: „ (1) *Daňový subjekt sa zbaví zodpovednosti za porušenie povinnosti podať dodatočné daňové priznanie k dani z príjmov v ustanovenej lehote, ak táto lehota uplynula počas obdobia pandémie a ak daňový subjekt túto povinnosť splní do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie.* (2) *Za správny delikt, ktorého sa dopustí ten, kto uvedie v dodatočnom daňovom priznaní k dani z príjmov podanom podľa odseku 1 sumu, ktorá v porovnaní so sumou uvedenou v daňovom priznaní k dani z*

príjmov predstavuje zvýšenie dane z príjmov, sa pokuta podľa osobitného predpisu³² počíta do dňa začatia obdobia pandémie. “ Dodatočné daňové priznanie je priznanie, ktoré sa podáva po lehote na podanie daňového priznania (do lehoty na podanie daňového priznania ide o opravné priznanie). Všeobecná úprava dodatočného daňového priznania je obsiahnutá v daňovom poriadku. Dodatočné daňové priznanie je daňový subjekt podľa § 16 ods. 2 a 3 daňového poriadku povinný podať, ak zistí, že daň má byť vyššia alebo nadmerný odpočet nižší, alebo nárok na vrátenie dane nižší, ako je uvedené v podanom daňovom priznaní alebo ak daň má byť vyššia, ako bola správcom dane vyrubená, resp. ak zistí, že nadmerný odpočet má byť nižší alebo nárok na vrátenie dane nižší, ako bol správcom dane priznaný, alebo daňové priznanie k dani z pridanej hodnoty neobsahuje správne údaje týkajúce sa uskutočnených a prijatých zdaniteľných obchodov za príslušné zdaňovacie obdobie alebo daňová strata je nižšia ako bola uvedená v daňovom priznaní. Dodatočné daňové priznanie je daňový subjekt v uvedených prípadoch povinný podať do konca mesiaca nasledujúceho po tomto zistení, resp. do konca mesiaca nasledujúceho po mesiaci, v ktorom zistil uvedené skutočnosti. Ustanovenia § 12 ods. 1 a 2 zákona č. 67/2020 Z.z. sa však netýkajú dodatočných daňových priznaní ku všetkým daniam, ale vzťahujú sa len na dodatočné daňové priznanie k dani z príjmov. V zmysle dôvodovej správy k zákonu č. 67/2020 Z.z. účelom ustanovení § 12 ods. 1 a 2 bolo, aby daňové subjekty neboli sankcionované za porušenie povinnosti podať dodatočné daňové priznanie na dani z príjmov v ustanovenej lehote, ak táto lehota uplynula počas obdobia pandémie, a ak túto povinnosť splnia do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie a zároveň, aby sa v takomto prípade pokuta za správny delikt, ktorého sa dopustí ten, kto uvedie v dodatočnom daňovom priznaní k dani z príjmov sumu, ktorá v porovnaní so sumou uvedenou v daňovom priznaní k dani z príjmov predstavuje zvýšenie dane z príjmov, počítala do dňa začatia obdobia pandémie. V dôvodovej správe uvedený aj príklad, v ktorom sa uvádza: „*Daňový subjekt počas obdobia pandémie – dňa 20. 3. 2020 zistil, že musí podať dodatočné daňové priznanie na daň z príjmov za zdaňovacie obdobie 2017, nakoľko jeho daň z príjmov mala byť vyššia. V zmysle daňového poriadku má dodatočné daňové priznanie podať do 20. 4. 2020. Podľa § 12 ods. 1 tohto zákona mu však bude odpustené zmeškanie lehoty, ak toto dodatočné daňové priznanie podá najneskôr do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie, ale dostane za tento správny delikt pokutu, ktorá mu bude počítaná len do začatia obdobia pandémie. Za dni v období pandémie a za dni náhradnej lehoty na podanie dodatočného daňového priznania mu pokuta počítaná nebude.*“ V rámci uvedeného

³² § 155 ods.1 písm. g) a ods. 2 daňového poriadku v znení neskorších predpisov.

príkladu sa však možno zamyslieť nad otázkou, prečo by daňový subjekt mal podať daňové priznanie do 20. apríla 2020. Ako vyplýva už z vyššie uvedeného daňový poriadok v § 16 stanovuje, že daňový subjekt je povinný podať správcovi dane dodatočné daňové priznanie „do konca mesiaca nasledujúceho po tomto zistení ...“ (§ 16 odsek 2), resp. „do konca mesiaca nasledujúceho po mesiaci, v ktorom zistí...“ (§ 16 odsek 3). Vzhľadom na uvedené mám za to, že lehota na podanie dodatočného daňového priznania by mala byť vždy do konca mesiaca. Za spornú tiež považujem otázku, že ak daňovému subjektu bude odpustené zmeškanie lehoty, prečo by za tento správny delikt mal dostať pokutu, ktorá mu bude počítaná len do začatia obdobia pandémie. Čo sa týka sankcie za nepodanie dodatočného daňového priznania v lehote stanovenej daňovým poriadkom, je možné podotknúť, takýto správny delikt daňový poriadok výslovne neupravuje. V ustanovení § 154 daňového poriadku je výslovne upravený len správny delikt nepodania daňového priznania v ustanovenej lehote. Domnievam sa však, že dodatočné daňové priznanie s daňovým priznaním by sa v danom prípade nemalo stotožňovať, a teda nepodanie dodatočného daňového priznania v stanovenej lehote by podľa môjho názoru nanajvýš mohlo byť posudzované ako správny delikt uvedený v § 154 ods. 1 písm. j) daňového poriadku, t. j. správny delikt nesplnenia niektorej z povinností nepeňažnej povahy podľa daňového poriadku alebo podľa osobitných predpisov. V zmysle § 155 daňového poriadku za správny delikt podľa § 154 ods. 1 písm. j) správca dane uloží pokutu od 30 eur do 3 000 eur. Z uvedeného vyplýva, že nielen to, že daňový poriadok správny delikt nepodania dodatočného daňového priznania v ustanovenej lehote výslovne nerieši, ale aj to, že ak by sme ho podriadili pod správny delikt uvedený v § 154 ods. 1 písm. j) daňového poriadku, tak pri ukladaní pokuty sa nerozlišuje, koľko dní daňový subjekt meškal s podaním dodatočného daňového priznania. Samozrejme správca dane by na túto skutočnosť mal prihliadať v rámci správnej úvahy, avšak uvedené je irelevantné, keďže na základe zákonného odpustenia zmeškania lehoty by k uvedenému správny delikt nemalo ani dôjsť. V tejto súvislosti však treba poukázať na skutočnosť, že výpočet pokuty za správny delikt uvedený v ustanovení § 154 ods. 1 písm. i) daňového poriadku, t. j. za správny delikt, ktorého sa dopustí ten, kto uvedie v dodatočnom daňovom priznaní sumu, ktorá v porovnaní so sumou uvedenou v daňovom priznaní predstavuje zvýšenie dane, zníženie nadmerného odpočtu, zníženie uplatneného vrátenia dane alebo zníženie uplatneného nároku podľa osobitného predpisu, sa odvodzuje od počtu dní. Za uvedený správny delikt v zmysle § 115 ods. 1 písm. g) daňového poriadku správca dane uloží pokutu vo výške základnej úrokovej sadzby Európskej centrálnej banky ročne z rozdielu medzi sumou uvedenou v dodatočnom daňovom priznaní a sumou uvedenou v daňovom priznaní, pričom v zmysle § 115 ods. 2 daňového poriadku platí, že pokuta sa počíta za každý deň odo

dňa nasledujúceho po dni uplynutia lehoty na podanie daňového priznania až do dňa podania dodatočného daňového priznania alebo do uplynutia lehoty uvedenej v § 16 ods. 9 na podanie dodatočného daňového priznania po spísaní zápisnice o začatí daňovej kontroly, doručení oznámenia o daňovej kontrole, doručení oznámenia o rozšírení daňovej kontroly na iné zdaňovacie obdobie alebo po doručení oznámenia o rozšírení daňovej kontroly o inú daň, alebo do dňa doručenia oznámenia o určovaní dane podľa pomôcok nie menej ako 1 % z vyrubenej sumy najviac však vo výške vyrubenej sumy. Na základe uvedeného je možné dospieť k záveru, že druhá časť príkladu uvedeného v dôvodovej správe sa nevzťahuje na správny delikt zmeškania lehoty na podanie dodatočného daňového priznania (ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať), ale na správny delikt uvedený v § 154 ods. 1 písm. i) daňového poriadku, t. j. správny delikt, ktorého sa dopustí ten, kto uvedie v dodatočnom daňovom priznaní k dani z príjmov sumu, ktorá v porovnaní so sumou uvedenou v daňovom priznaní k dani z príjmov predstavuje zvýšenie dane z príjmov. V tejto súvislosti možno za pomerne zaujímavú považovať aj skutočnosť, že ustanovenie § 12 ods. 2 zákona č. 67/2020 Z.z. sa vzťahuje len na zvýšenie dane (správny delikt uvedený pod bodom 1 § 154 ods. 1 písm. i) daňového poriadku) a nevzťahuje sa na zníženie uplatneného nároku podľa osobitného predpisu³³ (správny delikt uvedený pod bodom 4 § 154 ods. 1 písm. i) daňového poriadku). Ohľadne časovej pôsobnosti opatrení upravených v § 12 ods. 1 a 2 zákona č. 67/2020 Z.z. je potrebné uviesť, že obdobie pandémie začalo 12. marca 2020 a pre účely predmetných opatrení sa považuje za skončené 30. septembra 2020. Vzhľadom na uvedené dodatočné daňové priznanie k dani z príjmov, na podanie ktorého lehota uplynula počas obdobia pandémie, bolo potrebné podať najneskôr do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie, t. j. do 31. októbra 2020 (resp. 2. novembra 2020, nakoľko 31. októbra 2021 bola sobota). Ak tak daňový subjekt neurobil, predmetné opatrenia sa na neho nevzťahujú, resp. nevzťahovali.

Z ustanovenia § 12 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. vyplýva, že správca dane nevyrubí úrok z omeškania v prípade, ak daňový subjekt daň z príjmov, ktorá sa stala splatnou počas obdobia pandémie, zaplatí do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie v ustanovenej výške alebo vo výške určenej v rozhodnutí správcu dane. Povinnosť správcu dane vyrubiť úrok z omeškania v prípade, ak daňový subjekt nezaplatí v stanovenej lehote alebo výške daň vyplýva z § 156 daňového poriadku. Predmetné ustanovenie daňového poriadku sa však týka nielen platenia dane z príjmov, ale aj nezaplatenia, resp. neodvedenia inej dane, resp. rozdielu dane, preddavku na daň, splátky dane, vybraného preddavku na daň, dane

³³ Osobitným predpisom sa v danom prípade rozumie zákon č. 595/2003 Z.z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z príjmov“).

vybranej zrážkou a zrazenej sumy na zabezpečenie dane. Vzhľadom na uvedené sa vynára otázka, či pod daňou z príjmov v zmysle § 12 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. nemožno rozumieť napríklad aj rozdiel dane, splátku dane alebo daň vybratú zrážkou. V tejto súvislosti možno poukázať na vyhlásené znenie ustanovenia § 12 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z., ktoré stanovovalo: „*Správca dane nevyrubí úrok z omeškania podľa osobitného predpisu, ak daňový subjekt zaplatí alebo odvedie do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie v ustanovenej výške alebo vo výške určenej v rozhodnutí správcu dane daň z príjmov, vybraný preddavok na daň, daň vybranú zrážkou, alebo zrazenú sumu na zabezpečenie dane, ktoré sa stali splatnými počas obdobia pandémie.*“ Predmetné ustanovenie bolo zmenené do dnešnej podoby na základe novely realizovanej zákonom č. 96/2020 Z.z.. Z dôvodovej správy k zákonu č. 96/2020 Z.z. sa uvádza, že išlo o spresnenie textu vo vzťahu k odsekom 1 a 2 tohto ustanovenia (t. j. ustanovenia § 12 zákona č. 67/2020 Z.z.), s cieľom riešiť situácie, ktoré sa týkajú nezaplatenia dane z príjmov z dodatočného daňového priznania. Treba však podotknúť, že z pôvodného znenia § 12 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. a ani z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 67/2020 Z.z. nevyplýva, že by zákonodarca pôvodne mal predmetným ustanovením v úmysle riešiť len situácie, ktoré sa týkajú nezaplatenia dane z príjmov z dodatočného daňového priznania. V tejto súvislosti je však zároveň možno poukázať na skutočnosť, že novelou realizovanou zákonom č. 96/2020 Z.z. boli do zákona č. 67/2020 Z.z. vložené ustanovenia týkajúce sa preddavkov na daň.

Novelou realizovanou zákonom č. 96/2020 Z.z. bolo ustanovenie § 12 zákona č. 67/2020 Z.z. doplnené ešte o ďalšie odseky, a to odseky 4 a 5, ktoré stanovili: „(4) *Za správny delikt, ktorého sa dopustí ten, kto uvedie v daňovom priznaní k dani z príjmov podľa § 10a daňový preplatok na dani z príjmov, ktorý je vyšší ako daňový preplatok, ktorý mal v daňovom priznaní k dani z príjmov uviesť, správca dane uloží pokutu vo výške 100 % z uvedeného rozdielu. Tento rozdiel je daňový subjekt povinný vrátiť.* (5) *Pokuta podľa odseku 4 sa neuloží, ak daňový subjekt podá daňové priznanie k dani z príjmov, ktorým si zníži daňový preplatok na dani z príjmov pred jeho vrátením podľa § 10a.*“ Z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 96/2020 Z.z. vyplýva, že tieto ustanovenia boli do zákona č. 67/2020 Z.z. zakotvené s cieľom predísť špekulatívnemu správaniu daňových subjektov a zneužívaniu skoršieho vracania daňových preplatkov z daňových priznaní k dani z príjmov pred uplynutím lehoty splatnosti, keďže v zmysle štandardnej úpravy sa neukladá sankcia pri podávaní opravných daňových priznaní. Predmetnými ustanoveniami v podstate došlo k stanoveniu skutkovej podstaty nového správneho deliktu.

Posledným ustanovením v prvej hlave druhej časti s názvom Opatrenia v oblasti správy daní je spoločné ustanovenie, podľa ktorého platí, že ustanovenia predmetnej hlavy sa použijú len vtedy, ak zákon č. 67/2020 Z.z. v ostatných hlavách druhej časti, alebo v ostatných častiach neustanovuje inak.

4. Lehoty na podanie daňového priznania a splatnosť dane v období mimoriadnej situácie súvislosti s ohrozením verejného zdravia II. stupňa z dôvodu ochorenia COVID-19

Z pohľadu opatrení, ktoré mali v najväčšej miere napomôcť podnikateľskému prostrediu, treba nesporne spomenúť úpravu týkajúcu sa lehôt na podanie daňového priznania a zaplatenia dane. Predmetné opatrenia síce nie sú v zákone č. 67/2020 Z.z. zaradené ako opatrenia v oblasti správy daní, avšak podávanie daňových priznaní, ako aj platenie daní je súčasťou správy daní. Všeobecná úprava daňového priznania je obsiahnutá v § 15 daňového poriadku, podľa ktorého daňové priznanie je povinný podať každý, komu táto povinnosť vyplýva z osobitných predpisov, alebo ten, koho na to správca dane vyzve. Osobitnými predpismi sa v danom prípade rozumejú tzv. hmotnoprávne daňové predpisy, ktoré obsahujú úpravu konkrétnych daní³⁴. V rámci vyhláseného znenia zákon č. 67/2020 Z.z. obsahoval úpravu lehôt na podávanie daňového priznania a splatnosti dane len pri dani z motorových

³⁴ Daňový poriadok v poznámke pod čiarou odkazuje na zákon č. 373/2012 Z. z. o núdzových zásobách ropy a ropných výrobkov a o riešení stavu ropnej núdze a o doplnení zákona č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, zákon č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov, zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov v znení neskorších predpisov, zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov, zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov, zákon č. 609/2007 Z. z. o spotrebnej dani z elektriny, uhlia a zemného plynu a o zmene a doplnení zákona č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov, zákon č. 530/2011 Z. z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov v znení neskorších predpisov, zákon č. 361/2014 Z. z. o dani z motorových vozidiel a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákon č. 447/2015 Z. z. o miestnom poplatku za rozvoj a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákon č. 213/2018 Z. z. o dani z poistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Nie všetky z uvedených zákonov však obsahujú úpravu daňového priznania a splatnosti dane. Napríklad zákon č. 373/2012 Z. z. o núdzových zásobách ropy a ropných výrobkov a o riešení stavu ropnej núdze a o doplnení zákona č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v súčasnosti už obsahuje len čl. II, ktorým sa mení zákon č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, a čl. III týkajúci sa účinnosti. Možno teda konštatovať, že tento zákon pod tzv. hmotnoprávne daňové zákony nespadá. Okrem toho nie všetky predmetné zákony sa týkajú daní. Zákon č. zákon č. 447/2015 Z. z. o miestnom poplatku za rozvoj a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov obsahuje úpravu miestneho poplatku za rozvoj, ktorý sa však v zmysle § 2 písm. b) daňového poriadku považuje za daň.

vozidiel a pri dani z príjmov. S účinnosťou od 25.apríla 2020 bola do zákona č. 67/2020 Z.z. doplnená aj úprava lehôt na podanie priznania k dani z nehnuteľnosti, dani za psa, dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje alebo niektorej z nich alebo čiastkového priznania k týmto daniam.

4.1 Lehoty na podanie daňového priznania a splatnosť dane z motorových vozidiel počas obdobia pandémie

Úprava opatrení v oblasti dane z motorových vozidiel bola a stále je obsiahnutá v štvrtej hlave druhej časti zákona č. 67/2020 Z.z., konkrétne v ustanovení § 18 a s účinnosťou od 25.apríla 2020 aj v ustanovení § 18a. Úprava lehoty na podávanie daňového priznania a splatnosti dane je obsiahnutá v § 18, podľa ktorého *„Lehota na podanie daňového priznania a splatnosť dane podľa osobitného predpisu, ktorá neuplynula pred začatím obdobia pandémie alebo začala plynúť počas obdobia pandémie, sa považuje za dodržanú, ak sa podá daňové priznanie a zaplatí daň podľa osobitného predpisu do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie.“* Osobitným predpisom sa v zmysle poznámky pod čiarou rozumie zákon č. 361/2014 Z. z. o dani z motorových vozidiel a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z motorových vozidiel“). Podľa § 9 ods. 2 zákona o dani z motorových vozidiel platí, že daňové priznanie za príslušné zdaňovacie obdobie sa podáva správcovi dane do 31. januára po uplynutí tohto zdaňovacieho obdobia, ak odseky 3 až 7 predmetného ustanovenia neustanovujú inak, pričom posledným dňom lehoty na podanie daňového priznania je daň splatná. Odseky 3 až 7 ustanovenia § 9 zákona o dani z motorových vozidiel ustanovujú inak v prípade, ak sa daňovník zrušuje bez likvidácie alebo ak je na majetok daňovníka vyhlásený konkurz alebo ak sa daňovník zrušuje s likvidáciou alebo ak daňovník ukončil alebo prerušil podnikanie alebo ak daňovník zomrie počas zdaňovacieho obdobia alebo po uplynutí zdaňovacieho obdobia v lehote na podanie daňového priznania. V danom prípade je potrebné konštatovať, že lehota na podanie daňového priznania a splatnosť dane, ktorá bola do 31. januára 2020, uplynula pred začatím obdobia pandémie. V zmysle § 2 zákona č. 67/2020 Z.z. obdobie pandémie začalo 12. marca 2020, keď vláda Slovenskej republiky vyhlásila mimoriadnu situáciu. Z uvedeného je zrejmé, že opatrenie obsiahnuté v § 18 zákona č. 67/2020 Z.z. sa mohlo vzťahovať len na prípady ustanovené v odsekoch 3 až 7 ustanovenia § 9 zákona o dani z motorových vozidiel a to napriek tomu, že mimoriadna situácia stále trvá. V zmysle § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. totiž platí,

že na účely opatrenia podľa § 18 sa obdobie pandémie považuje za skončené 30. septembra 2020.

V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že dňa 1. decembra 2020 nadobudol účinnosť zákon č. 339/2020 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 361/2014 Z. z. o dani z motorových vozidiel a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý v rámci prechodných ustanovení k úpravám účinným od 1. decembra 2020 zakotvil: „*Daňové priznanie za zdaňovacie obdobia, ktoré sa začínajú najskôr 1. januára 2020 a končia najneskôr 28. februára 2021, a) je povinný daňovník podať do 31. marca 2021 na tlačive daňového priznania, ktorého vzor určí Ministerstvo financií Slovenskej republiky a uverejní na svojom webovom sídle, pričom lehoty podľa § 9 ods. 2 až 7 sa neuplatnia; to neplatí pre daňovníka, ktorý podal daňové priznanie v lehote podľa § 9 ods. 3 až 7 pred 1. decembrom 2020 a nevzťahujú sa na neho ustanovenia § 7 ods. 1 až 3 a príloha č. 1a v znení účinnom od 1. decembra 2020, b) môže daňovník podať do 31. marca 2021 na tlačive daňového priznania, ktorého vzor určí Ministerstvo financií Slovenskej republiky a uverejní na svojom webovom sídle, ak podal daňové priznanie v lehote podľa § 9 ods. 3 až 7 pred 1. decembrom 2020 a vzťahujú sa na neho ustanovenia § 7 ods. 1 až 3 a príloha č. 1a v znení účinnom od 1. decembra 2020.*“ Z uvedeného je zrejmé, že lehota na podanie daňového priznania do 31. januára po uplynutí zdaňovacieho obdobia sa neuplatňuje ani v kalendárnom roku 2021. Lehota na podanie daňového priznania k dani z motorových vozidiel za zdaňovacie obdobie, ktoré sa začalo najskôr 1. januára 2020 a skončí najneskôr 28. februára 2021 je možné podať až do 31. marca 2021. V tejto súvislosti možno podotknúť, že dňa 27. novembra 2020 bol uverejnený nový vzor tlačiva na podávanie daňového priznania, ktoré je potrebné použiť pri podávaní daňového priznania za ročné zdaňovacie obdobie roku 2020, ako aj pri podávaní daňového priznania po 1. decembri 2020 za zdaňovacie obdobie, ktorým nie je kalendárny rok, ak daňová povinnosť vznikla alebo zanikla po 1. novembri 2020³⁵. K problematike podávania daňového priznania k dani z motorových vozidiel po 1. decembri 2020, t. j. po nadobudnutí účinnosti novely realizovanej zákonom č. 339/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 361/2014 Z. z. o dani z motorových vozidiel a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov Finančné riaditeľstvo SR v januári 2021 vydalo aj metodický pokyn³⁶.

³⁵ K uvedenému bližšie: Oznámenie Ministerstva financií Slovenskej republiky č. MF/017527/2020-726 o určení vzoru tlačiva daňového priznania k dani z motorových vozidiel. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/financny-spravodajca/2020/> [15.02.2021]

³⁶ Metodický pokyn č. 1/DMV/2021/MP k lehote na podanie daňového priznania k dani z motorových vozidiel podľa § 15c ods. 3 zákona č. 361/2014 Z. z. o dani z motorových vozidiel a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v znení účinnom od 1.12.2020 je dostupný na:

4.2 Lehoty na podanie daňového priznania a splatnosť dane z príjmov počas obdobia pandémie

Úprava lehôt na podanie daňového priznania k dani z príjmov vrátane úpravy splatnosti tejto dane je obsiahnutá v § 21 zákona č. 67/2020 Z.z.. Predmetné ustanovenie sa od nadobudnutia účinnosti zákona č. 67/2020 Z.z. nezmenilo. Ustanovenie odseku 1 § 21 zákona č. 67/2020 Z.z. stanovilo: „*Daňové priznanie k dani z príjmov za zdaňovacie obdobie, ktorého posledný deň lehoty na podanie daňového priznania k dani z príjmov podľa osobitného predpisu uplynie počas obdobia pandémie, sa podáva v lehote do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie, ak odseky 2 až 5 neustanovujú inak. V lehote na podanie daňového priznania k dani z príjmov je povinný platiť dane, daňovník, dedič alebo osoba podľa osobitného predpisu daň z príjmov aj zaplatiť.*“ Osobitným predpisom, ktorý upravuje lehoty na podanie daňového priznania, sa v zmysle poznámky pod čiarou rozumie zákon č. 595/2003 Z.z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z príjmov“). Podľa § 49 ods. 1 zákona o dani z príjmov platí, že daňové priznanie sa podáva do troch kalendárnych mesiacov po uplynutí zdaňovacieho obdobia, ak zákon o dani z príjmov neustanovuje inak, pričom v lehote na podanie daňového priznania je povinný platiť dane, daňovník, dedič alebo osoba podľa osobitného predpisu³⁷ daň aj zaplatiť. Nakoľko zdaňovacím obdobím v zmysle § 2 písm. l) zákona o dani z príjmov je kalendárny rok, ak zákon o dani z príjmov neustanovuje inak, posledný deň lehoty na podanie daňového priznania je 31. marca po uplynutí zdaňovacieho obdobia. Obdobie pandémie v zmysle zákona č. 67/2020 Z.z. začalo dňa 12. marca 2020, keď vláda Slovenskej republiky vyhlásila mimoriadnu situáciu. Z uvedeného je zrejmé, že lehota na podanie daňového priznania a zaplatenie dane z príjmov v roku 2020 (za zdaňovacie obdobie kalendárny rok 2019) bola zákonom č. 67/2020 Z.z. predĺžená do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie. V zmysle ustanovenia § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. sa aj pre účely opatrení uvedených v § 21 obdobie pandémie považuje za skončené 30. septembra 2020. Termín na podanie daňového priznania k dani z príjmov za zdaňovacie obdobie, ktorého posledný deň lehoty na podanie uplynul počas obdobia pandémie, bol 2. novembra 2020 (31. október 2020 pripadol na sobotu). Vypočítanú daň bolo potrebné do tohto termínu aj zaplatiť. Od 3. novembra bolo možné podať

https://www.financnasprava.sk/_img/pfsedit/Dokumenty_PFS/Zverejnovanie_dok/Dane/Metodicke_pokyny/Dan_z_MV/2021/2021.01.08_1_DMV_2021_MP.pdf [15.02.2021]

³⁷ Touto osobou je osoba v zmysle § 35 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov, t. j. manžel, deti a rodičia, ak so zamestnancom žili v čase smrti v domácnosti.

už iba dodatočné daňové priznania.³⁸ Lehota do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie ustanovená v § 21 ods. 1 zákona č. 67/2020 Z.z. sa nevzťahovala len na daňové priznanie za zdaňovacie obdobie roku 2019, ale aj na osobitné prípady, kedy bol daňový subjekt povinný podať daňové priznanie, napr. ak daňovník zrušoval stálu prevádzkareň umiestnenú na území Slovenskej republiky a lehota na podanie daňového priznania k dani z príjmov podľa zákona o dani z príjmov uplynula počas obdobia pandémie alebo ak bol povinný podať daňové priznanie dedič a lehota na podanie daňového priznania mu podľa zákona o dani z príjmov uplynula počas obdobia pandémie.

Zákon o dani z príjmov umožňuje (a aj v čase prijímania zákona č. 67/2020 Z.z. umožňoval) predĺženie lehoty na základe oznámenia podaného daňovým subjektom príslušnému správcovi dane do uplynutia lehoty na podanie daňového priznania alebo na základe žiadosti daňovníka v konkurze alebo v likvidácii, resp. na základe žiadosti dediča. Na základe oznámenia zákon o dani z príjmov umožňuje predĺženie lehoty najviac o tri celé kalendárne mesiace, resp. najviac o šesť celých kalendárnych mesiacov, ak súčasťou príjmov daňovníka sú zdaniteľné príjmy plynúce zo zdrojov v zahraničí a na základe žiadosti daňovníka v konkurze alebo v likvidácii umožňuje predĺženie lehoty najviac o tri kalendárne mesiace. Na uvedené reagoval aj zákon č. 67/2020 Z.z., ktorý v § 21 ods. 2 a 3 stanovil: „*Daňovníkovi, ktorého posledný deň lehoty na podanie daňového priznania k dani z príjmov podľa osobitného predpisu³⁹ uplynie počas obdobia pandémie, sa môže na základe a) oznámenia podaného príslušnému správcovi dane do uplynutia lehoty na podanie daňového priznania podľa odseku 1 predĺžiť lehota podľa osobitného predpisu⁴⁰ najviac o tri kalendárne mesiace, okrem daňovníka v konkurze alebo v likvidácii; daňovník v oznámení uvedie novú lehotu, ktorá končí najneskôr v posledný deň kalendárneho mesiaca, v ktorom podá daňové priznanie k dani z príjmov, a v tejto novej lehote je aj daň z príjmov splatná, b) oznámenia podaného príslušnému správcovi dane do uplynutia lehoty na podanie daňového priznania podľa odseku 1 predĺžiť lehota podľa osobitného predpisu⁴¹ najviac o šesť kalendárnych mesiacov, ak súčasťou jeho príjmov sú zdaniteľné príjmy plynúce zo zdrojov v zahraničí okrem daňovníka v konkurze alebo v likvidácii; daňovník v oznámení uvedie túto skutočnosť a novú lehotu, ktorá sa končí*

³⁸ Meluchová, J. - Mateášová, M. Zmeny v ekonomickom prostredí na Slovensku vyvolané COVID-19. In: *AIESA –BUDOVANIE SPOLOČNOSTI ZALOŽENEJ NAVEDOMOSTIACH*. Zborník z 19. medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Publisher Letra Edu, 2020. ISBN 78-80-89962-69-3. str. 178-179 [12.02.2021] Dostupné na internete:

https://fhi.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencie/aiesa/aiesa_2020_zbornik.pdf

³⁹ Zákon č. 67/2020 Z.z. v danom prípade v poznámke pod čiarou odkazuje na § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov.

⁴⁰ Odkaz na § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov.

⁴¹ Odkaz na § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov.

najneskôr v posledný deň kalendárneho mesiaca, v ktorom podá daňové priznanie k dani z príjmov, a v tejto novej lehote je aj daň z príjmov splatná, pričom ak v podanom daňovom priznaní k dani z príjmov daňovník neuvedie príjmy plynúce zo zdrojov v zahraničí, správca dane uplatní postup podľa osobitného predpisu⁴². (3) Daňovníkovi, ktorý je v konkurze alebo v likvidácii a ktorého posledný deň lehoty na podanie daňového priznania k dani z príjmov podľa osobitného predpisu⁴³ uplynie počas obdobia pandémie, sa môže rozhodnutím správcu dane na základe žiadosti daňovníka o predĺženie tejto lehoty podanej najneskôr do 15 dní pred uplynutím lehoty na podanie tohto daňového priznania podľa odseku 1 predĺžiť lehota podľa osobitného predpisu,⁴⁴ najviac o tri kalendárne mesiace, pričom proti rozhodnutiu o predĺžení lehoty na podanie daňového priznania k dani z príjmov sa nemožno odvolať.“ Domnievam sa, že úprava citovaných ustanovení je dosť zložitá a nezrozumiteľná. Bez bližšej analýzy uvedenej úpravy by sa mohlo by sa zdať, že na základe oznámenia možno lehotu na podanie daňového priznania, t. j. aj lehotu na splatenie dane predĺžiť ešte o ďalšie tri, resp. šesť mesiacov od konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie. Takýto záver však nie je správny. Z odseku 2 písm. a) ustanovenia § 21 zákona č. 67/2020 Z.z. vyplýva, že ak lehota na podanie daňového priznania podľa § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov (t. j. lehota troch mesiacov od skončenia zdaňovacieho obdobia) uplynula počas obdobia pandémie (t. j. od 12. marca 2020 do 30. septembra 2020⁴⁵), tak sa na základe oznámenia podaného správcovi dane do uplynutia lehoty podľa odseku 1 (ide o lehotu do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie) sa môže predĺžiť lehota podľa § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov (t. j. lehota troch mesiacov od skončenia zdaňovacieho obdobia) najviac o tri kalendárne mesiace, okrem daňovníka v konkurze alebo v likvidácii. Z uvedeného vyplýva, že na základe oznámenia sa nepredlžuje lehota vyplývajúca z § 21 ods. 1 zákona č. 67/2020 Z.z. (lehota do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie), ale lehota vyplývajúca z § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov (t. j. lehota troch mesiacov od skončenia zdaňovacieho obdobia). Doba, o ktorú možno predĺžiť lehotu na základe oznámenia podľa zákona o dani z príjmov, teda zostala zachovaná. Zákon č. 67/2020 Z.z. však umožnil, aby oznámenie bolo podané v lehote do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie. Uvedené obdobie platí aj čo sa týka výkladu ustanovení § 21 ods. 2 písm. b) a § 21 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z.. V tejto súvislosti je nutné podotknúť, že v čase

⁴² V danom prípade zákon č. 67/2020 Z.z. odkazuje na § 155 a 156 daňového poriadku.

⁴³ Odkaz na § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov.

⁴⁴ Odkaz na § 49 ods. 2 zákona o dani z príjmov.

⁴⁵ V čase prijímania zákona č. 67/2020 Z.z. nebolo známe, kedy skončí obdobie pandémie. K uvedenému bližšie 5. časť predmetnej štúdie.

prijatia zákona č. 67/2020 Z.z. ešte nebolo zrejmé, kedy obdobie pandémie skončí, resp. kedy sa bude považovať za skončené. Uvedené vyplýva aj z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 67/2020 Z.z., v ktorej sa uvádza: „Navrhovanou úpravou v zákone *lex korona* platného počas obdobia pandémie až do určenia dátumu skončenia jeho platnosti v určitých prípadoch umožňuje daňovníkom aj predĺžiť si lehotu na podanie daňového priznania určenú v odseku 1 a to z dôvodu, aby daňovník nebol postihnutý skrátením lehoty, ktorú by mal platným ZDP určenú v dlhšej dobe ako je určená v odseku 1 tohto zákona. Ide napr. o prípady, kedy daňovníkovi, právnickej osobe, skončí zdaňovacie obdobie, ktorým je hospodársky rok, 31.3.2020 a lehota na podanie daňového priznania podľa § 49 ZDP je 30.6.2020, pričom túto si môže oznámením predĺžiť podľa § 49 ods. 3 písm. a) ZDP o tri kalendárne mesiace, t.j. do 30.9.2020. Podľa odseku 1 tohto zákona ak by pandémie skončila v júli 2020, predĺži sa mu zákonom určená trojmesačná lehota až do 31.8.2020, ale ak by využil aj predĺženie lehoty oznámením podľa platného znenia ZDP, došlo by k skráteniu jeho zákonnej lehoty na podanie daňového priznania. Z uvedeného dôvodu odsek 2 tohto zákona umožňuje predĺžiť oznámením lehotu na podanie daňového priznania, ale táto lehota sa bude počítať od pôvodne určenej lehoty podľa § 49 ods. 2 ZDP, t.j. môže si predĺžiť lehotu, ktorá mu uplynie 30.6.2020, oznámením až do 30.9.2020. Oznámenie podá spôsobom a na tlačive určenom v § 49 ods. 3 ZDP, pričom toto oznámenie podá posledný deň lehoty určenej v odseku 1 (do konca mesiaca nasledujúceho po mesiaci kedy dôjde k skončeniu pandémie), ktorou v tomto prípade je 31.8.2020. Rovnako sa bude postupovať aj v prípade, ak súčasťou zdaniteľných príjmov daňovníka sú aj zdaniteľné príjmy v zahraničí, pričom túto lehotu môže predĺžiť až o šesť kalendárnych mesiacov. V prípade, ak daňovník je v konkurze alebo v likvidácii a posledný deň lehoty na podanie daňového priznania pripadne na obdobie pandémie, aj tomuto sa lehota na podanie daňového priznania určí podľa odseku 1, t. j. do posledného dňa kalendárneho mesiaca, ktorý nasleduje po kalendárnom mesiaci, kedy bola pandémie skončená. Cieľom navrhovaného ustanovenia je umožniť daňovníkovi podať žiadosť správcovi dane o predĺženie tejto lehoty v prípade, ak by jeho lehota pre podanie daňového priznania po predĺžení podľa § 49 ZDP bola dlhšia ako je lehota uvedená v odseku 1.“ V tejto súvislosti ešte možno podotknúť, že v rámci tejto právnej úpravy sa nezabudlo ani na možnosť, že daňový subjekt podal oznámenie alebo žiadosť o predĺženie lehoty na podanie daňového priznania a lehota uvedená v oznámení alebo žiadosti mu uplynula pred skončením obdobia pandémie. Podľa ustanovenia § 21 ods. 4 zákona č. 67/2020 Z.z. sa v takomto prípade daňové priznanie podáva v lehote do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie. Z uvedeného

vyplýva, že zákonom č. 67/2020 Z.z. bola uprednostnená tá lehota, ktorá je dlhšia a pre daňový subjekt výhodnejšia.

Ako je už vyššie uvedené obdobie pandémie na účely opatrení uvedených v ustanovení § 21 zákona č. 67/2020 Z.z. sa považuje skončené 30. septembra 2020, a to napriek tomu, že mimoriadna situácia stále trvá. Lehoty na podanie daňového priznania k dani z príjmov a zaplatenie dane, ktoré uplynuli po 30. septembri 2020, sa zákonom č. 67/2020 Z.z. už nepredlžujú. Daňové priznanie k dani z príjmov za rok 2020 je daňový subjekt povinný podať v lehotách stanovených zákonom o dani z príjmu, t. j. do 31. marca 2021. V súlade s vyššie spomínaným ustanovením § 49 zákona o dani z príjmov si však daňové subjekty môžu predĺžiť lehotu oznámením podaným príslušnému správcovi dane do uplynutia lehoty na podanie daňového priznania alebo na základe žiadosti, ak ide o daňovníka v konkurze alebo v likvidácii, resp. dediča.

4.3 Lehoty na podanie priznania k dani z nehnuteľnosti, dani za psa, dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje počas obdobia pandémie

Napriek tomu, že zákon č. 582/2004 Z.z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o miestnych daniach“) neobsahuje úpravu daňového priznania, ale priznania k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje a čiastkového priznania k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje, tieto priznania sa v zmysle § 99d ods. 5 zákona o miestnych daniach za daňové priznanie považujú. Medzi týmito priznaniami však existuje jeden podstatný rozdiel a to, že priznaním k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje a čiastkovým priznaním k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje nedochádza k vyrubeniu dane⁴⁶. Daň z nehnuteľností, daň za psa, daň za predajné automaty a daň za nevýherné hracie prístroje vyrubuje správca dane rozhodnutím, pričom takto vyrubená daň je splatná do 15 dní odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia. Vzhľadom na uvedené „posunutie“ lehoty na podanie priznania k dani z nehnuteľnosti, dani za psa, dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje (ďalej tiež len „priznanie“) alebo niektorej z nich alebo čiastkového priznania k týmto daniam (ďalej tiež len „čiastkové priznanie“) sa nedotýka právnej úpravy

⁴⁶ K uvedenému bližšie napr.: KUBINCOVÁ, S. *Daňový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck. 2015. ISBN 978-80-89603-28-2. str. 403

splatnosti dane. Zákon č. 67/2020 Z.z. do právnej úpravy splatnosti miestnych daní nezasiahol, a preto splatnosť miestnych daní v uvedenej časti nespomínam.

Zákon č. 67/2020 Z.z. v rámci vyhláseného znenia opatrenia v oblasti miestnych daní neobsahoval. Tieto opatrenia boli do zákona č. 67/2020 Z.z. vložené až novelou realizovanou zákonom č. 96/2020 Z.z., ktorá nadobudla účinnosť dňa 25. apríla 2020, t. j. 21 dní po nadobudnutí účinnosti zákona č. 67/2020 Z.z.. Lehôt na podanie priznania a čiastkového priznania k miestnym daniam sa týka len ustanovenie § 24o ods. 1, ktoré stanovuje: „*Lehota na podanie priznania k dani z nehnuteľnosti, dani za psa, dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje alebo niektorej z nich alebo čiastkového priznania k týmto daniam podľa osobitného predpisu, ktorá neuplynula pred začatím obdobia pandémie alebo začala plynúť počas obdobia pandémie, sa považuje za dodržanú, ak sa podá priznanie k dani z nehnuteľnosti, dani za psa, dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje alebo niektorej z nich alebo čiastkového priznania k týmto daniam podľa osobitného predpisu, do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie.*“ Osobitným predpisom sa v danom prípade rozumie zákon o miestnych daniach. Zákon o miestnych daniach právnu úpravu priznania a čiastkového priznania obsahuje v ustanoveniach § 99a a nasl. zákona o miestnych daniach. Podľa predmetnej úpravy priznanie je daňový subjekt povinný podať príslušnému správcovi dane do 31. januára toho zdaňovacieho obdobia, v ktorom mu vznikla daňová povinnosť k týmto daniam alebo niektorej z nich podľa stavu k 1. januáru zdaňovacieho obdobia. Ak vznikne daňová povinnosť k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje v priebehu zdaňovacieho obdobia, daňový subjekt je povinný podať priznanie k tej dani, ku ktorej vznikla daňová povinnosť, najneskôr do 30 dní odo dňa vzniku tejto daňovej povinnosti. Ak v priebehu zdaňovacieho obdobia daňovník nadobudne nehnuteľnosť vydražením alebo dedením, je povinný podať priznanie k dani z nehnuteľností do 30 dní od vzniku daňovej povinnosti. Pri čiastkovom priznaní, ktoré sa podáva v prípade, ak daňový subjekt už podal priznanie a stane sa vlastníkom, správcom, nájomcom alebo užívateľom ďalšej nehnuteľnosti alebo dôjde k zmene druhu alebo výmery pozemku, účelu využitia stavby, bytu alebo nebytového priestoru alebo mu zanikne vlastníctvo, správa, nájom alebo užívanie nehnuteľností alebo nadobudne nehnuteľnosť vydražením alebo dedením alebo daňová povinnosť k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje alebo niektorej z nich vznikne alebo zanikne v priebehu zdaňovacieho obdobia, to platí obdobne. Čiastkové priznanie k dani z nehnuteľnosti sa podáva do 31. januára toho zdaňovacieho obdobia, v ktorom daňovníkovi vznikla daňová povinnosť k týmto daniam alebo niektorej z nich podľa stavu k 1. januáru zdaňovacieho obdobia s výnimkou

prípade, keď v priebehu zdaňovacieho obdobia daňovník nadobudne nehnuteľnosť vydražením alebo dedením. Vtedy je daňovník povinný podať čiastkové priznanie k dani z nehnuteľností do 30 dní odo dňa vzniku daňovej povinnosti príslušnému správcovi dane. Čiastkové priznanie k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje sa spravidla podáva do 30 dní odo dňa vzniku alebo zániku daňovej povinnosti.

Na základe vyššie citovaného ustanovenia zákona č. 67/2020 Z.z. však platí, že ak lehota na podanie priznania alebo čiastkového priznania neuplynula pred začatím obdobia pandémie alebo začala plynúť po začatí obdobia pandémie, t. j. v období od 12.marca 2020 do 30. septembra 2020, kedy sa obdobie pandémie na účely uvedeného opatrenia považuje za skončené, tak lehota sa považuje za dodržanú, ak priznanie alebo čiastkové priznanie bolo podané do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie, t. j. do 31.októbra 2020 (resp. 2.novembra 2020, nakoľko 31. októbra 2020 bola sobota). Na základe uvedeného je zrejmé, že predmetné opatrenie sa napríklad nedotklo lehoty na podanie priznania pri dani z nehnuteľnosti, ak nešlo o nadobudnutie nehnuteľnosti vydražením alebo dedením. Lehota na podanie priznania a čiastkového priznania pri dani z nehnuteľnosti je totiž do 31.januára, čo nespadá do obdobia pandémie v zmysle ustanovenia § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z..

Z hľadiska zakotvenia ustanovenia § 24o ods. 1 zákona č. 67/2020 Z.z. možno ešte poukázať na skutočnosť, že hlavným cieľom predmetného opatrenia nebolo napomôcť podnikateľom alebo iným daňovým subjektom, ale obmedziť pohyb ľudí pri vykonávaní úradného styku⁴⁷.

4.4 Lehoty na podanie daňového priznania a splatnosť ostatných daní počas obdobia pandémie

Zákon č. 67/2020 Z.z. neobsahuje ďalšie opatrenia týkajúce sa lehôt na podanie daňových priznaní, t. j. pri ostatných daniach bolo aj počas pandémie nutné postupovať podľa lehôt na podanie daňového priznania podľa osobitných predpisov.

V tejto súvislosti však možno uviesť, že v rámci úpravy desiatej hlavy druhej časti s názvom Opatrenia v oblasti dane z pridanej hodnoty a spotrebných daní zákon č. 67/2020 Z.z. stanovil, že *„ak počas obdobia pandémie platiteľ dane z pridanej hodnoty opakovane nesplní povinnosť podať daňové priznanie k dani z pridanej hodnoty alebo kontrolný výkaz alebo*

⁴⁷ K uvedenému bližšie dôvodová správa k návrhu zákona č. 96/2020 Z.z..

opakovane nezaplatí kladný rozdiel medzi celkovou splatnou daňou z pridanej hodnoty okrem tejto dane vyrubenej colným orgánom pri dovoze tovaru a odpočítateľnou daňou z pridanej hodnoty, nezverejní sa v zozname podľa osobitného predpisu, ak tieto povinnosti splní do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie.“ Zákon č. 67/2020 Z.z. v danom prípade v poznámke pod čiarou ohľadne osobitného predpisu odkazuje na ustanovenie § 69 ods. 15 zákona č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z pridanej hodnoty“), ktorý stanovuje: „Ak daňový úrad zistí, že u platiteľa nastali dôvody na zrušenie registrácie podľa § 81 ods. 4 písm. b) druhého bodu, finančné riaditeľstvo ho zverejní v zozname takýchto osôb vedenom na webovom sídle finančného riaditeľstva.“ Z uvedeného vyplýva, že ak daňový subjekt počas obdobia pandémie, t. j. v období od 12. marca 2020 do 31. decembra 2020, kedy sa obdobie pandémie na účely predmetného opatrenia považuje za skončené, opakovane nesplnil povinnosť podať daňové priznanie k dani z pridanej hodnoty, nezverejnil sa v zozname platiteľov dane z pridanej hodnoty, u ktorých nastali dôvody na zrušenie registrácie podľa § 81 ods. 4 písm. b) druhého bodu zákona o dani z pridanej hodnoty. Ohľadom zverejňovania v predmetnom zozname však možno poukázať aj na ustanovenie § 7 zákona č. 67/2020 Z.z., podľa ktorého platí, že počas obdobia pandémie Finančné riaditeľstvo SR nemalo aktualizovať zverejnený zoznam platiteľov dane z pridanej hodnoty, u ktorých nastali dôvody na zrušenie registrácie. Na účely opatrenia uvedeného v ustanovení § 7, rovnako ako na účely opatrenie uvedeného v § 24i zákona č. 67/2020 Z.z. obdobie pandémie začalo 12. marca 2020 Z.z. a považuje sa za skončené dňa 31. decembra 2020. Z uvedeného je zrejmé, že v rámci uvedených opatrení upravených v § 7 a § 24i zákona č. 67/2020 Z.z. dochádza k určitému prekrytu. V tejto súvislosti možno poukázať na ustanovenie § 13 zákona č. 67/2020 Z.z., podľa ktorého ustanovenia prvej hlavy druhej časti (vrátane ustanovenie § 7) sa použijú, ak zákon č. 67/2020 Z.z. v ostatných hlavách druhej časti, alebo v ostatných častiach neustanovuje inak. Z uvedeného vyplýva, že ustanovenie § 24i by malo mať prednosť pred ustanovením § 7, je však otázne, aký bol význam zakotvenia ustanovenia § 24i do zákona č. 67/2020 Z.z., nakoľko v zmysle ustanovenia § 7 sa zoznam platiteľov dane z pridanej hodnoty, u ktorých nastali dôvody na zrušenie registrácie, aj tak nemal aktualizovať. V dôvodovej správe k návrhu zákona č. 96/2020 Z.z., ktorým bolo ustanovenie § 24i do zákona č. 67/2020 Z.z. vložené, sa uvádza len nasledovné: „Navrhuje sa nezverejňovať na webovej stránke Finančného riaditeľstva SR platiteľov dane z pridanej hodnoty, u ktorých z dôvodu opakovaného nepodania daňového priznania, kontrolného výkazu alebo opakovaného nezaplatenia DPH (vlastnej daňovej povinnosti) v období pandémie potenciálne vznikne dôvod na zrušenie registrácie pre DPH. K zverejneniu týchto platiteľov

dane však dôjde, ak si tieto subjekty nesplnia uvedené povinnosti do konca kalendárneho mesiaca nasledujúceho po skončení pandémie.“

5. Časová pôsobnosť opatrení v daňovej oblasti, obdobie pandémie a vzťah zákona č. 67/2020 Z.z. k iným právnym predpisom v oblasti daní

Ako vyplýva už z vyššie uvedeného zákon č. 67/2020 Z.z. bol prijatý dňa 2. apríla 2020 a nadobudol účinnosť dňa 4. apríla 2020. Časová pôsobnosť opatrení zakotvených v tomto zákone však predchádza jeho prijatiu, resp. nadobudnutiu jeho účinnosti. Podľa § 2 ods. 1 vyhláseného znenia zákona č. 67/2020 Z.z. sa opatrenia podľa tohto zákona mali uplatňovať počas obdobia od 12. marca 2020, keď vláda Slovenskej republiky vyhlásila mimoriadnu situáciu podľa osobitného predpisu v súvislosti s ohrozením verejného zdravia II. stupňa z dôvodu ochorenia COVID-19 spôsobeným korónovým vírusom SARS-CoV-2 na území Slovenskej republiky do konca kalendárneho mesiaca, v ktorom vláda mimoriadnu situáciu odvolá (ďalej len „obdobie pandémie“) a až do uplynutia najneskoršej lehoty podľa tohto zákona. V tejto súvislosti sa vynára otázka, či takáto spätná pôsobnosť opatrení je prípustná. V odbornej literatúre sa v tejto súvislosti stretávame s názorom, že niektoré mimoriadne opatrenia sú retroaktívne a sú aj v neprospech adresátov, čo je neprípustné⁴⁸. Autorka v predmetnom príspevku okrem retroaktivity právnych predpisov poukazuje aj na nejasnosť a neurčitosť noriem a časté legislatívne zmeny. Uvádza, že *„pokial' občanov a podnikateľov v čase pred COVID-19 vo všeobecnosti trápila neúmeraná byrokratická záťaž a nepredvídateľnosť práva, v čase po COVID-19 sa k tomuto „štandardu“ pridala aj požiadavka na nepretržité sledovanie legislatívnych zmien, vyhľadávanie viacerých oficiálnych zdrojov, vyhodnocovanie zmien v ich vzájomných súvislostiach.“* S uvedeným s ňou možno len súhlasiť. Zákon č. 67/2020 Z.z., ktorým boli do právneho poriadku Slovenskej republiky zakotvené opatrenia daňovej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 bol do dnešného dňa⁴⁹, t. j. za necelý rok desaťkrát novelizovaný. Samozrejme treba brať ohľad na skutočnosť, že je mimoriadna situácia, ktorá si vyžaduje pružne reagovať na vývoj pandemickej situácie

⁴⁸ K uvedenému bližšie napr.: MORAVČÍKOVÁ KOLENOVÁ, Z. COVID-19 ako test práva a spravodlivosti. In: *Bulletin Slovenskej komory daňových poradcov*. 1/2020. Bratislava: Slovenská komora daňových poradcov. 2020. ISSN 2644-688. str. 6 [12.02.2021] Dostupné na internete:

[https://www.skdp.sk/webnew/main.nsf/0/a11e55bcb3675814c125862a006fd7d9/\\$FILE/1_2020_bulletin_SKDP_web%20\(2\).pdf](https://www.skdp.sk/webnew/main.nsf/0/a11e55bcb3675814c125862a006fd7d9/$FILE/1_2020_bulletin_SKDP_web%20(2).pdf)

⁴⁹ Do 15. februára 2021.

a s tým súvisiace vzťahy, avšak domnievam sa, že desať noviel zákona za necelý rok je veľa. Na uvedenej skutočnosti nič nemení ani fakt, že viaceré z týchto noviel reagovali na potreby praxe a slúžili na odstránenie nejasnej, resp. nepresnej formulácie jednotlivých ustanovení. Časté novelizácie právnych predpisov znižujú právnu istotu adresátov právnych noriem. Konkrétne v rámci zákona č. 67/2020 Z.z. došlo k niekoľkým zmenám právnej úpravy, ktoré mali podstatný dopad na práva a povinnosti daňových subjektov a daňové subjekty tieto zmeny nemuseli včas zaregistrovať. Niektoré z týchto zmien, ktoré mohli mať negatívny dopad na daňové subjekty vyplývajú už aj z vyššie uvedeného textu. Takouto zmenou bola napr. zmena ustanovení § 4, § 6 a § 8 zákona č. 67/2020 Z.z.. Ako som už aj vyššie uviedla, ak daňový subjekt nezaregistroval, že v dôsledku novely realizovanej zákonom č. 96/2020 Z.z. došlo s účinnosťou k 25. apríla 2020 k zmene ustanovenia § 4 zákona č. 67/2020 Z.z., tak sa mohol aj naďalej domnievať, že tzv. automatické zmeškanie odpustenia lehoty sa vzťahuje aj na kontrolný výkaz, súhrnný výkaz, resp. platenie preddávok na daň. Za problematicejšiu v súvislosti s odpustením zmeškania lehoty však považujem zmenu ustanovení § 6 ods. 3 a § 8 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z., ktorá taktiež nadobudla účinnosť 25. apríla 2020, nakoľko do predmetných ustanovení bolo zakotvené, že tzv. automatické odpustenie zmeškania lehoty podľa § 4 predmetného zákona sa neuplatní ani pri daňovej kontrole a ani v daňovom konaní, ak daňový subjekt nepožiadal o prerušenie daňovej kontroly, resp. prerušenie daňového konania. Domnievam sa, že postrehnúť predmetnú zmenu bolo náročné nielen z hľadiska potreby sledovania novelizácií zákona, ale aj z hľadiska vylúčenia možnosti tzv. automatického odpustenia zmeškania lehoty v ustanoveniach nazvaných „Prerušenie daňovej kontroly“ a „Prerušenie daňového konania“.

Najdôležitejšou a z hľadiska daňových subjektov aj najpodstatnejšou zmenou bola zmena ustanovenia § 2 zákona č. 67/2020 Z.z., ktorá sa týka obdobia pandémie. Ako je už vyššie uvedené v rámci vyhláseného znenia zákon č. 67/2020 Z.z. v ustanovení § 2 stanovoval: „(1) *Opatrenia podľa tohto zákona sa uplatňujú počas obdobia od 12. marca 2020, keď vláda Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“)* vyhlásila mimoriadnu situáciu podľa osobitného predpisu v súvislosti s ohrozením verejného zdravia II. stupňa z dôvodu ochorenia COVID-19 spôsobeným korónovým vírusom SARS-CoV-2 na území Slovenskej republiky do konca kalendárneho mesiaca, v ktorom vláda mimoriadnu situáciu odvolá (ďalej len „obdobie pandémie“) a až do uplynutia najneskoršej lehoty podľa tohto zákona. (2) *Vláda môže rozhodnúť, že opatrenia podľa tohto zákona sa uplatnia aj po lehotách ustanovených v odseku 1, ak si to vyžiada ekonomická, sociálna alebo zdravotná situácia v súvislosti s pandemiou v Slovenskej republike. Predĺženie uplatňovania opatrení podľa tohto zákona ustanoví vláda*

nariadením. Vláda môže nariadením ustanoviť aj rozsah uplatňovania, osobitné podmienky uplatňovania opatrení podľa tohto zákona a podrobnosti o opatreniach podľa tohto zákona.“ V dôvodovej správe k návrhu zákona č. 67/2020 Z.z. sa v tejto súvislosti uvádzalo: „Vzhľadom na skutočnosť, že v súčasnosti nie je možné predvídať skončenie mimoriadnej situácie v súvislosti s ochorením COVID-19, ako aj s ohľadom na skutočnosť, že pravdepodobne nebude možné ukončiť aplikáciu všetkých opatrení podľa tohto zákona po skončení tejto mimoriadnej situácie, navrhuje sa, aby vláda Slovenskej republiky s ohľadom na aktuálny vývoj ekonomickej, sociálnej alebo zdravotnej situácie mohla ponechať v platnosti niektoré opatrenia podľa tohto zákona aj po nejaký čas po skončení mimoriadnej situácie.“ Dňa 29.septembra 2020 však nadobudla účinnosť novela realizovaná zákonom č. 264/2020 Z.z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 264/2020 Z.z.“), na základe ktorej došlo k zmene ustanovenia § 2, a to tak, že v odseku 1 bola za slovo „odvolá“ vložená čiarka a slová „ak odsek 3 neustanovuje inak“ a zároveň bol doplnený odsek 3, ktorý znie: „Na účely opatrení podľa § 3 a 4, § 6, § 8 až 12, § 16 až 18a, § 20 až 24a, § 24c až 24h, § 24j, § 24n a 24o, § 33, 34, § 36 ods. 1 a 3, § 36a a § 36c ods. 1 a 2 sa obdobie pandémie považuje za skončené 30. septembra 2020 a na účely opatrení podľa § 7, 24i a 31 sa obdobie pandémie považuje za skončené 31. decembra 2020.“ Možno podotknúť, že predmetnou novelou realizovanou zákonom č. 264/2020 Z.z. bolo v zákone č. 67/2020 Z.z. zmenené len uvedené ustanovenie § 2, avšak táto novela mala dopad na väčšinu opatrení v oblasti správy daní. Z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 264/2020 Z.z. vyplýva, cieľom návrhu tohto zákona bolo skončenie obdobia pandémie pre účely aplikácie konkrétnych finančných opatrení. V osobitnej časti dôvodovej správy k návrhu zákona č. 264/2020 Z.z. je uvedené: „S ohľadom na negatívny vývoj pandémie korónového vírusu nemožno očakávať v dohľadnej dobe odvolanie mimoriadnej situácie, ktorú vláda SR vyhlásila od 12. marca 2020. Novelizovaným zákonom sa postupne prijali opatrenia umožňujúce odložiť plnenie daňových a s tým súvisiacich povinností počas obdobia pandémie, ktoré „kopíruje“ obdobie trvania mimoriadnej situácie. Tzv. „vypnutie“ plnenia daňových a iných povinností, ktoré by siahalo za horizont roku 2020, by spôsobilo značné škody nielen slovenskej ekonomike, ale by nepriaznivo ovplyvnilo aj situáciu daňovníkov v ďalších zdaňovacích obdobiach. Ustanovenia zákona v bode 2 návrhu neuvedené ostanú naďalej v platnosti a budú sa uplatňovať do termínu uvedenom v dotknutých ustanoveniach alebo sa budú uplatňovať po celú dobu trvania mimoriadnej situácie, prípadne aj po 31. decembri 2020. Z uvedených dôvodov je teda potrebné zrušiť niektoré opatrenia aj

napriek tomu, že nedošlo k odvolaniu mimoriadnej situácie. Toto je možné zabezpečiť len vytvorením tzv. fikcie skončenia obdobia pandémie. Na základe uvedeného odsek 3 v § 2 podľa návrhu zákona navrhuje, že za obdobie pandémie sa považuje obdobie od 12. marca 2020 do 30. septembra 2020 a na aktualizácie zoznamov daňových dlžníkov a s tým súvisiacich opatrení teda na účely § 7, 24i a 31 sa za obdobie pandémie považuje obdobie od 12. marca 2020 do 31. decembra 2020. S ohľadom na potrebu vytvorenia dostatočných časových kapacít pre riadne zverejnenie daňových zoznamov so spoločensky difamujúcou funkciou je nevyhnutné posunúť moment ich zverejnenia. Nekorektným zverejnením neadekvátnych informácií by mohlo dôjsť k ujme na strane daňových subjektov.“ Z uvedeného je zrejмый nielen dôvod „zrušenia“ jednotlivých opatrení, ale aj dôvod, prečo k ich zrušeniu došlo vytvorením tzv. fikcie skončenia obdobia pandémie. Zároveň z uvedeného vyplýva aj to, prečo pre účely niektorých opatrení, konkrétne opatrení vyplývajúcich z § 7, § 24i a § 31 sa obdobie pandémie považuje za skončené až 31. decembra 2020. Ak aj berieme tieto dôvody do úvahy, vynára sa tu otázka právnej istoty daňových subjektov.

Zákon č. 264/2020 Z.z., ktorým sa stanovila fikcia skončenia obdobia pandémie bol schválený v rámci skráteného legislatívneho konania. Naliehavosť prijatia návrhu zákona bola v rámci návrhu vlády na skrátené legislatívne konanie zdôvodnená nasledovne: „vyplýva z aktuálnej situácie, ktorá neumožňuje ukončiť mimoriadnu situáciu, avšak ďalšie dlhodobejšie uplatňovanie opatrení vo finančnej oblasti zavedené zákonom lex korona by mohlo významne zhoršiť postavenie SR v medzinárodnom obchode a na svetových trhoch, mohlo by to viesť k značným hospodárskym škodám hroziacim štátu a ekonomike. Slovenská republika, ale aj inštitúcie Európskej únie by mohli prísť o dôležitý zdroj informácií o hospodárskom stave podnikov aj celej ekonomiky. Hrozil by pokles daňovej disciplíny vďaka príliš dlhému odkladu plnenia daňových povinností a hrozí aj existencia vyhýbania sa daňovým povinnostiam. Mimoriadne by sa skomplikovala prognóza príjmov štátneho rozpočtu a mohlo by to spôsobiť výrazné odchýlky v prognóze daňových príjmov pri tvorbe rozpočtu, čo sa môže prejavíť vo väčšom štátnom deficite a potrebe kryť potenciálne daňové výpadky konsolidáciou, a to nežiadúcou formou zvyšovania daní alebo znižovaním výdavkov štátu.“ Skrátené legislatívne konanie by však samé o sebe možno ani nebolo takým problémom, ak by zákon č. 264/2020 Z.z. nenadobudol účinnosť len sedem dní po jeho schválení (dňa 22.septembra 2020 bol schválený a nadobudol účinnosť dňa 29.septembra 2020) a ak by sa obdobie pandémie nepovažovalo za skončené na účely väčšiny opatrení v oblasti správy daní dňa 30. septembra 2020, t. j. len jeden deň od nadobudnutia účinnosti zákona. Domnievam sa, že obdobie jedného dňa, resp. ôsmich dní (ak počítame od schválenia zákona) je naozaj krátka doba, aby sa daňové

subjekty pripravili na zmenu podmienok. Od 1. októbra 2020 pre daňové subjekty už totiž neplatila väčšina opatrení zákona č. 67/2020 Z.z. v daňovej oblasti, napr. opatrenie týkajúce sa tzv. automatického zmeškania lehoty (§ 4), opatrenie týkajúce sa možnosti urobiť podanie elektronickými prostriedkami bez kvalifikovaného elektronického podpisu a bez následnej povinnosti doručovania podania v listinnej podobe (§ 3), opatrenia týkajúce sa prerušenia daňovej kontroly a daňového konania (§ 6, § 8) a ani opatrenie týkajúce sa daňových nedoplatkov (§ 10). Domnievam sa, že za takéto krátke obdobie bolo pre daňové subjekty nielen náročné sa s touto novelou oboznámiť, ale nemuseli sa o nej ani dozvedieť.

Skrátená legisvakačná lehota, ako aj skrátené legislatívne konanie pri novele realizovanej zákonom č. 264/2020 Z.z. však neboli výnimkou. Skoro všetky zákony, ktorými sa novelizoval zákon č. 67/2020 Z.z. boli prijaté v skrátanom legislatívnom konaní a väčšina z nich mala legisvakačnú lehotu veľmi krátku. Zákon č. 75/2020 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19, bol schválený dňa 7. apríla 2020 a nadobudol účinnosť 9. apríla 2020. Zákon č. 96/2020 Z.z. bol schválený dňa 22. apríla 2020 a nadobudol účinnosť dňa 25. apríla 2020. Zákon č. 120/2020 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov, bol schválený dňa 13. mája 2020 a nadobudol účinnosť dňa 20. mája 2020. Zákon 156/2020 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov, bol schválený dňa 9. júna 2020 a nadobudol účinnosť dňa 17. júna 2020. Zákon č. 9/2021 Z.z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti s druhou vlnou pandémie ochorenia COVID-19, bol schválený dňa 14. januára 2021 a nadobudol účinnosť dňa 19. januára 2021. Zákon č. 47/2021 Z.z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov, bol schválený dňa 29. januára 2021 a nadobudol účinnosť dňa 6. februára 2021. Zákon č. 57/2021 Z.z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov, bol schválený dňa 5. februára 2021 a nadobudol účinnosť dňa 12. februára 2021. Dlhšiu legisvakačnú lehotu mali len zákon č. 198/2020 Z.z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti so zlepšovaním podnikateľského prostredia zasiahnutým opatreniami na zamedzenie šírenia nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby

COVID-19 (ďalej len „zákon č. 198/2020 Z.z.“), ktorý bol schválený dňa 9. júla 2020 a nadobudol účinnosť dňa 21. júla 2020, a zákon č. 353/2020 Z.z., o zrušení osobitného odvodu vybraných finančných inštitúcií a o niektorých opatreniach súvisiacich s jeho zrušením a o doplnení zákona č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov, ktorý bol schválený dňa 24. novembra a nadobudol účinnosť dňa 1. januára 2021.

Z hľadiska právnej istoty daňových subjektov možno v rámci právnej úpravy zákona č. 67/2020 Z.z. ešte poukázať na neprepojenosť tohto zákona s osobitnými zákonmi obsahujúcimi úpravu jednotlivých daní a správy daní. Zákomom č. 67/2020 Z.z. totiž nielen nedošlo k zmene osobitných daňových zákonov, ale úprava tohto zákona v rámci osobitných daňových zákonov nie je ani spomenutá. Pre daňové subjekty mohlo byť preto pomerne náročné sa o tomto zákone dozvedieť. Okrem toho, nakoľko nedošlo k zmene osobitných daňových právnych predpisov, úprava zákona č. 67/2020 Z.z. sa dostala do kolízie s úpravou osobitných daňových zákonov. Uvedené de facto znamená, že dva zákony, t. j. predpisy rovnakej právnej sily obsahovali odlišnú úpravu práv a povinností daňových subjektov. V tejto súvislosti by samozrejme bolo možné vychádzať zo všeobecných právnych zásad, napríklad zo zásady „*Leges posteriores priores contrarias abrogant*“ (Neskorší zákon ruší mu odporujúci zákon skorší) alebo zo zásady „*Lex specialis derogat legi generali*“ (Špeciálny zákon ruší zákon všeobecný). Domnievam sa však, že z hľadiska právnej istoty daňových subjektov by bolo vhodnejšie, ak by opatrenia boli zakotvené priamo do konkrétnych zákonov upravujúcich tú ktorú daň, resp. do daňového poriadku. Takýto spôsob zakotvenia opatrení v súvislosti s ochorením COVID-19 zvolilo napr. Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky, ktoré zákonom č. 90/2020 Z.z., ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony v pôsobnosti Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky v súvislosti s ochorením COVID-19 (ďalej len „zákon č. 90/2020 Z.z.“), doplnilo do zákonov v oblasti jeho pôsobnosti prechodné ustanovenia súvisiace s krízovou situáciou spôsobenou ochorením COVID-19. Napriek tomu, že predmetným zákonom č. 90/2020 Z.z. bolo novelizovaných 15 zákonov, čo nie je práve ideálne, domnievam sa, že z hľadiska právnej istoty daňových subjektov bolo takéto riešenie vhodnejšie.

6. V súčasnosti platné opatrenia v oblasti správy daní súvislosti so situáciou spôsobenou ochorením COVID-19

Ako vyplýva už z vyššie uvedeného ustanovenia obsahujúce opatrenia v daňovej oblasti obsiahnuté v zákone č. 67/2020 Z.z. sú síce v platnosti, avšak ich súčasná realizácia vzhľadom na ustanovenie § 2 ods. 3 zákona č. 67/2020 Z.z. v zásade neprichádza do úvahy. Výnimkou sú opatrenie týkajúce sa doručovania písomnosti do vlastných rúk prostredníctvom poštového podniku (§ 5), opatrenie týkajúce sa oslobodenia tovaru od dovozného cla a od dane z pridanej hodnoty pri dovoze tovaru na podporu obetí živelnej pohromy (§ 14), niektoré opatrenia týkajúce sa štátnej služby príslušníkov finančnej správy (§ 15 až § 15b), opatrenia v oblasti správnych poplatkov (§ 19)⁵⁰, opatrenie týkajúce sa uplatnenia daňového bonusu (§ 24aa), opatrenie týkajúce sa daňových výdavkov (§ 24ab), opatrenie týkajúce sa odpočtu daňovej straty (§ 24b), niektoré opatrenia v oblasti dane z pridanej hodnoty a spotrebných daní (§ 24ja, § 24k, § 24l, § 24m) a opatrenia v oblasti automatickej výmeny informácií na účely správy daní (§ 24p). Z uvedených opatrení za opatrenia v oblasti správy daní možno považovať najmä opatrenie upravené v § 5 zákona č. 67/2020 Z.z., ktoré sa týka doručovania písomnosti do vlastných rúk prostredníctvom poštového podniku a opatrenie upravené v § 24p zákona č. 67/2020 Z.z., ktoré sa týkajú automatickej výmeny informácií na účely správy daní, avšak tieto opatrenia je len ťažko možné označiť za opatrenie v prospech daňových subjektov. Ide skôr o opatrenia, ktoré sú v prospech orgánov finančnej správy.

Z ďalších opatrení v oblasti správy daní možno spomenúť opatrenie, ktoré bolo do daňového poriadku zakotvené zákonom č. 198/2020 Z.z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti so zlepšovaním podnikateľského prostredia zasiahnutým opatreniami na zamedzenie šírenia nebezpečnej nakažlivej ľudskej choroby COVID-19 (ďalej len „zákon č. 198/2020 Z.z.“). Z dôvodovej správy k návrhu tohto zákona vyplýva, že jeho cieľom bola všestranná podpora podnikateľského sektoru pomocou opatrení napomáhajúcich oživeniu ekonomiky v čase nasledujúcom po útlme spôsobenom pandémiou choroby COVID-19. Predmetný zákon menil množstvo zákonov vrátane zákona č. 67/2020 Z.z., úpravy správy daní obsiahnutej v daňovom poriadku sa však dotkol predĺžením minimálnej lehoty na vyjadrenie k protokolu z daňovej kontroly z 15 pracovných dní na 30 pracovných dní od doručenia protokolu. Predmetný zákon č. 198/2020 Z.z. nadobudol účinnosť dňa 21. júla 2020, pričom v zmysle prechodného ustanovenia § 165k daňového poriadku sa lehota 30 pracovných dní

⁵⁰ Domnievam sa však, že uvedené opatrenia je len ťažko možné považovať za opatrenia v oblasti daní. Nejde však ani o opatrenia v colnej a účtovnej oblasti. Ich zaradenie v druhej časti zákona č. 67/2020 Z.z. je teda sporné.

podľa § 46 ods. 8 (t. j. lehota na vyjadrenie k zisteniam uvedeným v protokole a označenie dôkazov preukazujúcich tvrdenia daňového subjektu) prvýkrát uplatní na protokoly z daňovej kontroly vypracované po účinnosti tohto zákona.

Taktiež treba spomenúť opatrenie, ktoré bolo zakotvené do daňového poriadku na základe novely realizovanej zákonom č. 416/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 416/2020 Z.z.“). Ide o opatrenie týkajúce sa odkladu platenia dane a platenia dane v splátkach. Napriek tomu, že zo zdôvodnenia⁵¹ predmetnej úpravy nevyplýva, že by išlo o opatrenie v súvislosti s ochorením COVID-19, ide o opatrenie umožňujúce daňovým subjektom preklenúť dočasnú nepriaznivú finančnú situáciu. Týmto opatrením došlo s účinnosťou od 1. januára 2021 k zakotveniu možnosti povoliť odklad platenia dane alebo platenie dane v splátkach najskôr odo dňa splatnosti dane, a to aj spätne. A zároveň sa znížila ročná úroková sadzba pri odklade platenia dane a pri platení dane v splátkach, a to z 10 % na 3 %.

Na uvedené opatrenie nadviazalo opatrenie, ktoré bolo zakotvené do daňového poriadku na základe novely realizovanej zákonom č. 45/2021 Z.z., ktorým sa mení zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 45/2021 Z.z.“). Išlo o opatrenie taktiež sa dotýkajúce úpravy odkladu platenia dane alebo platenia dane v splátkach, na základe ktorého boli z ustanovenia § 57 ods. 2 daňového poriadku vypustené podmienky pre povolenie odkladu platenia dane alebo platenia dane v splátkach, a to podmienka zabezpečenia dlžnej sumy záložným právom alebo niektorým zo spôsobov zabezpečenia záväzkov podľa Občianskeho zákonníka a podmienka predloženia analýzy finančnej a ekonomickej situácie daňového subjektu. Z odôvodnenia⁵² predmetnej zmeny právnej úpravy vyplýva, že sa ňou umožní v prípade potreby operatívne reagovať na vývoj ekonomickej situácie, nakoľko podmienky povolenia odkladu platenia dane alebo platenia dane v splátkach bude môcť určovať finančné riaditeľstvo, a to tak, aby zodpovedali súčasnej životnej ako aj ekonomickej situácii a umožnilo sa tak efektívne využívanie tohto nástroja. Ani v danom prípade z odôvodnenia nevyplýva, že by malo ísť o opatrenie v súvislosti s ochorením COVID-19, avšak taktiež ide o opatrenie umožňujúce

⁵¹ Uvedené opatrenie týkajúce sa odkladu dane a povolenia platenia dane v splátkach bolo jedným pozmeňujúcich a dopĺňujúcich návrhov, ktoré predložil Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre financie a rozpočet. Tieto návrhy vrátane ich zdôvodnenia sú dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=485532> [19.02.2021]

⁵² Uvedené opatrenie bolo pozmeňujúcim a dopĺňujúcim návrhom, ktorý predložil Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre financie a rozpočet. Tento návrh vrátane jeho zdôvodnenia je dostupný na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=490464> [19.02.2021]

daňovým subjektom preklenúť dočasnú nepriaznivú finančnú situáciu. Okrem toho zo všeobecnej časti dôvodovej správy k návrhu zákona č. 45/2021 Z.z. vyplýva, že návrh zákona sa vypracovával nadväzne na zhoršujúcu situáciu, ktorá vznikla v súvislosti s pandémiou spôsobenou ochorením COVID-19, ktorá je následkom šírenia koronavírusu.

Novelou daňového poriadku realizovanou zákonom č. 45/2021 Z.z. okrem uvedenej zmeny ustanovenia § 57 ods. 2 daňového poriadku došlo zároveň aj k zmene ustanovenia § 160 ods. 3 daňového poriadku. Ustanovenie § 160 ods. 3 daňového poriadku v znení účinnom do 6. februára 2021 stanovovalo: „*Vláda Slovenskej republiky nariadením ustanoví podmienky zániku daňového nedoplatku a prípady, v ktorých daňovým subjektom, ktoré do termínu ustanoveného v nariadení majú zaplatenú aspoň daň, zaniká daňový nedoplatok zodpovedajúci nezaplatenej sankcii prislúchajúcej k tejto dani.*“ Na základe tohto ustanovenia došlo na začiatku pandémie k prijatiu vyššie spomínaného nariadenie č. 48/2020 Z.z., ktoré však vzhľadom na neskoršie prijatie zákona č. 67/2020 Z.z. nemalo veľké využitie. V súčasnosti predmetné ustanovenie § 160 ods. 3 daňového poriadku znie: „*Vláda Slovenskej republiky môže nariadením ustanoviť podmienky zániku daňového nedoplatku zodpovedajúceho nezaplatenej sankcii alebo podmienky upustenia od uloženia pokuty alebo vyrubenia úroku z omeškania podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov.*“ Z osobitnej časti dôvodovej správy k návrhu zákona č. 45/2021 Z.z. vyplýva, že zakotvenie predmetného ustanovenia sa navrhovalo z dôvodu, aby vláda SR mohla nariadením určiť podmienky nielen pre zánik daňového nedoplatku zodpovedajúceho nezaplatenej sankcii, ale aj podmienky, kedy možno upustiť od vyrubenia sankcie. Táto kompetencia umožňuje vláde SR operatívne reagovať a riešiť vzniknuté mimoriadne situácie v prípade potreby. Uvedená úprava sa dá uplatniť na všetky druhy sankcií vo vzťahu ku všetkým daniam. Pričom v dôvodovej správe sa uvádza, že takéto nariadenie sa môže uplatniť aj na porušenia, ktoré nastali pred účinnosťou tejto úpravy. V súlade s uvedenou novou právnou úpravou vláda SR dňa 10. februára 2021 prijala nariadenie o upustení od uloženia pokuty za nepodanie priznania k miestnym daniam a čiastkového priznania k miestnym daniam, ktoré bolo zverejnené pod č. 56/2021 Z.z. a v ktorom je uvedené: „*Od uloženia pokuty za porušenie povinnosti podať priznanie k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje alebo k niektorej z nich alebo čiastkové priznanie k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje alebo niektorej z nich na zdaňovacie obdobie roku 2021 v zákonom ustanovenej lehote sa upustí, ak daňový subjekt túto povinnosť splní najneskôr do 15. marca 2021.*“ Predmetné nariadenie nadobudlo účinnosť dňom vyhlásenia, a to dňa 12. februára 2021. Z uvedeného je zrejmé, že z dôvodu pandémie v roku 2021 síce nedochádza k predĺženiu lehoty na podanie priznania k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za

nevýherné hracie prístroje alebo k niektorej z nich alebo čiastkového priznania k dani z nehnuteľností, k dani za psa, k dani za predajné automaty a k dani za nevýherné hracie prístroje alebo niektorej z nich, avšak v prípade ak priznanie alebo čiastkové priznanie budú podané najneskôr do 15. marca 2021, tak správca dane za zmeškanie uvedenej lehoty neuλοží pokutu. Dňa 26. februára 2021 nadobudlo účinnosť nariadenie vlády SR č. 88/2021 Z.z. o upustení od vyrubenia úroku z omeškania a uloženia sankcie (ďalej len „nariadenie č. 88/2021 Z.z.“), ktorým bolo v súlade s § 160 ods. 3 daňového poriadku nariadené upustenie od vyrubenia úroku z omeškania za porušenie povinnosti zaplatiť alebo odvieť v ustanovenej lehote alebo v ustanovenej výške daň alebo rozdiel dane, preddavok na daň, splátku dane alebo vybraný preddavok na daň, ktoré sa stali splatnými v období od 12. marca 2020 do 31. decembra 2020, ak daňový subjekt túto povinnosť splní najneskôr do 30. júna 2021 alebo ak mu je do tohto dátumu povolený odklad platenia dane alebo platenie dane v splátkach. Zároveň bolo nariadením č. 88/2021 Z.z. stanovené, že sa upustí od uloženia pokuty za porušenie povinnosti podať daňové priznanie, prehľad o zrazených a odvedených preddavkoch na daň z príjmov zo závislej činnosti alebo hlásenie o vyúčtovaní dane a o úhrne príjmov zo závislej činnosti v ustanovenej lehote, ktorej posledný deň uplynul v období od 12. marca 2020 do 31. decembra 2020, ak daňový subjekt túto povinnosť splní najneskôr do 30. júna 2021 a tiež sa upustí od uloženia pokuty za uvedenie daňového preplatku na dani z príjmov v daňovom priznaní k dani z príjmov podanom od 1. januára 2020 do 30. septembra 2020, ktorý je vyšší ako daňový preplatok, ktorý mal daňový subjekt v tomto daňovom priznaní uviesť, ak daňovému subjektu bol uplatnený daňový preplatok vrátený, ak daňový subjekt vráti rozdiel, o ktorý bol uplatnený daňový preplatok znížený. Uvedené opatrenia zakotvené v nariadení č. 88/2021 Z.z. sa nevzťahujú na miestne dane a miestny poplatok za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

V tejto súvislosti možno poukázať aj na vyššie spomínané posunutie lehoty na podanie daňového priznania k dani z motorových vozidiel za zdaňovacie obdobia, ktoré sa začínajú najskôr 1. januára 2020 a končia najneskôr 28. februára 2021, ktoré je v súlade s ustanovením § 15c zákona o dani z motorových vozidiel daňový subjekt povinný podať do 31. marca 2021.

Ako je už aj uvedené nie všetky opatrenia spomínané v tejto časti boli prijaté výslovne v súvislosti s ochorením COVID-19 (zo zdôvodnení týchto úprav to nevyplýva), avšak môžu napomôcť daňovým subjektom vrátane podnikateľov lepšie zvládnuť a prekonať obdobie pandémie. V tejto súvislosti však zároveň možno podotknúť, že niektoré z uvedených opatrení nemajú časové obmedzenie, t. j. mali by platiť aj po skončení mimoriadnej situácie vyhlásenej vládou SR podľa osobitného predpisu v súvislosti s ohrozením verejného zdravia II. stupňa z dôvodu ochorenia COVID-19 spôsobeným korona vírusom SARS-CoV-2 na území Slovenskej republiky.

Záver

Dňa 11.marca 2020 bolo prijaté uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 111/2020, ktorým vláda schválila návrh na vyhlásenie mimoriadnej situácie z dôvodu ochorenia COVID-19 spôsobeným korona vírusom SARS-CoV-2 na území Slovenskej republiky. Mimoriadna situácia bola pre územie Slovenskej republiky vyhlásená od 12. marca 2020 od 06:00 hod.. V súvislosti s touto situáciou bolo prijatých množstvo opatrení, ktoré mali fyzickým osobám - nepodnikateľom, ale najmä podnikateľom a zamestnávateľom pomôcť prekonať ekonomické následky pandémie. Už dňa 19. marca 2020 nadobudlo účinnosť nariadenie vlády SR č. 48/2020 Z.z. o zániku daňového nedoplatku zodpovedajúceho nezaplatenej sankcii prislúchajúcej k zaplatenej dani z príjmov. Úprava predmetného nariadenia by však ani zďaleka nebola dostačujúca. Dňa 2. apríla 2020 bol schválený a dňa 4. apríla 2020 nadobudol účinnosť zákon č. 67/2020 Z.z., ktorý obsahuje najdôležitejšie opatrenia týkajúce správy daní počas obdobia pandémie. Prijatie predmetného zákona je nesporne potrebné oceniť. Jednotlivé opatrenia v ňom obsiahnuté napomohli množstvu daňových subjektov. Na druhej strane je potrebné poukázať aj na nedostatky tejto právnej úpravy, a to najmä na nejasnosť a neurčitost' noriem a časté legislatívne zmeny. Predmetný zákon bol do dnešného dňa desaťkrát novelizovaný. Napriek tomu, že množstvo týchto noviel prinieslo zlepšenie právnej úpravy, tieto novelizácie mali dopad na právnu istotu daňových subjektov, a to aj z dôvodu, že väčšina týchto noviel bola prijímaná v rámci skráteného legislatívneho konania a boli s neprimerane krátkou legisvakačnou lehotou. V tejto súvislosti treba poukázať najmä na novelu realizovanú zákonom č. 264/2020 Z.z., ktorá stanovila tzv. fikciu skončenia obdobia pandémie pre väčšinu opatrení v oblasti daní. Táto novela bola schválená dňa 22. septembra 2020, nadobudla účinnosť dňa 29.septembra 2020 a obdobie pandémie sa považovalo za skončené na účely väčšiny opatrení v oblasti správy daní dňa 30. septembra 2020, t. j. len jeden deň od nadobudnutia účinnosti zákona. Domnievam sa, že obdobie jedného dňa, resp. ôsmich dní (ak počítame od schválenia zákona) je naozaj krátka doba na to, aby sa daňové subjekty oboznámili s touto zmenou a pripravili na zmenené podmienky. V tejto súvislosti možno uviesť, že napriek tomu, že na území Slovenskej republiky je stále mimoriadna situácia, v súčasnosti už neplatí väčšina opatrení v oblasti správy daní obsiahnutých v zákone č. 67/2020 Z.z.. Platia však iné opatrenia, ktoré boli zakotvené napr. priamo do daňového poriadku alebo boli na základe ustanovenia § 160 ods. 3 daňového poriadku ustanovené nariadením vlády Slovenskej republiky.

Použitá literatúra

1. BETÁKOVÁ, J. 2020. Vybrané zmeny zákona o mimoriadnych opatreniach v oblasti správy daní. 2020. [15.02.2021] Dostupné na internete: <https://www.danovecentrum.sk/aktuality/vybrane-zmeny-zakona-o-mimoriadnych-opatreniach-v-oblasti-spravy-dani-aktualita-dc-6-2020.htm>
2. KUBINCOVÁ, S. 2015. *Daňový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck. 2015. ISBN 978-80-89603-28-2. str. 403
3. KUBINCOVÁ, T. 2019. Inštitút doručovania pri správe daní z hľadiska historicko-teoretických a aplikačných otázok. In: *Finančné právo, daňové právo a správne právo v európskom priestore*. [online]. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 2019. ISBN 978-80-557-1585-8. [03.02.2021] Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/katedry/katedra-spravneho-prava/zborniky-katedry/2019/>
4. MELUCHOVÁ, J. - MATEÁŠOVÁ, M. 2020. Zmeny v ekonomickom prostredí na Slovensku vyvolané COVID-19 . In: *AIESA –BUDOVANIE SPOLOČNOSTI ZALOŽENEJ NAVEDOMOSTIACH. Zborník z 19. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Publisher Letra Edu, 2020. ISBN 78-80-89962-69-3. [12.02.2021] Dostupné na internete: https://fhi.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencie/aiesa/aiesa_2020_zbornik.pdf
5. MORAVČÍKOVÁ KOLENOVÁ, Z. 2020. COVID-19 ako test práva a spravodlivosti. In: *Bulletin Slovenskej komory daňových poradcov. 1/2020*. Bratislava: Slovenská komora daňových poradcov. 2020. ISSN 2644-688. [12.02.2021] Dostupné na internete: [https://www.skdp.sk/webnew/main.nsf/0/a11e55bcb3675814c125862a006fd7d9/\\$FILE/1_2020_bulletin_SKDP_web%20\(2\).pdf](https://www.skdp.sk/webnew/main.nsf/0/a11e55bcb3675814c125862a006fd7d9/$FILE/1_2020_bulletin_SKDP_web%20(2).pdf)
6. ÚRADNÍK, M. 2020. Miestne dane s akcentom na elektronický systém vedenie daňového exekučného konania. In: *Aktuálne otázky územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky, elektronický zborník vedeckých štúdií*. [online]. Praha : Leges, 2020. 1. vyd. s. 96 - 148. [15.02.2021]. ISBN 978-80-7502-447-3 Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/katedry/katedra-spravneho-prava/zborniky-katedry/2020/aktualne-otazky-uzemnej-samospravy-v-pomienkach-sr-e-kniha.html>
7. ÚRADNÍK, M. 2020. Vybrané legislatívne zmeny v oblasti právnej úpravy dohľadu nad finančným trhom. In: *Právne rozpravy on-screen : zborník z online vedeckej*

konferencie konanej dňa 29.05.2020 na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. 1. vyd. ISBN 978-80-557-1770-8. s. 295-308.

8. ÚRADNÍK, M. 2021. Zvyšovanie úverových kapacít bánk - opatrenie na podporu ekonomiky alebo opatrenie narušujúce finančnú stabilitu pro futuro. In: *Právo v podnikání vybraných členských států Evropské unie : sborník příspěvků k 12. ročníku mezinárodní vědecké konference*. 1. vyd. Praha : TROAS, 2020. ISBN 978-80-88055-10-5. s. 375-381.

Trestnoprávna ochrana ekonomiky

Kľúčové slová

ekonomický systém, ekonomika, ochrana ekonomiky, kriminalita bielych golierov, kriminalita v ekonomike,

Abstrakt

Autori na základe poznania z aplikovaného výskumu vymedzujú základné atribúty charakteristiky kriminality v ekonomike, ktorú tvoria páchané a spáchané trestné činy poškodzujúce a ohrozujúce nadindividuálne záujmy vo vzťahu k ekonomickému systému a to zneužitím dôvery, ktorá je základným predpokladom pre jeho funkcionality. Rešpektujúc uvedené, argumentami zdôvodňuje potrebu trestno-právnej ochrany ekonomiky uplatnením princípu ultima ratio.

Keywords

economic system, economy, protection of economy, criminality of white collar workers, criminality in economy,

Abstract

Based on the knowledge from applied research, the authors define the basic attributes of the characteristics of crime in the economy, which consists of committed and committed crimes damaging and threatening supra-individual interests in relation to the economic system by abusing trust, which is a basic prerequisite for its functionality. Respecting the above, he argues the need for criminal law protection of the economy by applying the principle of ultima ratio.

Úvod

Rešpektujúc zásady konštruktívnosti, pragmatickosti, systematickosti a vedeckej objektivity pri spracovaní tejto vedeckej štúdie sme pracovali s hypotézou, ktorú sme sformulovali na základe odporúčaní odborníkov policajnej praxe. Tí *unisono* (v priebehu *riadených rozhovorov*) uviedli, že permanentne registrujú neprijateľné a nedomyšlené experimenty v organizácii a riadení príslušníkov polície (*nielen v Policajnom zbore*), ktoré výrazne negatívne ovplyvňujú účinnosť a efektívnosť pri ich participácii na ochrane

¹ prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD., vedúci katedry kriminálnej polície, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, email: miroslav.lison@minv.sk

² JUDr. Adrián Vaško, PhD., odborný asistent, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, email: adrian.vasko@umb.sk

nadindividuálnych záujmov vo vzťahu k existujúcemu ekonomickému systému (*osobitne pri delegovaní kompetencií, ktoré súvisia s realizáciou spravodajskej činnosti, operatívno-pátracej činnosti a vyšetrovania*).³ Pri verifikácii týchto konštatácií uviedli:

- príslušníci PZ - *každá personálna obmena, osobitne na pozícii prezidenta PZ, je sprevádzaná reorganizáciou PZ, ktorá nie je prekonzultovaná s policajnou praxou a je účelovo vykonaná pri riešení personálnych výmen a pod.,*
- príslušníci Vojenského spravodajstva – *nie je zavŕšený proces rekonštrukcie zákonov o spravodajských službách + registrujú personálnu nestabilitu po výmenách riaditeľa VS, a pod.,*
- príslušníci kriminálneho úradu finančnej správy – *registrujú personálnu nestabilitu po výmenách riaditeľa + nedôveru medzi nadriadenými a podriadenými, osobitne pri realizácii OPČ, a pod.*

Vzhľadom nato, že chceme byť pri našej argumentácii dostatočne presvedčiví, považujeme za svoju povinnosť uviesť, že z dôvodov rôzneho doplnenia a spresnenia informácií z riadeného rozhovoru, sme využili aj našu i zahraničnú odbornú literatúru. V jej obsahu je riešená problematika kriminality, osobitne jej prejavy v ekonomike a odhaľovanie trestných činov. Na základe týchto poznatkov a nášho poznania, ktoré sme nadobudli v policajnej praxe pri odhaľovaní trestných činov, hneď v úvode konštatujeme, že v zahraničnej literatúre sú publikované informácie o týchto problematikách komplexnejšie, systematickejšie a cieľavedomejšie, ako je tomu u nás. Aj napriek tomuto stavu (*situácii*) pri spracovaní predkladanej prezentácie využívame len tie poznatky, ktoré sú v súlade s našou právnou úpravou, overené praxou, čo je evidentné z výsledkov realizovanej komparácie jednotlivých súborov informácií.

Okrem týchto zdrojov poznania sme využili závery a odporúčania našich a medzinárodných dokumentov, ktoré boli prijaté na rôznych odborných úrovniach venovaných kontrole kriminality v ekonomike, ako aj poznatky z rôznych konferencií a seminárov, ktoré boli organizované u nás, alebo v zahraničí.

Získané informácie z týchto zdrojov sme analyzovali, podrobili komparácii, analógii, zovšeobecneniu, dedukcii, indukcií, a aplikovali ďalšie metódy a logické operácie, ktoré boli

³ LISOŇ, M. a kol. *Odhaľovanie a dokazovanie trestných činov v ekonomike*: Projekt vedecko-výskumnej úlohy. 1. vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. - 33 l. VÝSK. 177 – riadený rozhovor s príslušníkmi PZ (šk. rok 2019/2020 – 15 poslucháčov externého štúdia, 8 príslušníkov KR PZ Košice a 10 príslušníkov KR PZ Prešov, ktorí v PZ vykonávajú činnosť viac ako 10 rokov), 10 príslušníkov VS, 5 príslušníci KÚ FS.

potrebné na naplnenie našej ambície. Samozrejme, v plnom rozsahu si uvedomujeme, že môžeme sa mylíť, resp. k našej prezentácii budú vyslovené konštruktívne pripomienky, ktoré určite dokážeme využiť pri našej ďalšej vedeckej práci.

Analogickým výkladom týchto skutočností je možné uviesť, že jedným zo základných zásad ochrany nadindividuálnych záujmov, vo vzťahu k existujúcemu ekonomickému systému, sú právom delegované kompetencie pre jej realizátorov. Tá je spojená s prevzatím zodpovednosti za ochranu konkrétneho odvetvia ekonomiky a rigoróznym rešpektovaním právnej regulácie tejto ochrany vo vzťahu k jeho špecifickým objektom.

Niet sporu v tom, že významným subjektom, ktorý sa podieľa (*participuje*) na zabezpečovaní ochrany nadindividuálnych záujmov, vo vzťahu k existujúcemu ekonomickému systému, je Policajný zbor. Príslušníci Policajného zboru svojou aktívnou činnosťou získavajú potrebné informácie o trestnom čine - odhaľujú trestnú činnosť v ekonomike a predovšetkým tým vytvárajú základné predpoklady pre objektívne získanie dôkazov, ktoré sú potrebné pri rozhodovaní súdov o vine, či nevine obžalovaných a v neposlednom rade, s tým spojenú ochranu ekonomiky. Predovšetkým ich konanie sme aplikovaným výskumom skúmali a hodnotili. Následne toto poznanie sme využili pri jeho účelovom vysvetľovaní a konštruovaní.

Našou prezentáciou sme sa rozhodli zapojiť do odbornej diskusie, ktorej objektom je problematika vymedzená v názve nášho príspevku. Paralelne s tým, chceme vyjadriť stanoviská k špecifickým znakom, ktoré je možné využiť pri účelovej klasifikácii trestnej činnosti v ekonomike pre potreby realizácie legislatívnych, organizačno-riadiacich a strategicko-taktických opatrení na úseku jej kontroly. Je tomu tak preto, lebo tejto problematike nie je venovaná adekvátne pozornosť v súlade s existujúcimi praktickými a teoretickými potrebami.

1 Kriminalita v ekonomike - hrozba bezpečnosti

Bez adekvátneho efektívneho riešenia bezpečnosti nie je možná reálna ekonomická prosperita a kultúrny rozvoj občanov, zvyšovanie a skvalitňovanie ich životného štandardu, rozvoj slobodných aktivít vo všetkých spoločenských sférach i v sfére ochrany ľudskej dôstojnosti. Z toho vyplýva, že bezpečnosť je súčasťou základných ľudských potrieb, stáva sa spoločenským cieľom, ideálom a hodnotou. Bezpečnosť má zároveň výrazný emocionálny, sociálno-psychologický, ale aj spoločensko-politický rozmer. Je súčasťou ľudských pocitov (*pocit bezpečnosti*). Vyjadruje nielen určitý stav spoločnosti, ale je zároveň aj globálnym existenciálnym problémom ľudskej civilizácie.

Bezpečnostnú činnosť je možné chápať ako aktivity, ktorých cieľom je zaistenie ochrany pred nebezpečenstvami najrôznejšieho druhu (*ohrozujúcimi napríklad život, zdravie a majetok občanov, životné prostredie, ľudské práva, celistvosť a integritu štátu a pod.*).⁴

Bezpečnosť je možné charakterizovať ako súbor opatrení na ochranu a rozvoj ľudského systému, na ochranu a rozvoj chránených záujmov. Bezpečnosť je integrálny pojem. V sebe spojuje všetky atribúty jednotlivých foriem bezpečností (*napríklad vonkajšia, vnútorná, jadrová, zdravotná, ekologická, kybernetická, ekonomická a pod.*).

Všeobecne akceptovanou skutočnosťou, v rámci multidimenzionálneho prístupu pri vymedzovaní bezpečnosti, je existencia jej vonkajšej a vnútornej dimenzie. Vonkajšia a vnútorná bezpečnosť sú všeobecne chápané ako dve relatívne samostatné „*stránky*“ jednej mince. Zatiaľ čo vonkajšia bezpečnosť je z pohľadu ľubovoľného subjektu vnímaná vo vzťahu k vonkajším hrozbám a k ochrane voči nim, vnútorná bezpečnosť charakterizuje krízové situácie a konflikty vznikajúce vnútri daného systému. Inými slovami povedané, pokiaľ vonkajšia bezpečnosť vyjadruje stav, keď sú eliminované vonkajšie hrozby pre daný subjekt (*spravidla národný štát, popripade medzinárodné organizácie*) a jeho záujmy, vnútorná bezpečnosť, naopak, vyjadruje stav, keď sú eliminované hrozby ohrozujúce tento subjekt zvnútra.⁵

Vonkajšia bezpečnosť je zabezpečovaná predovšetkým diplomatickými a vojenskými prostriedkami. Na vnútornej bezpečnosti sa podieľajú najrôznejšie ochranné inštitúcie, medzi ktoré patrí polícia, prokuratúra, justícia, hasičský a záchranný zbor, záchranná zdravotnícka služba a pod. Polícia tu vystupuje ako jeden z prvkov štátneho a spoločenského systému bezpečnosti.⁶ Vnútorná bezpečnosť je tradične vnímaná v rovine spoločensko-policiajnej dimenzie. Z tohto uhla pohľadu medzi základné oblasti vnútornej bezpečnosti je zaradená štátna moc, verejná moc a spoločenský poriadok, environmentálne hrozby, zdravotná a veterinárna starostlivosť, štátne hranice a migrácia, ochrana komunikačných a informačných systémov, *hospodárstvo, ekonomika a finančníctvo*. Z empirie vyplýva, že práve tieto oblasti sú pomerne frekventované priamo, resp. sprostredkované konfrontované s rôznymi kriminálnymi aktivitami, trestnými činmi, kriminalitou.

⁴ PAWERA, R. *Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy*, In Šimovček, I. a kol. *Policajná veda*, Bratislava, A PZ Bratislava, 1997, s. 121 – 139.

⁵ ERNEKER, J. – PORADA, V. a kol. *Poznávaní potrieb a transfer vedeckých poznatkov do policejní praxe*. Praha: PA ČR Praha, 2006, s. 53.

⁶ HOLOMEK, J. – ŠÍMANOVSKÁ, T. *Úvod do metodológie praktických vied: Policajné vedy ako vedy praktické*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2002, s. 119.

Ohrozenie a riziko sú javmi, s ktorými sa človek stretáva vo svojom životnom kolobehu takmer v každej situácii. Činnosti, ktoré bežne alebo účelovo vykonáva, nie sú priamočiare, ale môžu byť veľmi rozmanité a často protikladné. Práve v tejto protikladnosti spočívajú i javy, ktoré sú označované termínmi ohrozenie a riziká. Hrozby a riziká sa vyskytujú v okolitom prostredí. V spoločenskom prostredí ide o riziká politické, ideové, kultúrne, etnické, nadnárodné a pod. V hospodárstve sú to riziká osobitne spojené s trhovým hospodárstvom, riziká menové, inflačné, úverové, podnikateľské riziká.

V systémovom vyjadrení riziká a ohrozenia sú kategórie (*existujú, sú poznateľné*), pomocou ktorých je možné vymedziť narušenie bezpečnosti v štáte (*spoločnosť, občan, právo, sloboda, demokracia, humanizmus*). Riziko vyjadruje možnosť ohrozenia dôsledkami rôznych aktivít (*udalostí a krízových javov*). V konkrétnom ponímaní predstavuje očakávané škody a straty (*na životoch, zdraví, škody na majetku, v ekonomike, morálke, ...*) zavinené spoločenskou situáciou, t.j. zmenou vonkajších a vnútorných podmienok, spôsobené aktivitami v konkrétnom priestore a čase (*udalosťou a jej dôsledkami*).⁷

Riziko je kvantitatívne a kvalitatívne vyjadrenie ohrozenia, stupeň alebo miera ohrozenia. Je to predpoklad vzniku udalosti a jej dôsledkov (*je spojené s početnosťou a rozsahom udalosti*), ktoré sú eminentnými (*obligatónnymi*) prvkami spoločenskej situácie. V daných súvislostiach situácia predstavuje súbor faktorov, ktoré ovplyvňujú existenciu a prejavy existencie rizikových javov. Z uvedených dôvodov pri ich skúmaní rizík je potrebné vziať do úvahy čas, priestor a príčiny, podmienky a okolností ich vzniku.

V praxi od realizátorov ochrany ekonomiky sa očakáva, že dokážu stanoviť, kedy, kde a prečo k rizikám dochádza. Pri plnení úloh v systémovej realizácii ochrany ekonomiky je vhodné akceptovať, že:

- ✓ riziko je viazané na čas a priestor, rizikové podmienky,
- ✓ každý jav sa vyvíja v čase, má príčinu svojej existencie (*vznik i zánik*), nevzniká náhodne a bezdôvodne,
- ✓ dôvod pre vznik rizika nie je v samotnom charaktere rizika, ale v podstate javu, na ktorý sa riziko viaže,
- ✓ každému javu sú priradené isté druhy rizík.⁸

Pre potreby systémovej realizácie ochrany ekonomiky, sa ukazuje ako vhodné riziká identifikovať na strategickej a operatívnej úrovni.

⁷ BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava, Akadémia PZ, 2012, s. 10.

⁸ BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava, Akadémia PZ, 2012, s. 15.

Identifikácia *strategických rizík* sa týka rizikových javov v blízkej či vzdialenej budúcnosti. Strategické riziká sa vyskytujú na národnej, regionálnej, miestnej, ale i na podnikateľskej a individuálnej úrovni, teda na všetkých stupňoch spoločenskej hierarchie.

Na *operatívnej úrovni* sa skúmajú prevádzkové riziká, ktoré sa vyskytujú v priebehu plnenie plánovaných úloh. Operatívne riziká vyplývajú z priameho a bezprostredného konania v hospodárskom a spoločenskom prostredí.

V procesoch ochrany ekonomiky cieľom analýzy rizík je identifikovať aktíva spoločnosti a stanoviť ich význam pre bezproblémový beh organizácie (*ohodnotenie aktív*), nájsť možné zdroje ohrozenia (*hrozby*) týchto aktív, zhodnotiť aktuálny spôsob ochrany i existujúce slabiny takýchto ochranných opatrení (*zraniteľnosti*) a určiť výslednú veľkosť rizík, ohrozujúcich dané aktíva.

V daných súvislostiach je možné konštatovať:

- ✓ riziká môžu vzniknúť vo všetkých sférach ľudského konania, v ekonomike, riadení, politike, vo veciach verejných a súkromných,
- ✓ identita rizika vo vzťahu ku konkrétnemu javu (*objektu, subjektu*) vykazuje konkrétne špecifiká,
- ✓ rizikové dôsledky konania môžu mať permanentný charakter, vyskytujú sa trvalo a neustále, môžu vzniknúť náhle, nečakane, spôsobiť nežiaduce následky, môžu vzniknúť iba v istom čase, v istom priestore a sú spravidla viazané na istú udalosť,
- ✓ riziká vznikajú ako dôsledok ľudského konania alebo ako dôsledok prírodných síl,
- ✓ riziko možno spravidla predvídať podľa istých príznakov,
- ✓ riziko môže mať interný charakter a potom je ho možné kontrolovať,
- ✓ riziko môže mať externý charakter a potom je mimo dosah ľudí, mimo možností jeho ovplyvnenia,
- ✓ každé riziko je spravidla porovnateľné s inými druhmi rizík alebo i s rizikami, ktoré vznikli v minulosti,
- ✓ riziko je závislé aj od postoja zainteresovaných strán k hodnoteniu rizika,
- ✓ vo väčšine prípadov riziko nevznikne náhodou a bez príčiny, je istou mierou ovplyvnené konaním človeka, a pod.

Pri skúmaní podstaty rizika pre potreby realizácie ochrany ekonomiky je vhodné akceptovať:

- ✓ aký názor na riziko (*vznik, existenciu*) má občan, spoločnosť,
- ✓ aký majú na riziko pohľad odborníci a experti v danej spoločenskej oblasti, profesii, zainteresovanej strane,

- ✓ akú majú kompetenciu (*zodpovednosť*) za predvídanie (*resp. kontrolu*) rizika zainteresované subjekty,
- ✓ aké negatíva a dôsledky prinesú riziká bezprostredne, resp. v budúcnosti,
- ✓ či môže riziko priniesť aj nejaké pozitívum, a ak áno, tak aké, kedy, kde (*osobitne pre realizáciu spravodajskej činnosti*).⁹

Realizátori ochrany ekonomiky riziko identifikujú a skúmajú samostatne, alebo ako súčasť súborného javu. Pri analýze rizika hodnotia - povahu individuálneho rizika a jeho vplyv na celkové riziko. A to sa vzťahuje aj na budúce stavy javov, teda na projekčné alebo plánované konanie, vrátane hypotéz a prognóz. Vo vzťahu k uvedenému si dovoľujeme uviesť myšlienku, ktorú vyslovil známy český podnikateľ Tomáš Baťa v roku 1932 ... *„Neverím v žiadne prelomy, ktoré majú vzniknúť sami od seba. To čomu sme zvykli hovoriť hospodárska kríza, je iné meno pre mravnú biedu. Mravná bieda je príčina, hospodársky úpadok je následkom. V našej krajine je mnoho ľudí, ktorí sa domnievajú, že hospodársky úpadok je možné sanovať peniazmi. Bojím sa dôsledkov tohto omylu. V postavení, v ktorom sa nachádzame, nepotrebujeme žiadne geniálne obraty a kombinácie. Potrebujeme mravné stanoviská k ľuďom, práci a verejnému majetku. Nepodporovať bankrotérov, nerobiť dlhy, nevyhadzovať hodnoty za nič, nevydierať pracujúcich.“*

1.1. Kriminalita v ekonomike

Oproti Sutherlandovej predstave o „*definovanom*“ páchatelovi (*páchatelovi z radov „bielych golierov“*), vzhľadom k registrovanému procesu vývoja výrobných vzťahov zodpovedajúcich danému stupňu rozvoja výrobných síl a prostriedkov v spoločnosti, klesá podiel páchatelov z radov „*horných desaťtisíc*“. Nielen u nás, ale aj v zahraničí (*analýza registrovaných páchaných a spáchaných trestných činov*) je možné vysloviť záver, že vzrastá podiel páchatelov zo strednej a spodnej sociálnej vrstvy obyvateľstva.¹⁰ Táto realita je jedným z dôvodov prečo v súčasnej dobe kriminológovia (*aj policajná prax*) pri charakterizovaní tohto druhu kriminality používajú klasifikačné kritériá, ktoré vymedzujú identitu typických znakov spôsobov páchania trestných činov, ktoré tvoria jej štruktúru.

⁹ BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava, Akadémia PZ, 2012, s. 25.

¹⁰ Pre potreby výskumu kriminálne štatistiky nám poskytli príslušníci Prezídia Policajného zboru, úradu medzinárodnej policajnej spolupráce - policajní pridelenci (Ruská federácia, Poľsko, Maďarsko, Ukrajina, ...), ktorí ich následne komentovali.

Pri charakterizovaní kriminality v ekonomike (*economic crime, wirtschaftskriminalität, экономическая преступность, przestępczość gospodarcza, gazdasági bűnözés, економічна злочинність*,) najfrekventovanejšie ide o tieto znaky:

- ✓ poškodenie alebo ohrozenie nadindividuálnych záujmov vo vzťahu k existujúcemu ekonomickému systému a to zneužitím dôvery, ktorá vytvára predpoklady k jeho funkcionalite,¹¹
- ✓ právnou normou vymedzený vzťah medzi poškodeným a subjektom trestného činu.¹²

K nami používanej terminológii „*kriminalita v ekonomike*“ si dovoľujeme uviesť, že teória a prax v Slovenskej republike pred rokom 1989 uvedený jav v ekonomike charakterizovali ako kategóriu kriminality s prívlastkom „*hospodárska*“ (*trestná činnosť ohrozujúca a poškodzujúca centrálné plánované národné hospodárstvo*). Po revolučných zmenách, predovšetkým reagujúc na zmenu spoločensko-ekonomickú formáciu, bola táto mimoprávna kategória odborníkmi z policajnej praxe premenovaná na „*ekonomickú*“ (*synonymum hospodárska kriminalita*).¹³ V konečnom dôsledku to znamená, že terminológia *status quo ante* sa nezmenila. Okrem uvedeného, tento status quo negatívne pôsobí pri prijímaní a realizovaní opatrení súvisiacich s participáciou konkrétnych subjektov pri zabezpečovaní ochrany ekonomiky pred trestnou činnosťou.

Pri verifikácii uvedeného uvádzame poznanie z aplikovaného výskumu. To potvrdzuje, že v súčasnej dobe (v Slovenskej republike) základným kritériom, ktoré používa Policajný zbor pri klasifikácii ekonomickej kriminality (*podľa nášho názoru nepresne používaný termín v praxi*) sú konkrétne skutkové podstaty trestného činu (*podvod, sprenevera, krádež, a iné*).¹⁴ Tento prístup nezodpovedá skutočným potrebám. V tejto súvislosti základným argumentom, ktorým je možné zdôvodniť nesúhlas s touto klasifikáciou sú spôsoby páchania týchto trestných činov. Bez ohľadu na úplnosť, tieto konania páchatelia dynamicky vyvíjajú, menia,

¹¹ GORNIOK, O. *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, s. 57-58.

¹² LISOŇ, M. *Odhaľovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia PZ, 2001. s. 23.

¹³ Predsedníctvo Slovenskej národnej rady sa 25. januára 1991 uznieslo na zákonnom opatrení č. 57, ktorým sa z Verejnej bezpečnosti ako zložky Zboru národnej bezpečnosti na území Slovenskej republiky zriadil Policajný zbor Slovenskej republiky. Zaniklo pomenovanie *Verejná bezpečnosť*, resp. *Zbor národnej bezpečnosti*, používané v období vlády Komunistickej strany Československa, ako aj pomenované *príslušník Zboru národnej bezpečnosti*, a do praxe sa opäť zaviedla prvorepubliková terminológia *policia* a *policajt*. V rámci Policajného zboru vznikla služba kriminálnej polície, služba poriadkovej polície, služba dopravnej polície a služba ochrany objektov. Osobitnými službami Policajného zboru sa stala služba ochrany ekonomických záujmov a služba ochrany ústavných činiteľov. Samostatnou organizačnou súčasťou Policajného zboru boli aj naďalej úrady vyšetrovania. Úlohy, organizáciu a riadenie Policajného zboru Slovenskej republiky stanovil Zákon SNR č. 204/1991 Zb. o Policajnom zbore Slovenskej republiky z 29. 4. 1991.

¹⁴ Prezídium Policajného zboru - Evidenčno-štatistický systém kriminality.

prispôsobujú podmienkam a okolnostiam, v ktorých sú realizované ekonomické aktivity. Spoločnosť a v jej štruktúre príslušníci polície na uvedenú realitu sú povinní reagovať adekvátnou obranou ekonomiky. Jej účinnosť a efekty sú determinované poznaním, ktorého relevantnosť vo vzťahu k účelovej identifikácii znakov skutkových podstát páchaných a spáchaných trestných činov (*odhaľovaniu a objasňovaniu*) je podmienená prístupom k informáciám, možnosťami ich spracovania, zdieľania a celým radom ďalších faktorov. Osobitne sa kriminálna relevancia odráža predovšetkým v samotnom skutku, v ktorom sa vidí alebo predpokladá určitý trestný čin. Vyčerpávajúce možnosti poznania skutočného stavu vecí v procese naplňovania tohto účelu tvorí základný predpoklad úspešnosti pri plnení úloh na úseku kontroly kriminality. Neúplné alebo určitým spôsobom skreslené poznanie v danej súvislosti vedie k nežiaducim až závažným spoločenským dôsledkom, pretože na jednej strane môže ostať neodhalený či neobjasnený trestný čin, na druhej strane môže dôjsť k odsúdeniu nevinného človeka. V týchto súvislostiach je možné poukázať na potrebu dispozícií možností prelomenia štátneho, obchodného, bankového, daňového utajenia, koordinácie a pod.¹⁵

Ďalší proti argument vychádza taktiež z empirie. Policajná prax potvrdzuje, že tento systém klasifikácie neumožňuje strategicky, systematicky, cieľavedome vykonať legislatívne, organizačno-riadiace a strategicko-taktické opatrenia (*doterajšia vecná príslušnosť, špecializácia a iné*) na úseku kontroly tejto špecifickej skupiny kriminality a participácii pri ochrane ekonomiky. Je tomu tak preto, lebo *ekonomika* je oblasť spoločenskej praxe, ktorá je zameraná na cieľavedomú hospodársku činnosť, ktorej cieľom je výroba, výmena, rozdeľovanie a spotreba materiálnych a nemateriálnych statkov. Konečným cieľom každej ekonomiky je uspokojovať ľudské potreby. V súlade s Ústavou Slovenskej republiky „*Hospodárstvo Slovenskej republiky sa zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky.*“¹⁶ Táto zákonná právna veta je krajne všestranne, úplne, jasne

¹⁵ Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <https://www.podnikajte.sk/obchodne-pravo/ochrana-obchodneho-tajomstva-1-1-2018...>

„*Novela Obchodného zákonníka č. 264/2017 Z. z. zavádza nové pojmy ako majiteľ obchodného tajomstva (doteraz podnikateľ), rušiteľ obchodného tajomstva. Spresňuje, čo sa považuje za porušenie obchodného tajomstva a čo naopak nie. Zavádzajú sa aj ďalšie právne možnosti, ktorými môže podnikateľ chrániť svoje obchodné tajomstvo.*“ Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách v znení neskorších predpisov. *Reguluje oblasť bankového tajomstva a špeciálne oblasť nakladania s osobnými údajmi. Predmetom bankového tajomstva sú všetky informácie a doklady o záležitostiach týkajúcich sa klienta banky alebo klienta pobočky zahraničnej banky, ktoré nie sú verejne prístupné, najmä informácie o obchodoch, stavoch na účtoch a stavoch na vkladoch.*

Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (*daňový poriadok*) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. ... „*Daňovým tajomstvom je informácia o daňovom subjekte, ktorá sa získa pri správe daní. Za daňové tajomstvo sa nepovažuje informácia, ktorá bola alebo je verejne prístupná, a informácia o tom, či prebieha alebo prebiehala daňová kontrola alebo daňové exekučné konanie.*“

¹⁶ ústavný zákon č. 460/1992 Zb. zmenený a doplnený ústavnými zákonmi (Ústava Slovenskej republiky, čl. 55, ods.

a zároveň lakonicky sformulovaná. Z toho dôvodu jej reglementácia je vymedzená právnym poriadkom (*súhrn všetkých platných prameňov práva*), ktorý musia dodržiavať občania aj cudzinci na území Slovenskej republiky, konať tak, aby bola zabezpečená funkcionalita tohto hospodárstva (*participovať pri zabezpečovaní kontroly kriminality v ekonomike*).

V kontexte s uvedeným je vhodné uviesť, že nové štruktúry ekonomických vzťahov v Slovenskej republike sú ohrozované a poškodzované aj novými formami trestnej činnosti v odvetviach ekonomiky. Reagujúc na túto situáciu odborníci charakterizujú kategóriu trestných činov finančnej kriminality (*úmyselná protiprávna činnosť proti majetku páchaná v súvislosti s finančne investičným podnikaním a proti nemu*). Napríklad finančnú kriminalitu definujú ako kriminalitu, ktorá napadá finančnú sústavu, resp. inštitúcie, ktoré túto sústavu tvoria. V ekonomike „*finančné inštitúcie*“ sú inštitúcie, zaoberajúce sa peňažnými a úverovými obchodmi. Sústreďujú dočasne voľné finančné prostriedky, poskytujú ich formou úverov rôznym subjektom, ponúkajú celý rad služieb (*platobný styk, operácie s cennými papiermi, depotné operácie, poistenie, leasing atď.*).¹⁷ Všeobecne, financie v širšom zmysle sú potom definované ako tvorba, rozdeľovanie a použitia peňažných fondov, v užšom zmysle, tvoria tieto fondy samotné. V trhovej ekonomike peňažné fondy sú - fondy súkromné (*najmä fondy podnikov, fondy domácností*), alebo verejné (*rozpočet*). V najširšom zmysle potom financie sú finančné aktíva, zvyčajne peniaze i ostatné (*alternatívne*) finančné aktíva, najmä cenné papiere.¹⁸

Rešpektujúc uvedené, je možné vyjadriť súhlas s názormi odborníkov, ktorí „*finančnú kriminalitu*“ vymedzujú, ako trestnú činnosť smerujúcu proti fungovania bankového systému, kapitálového trhu a finančných inštitúcií, ktoré majú v rámci trhového hospodárstva mimoriadne významnú úlohu, lebo do značnej miery určujú dynamiku hospodárskeho vývoja.¹⁹ To potvrdzuje, že páchaním trestných činov finančnej kriminality sú ohrozené, resp. poškodené špecifické oblasti hospodárstva – ekonomiky. Štruktúru *finančnej kriminality* tvoria predovšetkým trestné činy, ktoré sú spájané s finančnými investíciami. Okrem uvedeného je

¹⁷ SCHEINOST, M. a kol. *Výzkum ekonomické kriminality*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha 2004, s.169.

¹⁸ PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*, Cerm, Brno, 2001. „... Do skupiny finančnej kriminality začleňujú odborníci trestné činy : podvody (šekové podvody, podvody s kreditnými kartami, hypotekárne podvody, lekárske podvody, podnikové podvody, podvody s cennými papiermi (vrátane obchodovania s využitím dôverných informácií), bankové podvody, poisťovacie podvody, manipulácia s trhom, podvody s platbami (v mieste predaja), podvody v oblasti zdravotnej starostlivosti.); krádež; podvody alebo triky dôvery; daňové úniky; úplatok; poburovanie; sprenevera; krádež identity; prania špinavých peňazi; a falšovanie a falšovanie vrátane výroby falošných peňazi a spotrebného tovaru. Finančné trestné činy môžu zahŕňať ďalšie trestné činy, ako je počítačová kriminalita a týranie starších, dokonca aj násilné trestné činy ako lúpež, ozbrojené lúpeže alebo vraždy. Finančné trestné činy môžu páchať jednotlivci, spoločnosti alebo skupiny organizovaného zločinu. Medzi obeťami môžu byť jednotlivci, spoločnosti, vlády a celé ekonomiky. ...“ .

¹⁹ ŠÁMAL, P. - PŮRY, F. - SOKOLÁŘ, A. - ŠTENGLOVÁ, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice* . C.H.Beck, Praha: 2001, s.776.

potrebné súhlasiť aj s odporúčaním, ktorým pragmaticky do tejto podskupiny kriminality priradujú aj tú časť reálnych investícií, s ktorými je obchodované na organizovaných trhoch, ktoré taktiež tvoria základný prostriedok pre finančné deriváty. Týka sa to predovšetkým drahých kovov a výrobkov z nich. Podobne to platí aj o problematike „legalizácie príjmov z trestnej činnosti“, ktorá neoddeliteľne súvisí s finančnými investíciami.²⁰

V kontexte tohto súhlasu, vo vzťahu k charakteristike finančnej kriminality, za určitú rezervu považujeme najmä to, že odborníci pri jej skúmaní, hodnotení a vysvetľovaní nerešpektujú systémové prístup.²¹ Napríklad neodpovedajú na legitímnu otázku: „*Akú podskupinu kriminality tvoria iné trestné činy v ekonomike, ktoré nie je možné začleniť do podskupiny finančnej kriminality?*“.

My, na základe syntézy poznania z aplikovaného výskumu, odbornej verejnosti odporúčame, aby pri skúmaní, hodnotení a vysvetľovaní protispoločenských javov v ekonomike akceptovala kategórie – *kriminalita v ekonomike, ekonomická kriminalita a finančná kriminalita*. Je tomu tak preto, lebo tieto javy existujú (*ontológia*) a je ich možné poznávať (*gnozeológia*) a preto rešpektujúc metodológiu konkrétnej vednej disciplíny aj charakterizovať. Osobitne akceptácia týchto kategórií je evidentná pri zabezpečovaní ochrany trhového hospodárskeho systému, nadindividuálnych záujmov vo vzťahu k existujúcemu ekonomickému systému²²

„Kriminalita v ekonomike je páchaná v rámci celého hospodárskeho systému. Ekonomická kriminalita a finančná kriminalita sú jej zložky, ktoré svojím prejavom ohrozujú alebo poškodzujú hospodársky poriadok v procesoch realizácie konkrétnych odvetví trhovej ekonomiky.

Trestné činy, ktoré sú začlenené do ekonomickej (hospodárskej) kriminality svojím prejavom poškodzujú alebo ohrozujú odvetvia spotrebného tovaru a služieb, trh práce a iných reálnych investícií.“²³

²⁰ KYLAR, M. Předmět finanční kriminality. In *Kriminalistika*, roč. XXX., č. 4/1997 s. 302 - 310.

²¹ BALOUN, V. Ekonomická kriminalita: hospodárska a finančná kriminalita, In *Kriminalistika* č. 4/1999, s. 274.

²² V niektorých zahraničných periodikách sme zaregistrovali používanie termínu *kriminalita v odvetviach ekonomiky (przestępczość w sektorach gospodarki)*.

²³ LIŠOŇ, M. - FURMAN, L. a kol. *Kriminalita páchaná v ekonomike. I. časť*. Bratislava: Akadémia PZ, 1998, s. 41.

... “ *Kriminalita v ekonomike predstavuje súhrn trestných činov, pri ktorých páchatel' a poškodený sú v právnom vzťahu založenom na obchodnom, občianskom, pracovnom a inom práve, pričom v ich konaní zneužitím dôvery, ktorá je predpokladom pre fungovanie riadneho chodu ekonomiky, dochádza k porušovaniu ekonomických vzťahov (výrobných vzťahov zodpovedajúcich danému stupňu rozvoja výrobných síl spoločnosti) upravených všeobecne záväznými právnymi predpismi a k neoprávnenému zabezpečeniu prospechu pre páchatel'a alebo iný subjekt. “ ...*

2 Ochrana ekonomiky trestným právom uplatnením princípu ultima ratio

Slovenská republika normami trestného práva chráni práva a oprávnené záujmy fyzických a právnických osôb, záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie Slovenskej republiky pred trestnými činmi.²⁴ Plní svoju funkciu pri ochrane širokému okruhu rodinnoprávných, hospodárskych, obchodných, majetkových, finančných, ústavnoprávných a mnohých ďalších vzťahov. V zjednodušenom vyjadrení významným spôsobom participuje pri ochrane ekonomiky.

Nepochybne tým trestné právo plní nezastupiteľnú integrujúcu rolu. Jeho normy, ktoré majú nariaďujúci charakter a viažu sa k činom štátneho orgánu konajúceho v mene štátu, zakotvujú nadradenosť verejnej moci voči ostatným subjektom práva. Trestné právo tak popri ochrane záujmov jednotlivcov v odôvodnených a zákonom daných prípadoch slúži tiež na ochranu záujmov verejných. Odlišuje sa tak od iných právnych oblastí (*občianskeho, rodinného, obchodného, pracovného, vrátane medzinárodného*) patriacich do súkromného práva (*ius privatum*), ktorého pravidlá majú prevažne dispozitívny charakter. Zanechávajú subjektom práva dispozičnú voľnosť určiť si na základe vlastných prejavov vôle skutočný obsah subjektívnych práv a povinností. Dávajú im teda určitú slobodu rozhodovania - súkromnú (spravidla zmluvnú) autonómiu. Upraveným inštrumentom, koordinátorom medzi rozmanitými záujmami jednotlivcov vo sfére materiálnych záujmov je tu najmä zmluva²⁵.

Napriek naznačeným rozdielom však vývoj spoločenských vzťahov, vrátane právnych a z nich plynúca právna úprava, ako aj aplikačná prax poukazujú na množstvo prelínajúcich sa prvkov súkromného a verejného práva, spôsobujúcich ich vzájomné prekryvanie sa, viackrát vedúce k ťažkostiam pri odlíšení súkromnoprávneho a verejnoprávneho vzťahu. Toto konštatovanie úplne zreteľne pozorovať v prípade trestného práva a najmä v rámci trestného konania, predmetom ktorého je tzv. ekonomická trestná činnosť zahŕňajúca trestné činy proti majetku, upravené v 4. hlave osobitnej časti Trestného zákona, a trestné činy hospodárske upravené v 5. Hlave osobitnej časti Trestného zákona.

²⁴ zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov

²⁵ OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. Šamorín, Heuréka 2006, s. 231.

2.1 Ochrana ekonomiky – právna kategória

Ochrana ekonomiky (*protection of economy*) predstavuje súhrn opatrení k zaisteniu funkčnosti hospodárskej a finančnej sústavy štátu, zaistenie zdrojov pre riešenie mimoriadnych²⁶ a krízových situácií²⁷ a pre zabezpečenie základných materiálnych potrieb obyvateľstva a štátu v dobe krízových stavov.

Zastávame názor, že pre skúmanie, hodnotenie a projektovanie ochrany ekonomiky je dôležité akceptovať túto zákonom vymedzenú kategóriu. Je tomu tak preto, lebo správne vymedzeným, cieľavedomým a tvorivým definovaním úloh v systéme ochrany ekonomiky sa vytvárajú kritériá, ktorými je možné prispieť k objektivizácii ich hodnotenia (*napríklad účel, potreba a účinnosť*). Na základe jej výkladu je možné uviesť, že dominantným kritériom, pri hodnotení ochrany ekonomiky, je predovšetkým funkcionálna jej systémovej realizácie, ktorá (*funkčnosť*) je vyjadrená v naplňovaní spoločných cieľov a plnení delegovaných úloh participujúcimi subjektmi. Z uvedených dôvodov, funkcionálnosť ochrany ekonomiky je potrebné strategicky hodnotiť. Osobitne vo vzťahu k obsahovej opodstatnenosti konkrétnych činností, ktoré sú realizované za účelom eliminácie hrozieb a rizík v tejto spoločenskej oblasti praxe, pritom je vhodné využiť kritériá, ktoré vyplývajú z:

- ✓ identifikovaných potrieb jednotlivých konaní, ktoré sú kompatibilné s plnením úloh (*realizačná racionalita v systéme ochrany ekonomiky*),
- ✓ dispozičnej logistiky, ktorá predstavuje vstup – organizačné zabezpečenie ochrany ekonomiky, (*napríklad systém koordinácie; personálne, ekonomické, informačné predpoklady a iné*),
- ✓ organizácie, riadenia systémovej realizácie ochrany ekonomiky, (*jeho operatívnosť, kreatívnosť, komunikácia, ekonomika, účinnosť a efektívnosť a pod.*),
- ✓ účinnosti a efektivity celého systému ochrany ekonomiky, (*dosahované výsledky, predovšetkým ich akceptácia zo strany spoločnosti, aj zo strany kriminálnych subjektov*),

²⁶ zákon č.42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov **Mimoriadnou udalosťou** sa v našich podmienkach rozumie živelná pohroma, technologická havária, teroristický útok alebo kumulácia ich účinkov - katastrofa. Najčastejšími mimoriadnymi udalosťami, ktoré každoročne postihujú Slovenskú republiku, sú povodne, veterné smršte a snehové kalamity. Menej častými sú technologické havárie sprevádzané výbuchmi a rozsiahlejšie požiare. „**Mimoriadna situácia** je obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok.

²⁷ zákon č.387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnoveho stavu v znení neskorších predpisov. *Krízová situácia* je obdobie mimo času vojny a vojnoveho stavu, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení stanovených podmienok vyhlásiť výnimočný stav, núdzový stav, mimoriadnu situáciu.

- ✓ komunikácie medzi participujúcich subjektov,
- ✓ prognostických predpokladov charakterizujúcich novovznikajúce požiadavky ochrany ekonomiky a pod.

Na základe analógie uvedeného je možné dospieť k záveru, že funkcionalita ochrany ekonomiky je jednou z kategórií, ktorou je možné zvýrazniť jej ďalšie špecifické vlastností. Táto skutočnosť vyplýva z konkrétneho zamerania tejto spoločenskej činnosti, ktoré sa odráža v plnení delegovaných úloh, a to konkrétne v súlade s napĺňaním zákonom stanoveného účelu a dosahovaním vytýčených cieľov. Bez nároku na úplnosť, osobitne ochrana ekonomiky (*opatrenia – akcie, zákroky na zabezpečenie niečoho a úkony – metódy a prostriedky*) je frekventovane realizovaná za účelom predchádzania, zamedzovania, odhaľovania trestných činov v ekonomike, zisťovania ich páchatel'ov.

Z logiky veci je zrejmé, že činnosti ochrany sú orientované na *ekonomiku*, t.j. oblasť spoločenskej praxe, ktorá je zameraná na cieľavedomú hospodársku činnosť - výrobu, výmenu, rozdeľovanie a spotrebu materiálnych a nemateriálnych statkov. V súčasnosti odborníci pomerne frekventovane ekonomiku špecifikujú prívlastkom „nová“, ktorým označujú u tejto činnosti registrovaný posun k novej kvalite. Nová ekonomika predstavuje svet, v ktorom ľudia pracujú viac rozumom ako rukami, a preto sa vedomosti hodnotia vyššie ako zdroje. Napríklad, internet, informačné a komunikačné technológie globalizujú súčasnú ekonomiku a rastúci význam informácií a vedomostí radikálne menia spôsob, formy a rýchlosť vzájomnej komunikácie medzi ľuďmi a firmami. To dynamizuje procesy výroby, investovania, spotreby a obchodu. Bez pochyby vyvolávajú potrebu zmeny prístupu všetkých ekonomických subjektov - *podnikateľ'ov, spotrebiteľ'ov a vlády*.²⁸ Napríklad v novej ekonomike sa menia nosné úlohy štátu, medzi ktoré možno zaradiť:

- ✓ zabezpečenie rozvoja pilierov novej ekonomiky (*rozvoj vedeckovýskumnej základne, rozvoj školstva a infraštruktúry*),
- ✓ vytvorenie otvoreného a flexibilného podnikateľ'ského prostredia (*zahŕňajúceho vymedzenie kompatibilných pravidiel pre fungovanie ekonomiky, vytvorenie funkčných inštitúcií, ktoré zabezpečia akceptovanie pravidiel, vytypovanie nástrojov umožňujúcich adaptáciu podnikateľ'ských subjektov na ustavične a rýchlo sa meniace prostredie, presadenie novej kultúry v správaní všetkých subjektov v spoločnosti*);

²⁸ LISÝ, J. a kol: *Ekonomía v novej ekonomike*, IURA EDITION, Bratislava, 2005, s. 15. HUSÁR, J. Hospodárska politika a hospodárske právo, In *STUDIA IURIDICA Cassoviensia* ISSN 1339-3995, ročník 1. 2013, číslo 1, s. 64 – 80.

- ✓ zefektívnenie činností vládneho sektora (*zabezpečenie digitalizácie, presadenie transparentnosti a zodpovednosti za rozhodovanie*).²⁹

V novej ekonomike prevažuje liberalisticky orientovaná hospodárska politika. Za dôležité je možné označiť, že pri jej presadzovaní dochádza k posunu v nazeraní na úlohu štátu, najmä vo sfére zabezpečenia stability finančného sektora a ochrany odvetví ekonomiky. Máme zato, že aj to vykazuje konkrétnu relevanciu pre vysvetľovanie, hodnotenie a projektovanie ochrany ekonomiky. V týchto intenciách je vhodné uviesť, že názory na úlohu práva pri realizácii hospodárskej politiky možno rozčleniť v zásade na dva prístupy, a to v závislosti na tom, či tento problém skúmajú ekonómovia či právnici. Ekonómovia preferujú častejšie dominanciu (*určujúcu úlohu*) ekonomiky vo vzťahu k právu. Naproti tomu právnici majú sklon interpretovať všetky spoločenské a ekonomické vzťahy dogmaticky právne (*najmä v potenciálnej rovine*). Pritom pomerne frekventovane neberú do úvahy okolností, že optimálna právna regulácia ekonomických vzťahov zahŕňa len relevantné stránky takýchto vzťahov. Aj my sa domnievame, že predovšetkým preto, v nadväznosti na vymedzenie vzťahu práva a ekonomiky sa postupne sformulovali dva prístupy a to:

- ✓ prístup k chápaniu práva, jeho podstaty, miesta, úlohy a funkcií spoločnosti z aspektu jeho akejsi dominancie vo vzťahu k ekonomike (*v podstate tu ide o preceňovanie funkcie práva v hospodárskych vzťahoch*),
- ✓ druhou, v zásade odlišnou líniou v otázke chápania úlohy práva v ekonomike je v určitom zmysle akýsi „rezervovaný“ vzťah práva k ekonomike, pričom vonkoncom nejde o vzťah dištančný (*konštrukcia o dominantnej úlohe práva v ekonomike korešponduje s doktrínou „silného štátu“, pričom krajnou medzou je štátny dirigizmus v oblasti ekonomiky; to, čo platí o vzťahu práva a ekonomiky všeobecne, platí aj pre vymedzenie úlohy práva pri realizácii hospodárskej politiky*).³⁰

K charakteristiky týmto prístupom si dovoľujeme uviesť názory skupiny manažérov zaoberajúcich sa riadením rizík, interných audítorov a právnych poradcov, ktorí v rámci realizovaného prieskumu: „*Compliance, resp. súlad s predpismi*“ odpovedali na otázku: „*Ste naozaj chránení tak, ako si myslíte?*“ v škále: „*viac menej áno*“. Táto ich sebadôvera, aj keď trochu neistá, by mala byť opodstatnená. Je tomu tak preto, lebo v priebehu posledných rokov rastie povedomie o potrebe ochrany ekonomiky. V týchto intenciách niektoré hospodárske subjekty

²⁹ ROZBORILOVÁ, D.: in LISÝ, J. a kol: *Ekonomía v novej ekonomike*, IURA EDITION, Bratislava, 2005, s. 154. HUSÁR, J. Hospodárska politika a hospodárske právo, In *STUDIA IURIDICA Cassoviensia* ISSN 1339-3995, ročník 1. 2013, číslo 1, s. 64 – 80.

³⁰ HUSÁR, J. Hospodárska politika a hospodárske právo, In *STUDIA IURIDICA Cassoviensia* ISSN 1339-3995, ročník 1. 2013, číslo 1, s. 64 – 80.

začali, v súlade s dlhým zoznamom odporúčaní, zavádzať programy a kontroly zamerané na predchádzanie a odhaľovanie manipulácie finančných výkazov, sprenevery majetku a iných typov podvodov. Závery celosvetového prieskumu kriminality v ekonomike (HK) vykonané spoločnosťou PricewaterhouseCoopers v roku 2007 však naznačili, že táto sebadôvera nestojí na úplne pevných základoch. Reakcie takmer 800 spoločností pôsobiacich v strednej a východnej Európe ukázali, že 37% podvodov bolo odhalených vnútornými kontrolami, čo predstavuje 11% nárastu za posledné dva roky (*kontrolované boli roky 2006 a 2007*). Aj napriek tomu nárastu však boli až takmer dve tretiny (63%) podvodov odhalené prostriedkami, na ktoré nemajú dané spoločnosti a ich vedenie žiaden vplyv (*napríklad prácou polície, anonymnými hláseniami zvonku, alebo náhodne*). Existuje odhad, že sa v priebehu tohto hodnoteného obdobia (*dvoch rokov*) priemerná strata spoločnosti spôsobená trestnou činnosťou viac ako stonásobila. Pritom je nutné zdôrazniť, že tzv. nepriame náklady, strata príležitosti a iné, ktoré sa vyčíslit' nedajú, sú omnoho významnejšie.

Podľa názoru nami oslovených respondentov, tieto závery (*PwC - rok 2007*) je možné akceptovať aj v súčasnej dobe. Dokonca až 19 respondentov (40%) uviedlo, že bez aktivít príslušníkov polície nie je možné dosiahnuť požadovanú účinnosť a efekty pri zabezpečovaní ochrany ekonomiky pred kriminálnym konaním – kontrolu kriminality v ekonomike (*funkcie prevencie a represie*). Unisono sa zhodli aj v tom, že neustále, nepremyslené organizačné zmeny v policajno-bezpečnostných zložkách, ktoré boli odštartované po roku 1989, často smerovali práve k paralyzovaniu aktivít polície, ktoré do tejto doby veľmi systematicky a cieľavedome plnili úlohy na úseku ochrany ekonomiky.³¹

2.2 Ochrana ekonomiky uplatňovaním princípu ultima ratio

Jednou zo základných podmienok činnosti ľudí v spoločnosti je náležitá úprava ich správania sa, ktoré v sebe predovšetkým zahŕňa stanovenie určitých vzťahov vo všetkých oblastiach ich pôsobenia. Úlohou právneho poriadku v spoločnosti je do istej miery zaistenie určitej stability spoločenských vzťahov regulovaných právom, ako aj vytváranie priestoru pre ich ďalší rozvoj. Právo teda zabezpečuje ochranu spoločenských vzťahov pred ich porušením respektíve ohrozením tým, že stanovuje pravidlá správania sa.³²

³¹ Právo (denník ČR) z 24. 5.1997: Rozhovor s JUDr. Tomášom Sokolom (bývalý MV ČR). „*Polícia tu pracuje v určitej atmosfére. Na začiatku bola atmosféra do ničoho sa nepleťte, to nie je váš problém, to si postrážia sami vlastníci*“. *Polícia sa tak po roku 1989 chovala a teraz je napádaná za nečinnosť pri nezákonnej privatizácii, rozkrádání majetku...*

³² ĎURANA, V. - KORGO, D. - MAŠLANYOVÁ, D. *Trestné právo hmotné - všeobecná časť*, Bratislava: Akadémia PZ, 1995, s. 3.

Z predchádzajúcej prezentácie je zrejmé, že v zaužívaných názoroch odbornej, ako aj laickej verejnosti na úlohy a funkcie jednotlivých odvetví práva, v systéme ochrany ekonomiky, badať takmer protichodné názory. Podľa názoru nami oslovených respondentov (v *procese riadených rozhovorov*), osobitne tieto rozpory registrujú pri podceňovaní, resp. preceňovaní trestného práva. U laikov prevažuje preceňovanie miesta trestného práva v právnom poriadku a zdôrazňovanie jeho ochrannej funkcie, spojenej zároveň s nekritickým videním jeho pozície, ako základného usmerňovača spoločenských vzťahov pri prisnom, rigoróznom uplatňovaní sankcií v procesoch riešenia existujúce spoločensko-ekonomické problémy. Tento trend oslovení respondenti registrujú najmä v situáciách prijímania množstva trestných oznámení (*a nielen úplne z radov laikov*), často celkom zreteľne majúci demonštratívne viac občiansko-právny, ako skutočne trestno-relevantný dôsledok. Na druhej strane odborná verejnosť oveľa dôkladnejšie vníma trestné právo v kontexte jeho regulatívnej a predovšetkým ochrannej funkcie. To sa prejavuje jednak v jej legislatívnej činnosti a v aplikačnej praxi. Bez ohľadu na úplnosť odborná verejnosť, dôslednejšie vníma pozíciu a rolu trestného práva v intenciách ich dogmatických charakteristík v právnom štáte, ako najprísnejší prostriedok, ktorý má štát k dispozícii pri zabezpečovaní ochrany ekonomiky. Právny štát, rešpektujúc spoločenskú situáciu pri plnení svojich funkcií akceptuje, že participácia trestného práva v systéme ochrany ekonomiky musí byť opodstatnená. Takéto zakončenie sa obvykle vyjadruje formuláciou, že trestné právo predstavuje prostriedok „poslednej inštancie“, resp. „ultima ratio“, rep. „princíp ultima ratio“³³. V plnom rozsahu má tento princíp má byť uplatňovaný (*akceptovaný*) v systéme ochrany ekonomiky.

Napríklad názory na pozíciu a rolu trestného práva v systéme ochrany ekonomiky je možné doplniť postojom J. Musila. Ten vo svojom stanovisku konštatuje, aj napriek akejkoľvek nejasnosti doterajšieho vývoja trestnej politiky, že sa viac menej dá vysledovať určitá základná línia a síce zachovávanie vedúceho princípu subsidiarity trestnej represie. V literatúre a v praxi sa tento princíp označuje aj inými termínmi: *pomocná úloha trestného práva, obmedzenie trestného práva alebo „princíp ultima ratio“* Tento princíp býva vysvetľovaný v dvojakom zmysle:

- ✓ v užšom slova zmysle - v pomere k iným právnym odvetviám: trestnoprávna ochrana má nastať až tam, kde nepostačí ochrana poskytovaná inými právnymi odvetviami (*právom občianskym, správnym, finančným, ...*),

³³ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné – všeobecná časť*. Bratislava, Iurea edition, 2006, s. 24.

- ✓ v širšom slova zmysle - v pomere ku všetkým formám sociálnej intervencie: *trestnoprávna ochrana má nastať až tam, kde nepostačia akékoľvek opatrenia, napr. ekonomické, politické či sociálne opatrenia.*³⁴

Vymedzenie základných a najvšeobecnejších hraníc trestného práva ako jeho limitov, pri dôslednom chápaní tohto právneho odvetvia ako spomenutého princípu ultima ratio, definuje predovšetkým Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (*znenie čl. 1 Protokolu č. 4 k tomuto dohovoru s pomenovaním „Zákaz uväznenia pre dlh“*), Ústava Slovenskej republiky (*d'alej len „Ústava“*) vo viacerých svojich ustanoveniach (*čl. 1 ods. 1 - Slovenská republika je nezávislý, demokratický a právny štát; čl. 2 ods. 2 a 3 konkretizuje ponímanie právneho štátu ustanovením, že - štátne orgány môžu konať iba na základe Ústavy, v jej medziach, rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Každý môže robiť, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby robil niečo, čo zákon neukladá*). Prelínanie sa naznačených východísk ústavného a trestného práva je možné pozorovať najmä v 2. hlave Ústavy, upravujúcej *základné práva a slobody, zákonné obmedzenia* ktorých, podľa Ústavy, *musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky. Pri obmedzovaní základných práv a slobôd si musíme dávať záležať na ich podstate a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ* (*čl. 13 ods. 3,4*).³⁵

My zastávame názor, že práve z týchto uvedených východísk možno potom určiť, že trestné právo má z podstaty práva ultima ratio miesto len tam, kde sú iné prostriedky ochrany práv fyzických a právnických osôb vyčerpané, neúčinné alebo nevyhovujúce. Štát pri zabezpečovaní ochrany ekonomiky prostriedky trestného práva môže presadzovať len na báze zdržanlivosti, t. j. tam, kde iné nástroje práva zlyhali alebo sú neefektívne, nevýstižné, neprimerané a nevhodné. Trestnoprávnu zodpovednosť a trestnoprávnu kvalifikáciu určitého konania ako trestného činu, ktoré má súkromnoprávny základ, je potrebné pokladať za krajný právny prostriedok, ktorý má význam najmä celospoločenský, t. j. z hľadiska ochrany základných spoločenských hodnôt. V princípe však nemôže slúžiť ako prostriedok nahrádzujúci ochranu práv a právnych záujmov

³⁴ MUSIL, J.: Respektuje český zákonodárce princíp subsidiarity trestní represe? In *Kriminalistika*, roč. 40, 2007 č. 3, s. 162.

³⁵ Z ďalšieho vymedzenia základných ľudských práv a slobôd, politických, hospodárskych, sociálnych, kultúrnych práv, práva na súdnu, inú právnu ochranu a mnohých ďalších práv. Podstatným je tiež ústavné deklarovanie toho, že nikoho sa nedá sťahovať alebo pozbaviť slobody inak, než z dôvodov a spôsobom, ktorý stanoví zákon. Mimoriadne dôležitým je ustanovenie, podľa ktorého sa nikoho nedá pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok (článok 17 ods. 2). Každý má tiež právo na ochranu pred neodôvodneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (článok 19 ods. 2). V článku 35 ods. 1 Ústava zaručuje každému právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikáť a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť. Nakoniec článok 49 Ústavy zakotvuje, že len zákon určí, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, respektíve iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

jednotlivca v oblasti súkromnoprávných vzťahov, kde záleží predovšetkým od individuálnej aktivity jednotlivca, aby si strážil svoje práva, ktorým má súdna moc dať k dispozícii ochranu. Je však neakceptovateľné, aby túto ochranu aktívne preberali orgány činné v trestnom konaní, ktorých úlohou je zväčša ochrana celospoločenských hodnôt a nie priamo konkrétnych subjektívnych práv jednotlivca, ktoré svojou povahou spočívajú v súkromnoprávnej oblasti. V právnom štáte je nedovolené, aby prostriedky trestnej represie slúžili k uspokojovaniu subjektívnych práv súkromnoprávnej povahy, ak nie sú v tesnej blízkosti splnené všetky predpoklady vzniku trestnoprávnej zodpovednosti³⁶. V skutočných prípadoch aplikačnej praxe je preto mimoriadne dôležitým zohľadniť mimotrestné právne normy a skutočnosť, že posudzovaný skutočný prípad sa môže dotýkať zmluvných vzťahov (najmä obchodných, resp. občianskoprávných) medzi subjektmi súkromného práva, charakterizovaných vysokým stupňom aplikovania autonómie vôle zmluvných strán. Obsah týchto právnych vzťahov je zvyčajne vymedzený vôľou zmluvných strán. Preto aj pri prejavovaní tolerancie verejnoprávnej povahy trestného práva je potrebné trvať na tom, že akékoľvek úvahy vzťahujúce sa práv a povinností účastníkov právneho vzťahu majú podklad v konkrétnom obsahu konkrétnej zmluvy. V opačnom prípade prichádza k neprípustnému verejnoprávnemu zásahu do súkromnoprávneho vzťahu.

Z množstva káuz tzv. *ekonomickej povahy*, v ktorých je použitý princíp ultima ratio je možné uviesť tie, u ktorých predovšetkým podnikatelia popri trestných oznámeniach podali tiež súdne obchodnoprávne, alebo občianskoprávne žaloby, resp. iné podobné návrhy napr. v správnom konaní. V takýchto prípadoch je princíp ultima ratio prvoradá v rámci posudzovania predbežných otázok podľa § 7 Trestného poriadku. V zmysle tohto ustanovenia totiž orgány činné v trestnom konaní a súd ohodnocujú samostatne predbežné otázky, ktoré sa v konaní objavia, ak je o takej otázke právoplatné rozhodnutie súdu, Súdneho dvora Európskych spoločností, Ústavného súdu Slovenskej republiky alebo iného štátneho orgánu. Orgány činné v trestnom konaní a súd sú takým rozhodnutím spútané, pokiaľ nejde o posúdenie viny obvineného. Zhodnotenie viny obvineného je rozhodnutie o všetkých znakoch trestného činu. Takéto právoplatné uznesenie je potom len dôkazom, ktorý orgán činný v trestnom konaní a súd študujú a hodnotia podľa zásady voľného hodnotenia dôkazov (§ 2 ods.12 Trestného poriadku). O samotnej dočasnej otázke však musia rozhodnúť sami³⁷.

Pri zásadnom postihu trestnej činnosti v ekonomike je však potrebné trestnoprávne pôsobenie v oblasti ekonomiky usmerniť tak, aby priestor, v ktorom sa pohybujú hospodárske subjekty na ekonomickom trhu, nebol trestným právom príliš zužovaný. Takéto pôsobenie by

³⁶ Rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. I. ÚS 4/04.

³⁷ ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom. Eurokódex, Poradca podnikateľa, Žilina, 2006, s. 46.

nadmerne obmedzovalo ekonomické intenzívne činnosti týchto subjektov (*podnikateľov, obchodných spoločností a ostatných právnických osôb*) a v konečnom dôsledku by smerovalo proti zmyslu pôsobenia trestného práva v ekonomike.³⁸ To sa týka najmä predčasne dokonaných trestných činov, abstraktných ohrozovacích deliktov a trestných činov v ekonomike spáchaných z nedbanlivosti.

Pre úplnosť sa žiada poznamenať, že vplyv trestného práva na reguláciu podnikateľského prostredia - tak vo forme legislatívnej činnosti ako aj aplikácie - musí byť o to intenzívnejší, o čo menej stále a štandardné sú ekonomické vzťahy plynúce z trhového prostredia, a o čo pretrvávajúcou je mentalita niektorých podnikateľov a z nej plynúci úmysel konať na úkor ostatných podnikajúcich a predovšetkým štátu.³⁹

Záver

Najdôležitejším článkom právneho poriadku je úprava právnych vzťahov a aplikačná činnosť právnych subjektov, čo na jednej strane zabezpečuje dobrovoľné plnenie právnych noriem a na strane druhej sú definované (*dané*) zákonné podmienky, umožňujúce použitie rôznych sankcií za ich porušenie. Všetky (*články*) prvky mechanizmu právnej úpravy musia spolu súvisieť, sú:

- ✓ spojené funkčne, každý prvok plní významnú úlohu v systéme, kvalitou svojej práce podmieňuje fungovanie ďalších prvkov,
- ✓ v koordinačnom vzťahu, pretože len vzájomné prepojenie, zladenie, umožňuje náležité fungovanie systému,
- ✓ vo vzťahu nadriadenosti a podriadenosti, čo spôsobuje vnútornú jednotu mechanizmu ako systému a jeho stabilitu.

Z uvedeného je zrejmé, že právna úprava spoločenských vzťahov je potrebná spoločenská realita. Právne prostriedky plnia funkciu ustálených noriem chovania, ktoré určujú čo je možné, čo dovolené a čo zakázané. Právne prostriedky sú veľmi dôležité a plnia významnú ochrannú, regulatívnu úlohu pri predchádzaní kriminalite, pri jej odhaľovaní, dokazovaní

³⁸ ŠAMAL – PÚRY – SOTOLÁŘ – ŠTENGLOVÁ: Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. C. H. Beck, 2001, s. 5.

³⁹ ŠANTA, J. - ŽILINKA, M. Ekonomická trestná činnosť a princíp ultima ratio. In *Justičná revue*, roč. 59, 2007, č. 12, s. 1646 – 1 654

a stíhaní. Sú adresované občanom, úradným osobám, štátnym orgánom, štátnym, politickým a spoločenským organizáciám apod.

Ochranu ekonomiky pred trestnou činnosťou zabezpečujú nielen Policajný zbor, prokuratúra, ale aj ďalšie inštitúcie, ktoré svoju činnosť realizujú v zmysle a rozsahu právnych noriem. Predovšetkým sú to ministerstvá, Národná banka Slovenska, kontrolné inštitúcie, živnostenské úrady, finančné úrady, colnice, úrady práce, poisťovne, a iné.

Ak vykonáme komplexnú analýzu jednotlivých druhov kriminality a výsledky týchto analýz podrobíme komparácii, dôjdeme k záveru, že kriminalita v ekonomike vykazuje niektoré znaky, ktoré sú zhodné s inými druhmi trestných činov, alebo podstatne odlišné. Predovšetkým z tohto dôvodu môžeme pri odhaľovaní a dokumentovaní tohto druhu kriminality použiť aj tzv. štandardné právne prostriedky obvykle využívané pri odhaľovaní a zabezpečovaní kontroly iných druhov kriminality. Policajná prax i výsledky nami vykonaného výskumu potvrdzujú fakt, že doposiaľ využívané právne prostriedky v mnohých prípadoch nepostačujú, alebo nie sú v spoločenskej praxi dostatočne efektívne a účinné.

K efektívnosti používaných prostriedkov na odhalenie trestných činov kriminality v ekonomike je potrebné využívať tzv. ofenzívne postupy (*prostriedky*). Z odpovedí, ktoré prezentovali v dotazníku respondenti sme zaznamenali, že nie je možné taxatívne určiť, ktoré príčiny najvýraznejším spôsobom ovplyvňujú efektívne použitie právnych prostriedkov a procesných postupov pri odhaľovaní trestných činov kriminality v ekonomike.

Uvedený názor má logický základ, ktorý je možné charakterizovať nasledovnými úvahami:

- ✓ trestný čin (*časť celku – kriminality*) je páchaný vždy v iných situáciách (*bezpečnostná, kriminálno-policajná, kriminalistická, operatívna, vyšetrovacía a iné*), ktorých štruktúru, vo svojich detailoch, tvoria individuálne komponenty a to predovšetkým z hľadiska miesta, času ich vzniku a existencie. Aj v tomto prípade platí axióma, že na svete neexistujú dve formy vytvorené z úplne zhodných vlastností. V plnom rozsahu to platí pre trestné činy páchané v ekonomike.
- ✓ Kriminalita v ekonomike je odolná voči policajným a justičným zásahom. Uvedené konštatovanie potvrdzuje fakt, že jej konkrétne prejavy sú skryté, pričom následky tejto trestnej činnosti sa prejavujú rozptýlene. Časový interval, ktorý uplynie od doby začatia páchania, až po dobu, kedy sa prejavia, je pomerne veľký (*výsledky výskumu potvrdzujú – 85% viacej ako jeden rok*).
- ✓ Súbor znakov, ktoré tvoria kriminálny obsah spôsobov páchania trestných činov v ekonomike, je dominantne ovplyvnený spoločensko-ekonomickou formáciou,

v ktorej vznikajú a subjektom (*znak skutkovej podstaty trestného činu*), ktorý ich vytvára. Z uvedených dôvodov sú registrované neustále nové spôsoby a formy páchania. Aj napriek tomu, že iné formy konaní výrazným spôsobom poškodzujú alebo ohrozujú spoločnosť (*napr. znevýhodňujú iné subjekty pri realizovaní ekonomických aktivít a pod.*), nie sú postihované v zmysle trestného práva, pretože spoločnosť doposiaľ na ne adekvátnym spôsobom (*operatívne*) nezareagovala, napr. vytvorením novej skutkovej podstaty trestného činu v Trestnom zákone.

- ✓ „Demokracia“ a liberalizácia podmienok, za ktorých je možné realizovať aktivity v ekonomike rozšírila počet potenciálnych páchatel'ov tejto trestnej činnosti. Z uvedeného dôvodu tieto subjekty je možné zaradiť do rôznych sociálnych, spoločenských vrstiev. Zovšeobecnením výsledkov hodnotenia ich kriminologického profilu je možné vysloviť záver, že ide o subjekty disponujúce potrebným poznaním, ktoré sú schopné využiť k páchaniu a utajovaniu trestnej činnosti.
- ✓ Nemenej dôležitou okolnosťou, ktorá vytvára obranné mechanizmy proti účinnému a efektívnemu pôsobeniu právnych prostriedkov pri zabezpečovaní kontroly tohto druhu kriminality je hospodárska sila vytváraná práve z dosahovaných kriminálnych ziskov. Časť týchto finančných zdrojov je využívaná (*v čase páchania, resp. po spáchaní*) k najímaniu odborných služieb (*právnych, ekonomických*), k podplácaniu, ovplyvňovaniu svedkov, a taktiež ku korupcii úradníkov vrátane polície a sudcov. To všetko sú faktory, ktoré výrazným spôsobom sťažujú (*v mnohých prípadoch znemožňujú*) prácu na úseku ochrany ekonomiky, výrazne sa to dotýka samotného procesu odhaľovania trestných činov v ekonomike.

Rešpektujúc uvedené konštatovanie pri charakterizovaní faktorov, ktoré z pohľadu práva ovplyvňujú voľbu taktiky ochrany ekonomiky pred kriminalitou, je potrebné stanoviť konkrétne tie, ktoré dominantne ovplyvňujú uvedenú činnosť. Orgány činné v trestnom konaní a súd navyše nemôžu prehliadať zjavnú skutočnosť, že nástroje, pomocou ktorých sa uskutočňuje trestnoprávna ochrana, obmedzujú základné práva a slobody, a len prísne rešpektovanie princípu ultima ratio zaručuje, že takéto obmedzenia bude možné okrem toho považovať za proporcionálne s účelom sledovaným trestným konaním. Jednotlivé zložky proporcionality pritom sú nevyhnutnosť, spôsobilosť, a adekvátnosť použitia trestnoprávneho prostriedku ochrany, ktoré súčasne vyjadrujú nutnosť zodpovedania otázky, či neexistuje

náhradné riešenie v netrestnej oblasti, ktoré by predstavovalo menšie obmedzenie základných práv určitej osoby.

Z princípu nevyhnutnosti vychádza, že možnosť využiť trestnoprávny prostriedok nesmie byť natoľko jednoduchá a zvyčajná, aby pre oprávnené subjekty bolo najvýhodnejšie celkom rezignovať na aktívnu ochranu ich práv a záujmov v takej miere, ktorú od nich treba rozumne požadovať. Takýto stav by totižto odporoval princípu ultima ratio (krajný prostriedok), ale aj zásade *vigilantibus iura* (právo pomáha ostražitým).⁴⁰

„Klasické trestné právo bolo vo svojej dobe jediným zdrojom odpovede na otázku, ako riešiť problém kriminality, ako postupovať voči páchatelom trestných činov, akým spôsobom ich trestať. Postupne sa v historickom vývoji vedy trestného práva cestou jednak vednej špecializácie, jednak funkčnej diferenciacie spresnila úloha trestného práva, ohraničili jeho obsahové stránky a sformovali sa odbory, ktoré pokrývajú vlastnou konkrétnou metodológiou a metódami celú oblasť trestnej činnosti a jej páchatelov tak, že veda trestného práva sa v súlade so svojimi funkciami môže sústrediť na rozhodujúci a základný problém: otázku trestnoprávneho vzťahu a na jeho základe otázku trestnej zodpovednosti a jej dôsledkov.“

*Svojim spôsobom má teda medzi odborními tvoriacimi vedný základ boja s kriminalitou, veda trestného práva východzie postavenie, ktoré vyplýva okrem iného z toho, že svojimi prostriedkami, pojmovým aparátom, vymedzuje oblasť záujmu pre ďalšie súvisiace odbory tým, že sa podieľa na teoretickom i praktickom ohraničení trestnej činnosti, trestných konaní a trestnej zodpovednosti vrátane ich zákonných dôsledkov...“*⁴¹

Zoznam bibliografických odkazov

1. BALOUN, V. 1999. Ekonomická kriminalita: hospodárska a finanční kriminalita, In *Kriminalistika* ISSN 1210-9150, 1999, roč. 32, č. 4, s. 273-281.
2. BUZALKA, J. 2012. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava: Akadémia PZ, 168 s. ISBN 978-80-8054-547-5.
3. ČENTĚŠ, J. a kol. 2006. *Trestný poriadok s komentárom*. Žilina: Eurokódex, Poradca podnikateľa, 696 s., ISBN 80-88931-48-7.

⁴⁰ ŠANTA, J. - ŽILINKA, M. Ekonomická trestná činnosť a princíp ultima ratio. In *Justičná revue*, 59, 2007, č. 12, s. 1646 – 1 654

⁴¹ IVOR, J.: Veda trestného práva a policajno-bezpečnostná veda, In *Zborník materiálov z vedeckého seminára: „Konštituovanie policajno-bezpečnostnej vedy“* konaného dňa 6. 11. 1996, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 115 - 116.

4. ĎURANA, V. - KORGÓ, D. - MAŠLÁNYOVÁ, D. 1995. *Tr. právo hmotné - všeobecná časť*, Bratislava: Akadémia PZ, 161 s.
5. ERNEKER, J. – PORADA, V. a kol. 2006. *Poznávání potřeb a transfer vědeckých poznatků do policejní praxe*. Praha: PA ČR Praha, 232 s. ISBN 80-7251-217-X.
6. GORNIOK, O. 1994. *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 199 s. ISBN 9788301114671.
7. HOLOMEK, J. – ŠIMANOVSKÁ, T. 2002. *Úvod do metodológie praktických vied: Policajné vedy ako vedy praktické*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 163 s. ISBN 80-8054-249-X.
8. HUSÁR, J. 2013. Hospodárska politika a hospodárske právo, In *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, ISSN 1339-3995, 2013, roč. 1, č. 1, s. 64 – 80.
9. IVOR, J. a kol. 2006. *Trestné právo hmotné – všeobecná časť*. Bratislava: Iura edition, 2006, 993 s. ISBN 80-8078-101-X.
10. IVOR, J. 1996. Veda trestného práva a policajno-bezpečnostná veda. In *Zborník materiálov z vedeckého seminára: „Konštituovanie policajno-bezpečnostnej vedy“ konaného dňa 6. 11. 1996*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, ISBN 80-8054-004-7, s. 115 – 116.
11. KYLAR, M. 1997. Predmet finanční kriminality. In *Kriminalistika*, ISSN 1210-9150, 1997, roč. XXX., č. 4, s. 302 - 310.
12. LIŠOŇ, M. a kol. 2012. *Odhaľovanie a dokazovanie trestných činov v ekonomike: Projekt vedecko-výskumnej úlohy*. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. - 33 l. VÝSK.
13. LIŠOŇ, M. 2001. *Odhaľovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia PZ, 2001. 158 s. ISBN 80-8054-170-1.
14. LIŠOŇ, M., FURMAN, L. a kol. 1998. *Kriminalita páchaná v ekonomike. 1. časť*. Bratislava: A PZ, 1998, 133 s. ISBN 80-8054-085-3.
15. LISÝ, J. a kol. 2005. *Ekonomía v novej ekonomike*, Bratislava: IURA EDITION, 2005, 622 s. ISBN 80-8078-063-3.
16. MUSIL, J. 2007. Respektuje český zákonodárce princíp subsidiarity trestní represe? In *Kriminalistika*, ISSN 1210-9150, 2007, roč. 40, č. 3, s. 161-175.
17. OTTOVÁ, E. 2006. *Teória práva*. Šamorín: Heuréka 2006, 306 s. ISBN 80-89122-37-X.
18. PAWERA, R. 1997. Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy In. ŠIMOVIČEK, I. a kol. *Policajná veda*, Bratislava: A PZ Bratislava, 1997, s. 121 – 139.

19. PORADA, V. a kol. 2001. *Kriminalistika*, Brno: CERM, 2001. 746 s. ISBN 80-7204-194-0.
20. Prezídium Policajného zboru - Evidenčno-štatistické systém kriminality.
21. Rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. I. ÚS 4/04.
22. SCHEINOST, M. a kol. 2004. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2004. 169 s. ISBN 978-8073380311.
23. ŠÁMAL, P .- PÚRY, F. - SOKOLÁŘ, A. - ŠTENGLOVÁ, I. 2001. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C.H.Beck, 2001. s.776. ISBN 80-7179-493-7.
24. ŠANTA, J.- ŽILINKA, M. 2007. Ekonomická trestná činnosť a princíp ultima ratio. In *Justičná revue*, ISSN 1335-6461, 2007, roč. 59, č. 12, s. 1 646 – 1 654.
25. ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v platnom znení
26. zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení,
27. zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách v platnom znení
28. zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (*daňový poriadok*) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení
29. zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení
30. zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v platnom znení
31. zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v platnom znení
32. zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v platnom znení

Jaroslav Klátik¹

Niekoľko poznámok k posudzovaniu recidívy z pohľadu teórie a praxe²

Kľúčové slová

recidíva, kriminálna recidíva, súdna prax, súhrnný trest, mnohosť trestnej činnosti, odsudzujúci rozsudok, zbíhajúca sa trestná činnosť, obzvlášť nebezpečná recidíva

Abstrakt

Príspevok je zameraný na problematiku recidívy, ktorá predstavuje jeden z prípadov mnohosti trestnej činnosti toho istého páchatel'a. Z trestnoprávneho hľadiska recidíva znamená, že páchatel' sa dopustí ďalšieho trestného činu po tom, ako ho súd právoplatne odsúdil za iný, predchádzajúci trestný čin. Aplikčné problémy, ktoré zohľadňuje najmä súdna prax sa zaoberajú najzávažnejšími prípadmi recidívy spočívajúcej v tom, že páchatel' opätovne spácha zločin alebo opätovne spácha obzvlášť závažný zločin. Toto spôsobuje zvýšenie dolnej hranice zákonom ustanovenej trestnej sadzby o jednu polovicu, resp. o dve tretiny. Je neprípustné zvyšovať dolnú hranicu trestnej sadzby súčasne z dôvodu prevažujúceho pomeru príťažujúcich okolností a z dôvodu opätovného spáchania zločinu, resp. obzvlášť závažného zločinu.

Keywords

recidivism, criminal recidivism, court practice, collective punishment, multiple crime, conviction, converging crime, serious recidivism

Abstract

The article focuses on the recidivism issues that represents one of the cases of multiple crimes carried by offender. From a criminal point of view, recidivism means that the offender commits another criminal offence after the court has sentenced the offender of another previous criminal offence. Applicable problems, which are mainly considered by case law, deal with the most serious cases of recidivism, consisting in the offender re-committing a crime or re-committing more serious crime. This causes an increase in the lower threshold of penalty by half or two thirds. It is unacceptable to increase the lower threshold of the penalty at the same time due to prevailing ratio of aggravating circumstances and due to the re-commission of the crime or serious crime.

¹ prof. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD., vedúci Katedry trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín Právnickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

² Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA „Recidíva ako kritérium hodnotenia účinnosti alternatívneho trestania“ č. 1/0025/20 / The contribution was elaborated as a part of the research project VEGA „Recidivism as an Evaluating Criterion of the Effectiveness of Alternative Punishment“ No. 1/0025/20.

Úvod

Recidíva je jedným z prípadov mnohosti trestnej činnosti toho istého páchatel'a.³ Z trestnoprávneho hľadiska recidíva znamená, že páchatel' sa dopustí ďalšieho trestného činu po tom, ako ho súd právoplatne odsúdil za iný, predchádzajúci trestný čin. Odsúdeným sa podľa § 10 ods. 13 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku (ďalej len „TP“) rozumie ten, proti ktorému bol vydaný odsudzujúci rozsudok, ktorý už nadobudol právoplatnosť, to však neplatí, ak je odsúdenie zahladené. Povahu odsudzujúceho rozsudku má aj trestný rozkaz.⁴ Recidívu je potrebné dôsledne odlišovať od súbehu. Ak ide o trestný čin spáchaný skôr, ako bol súdom prvého stupňa vyhlásený odsudzujúci rozsudok za iný jeho trestný čin, niet pochybností o tom, že oba tieto trestné činy treba považovať za spáchané v súbehu. Recidíva znamená opakovanie, návrat niečoho. Tento pojem využíva mnoho rôznych (aj neprávnych) odvetví, nielen trestné právo za opakované páchanie trestnej činnosti tým istým páchatel'om. Pre odlišenie od ostatných odvetví používa kriminológia pojem - tzv. kriminálna recidíva. Tento pojem označuje stav páchatel'a, ktorý po predchádzajúcom odsúdení právoplatným rozsudkom spácha nový trestný čin.⁵ Teda musia byť dodržané dva základné aspekty, a to právoplatný odsudzujúci rozsudok a trestný čin spáchaný po nadobudnutí právoplatnosti predchádzajúceho odsudzujúceho rozsudku. Táto definícia však nie je komplexná a definuje kriminálnu recidívu iba z hľadiska trestnoprávneho. Podľa tohto náčrtu však možno recidívu vnímať z hľadiska kriminologického a penologického hľadiska.

1 Recidíva páchatel'ov

Recidíva páchatel'ov, označovaná aj ako tzv. kriminálna recidíva je celosvetovo vnímaná ako veľmi závažný problém, a to z pohľadu trestného práva, kriminológie a penológie. Pri boji proti recidíve je však nutné uplatňovať aj poznatky z ďalších vedných odborov, napr. kriminalistiky, psychiatrie, psychológie, sociológie a podobne.⁶ Relatívne konštantný,

³ MENCEROVÁ, I. 2013. *Mnohosť trestnej činnosti*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 8 a nasl.

⁴ KLÁTIK, J. 2006. Trestný rozkaz po rekodifikácii a jeho význam pre rýchlosť a efektívnosť trestného konania. In *Justičná revue : časopis pre právnu prax* / Bratislava : Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SR, roč. 58, č. 12, s. 1816 a nasl.

⁵ SUCHÝ, O. 1994. Postavení nebezpečných recidivistů v mezinárodním srovnání. In *Právní rozhledy*. 1994, roč. 2, č. 11, s. 35.

⁶ KOZON, A. 1992. Náhl'ad na prevenciu recidívy jedincov v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. *Justičná revue*. 1992, roč. 44, č. 8 – 9, s. 56.

v súčasnosti skôr narastajúci podiel recidivistov trvalo ovplyvňuje stav a vývoj kriminality na Slovensku a svojím spôsobom hovorí o resocializačných účinkoch trestnoprávneho systému. Recidivisti prejavujú zvýšenú rezistenciu proti snahám spoločnosti, ktoré sú zamerané na korekciu ich antisociálneho správania. Problematika recidívy je veľmi závažná. Po roku 1989 podiel recidivistov na celkovej kriminalite ľahko poklesol a záujem takého skúmania sa tak obrátil na prvopáchateľov s cieľom zabrániť potenciálnej recidíve. Avšak po zmene trendu, kedy opäť začalo dochádzať k nárastu trestných činov páchaných recidivistami oproti trestným činom páchaných prvopáchateľmi, sa záujem o skúmanie kriminálnej recidívy nevrátil. Téma recidívy tak v súčasnosti nie je dostatočne spracovaná a nie sú vykonávané ani žiadne dlhodobé, resp. niekoľkoročné vedecké výskumy, ktoré sú pre zistenie možných príčin a pre overenie funkčnosti preventívnych opatrení kľúčové. Aj preto projekt VEGA č. 1/0025/20 riešený na Právnickej fakulte UMB v Banskej Bystrici pod názvom „*Recidíva ako kritérium hodnotenia účinnosti alternatívneho trestania*“ skúma aj možné príčiny vzniku opakovaného páchania trestných činov po právoplatnom odsúdení. Kriminologické chápanie pojmu recidíva je oveľa širšie ako trestnoprávne, pretože v ňom vidí opätovné spáchanie trestného činu bez ohľadu na to, či bol páchatel' za predchádzajúci trestný čin odsúdený, stíhaný alebo či bol trestný čin vôbec odhalený. Penologické, čiže penitenciárne chápanie je naopak vymedzené oveľa užšie. Za recidívu považuje prípad, kedy je tá istá osoba najmenej druhýkrát vo výkone trestu odňatia slobody. Najčastejšie je však pojem kriminálna recidíva používaný v trestnoprávnom chápaní, kde kľúčovým faktorom je práve právoplatnosť odsudzujúceho rozsudku.⁷ V prípade spáchania trestného činu pred vyhlásením odsudzujúceho rozsudku nejde o recidívu, ale o druhú formu mnohosti trestných činov, teda o súbeh.⁸ Recidívou v tomto chápaní nie je ani, ak páchatel' spácha ďalší trestný čin po vyhlásení odsudzujúceho rozsudku, ale pred nadobudnutím právoplatnosti. Túto situáciu odborná literatúra označuje ako "nepravú recidívu" či "zdanlivú recidívu". Penologické chápanie je naopak využívané vo veľmi obmedzenej miere, a to s ohľadom na skutočnosť, že predchádzajúce umiestnenie vo výkone trestu odňatia slobody o osobnosti páchatel'a a o možnosti ďalšieho páchania trestnej činnosti takmer nič nehovorí. Práve vykonanie nepodmienečného trestu odňatia slobody môže byť totiž príčinou následnej recidívy. Kriminologické chápanie je naopak veľmi široké, lebo o osobnosti páchatel'a a o vývoji jeho ďalšej trestnej činnosti hovorí najviac, keďže vychádza z faktického stavu. Z tohto

⁷ MENCEROVÁ, I. 2020. Recidíva. 14. kapitola. In *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované vydanie*. ed. Klátik J. a kol. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 215-218.

⁸ KLÁTIK, J. 2007. Problematika súbehu trestných činov a recidívy In *Aktuálne problémy vo vývoji práva SR a ČR* : medzinárodná konferencia 5. a 6. december 2007, Kaskády. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2008, s. 260 a nasl.

dôvodu môže byť spochybňovaná vhodnosť trestnoprávneho chápania, ktoré pre recidívnu činnosť stanovuje ako predpoklad skoršie právoplatné odsúdenie. Avšak v kriminologickom chápaní nie je recidíva vždy z prvého pohľadu zrejmá a v mnohých prípadoch je aj absolútne neidentifikovateľná. Stáva sa to v prípadoch, keď páchateľ za daný trestný čin nebol trestne stíhaný, a najmä v prípadoch, keď trestný čin nebol vôbec odhalený.⁹ Prípady neznámych páchateľov a latentnej kriminality sa veľkou mierou páchajú práve recidivistami a ich zahrnutie do štatistík by podiel recidivistov na páchaní trestnej činnosti značnou mierou zvyšovalo. Z uvedených dôvodov je tak trestnoprávne chápanie najvhodnejšie ako pre svoj rozsah, kde nerozlišuje, aký trest bol za spáchaný trestný čin uložený, tak aj pre ľahké rozpoznanie páchateľa a zároveň pre vylúčenie prípadov, keď nebolo isté, či stíhaná osoba bola skutočným páchateľom.¹⁰ Chápanie recidívy vyvoláva mnoho otázok, ktoré sú riešené v rôznych krajinách *de lege lata* aj *de lege ferenda* veľmi rozmanito. V popredí je otázka, či spáchaný trestný čin musí byť rovnakého druhu, prípadne rovnakej povahy. Pre riešenie tejto otázky sa systém recidívy rozdeľuje na špeciálnu, skupinovú a druhovú. V systéme špeciálnej recidívy je požiadavka, aby spáchané trestné činy boli rovnakého druhu, aby sa zhodovali v objekte, proti ktorému je čin (predmet útoku) namierený.¹¹ V právnom poriadku Slovenskej republiky sa stretávame s kombináciou týchto systémov recidívy. K ďalšej riešenej otázke patrí, či sa prihliada na dĺžku času, ktorý uplynul medzi jednotlivými trestnými činmi, alebo neprihliada. Systém recidívy je tak možné rozdeliť na trvalú a dočasnú. Pri systéme trvalej recidívy nezáleží na uplynulom čase medzi jednotlivými trestnými činmi. Naopak pri systéme dočasnej recidívy možno pri ukladaní trestu recidívu zohľadniť, len v prípade, že trestný čin bol spáchaný v určitom období po odsúdení za predchádzajúci trestný čin. Mnohé právne poriadky sa prikláňajú skôr k systému recidívy dočasnej a niektoré z nich obsahujú aj úpravu premlčania recidívy. Tento systém oveľa viac reflektuje spoločenský záujem, ktorého požiadavka na prísnejšiu represiu postupom času klesá.¹² Ďalším aspektom, ktorý je v právnych systémoch v súvislosti s recidívou vnímaný odlišným spôsobom, je, či postačuje za predchádzajúci trestný čin odsúdenie, alebo či za tento čin musí byť vykonaný trestom odňatia slobody úplne alebo čiastočne. Pri požiadavke nutnosti vykonania trestu odňatia slobody sa chápanie recidívy

⁹ KOZOŇ, A. 1992. Náhľad na prevenciu recidívy jedincov v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. *Justičná revue*. 1992, roč. 44, č. 8 – 9, s. 56.

¹⁰ BLATNÍKOVÁ, Š. 2005. Osobnosť recidívneho pachateľa a výkon dlhodobého trestu. In *České vězeňství*. 2005, roč. 13, č. 1, s. 16 a nasl.

¹¹ KLÁTIK, J. 2015. Trestná politika Slovenskej republiky a regulatívna funkcia trestného práva. In *Vplyv politiky na právo* : zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Piešťany, 8. 10. 2015. 1. vyd. - Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius, 2015, s. 178 a nasl.

¹² KUČHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol. 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 330.

približuje k penologickému chápaniu. Vo väčšine právnych poriadkov však postačuje odsúdenie bez vykonania trestu odňatia slobody, a to s odôvodnením, že samotné odsúdenie by malo byť pre páchatel'a dostatočnou výstrahou a odrádzaním od páchania ďalších trestných činov. V neposlednom rade možno chápanie recidívy posudzovať aj na základe toho, či ide o trestné činy úmyselné alebo nedbanlivostné. Pre ciele trestnej politiky by do poňatia pojmu recidíva mali spadať len dolozne trestné činy. Reakcie na recidívu sú zamerané najmä na potrestanie a nápravu páchatel'ov úmyselných trestných činov. Na páchatel'ov kulpóznych trestných činov by vplyv takéhoto trestania mohol mať naopak opačné účinky. Otázka zavinenia v chápaní recidívy v právnych poriadkoch väčšinou riešená nie je, a tak možno medzi recidivistu zahrňať páchatel'a ako úmyselných, tak aj nedbanlivostných trestných činov. Korektívom pre prípadné predchádzanie nežiadúcich následkov na páchatel'a kulpóznych trestných činov je v mnohých právnych poriadkoch voľná úvaha súdu. Právne poriadky sa líšia aj v reakciách na recidívu. Jedným zo spôsobov je zvýšenie dĺžky trvania trestu, ktoré môže prebiehať buď v rámci danej zákonnej trestnej sadzby, či navýšením hornej hranice ustanovenej trestnej sadzby bez zmeny druhu a povahy trestu. Ďalšou možnosťou zvýšenia trestu je všeobecné navýšenie rozmedzí trestnej sadzby. Tento spôsob zhoršenia sa na rozdiel od predchádzajúceho väčšinou viaže ku konkrétnemu trestnému činu a chápe tak recidívu ako opakovanie trestného činu rovnakého druhu. V tomto ohľade je mu veľmi podobný aj ďalší spôsob, kedy zvýšenie trestu za recidívu je súčasťou kvalifikovanej skutkovej podstaty a možnosť navýšenia trestnej sadzby tak záleží na konkrétnom trestnom čine. Okrem rôznych spôsobov zvýšenia trestu z dôvodu recidívy možno rozlišovať, či navýšenie trestu je stanovené obligatórne alebo fakultatívne. Trestné zákonodarstvo uprednostňuje úpravu fakultatívnu, kedy súd môže reagovať na rôzne individuálne prípady spôsobom, ktorý je najvhodnejší pre danú situáciu, do úvahy pri tom berie rôzne faktory, počnúc znaleckými posudkami, rodinné prostredie a správy o povesti odsúdeného. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „TZ“) pracuje s fakultatívnou úpravou a obligatórnu úpravou. Zvýšenie trestu je prenechané na úvahe súdu pri posudzovaní poľahčujúcich okolností, obligatórnu úpravu je potom možné pozorovať pri recidíve, ktorá je priamo súčasťou kvalifikovaných skutkových podstatí, kde obligatórne stanovuje vyššiu trestnú sadzbu.

2 Diferenciácia recidivistov

V posledných rokoch sa začala ozývať potreba väčšej diferenciácie medzi páchatel'ami. Do popredia sa dostala myšlienka nekompromisného prístupu k určitým typom páchatel'ov, u ktorých sa použitie prístupu restoratívnej spravodlivosti, resp. obnovujúcej spravodlivosti minula účinkom.¹³ Problémy s týmto typom páchatel'ov a nárast trestných činov páchaných recidivistami boli podnetom k vytvoreniu nových trestno-politických konceptov.¹⁴ Významné často aplikované ustanovenie je § 37 písm. m) TZ, ktoré zahŕňa medzi taxatívne vymenované príťažujúcich okolností aj recidívu. Tá vystihuje bližšie trestný čin, jeho povahu a závažnosť, tiež osobu a pomery páchatel'a, ktoré odrážajú možnosť jeho nápravy. V tomto prípade možno za nepravú recidívu považovať aj príťažujúcu okolnosť podľa § 37 písm. h) TZ, ktorá je však podľa teórie trestného práva hmotného považovaná najmä za súbeh trestných činov. Táto okolnosť je tu určená tzv. inštitútom zahladenia odsúdenia (§ 92 TZ), čomu sa venujem v štvrtej kapitole tohto príspevku v kontexte súdnej praxe pri trestaní recidívy. Všeobecne platí, že sa recidíva ako príťažujúca okolnosť sa nedá v týchto prípadoch uplatniť, pretože by potom bolo možné odporovať, že ide o obchádzanie zákona. Na druhej strane predchádzajúce spáchanie trestného činu, či už bolo odsúdenie zahladené, alebo nie, je nepochybne súčasťou povahy a závažnosti trestného činu a taktiež odrazom osobnosti a doterajšieho života páchatel'a.¹⁵ Predchádzajúca trestná činnosť hovorí o budúcej možnosti nápravy páchatel'a a o pôsobení trestu na jeho osobu, z čoho vyplýva aj páchatel'ova pravdepodobná prognóza jeho ďalšej trestnej činnosti.¹⁶ Príčiny recidívnej trestnej činnosti nemožno úplne chápať bez zreteľa na osobnosť páchatel'a, ktorá má určujúci význam pri páchaní trestnej činnosti. Určitá osobnostná charakteristika môže byť príčinou toho, že predchádzajúce resocializačné pôsobenie bolo neúčinné. Pri takomto páchatel'ovi sú často osobnostné rysy, ktoré sa považujú za typicky sa vyskytujúce pri osobe, ktorá pácha trestnú činnosť, výraznejšie a ľahšie odhaliteľné. Jasne viditeľná prítomnosť negatívnych vlastností sa veľmi často objavuje, a je pre nich typická,

¹³ KLÁTIK, J. 2017. Uplatňovanie restoratívnej justície a elektronického monitoringu na Slovensku a vo vybraných štátoch Európskej únie. In *1. Košické dni trestného práva : perspektívy vývoja európskeho trestného práva* : zborník vedeckých príspevkov. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2018, s. 272.

¹⁴ CHROMÝ, J. 2009. K právnemu pojetí recidívy v novém trestním zákoníku. In *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 11, s. 326.

¹⁵ BLATNÍKOVÁ, Š. 2005. Osobnost recidivního pachatele a výkon dlouhodobého trestu. In *České vězeňství*. 2005, roč. 13, č. 1, s. 17 a nasl.

¹⁶ KLÁTIK, J. 2015. Súbeh trestných činov. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi* : zborník príspevkov z 3. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou poriadanej Katedrou trestného práva Akadémie policajného zboru v Bratislave dňa 19. marca 2015. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015, s. 39.

najmä pri tzv. multirecidivistoch, ktorí už boli niekoľkokrát umiestnení do nepodmienečného výkonu trestu odňatia slobody. Naopak, pri tzv. pseudorecidivistoch, ktorí opätovný trestný čin spáchali skôr náhodne alebo príležitostne, je častá absencia týchto negatívnych vlastností. S osobnosťou páchatel'a je dôležité sa zoznámiť kvôli identifikovaniu vnútorných príčin jeho recidívnej trestnej činnosti, skúmať jej vývoj, podmienky, za ktorých sa formovala, motiváciu, ktorá viedla ku konkrétnemu protiprávnemu konaniu. Páchatelia sú často značne odolní proti snahám opätovného začlenenia do spoločnosti a bolo by tak vhodné resocializačné pôsobenie zosilniť. V súčasnej hektickej a uponáhľanej dobe sa však často spoločnosť obmedzí iba na uloženie trestu odňatia slobody (represívna funkcia) a spolieha sa na jeho výchovnú funkciu, ktorej výsledky však nie sú zaručené (preventívna funkcia). Vzhľadom k odlišným osobnostným vlastnostiam recidivistov má samotný trest odňatia slobody funkciu iba ochrannú a len dočasne blokuje nežiadúce správanie. Úsilie k resocializácii recidivujúcich páchatel'ov by tak malo byť zamerané práve na ich osobnosť, ktorej by mali byť prispôbené osobitné resocializačné programy, a na vytváranie pozitívnej motivácie (týka sa to najmä mladistvých recidivistov).¹⁷

3 Príčiny recidívy

Je veľmi ťažké hovoriť o príčinách recidívy, keďže každý recidivista je iná osobnosť, má iné prostredie, v ktorom vyrastal a tak o príčinách sa dá hovoriť s ohľadom na konkrétneho páchatel'a. Avšak vo všeobecnosti sa možno ustáliť na určitých podmienkach a príčinách páchania špeciálnej, resp. skupinovej a druhovej recidívy. Recidíva je spoločenským javom, ktorý je multifaktorovo podmienený. Príčiny tu nie sú tak zreteľné, pretože rovnaká príčina nevyvoláva rovnaký následok. K príčinám možno priradiť podmienky, teda akési situačné faktory, ktoré uľahčujú ich pôsobenie. Na páchaní trestnej činnosti, ako sociálneho javu, sa okrem vonkajších príčin podieľa aj osobnosť páchatel'a, jeho vedomie, vlastnosti, prostredie, vzdelanie, genetické vlohy a podobne. Pôsobenie príčin má tak len pravdepodobnostný charakter a u každej osobnosti páchatel'a sa podieľa na prípadnom vzniku delikvencie rôznou mierou. Pri nahliadnutí na konkrétny trestný čin sa do popredia dostávajú osobnostné a situačné

¹⁷ KLÁTIK, J. 2011. Aktuálna problematika mnohosti trestných činov. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi*: zborník príspevkov z 1. ročníka Medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie poriadanej Katedrou trestného práva Akadémie policajného zboru dňa 30. novembra 2010. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2011, s. 127 a nasl.

vplyvy.¹⁸ Vonkajšie príčiny sú bez bližšieho skúmania málo viditeľné a dalo by sa povedať, že sú nevýznamné. Naopak pri nahliadnutí na kriminalitu ako na súhrn trestných činov získavajú tieto príčiny určujúce postavenie. Identifikovanie príčin je tak základom pre prevenciu kriminality a predpokladom pre možnosť obmedzovania a predchádzania negatívnym javom. Okrem príčin a podmienok kriminality sa možno tiež zaoberať kriminogénnymi faktormi. Tento pojem v sebe zahŕňa príčiny aj podmienky, ktoré sú určitým spôsobom rizikové, a to tým, že vyvolávajú či v prípade podmienok uľahčujú alebo podporujú trestnú činnosť. Kriminogénne faktory predstavujú väčší počet a neustále pribúdajú s vývojom spoločnosti, ekonomiky, politiky, migrácie, pandémie, morálnych hodnôt a ich stretu. S ohľadom na veľké množstvo bývajú kriminogénne faktory rozdeľované podľa mnohých hľadísk. Jedným z hľadísk je delenie podľa úrovne skúmania na konkrétne, ktoré vyjadrujú spojitosť medzi faktormi konkrétneho trestného činu, osobitné, ktoré postihujú faktory určitého druhu trestného činu a všeobecné, ktoré kriminalitu chápu ako spoločenský jav, ktorý by mal byť chápaný v širšom kontexte s ekonomikou, politikou, právom a podobne. Iným spôsobom triedenie kriminogénnych faktorov je rozdelenie na subjektívne a objektívne. Subjektívne sociálne faktory zahŕňajú osobnostnú charakteristiku, a to psychickú a fyzickú. Objektívne faktory chápu sociálne faktory v užšom význame - rodina, škola a najbližšie okolie, ako aj v celospoločenskom zmysle. Kriminogénne faktory je možné triediť taktiež podľa oblastí, do ktorých daný faktor spadá, na faktory sociálne, kultúrne, politické, ekonomické, právne, viktimologické, biologické a psychologické, pričom faktory biologické a psychologické spadajú pod faktory subjektívne, teda pod osobnosť páchatel'a. Žiadny z kriminogénnych faktorov však nie je možné samostatne považovať za príčinu recidívy. Faktory sú vzájomne prepojené a protiprávne konanie je tak výsledkom interakcií objektívnych a subjektívnych faktorov. Príčiny kriminálneho správania vo vonkajšom prostredí jedinca sa vyskytujú v jeho rodine, medzi priateľmi, v politickej situácii, jednoducho vo všetkom, čo danú osobu môže priamo alebo nepriamo ovplyvniť. Sociálne faktory v užšom zmysle majú podstatnejší význam, a to z toho dôvodu, že sú formované tými faktormi, ktoré majú vplyv na výchovu konkrétneho jedinca, či už ide o rodinu, priateľov, školu, zamestnanie a môžu tak ovplyvniť aj subjektívne faktory, teda osobnosť páchatel'a.¹⁹ Proces socializácie je ovplyvnený systémom kontroly, a to ako kontrolou vnútornou, kedy sa prejavuje určitý vnútorný systém zábran, ako je strach z trestu, presvedčenia o výhodnosti nedelikventného správania, úcta k autorite, právne vedomie. Formálne kontrola je vykonávaná

¹⁸ NOVOTNÝ, O. - ZAPLETAL, J. a kol. 2008. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 320 a nasl.

¹⁹ VEJBEŘOVÁ, A. 2008. *Trestní zákon a recidiva*. In *Trestní právo*. 2008, roč. 13, č. 1, s. 34 a nasl.

oficiálnymi inštitúciami, ako je škola, polícia, sociálni kurátori a iné úrady, a jej akceptovanie je veľmi individuálne. Naopak kontrola neformálna najviac ovplyvňuje jedinca pri formovaní jeho sociálnej prispôsobivosti a je realizovaná práve najbližším okolím, rodinou, priateľmi.

4 Súdna prax pri trestaní recidívy

Na jednej strane treba prisvedčiť, že medzi trestaním viacčinného súbehu a trestaním recidívy je nutné uznať určitú disproporciu, pretože v prípade recidívy páchatel' spáchal ďalší trestný čin až potom, ako bol súdom právoplatne odsúdený za predchádzajúci trestný čin, pričom trestné právo vychádzajú z uznávaných kriminologických a penologických poznatkov, pristupuje k trestaniu recidívy prísnejšie. Na druhej strane aj tu platí, že je v rozpore s požiadavkou primeranosti trestu, aby recidíva (rovnako ako viacčinný súbeh) automaticky viedla k uloženiu trestu v hornej polovici sprísnenej trestnej sadzby. Právny názor vyjadrený v náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky z 28. novembra 2012, sp. zn. PL. ÚS 106/2011, že „viacčinný súbeh nemôže byť dôvodom pre obmedzenie, resp. odňatie práva páchatel'a na primeraný, individualizovaný trest“ a že „požiadavka primeranosti trestu k spáchanému trestnému činu nepozná žiadne výnimky, preto v každom jednotlivom prípade bez rozdielu musí mať súd pri rozhodovaní o treste možnosť prihliadať na jednotlivé okolnosti prípadu, ako i na pomery páchatel'a a len trest vymeraný s maximálnym ohľadom na charakter jednotlivého prípadu môže byť trestom primeraným“, predstavuje zhodné ústavne konformné východisko pre jeho interpretáciu aj vo vzťahu k ustanoveniu § 42 ods. 1 veta druhá TZ č. 140/1961 Zb. v znení účinnom do 31. augusta 2003. Platí to tým skôr, že aj ustanovenie § 35 ods. 2 veta za bodkočiarkou TZ v znení účinnom od 1. septembra 2003 do 31. decembra 2005 upravoval ukladanie trestu za viac trestných činov aj pri obzvlášť nebezpečnom recidivistovi (v hornej polovici sprísnenej trestnej sadzby). Napokon aj v prípade obzvlášť nebezpečnej recidívy je potrebná úprava poskytujúca dostatočný priestor na diferenciáciu jednotlivých prípadov, aby nedochádzalo pri rozhodovaní súdu o treste iba k mechanickému hodnoteniu jej významu.²⁰ Za významnú aplikačnú prax možno označiť aj tzv. okamih vyhlásenia odsudzujúceho rozsudku. Okamih vyhlásenia odsudzujúceho rozsudku spôsobuje ukončenie viacčinného súbehu, trestný čin spáchaný pred týmto okamihom a trestný čin spáchaný po tomto okamihu nie sú v súbehu, ale v recidíve. Na uloženie súhrnného trestu v zmysle § 42 ods. 1 TZ sa vyžaduje viacčinný

²⁰ Bližšie Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Tost 32/2015, zo dňa 19.04.2016.

súbeh trestných činov za predpokladu, že bol ich páchatel' za časť zbíhajúcej sa trestnej činnosti už právoplatne odsúdený a na takéto odsúdenie je možné prihliadať. Z dikcie zákona vyplýva, že okamih vyhlásenia odsudzujúceho rozsudku spôsobuje ukončenie viacčinného súbehu. Teda trestný čin spáchaný pred týmto okamihom a trestný čin spáchaný po tomto okamihu nie sú v súbehu, ale v recidíve. Vzhľadom na to, že v predmetnej trestnej veci nedošlo pri ukladaní trestu obvinenému k žiadnemu pochybeniu, preto námietka obvineného v tomto smere je neopodstatnená.²¹ Práve aplikácia súhrnného trestu predstavuje pre páchatel'a nepochybne priaznivejší prístup, nakoľko namiesto uloženia samostatného trestu za každý zo spáchaných trestných činov sa mu uloží jeden súhrnný trest, a to v rámci trestnej sadzby vzťahujúcej sa na trestný čin z nich najprísnejšie trestný. Zmyslom ustanovenia o súhrnnom treste je zohľadniť skutočnosť, že trestné činy zbíhajúce sa do viacčinného súbehu, za ktoré súd súhrnný trest ukladá, boli všetky spáchané pred vyhlásením odsudzujúceho rozsudku. Páchatel' v čase ich spáchania ešte nebol vystavený výchovnému momentu, ktorý má predstavovať uznanie jeho viny súdom, čím sa odôvodňuje miernejší postih. Ak sa však dopustí ďalšieho trestného činu po tomto okamihu, teda po vyhlásení odsudzujúceho rozsudku, je zrejme, že prejednanie predchádzajúcej trestnej činnosti páchatel'a súdom a vyslovenie jeho viny nevyvolalo predpokladaný efekt, teda nie je ani daný dôvod na priaznivejší prístup súdu, ale je potrebné uložiť mu samostatný trest. Ďalší trestný čin spáchaný tým istým páchatel'om v období nasledujúcom po vyhlásení odsudzujúceho rozsudku, ktorým bol uznaný za vinného za predchádzajúci trestný čin, a ktorý následne aj nadobudol právoplatnosť, podľa teórie trestného práva nezakladá viacčinný súbeh trestných činov, ale recidívu. Pre ich odlíšenie je z časového hľadiska určujúce vyhlásenie prvého odsudzujúceho rozsudku súdom prvého stupňa, a to aj v prípade, ak bol tento rozsudok v dôsledku podaného riadneho alebo mimoriadneho opravného prostriedku zrušený, ale konanie skončilo právoplatným odsúdením páchatel'a.²² Keď páchatel' spáchal ďalší trestný čin po právoplatnosti prvého odsudzujúceho rozhodnutia súdu prvého stupňa, hoci bol tento rozsudok v neskoršom konaní zrušený a v tej istej veci bol vyhlásený nový rozsudok, ktorému spáchanie ďalšieho trestného činu predchádzalo, nejde o súbeh trestných činov, ale o recidívu a uloženie súhrnného trestu nie je možné.²³ Keď skúmame opätovnosť po predchádzajúcom odsúdení pri pokračovanom trestnom čine, ak pre posúdenie, či páchatel' naplnil znaky kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu napríklad týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 2 písm. c) TZ je rozhodujúce, aby aspoň prvý

²¹ Bližšie Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 Tdo 56/2015 zo dňa 23.11.2016.

²² Bližšie Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6Tdo/18/2017, zo dňa 07.03.2018.

²³ R 41/1968.

čiastkový útok aktuálne posudzovaného pokračovacieho trestného činu bol spáchaný v období dvadsiatich štyroch mesiacov plynúcim od odsúdenia alebo prepustenia, resp. podmieneného prepustenia páchatel'a z výkonu trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za taký čin. Ide teda o trestnoprávnu recidívu a nie o viacčinný rovnorodý súbeh, ktorá je časovo viazaná na začatie páchania alebo spáchanie dotknutého trestného činu v lehote dvadsiatich štyroch mesiacov, ktorá sa počíta odo dňa právoplatnosti odsudzujúceho rozsudku, alebo, ak bol uložený trest odňatia slobody bez podmieneného odkladu jeho výkonu, odo dňa prepustenia odsúdeného na slobodu.²⁴ Právna prax tiež riešila zjednotenie výkladu a aplikácie ustanovenia § 42 ods. 1 TZ vo vzťahu k ustanoveniam § 353 ods. 8, § 355 ods. 10 TP. Časovým rozhraním medzi viacčinným súbehom trestných činov a trestnoprávnou recidívou je v zmysle § 42 ods. 1 TZ moment vyhlásenia súdom prvého stupňa prvého odsudzujúceho rozsudku za niektorý z trestných činov (skutkov) toho istého páchatel'a; taký účinok má podľa § 353 ods. 8 TP aj doručenie trestného rozkazu obvinenému. Pri pokračovacom trestnom čine, ak konanie páchatel'a pri niektorom z čiastkových útokov tohto činu časovo prekročí moment uvedený v predchádzajúcej vete, pokračovací trestný čin je spáchaný ako trestnoprávna recidíva. Na účinok uvedený v predchádzajúcom odseku nemá vplyv, ak je rozsudok súdu prvého stupňa zrušený súdom vyššieho stupňa pri rozhodovaní o opravnom prostriedku alebo ak dôjde k zrušeniu trestného rozkazu zo zákona na základe podaného odporu (§ 355 ods. 10 TP), pokiaľ v ďalšom priebehu trestného konania dôjde k právoplatnému odsúdeniu za dotknutý trestný čin. Ak bol trestný čin spáchaný ako trestnoprávna recidíva, tento stav sa nezmení nastaním účinkov zahľadania odsúdenia skorším rozsudkom, vyhlásenie ktorého je momentom časového rozhrania medzi (jednak) viacčinným súbehom trestných činov spáchaných v predchádzajúcom období a (jednak) trestnoprávnou recidívou; v takom prípade sa pri rozhodovaní o trestných činoch, ktoré nie sú dotknuté zahladením odsúdenia, ustanovenia o úhrnnom alebo súhrnnom treste (§ 41 ods. 1, 2 a § 42 TZ) nepoužijú. Od tejto situácie (trestnoprávna recidíva sa nezmení na viacčinný súbeh trestných činov nastaním účinkov zahľadania odsúdenia skorším „hraničným“ rozsudkom) je potrebné odlíšiť situáciu predpokladanú ustanovením § 42 ods. 3 Trestného zákona, v ktorej sa v prípade viacčinného súbehu trestných činov, pri postupnom ukladaní trestov za ne, nastaním účinkov zahľadania odsúdenia skorším „hraničným“ rozsudkom, neguje princíp ukladaní len jedného - súhrnného trestu; v takom prípade sa uložia samostatné tresty.²⁵ Časové rozhranie medzi viacčinným súbehom trestných činov a

²⁴ Bližšie Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Tdo 28/2013, zo dňa 09.07.2013.

²⁵ Bližšie Zjednotenie výkladu a aplikácie ustanovenia § 42 ods. 1 Trestného zákona Najvyšším súdom Slovenskej republiky, sp. zn. Tpj 31/2018, zo dňa 03.10.2018 - R 59/2018.

trestnoprávnou recidívou je, z pohľadu zákonom ustanovených účinkov vyhlásenia rozsudku doručením trestného rozkazu obvinenému, posudzované podľa rovnakého princípu, ako je tomu pri samotnom odsudzujúcom rozsudku (jeho vyhlásení). Ide o judikatúrne generovaný a dlhodobou rozhodovacou praxou fixovaný princíp varovania páchatel'a (obvineného) prvým odsudzujúcim rozhodnutím, teda uznaním viny zo spáchania trestného činu, ktoré je reakciou súdu na dotknutý čin, aj keď ešte nejde o právoplatné odsúdenie. K účinkom rozhrania súbehu a recidívy kritickým momentom (buď vyhlásením rozsudku alebo doručením trestného rozkazu) dôjde *ex tunc* (späťne k rozhodujúcemu momentu) až v situácii, keď sa týmito rozhodnutiami dotknutý skutok stane trestným činom s účinkami právoplatného odsúdenia zaň. Preto je potrebné „čakať“ na právoplatnosť takého rozhodnutia v inom konaní, vedenom pre trestný čin, u ktorého sú vo vzťahu k dotknutému (skoršiemu) rozhodnutiu splnené podmienky pre ukladanie súhrnného trestu podľa § 42 ods. 1 TZ - teda ak by súd v tomto ďalšom konaní mal pristúpiť k odsúdeniu páchatel'a za trestný čin, ktorý spáchal skôr, ako bol súdom prvého stupňa v paralelne vedenom (prvom z oboch) konaní už vyhlásený odsudzujúci rozsudok (alebo nastali účinky vyhlásenia rozsudku doručením trestného rozkazu obvinenému) za iný jeho trestný čin (trestný čin toho istého páchatel'a ako samostatný skutok). Nie je potom správna interpretácia o nesplnení podmienok podľa § 42 ods. 1 TZ (odsudzovanie páchatel'a za trestný čin spáchaný skôr, ako bol vyhlásený súdom prvého stupňa odsudzujúci rozsudok za iný jeho trestný čin) v prípade trestného rozkazu, ktorý bol síce doručený, ale proti ktorému bol podaný odpor, nakoľko ide (má ísť) len o odmietnutie skrátenej formy konania stranou, resp. stranami (taký názor bol prezentovaný vo vyjadrovanom konaní). Naopak, nie je dôvod nevzťahovať aj na túto situáciu ustanovenie TP (účinky spojené s vyhlásením odsudzujúceho rozsudku nastávajú doručením trestného rozkazu obvinenému) - išlo by o popretie znenia aj účelu zákona. Odpor proti trestnému rozkazu je síce naozaj aj formou odmietnutia skrátenej formy súdneho konania, neeliminuje však hmotnoprávny aspekt doručenia trestného rozkazu obvinenému, ktorý je predmetom tohto stanoviska. Ak je pre rozhraničenie viacčinného súbehu a recidívy trestných činov rozhodujúci vyššie označený moment výstrahy páchatel'a prvým odsudzujúcim rozhodnutím súdu v prípade vyhlásenia rozsudku, a to aj takého, ktorý bol (dokonca), na základe riadneho alebo mimoriadneho opravného prostriedku, zrušený nadriadeným súdom ako chybný, pokiaľ v ďalšom konaní (predsa len) došlo k právoplatnému odsúdeniu za dotknutý čin (táto výkladová téza je súčasťou vyššie zmienenej judikatúrnej konštrukcie), platí také riešenie rovnako (*argument a maiori ad minor*) v prípade trestného rozkazu, ktorý bol zrušený „len“ v dôsledku podania odporu stranou, avšak k právoplatnému odsúdeniu v ďalšom priebehu konania tiež došlo. Deklaruje to nemennosť stavu spáchania činu ako trestnoprávnej recidívy z

hľadiska ukladania trestu (samostatného oproti trestaniu viacčinného súbehu trestných činov úhrnným alebo súhrnným trestom), a to v nadväznosti na účinky zahľadania odsúdenia u rozhodnutia, ktoré vytvorilo skoršiu deliacu čiaru medzi viacčinným súbehom trestných činov a trestnoprávnou recidívou (v zmysle predchádzajúcich odsekov právnych viet stanoviska). Ak teda bol čin spáchaný ako recidivujúci, uloží sa samostatný trest (môže splňať tiež kritéria „ďalšieho“ trestu podľa § 43 TZ), aj so sprísňujúcimi sankčnými momentami recidívy (čo už prekračuje rámec tohto odôvodnenia). To platí bez ohľadu na okolnosť, či ide o recidívu „pravú“ (nový trestný čin spáchaný až po právoplatnosti skoršieho rozhodnutia) alebo „nepravú“ (nový trestný čin spáchaný ešte pred takou právoplatnosťou - v tomto prípade bez konzekvencií z hľadiska sankcií uložených skorším, recidíve predchádzajúcim odsúdením, napríklad a typicky nový trestný čin nemôže byť spáchaný v skúšobnej dobe určenej pri podmienčnom odklade výkonu trestu skorším odsudzujúcim rozhodnutím, ktorá ešte nezačala plynúť, keďže plynie od právoplatnosti dotknutého výroku). Za trestnoprávnu recidívu (v kontrapozícii s viacčinným súbehom trestných činov) je teda na účel riešenej problematiky potrebné považovať spáchanie trestného činu napriek skoršiemu odsúdeniu páchatel'a za iný jeho trestný čin (postačuje aj doposiaľ neprávoplatné odsúdenie, ak odsudzujúce rozhodnutie v ďalšom priebehu konania nadobudlo právoplatnosť); nejde o recidívu, ak u skoršieho rozhodnutia nastali pred opakovaným spáchaním trestného činu účinky zahľadania odsúdenia. Hraničný moment medzi viacčinným súbehom trestných činov a trestnoprávnou recidívou je z pohľadu praxe charakterizovaný tak, že v legislatívnej terminológii sa trestnoprávna recidíva vyjadruje aj formuláciou o spáchaní trestného činu „opakovane“ (§ 38 ods. 5, 6 TZ). Na rozdiel od trestnoprávnej recidívy, ktorou sa zaoberá toto stanovisko, je recidívou v kriminologickom ponímaní akékoľvek opakovanie konania, ktoré je právne trestným činom, bez ohľadu na ďalšie kvalifikačné súvislosti (napríklad pri čiastkových útokoch pokračovacieho trestného činu) a na existenciu, resp. stav odsúdení (napríklad či je odsúdenie zahladené). V súvislosti riešenej stanoviskom ide o dve modelové, v aplikačnej praxi riešené situácie: Má dôjsť k odsúdeniu za dva činy, jeden spáchaný pred a jeden po vyhlásení skoršieho (už) právoplatného odsudzujúceho rozsudku (resp. doručení obvinenému trestného rozkazu, ktorý neskôr nadobudol právoplatnosť) - u dotknutých skutkov ide o samostatné trestné činy, nie o čiastkové útoky pokračovacieho trestného činu. Primárne by sa ukladal jednak súhrnný trest podľa § 42 TZ za prvý čin a jednak zároveň ďalší samostatný trest za druhý čin - súvislosti sú popísané v právnych vetách a v predchádzajúcej časti tohto odôvodnenia. Ak však konajúci súd zistí, že u skoršieho „hraničného“ odsudzujúceho rozhodnutia nastali v medziobdobí (po spáchaní časovo neskoršieho z oboch činov) účinky zahľadania odsúdenia, uloží (v prípade uznania viny za oba

novožalované činy) dva samostatné tresty (teda prvý z nich nebude súhrnný). Čin, ktorý je predmetom doposiaľ ostatného odsudzujúceho rozhodnutia, bol spáchaný vo vzťahu k činom uvedeným v predchádzajúcej vete ako recidivujúci (s rozhraním spočívajúcim v prvom z oboch doterajších odsudzujúcich rozhodnutí) a tento čin bol potrestaný samostatne. Nastanie účinkov zahľadania odsúdenia u „hraničného“ rozhodnutia (prvého z oboch doterajších rozhodnutí) už nič nezmení na vzťahu recidívy následne spáchaného činu (ktorého sa týka doposiaľ ostatné rozhodnutie) k novožalovanému činu (tak tomu bolo aj vo vzťahu k činu, ktorého sa týka „hraničné“ odsúdenie). Za novožalovaný čin bude teda uložený samostatný trest - ustanovenie o súhrnnom treste sa vo vzťahu k ostatnému odsúdeniu nepoužije (prichádza však na základe aktuálneho odsúdenia do úvahy skúmanie možných novoprejavajúcich zákonných aspektov sprísneného trestania recidívy vo vzťahu k ostatnému zo spáchaných činov - ktorého sa týka doposiaľ ostatné odsúdenie - čo toto odôvodnenie ďalej nerozoberá). Opäť potom platí, že na posúdenie alternatívy buď viacčinného súbehu trestných činov (trestanej úhrnným, alebo v prípade samostatných konaní súhrnným trestom) alebo trestnoprávnej recidívy (trestanej samostatnými trestami za dotknuté činy) je relevantný retrospektívny pohľad, určený časom spáchania činu - ak je čin spáchaný ako recidivujúci, táto pozícia sa nezmení - nastaním účinkov zahľadania skoršieho „hraničného“ odsúdenia - na pozíciu viacčinne sa zbíhajúceho trestného činu. Podmienkou však, tak ako v prípade prvej modelovej situácie, je, že dotknutý čin, ktorého sa týka aktuálnemu rozhodovaniu bezprostredne predchádzajúce odsúdenie (druhé z oboch doterajších), bol spáchaný ešte pred nastaním účinkov zahľadania skoršieho „hraničného“ odsúdenia (prvého z oboch doterajších odsúdení), teda ako recidíva. Ak by bol tento čin spáchaný až po uvedenom momente (teda bez existujúceho „rozhrania“ v čase svojho spáchania), o recidívu (a jej možné zákonné represívne konzekvencie) by nešlo a v aktuálne prebiehajúcim konaní by sa vo vzťahu k doposiaľ ostatnému odsudzujúcemu rozhodnutiu, ak by nebolo tiež pokryté účinkami svojho zahľadania, ukladal súhrnný trest.

Záver

Každý odsúdený, ktorý vykonáva nepodmienečný trest odňatia slobody, má v ústave na výkon trestu svoje práva, ale i povinnosti. Pobyt vo väzení by mal prispieť k náprave odsúdeného a k jeho opätovnému zaradeniu do spoločnosti bez porušovania právnych noriem. Napriek tomu, že je výkonom trestu odňatia slobody sledovaný pozitívny cieľ, má uväznenie na odsúdeného aj svoje negatívne účinky, dopady, a to v rovine psychickej a sociálnej. V prvom rade ide o obmedzenie základných práv a slobôd jednotlivca, kedy je odsúdenému znemožnené uspokojovanie radu potrieb, čo samo o sebe predstavuje veľkú zmenu v živote páchatel'a. Táto skutočnosť môže mať na osobnosť páchatel'a negatívne dopady, týka sa to nielen výkonu trestu ale aj kolúznej väzby, kde sú pomerne prísnejšie obmedzenia než je to vo výkone nepodmienečného trestu odňatia slobody. Odsúdený sa ocitá v novom prostredí, musí sa so vzniknutou situáciou vyrovnávať, adaptovať sa. Musí prijať nové normy a pravidlá správania, ktoré sú častokrát odlišné od tých, ktoré dostával na slobode. Tiež si odsúdený osvojuje nové, z hľadiska "prežitia a adaptovania sa" výhodnejšie spôsoby správania. V takom prípade môžeme hovoriť o procese prizonizácie, čo je proces nahrádzania adaptívneho správania (potrebného k životu mimo väzenia) a prispôsobovanie sa väzenskej subkultúre. Prizonizácia ovplyvňuje negatívnym spôsobom návrat odsúdených naspäť do spoločnosti po opustení väznice. Spolu s ďalšími faktormi sa stáva jedným z dôvodov recidívy. Prizonizácia a tzv. „druhý život odsúdených“ sú zásadnou prekážkou v procese resocializácie. Niekedy je až nereálne ich dopady prekonať. Výkon trestu odňatia slobody, predovšetkým ten dlhodobý výkon so sebou nesie aj ďalšie negatívne dopady na odsúdeného. Právna neistota – neurčitosť spočíva v podobe podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody. Táto neurčitosť so sebou nesie pocity neistoty, dôsledkom toho všetkého je, že odsúdení majú zmenený mechanizmus vnímania času. Dochádza k tomu, že odsúdením dochádza k osobnej rezignácii na podmienky výkonu trestu. Tento jav sa nazýva "situačná rezignácia" alebo tiež "špecifická citová rezignácia". Dôsledky uväznenia, či už dlhodobého alebo opakovaného, môžu byť viditeľné aj v oblasti sociálnej, medziľudských vzťahov väznených s osobami na slobode. To je tiež veľmi častá podmienka vzniku a príčina recidívy trestnej činnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

1. BLATNÍKOVÁ, Š. 2005. Osobnosť recidivního pachateľa a výkon dlhodobého trestu. In *České vězeňství*. ISSN 1213-9297, 2005, roč. 13, č. 1, s. 16-18.
2. CHROMÝ, J. 2009. K právnému pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313, 2009, roč. 8, č. 11, s. 325-331.
3. KLÁTIK, J. 2015. Súdeb trestných činov. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi* : zborník príspevkov z 3. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou poriadanej Katedrou trestného práva Akadémie policajného zboru v Bratislave dňa 19. marca 2015. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015. ISBN 978-80-8054-636-6, s. 39-47.
4. KLÁTIK, J. 2006. Trestný rozkaz po rekodifikácii a jeho význam pre rýchlosť a efektívnosť trestného konania. In *Justičná revue* : časopis pre právnu prax. Bratislava : Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SR, 2006. ISSN 1335-6461, roč. 58, č. 12, s. 1816-1822.
5. KLÁTIK, J. 2015. Trestná politika Slovenskej republiky a regulatívna funkcia trestného práva. In *Vplyv politiky na právo* : zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Piešťany, 8. 10. 2015. Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského, 2015. - ISBN 978-80-8167-041-1, s. 178-197.
6. KLÁTIK, J. 2007. Problematika súbehu trestných činov a recidivy. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi* : zborník príspevkov z 1. ročníka Medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie poriadanej Katedrou trestného práva Akadémie policajného zboru v Bratislave dňa 30. novembra 2010. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2011. ISBN 978-80-8054-516-1, s. 127-139.
7. KLÁTIK, J. 2017. Uplatňovanie restoratívnej justície a elektronického monitoringu na Slovensku a vo vybraných štátoch Európskej únie. In *I. Košické dni trestného práva : perspektívy vývoja európskeho trestného práva* : zborník vedeckých príspevkov z interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Košice 22. -23. 11. 2017. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2018. - ISBN 978-80-8152-613-8, s. 272-285.
8. KLÁTIK, J. 2011. Aktuálna problematika mnohosti trestných činov. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi* : zborník príspevkov z 1. ročníka Medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie poriadanej Katedrou trestného práva Akadémie policajného zboru v Bratislave dňa 30. novembra 2010. Bratislava :

- Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2011. - ISBN 978-80-8054-516-1, s. 127-139.
9. KOZOŇ, A. 1992. Náhľad na prevenciu recidívy jedincov v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. In *Justičná revue* : časopis pre právnu prax. Bratislava : Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SR. ISSN 1335-6461, 1992, roč. 44, č. 8 – 9, s. 9-12.
 10. KUCHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol. 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, ISBN 80-7179-813-4, s. 554.
 11. MENCEROVÁ, I. 2013. *Mnohosť trestnej činnosti*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-89603, s. 148.
 12. MENCEROVÁ, I. 2020. Recidíva. 14. kapitola. In *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované vydanie. Klátik J. et al.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, ISBN 978-80-7380-824-2, s. 453.
 13. NOVOTNÝ, O. - ZAPLETAL, J. a kol. 2008. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, ISBN 978-80-7357-377-5, s. 527
 14. SUCHÝ, O. 1994. Postavení nebezpečných recidivistů v mezinárodním srovnání. In *Právní rozhledy*. 1994, ISSN 1210-6410, roč. 2, č. 11, s. 404-405.
 15. VEJBĚROVÁ, A. 2008. Trestní zákon a recidiva. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860. 2008, roč. 13, č. 1, s. 34-37.

Judikátúra:

1. R 41/1968.
2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Tost 32/2015, zo dňa 19.04.2016.
3. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 Tdo 56/2015 zo dňa 23.11.2016.
4. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6Tdo/18/2017, zo dňa 07.03.2018.
5. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Tdo 28/2013, zo dňa 09.07.2013.
6. Zjednotenie výkladu a aplikácie ustanovenia § 42 ods. 1 Trestného zákona Najvyšším súdom Slovenskej republiky, sp. zn. Tpj 31/2018, zo dňa 03.10.2018 - R 59/2018.

Ján Králik¹

Využívanie inštitútu mierových misí Organizácie spojených národov v 21. storočí²

Kľúčové slová

Charta Organizácie spojených národov, mierové misie, Organizácia spojených národov, použitie sily, sexuálne zneužívanie a násilie.

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá mierovými misiami Organizácie spojených národov a ich využitím v 21. storočí. V príspevku sú priblížené aktuálne výzvy a problémy, ktorým mierové misie v priebehu tohto storočia čelia. Za hlavné výzvy sú označené nedostatočné zdroje, či už finančného alebo materiálneho charakteru, neochota západných štátov participovať v mierových misiách a v neposlednom rade zločiny páchané jednotkami národných kontingentov nasadených do mierových operácií.

Keywords

peacekeeping operations, sexual exploitation and abuse, UN Charter, United Nations, use of force.

Abstract

The paper deals with United Nations peacekeeping missions and their use in the 21st century. The article describes the current challenges and problems faced by respective peacekeeping operations during this century. The main challenges are insufficient resources, whether of a financial or material nature, the reluctance of Western States to participate in peacekeeping missions and, last but not least, the crimes committed by troops of national contingents deployed to peacekeeping operations.

¹ JUDr. Ján Králik, LL.M., Ph.D., M.A. Autor pôsobí ako odborný asistent na Katedre medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie Právnickej fakulty, Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

² Pri písaní tejto práce autor vychádzal z textu, ktorý je súčasťou jeho dizertačnej práce s názvom Sexual Exploitation and Abuse by UN Peacekeepers. Danú prácu autor úspešne obhájil 25. septembra 2017 na Právnickej fakulte, Univerzity Karlovej v Prahe. Ide o prepracovaný text, ktorý je aktualizovaný o nové poznatky a údaje.

Úvod

Termínom udržiavanie mieru (angl. peacekeeping)³ sa zvykne označovať jedinečný a dynamický nástroj vyvinutý Organizáciou spojených národov (ďalej len „OSN“) ako spôsob určený na pomoc krajinám zasiahnutým konfliktmi vytvoriť podmienky pre trvalý mier.⁴

Je potrebné poznamenať, že udržiavanie mieru nie je výslovne uvedené v zakladajúcom dokumente OSN, Charte OSN. V ustanoveniach oboch kapitol VI a VII však právní experti vidia právny základ pre ich vytvorenie. Zatiaľ čo kapitola VI s názvom „*Mierové riešenie sporov*“ obsahuje ustanovenia o riešení problémov nevojenskými prostriedkami, kapitola VII ustanovuje kolektívne vojenské a nevojenské kroky štátov, ktoré môže OSN podniknúť proti ohrozeniu mieru, porušeniu mieru, alebo proti aktu agresie. OSN však často označuje mierovú operáciu ako operáciu „*zahŕňajúcu vojenský personál, ale bez donucovacích právomocí, ktorú OSN podnikne s cieľom pomôcť udržať alebo obnoviť medzinárodný mier a bezpečnosť v oblastiach konfliktu*“.⁵

V zložitom období studenej vojny, keď bola Bezpečnostná rada OSN (ďalej len „BR OSN“) paralyzovaná v dôsledku chýbajúcich dohôd medzi jej stálymi členmi, sa mierové operácie stali alternatívnym nástrojom nerealizovateľného systému kolektívnej bezpečnosti. Pokiaľ ide o ustanovenie mierových misií, až v roku 1992 OSN presnejšie vymedzila mier v oficiálnom dokumente, správe, ktorú vtedajší generálny tajomník Boutros Boutros-Ghali pripravil s názvom Agenda pre mier.

Cieľom tohto článku je priblížiť využívanie inštitútu mierových misií po roku 2000 a poukázať na aktuálne problémy a výzvy, ktorým mierové operácie čelia. Popíšeme tiež niektoré z dokumentov prijatých v rámci OSN, ktorých cieľom bolo usmerniť a všeobecne vymedziť mierové operácie OSN. Vzhľadom na komplexnejšie mandáty a úlohy, ktoré príslušné misie časom vykonali, považujeme za nesporné, že klasická predstava o udržiavaní mieru bola prekročená a v súčasnosti sú mierové operácie využívané na rôzne ciele.

³ V tomto článku budeme používať termín „mierové misie OSN“, keďže slovenský ekvivalent anglického pojmu „peacekeeping“ nie je možné v slovenskom jazyku jednoznačne determinovať. Vhodnejším termínom by sa mohlo javiť používanie slovného spojenia „udržiavanie mieru“, avšak tak, ako sa napokon poznamenáva aj v tomto článku, samotné udržiavanie mieru nie je výlučným cieľom daných operácií. Ako vyplýva z mandátov jednotlivých misií, tie sú zamerané na rôzne ciele, okrem spomínaného udržiavania mieru môže ísť o budovanie mieru či posilňovanie mieru a pod. Z toho dôvodu sme zvolili všeobecnejší termín, ktorý síce nie je presným ekvivalentom daného pojmu „peacekeeping“, avšak lepšie zohľadňuje rôznorodé ciele, ktoré tieto operácie majú napĺňať.

⁴ Exhibit on 60 years of UN Peacekeeping Opens at UN Headquarters. [online]. New York: Organizácia spojených národov, Oddelenie verejných informácií, Divízia spravodajstva a médií, 2008. [cit. 2021.01.24] Dostupné na internete: <<https://www.un.org/press/en/2008/note6151.doc.htm>>.

⁵ *The Blue Helmets: A Review of United Nations Peace-keeping*, 3rd ed., New York: Organizácia spojených národov, Oddelenie verejných informácií, 1996, s. 4.

Snahy o zlepšenie systému mierových operácií na počiatku 21. storočia

Novo presadzovaný smer v udržiavaní mieru na konci deväťdesiatych rokov 20. storočia podnietil generálneho tajomníka OSN Kofiho Annana k vytvoreniu skupiny na vysokej úrovni, ktorá bola poverená vykonaním hĺbkovej štúdie mierových operácií OSN a poskytnutím odporúčaní na zmenu zaužívaného systému. Skupina, ktorej predsedal Lakhdar Brahimi, zverejnila svoju správu 21. augusta 2000. Skupina opätovne potvrdila tri základné zásady udržiavania mieru, pričom uviedla, že tieto zásady by mali zostať zachované. Ide o súhlas strany, nestrannosť a použitie sily výlučne v sebaobrane. Cieľom bola lepšia koordinácia viacrozmernej misie vzhľadom na skutočnosť, že veľa misií bolo nasadených do konfliktov v rámci štátu, v ktorých bolo obzvlášť náročné vymedziť bojujúce strany, berúc do úvahy taktiež komplikované vzťahy medzi jednotlivými stranami konfliktu v daných štátoch. Takáto koordinácia môže byť vzhľadom na povahu situácie a rôznorodé ciele misie navyše plodná z dôvodu zapojenia rôznych ďalších aktérov do mierových misií. Môžu pochádzať z OSN a jej špecializovaných agentúr, štátov poskytujúcich kontingenty, mimovládnych organizácií alebo regionálnych organizácií. V tomto rozsahu správa navrhla mechanizmus predbežného mandátu na zabezpečenie adekvátnych zdrojov pre novo začaté misie, väčšiu úlohu osobitných zástupcov a personálu priamo zapojeného do terénu, ktorého cieľom by malo byť napomôcť k rýchlemu a efektívnemu nasadeniu alebo väčšej flexibilitě. Správa súčasne poukázala na dôležitosť posilnenej úlohy vojenského personálu, obmedzeného použitia sily na účely zabránenia vzniku vojenských nepokojov a na ochranu ohrozeného civilného obyvateľstva.⁶

V tejto súvislosti sa misia OSN v Sierra Leone (UNAMSIL) označuje ako prvá mierová misia s mandátom podľa kapitoly VII opatrení na „ochranu civilného obyvateľstva pred bezprostrednou hrozbou fyzického násillia.“⁷ Pružnejšia koncepcia použitia sily v mierových

⁶ Pozri VZ OSN a BR OSN, Listy generálneho tajomníka z 21. augusta 2000 adresované predsedovi Valného zhromaždenia a predsedovi Rady bezpečnosti. Správa skupiny pre mierové operácie OSN, 21. augusta 2000, A / 55/305 – S / 2000/809. Aj keď sa správa výslovne nezmieňuje o závažných porušeníach predpisov, ktoré spáchali príslušníci mierových síl, o niekoľko týždňov po jej zverejnení BR OSN prijala rezolúciu 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti, ktorá osobitne požaduje od členských štátov, generálneho tajomníka OSN a od „všetkých strán v ozbrojenom konflikte, aby v plnej miere rešpektovali medzinárodné právo uplatniteľné na práva a ochranu žien a dievčat, najmä ako civilných osôb.“ Rezolúcia ďalej vyzývala „všetky strany ozbrojeného konfliktu, aby rešpektovali civilný a humanitárny charakter utečeneckých táborov a osád a zohľadňovali osobitné potreby žien a dievčat“. Je veľmi zaujímavé, že rezolúcia tiež zdôraznila „zodpovednosť všetkých štátov za ukončenie beztriestnosti a stíhanie osôb zodpovedných za genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny vrátane zločinov týkajúcich sa sexuálneho a iného násillia na ženách a dievčatách“. S veľkým dôrazom na „potrebu zabezpečiť, kde je to možné, aby sa na takéto trestné činy nevzťahovali ustanovenia o amnestii.“ SIMM, G. *Sex in peace operations*, Sydney: University of New South Wales, 2013, s.9.

⁷ Rezolúcia BR OSN 1289, Situácia v Sierra Leone, 7. februára 2000, S/RES/1289. S ohľadom na jej implementáciu, Oddelenie mierových operácií OSN vypracovalo komplexný akčný plán. V roku 2006 sa zistilo, že aj keď sa dosiahol určitý pokrok, v implementácii rezolúcie stále existujú medzery. Jednou z jej hlavných

misiách sa uplatnila napr. ďalej aj v roku 2013, pokiaľ ide o intervencie v Mali a Stredoafrickej republike, misie schválené BR OSN.⁸ Okrem pružnejšej koncepcie a širšieho mandátu smerom k použitiu sily mierové misie napomáhajú aj iným cieľom ako tým, ktoré sa týkajú výlučne ozbrojených stretov medzi bojujúcimi skupinami. Príslušníci mierovej misie MONUSCO vyslanej do Demokratickej republiky Kongo poskytli Svetovej zdravotníckej organizácii, agentúram OSN a konžskému ministerstvu zdravotníctva počas epidémie eboly dôležitú pomoc pri logistike, prenájme dopravných prostriedkov, ochrane zdravotníckeho personálu, zabezpečovaní základných potrieb ako sú voda, jedlo a elektrina.⁹

Pokiaľ ide o integráciu multifunkčných misií, Hatto oprávnene tvrdí, že z dôvodu byrokratickej zložitosti a následnej neochoty agentúr OSN, zapojených do mierových operácií, je ich integrácia pod kontrolou osobitného zástupcu generálneho tajomníka do značnej miery nerealizovateľná. To isté vyhlásenie platí aj pre postoj niektorých mimovládnych organizácií, ktoré sa obávali, že by takáto integrácia mohla dramaticky ovplyvniť ich nezávislosť.

Aj keď správu podporil vtedajší generálny tajomník OSN Kofi Annan, niektoré odporúčania zo správy boli v skutočnosti prijaté s neochotou príslušných štátov. Bolo to hlavne kvôli obavám príslušných štátov, že by ich jednotky mohli byť následne vystavené väčšiemu nebezpečenstvu. Okrem toho sa niektoré, väčšinou rozvojové štáty, v ktorých bola alebo mohla byť misia nasadená, obávali zásahov do svojej zvrchovanosti vzhľadom na rozšírený a flexibilnejší mandát, podľa ktorého príslušníci mierových síl plnia svoje úlohy.

Neochota rozvinutých štátov podieľať sa na mierových misiách OSN

Ďalším pozoruhodným faktom demonštrujúcim súčasný trend v prispievaní štátov do mierových misií je, že západné rozvinuté štáty sa zdráhali priamo sa zúčastňovať na väčšine mierových operácií. Pokles priameho zapojenia niektorých západných štátov sa javil ako logický po neúspechu a veľkom tlaku vyvíjanom na ich kontingenty počas mierových operácií v prvej polovici 90. rokov 20. storočia, keď jednotlivé kontingenty operovali na základe

iniciatív bolo zamestnať väčší počet kandidátok na vedúce pozície v rámci misií a väčší počet príslušníkov mierových síl s cieľom efektívnejšie spolupracovať s miestnym obyvateľstvom, pretože Oddelenie mierových operácií OSN po problémoch v Sierra Leone a Východnom Timore zistilo, že potreba plynulého prechodu programov týkajúcich sa rodovej rovnosti na tím konkrétnych krajín. Inými slovami, účasť žien bola nevyhnutná na všetkých úrovniach mierových operácií vrátane civilnej, policajnej a vojenskej. JACKSON, P. *The Yearbook of United Nations*, 2006 New York: Organizácia spojených národov, Oddelenie verejných informácií, volume 60, 2006, s. 84-85.

⁸ VAN DER LIJN, J. et al. *Peacekeeping operations in changed world*, CLINGENDAEL, Netherlands Institute of International Relations, 2015, s. 26

⁹ Pozri MORAN, B. *Fighting Ebola in conflict in the DR Congo*. [online]. World Report, 2018. [cit. 2021.01.24] Dostupné na internete: <<https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2818%2932512-1>>.

nejasných mandátov, mali nevhodné zdroje a čelili konfrontáciám s ťažko ozbrojenými silami. Išlo častokrát o skupiny väčšej početnej prevahy v porovnaní s menšími a nedostatočne vybavenými mierovými jednotkami. Rozvinuté štáty už nechceli ďalej podstupovať takéto riziko a niektoré z nich sa rozhodli podporiť príslušné operácie iba finančne.

V dôsledku toho mnoho mierových operácií pozostávalo predovšetkým z príslušníkov, ktorých kontingenty pozostávali zo zastaraných vybavení a zlých zbraní, bez špeciálneho výcviku a bez väčšej logistickej podpory. Tento nedostatok mohol do istej miery prispieť aj k sexuálnemu násiliu a vykorisťovaniu páchanom príslušníkmi mierových misií OSN, za čo bola OSN po roku 2000 široko kritizovaná.¹⁰

Ako problematický fakt treba vnímať, že príslušníkom mierových misií, ktorí sú zároveň členmi národných kontingentov a vzťahuje sa na nich trestnoprávna imunita voči súdnym orgánom toho štátu, do ktorého je misia vyslaná.¹¹

Na jednej strane v tomto moderné mierové sily vykonávajú zložitejšie a niekedy aj improvizované úlohy, ako sú úlohy charakterizované tradičným ponímaním mierových síl OSN. Na druhej strane nie je badať veľký dopyt po mierových operáciách zo strany členských štátov OSN. Výsledkom je, že najväčšími prispievateľmi vojsk do mierových operácií sú rozvojové štáty a zdá sa, že tento trend bude v blízkej budúcnosti naďalej pokračovať.

Základné štatistiky týkajúce sa mierových misií OSN v súčasnosti

Pokiaľ ide o personál OSN, k 31. decembru 2020 bol celkový počet uniformovaných pracovníkov 80 574, z toho išlo o 68 374 vojakov, 9 151 policajných príslušníkov a 1082 vojenských pozorovateľov. Civilný personál pozostával z 4 386 medzinárodných a 8 221 miestnych pracovných síl. Celkový počet dobrovoľníkov OSN k tomuto dátumu bol 1 303.¹²

Porovnávajúc túto štatistiku s predchádzajúcim obdobím, ide o určitý pokles celkového počtu osôb participujúcich na mierových misiách. K 31. augustu 2016 bol celkový počet uniformovaných pracovníkov 100 019, z toho išlo o 85 442 vojakov, 12 885 policajných príslušníkov a 1692 vojenských pozorovateľov. Civilný personál pozostával z 5 256

¹⁰ HATTO, R. *From peacekeeping to peacebuilding: the evolution of the role of the United Nations in peace operations*, International Review of the Red Cross, vol. 95, 2013, s. 511.

¹¹ KRÁLIK, J. *Imunita členov mierových síl OSN s dôrazom na príslušníkov vojenských jednotiek*, In *Imunita v medzinárodnom práve*, 2016, s. 165. s. 165-177.

¹² Peacekeeping Fact Sheet 2020. [online]. [cit. 2021.01.24]. Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping_factsheet_12_2020_english_1.pdf>.

medzinárodných a 11 215 miestnych pracovných síl. Celkový počet dobrovoľníkov OSN k danému dátumu bol 1559.¹³

Z hľadiska štatistík z rokov 2010-2011 najväčšími prispievateľmi do mierových misií boli Bangladéš, Egypt, Etiópia, Ghana, India, Jordánsko, Nepál, Nigéria, Pakistan, Rwanda a Senegal. Ako je vidieť, OSN sa spoliehala predovšetkým na africké a juhoázijské sily, ktoré poskytovali v tomto období takmer 75% vojenských a policajných príslušníkov pod velením OSN, zatiaľ čo účasť európskych štátov sa v roku 2011 znížila na 8% zo všetkých nasadení.¹⁴

Obdobný trend pokračoval aj naďalej. Z dostupných štatistík k 31. decembru 2020 možno konštatovať, že najväčším prispievateľom ostávajú rozvojové štáty. Menovite ide o Bangladéš, Rwandu, Etiópiu, Nepál, Indiu, Pakistan, Egypt a Indonéziu. Zatiaľ čo Bangladéš poskytoval k tomuto dátumu do misií 6798 príslušníkov, najaktívnejším štátom EÚ bolo Taliansko, ktoré poskytovalo celkovo 1077 príslušníkov (na ilustráciu možno uviesť aj príspevok Slovenskej republiky - celkovo 248 príslušníkov).¹⁵

Napriek zjavným ťažkostiam sa na začiatku 21. storočia mierové operácie považovali za oveľa lacnejšiu alternatívu k vojenským operáciám s použitím sily. V roku 2003 stálo udržanie mieru v OSN približne 2,6 miliárd dolárov, zatiaľ čo štáty vynaložili viac ako 794 miliárd dolárov na zbrane, teda neporovnateľne viac.¹⁶

Schválený rozpočet na mierové operácie v roku 2017 bol 7,87 miliárd dolárov, čo je podstatne viac ako v roku 2003, ale menej ako v období rokov 2015 - 2016 a zjavne menej ako výdavky štátov na zbrane.¹⁷ V roku 2020 evidujeme skôr klesajúci trend, keďže celková čiastka rozpočtu mierových operácií na obdobie júl 2020 – jún 2021 je 6.58 miliárd dolárov.¹⁸

Celkový počet mierových misií a príslušníkov mierových síl zaznamenal za posledných pár rokov teda mierne klesajúcu tendenciu. Rovnako sme zaznamenali taktiež znižovanie rozpočtu určeného na chod mierových operácií OSN.

¹³ Peacekeeping Fact Sheet 2017. [online]. [cit. 2021.24.01]. Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping_factsheet_12_2020_english_1.pdf>.

¹⁴ GOWAN, R., GLEASON, M. *UN Peacekeeping: The Next Five Years*. A Report by the New York University Center on International Cooperation Commissioned by the Permanent Mission of Denmark to the United Nations, 2012, s. 2-3.

¹⁵ Prispievatelia do mierových operácií OSN podľa krajín a policajných príslušníkov, vojenských expertov OSN v misiách, dôstojníkov a vojenských príslušníkov. [online]. [cit. 2021.01.24] Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/01_summary_of_contributions_33.pdf>.

¹⁶ 2004 Parliamentary Hearing at the United Nations "From disarmament to lasting peace: defining the Parliamentary role" The Challenges of Peacekeeping in the 21st Century, New York, 19. – 20. október 2004, s. 2.

¹⁷ Pozri VZ OSN, Schválené zdroje pre mierové operácie na obdobie od 1. júla 2016 do 30. júna 2017, 22. júna 2016, A/C.5/70/24.

¹⁸ Pozri VZ OSN, Schválené zdroje pre mierové operácie na obdobie od 1. júla 2020 do 30. júna 2021, 24. júna 2020, A/C.5/74/18.

Pretože finančné hľadisko je do veľkej miery určujúce pre úspešnosť plánovaných politík alebo určitých krokov, ktoré je potrebné prijať, javí sa, že okrem nedostatočného vyzbrojenia príslušníkov mierových misií, nechote rozvinutých štátov podieľať sa na mierových misiách poskytnutím svojich kontingentov a finančných prostriedkov ako aj trestných činov páchaných príslušníkmi mierových síl OSN sú súčasťou rozsiahlejšieho a zložitejšieho problému, ktorý sa zatiaľ nedarí OSN uspokojivo vyriešiť. Ďalším problémom, ktorému musia súčasné mierové sily OSN čeliť, je spoločná zodpovednosť s regionálnymi organizáciami, ako sú Európska únia, Africká únia alebo Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, alebo s vojenskými alianciami ako Organizácia Severoatlantickej zmluvy (NATO).¹⁹

Takáto roztrieštenosť takisto prispela k ťažkostiam pri uplatňovaní právnych pravidiel. Je potrebné zdôrazniť, že môže byť ťažké, aby príslušník jasne pochopil a rozmotal túto zložitú sieť právneho rámca, a určil, pod právomoc ktorej konkrétnej autority určité poverenie patrí.

Záver

Za daných okolností a so zrodom studenej vojny musela OSN improvizovať a zavedením nástroja na udržanie mieru urobila z núdze cnosť, keďže paralyzovaním Bezpečnostnej rady OSN a jej rozdelením na Východ a Západ bolo prakticky nemožné schváliť akciu v rámci Kapitoly VII Charty OSN. Z toho dôvodu možno úsilie o umožnenie mierových operácií považovať za logický krok a snahu aspoň v obmedzenej miere podieľať sa na udržiavaní mieru v jednotlivých členských štátoch OSN. Postupom času bola tradičná koncepcia udržiavania mieru narušená a príslušníkom mierových misií OSN sa začali zverovať zložitejšie funkcie. Možno zdôrazniť, že hoci sa zriadenie a pôsobenie zvláštnych mierových operácií v Charte OSN nevyskytuje, mierové operácie sa stali do istej miery relatívne úspešnou alternatívou k prevažne nefunkčnému systému kolektívnej bezpečnosti. Samozrejme, ako mnoho iných nástrojov tohto typu, nešlo o nástroj bezchybný a niektoré operácie možno označiť ak nie za totálny kolaps, prinajlepšom za určité zlyhanie.

¹⁹ Napríklad Medzinárodné sily bezpečnostnej pomoci (ISAF) pod vedením NATO, ktoré podnikli bezpečnostné operácie v rokoch 2001 až 2014 a disponovali silou celkovo 130 000 príslušníkov. K Vysvetleniu právnej povahy ISAF pozri MORTOPOULOS, C. D. Could ISAF Be A PSO? Theoretical Extensions, Practical Problematic and the Notion of Neutrality, *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, 2010, s. 573-587. Je však potrebné poznamenať, že väčšie zapojenie západných štátov do tejto operácie do istej miery prispelo práve k ich neúčasti na mierových misiách ustanovených OSN počas prvého a začiatku druhého desaťročia 21. storočia.

Pri uskutočňovaní analýzy mierových operácií počas doterajšieho obdobia v 21. storočí sme v tomto článku identifikovali niekoľko zložitých problémov. Týmto problémom musí OSN čeliť a je potrebné sa im v budúcnosti intenzívnejšie venovať. Zastávame názor, že tieto aspekty spolu úzko súvisia a predstavujú spolu jeden veľký zložený problém. Jeden z týchto aspektov je páchanie trestnej činnosti, vrátane sexuálneho zneužívania a násilia príslušníkmi mierových misií OSN vrátane neschopnosti OSN adekvátne čeliť tomuto problému. Medzi ďalšie čiastkové problémy možno zaradiť prevládajúcu účasť vojakov z rozvojových krajín, pričom títo príslušníci sú podrobení nedostatočnému výcviku, kontingenty operujú s nedostatkom zdrojov prípadne zastaranými zbraňami. Ďalším problémom je nedostatok finančných zdrojov vedúcich k neustálemu znižovaniu rozpočtu. Evidujeme taktiež neochotu západných štátov prispievať vojenskými príslušníkmi a mandát misií je častokrát veľmi nejasný, mierovým silám sa zverujú náročné úlohy, ktoré môžu ohroziť ich bezpečnosť.

V súčasnosti je do rôznych častí sveta nasadených 12 mierových operácií OSN. Šesť z nich pôsobí v Afrike, tri na Blízkom východe, dve v Európe a jedna v Indii / Pakistane. Vzhľadom na pretrvávajúce konflikty v Afrike môže byť trendom to, že prvenstvo afrického kontinentu, pokiaľ ide o celkový počet nasadených mierových misií, bude pokračovať aj v budúcnosti.²⁰ O to viac, že v Afrike všeobecne nie sú až tak ohrozené záujmy stálych členov BR OSN.

To znamená, že stály člen BR OSN by pravdepodobne nevyužil svoje právo veta za účelom zabránenia zriadenia mierovej misie v africkom regióne. Na druhej strane nezáujem niektorých západných štátov priamo sa zúčastňovať na týchto mierových operáciách síce nezastaví celkové finančné príspevky, avšak stavia OSN do rozhodne nežávideniahodnej pozície. Snahou štátov by malo byť nadviazanie na minulé úspechy mierových misií, keďže v roku 1988 bola mierovým misiám udelená Nobelova cena za mier, a poskytnutím svojich kontingentov mierovým misiám, ako aj ochotou finančne sa podieľať na ich chode, napomôcť k udržaniu a presadzovaniu mieru vo svete.

²⁰ Zoznam mierových operácií v rokoch 1948-2020. [online]. [cit. 2021.01.24.] Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/un_peacekeeping_operation_list_3_2.pdf>.

Zoznam bibliografických odkazov

1. GOWAN, R., GLEASON, M. 2012. *UN Peacekeeping: The Next Five Years*. A Report by the New York University Center on International Cooperation Commissioned by the Permanent Mission of Denmark to the United Nations, 2012, s. 1-27.
2. HATTO, R. 2013. *From peacekeeping to peacebuilding: the evolution of the role of the United Nations in peace operations*, International Review of the Red Cross, vol. 95, 2013, 495-515.
3. JACKSON, P. 2006. *The Yearbook of United Nations, 2006* New York: Organizácia spojených národov, Oddelenie verejných informácií, volume 60, 2006, 1813 s.
4. KRÁLIK, J. 2016. *Imunita členov mierových síl OSN s dôrazom na príslušníkov vojenských jednotiek*, In *Immunity v mezinárodním právu*, 2016, s. 165-177.
5. MORTOPOULOS, C. D. 2010. *Could ISAF Be A PSO? Theoretical Extensions, Practical Problematic and the Notion of Neutrality*, *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, 2010, s. 573-587.
6. MORAN, B. 2018. *Fighting Ebola in conflict in the DR Congo*. [online]. World Report, 2018. [cit. 2021.01.24] Dostupné na internete: <<https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2818%2932512-1>>.
7. Organizácia spojených národov. 1996. *The Blue Helmets: A Review of United Nations Peace-keeping*, 3rd ed., New York: Organizácia spojených národov, Oddelenie verejných informácií, 1996, 808 s.
8. Organizácia spojených národov. 2004. *Parliamentary Hearing at the United Nations "From disarmament to lasting peace: defining the Parliamentary role" The Challenges of Peacekeeping in the 21st Century*, New York, 19. – 20. október 2004.
9. Organizácia spojených národov. 2008. *Exhibit on 60 years of UN Peacekeeping Opens at UN Headquarters*. [online]. New York: Organizácia spojených národov, Oddelenie verejných informácií, Divízia spravodajstva a médií, 2008. [cit. 2021.01.24] Dostupné na internete: <<https://www.un.org/press/en/2008/note6151.doc.htm>>.
10. Peacekeeping Fact Sheet 2017. [online]. [cit. 2021.24.01]. Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeing_factsheet_12_2020_english_1.pdf>.
11. Peacekeeping Fact Sheet 2020. [online]. [cit. 2021.01.24]. Dostupné na internete: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeing_factsheet_12_2020_english_1.pdf>.

12. Prispievatelia do mierových operácií OSN podľa krajín a policajných príslušníkov, vojenských expertov OSN v misiách, dôstojníkov a vojenských príslušníkov. [online]. [cit. 2021.01.24] Dostupné na internete:
<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/01_summary_of_contributions_33.pdf>.
13. Rezolúcia BR OSN 1289, Situácia v Sierra Leone, 7. Februára 2000, S/RES/1289.
14. SIMM, G. 2013. *Sex in peace operations*, Sydney: University of New South Wales, 2013, 247 s.
15. VAN DER LIJN, J. et al. 2015. *Peacekeeping operations in changed world*, CLINGENDAEL, Netherlands Institute of International Relations, 2015, 86 s.
16. VZ OSN. 2016. *Schválené zdroje pre mierové operácie na obdobie od 1. júla 2016 do 30. júna 2017*, 22. júna 2016, A/C.5/70/24.
17. VZ OSN. 2020. *Schválené zdroje pre mierové operácie na obdobie od 1. júla 2020 do 30. júna 2021*, 24. júna 2020, A/C.5/74/18.
18. VZ OSN a BR OSN. 2000. *Listy generálneho tajomníka z 21. augusta 2000 adresované predsedovi Valného zhromaždenia a predsedovi Rady bezpečnosti. Správa skupiny pre mierové operácie OSN*, 21. augusta 2000, A / 55/305 – S / 2000/809.
19. Zoznam mierových operácií v rokoch 1948-2020. [online]. [cit. 2021.01.24.] Dostupné na internete:
<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/un_peacekeeping_operation_list_3_2.pdf>.

Darina Králiková

Historicko-právny vývoj inštitútu záložného práva¹

Kľúčové slová

Historický vývoj záložného práva, záložné právo, historické formy záložného práva.

Abstrakt

Záložné právo možno považovať za právny inštitút slúžiaci k zabezpečeniu pohľadávky - záväzku, ktorý má svoje miesto v právnom poriadku Slovenskej republiky od jeho vzniku, ktorý siaha až do obdobia Starovekého Ríma, doposiaľ, pričom ide o jeden z najfrekvencovanejších právnych inštitútov využívaných v oblasti súkromného práva. Príspevok je s ohľadom na uvedené zameraný na historický vývoj inštitútu záložného práva so zameraním na jeho podoby v rôznych časových obdobiach.

Keywords

Historical development of the lien, lien, historical forms of liens.

Abstract

The lien may be regarded as the legal institute serving as collateral to secure a claim - a liability, which has been established within the Slovak legislation since its beginning, dating back to the Ancient Rome period and functioning as one of the most frequent legal institutes to have been used in the private law. The paper deals with the historical development of the institute of the lien with the focus on its various forms and its application across various spheres.

Úvod

Hospodársky život ľudskej spoločnosti je od svojho počiatku založený na vzájomnej kooperácii medzi členmi spoločenstva. Vzájomná spolupráca a del'ba úloh medzi jej členmi umožňuje efektívnejšie získať a zabezpečiť statky, ktoré sú nevyhnutné na prežitie celej spoločnosti. Už v období primitívnej spoločnosti prinášal postupný nárast úrovne organizovanosti a spolupráce v spoločnosti nadprodukciu statkov, ktoré presahovali potreby na prežitie členov spoločnosti. Vznikali tak zásoby a prebytky, ktoré boli vhodným prostriedkom na získavanie statkov iného druhu, prostredníctvom vzájomnej výmeny.

¹ JUDr. Ing. Darina Králiková, externá doktorandka v odbore Obchodné a finančné právo na Katedre občianskeho a pracovného práva, Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Rozmanitosť predmetov vzájomnej výmeny sa časom rozširoval. Neskôr k predmetom vzájomnej výmeny pribudli nehmotné statky, ktoré boli reprezentované osobnými službami členov spoločnosti. V týchto spoločenských podmienkach vznikajú prvé výmenné obchodné vzťahy. Svojou podstatou predstavujú vzájomne podmienené záväzkové práve vzťahy, ktoré boli založené na dôvere. Obsah týchto vzťahov je možné charakterizovať kombináciou vzájomne podmienených záväzkov: „do ut des“, „do ut facias“, „facio ut des“ a „facio ut facias“ („dám aby si dal“, „dám aby si urobil“, „urobím aby si dal“ alebo „urobím aby si urobil), tak isto ako oveľa neskôr nazývali rímski právnici podstatu nepomenovaných zmlúv. V prípadoch, kedy dochádzalo k priamej tovarovej výmene, nemusela mať žiadna zo strán obavy o riadne splnenie záväzku. Pri bezprostrednom reálnom plnení musel byť tovar prítomný, čím bola preskúmateľná jeho kvalita a bolo zjavné aj ponúkané množstvo. Postupný rozmach hospodárstva prinášal rozmanité obchodné vzťahy, kedy nedochádzalo k okamžitej reálnej výmene statkov, ale dohodnuté plnenie druhej strany sa uskutočňovalo neskôr. Dôvody časového odstupe medzi plneniami vychádzali najmä z miestnych, prírodných a životných pomerov. Napríklad požičané obilie určené na zloženie úrody sa zaviazal hospodár vrátiť až po zbere úrody. Záruka splnenia záväzku bola založená len na dôvere v osobe dlžníka. V takýchto prípadoch veriteľ nemal v moci žiadny iný zabezpečovací prostriedok, ktorým by mohol veriteľ donucovať splniť si svoj záväzok. Česť dlžníka prezentovaná dôveryhodnosťou, konfrontovaná pokúšením získania materiálnych výhod pochádzajúcich z nesplnenia záväzku, si vynútila hľadanie riešenia na účinné zabezpečenie záväzkov. Absenciu zabezpečovacieho prostriedku si obchodníci uvedomovali aj pri dohadovaní odvážnych kontraktov, ktorých očakávaný výsledok nebol istý alebo bol závislý na neovplyvniteľných prírodných faktoroch. Riešenie zabezpečenia záväzkov splatných v budúcnosti ponúkal tradičný model obchodovania založený na okamžitej reálnej výmene statkov. V prípade, ak boli pochybnosti o splnení záväzku za prijaté plnenie, mohol veriteľ požadovať od dlžníka, aby poskytol zo svojho majetku primeranú zábezpeku. Boli to spravidla také statky, ktorými mohol dlžník v tom okamihu disponovať a mohol ich odovzdať veriteľovi. Súčasne sa medzi sebou dohodli, že veriteľ vráti dlžníkovi zábezpeku, ak dlžník riadne a včas splní svoj záväzok. V prípade, ak sa tak nestane, tak veriteľovi poslúži zábezpeka ako náhrada za nesplnený záväzok. Na základe dlhodobej praxe sa potvrdilo, že „veci poskytujú väčšiu garanciu ako osoba dlžníka.“ (Plus cautionis in re quam in persona – Pomponius, Dig. 50, 17, 25).¹ Vec ponechaná ako záloha v moci veriteľa nielen donucovala dlžníka splniť si svoj záväzok, ale podporne poskytovala aj prostriedok náhradného plnenia, v prípade, ak by dlžník z akéhokoľvek dôvodu nesplnil svoj záväzok.

1. Vývoj záložného práva

Dejiny inštitútu záložného práva siahajú až do čias pred-klasického, klasického a justiniánskeho rímskeho práva, pokračujú v období stredoveku feudálnym právom až po kodifikáciu občianskeho práva v Nemecku.

Vývoj záložného práva siaha až do obdobia Rímskej ríše, kedy sa okrem inštitútu záložného práva vyvinulo mnoho iných právnych inštitútov, na ktorých je postavený súčasný právny systém nielen našej krajiny ale mnohých právnych systémov Európskej únie.

Na základe uvedeného považujem za potrebné venovať sa záložnému právu a jeho formám od obdobia „Starovekého Ríma“.

1.1 Záložné právo v období Rímskej ríše

Fiducia

Z vývojového hľadiska je za najstarší zabezpečovací prostriedok reálneho zaistenia pohľadávky považovaná fiducia, ktorej podstata spočívala **v prevode vlastníckeho práva k predmetu zálohu** na veriteľa s podmienkou vrátenia zálohu dlžníkovi po splnení jeho záväzku voči veriteľovi.

Pri fiducii **absentovala akcesorická povaha pohľadávky**, pričom fiducia nasledovala právny osud pohľadávky. Fiducia **nepredstavovala právo veriteľa** uspokojiť svoju pohľadávku v prípade jej riadneho nesplnenia, **predajom zálohu**, čo je i dôvod, prečo niektorí autori nepovažujú fiduciu za skutočné záložné právo.²

Speňaženie zálohu bolo možné dohodnúť **osobitnou zmluvou o predaji**, pričom zmluvné strany sa mohli dokonca aj dohodnúť na prepadnutí zálohu v prospech veriteľa, čo je v súčasnosti vylúčené.

Fiducia, ako najstarší zabezpečovací prostriedok prinášal pre veriteľa z uvedených dôvodov i veľa negatív. Tento inštitút však nespravodlivo **oslaboval dlžníkovo postavenie** vo vzťahu k prevodu vlastníctva na veriteľa ale aj na obmedzenú alternatívu **pri domáhaní sa vrátenia zálohu od tretej osoby**, ak bol na ňu záloh prevedený.

Na konci klasického obdobia fiducia zanikla a bola **nahradená pojmom Pignus**, ktorý bol používaný vo všetkých prameňoch práva rekodifikátorov cisára Justiniána.

² REBRO, K. – BLAHO, P. *Rímske právo*. 3. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2003. s. 497.

Pignus (ručný záloh)

V období Ríma boli známe dve formy inštitútu záložného práva, ktoré sa postupne vyvinuli až do záložného práva známeho v súčasnosti, a to **Pignus a Hypotéka**.

Pignus predstavoval právo **veriteľa mať záloh u seba**, pričom k vzniku záložného práva bolo nevyhnutné, **odovzdanie zálohu** záložnému veriteľovi alebo tretej osobe.³

Hypotéka bola **opakom pignusu**, pričom záložný **veriteľ nemal právo držať** záloh u seba a pre vznik záložného práva právna úprava nevyžadovala záloh odovzdať záložnému veriteľovi či tretej osobe.

Z uvedeného je zrejmé, že **rozdiel** medzi týmito inštitútmi spočíval predovšetkým v **nakladaní so zálohom** vo vzťahu k vzniku záložného práva.

V uvedenom období nebol inštitút záložného práva uceleným inštitútom, pričom patril **aj k vecným aj k záväzkovým právam**. Uvedenému svedčí i fakt, že tento inštitút je možné vyhľadať v niekoľkých formách.⁴

K **záväzkovému právu** ho zaraďovalo **zosilnenie zaistenia majetku**, pričom k **vecným právam** ho zaraďovalo **veriteľovo oprávnenie**, porovnateľné s ostatnými vecnými právami. Jeho vecne právny postoj ho vyznačuje natoľko výrazne, že je potrebné o ňom hovoriť ako o jednom z **vecných práv k cudzej veci**.⁵

Pignus vznikol počas Rímskej republiky, ako spôsob zabezpečenia záväzku, kedy bola vec zabezpečujúca záväzok **odovzdaná veriteľovi bez prevodu vlastníckeho práva** k tejto veci na veriteľa. Uvedené predstavovalo **vznik ručného zálohu – Pignus**.

Záložný **veriteľ** disponoval oprávneniami ako **oprávnený držiteľ**.

Išlo o **reálny kontrakt**. Pri Fiducii dochádzalo k prevodu vlastníctva na veriteľa, o čom nemožno hovoriť ani pri ručnom zálohu, kde dochádzalo pri tomto inštitúte k reálnemu odovzdaniu zálohu do veriteľovej držby.

Veriteľ mal **povinnosť záloh opatrovať**, pričom ho **nesmel** bez povolenia vlastníka **užívať**, pod následkom spáchania civilného deliktu. Následným vývojom rímskeho práva bolo ustanovené aj **právo brať plody či úžitky zálohu**.

Veriteľ držal záloh vo svojej faktickej moci, avšak nie s vôľou mať vec ako svoju, teda išlo o nižší stupeň držby – **o detenciu**.⁶

³ ELEK, Š.: *Vznik smluvního zástavního práva k movitým věcem*. Právní rozhledy 1/1999. s. 1.

⁴ KINCL, J., -URFUS, V.-SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 203.

⁵ KINCL, J., -URFUS, V.-SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 202.

⁶ LUBY, Š.: *Základy všeobecného súkromného práva*, III. vydanie. Bratislava: IRA EDITION, 2002. s. 136.

Pri ručnom zálohu nemohol **veriteľ** nakladať so zálohom ako vlastník a **nemohol nadobudnúť vlastnícke právo vydržaním**, pričom i keď sa po odovzdaní zálohu vlastnícke právo záložcu zachovalo, **veriteľ sa mohol uspokojiť predajom zálohu**, ak dlžník svoju pohľadávku voči nemu nesplatil.

Pri ručnom zálohu bolo **postavenie strán viac vyrovnané ako pri fiducii**. K jednému zálohu nemohlo vzniknúť viac záložných práv. Ručný záloh je vlastne odrodou posesórneho záložného práva, aplikovaného v súčasnosti.

Hypotheca

Fiducia a ručný záloh mali posesórny charakter a záložné právo vznikalo až reálnym odovzdaním zálohu veriteľovi do jeho držby, resp. v prípade fiducie veriteľ nadobudol vlastnícke právo k zálohu.

V klasickom období Ríma vznikol **tretí druh záložného práva** odstraňujúci nevýhody predošlých druhov ZP (fiducia a ručný záloh).

Zmluvný záloh (hypotheca) vznikal na **konsenzuálnom základe** medzi veriteľom a záložcom, **bez potreby reálneho odovzdania** zálohu. Obsahom dohody (pactum hypothecae) boli oprávnenia veriteľa a dlžníka (záložcu) pre prípad nesplnenia záväzku. Veriteľ bol oprávnený nedobnúť záloh do držby, následne ho speňažiť a uspokojiť sa z výťažku z predaja zálohu.

Už v tomto období začalo záložné právo plniť isté **funkcie**, ako :

- **donucovacia funkcia**- založená na nútení dlžníka splatiť dlh počas jeho existencie,
- **uhradzovacia funkcia** – založená na speňažení zálohu po splatnosti pohľadávky veriteľa,
- **subsidiárna funkcia** – speňaženie zálohu tvorilo podporný zdroj uspokojenia veriteľovej pohľadávky.⁷

Rímske právo rozlišovalo záložné právo aj **podľa spôsobu jeho vzniku**:

- **zákonné záložné právo**,
- **zmluvné záložné právo**,
- **záložné právo na základe úradného rozhodnutia**.

⁷REBRO, K. – BLAHO, P. *Rímske právo*.3 vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2003. s. 497.

Obsahom záložného práva bolo právo držať záloh, ak sa pohľadávka stala splatnou. Ak dlžník svoju pohľadávku nesplnil ani po dodatočnej výzve, mohol veriteľ vec speňažiť.

Pri zmluvnom záložnom práve mohol byť záloh predaný bez vydraženia, z tzv. brevi manu, dlžník mal ale vždy právo na zaplatenie hyperochu, teda prebytku dosiahnutého pri predaji zálohu.

Už v tejto dobe bolo možné zmluvne dohodnúť prepadnutie zálohu, kedy sa veriteľ mohol stať vlastníkom zálohu, ak dlžník nesplnil svoju povinnosť riadne a včas. V časoch Ríma záložné právo zanikalo zánikom zálohu alebo pohľadávky. Osobitným spôsobom zániku záložného práva bolo zrieknutie sa záložného práva zo strany záložného veriteľa alebo vydržanie slobody vlastníckeho práva. V prípade vydržania slobody vlastníckeho práva bola predpokladom pre takéto vydržanie dobrá viera o neexistencii záložného práva a držba zálohu počas desiatich rokov a za neprítomnosti záložného veriteľa počas dvadsiatich rokov. Týmto spôsobom mal vylúčené vydržanie záložca, dlžník a ich dedičia.

Najvýznamnejším zákonom z uvedeného obdobia bol Corpus Iuris Civilis, ktorý upravoval otázky vzniku záložného práva v II. titule až VI. titule, mlčky, veci vyňate zo zriadenia záložného práva a hypotéky. Uvedený zákon definoval i spôsoby zániku hypotéky či silnejšieho právneho postavenia účastníka pri hypotéke.

1.2. Záložné právo v Uhorsku

V období Uhorska bol na našom území uplatňovaný feudalizmus, počas ktorého bola základným prameňom súkromného práva právna obyčaj. Súčasťou vývoja inštitútu záložného práva v stredoveku bola jeho úprava na úrovni miest. Záložné právo v mestách bolo na vyššom stupni vývoja najmä z dôvodu vplyvu nemeckého práva a obchodných stykov. Základom úpravy záložného práva v tomto období boli mestské právne knihy. Medzi najstaršie mestské právne knihy možno zaradiť bratislavskú, žilinskú a štiavnickú. Rozvoj obchodných a úverových stykov boli základom pre rozvoj záložného práva. Predmetom záložného práva boli ako hnutelné, tak i nehnuteľné veci. S vývojom pozemkových kníh sa vyvíjali aj prvé formy hypoték, pričom nehnuteľnosti so zriadeným záložným právom k nim i naďalej zostávali v držbe vlastníka. V období Uhorska jestvovali viaceré druhy zabezpečenia záväzkov, zriadených buď formou samostatnej zmluvy alebo vedľajší dohovor.

Druhy zmlúv :

- zmluva o osobnom ručení – bola zavedená Opusom Tripartitum, pričom ručenie vykonávala osoba,

- zmluva o osobnom ručení majetkom – uvedené ručenie sa ďalej rozdeľovalo na priame a nepriame,
- záložná zmluva – odovzdanie zálohu veriteľovi za peňažnú pôžičku. Najstaršou záložnou zmluvou bola úverová zmluva, kedy budúci dlžník odovzdal budúcemu veriteľovi záloh, za ktorý mu bol poskytnutý úver.

Išlo o odplatnú a reálnu zmluvu, z ktorej sa postupne vytvorilo *vadimoniálne* záložné právo, ktoré vznikalo iba zriadením zálohu, a v prípade nesplnenia povinnosti dlžníka riadne a včas prepadol záloh v prospech veriteľa. Záloh patril podmiennečne veriteľovi už od vzniku záložného práva, ktorý i znášal nebezpečenstvo zániku či zhoršenia stavu veci. V prípade zániku zálohu, nebol veriteľ oprávnený žiadať novú vec alebo jej zlepšenie či vrátenie poskytnutej pôžičky späť. Záložný veriteľ však nebol povinný vydať dlžníkovi úžitky zo zálohu, či jeho zhodnotenie. V prípade, ak bol záloh nižšej hodnoty oproti poskytnutej pôžičky, veriteľ nemal nárok na doplnenie zálohu alebo jeho zlepšenie. Vznik akcesorického záložného práva možno datovať v 13. storočí. Akcesorické záložné právo bol inštitút zabezpečujúci iba určitú pohľadávku, pričom po znížení hodnoty predmetu zálohu mal záložný veriteľ nárok na jeho doplnenie. Zmenu predstavoval výkon záložného práva, kedy po predaji zálohu bol veriteľ povinný vydať dlžníkovi prebytok z predaja zálohu. V začiatkoch vývoja akcesorického záložného práva bola právna úprava záložného práva vo vzťahu k hnutelným i nehnuteľným veciam rovnaká.

Antichresis

Vplyv cirkvi a ním preferovaných hodnôt sa prejavil aj na vývoji inštitútov záložného práva. Cirkev zakazovala branie úrokov z pôžičiek, čo motivovalo k rozvoju takého inštitútu záložného práva, ktorým sa tento zákaz účinne obchádzal. Antichresis predstavoval inštitút úžitkového záložného práva na nehnuteľnostiach, ktorý okrem zabezpečenia pohľadávky (vyplatenej pôžičky) legálne umožňoval branie úžitkov zo založenej nehnuteľnosti namiesto zakázaných úrokov.

Antichretické záložné právo má charakter dočasného prevodu vlastníckeho práva s výhradou spätnej kúpy.⁸ Antichretické záložné právo vznikalo na základe zmluvy, na základe súdneho exekučného rozhodnutia alebo zo zákona. Zmluvná voľnosť pri zriaďovaní úžitkového záložného práva bola obmedzená. Zmluvné strany sa nesmeli dohodnúť na takých podmienkach, ktorým by sa zriaďovalo záložné právo na dobu dlhšiu ako 32 rokov, alebo ktoré

⁸ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. II. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2002, s. 418.

by akokoľvek bránili vyplateniu zálohu. Založením nehnuteľnosti zostávalo dlžníkovi iba tzv. holé vlastníctvo. Ostatné zložky vlastníckeho práva vykonával záložný veriteľ, ktorému pripadalo právo vec držať a poberať z neho úžitky. Veriteľ mal nárok na úhradu nevyhnutných a tiež aj účelne vynaložených nákladov na vec, na druhej strane mal povinnosť znášať daňovú povinnosť zo zálohu. Záložné právo zaniklo súčasne so zánikom pohľadávky, teda jeho riadnym a včasným splatením. Veriteľ bol povinný vydať nehnuteľnosť a mohol si vyúčtovať náklady, ktoré účelne vynaložil na záloh. V prípade obštrukcií veriteľa mohol dlžník splniť dlh náhradným spôsobom do súdnej úschovy a začať spor o vydanie nehnuteľnosti. Antichretické záložné právo bolo zrušené cisárskym patentom č. 247 r. z. s účinnosťou od 1.5.1853 a bolo nahradené hypotekárnym záložným právom. Jeho publicitu zabezpečoval zápis do komitátneho intabulačného protokolu.⁹ Staré Uhorské právo bolo právom stavovským, t.j. zeman, mešťan a poddaní podliehali rozličným právnym poriadkom. Zemanovia mali údelnú sústavu, tzv. donatálny systém a dedovizeňstvo. Poddaní podliehali právnej vrchnosti zemana, ktorý mu dával k užívaniu pozemok na obrábanie, no nevlastnil ho. Išlo o urbársky pomer. Mešťania nepodliehali zemepánovi, ale právnej vrchnosti mesta, ktorá sa zakladala na privilégiách a používali zvláštne právo. K zrušeniu stavov došlo až v roku 1948.

Poddaní sa následne stali vlastníkmi obrábaných pozemkov, pričom za zrušené urbárne dávky dal štát zemepánom odškodné. Skôr ako stihlo uhorské zákonodárstvo pretvoriť uhorské súkromné právo v duchu novej doby, nastali boje proti Viedni; po ich potlačení absolútna vláda v roku 1852 namiesto uhorského súkromného práva, rakúsky všeobecný občiansky zákonník a majetkové pomery upravila nariadením o pozemkových knihách z roku 1855 na základe ustanovizne pozemkových kníh.¹⁰

1.3 Záložné právo v období ABGB

Vo vzťahu k vývoju záložného práva zohráva Všeobecný občiansky zákonník č. 946/1811 Sb., alebo ABGB, z 1. júna 1811 dôležitú úlohu, nakoľko obsahuje vo vzhladom na obdobie kedy nadobudol tento zákonník účinnosť, veľmi podrobnú právnu úpravu záložného práva, z ktorej vychádzal i súčasný Občiansky zákonník. Problematika záložného práva bola v tomto zákonníku upravená na troch miestach, pričom upravovala vznik, zánik a právne následky záložného práva, záložnú zmluvu a plynutie práv zo záväzkov, ktoré boli vložené do

⁹ LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, II. vydanie, Bratislava: IURA EDITION, 2002. s. 418.

¹⁰ FAJNOR, V.,- ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin Súkromného práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. III. vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, 2018, s. 23.

verejných kníh. Zákonné záložné právo bolo duplicitne upravené vo Všeobecnom obchodnom zákonníku, teda zákone č. 2/1863 ř.z., pričom uvedené právne predpisy boli vo vzťahu lex generalis, dopĺňali exekučný, konkurzný, všeobecný knihovný zákon, ako i ďalšie zvláštne predpisy. V ABGB bolo záložné právo upravené podrobne ako vecné právo oprávňujúce veriteľa uspokojiť sa z neho, v prípade nesplnenia záväzku dlžníkom. ABGB považoval záložné právo ako jednotný inštitút, pričom nerozlišoval druh zálohu, a teda či ide o hmotnú alebo nehmotnú vec, alebo hnutel'nú či nehnuteľnú vec.¹¹ Záloh hnutel'nej veci sa považoval za ručný záloh a záloh nehnuteľnej veci sa považoval za pozemkový záloh – hypotéka. ABGB vychádzal z rímskej právnej úpravy. K vzniku záložného práva požadoval existencie právneho dôvodu – titulus, ale aj spôsob nadobudnutia vecného práva, tzv. modus. V zmysle ABGB bolo možné nadobudnúť záložné právo zákonom, rozhodnutím súdu, zmluvou či zo závetu. Zo zákona vznikalo záložné právo len v konkurznom konaní. Hnutel'ná vec bola v úschove veriteľa, ak to nebolo vzhľadom na charakter veci možné, záložné právo sa vyznačovalo jednoduchým a evidentným spôsobom. Nehnuteľnosti sa zapisovali do pozemkovej knihy a tie, ktoré v nej neboli vedené, či boli postavené na cudzom pozemku na krátku dobu, k tým sa záložné právo nadobúdalo uložením overenej listiny o zriadenie zálohu. ABGB obsahoval aj úpravu sudcovského a zmluvného záložného práva. ABGB obsahoval podmienky či vedľajšie dohody, ktorých porušenie sankcionoval neplatnosťou záložného práva. Neplatná bola napríklad dohoda o prepadnom práve, ak bola dohoda uzatvorená v čase, kedy došlo k uzavretiu záložnej zmluvy pre prípad, že si dlžník svoj dlh riadne a včas nesplní. Ak však bola táto dohoda uzatvorená až po splatnosti pohľadávky veriteľa, nebola považovaná za neplatnú. Výkon záložného práva mohol prebiehať len prostredníctvom súdnej dražby podľa súdneho poriadku. Hlavným spôsobom zániku záložného práva bolo splnenie záväzku. Pre skutočný zánik hypotéky sa vyžadoval výmaz z pozemkovej knihy, inak trvalo záložné právo naďalej.

1.4 Záložné právo v súčasnosti

Občiansky zákonník č. 141/1950 Zb. bol prvým československým civilným kódexom, ktorý v ucelenej podobe upravoval inštitút záložného práva na našom území. Týmto zákonom sa zrušili doterajšie súkromnoprávne predpisy, najmä Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811 (ABGB) a zároveň aj všetky patenty, dekréty, nariadenia a zákony vydané k

¹¹ ROUČEK, F., - SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákonníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. II vydanie, Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935. s. 1088.

Všeobecnému občianskemu zákonníku. Nový občiansky kódex zrušil zaužívané obyčajové právo, ktoré plynulo zo súdnych rozhodnutí alebo z iných prameňov.

Úprava záložného práva v Občianskom zákonníku č. 141/1950 Zb. bola pomerne podrobne upravená v desiatej hlave. V §§ 188 – 193 sa upravoval vznik, účel a rozsah záložného práva. V ďalších ustanoveniach sa upravovali práva a povinnosti záložcu a veriteľa v čase pred splatnosťou pohľadávky a následne aj práva a povinnosti v prípade splatnej pohľadávky, ktorá nebola uspokojená. V § 201 zákonodarca vymenoval zoznam nečestných praktík, ktorých dojednanie sankcionoval absolútnou neplatnosťou. Zákaz dojednania prepadného zálohu pred splatnosťou pohľadávky platí aj v súčasnosti. V ustanovení § 205 bolo definované nadzáložné právo k nehnuteľnosti vznikajúce založením pohľadávky, ktorá je zabezpečená nehnuteľnosťou. Napriek ohlasom odbornej verejnosti, v súčasnosti platné ustanovenia o záložnom práve nepoznajú pojem nadzáložné právo ani podzáložné právo.¹² Inštitút záložného práva sa používal aj pri zabezpečení nájomného. Podľa § 394 mal prenajímateľ nehnuteľnosti záložné právo k hnutelným veciam, ktoré sú na prenajatej veci. Tento princíp zabezpečenia je zachovaný dodnes. Zabezpečovanie nárokov prepravcu alebo dopravcu sa vykonávalo záložným právom k zasielaným alebo dopravovaným veciam. Zabezpečenie záložným právom sa v súčasnosti nahradilo zabezpečením zádržným právom. Po ukončení rekonštrukčných prác, dňa 1.4.1964 nadobudol účinnosť nový Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. Kódex je síce platný dodnes, avšak prešiel niekoľkými veľkými novelizáciami, ktoré súviseli so závažnými spoločenskými zmenami. Tie sa veľmi zásadným spôsobom dotkli aj úpravy záložného práva. V pôvodnom civilnom kódexe bolo záložné právo upravené v ustanovení § 495, ktoré kogentne stanovilo, že záložné práva a vecné bremená mohli vzniknúť len zo zákona. Od 1.4.1964 tým zanikla možnosť zriaďovať záložné právo právnymi úkonmi. Úprava zodpovedala dobovému spoločenskému zriadeniu, ktoré preferovalo socialistické hospodárstvo. V ňom už nebol priestor pre poskytovanie súkromných pôžičiek, ani pre obdobné záväzkové právne vzťahy, ktoré boli vnímané ako prostriedok neprípustného obohacovania sa. Z toho dôvodu sa odstránili ustanovenia o zabezpečení záväzkov záložným právom, ktoré vznikali inak, ako zo zákona. V období od roku 1964 do konca roku 1991 zotrvala stručná úprava záložného práva, ktorá len stroho definovala jeho podstatu a účel. Zmena spoločenských pomerov po roku 1989 si vyžadovala nový civilný kódex. Vzhľadom na časovú náročnosť tvorby nového Občianskeho zákonníka sa pristúpilo k veľmi rozsiahlej novelizácii Občianskeho zákonníka prostredníctvom zákona č. 509/1991 Zb. S účinnosťou od 1. januára 1992 sa v tretia hlava Občianskeho

¹² FEKETE, I.: *Podzáložné právo*, In *Justičná revue 8-9/2007*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2007. s 1084.

zákonníka venuje úprave práv k cudzím veciam a v rámci ustanovení § 151a – § 151m sa vymedzil základný rozsah a fungovanie záložného práva. Ako sa časom kázalo, úprava záložného práva bola nedostatočná. Okrem iných problematických okruhov, právna úprava neriešila zriaďovanie neposesórnych záložných práv, čo predstavovalo hospodárske ťažkosti pri získavaní a zabezpečovaní úverov v podnikateľskej sfére. Chýbala možnosť publikovania existencie záložného práva k hnuiteľným veciam, ktoré by po založení zostali v držbe záložcu a ten by ich mohol naďalej používať. Nedostatky predchádzajúcej úpravy odstraňoval zákon č. 526/2002 Z. z., ktorým sa zásadne reformoval inštitút záložného práva. Vyriešila sa možnosť zriaďovania neposesórnych záložných práv k hnuiteľným veciam a spolu s ním sa upravil postup registrácie záložného práva v príslušných registroch. Podrobne sa upravili práva a povinnosti subjektov v prípade konkurencie záložných práv. Ďalšie novely priniesli len menšie úpravy dotýkajúce sa záložného práva k pohľadávke z účtu, vo vzťahu k európskym a domácim finančným inštitúciám. Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov je základným všeobecným prameňom úpravy záložného práva. Ďalšie hmotnoprávne otázky záložného práva vo vzťahu k niektorým špecifickým predmetom, akými sú byty, cenné papiere, predmety duševného vlastníctva a obchodný podiel, sú upravené v osobitných predpisoch. Medzi pramene záložného práva je potrebné zaradiť aj ďalšie predpisy, ktoré upravujú možné postupy pri výkone záložného práva a ich registráciu v príslušných registroch.

Záver

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že vývoj právneho inštitútu záložného práva vo všeobecnosti prebiehal dynamicky s ohľadom na spoločenské zmeny, pri zachovaní použiteľnosti tohto právneho inštitútu pre každodenný praktický život. Prevažne obyčajové právo, rozdrobenosť právneho poriadku, vlastnícke právo ovplyvnené silnými inštitútmi feudálneho aviticitného modelu, slabý rozvoj hospodárstva vplývajúci na záväzkovo-právne vzťahy, boli podmienky, ktoré nemožno považovať za ideálne pre vývoj záložného práva, ako i práva vôbec. Napriek uvedenému záložné právo menilo svoju podobu do rôznych druhov, od prvotných a jednoduchších až do právne „dokonalých“ druhov záložného práva a do jeho súčasnej podoby. Vo vzťahu k mnohosti literatúry k danej téme a každému uvedenému inštitútu záložného práva zvlášť, predstavuje uvedený príspevok stručné zhrnutie historicko - právneho vývoja tohto inštitútu, ktoré prinesie čitateľovi ucelený prehľad o vývoji záložného práva od obdobia Rímskej ríše po súčasnosť.

Zoznam bibliografických odkazov:

Knihy/Monografie

1. FAJNOR, V.,- ZÁTURECKÝ, A. 2018. *Nástin Súkromného práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. III. Šamorín: Heuréka, 1998. 600 s. ISBN 8096765345.
2. FEKETE, I. 2007. *Občiansky zákonník – Komentár*. Bratislava: Epos, 2007. 1063 s. ISBN 978-80-8057-688-2.
3. KRAJČO, J. 2009. *Exekučný poriadok – Komentár*. Bratislava: EUROUNION, 2009. 600 s. ISBN 987-80-89374-07-4.
4. FEKETE, I. 2007. *Podzáložné právo (vybrané problémy)*. In: *Justičná revue 8–9/2007*. ISSN 1335-6461,2007, s. 1084.
5. KINCL, J.,- URFUS, V.- SKŘEJPEK, M.1995. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 9788071790310.
6. LAZAR, J. a kol. 2006. *Občianske právo hmotné 1. časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006. 607 s. ISBN 80-8078-084-6.
7. LAZAR, J. a kol. 2006. *Občianske právo hmotné 2. časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006. 598 s. ISBN 80-8078-084-6.
8. LUBY, Š. 1946. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. II. vydanie pôvodného diela. Bratislava: IURA EDITION, 2002. 626 s. ISBN 80-89047-48-3.
9. LUBY, Š. 1946. *Základy všeobecného súkromného práva*. III. vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, 2002. 287 s. ISBN 80-89122-00-0.
10. REBRO, K. – BLAHO, P. 2003. *Rímske právo*. Bratislava: IURA EDITION, 2003. 497 s. ISBN 80-89047-53-X.
11. REBRO, K. 1986. *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava: Obzor, 1986. 272 s. ISBN 65-017-86.
12. ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. 1935. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. II vydanie, Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935. s. 5424. ISBN 978-80-85963-60-1.

Článok v časopise

1. ELEK, Š. 1999. *Vznik smluvního zástavního práva k movitým věcem*. In *Právní rozhledy* 1/1999. ISSN 1210-6410,1991,1, 1 s.

Elektronické dokumenty

1. Občianky zákonník. Zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov. [online]. Bratislava: JASPI MSSR, 2012. [cit. 18.02.2021]. Dostupné na internete: <<http://jaspi.justice.gov.sk>>.
2. Občianky zákonník. Zákon č. 141/1950 Zb. v znení neskorších predpisov. [online]. Bratislava: JASPI MSSR, 2012. [cit. 18.02.2021]. Dostupné na internete: <<http://jaspi.justice.gov.sk>>.
3. Obchodný zákonník. Zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov. [online]. Bratislava: JASPI MSSR, 2012. [cit. 18.02.2021]. Dostupné na internete: <<http://jaspi.justice.gov.sk>>.
4. Zákon č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov. [online]. Bratislava: JASPI MSSR, 2012 [cit. 18.02.2021]. Dostupné na internete: <<http://jaspi.justice.gov.sk>>.

Karel Marek¹

Ke splnění v České republice

Klíčová slova

právo, občanské právo, Občanský zákoník, závazek, smlouva, plnění

Abstrakt

Jde o nejčastější a nejžádanější způsob zániku závazku. Splněním projevuje dlužník svoji vůli splnit závazek. Při splnění věřitel jedná tak, že splnění přijímá. Splněním závazek zaniká. Dlužník musí přitom splnit závazek na svůj dluh a nebezpečí. Právní úpravu obsahuje obč. zák. v ustanovení § 1908 - 1980. O tom pojednává tento příspěvek.

Keywords

law, civil law, Civil Code, obligation, contract, fulfillment

Abstract

This is the most common and desired way cessation of commitment. By doing so, the debtor shows his will to fulfill the obligation. When fulfilling, the lender acts by accepting the fulfillment. Fulfillment, the obligation expires. In doing so, the debtor must fulfill the obligation for his debt and the risk. The legislation includes a citizen. disciple. in the provision of § 1908 - 1980. These issues are discussed in this paper.

Splnění je nejčastějším a nejžádanějším (nejpotřebnějším) způsobem zániku závazku.

Splněním projevuje dlužník svoji vůli splnit závazek. Právní úpravu obsahuje § 1908 – 1980 obč. zák. Při splnění věřitel jedná tak, že splnění přijímá. Splněním dluhu závazek zaniká. Dlužník musí přitom plnit dluh na svůj náklad a nebezpečí.

Ve smlouvě je možno dohodnout, že dlužník použije jako prostředek placení směnku. Použil-li dlužník, ve shodě se smlouvou, jako prostředek placení směnku, nemá vystavení směnky vliv na trvání peněžitého dluhu. Věřitel však může na dlužníkovi požadovat plnění dluhu, jen nemohl-li dosáhnout plnění ze směnky. Pokud však věřitel splnění dosáhl, považuje se dluh za splněný již vystavením směnky. To platí i tehdy, byl-li otevřen akreditiv, vytaven šek nebo v jiných obdobných případech.

¹ prof. JUDr. Karel Marek, CSc. Vysoká škola finanční a správní, Fakulta právních a správních studií, Praha.
e-mail: k.marek@centrum.cz

To platí pro směnku platební, nikoli pro směnku zajišťovací. Pokud by šlo o blankosměnku zajišťovací, musí být vyplněna v souladu s ujednáním o vyplnění směnky.

Proti své vůli nemůže být přitom věřitel nucen, aby přijal něco jiného, než co přísluší k jeho pohledávce s výjimkou přijetí částečného plnění tam, kde je částečné plnění možné, účelné a funkční. Věřitel není povinen přijmout předčasné plnění, tuto možnost však má. Dlužník současně nemůže poskytnout něco jiného než to co je dlužen. Totéž platí o místě, čase a způsobu plnění.

Subjekty závazku se sice označují jako věřitel a dlužník. Jde však o závazky synallagmatické (z řečtiny – směnné). Např. při koupi zboží je prodávající obvykle nejprve dlužníkem a po dodání zboží před zaplacením je věřitelem. Pokud si mají strany navzájem plnit zároveň, může plnění požadovat jen ta strana, která sama již dluh splnila, nebo je ochotna a schopna splnit dluh současně s druhou stranou.

Kdo má plnit při vzájemném plnění napřed, může své plnění odepřít až do té doby, kdy mu bude vzájemné plnění poskytnuto nebo zajištěno. To však jen tehdy, je-li plnění druhé strany ohroženo okolnostmi, které u ní nastaly, které mu nebyly a neměly být známy, když smlouvu uzavřel. V tomto případě lze také poskytnout dodatečnou přiměřenou lhůtu ke splnění nebo k zajištění plnění a po jejím marném uplynutí odstoupit od smlouvy.

Odstoupit od smlouvy však není možné, jestliže dluh strany, který vznikl z jiného právního důvodu, nebyl splněn řádně a včas. To platí pro závazky, které jsou na sobě nezávislé.

Především má však jít nejen o včasné, ale i řádné plnění. Ten, kdo plní za úplaty jinému, je zavázán plnit bez vad s vlastnostmi vymíněnými nebo obvyklými tak, aby bylo možné použít předmět plnění podle smlouvy, a je-li stranám znám i podle účelu smlouvy. Účel smlouvy zde hraje významnou úlohu. Proto (a nejen z důvodu posouzení řádného plnění) doporučujeme uvádět účel přímo ve smluvním ujednání.

Je-li splněno vadně, má příjemce takového plnění práva z vadného plnění.

Není-li mezi osobami sjednána jakost plnění, pak platí, že povinná strana je zavázána plnit ve střední jakosti.

Občanský zákoník vymezuje (i když jen příkladmo) případy, ve kterých dlužník plní vadně.

Dlužník plní vadně zejména:

- poskytne-li předmět plnění, který nemá stanovené nebo ujednané vlastnosti,
- neupozorní-li na vady, které předmět plnění má, ač se při takovém předmětu plnění obvykle nevyskytují,

- ujistí-li věřitele, v rozporu se skutečností, že předmět plnění nemá žádné vady, anebo že se věc hodí k určitému užívání, nebo
- zcizí-li věc neoprávněně jako svoji.

Pokud by se nabyvatel vzdal předem svého práva z vadného plnění, musí být toto jednání uskutečněno v písemné formě.

Jestliže by nastal případ, ve kterém by zcizitel projevil vůli omezit zákonný rozsah svých povinností z vadného plnění, pak by se k takovému jednání nepřihlédlo.

Vada pak jde k tíži nabyvatele, je-li nápadná již při uzavírání smlouvy, nebo pokud ji lze zjistit z veřejného seznamu. To však neplatí, pokud zcizitel vadu zastřel nebo pokud nabyvatele výslovně ujistil, že takovou vadu nemá nebo je vůbec bez vad.

Občanský zákoník upravuje, že přenechá-li se věc jak stojí a leží (úhrnkem), jdou její vady k tíži nabyvatele. To by neplatilo, pokud by věc neměla vlastnost, o níž zcizitel prohlásil, že ji má nebo by si ji nabyvatel vymínil. Toto ustanovení o věci jak stojí a leží nelze uplatnit na věc určenou individuálně nebo druhově. Lze však uplatnit na věc, která tvoří určitý celek a je na určitém místě.

Občanský zákoník obsahuje ustanovení o záruce. U úprav jednotlivých smluvních typů (zejména u kupní smlouvy a smlouvy o dílo) je upravena i odpovědnost za vady podle zákona. Ta je však oproti záruční odpovědnosti užší. Pro nabyvatele je tedy příznivé, pokud zcizitel převezme záruku za jakost.

Převezme-li zcizitel záruku za jakost, zaručuje se, že předmět plnění bude po určitém dobu (záruční dobu) po splnění způsobilý pro použití k ujednanému účelu, a že si podrží ujednané vlastnosti. Nejsou-li vlastnosti ujednané, vztahuje se záruka na účel a vlastnosti obvyklé.

Není-li záruka ujednaná ve smlouvě, může je zcizitel převzít prohlášením v záručním listu, popř. vyznačením záruční doby nebo doby použitelnosti trvanlivosti věci na obalu. Jestliže by nastala situace, že je ve smlouvě sjednaná záruční doba odchylná od záruční doby uvedené na obalu, platí to, co bylo ujednáno ve smlouvě.

Pokud se v záručním listu uvede delší doba, než je doba ujednaná ve smlouvě nebo vyznačená na obalu, platí tato delší doba uvedená v záručním listu.

Zákon řeší i právní vady předmětu plnění. Jde o zatížení právem třetí osoby. Předmět plnění má právní vadu, pokud k němu uplatňuje oprávněně právo třetí osoba. To platí, ledaže o takovém omezení nabyvatel věděl nebo musel vědět. Právní vadu oznámí nabyvatel bez zbytečného odkladu zciziteli.

Je určeno, že kdo na sebe převedl právo k předmětu, o kterém ví, že zciziteli nepatří, nebo že zcizitel není oprávněn takové právo zřídit, nemá právo z této vady. Tím nejsou pochopitelně dotčena práva oprávněných třetích osob – nositelů práv.

Předpokladem uplatnění práv z vad je jejich včasné oznámení. Nabyvatel může právo z vadného plnění uplatnit u soudu, vytkl-li vadu zciziteli bez zbytečného odkladu poté, kdy měl možnost věc prohlédnout a vadu zjistit, a to buď označením (popisem) vady nebo oznámením, jak se projevuje. Vadu lze vytknout (není-li zvláštní zákonné nebo smluvní úpravy) do šesti měsíců od převzetí předmětu plnění (viz ustanovení § 1921 odst. 1 obč. zák.).

Vadu krytou zárukou musí nabyvatel vytknout zciziteli rovněž bez zbytečného odkladu poté, kdy měl možnost předmět plnění prohlédnout a vadu zjistit, nejpozději však v reklamační lhůtě určené délkou záruční doby (tím není dotčeno ustanovení § 1921 odst. 1).

Včasné oznámení vady je zásadní podmínkou pro přiznání práva soudem. Nevytkl-li nabyvatel vadu včas a namítne-li zcizitel opožděné vytknutí, soud nabyvateli právo nepřizná. To však neplatí, pokud je vada důsledkem skutečnosti, o které zcizitel při předání věděl nebo vědět musel.

Zákon ukládá nabyvateli, aby jakmile zjistí vadu, oznámil to bez zbytečného odkladu zciziteli.

Předmět plnění předá, příp. jej podle jeho pokynů uschová nebo s ním jinak vhodně naloží (např. dá do úschovy třetí osobě), aby vada mohla být přezkoumána. Může předmět i bez prodlení prodat, pokud jde o předmět podléhající rychlé zkázce a nabyvatel zcizitele na možnost prodeje upozornil.

Vytkl-li nabyvatel vadu oprávněně, neběží lhůta pro uplatnění práv z vadného plnění ani záruční doba po dobu, po kterou nemůže nabyvatel předmět užívat.

Právní úprava řeší i tituly, které může nabyvatel z odpovědnosti za vady uplatnit. Jde-li o vadu odstranitelnou, může se nabyvatel domáhat buď opravy, nebo doplnění toho, co chybí, anebo přiměřené slevy z ceny. Pokud by nebylo možno vadu odstranit a nelze-li pro ni předmět řádně užívat, může nabyvatel buď odstoupit od smlouvy, anebo se domáhat přiměřené slevy z ceny. Za neodstranitelnou se přitom považuje i vada, kterou by sice šlo odstranit, ale při neúměrných nákladech k hodnotě předmětu plnění (viz ustanovení § 1923 obč. zák.).

Kdo má práva z titulu odpovědnosti za vady (podle § 1923), náleží mu i náhrada účelně vynaložených nákladů při uplatnění těchto práv. Musí však tato práva uplatnit včas. A to do jednoho měsíce po uplynutí lhůty, ke které je třeba vytknout vadu. Jinak, uplatní-li zcizitel námitku, že právo na náklady nebylo uplatněno včas, soud tato práva nepřizná. I zde tedy platí zásada, že jen „bdělým přejí práva“.

Toho, čeho lze dosáhnout z titulu odpovědnosti za vady, nelze se domáhat cestou náhrady škody. Pokud tedy např. nebyla včas oznámena vada a žádáno její odstranění, nelze toto žádat jako plnění z odpovědnosti za škodu. Jestliže však vznikne jiná škoda z titulu odstraňování vady, domáhat se jí lze. Toto ustanovení patří mezi řadu dispozitivních ustanovení a není tedy vyloučené ujednání o tom, že případně neuplatnění práv z odpovědnosti za vady nebrání uplatnění těchto práv z jiných právních titulů.

Občanský zákoník se věnuje i způsobům plnění. Určuje, že lze-li dluh splnit několika způsoby, pak se podle vyvratitelné domněnky má za to, že volba způsobu plnění náleží dlužníkovi.

Jestliže má právo volby způsobu plnění věřitel, musí způsob plnění zvolit v ujednané době, jinak bez zbytečného odkladu tak, aby dlužník mohl podle jeho volby plnit.

Nevykoná-li strana volbu včas, nabývá právo zvolit způsob plnění trvale druhá strana.

Ten, kdo zvolil způsob plnění, nemůže jej bez souhlasu druhé strany změnit.

I v těchto otázkách, jakož i v otázkách jednoho z více volitelných plnění lze uplatnit smluvní volnost. Není-li dohodnuto jinak a má-li dlužník plnit jedno z více volitelných plnění, není oprávněn plnit část jednoho a část jiného plnění. Takovéto plnění ani podle zákona nemůže být ukládáno.

Pokud by nastal případ, že se stane jedno z více volitelných plnění nemožným, omezuje se závazek na plnění zbývajících. V takovém případě závazek zaniká. Musí ovšem jít o nemožnost následnou. Jinak by závazek vůbec nevznikl. Pokud by tuto nemožnost způsobila ta osoba, která neměla právo volby, může druhá strana od smlouvy odstoupit. Jestliže by k odstoupení nedošlo, muselo by být přijato takové plnění, které je možné.

Zákonná úprava ještě doplňuje k předchozímu, že ten, kdo měl právo volby, může od smlouvy odstoupit, byla-li volba zmařena vyšší mocí nebo druhou stranou.

Byl-li předmět plnění dohodnut nikoli individuálně, ale podle druhu, je dlužník zavázán poskytnout věřiteli vše, jež se hodí pro účel, pro nějž se věc téhož druhu zpravidla používá na základě obdobných smluv. To pochopitelně platí, nejsou-li vlastnosti tohoto generického plnění dohodnuty ve smlouvě.

Dluh se zásadně plní vcelku. Nabízí-li však dlužník částečné plnění (např. výrobce motorů velkoobchodníkovi jen určitý počet kusů daného typu s tím, že část dodá později), musí je věřitel přijmout, neodporuje-li to povaze závazku nebo účelu smlouvy (např. u souboru zboží, který má po montáži být funkčním celkem), pokud tento účel musel být dlužníku alespoň zřejmý. Věřiteli tím nevzniknou žádné jiné povinnosti. Tam, kde bude částečné plnění

uskutečněno, tam dlužník nehradí věřiteli zvýšené náklady způsobené mu částečným plněním (např. při vykládce, dopravě apod.).

Jestliže by se jednalo o peněžité plnění, u kterého je částečné plnění sjednáno ve splátkách, pak má věřitel právo na plnění celé pohledávky, pokud některou splátku nesplnil dlužník včas. Jedná se o ztrátu výhody splátek. Tato ztráta výhody splátek však musí být ujednána. Toto právo musí věřitel uplatnit nejpozději do splatnosti nejbližší splátky.

Pořadí plnění závazků dlužníka je určeno zákonem. Má-li dlužník plnit na jistinu úroky a náklady spojené s uplatněním pohledávky, započne se plnění nejprve na náklady již určené, pak na úroky z prodlení, poté na úroky a nakonec na jistinu. To platí, není-li dohodnuto jinak a neprojeví-li dlužník při plnění jinou vůli.

Občanský zákoník řeší i započtení. Je-li dlužník dlužen z několika závazků k plnění stejného dluhu a neurčí-li při plnění, na který dluh plní, započte se plnění nejprve na závazek, o jehož splnění věřitel dlužníkapomenul, jinak na závazek nejméně zajištěný. Při stejné míře zajištění několika závazků se plnění započte nejprve na závazek nejdříve splatný. Na náhradu škody se placení započte až po splnění závazku, jehož porušením povinnost k náhradě škody vznikla. Dlužník může přitom svoje plnění určit i konkludentně, uhradí-li závazek, který svojí výší příslušnému závazku odpovídá. Dlužník tak může splnit i závazek promlčený, právo zde totiž nezaniklo.

Občanský zákoník nezapomíná ani na plnění dluhu osobou, která není svéprávná. Plní-li takový dluh, jehož plnění je po právu, tj. existující dluh, který je splatný, dochází ke zproštění ze závazku. Plní-li však taková osoba dluh, který by byl nejistý nebo nesplatný, pak lze požadovat, aby bylo takové plnění vráceno. To neplatí, stal-li se dluh mezitím splatným.

Jestliže si to strany smluvně nezapověděli a plní-li dlužník pomocí jiné osoby (např. subdodavatele), odpovídá tak (např. za vady), jako by plnil sám.

Věřitel musí též přijmout plnění, které mu se souhlasem dlužníka nabídne třetí osoba. To neplatí, je-li plnění vázáno na osobní vlastnosti dlužníka. Může jít např. o plnění konkrétního architekta, módního salonu, uměleckého kováře apod. Kdo plní za jiného, aniž za dluh ručí a ani jinak dluh nezajistil, může na věřiteli požadovat před splněním nebo při něm, aby mu postoupil svoji pohledávku.

Souhlasu dlužníka k plnění třetí osobou není třeba, pokud třetí osoba plní věřiteli dluh proto, že za dluh ručí nebo závazek jinak zajišťuje. Tímto splněním dluhu vstupuje tato osoba do práv věřitele a má právo, aby jí dlužník vyrovnal, co za něho plnila. Pohledávka věřitele na ni přechází vč. příslušenství, zajištění a dalších práv s pohledávkou splněných. Věřitel vydá

tomu, kdo za dlužníka plnil, potřebné doklady o pohledávce a sdělí mu vše, co je k uplatnění pohledávky zapotřebí.

Plní-li třetí osoba za dlužníka jen část dluhu, může požadovat jen vyrovnání toho, co za dlužníka plnila. Původní věřitel má právo požadovat vyrovnání zůstatkové pohledávky přednostně před novým věřitelem, ledaže mu bude hrazeno, co za dlužníka vydal. Jestliže by plnilo za dlužníka více osob, má každá právo na poměrné vyrovnání podle podílu, v němž za dlužníka plnila.

Po právní úpravě způsobu plnění upravuje obč. zák. i problematiku poukázky (v ustanovení § 1939 – 1951).

Poukázka opravňuje poukazníka vykonat u poukázaného vlastním jménem plnění a poukázanému se poukázku přikazuje, aby poukazníkovi plnil na účet poukazatele. Prímé právo vznikne poukazníkovi proti poukázanému jen tehdy, přijme-li poukázaný poukázku.

Při poukázce je tedy třeba:

- dohody poukazatelem a poukazníkem, jehož obsahem je zmocnění k výběru plnění od poukázaného,
- dohody mezi poukazatelem a poukázaným, podle které poukazatel přikazuje poukázanému, aby plnil poukazníkovi na účet poukazatele,

Poukázku lze vystavit i na řad nebo na doručitele (k tomu viz ustanovení § 1946 – 1948 obč. zák.).

Pokud není mezi poukazatelem a poukázaným jiný právní důvod, pak platí o právech a povinnostech obou ustanovení o příkazní smlouvě. Poukázka však nezanikne smrtí žádného z nich.

Dluh poukazatele nezaniká vystavením poukázky, ale tehdy, pokud poukázaný poskytne podle poukázky poukazníkovi plnění. Poukazník nemusí poukázku použít, pak je to povinen bez odkladu oznámit poukazateli. Takové oznámení je povinen provést též, pokud poukázaný odmítl poukázku přijmout nebo podle ní plnit.

Do té doby než poukázaný poukázku poukazníkovi přijme, může ji poukazatel odvolat. Zda toto odvolání poukázky působí také vůči poukazníkovi, to závisí na právním poměru mezi poukazatelem a poukazníkem.

Přijetím poukázky vzniká mezi poukazníkem a poukázaným právní vztah. Poukázaný, který poukázku přijal, může vůči poukazníkovi uplatnit jen takové námitky, které se týkají platnosti přijetí, neplatnosti poukázky či jejích vad nebo námitky, které se zakládají na výslovném ustanovení poukázky, nebo které je poukázaný oprávněn vznést vůči poukazníkovi.

V případě, ve kterém již poukázaný dluží vůči poukazateli to, co mu má splnit, je vůči němu povinen poukázce vyhovět a jeho dluh zanikne teprve tím, že splní poukazníkovi. Má-li být poukázkou splněn dluh poukazatele u poukazníka, který k tomu přivolil, je poukazník povinen poukázaného vyzvat, aby plnil. Poukázaný je povinen plnit jen proti vydání kvitované poukázky.

Je stanovena zvláštní promlčecí doba. Počala-li ve vztahu mezi poukazatelem a poukazníkem běžet promlčecí lhůta ohledně závazku, jehož plnění je předmětem poukázky, a to před okamžikem, kdy poukazníkovi došlo sdělení o přijetí poukázky, běží od této doby promlčecí lhůta mezi poukázaným a poukazníkem.

Přijímá-li věřitel plnění, vydá dlužníkovi na jeho žádost kvitanci. Jinak může dlužník plnění odepřít (k těmto otázkám viz ustanovení § 1949 – 1951).

Důkazním prostředkem o existenci dluhu je dlužní úpis. Dlužním úpisem je dlužníkovo prohlášení o uznání dluhu nebo dlužní úpis jiný. Věřitel, který má dlužníkovo prohlášení o uznání dluhu nebo jiný dlužní úpis, je musí dlužníkovi při splnění vrátit nebo na dlužním úpisu vyznačit, že bylo splněno částečně. Není-li to možné, může dlužník požadovat, aby mu věřitel vydal potvrzení, že dlužní úpis pozbyl platnost v rozsahu, ve kterém byl dlužní úpis splněn. Tím nejsou nijak dotčena ustanovení o kvitanci. Obdrží-li dlužník dlužní úpis bez kvitance, pak pro tento případ určuje vyvratitelná domněnka, že se má za to, že byl dluh splněn.

Občanský zákoník řeší i otázky náhradního plnění. Nelze-li plnit dluh proto, že věřitel je neznámý nebo nepřítomný, že věřitel odmítl plnění bezdůvodně přijmout, že dlužník je bez své viny v nejistotě, kdo je věřitelem, nebo z jiných důležitých příčin na straně věřitele, je dlužník oprávněn složit předmět plnění do soudní úschovy. O složení do úschovy vyrozumí soud toho, pro koho se složení stalo a podle potřeby zařídí jeho zastoupení. Účelně vynaložené náklady jdou k tíži věřitele.

Dále zákon řeší problematiku místa plnění. Místo plnění je dáno především dohodou věřitele a dlužníka. Nelze-li místo plnění zjistit ze smlouvy, povahy závazku nebo z účelu plnění, plní se v místě určeném zákonem.

Peněžitý dluh plní dlužník v místě svého sídla nebo bydliště, příp. místa podnikání. Vznikl-li závazek při provozu závodu nebo provozovny, plní se zde.

Peněžitý závazek se plní v místě bydliště nebo v sídle věřitele, příp. připsáním na účet u poskytovatele platebních služeb. U peněžního poukazu je možné též vyplatit peněžitou částku věřiteli v hotovosti.

Co se týká doby plnění, tak ta bývá určena především dohodou účastníků. Je-li čas ujednán nebo stanoven jinak, je dlužník povinen plnit i bez vyzvání věřitele. Pokud si strany

neujednají, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je pak povinen plnit bez zbytečného odkladu.

Zákon definuje i používaná ujednání stran. Neplyne-li z ustálené předchozí praxe nebo ze zvyklostí něco jiného, vyvratitelnou domněnkou se určuje, že se má za to, že strany ujednaly čas plnění výrazem:

- “začátkem období“ prvních deset dnů tohoto období,
- “polovinou měsíce“ období od 10. do 20. dne v měsíci,
- “polovinou čtvrtletí“ druhý měsíc čtvrtletí,
- “konec období” posledních deset dnů období,
- “ihned” dobu do pěti dnů, avšak při dodávce potravin nebo surovin dobou do dvou dnů a při dodávce strojírenských výrobků dobu do deseti dnů.

Je-li podle smlouvy dlužník oprávněn, aby určil čas plnění, a neurčí-li jej v přiměřené době, určí jej na návrh věřitele soud, a to podle okolnosti případu.

Neujednají-li si strany, v čí prospěch je čas ujednán, je podle vyvratitelné domněnky určen ve prospěch obou. Přitom je určeno, že čas plnění může být ve prospěch jedné ze stran. Je-li čas plnění ve prospěch dlužníka, nemůže věřitel předčasně požadovat plnění, ale dlužník může dluh předčasně splnit. Je-li čas plnění určen ve prospěch věřitele, může věřitel požadovat plnění předčasně, ale dlužník předčasně plnit nesmí.

Speciální úpravu má občán. zák. pro splatnost dluhů vznikajících mezi podnikateli.

Je-li obsahem vzájemného závazku podnikatelů povinnost dodat zboží nebo služby za úplatu, je cena splatná, aniž je zapotřebí výzvy k placení, do třiceti dnů ode dne, kdy byla dlužníku doručena faktura nebo jiná výzva podobné povahy, nebo ode dne obdržení zboží nebo služby, podle toho, který z těchto dnů nastal později. Bylo-li však ujednáno převzetí zboží nebo služby, popř. ověření, zda bylo řádně splněno, je cena splatná do třiceti dnů ode dne převzetí, popř. ověření. To platí i pro závazek podnikatele a veřejnoprávní korporace, popř. právnické osoby touto korporací založené, i když nejsou podnikateli.

Smluvní strany si mohou ujednat dobu splatnosti delší šedesát dnů jen tehdy, pokud to není vůči věřiteli hrubě nespravedlivé. Je-li však obsahem závazku podnikatele povinnost dodat zboží nebo službu veřejnoprávní korporaci, smluvní strany si mohou ujednat delší dobu splatnosti jen tehdy, pokud je to odůvodněno povahou závazku. Zde doba splatnosti nesmí přesáhnout šedesát dní (viz ustanovení § 1963 občán. zák.).

Zákon upravuje, že smluvní strana se má právo dovolat neúčinnosti (rozumějme relativní neplatnosti) ujednání odchylovající se v ujednání o času plnění od zákona (zde rozumíme § 1963), nebo od ujednání odchylovajícího se od zákonné výše úroků z prodlení, a to pokud jsou taková ujednání vůči věřiteli hrubě nespravedlivá. Dovolat se této neúčinnosti má právo i právnická osoba založená k ochraně malých a středních podnikatelů, a to jsou-li tato ujednání obsažena v obchodních podmínkách. Bude-li o těchto otázkách rozhodovat soud a prohlásí-li jednání za neúčinná, použijí se místo takových ujednání ustanovení zákona, ledaže v zájmu spravedlivého řešení rozhodne soud jinak (§ 1964 obč. zák.).

Mezi podnikateli navzájem platí, že je-li ujednáno převzetí zboží nebo služby, popř. ověření, zda bylo řádně splněno, nepřekročí doba takového převzetí nebo ověření třicet dnů. Doba převzetí nebo ověření může překročit třicet dnů, není-li to vůči věřiteli hrubě nespravedlivé.

Přitom není dotčeno právo smluvních stran ujednat si plnění ve formě splátek.

Občanský zákoník upravuje i prodlení dlužníka (v ustanoveních § 1968 – 1974). Konstatuje, že dlužník, který svůj dluh neplní řádně a včas je v prodlení. Jeho odpovědnost za prodlení nenastane, nemůže-li plnit v důsledku prodlení věřitele.

Po dlužníkovi, který je v prodlení, může věřitel podle své volby vymáhat splnění dluhu, anebo může od smlouvy odstoupit, a to buď za podmínek sjednaných ve smlouvě, nebo stanovených zákonem. Při prodlení se splácením peněžitého dluhu lze uplatnit úrok z prodlení. Jeho výši si strany sjednají, jinak se vychází z výše určené příslušným nařízením vlády.

Plní-li naopak dlužník peněžité dluh před stanoveným časem, není oprávněn bez souhlasu věřitele odečíst si úroky odpovídající době, o níž plnil dříve, ledaže z ujednání stran nebo ze zvláštní právní úpravy plyne jinak.

Obecně je přitom při prodlení s plněním peněžitého závazku možno uplatnit náhradu škody, není-li kryta úroky z prodlení.

Jestliže se ujednání o úroky z prodlení odchylovuje od zákona tak, že se zřetelem ke všem okolnostem a podmínkám zhoršuje postavení věřitele a pro tuto odchylku neexistuje spravedlivý důvod, věřitel má právo dovolat se neúčinnosti tohoto ujednání. I zde platí obdobná úprava, jako platí pro taková ujednání pro smluvní strany obecně (viz § 1963 a § 1964).

Zákon pak upravuje, že pokud je u již splatného dluhu dohodnuto, že bude plněn ve splátkách a chce-li věřitel, aby dlužník ve splátkách platil i úroky z prodlení, musí být toto plnění úroků ve splátkách výslovně dohodnuto.

Poslední ustanovení o prodlení dlužníka řeší nebezpečí škody na věci. Dlužník nese po dobu svého prodlení nebezpečí škody na věci, ledaže unese důkazní břemeno a prokáže, že by škoda vznikla i při řádném plnění jeho povinností, nebo že škodu způsobil věřitel nebo vlastník

věci. To platí i tehdy, nakládá-li dlužník s věcí v rozporu s jinými svými povinnostmi ze závazku.

Prodlení věřitele je regulováno v ustanoveních § 1975 – 1976. Věřitel je v prodlení, nepřijal-li dlužníkem řádně nabídnuté plnění nebo neposkytl-li dlužníkovi potřebnou součinnost ke splnění dluhu. Jde-li o věc, nese věřitel po dobu svého prodlení nebezpečí škody na věci, ať již škoda vznikla z jakékoli příčiny, ledaže způsobil škodu dlužník.

Navazující Společná ustanovení upravují možnost odstoupení od smlouvy při podstatném a nepodstatném porušení smluvní povinnosti. Je zde v podstatě recipován text, který znala předchozí právní úprava, tj. právní úprava určená v obchod. zák.

Poslední ustanovení je věnováno tzv. fixnímu závazku. Uplynutí doby zde působí zánik závazku:

- uplynutím doby, na kterou byl závazek sjednán,
- nesplnění tzv. fixní smlouvy (sjednání plnění jen na určitou přesně určenou dobu),
- pokud věřitel neoznámí v prekluzivní době, bez zbytečného odkladu, že plnění trvá.

Přestože právní úprava problematiky splnění, obsahuje určitý počet kogentních ustanovení, lze zde využít široké smluvní volnosti a upravit dané otázky podle vůle stran.

Literatura:

1. CÍSKO, L. Zodpovednosť za vady plnenia v kúpnej zmluve v obchodovaní. Praha : Leges, 2020, 136 s. ISBN 978-80-7502-429-9.
2. KINDL, M.; ROZEHNAL, A. Občanský zákoník 2. díl. Plzeň : A. Čeněk, 2019, 992 s. ISBN 978-80-7380-742-9.
3. LIŠKA, P. Zákon o bankách a předpisy související. Praha : C. H. Beck, 1999, 677 s. ISBN 978-80-7179-176-8.
4. RABAN, P. a kol. Závazkové právo. Brno : V. Klemm, 2019, 532 s. ISBN 978-80-8771-318-1.
5. SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. Občanské zákoníky. Ostrava : Key Publishing, 2012, 1020 s. ISBN 978-80-7418-146-7.
6. MAMOJKA, M. a kol. Základy obchodného práva. Bratislava : Akadémia Policajného sboru, 2005, 298 s. ISBN 80-854-333-X.
7. OVEČKOVÁ, O. a kol. Obchodný zákonník, veľký komentár, svazek 1 a 2. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 3192 s. ISBN 978-80-8168-573-6.

Martin Mihók¹

Dokazovanie nepričetnosti páchatel'a trestného činu ako predpoklad vylúčenia trestnej zodpovednosti

Kľúčové slová

páchatel', obvinený, nepričetnosť, duševná porucha, trestná zodpovednosť

Abstrakt

Trestnou zodpovednosťou môžeme primárne rozumieť povinnosť páchatel'a trestného činu podľa predpokladaných zákonných podmienok strpieť sankcie ustanovené Trestným zákonom. Prítomnosť duševnej poruchy môže za splnenia podmienok stanovených Trestným zákonom zbaviť fyzickú osobu trestnej zodpovednosti za jej konanie. Predkladaný príspevok spracúva problematiku pričetnosti páchatel'a trestného činu, kritériá pričetnosti a dokazovanie nepričetnosti vrátane skúmania pričetnosti mladistvých páchatel'ov trestnej činnosti.

Keywords

perpetrator, the accused, insanity, mental disorder, criminal liability

Abstract

Criminal liability can be primarily understood as the obligation of the perpetrator to put up with the sanctions established by the Criminal Code, according to the presumed legal conditions. If the conditions set out in the Criminal Code are fulfilled, the presence of a mental disorder may exonerate a natural person from criminal liability for their actions. The presented article deals with the issue of sanity of the perpetrator, the criteria of sanity and proving insanity, including the examination of the sanity of juvenile offenders.

Úvod

Slovenský zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „*Trestný zákon*“) nedefinuje pojem „trestná zodpovednosť“ napriek tomu, že tento pojem na viacerých miestach používa. Zodpovednosť všeobecne možno jednoducho chápať ako nevyhnutnosť osoby zodpovedať za svoje správanie². Samotnou trestnou zodpovednosťou však možno rozumieť

¹ JUDr. Martin Mihók, LL.M., externý doktorand Právnickej fakulty UMB v Banskej Bystrici, vyšší súdny úradník Okresného súdu Banská Bystrica
(email: martin.mihok2@student.umb.sk, mihokmartin@gmail.com)

² GABÍK, J. Osobitosti trestnej zodpovednosti pri eutanázii. In Aktuálne otázky trestnej zodpovednosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Paneurópske právnické dni 2014. Bratislava: Eurokódex, 2014. s. 20.

povinnosť páchatel'a trestného činu podľa predpokladaných zákonných podmienok strpieť sankcie ustanovené Trestným zákonom³.

Trestná zodpovednosť páchatel'a trestného činu – fyzickej osoby úzko súvisí s jednou zo zásad slovenského trestného práva, a síce so zásadou zodpovednosti za zavinenie, t. j. princíp subjektívnej zodpovednosti. Znamená to teda, že jednou z podmienok trestnej zodpovednosti páchatel'a je jeho zavinenie, a to zavinenie úmyselné alebo nedbanlivostné. Zavinením je zároveň vyjadrená i individuálna trestná zodpovednosť, a teda že každý zodpovedá zásadne iba za to, čo svojím konaním sám zaviniť. Pre trestnú zodpovednosť nestačí spôsobenie následku konaním osoby, pokiaľ toto konanie nebolo zavinené⁴.

1 Príčetnosť páchatel'a trestného činu

Platný Trestný zákon nedefinuje príčetnosť explicitne, ale uvádza okolnosti, ktoré príčetnosť vylučujú, teda pomocou argumentu *a contrario* podáva negatívnu definíciu príčetnosti⁵. Pod príčetnosťou je potrebné rozumieť spôsobilosť byť páchatel'om trestného činu, pokiaľ táto závisí od duševných schopností páchatel'a; príčetnosťou je podmienená schopnosť páchatel'a chápať význam a protiprávnosť svojho konania a ovládať toto konanie⁶. V staršej literatúre je príčetnosť niekedy označovaná aj ako spôsobilosť na delikt⁷ alebo trestná spôsobilosť⁸, spôsobilosť konať z pohľadu trestného práva⁹, prípadne subjektívna spôsobilosť na zločin, resp. spôsobilosť na vinu¹⁰. Práve posledná formulácia je najrozšírenejšia a hádam najlepšie vystihuje systematické zaradenie príčetnosti vo všeobecnej časti Trestného zákona.

Platný Trestný zákon považuje príčetnosť za normálny stav, preto vymedzuje len podmienky nepríčetnosti. Príčetnosť páchatel'a sa teda predpokladá. Podľa § 23 Trestného zákona nebude trestne zodpovedný ten páchatel', ktorý pre duševnú poruchu v čase spáchania

³ IVOR, J.-POLÁK, P.-ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016.

⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6Tdo 62/2011 zo 16. augusta 2012

⁵ Podľa § 23 Trestného zákona kto pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak tento zákon neustanovuje inak.

⁶ MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 177

⁷ FINGER, A. *Das Strafrecht I., 3. Aufl.* Berlin: C. Heymann, 1912. s. 275

Spôsobilosť na delikt si nemožno zamieňať s deliktuálnou spôsobilosťou v ponímaní teórie štátu a práva; deliktuálna spôsobilosť je spôsobilosťou na protiprávne konanie a v jednotlivých právnych odvetviach sa líši, pričom v trestnom práve zahŕňa aj ostatné podmienky trestnej zodpovednosti – bližšie pozri:

MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 177

⁸ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné*. Praha: Melantrich, 1935. s. 39

⁹ VON LISZT, F.-SCHMIDT, E. *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*. Berlin: Gruyter, 1932. s. 166

¹⁰ PRUSÁK, J. *Kriminální noetika*. Praha: Bursík & Kohout, 1904. s. 107.

činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, ak Trestný zákon neustanovuje inak¹¹. Pre naplnenie tohto obligatórneho znaku subjektu je potrebné, aby boli súčasne naplnené 3 podmienky:

- páchatel' trpí duševnou chorobou,
- je zbavený schopnosti rozpoznať protiprávnosť svojho činu alebo ovládať svoje konanie v dôsledku tejto duševnej poruchy,
- duševná porucha a strata rozpoznávacej a ovládacej schopnosti musí byť aktuálna v čase spáchania činu inak trestného¹².

1.1 Kritériá nepríčetnosti

Biologickým (lekárskym) kritériom nepríčetnosti je duševná porucha. Zahŕňa široký rozsah rôznych odchýlok správania sa a prežívania jedincov buď od normy interindividuálnej alebo od normy intraindividuálnej¹³, pričom môže mať rôznu dobu trvania (dlhotrvajúci alebo prechodný charakter), môže byť vrodená či získaná¹⁴, môže byť spôsobená rôznymi príčinami (napr. aj inou chorobou, ktorá má za následok duševnú poruchu), ako aj pozitívom návykových látok. Duševná porucha je pojem pomerne široký, zahŕňa najmä duševnú chorobu ako najstaršie kritérium vylučujúce príčetnosť, bezvedomie alebo poruchu vedomia a duševnú slabosť alebo poruchu duševného vývoja¹⁵.

Samotná existencia duševnej poruchy nepostačuje pre prijatie záveru, že osoba je nepríčetná, a teda, že nie je ani trestne zodpovedná. Prítomnosť duševnej poruchy zbavuje osobu trestnej zodpovednosti za svoje konanie len ak je táto osoba zbavená schopnosti rozpoznať protiprávnosť svojho konania alebo schopnosti toto svoje konanie ovládať, prípadne oboch schopností súčasne¹⁶. O nedostatok rozpoznávacej schopnosti ide aj vtedy, ak páchatel' síce vnímal skutkové okolnosti svojho činu, ale nebol schopný pochopiť jeho spoločenský zmysel a dosah. Nedostatok schopnosti ovládacej a rozpoznávacej treba posudzovať s ohľadom

¹¹ Formulácia „ak Trestný zákon neustanovuje inak“ znamená, že exkulpácia z dôvodu nepríčetnosti neprichádza do úvahy za podmienky, že páchatel' sa priviedol do stavu nepríčetnosti pozitívom alebo aplikáciou návykovej látky zavinené. Vtedy bude páchatel' podľa jednotlivých okolností zodpovedať za trestný čin opilstva podľa § 363 ods. 1 Trestného zákona, alebo za úmyselný trestný čin, ktorý v stave nepríčetnosti spáchal (tzv. actio libera in causa dolosa), ale len vtedy, ak sa do stavu nepríčetnosti priviedol v úmysle spáchať trestný čin. Bližšie pozri ČENTĚŠ J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2016. s. 46. a § 363 Trestného zákona.

¹² ČENTĚŠ J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2016. s. 45.

¹³ MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 178

¹⁴ ČENTĚŠ J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2016. s. 45

¹⁵ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. s. 107-108

¹⁶ MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 179

na povahu spáchaného činu; môže totiž nastať situácia, že páchatel' rozpozná protiprávnosť niektorého svojho činu a vo vzťahu k nemu dokáže svoje konanie ovládať, avšak vo vzťahu k inému činu mu tieto schopnosti (alebo čo i len jedna z nich) chýbajú. Obmedzenie spôsobilosti na právne úkony v zmysle občianskoprávných predpisov nemá vplyv na posudzovanie stavu nepríčetnosti v trestnom konaní¹⁷. Pri spáchaní niekoľkých protiprávných činov môže byť páchatel' vo vzťahu k niektorým z nich príčetný a vo vzťahu k ostatným nepríčetný¹⁸.

Duševné poruchy charakteristicky členíme na:

- duševné choroby (napr. schizofrénia, progresívna paralýza, mániodepresívna psychóza – bipolárna porucha),
- chorobné duševné stavy (napr. vývojové poruchy, psychopatia, slabomyseľnosť),
- krátkodobé duševné poruchy (napr. patologická opitnosť, patologické poruchy spánku, hlboké poruchy vedomia, epilepsia, poruchy po otrase mozgu a pod.)¹⁹.

Samotné biologické kritériá nepríčetnosti nemôžu byť dostačujúce pre správne vymedzenie pojmu „nepríčetnosť“, najmä, ak nie je vymedzený ich význam, čo je úlohou práve kritérií psychologických (právnych)²⁰. Prítomnosť duševnej poruchy ako takej ešte nepostačuje na to, aby páchatel'ovi chýbala zložka rozpoznávacia alebo ovládacia. Porucha musí na páchatel'a vplyvať tak, že vylučuje aspoň jednu z týchto zložiek vo vzťahu k spáchanému trestnému činu²¹. Povaha duševnej choroby a predovšetkým jej intenzita býva určená psychologickým kritériom²².

Psychologické kritériá nepríčetnosti zahŕňajú nedostatok rozumovej (rozpoznávacej) a nedostatok schopnosti ovládacej (určovacej), pričom v súlade s § 23 Trestného zákona stačí, aby bola naplnená buď podmienka nedostatku rozpoznávacej schopnosti alebo podmienka nedostatku určovacej schopnosti, aby dotknutá osoba mohla byť kvalifikovaná ako nepríčetná²³.

Popri absolútnom nedostatku príčetnosti (nepríčetnosti) je možné stretnúť sa v trestnom práve aj s pojmom „zmenšená príčetnosť“. Základom tohto pojmu sú podobné kritériá než pri

¹⁷ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. s. 107

¹⁸ R 17/1979

¹⁹ ČENTĚŠ J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2016. s. 46

²⁰ MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 178

²¹ HENCOVSKÁ, M. *Trestné právo hmotné I. Základy trestnej zodpovednosti*. Košice: Právnická fakulta UPJŠ, 2000. s. 76

²² SOLNAŘ, V.-FENYK, J.-CISAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: LexisNexis, 2004, s. 235

²³ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. s. 108

pojme „nepříčetnost“, avšak lišia sa od seba svojou intenzitou. Zmenšenou príčetnosťou rozumieme stav, v ktorom bola v dôsledku duševnej poruchy výraznejšie oslabená schopnosť páchateľa rozpoznať protiprávnosť činu alebo schopnosť svoje konanie ovládať. Znížená príčetnosť nie je všeobecne poľahčujúcou okolnosťou, však odôvodňuje osobitý postup voči páchateľovi a má význam predovšetkým pri rozhodovaní o treste, v spojení s úvahou o uložení primeraného ochranného liečenia páchateľovi popri treste alebo namiesto neho²⁴.

Fakultatívnym následkom trestného činu spáchaného v stave zmenšenej príčetnosti je za splnenia zákonných predpokladov uloženie ochranného liečenia²⁵ alebo mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody za súčasného uloženia ochranného liečenia²⁶, prípadne upustenie od potrestania za súčasného uloženia primeraného ochranného liečenia²⁷.

V trestnom práve sa môžeme stretnúť aj s pojmom „svetlé chvíľky“ (tzv. *lucida intervalla*), ktorých existencia nemá vplyv na existenciu duševnej poruchy z hľadiska jej posudzovania ako príčiny nepříčetnosti, a preto je odmietaná napr. súdnou psychiatriou²⁸.

2. Dokazovanie nepříčetnosti páchateľa trestného činu a procesné dôsledky

Z doterajšieho výkladu je zrejmé, že absolútna nepříčetnosť páchateľa trestného činu je okolnosťou, ktorá vylučuje trestnú zodpovednosť tohto páchateľa. V prípade preukázania nepříčetnosti dotknutej osoby nemožno viac hovoriť o páchateľovi trestného činu, ale hovoríme o páchateľovi činu inak trestného.

Otázka nepříčetnosti je otázka právna a jej posúdenie prináleží orgánom činným v trestnom konaní a súdu na základe skutočností vyplývajúcich z uskutočnených dôkazov. Povaha tejto otázky vyžaduje, aby jej posúdenie bolo založené na odborných znalostiach z odboru psychiatrie²⁹.

Podľa čl. 17 ods. 7 Ústavy Slovenskej republiky skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na písomný príkaz súdu. Podľa § 148 ods. 1 až ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej len „*Trestný poriadok*“) duševný stav obvineného vyšetruje znalec z odboru psychiatrie. Na vyšetrenie duševného stavu obvineného

²⁴ MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 184

²⁵ Pozri § 73 ods. 2 písm. a) Trestného zákona

²⁶ Pozri § 39 ods. 2 písm. c) Trestného zákona

²⁷ Bližšie pozri § 40 ods. 1 písm. c) Trestného zákona

²⁸ MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 181

²⁹ R 17/1979

je potrebný príkaz súdu a v prípravnom konaní sudcu pre prípravné konanie. Ak na vyšetrenie duševného stavu nepostačí ambulantné vyšetrenie, môže súd a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie nariadiť, aby obvinený bol pozorovaný v zdravotníckom ústave alebo, ak je vo väzbe, v nemocnici pre obvinených a odsúdených. Pozorovanie duševného stavu v zdravotníckom ústave však môže trvať najviac dva mesiace. Na odôvodnenú žiadosť môže súd a v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora túto lehotu predĺžiť, avšak najviac o jeden mesiac. Ak znalec pri svojom skúmaní zistí u obvineného príznaky nasvedčujúce jeho nepríčetnosti alebo zmenšenej príčetnosti, musí zaujať stanovisko aj k tomu, či je jeho pobyt na slobode nebezpečný³⁰.

Ak na základe skutočností vyplynuvších z uskutočneného dokazovania vzniknú pochybnosti o duševnom stave obvineného a vyvstane potreba jeho skúmania, súd vydá príkaz na skúmanie duševného stavu obvineného (buď na návrh prokurátora alebo *ex officio* aj bez návrhu – v závislosti od štádia trestného konania), na ktorého základe orgán činný v trestnom konaní (v prípravnom konaní) alebo súd (v konaní súdnom) priberie znalca do konania uznesením na vyšetrenie obvineného a podanie znaleckého posudku.

Znalec musí byť pri príbratí upozornený na povinnosť bez odkladu oznámiť skutočnosti, pre ktoré by mohol byť vylúčený alebo ktoré mu vo veci bránia byť činný ako znalec. Musí byť tiež poučený o význame znaleckého posudku z hľadiska všeobecného záujmu a o trestných následkoch vedome nepravdivého znaleckého posudku. Úlohy, ktoré má znalec riešiť z hľadiska svojej odbornosti, sa mu určia spravidla v uznesení o príbratí znalca, a to formou otázok. Treba dbať pritom na to, že znalec nie je oprávnený riešiť právne otázky ani hodnotiť vykonané dôkazy, ani robiť právne závery. Znalcovi treba umožniť, aby sa v potrebnom rozsahu oboznámil s obsahom spisu, najmä s vykonanými dôkazmi. Možno mu tiež dovoliť, aby sa zúčastnil na výsluchu obvineného, svedkov alebo pri vykonávaní iných dôkazov. Na návrh znalca možno tiež vykonať dôkazy, ktoré potrebuje na účely podania posudku. Pri takom dokazovaní má právo byť prítomný a vypočúvaným osobám môže klásť otázky. Znalcovi možno zapožičať spis³¹.

Otázky, na ktoré má znalec získať odpovede a ktoré má následne zapracovať do znaleckého posudku³² sa uvádzajú v uznesení o príbratí znalca. Stanovené otázky závisia od

³⁰ Paragraf 149 ods. 1, ods. 2 Trestného poriadku

³¹ Paragraf 144 ods. 1, § 145 ods. 1 Trestného poriadku

³² K obsahu a náležitostiam znaleckého posudku bližšie pozri najmä § 17 zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

okolností spáchania skutku a od skutočností, ktoré majú byť znaleckým skúmaním zistené.

Najčastejšie sa zisťuje, či:

- bola u obvineného v minulosti alebo súčasnosti zistená duševná choroba alebo porucha, ak áno, aká,
- ide o duševnú chorobu alebo poruchu trvalejšieho charakteru a či existovala aj v dobe pred spáchaním skutku, resp. či existovala aj v čase spáchania skutku a prípadne, či existuje aj v súčasnosti,
- je pobyt obvineného na slobode zo psychiatrického hľadiska nebezpečný pre spoločnosť, ak áno, do akej miery,
- obvinený vzhľadom na svoj duševný stav v čase spáchania trestného činu mohol rozpoznať protiprávnosť svojho konania a či mohol toto svoje konanie ovládať,
- bol u obvineného zistený sklon k užívaniu návykových látok, ak áno, akých, v akej miere, zároveň, či je obvinený závislý na užívaní návykových látok, ak áno, v akej miere, v akom štádiu a ako sa táto závislosť u obvineného prejavuje,
- boli zistené psychické a somatické zmeny závažnejšieho charakteru v dôsledku požívania návykových látok alebo pôsobením iných faktorov,
- došlo u obvineného k takému stupňu závislosti alebo takej degradácii osobnosti, ktoré by znižovali alebo úplne potlačili jeho schopnosť zapamätať si prežité udalosti a následne ich hodnoverne reprodukovať,
- znalec odporúča uložiť obvinenému ochranné liečenie, ak áno, aké a akou formou,
- ďalšie poznatky zistené vyšetrením obvineného, ktoré znalec považuje za relevantné v predmetnej trestnej veci.

Znalec podá posudok spravidla písomne. Len výnimočne, v jednoduchších prípadoch, možno dovoliť, aby ho nadiktoval do zápisnice o výsluchu. Ak znalec spracoval posudok písomne, stačí, aby sa pri výsluchu naň odvolal. Posudok sa doručuje aj obhajcovi, a to na trovy obhajoby. Ak sa pribralo viac znalcov, ktorí dospeli po vzájomnej porade k súhlasným záverom, stačí, ak podá posudok ten z nich, ktorého sami určili. Ak sa závery znalcov odlišujú, podá posudok každý z nich samostatne. V prípravnom konaní možno upustiť od výsluchu znalca, ak policajt alebo prokurátor nemá o spoľahlivosti a úplnosti podaného posudku pochybnosti. Ak posudok obstaral obvinený, poškodený alebo zúčastnená osoba, doručí ho prokurátorovi a ostatným stranám, ktorých záujmov sa dotýka³³.

³³ Paragraf 145 ods. 2 až ods. 5 Trestného poriadku

Ak vzniknú pochybnosti o správnosti znaleckého posudku alebo ak je znalecký posudok nejasný alebo neúplný, treba požiadať znalca o vysvetlenie alebo doplnenie posudku. Ak by to nevedlo k odstráneniu pochybností alebo nejasností znaleckého posudku alebo k úplnosti znaleckého posudku, treba pribrať iného znalca. Znalecký ústav alebo právnická osoba pribratá na podanie znaleckého posudku podľa odseku 2 je povinná spracovať znalecký posudok písomne, v ktorom uvedie osoby, ktoré sa na spracovaní znaleckého posudku podieľali, a ich prípadné rozdielne závery. Ak pri spracovaní znaleckého posudku dospeli k zhodným záverom, určí sa v znaleckom posudku osoba, ktorá môže byť ako znalec vypočítaná na účely trestného konania³⁴.

Znalecký dôkaz z odvetvia psychiatrie je len jedným z podkladov na vytvorenie sudcovského presvedčenia o otázke príčetnosti a musí byť hodnotený v súvislosti so všetkými ostatnými zistenými skutočnosťami, z tohto pohľadu relevantnými. Súd nezisťuje príčetnosť páchatel'a ako takú, ale vždy len príčetnosť vo vzťahu k určitému skutku³⁵.

V prípade, ak bol v jednej trestnej veci vyhotovený znalecký posudok o duševnom stave obvineného a konajúci orgán chce tento posudok využiť aj v ďalšej trestnej veci toho istého obvineného, takýto postup je neprípustný. Znalecký posudok o duševnom stave toho istého obvineného nemôže byť znaleckým posudkom v ďalšej trestnej veci, v ktorej je vedené nové trestné stíhanie. Schopnosť obvineného rozpoznať protiprávnosť činu a ovládať svoje konanie sa vždy musí posudzovať z hľadiska konkrétneho trestného činu. Postup podľa § 142 a nasl. Trestného poriadku a § 148 a nasl. Trestného poriadku nemožno nahradiť tým, že znalci, ktorí podali znalecký posudok v predchádzajúcej trestnej veci toho istého obvineného, podajú doplnok ku svojmu predchádzajúcemu znaleckému posudku³⁶.

Podľa ustálenej súdnej praxe však znalecký posudok o duševnom stave obvineného, zabezpečený v priebehu trestného stíhania, ktoré potom bolo zastavené podľa § 172 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku možno na dôkaz ako znalecký posudok a nielen ako listinný dôkaz použiť v nasledujúcom konaní o uložení ochranného liečenia³⁷.

Ak sa znaleckým skúmaním zistí absolútna nepríčetnosť páchatel'a trestného činu, resp. obvineného, páchatel' tak nie je trestne zodpovedný; v štádiu prípravného konania a predbežného prerokovania obžaloby ide o dôvod na zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. e) a § 231 písm. e) Trestného poriadku; v štádiu konania pred súdom, resp. na

³⁴ Paragraf 146 a § 147 ods. 1, ods. 3 Trestného poriadku.

³⁵ R 17/1979

³⁶ R 11/1982

³⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 241/05 z 10. mája 2006

hlavnom pojednávaní, ide o dôvod na oslobodenie obvineného (už v postavení obžalovaného) spod obžaloby prokurátora, a teda, na rozhodnutie oslobodzujúcim rozsudkom podľa § 285 písm. d) Trestného poriadku.

V prípade, že duševná porucha nastane u obvineného až po spáchaní skutku a je natoľko rozsiahla, že obvinenému nedovoľuje chápať zmysel trestného konania, predstavuje to dôvod na prerušenie trestného stíhania³⁸, zároveň to môže predstavovať dôvod pre odklad výkonu trestu odňatia slobody³⁹ alebo na prerušenie výkonu trestu odňatia slobody⁴⁰.

2.1 Skúmanie príčetnosti mladistvých páchatel'ov

Slovenský hmotnoprávny kódex trestného práva u mladistvých páchatel'ov trestnej činnosti dopĺňa ustanovenia trestnej zodpovednosti z hľadiska príčetnosti o ust. § 95 ods. 1 Trestného zákona, v zmysle ktorého mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný.

Citované ustanovenie upravuje tzv. podmienenú príčetnosť mladistvého páchatel'a mladšieho ako pätnásť rokov. V prípade predpokladanom uvedeným ustanovením Trestného zákona možno tiež hovoriť o absentujúcom zavinení z obdobných dôvodov, ako je to uvedené skôr v súvislosti s nepríčetnosťou definovanou v § 23 Trestného zákona. Trestný zákon ani absenciu rozumovej a vôľovej zložky v dôsledku nedostatku rozumovej a mravnej vyspelosti u takéhoto mladistvého nezaraďuje pod prípady absencie zavinenia ako obligatórneho znaku skutkovej podstaty trestného činu. Trestný poriadok v naznačenej súvislosti nespája s takto zapríčinenou absenciou rozumovej alebo vôľovej zložky zavinenia rovnaké právne dôsledky, ako s absenciou trestnosti činu zapríčinenou nedostatkom zavinenia. S okolnosťami uvedenými v § 95 ods. 1 Trestného zákona Trestný poriadok spája povinnosť konajúceho orgánu zastaviť trestné stíhanie podľa § 215 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku, teda z dôvodu, že obvinený mladistvý, ktorý v čase činu neprekročil pätnásť rok veku, nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, resp. z obsahovo rovnakého dôvodu oslobodenie spod obžaloby v zmysle § 285 písm. e) Trestného poriadku⁴¹.

³⁸ Pozri § 228 ods. 2, § 241 ods. 1 písm. d), § 244 ods. 1 písm. e), § 283 ods. 1, § 320 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku

³⁹ Pozri § 409 ods. 1 Trestného poriadku

⁴⁰ Pozri bližšie § 412 ods. 1 Trestného poriadku

⁴¹ KUBIČKA, R. *Subjektívna stránka trestného činu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 56

Zo strany orgánov činných v trestnom konaní je skúmanie duševného stavu mladistvých páchatel'ov, ktorí v čase skutku neprekročili vek pätnásť rokov, nezriedka vnímané ako povinnosť, v dôsledku čoho sú na súdy častokrát v uvedených prípadoch predkladané návrhy na vydanie príkazu na vyšetrovanie duševného stavu mladistvého obvineného s odôvodnením, že s poukazom na ust. § 95 ods. 1 Trestného zákona sú tieto orgány povinné bez ďalšieho skúmať, či mladistvý obvinený, mladší ako pätnásť rokov, v čase spáchania skutku už dosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. Otázne však je, či z ust. § 95 ods. 1 Trestného zákona skutočne explicitne vyplýva povinnosť bez ďalšieho, automaticky, *en bloc*, skúmať duševný stav u takýchto obvinených.

V prípade vyšetrovania duševného stavu ide o úkon, ktorý nepochybne zasahuje vo väčšej či menšej miere do osobnej integrity človeka, o to viac, ak je touto osobou osoba mladistvá, ktorá vo veku 14 či 15 rokov ešte rozhodne neukončila svoj fyzický či duševný vývoj. Sme toho názoru, že ust. § 95 ods. 1 Trestného zákona nemožno v žiadnom prípade vykladať ako exaktnú povinnosť vyšetriť duševný stav mladistvého obvineného mladšieho ako 15 rokov, ale potrebu skúmania jeho duševného stavu je potrebné zistiť na základe okolností spáchania trestného činu a vykonaného dokazovania, t. j. napríklad na základe obsahu výpovede mladistvého obvineného, na základe jeho správania pred spáchaním skutku a po jeho spáchaní, na základe vonkajších prejavov mladistvého, na základe jeho správania sa v „bežnom živote“, v škole, prípadne v zariadeniach poskytujúcich záujmové činnosti (ak sa mladistvý nejakej záujmovej činnosti venoval) a následne na základe uvedeného vyhodnotiť, či v danom prípade existujú okolnosti, ktoré indikujú závery o tom, že mladistvý obvinený mladší ako pätnásť rokov v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, čo rozhodne bude opodstatňovať potrebu skúmania duševného stavu mladistvého.

Máme tiež za to, že v prípade, ak je vyšetrovaný duševný stav mladistvého páchatel'a mladšieho ako pätnásť rokov znalcom – psychiatrom, je nanajvýš potrebné viesť vyšetrovanie citlivo a primerane s ohľadom na vek a prezumovanú rozumovú a mravnú vyspelosť vyšetrovaného mladistvého a spôsobom, ktorému vyšetrovaný rozumie tak, aby sa čo v najmenšej miere zasahovalo do osobnej integrity mladistvého a zároveň, aby, v opačnom prípade, nepochopením zo strany mladistvého a jeho nespôluprácou nedošlo k zmareniu samotného úkonu – vyšetrovania duševného stavu, ktorého závery môžu byť následne irelevantné a ich použiteľnosť v trestnom konaní sporná, až žiadna.

Záver

Definíciu trestnej zodpovednosti by sme v Trestnom zákone alebo inom právnom predpise hľadali márne. Napriek tomu možno definíciu tohto pojmu vyvodit' zo samotného obsahu trestnej zodpovednosti, a síce, rozumieme ňou povinnosť páchatel'a trestného činu podľa predpokladaných zákonných podmienok strpieť sankcie ustanovené Trestným zákonom. Trestná zodpovednosť fyzickej osoby úzko súvisí so zásadou zodpovednosti za zavinenie, teda s jednou zo zásad slovenského trestného práva. Jednou z podmienok trestnej zodpovednosti páchatel'a je jeho zavinenie.

Samotný duševný stav obvineného má význam pre trestné konanie, či už z hľadiska hodnotenia výpovede ako dôkazu, alebo aj pre posúdenie miery trestnej zodpovednosti páchatel'a (príčetnosti) v dôsledku duševnej poruchy v čase činu, pre ktorú nemohol rozpoznať protiprávnosť činu, alebo ovládať svoje konanie, posúdenie potreby prerušenia trestného stíhania pre duševnú chorobu, ktorá nastala až po spáchaní činu, v dôsledku ktorej nie je obvinený schopný chápať zmysel trestného konania. Ak existujú konkrétne okolnosti prípadu nasvedčujúce tomu, že obvinený by mohol trpieť duševnou poruchou, ktorá by mohla vylučovať alebo znižovať jeho príčetnosť, musí sa táto možnosť v trestnom konaní overiť a otázka duševného stavu obvineného objasniť⁴².

Posudzovanie duševného stavu iba laickou činnosťou orgánov činných v trestnom konaní, ktorá nemá základ v odborných znalostiach, nie je dostatočným prostriedkom na zistenie skutkového stavu⁴³. Duševný stav vždy vyšetruje znalec z odvetvia psychiatrie, ktorý získal vysokoškolské lekárske vzdelanie a špecializáciu z odvetvia psychiatrie. Na vyšetrenie duševného stavu je potrebný príkaz súdu a tento stav nemožno zisťovať len z lekárskeho potvrdenia alebo odborného vyjadrenia⁴⁴.

Samotná existencia duševnej poruchy nepostačuje pre prijatie záveru, že osoba je nepríčetná, a teda, že nie je ani trestne zodpovedná. Prítomnosť duševnej poruchy zbavuje osoby trestnej zodpovednosti za svoje konanie len ak je táto osoba zbavená schopnosti rozpoznať protiprávnosť svojho konania alebo schopnosti toto svoje konanie ovládať, prípadne oboch schopností súčasne. Ak znalec pri svojom skúmaní zistí u obvineného príznaky nasvedčujúce jeho nepríčetnosti alebo zmenšenej príčetnosti, musí zaujať stanovisko aj k tomu, či je jeho pobyt na slobode nebezpečný.

⁴² IVOR, J. et al. *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2017. s. 334

⁴³ R 36/1965

⁴⁴ R 35/1970

Popri absolútnom nedostatku príčetnosti (nepríčetnosti) je možné stretnúť sa v trestnom práve aj s pojmom „zmenšená príčetnosť“. Základom tohto pojmu sú podobné kritériá než pri pojme „nepríčetnosť“, avšak líšia sa od seba svojou intenzitou. Znížená príčetnosť nie je všeobecne poľahčujúcou okolnosťou, odôvodňuje však osobitý postup voči páchatel'ovi.

Fakultatívnym následkom trestného činu spáchaného v stave zmenšenej príčetnosti je za splnenia zákonných predpokladov uloženie ochranného liečenia alebo mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody za súčasného uloženia ochranného liečenia, prípadne upustenie od potrestania za súčasného uloženia primeraného ochranného liečenia.

Ak sa znaleckým skúmaním zistí absolútna nepríčetnosť páchatel'a trestného činu, resp. obvineného, páchatel' nie je trestne zodpovedný; v štádiu prípravného konania a predbežného preskúmania alebo prejednávania obžaloby ide o dôvod na zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. e) a § 231 písm. e) Trestného poriadku; v štádiu konania pred súdom, resp. na hlavnom pojednávaní, ide o dôvod na oslobodenie obžalovaného spod obžaloby prokurátora, a teda, na rozhodnutie oslobodzujúcim rozsudkom podľa § 285 písm. d) Trestného poriadku.

V prípade, že duševná porucha nastane u obvineného až po spáchaní skutku a je natoľko rozsiahla, že obvinenému nedovoľuje chápať zmysel trestného konania, predstavuje to dôvod na prerušenie trestného stíhania, zároveň to môže predstavovať dôvod pre odklad výkonu trestu odňatia slobody alebo na prerušenie výkonu trestu odňatia slobody.

V prípade vyšetrenia duševného stavu mladistvých páchatel'ov Trestný zákon dopĺňa ustanovenia trestnej zodpovednosti z hľadiska príčetnosti o ust. § 95 ods. 1 Trestného zákona, ktoré určuje tzv. podmienenú príčetnosť mladistvého páchatel'a mladšieho ako pätnásť rokov a v zmysle ktorého mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný.

Zoznam bibliografických odkazov

1. ČENTĚŠ J. a kol. 2016. *Trestný zákon. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie.* Bratislava: Eurokódex, 2016. 959 s. ISBN 978-80-8155-066-9
2. FINGER, A. 1912. *Das Strafrecht I., 3. Aufl.* Berlin: C. Heymann, 1912
3. GABÍK, J. 2014. *Osobitosti trestnej zodpovednosti pri eutanázii.* In *Aktuálne otázky trestnej zodpovednosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Paneurópske právnické dni 2014.* Bratislava: Eurokódex, 2014. 170 s. ISBN 978-80-8155-034-8
4. HENCOVSKÁ, M. 2000. *Trestné právo hmotné I. Základy trestnej zodpovednosti.* Košice: Právnická fakulta UPJŠ, 2000, 138 s. ISBN 987-80- 709-7381-1
5. IVOR, J. et al. 2017. *Optimalizácia prípravného konania trestného.* Praha: Leges, 2017. 608 s. ISBN 978-80-7502-216-5
6. IVOR, J.-POLÁK, P.-ZÁHORA, J. 2016. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 556 s. ISBN 978-80-8168-509-5
7. KALLAB, J. 1935. *Trestní právo hmotné.* Praha: Melantrich, 1935. 337s.
8. KLÁTIK, J. a kol. 2018. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. 449 s. ISBN 978-80-7380-725-2
9. KUBIČKA, R. 2018. *Subjektívna stránka trestného činu.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. 199 s. ISBN 978-80-8168-883-6
10. MADLIAK, J. a kol. 2015. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť.* Banská Bystrica: Belianum, 2015. 458 s. ISBN 978-80-557-0800-3
11. VON LISZT, F.-SCHMIDT, E. 1932. *Lehrbuch des deutschen Strafrechts.* Berlin: Gruyter, 1932
12. SOLNAŘ, V.-FENYK, J.-CISAŘOVÁ, D. 2004. *Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: LexisNexis, 2004, 455 s. ISBN 978-80-8619-974-6
13. PRUSÁK, J. 1904. *Kriminální noetika.* Praha: Bursík & Kohout, 1904. 238 s.

Súdne rozhodnutia:

1. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 241/05 z 10. mája 2006
2. R 36/1965
3. R 35/1970
4. R 17/1979
5. R 11/1982

6. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6Tdo 62/2011 zo 16. augusta 2012

Právne predpisy:

1. Ústava Slovenskej republiky
2. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
3. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok
4. Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Karel Marek - Zdeněk Sadílek¹

Závazky ze smluv příkazního typu

Keywords

law, civil law, new civil code, contract, agency agreement, brokerage contract, commission agent's agreement

Abstrakt

Příkazní smlouvou se příkazník zavazuje obstarat záležitost příkazce. Příkazník přenechá příkazci veškerý užitek z obstarané záležitosti. Ustanovení o příkazu se použijí přiměřeně i na případy, kdy má někdo podle smlouvy nebo podle jiných ustanovení zákona povinnost zařídit záležitost na účet jiného. Smlouvou o zprostředkování se zprostředkovatel zavazuje, že zájemci zprostředkuje uzavření určité smlouvy s třetí osobou, a zájemce se zavazuje zaplatit zprostředkovateli provizi. Komisionářskou smlouvou se komisionář zavazuje obstarat pro komitenta na jeho účet vlastním jménem určitou záležitost, a komitent se zavazuje zaplatit mu odměnu.

Klíčová slova

právo, občanské právo, nový občanský zákoník, smlouva, příkazní smlouva, smlouva o zprostředkování, smlouva komisionářská

Abstract

Agency agreement with the agent undertakes to procure a matter of principal. The agent will leave the principal all the benefits of Affairs. The provision of Section 2430 through 2443 Civil Code shall apply as appropriate to cases involving an obligation to arrange a certain matter at another person's expense under other provisions of this Act, unless these provisions indicate otherwise. The Brokerage contract, the broker (intermediary) undertakes that leads to a particular contract conclusion with a third person, and the lead is the provider agrees to pay a Commission. Under a commission agent's agreement, the commission agent undertakes to arrange certain business matters for the principal in their own name but at the principal's expense, and the principal undertakes to pay them a commission.

Úvod

V dnešním příspěvku bychom se chtěli věnovat právní úpravě smluv, které jsou v novém občanském zákoníku v rámci ustanovení nadepsaných Závazky ze smluv příkazního typu. Dalším smlouvám z této skupiny (smlouvě zasílatelské a smlouvě o obchodním

¹ prof. JUDr. Karel Marek, CSc., JUDr. Zdeněk Sadílek, Ph.D. - VŠFS Praha

zastoupení) smluv jsme se již věnovali (viz seznam literatury). Právní úprava je zásadně dispozitivní.

Příkazní smlouva

Příkazní smlouva je upravena novým českým občanským zákoníkem v ustanoveních § 2430 a násl.

Před účinností dnešního občanského zákoníku byla příkazní smlouva obsažena v předchozím občanském zákoníku a pro obchodněprávní vztahy byla koncipována smlouva mandátní.

Smlouvu příkazní lze obecně charakterizovat jako smlouvu o vynaložení úsilí, nikoli smlouvu o výsledku; z této podstaty musíme vycházet.

Ustanovení § 2438 odst. 2 občanského zákoníku totiž určuje, že příkazce poskytne odměnu, i když výsledek nenastal, ledaže byl nezdar způsoben tím, že příkazník porušil své povinnosti. To platí i v případě, že splnění příkazu zmařila náhoda, ke které příkazník nedal podnět.

Příkazce také složí na žádost příkazníkovi zálohu k úhradě hotových výdajů a nahradí mu náklady účelně vynaložené při provádění příkazu, byť se výsledek nedostavil.

Základní ustanovení je poměrně stručné. Uvádí, že příkazní smlouvou se příkazník zavazuje obstarat záležitost příkazce.

Příkazce poskytne příkazníkovi odměnu, byla-li ujednána nebo je-li obvyklá, zejména vzhledem k příkazcovu podnikání.

Přitom je určeno, že obstará-li někdo určité záležitosti jako podnikatel, má povinnost, byl-li o obstarání takové záležitosti požádán, dát druhé straně bez zbytečného odkladu výslovně najevo, zda na sebe obstarání záležitosti bere nebo ne; jinak nahradí škodu tím způsobenou. To je významná povinnost, která je pro podnikatele stanovená, poskytující druhé straně poznatek o tom, zda může či nikoli s obstaráním počítat.

Tato povinnost (tj. dát druhé straně bez zbytečného odkladu najevo) se nevztahuje na podnikatele obecně, ale na podnikatele, obstarávající-li takové záležitosti.

Vztahuje se mj. na podnikatele podnikající podle zvláštního předpisu, tj. zejména na advokáty, notáře, exekutory, daňové poradce, autorizované inženýry. Přitom tato povinnost zahrnuje nejen příkazní smlouvu, ale i další smlouvy příkazního typu - zprostředkovatelské, komisionářské, zasílatelské, o obchodním zastoupení.

Při obstarání záležitosti příkazce prováděním právních jednání na základě plné moci se může jednat např. o zastupování před soudy, stálými rozhodčími soudy, při obchodním jednání, při uzavírání smluv apod. Zde půjde zásadně o jednání úplatné. Úplata u některých jednání může být přitom určena v jiných předpisech; příkladem takového předpisu je vyhláška č. 177/1996 Sb. v úplném znění – tzv. advokátní tarif.

Typické jsou pro využití tohoto smluvního typu právě smlouvy uzavírané mezi advokátem a jeho klientem, smlouva mezi majitelem a správcem jeho majetku. Patří sem i smlouvy uzavřené mezi notáři, patentovými zástupci, daňovými poradci či exekutory a jejich příkazníky a smlouvy o výkonu funkce člena obchodní korporace.

Kromě obecné úpravy v občanském zákoníku mohou pak zvláštní úpravu obsahovat jiné předpisy (např. zákon o obchodních korporacích).

K úpravě příkazu jsou pak zvláštními úpravami i smluvní typy: smlouva o zprostředkování, smlouva komisionářská, smlouva zasílatelská a smlouva o obchodním zastoupení.

Jinou obstarávanou činností může být např. i sledování pohybu na trhu zboží a na něm používaných nezapsaných označení, obstarání stavebního povolení apod.

Smlouva příkazní nemá předepsanou písemnou formu. Je-li však potřebná plná moc a je-li obsažena přímo v příkazní smlouvě, pak bude příkazní smlouva písemná. Povinnost uzavřít smlouvu v písemné formě mohou pro určené případy upravovat i jiné předpisy (např. zákon o advokacii).

Bude-li příkazcem spotřebitel, bude se smluvní vztah řídit ustanoveními o spotřebitelských smlouvách.

Vzhledem k tomu, že smlouva o dílo, jak byla dříve v obchodním zákoníku koncipována, nezahrnovala provedení všech činností, ale zahrnovala jen činnosti hmotně zachycené, využívalo se dřívější smlouvy mandátní (u které šlo o zařízení obchodní záležitosti obecně) velmi široce; pokud se nesjednával kontrakt inominátní.

Dnes se podle občanského zákoníku použije smlouvy o dílo na činnosti, které nemusí být hmotně zachycené. Určitý rozsah různých předmětů plnění půjde tedy provést podle smlouvy o dílo. I tak ovšem bude prostor pro realizaci smlouvy příkazní značně široký.

Příkazník plní příkaz poctivě a pečlivě podle svých schopností; použije přitom každého prostředku, kterého vyžaduje povaha obstarávané záležitosti, jakož i takového, který se shoduje s vůlí příkazce. Od příkazcových pokynů se příkazník může odchýlit, pokud to je nezbytné v zájmu příkazce a pokud nemůže včas obdržet jeho souhlas.

Příkazník přenechá příkazci veškerý užitek z obstarané záležitosti.

V dřívější úpravě mandátní smlouvy zákon výslovně neřešil, zda do rámce mandatářových povinností patří i upozornění mandanta na to, že udílené pokyny nejsou správné nebo vhodné. Tuto povinnost však bylo možno dovodit z mandatářovy profesní odpovědnosti, při níž musel postupovat s odbornou péčí a jednat v zájmu mandanta.

K řešení této otázky dnes přispívá ustanovení § 2433. Obdrží-li příkazník od příkazce pokyn zřejmě nesprávný, upozorní ho na to a splní takový pokyn jen tehdy, když na něm příkazce trvá.

Příkazník provádí obstarání osobně. Může si však provedení zajistit subdodavatelsky. Příkazní smlouva tedy nemá osobní charakter. V subdodavatelském řešení nese příkazník stejnou odpovědnost jako při obstarání osobním.

Příkazní smlouva pak může obsahovat i výslovné dovolení toho, aby si příkazník ustanovil náhradníka; může však nastat i situace, kdy náhradník je nezbytně nutný. Jestliže by příkazník provedl volbu náhradníka chybně, pak nese odpovědnost za škodu z takové volby. Příkazce pak nahradí příkazníkovi škodu, která mu vznikla v souvislosti s plněním příkazu.

Vztah mezi příkazníkem a jeho náhradníkem bude též podřízen příkazní smlouvě. Náhradník přitom plní stejné povinnosti, jako příkazník.

Pokud by se jednalo o substituci nedovolenou, pak příkazník odpovídá příkazci tak, jakoby příkaz prováděl sám.

Zavázal-li se příkazník provést příkaz bezplatně, nahradí mu příkazce škodu, kterou příkazník utrpěl při plnění příkazu náhodou. Příkazníkovi však nenáleží více, než by mu bylo náleželo jako obvyklá odměna, která by byla ujednána.

Smluvně je přitom vhodné dohodnout, jaké věci a informace předá příkazce příkazníkovi, i když může být zřejmé již z povahy věci, jaké věci a informace jsou třeba příkazcem příkazníkovi předat.

Není-li smluvního ujednání, pak také z povahy věci může plynout, jaké věci a informace jsou součástí obstarání příkazníka.

Obdobné ustanovení, jako měla právní úprava mandátní smlouvy, týkající se právního jednání (dříve právních úkonů), obsahuje i následně uvedené ustanovení v právní úpravě smlouvy příkazní (§ 2439). Vyžaduje-li obstarání záležitosti, aby příkazník za příkazce právně jednal, vystaví příkazce příkazníkovi včas plnou moc.

Není-li plná moc ve smlouvě obsažena, nenahrazuje ji ujednané převzetí povinnosti příkazce jednat jménem příkazníka; to platí i v případě, že třetí osoba, se kterou příkazník právně jedná, o této povinnosti ví.

V průběhu obstarávání záležitosti příkazník podá příkazci na jeho žádost zprávy o postupu plnění příkazu a převede na příkazce užitek z prováděného příkazu; po provedení příkazu předloží příkazci vyúčtování.

Jestliže příkazce o zprávu nepožádá, podá ji příkazce tehdy, jestliže by došlo ke změně původních okolností a také zejména tehdy, pokud by se jevilo potřebné odchýlit se od původního příkazu.

Příkazník však může žádat po příkazci zálohu. Rozlišuje se přitom záloha na hrazení výdajů (např. na cestovné a poplatky) a záloha na odměnu. Není přitom vyloučeno poskytnutí zálohy i opakovaně. Zálohy musí být pochopitelně vyúčtovány. Tuto problematiku je vhodné smluvně upravit.

Závazky z příkazní smlouvy zanikají pochopitelně obecnými způsoby zániku závazků (žádoucí je zejména včasné a řádné plnění); občanský zákoník zná pak i způsoby zvláštní.

Podle občanského zákoníku může příkazce smlouvu kdykoli vypovědět. Výpověď nemusí být jakkoli odůvodněná.

Příkazník může příkaz vypovědět nejdříve ke konci měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena.

Vypoví-li příkazník příkaz před obstaráním záležitosti, kterou byl zvlášť pověřen, nebo s jejímž obstaráním začal podle všeobecného pověření, nahradí škodu z toho vzešlou podle obecných ustanovení.

Závazek z příkazu zaniká smrtí příkazce i smrtí příkazníka. Obdobně to platí pro případ, zanikne-li právnická osoba, aniž má právního nástupce.

Příkazce může příkaz odvolat „podle libosti“ (§ 2443). Zákon určuje, že pak nahradí příkazníkovi náklady, které do té doby měl, a škodu, pokud ji utrpěl, jakož i část odměny přiměřenou vynaložené námaze příkazníka.

Při zániku příkazu odvoláním, výpovědí, anebo smrtí zařídí příkazník vše, co nesnese odkladu, dokud příkazce nebo jeho právní nástupce neprojeví jinou vůli. Tím se oprávněně šetří zájmy příkazce, u kterého by jinak tyto jeho oprávněné zájmy mohly být poškozeny.

Povinnost zaříditi vše co neunesse odkladu je výslovně upravena jen na případy zániku příkazu odvoláním, výpovědí nebo smrtí příkazce.

Zmocněnec podle plné moci má přitom povinnost k neodkladnému jednání jen v případech smrti zmocnitele a vypovězení zmocnění zmocnitelem. Povinnost příkazníka a zmocněnce a případně, na které se vztahují lze však upravit smluvně.

Je třeba si všimnout, že při odvolání příkazu příkazcem hradí tento i část odměny přiměřenou vynaložené námaze příkazníka. Při výpovědi dané příkazníkem přiměřenou

odměnu zákon výslovně neurčuje. Bylo by však zřejmě možné smluvně upravit, za jakých podmínek by taková úhrada možná byla.

Kromě obecných a zvláštních způsobů zániku závazků určených v občanském zákoníku, je třeba pamatovat na situace určené jinými právními předpisy, např. v zákonu o insolvenčním řízení. V předvídaných případech, je zde totiž upraven „zánik příkazů a plných mocí“.

Poslední ustanovení pod nadpisem Příkaz (§ 2444) pak předvídá přiměřené použití ustanovené o příkazu na případy, kdy má někdo podle smlouvy nebo podle jiných ustanovení zákona povinnost zařídit záležitost na účet jiného.

Při rekodifikačních legislativních pracech bylo zvažováno, zda by mandátní smlouvu upravenou v obchodním zákoníku bylo možno ze zákonného textu „vypustit“ a „vystačit“ jen s úpravou smlouvy příkazní. Zvažované řešení bylo přijato a zdá se, že absence smluvního typu mandátní smlouvy nebude negativně pocíťována.

Smlouva o zprostředkování

Podle důvodové zprávy nahrazuje smlouva o zprostředkování dosavadní smluvní typ, který občanský zákoník upravil jako smlouvu o obstarání věci (jedná se o úpravu z původní koncepce občanského zákoníku jako kodexu o službách). Úprava se inspiruje platným obchodním zákoníkem (§ 642 a násl.) s přihlédnutím k některým tradičním úpravám.

Smlouvou o zprostředkování se zprostředkovatel zavazuje, že zájemci zprostředkuje uzavření určité smlouvy s třetí osobou, a zájemce se zavazuje zaplatit zprostředkovateli provizi.

Je-li již při uzavření smlouvy, kterou se jedna strana zaváže obstarat druhé straně příležitost k uzavření smlouvy s třetí osobou, z okolností zřejmé, že za obstarání bude požadována odměna, má se za to, že byla uzavřena smlouva o zprostředkování.

Podstatné náležitosti lze výčtem uvést takto: závazek zprostředkovatele k zprostředkování uzavření smlouvy, uvedení určité (zprostředkovávané smlouvy) smlouvy, která má být uzavřena, závazek zájemce zaplatit zprostředkovateli provizi.

Nemusí však být zprostředkováváno uzavření určité smlouvy, ale může být obstarána jen příležitost k uzavření smlouvy. Přesto pokud bude zřejmé, že bude požadována odměna, i zde půjde o uzavření smlouvy o zprostředkování.

Z díkce textu zákona vyplývá, že jde o úplatnou smlouvu mezi zprostředkovatelem a zájemcem, která se vztahuje na jednorázové, popřípadě i opakované plnění, ale nikoliv na

průběžnou činnost. K průběžné činnosti by se vztahovala právní úprava smlouvy o obchodním zastoupení.

U zprostředkovatelské smlouvy je možno povinnosti zprostředkovatele dohodnout různým způsobem. Je však třeba vymezit předmět zprostředkování. Přesné vymezení předmětu zprostředkování je rozhodující. Jde o smluvní typ velmi široce založený, a to ve vztahu ke zprostředkovávaným smlouvám i ve vymezení činnosti zprostředkování.

Zprostředkovatel v konkrétním případě může např. zprostředkovat pouze obstarání příležitosti k uzavření smlouvy. Zprostředkovatel se přitom zavazuje vyvíjet činnost. Pokud se takto chová a zprostředkovávaná smlouva přesto není uzavřena, nedošlo tím k porušení jeho povinnosti podle smlouvy o zprostředkování a má právo na provizi.

Písemnou formu obou smluv lze jen doporučit, bude tak dokumentován obsah ujednání stran.

Podle tradiční judikatury, byla-li slíbena zprostředkovateli odměna, docílí-li prodeje nemovitosti za určitou cenu, má na ni nárok, došlo-li k směně nemovitosti, pouze tehdy, byla-li hodnota směněné věci rovnocenná stanovené prodejní ceně (Sbíрка Vážný 2872).

Pro nárok zprostředkovatele na odměnu pak stačí, že smluvníci projevili souhlasnou vůli, že uzavírají zprostředkovatelský obchod. Lhostejno, že k uskutečnění obchodu nedošlo průtahem jedné ze stran (Sbíрка Vážný č. 3630).

Podle ustanovení § 2446 obč.an.zák. mají strany vzájemnou informační povinnost. Zprostředkovatel je povinen bez zbytečného odkladu sdělovat zájemci okolnosti důležité pro jeho rozhodování o uzavření zprostředkovávané smlouvy. Jde např. o okolnosti, které se mohou týkat budoucího smluvního partnera.

Zájemce je pak povinen sdělovat zprostředkovateli skutečnosti, jež pro něho mají rozhodný význam pro uzavření této smlouvy. Mohou to být mj. i skutečnosti ve vztahu k budoucí době plnění povinností ze zprostředkovatelské smlouvy i zprostředkovávaných smluv a účelu uzavření této smlouvy.

Provize je podle § 2447 odst. 1 obč.an.zák. splatná dnem uzavření zprostředkované smlouvy; byla-li tato smlouva uzavřena s odkládací podmínkou, je provize splatná až splněním podmínky.

Bylo-li však podle § 2447 odst. 2 obč.an.zák. ujednáno, že zprostředkovatel pro zájemce obstará příležitost uzavřít s třetí osobou smlouvu s určitým obsahem, je provize splatná již obstaráním příležitosti.

Ustanovení § 2447 odst. 1 obč.an.zák. nemluví o vzniku nároku (jak upravoval obchodní zákoník) na provizi, ale o její splatnosti. Provize je splatná hned, je-li uzavřena smlouva, jež je

předmětem zprostředkování. V případě, že je mezi smluvními stranami ve smlouvě sjednána odkládací podmínka a provize je splatná až jejím splněním, lze sjednat i postupné splácení provize v souladu s platebními podmínkami, případně též nejzazší termín pro splacení celé provize. Může však být ujednáno jen obstarání příležitosti.

Pokud bylo podle ustanovení § 2447 odst. 2 obč.zák. ujednáno jen obstarání příležitosti, pak je provize splatná již obstaráním této příležitosti uzavřít s třetí osobou smlouvu s určitým obsahem.

Je možno dohodnout, že provize náleží již při obstarání příležitosti k uzavření smlouvy nebo při jejím uzavření anebo též, že na ni vznikne právo, až teprve třetí osoba splní povinnost ze zprostředkované smlouvy. Bylo-li dohodnuto, že právo na provizi vznikne, až třetí osoba splní povinnost ze zprostředkované smlouvy, pak je třeba splnění této povinnosti.

Zájemce zaplatí provizi i tehdy, když závazek třetí osoby vůči zájemci zanikl nebo se splnění závazku třetí osoby oddálilo z důvodů, za něž odpovídá zájemce. Je-li základem pro určení výše provize rozsah plněného závazku třetí osoby, započítává se do tohoto základu i plnění neuskutečněné z důvodů, za něž odpovídá zájemce. Rozsah sjednaného závazku je třeba přesně vymežit.

Výše odměny se řídí především smluvním ujednáním. Nedošlo-li ke sjednání výše úplaty, platí výše obvyklá u obdobných smluv (může mj. záležet na obchodním odvětví).

Nárok na úhradu nákladů (např. cestovní výlohy), byla-li provize sjednána, má zprostředkovatel vedle provize jen tehdy, bylo-li to výslovně sjednáno. Jinak se má za to, že provize zahrnuje i náklady.

Jestliže by však provize sjednána nebyla, zprostředkovatel má na náhradu nákladů právo.

Nárok na provizi podle ustanovení § 2450 NOZ nevzniká, jestliže je zprostředkovatel v rozporu se smlouvou činný pro druhou stranu zprostředkované smlouvy. To platí i o úhradě nákladů.

Pokud činnost pro druhou stranu zprostředkované smlouvy není v rozporu se smlouvou, pak se na takovou činnost toto ustanovení nevztahuje a zprostředkovatel má právo na provizi i na úhradu nákladů.

Prvorepubliková judikatura k tomu uvedla, že pokud nebylo nic jiného ujednáno a nevyklučují-li se navzájem zájmy stran, jichž má zprostředkovatel dbát, není mu zabráněno, aby nepřijal příkaz od obou stran a dal si od obou slíbit odměnu, takže když obě strany použily jeho služeb, může zpravidla žádat od každé celou odměnu s ní ujednanou (Sbírka Vážný 8359).

Zprostředkovatel pro zájemce uschová doklady nabyté v souvislosti se zprostředkovatelskou činností po dobu, po kterou mohou být významné pro ochranu zájmů zájemce – viz ustanovení § 2451 obč.zák..

Zákon tedy ukládá zprostředkovateli povinnost uschovat pro potřebu zájemce doklady, jichž nabyt v souvislosti se zprostředkovatelskou činností, a to po dobu, po kterou mohou být tyto doklady významné pro ochranu zájmů zájemce. Protože tato povinnost platí pochopitelně i po splnění závazku ze zprostředkovatelské smlouvy tak, aby se vyloučily eventuelní spory o tom, kdy končí doba, kdy jsou doklady ještě významné, lze zde dát přednost případné dohodě o její délce při uzavření smlouvy. Doba, po kterou mohou být tyto doklady významné (např. vzhledem k běhu záručních nebo promlčecích lhůt) se bude lišit podle povahy těchto dokladů a podle předmětu zprostředkované smlouvy.

Zprostředkovatel nesmí navrhnout zájemci uzavření smlouvy s osobou, o které má důvodnou pochybnost, zda povinnosti ze zprostředkované smlouvy řádně a včas splní, nebo o které vzhledem k okolnostem takovou pochybnost mít měl. Požádá-li o to zájemce, sdělí mu zprostředkovatel údaje potřebné k posouzení důvěryhodnosti osoby, s níž mu uzavření smlouvy navrhuje. To určuje ustanovení § 2452 obč.zák..

Zprostředkovatel neručí za plnění závazku třetích osob, s kterými zprostředkoval uzavření smlouvy (ručení za splnění závazku třetích osob však může být případně sjednáno, to však nebude typické); nesmí však navrhnout zájemci uzavření smlouvy s osobou, o které má důvodnou pochybnost, zda povinnosti ze zprostředkované smlouvy řádně a včas splní, nebo o které vzhledem k okolnostem takovou pochybnost mít měl. Takové pochybnosti může např. získat při plnění povinností třetích osob v předchozích případech.

Zákon tedy zakazuje zprostředkovateli navrhnout uzavření smlouvy s osobou, o níž by měl vědět (např. z jiných obchodních případů, které s ní uskutečnil), že ohledně splnění jejich závazků je důvodná pochybnost. Porušení povinnosti obecně je přitom sankcionováno možností uplatňovat náhradu škody.

Závazek v souladu s ustanovením § 2453 obč.zák. zaniká, není-li zprostředkovávaná smlouva uzavřena v ujednané době. Není-li doba ujednána, může kterákoli strana závazek zrušit oznámením druhé straně.

Není-li doba určena, může kterákoli strana smluvní vztah ukončit oznámením provedeným druhé straně. Tím, že to oznámí druhé straně, dojde ke zrušení závazku. Jde o jednostranné právní jednání. Závazek zaniká oznámením druhé strany.

Této otázce doby se věnovala i judikatura z první republiky. Stanovila, že zprostředkovatelská smlouva o prodeji stroje, jež nebyla časově omezena ani odvolána, může být zprostředkovatelem plněna i po drahé době (Sbírka Vážný 4049).

Právu zprostředkovatele na provizi není na újmu, byla-li smlouva, k níž se vztahovala činnost zprostředkovatele, uzavřena nebo splněna až po zániku závazku ze zprostředkovatelské smlouvy – viz § 2454 obč.an.zák..

Podle znění tohoto ustanovení pokud zprostředkovatel splnil svůj závazek, pak vzniku práva zprostředkovatele na provizi nebrání skutečnost, že teprve po zániku závazku ze smlouvy o zprostředkování je s třetí osobou uzavřena smlouva, popřípadě splněna smlouva, na kterou se vztahovala jeho zprostředkovatelská činnost. Podmínkou ovšem je, že k uzavření smlouvy došlo po dříve vyvíjené činnosti zprostředkovatele. Jde o řešení, které se osvědčilo již podle právní úpravy provedené obchodním zákoníkem.

Smlouva komisionářská

Základní ustanovení § 2455 obč.an.zák. určuje, že komisionářskou smlouvou se komisionář zavazuje obstarat pro komitenta na jeho účet vlastním jménem určitou záležitost, a komitent se zavazuje zaplatit mu odměnu.

Obč.an.zák. recipuje s drobnými korekturami úpravu obchodního zákoníku, který odpovídal evropským standardům.

Komisionářská smlouva je klasickým smluvním typem smlouvy, který je upraven ve všech právních řádech kontinentální Evropy. Byla obsažena také v obchodním zákoníku a rovněž tak ve zrušeném zákoníku mezinárodního obchodu, na který zcela zřetelně navazuje.

Svémi podstatnými náležitostmi se odlišuje komisionářská smlouva od jiných smluv, např. od smlouvy o zprostředkování, zasílatelské smlouvy a smlouvy o obchodním zastoupení.

Podstatnými náležitostmi komisionářské smlouvy jsou: přesné určení zařizované záležitosti, závazek komisionáře zařídit vlastním jménem pro komitenta a na jeho účet záležitost, závazek komitenta k úplatě.

Komisionář je z jednání zavázán sám, komisionář je povinen při zařizování záležitosti jednat s potřebnou odbornou péčí podle pokynů komitenta.

Lze jen doporučit, aby pokyny a podmínky zařizování určité obchodní záležitosti byly pokud možno co nejpřesněji vymezeny (písemnou formu lze jen doporučit).

Komisionář je povinen chránit jemu známé zájmy komitenta související se zařizováním záležitosti a oznámit mu všechny okolnosti, jež mohou mít vliv na změnu komitentových příkazů.

Pojištění je komisionář povinen obstarat, jen když to stanoví smlouva, nebo když k tomu dostal příkaz od komitenta, a to na účet komitenta.

Zprávy o zařizování záležitosti je komisionář povinen podávat způsobem stanoveným ve smlouvě, jinak na výzvu komitenta.

Situace, kdy se komisionář bude potřebovat od vymezení ve smlouvě odchýlit v zákonem vymezeném rozsahu, nelze však zcela vyloučit.

Od pokynů komitenta se může komisionář odchýlit, je-li to v zájmu komitenta a nemůže-li si vyžádat jeho včasný souhlas; jinak komitent nemusí uznat jednání za provedené na svůj účet, odmítne-li účinky jednání pro sebe bez zbytečného odkladu poté, co se o obsahu jednání dozvěděl.

Komisionář se může od pokynů komitenta odchýlit, avšak jen když je to v zájmu komitenta a nemůže si vyžádat jeho včasný souhlas. Při porušení této povinnosti nemusí komitent uznat jednání za uskutečněné na svůj účet, jestliže účinnost jednání pro sebe odmítl bez zbytečného odkladu poté, co se o obsahu jednání dověděl. Toho si musí být komitent vědom a rozhodnout se, zda jednání odmítne (a to bez odkladu) či nikoliv.

Z jednání komisionáře nevznikají komitentu ve vztahu k třetím osobám ani práva, ani povinnosti. Komisionář sice jedná na účet komitenta, ale jedná vlastním jménem.

Podle ustanovení § 2458 obč.zák., obstará-li komisionář záležitost komitenta za výhodnějších podmínek, než jaké mu komitent určil, náleží prospěch jen komitentovi.

Toto ustanovení je vyjádřením skutečnosti, že komisionář obstarává záležitost komitentovi a v jeho prospěch. Pokud se tedy komisionáři podaří obstarat záležitost za podmínek výhodnějších, prospěch náleží komitentovi.

Pro tento případ je pak možno sjednat, že komisionáři přísluší vyšší odměna.

Používá-li se komisionářské smlouvy k prodeji věci, musí komisionář respektovat pokyn komitenta určující prodejní cenu. Pokud by věc prodal komisionář za cenu nižší, musel by komitentovi rozdíl v ceně hradit.

Výjimku tvoří situace, kdy komisionář prokáže, že za určenou cenu nemohl být prodej proveden a zboží muselo být prodáno, neboť prodejem se odvrátila škoda hrozící komitentovi. Takový případ by mohl nastat zejména tehdy, začalo-li by se zboží kazit. Tehdy by komisionář rozdíl v ceně nehradil.

Při koupi zboží pro komitenta postupuje komisionář podle pokynů komitenta a provádí koupi za stanovenou cenu. Pokud by cena při koupi převýšila cenu, kterou stanovil komitent, může komitent koupi odmítnout. Odmítnout by ji nemohl, pokud by se mu komisionář zavázal hradit cenový rozdíl. Závazek je vhodné formulovat písemně a měl by být obsažen buď ve zprávě o takové koupi nebo již předem ve smlouvě.

Jiná situace by pak nastala, jestliže by komisionář podal komitentovi zprávu o takové koupi a o vyšší ceně a komitent by takovou zprávu po jejím obdržení bez zbytečného odkladu neodmítl. Pak platí, že takovou koupi schválil.

Komisionář chrání komitentovy zájmy, které zná, a zpraví ho o každé okolnosti, která může mít vliv na změnu komitentova příkazu. Komisionář zpraví komitenta o plnění jeho příkazu. Po obstarání záležitosti provede vyúčtování, postoupí komitentovi práva nabytá v souvislosti s obstaráním záležitosti a vydá mu vše, co při tom získal – viz § 2460 občán.zák..

Kromě ochrany zájmů komitenta je komisionáři uložena také oznamovací povinnost. Protože je komisionář povinen chránit jemu známé zájmy a nikoli zájmy, které mají být známy, lze doporučit komitentům, aby své zvláštní zájmy komisionáři sdělili, a to nejlépe ve smlouvě.

Po zařazení záležitosti je komisionář povinen o výsledku podat komitentovi zprávu a provést vyúčtování.

Komisionář je dále povinen bez zbytečného odkladu převést na komitenta práva získaná při zařizování záležitosti a vydat mu vše, co přitom získal, a komitent je povinen je převzít.

Ve zprávě komisionář označí osobu, se kterou smlouvu uzavřel. Pokud se tak stane, nemůže komitent uplatnit svá práva proti komisionáři jako zavázanému z této smlouvy.

Jestliže tak neučiní, je pak komitent oprávněn vymáhat nárok na plnění povinnosti ze závazku z této smlouvy vůči komisionáři přímo. Je tedy v zájmu komisionáře ve zprávě o provedení příkazu osobu, s níž na účet komitenta smlouvu uzavřel, uvést.

Pokud to není ve smlouvě vyloučeno, je komisionář povinen použít ke splnění smlouvy jiné osoby, jestliže nemůže svůj závazek splnit sám. (Ani komisionářská smlouva nemá ze zákona výlučně osobní charakter.) Komisionář je tedy povinen plnit závazek sám, a teprve pokud jej sám nemůže splnit, je povinen použít jiné osoby.

Zákonná formulace přitom nestanoví jen možnost komisionáře použít jiné osoby, ale určuje to přímo jako povinnost. Použitím jiné osoby není dotčena obecná odpovědnost komisionáře pro případ nesplnění povinnosti ze smlouvy.

Porušil-li přitom podle § 2463 občán.zák. komisionář příkaz komitenta ohledně osoby, s níž měla být smlouva uzavřena, ručí za splnění povinnosti osobou, se kterou smlouvu uzavřel.

Komitent tedy může na komisionáři požadovat plnění třetí osoby, jen porušil-li komisionář příkaz komitenta ohledně osoby, se kterou měla být smlouva uzavřena, a to z titulu ručení. V takovém případě se zde uplatní zákonná právní úprava ručení.

Pokud by byl sjednán závazek ručení komisionáře i pro jiný případ, je to obecně možné.

K věcem svěřeným komisionáři k prodeji má komitent vlastnické právo, dokud je nenabude třetí osoba. Vlastnické právo k věcem získaným pro komitenta nabývá komitent již jejich předáním komisionáři. Komisionář k těmto věcem vlastnického práva vůbec nenabývá. Režim vlastnického práva ke svěřené věci je dán samotnou podstatou právního vztahu mezi komisionářem a komitentem.

Speciální úprava se týká pohledávky ze smlouvy, „kterou komisionář pro komitenta uzavřel“; hledí se na ni ve vztahu komitenta ke komisionáři nebo jeho věřiteli jako na pohledávku komitenta – viz § 2464 obč.zák..

Po dobu, kdy má komisionář u sebe věci převzaté od komitenta nebo pro komitenta, má povinnosti jako skladovatel. Hrozí-li na věci škoda nebo opomene-li komitent s věcí naložit, ač byl k tomu povinen, může komisionář věc prodat podle § 2428 obč.zák..

Komisionář má pak zadržovací právo, a to k věci, dokud se u něho nachází nebo dokud s ní může jinak nakládat, zadržovací právo slouží k zajištění dluhů vyplývajících ze smlouvy.

Zadržovací právo podle ustanovení § 2465 obč.zák. má komisionář jen k věci, a to dokud má věc u sebe nebo s ní může jinak nakládat (např. plní povinnosti skladovatele).

Skladovatel má přitom povinnosti určené v ustanovení § 2415 – 2428. Zavazuje se převzít věc tak, aby ji uložil a opatroval. Skladovatel věc převezme a její převzetí písemně potvrdí. Skladovatel věci uloží odděleně od ostatních skladovaných věcí s označením, že se jedná o věci ukladatele (zde komitenta).

Podle ustanovení § 2421, pokud jde o skladovanou věc, pak ji skladovatel pojistí nejen, bylo-li to ujednáno, ale i tehdy, odpovídá-li to zvyklostem.

Jestliže osoba, se kterou komisionář uzavřel smlouvu při zařizování záležitosti, poruší své závazky, je komisionář povinen na účet komitenta splnění těchto závazků vymáhat, nebo jestliže s tím komitent souhlasí, postoupit mu práva odpovídající těmto závazkům. Při neplnění třetí osoby je tedy vymáhání splnění závazků povinností komisionáře. Může však požádat komitenta, aby práva převzal, a ten tak může učinit.

Pro příklad převzetí uvedme situaci, kdy třetí osoba, která neplní komisionáři své závazky včas a řádně, má další přímé vztahy s komitentem a přímé vymáhání komitentem se může jevit pružnější.

Jestliže nastane podle § 2467 obč.n.zák. situace, kdy komisionář, a to z příčin na své straně, není s to sám zařídit, aby třetí osoba komitentovi plnila, pak může komitent sám požadovat po třetí osobě plnění, které mu komisionář opatřil. Není to jeho povinností; jak jsme již uvedli, může však mít k třetí osobě případně i další přímý vztah a jeví se mu vhodné tohoto oprávnění využít.

Nebyla-li výše úplaty pro komisionáře sjednána, přísluší mu úplata přiměřená uskutečněné činnosti a dosaženému výsledku (s přihlédnutím k úplatě obvykle poskytované za obdobnou činnost v době uzavření smlouvy).

Je třeba přitom vzít v úvahu, že komisionářská smlouva není podle zákona „smlouvou o úsilí“, ale je smlouvou o výsledku. Komisionáři vzniká zásadně nárok na úplatu, jakmile splní své smluvní povinnosti.

Sjednání úplaty není povinným obsahem smlouvy, bude však obvyklé. Vzhledem k dispozitivnosti úpravy bude obvyklé i dohodnutí postupné úplaty. Pokud výše úplaty sjednána není, je opět (jako u jiných smluv) jisté nebezpečí pohybu cenových hladin v době mezi uzavřením smlouvy a právem na výši úplaty ze zákona, tj. po dosaženém výsledku.

Zároveň s úplatou je komitent povinen uhradit komisionáři náklady, které komisionář užitečně vynaložil při plnění svého závazku a zprostit komisionáře povinností, které při plnění smlouvy převzal.

Považujeme za vhodné, aby i když to není předepsáno, zproštění komisionářem převzatých povinností mělo písemnou formu. Bude tak lépe dokumentovatelné.

Protože se záležitost obstarává pro komitenta, má tento právo disponovat svým příkazem a případně ho odvolat. Může tak však učinit jen do doby, než vznikne závazek komisionáře vůči třetí osobě.

Závěrem

Závěrem můžeme říci, že u zprostředkování i komise recipoval obč.n.zák. již osvědčenou úpravu. Specifika daného smluvního vztahu je vhodné upravit v konkrétním smluvním ujednání.

V právním styku podnikatelů se (kromě výkladu podle ustanovení § 555 až 558 odst. 1 obč.n.zák., který vychází z obchodněprávní úpravy) přihlíží podle výkladového ustanovení § 558 odst. 2 obč.n.zák. k obchodním zvyklostem zachovávaným obecně, anebo v daném odvětví, ledaže to vyloučí ujednání stran nebo zákon. Není-li jiné ujednání, platí, že obchodní

zvyklost má přednost před ustanovením zákona, jenž nemá donucovací účinky (tedy před dispozitivními ustanoveními), jinak se může podnikatel zvyklosti dovolat, prokáže-li, že druhá strana musela určitou zvyklost znát a s postupem podle ní byla srozuměna.

Přitom je určeno, že obstará-li někdo určité záležitosti jako podnikatel, má povinnost, byl-li o obstarání takové záležitosti požádán, dát druhé straně bez zbytečného odkladu výslovně najevo, zda na sebe obstarání záležitosti bere nebo ne; jinak nahradí škodu tím způsobenou. To je významná povinnost, která je pro podnikatele stanovená, poskytující druhé straně poznatek o tom, zda může či nikoli s obstaráním počítat.

Tato povinnost (tj. dát druhé straně bez zbytečného odkladu najevo) se nevztahuje na podnikatele obecně, ale na takové podnikatele, obstarávají-li takové záležitosti.

Vztahuje se to také na podnikatele podnikající podle zvláštního předpisu, tj. zejména na advokáty, notáře, exekutory, daňové poradce, autorizované inženýry. Přitom tato povinnost zahrnuje nejen příkazní smlouvu, ale i další smlouvy příkazního typu - zprostředkovatelské, komisionářské, zasílatelské, o obchodním zastoupení.

U zprostředkovatelské smlouvy je možno povinnosti zprostředkovatele dohodnout různým způsobem. Je však třeba vymezit předmět zprostředkování. Přesné vymezení předmětu zprostředkování je rozhodující. Jde o smluvní typ velmi široce založený, a to ve vztahu ke zprostředkovaným smlouvám i ve vymezení činnosti zprostředkování.

Zprostředkovatel v konkrétním případě může např. zprostředkovat pouze obstarání příležitosti k uzavření smlouvy. Zprostředkovatel se přitom zavazuje vyvíjet činnost. Pokud se takto chová a zprostředkovávaná smlouva přesto není uzavřena, nedošlo tím k porušení jeho povinnosti podle smlouvy o zprostředkování a má právo na provizi.

Podle úpravy komisionářské smlouvy, se od pokynů komitenta může komisionář odchýlit, je-li to v zájmu komitenta a nemůže-li si vyžádat jeho včasný souhlas; jinak komitent nemusí uznat jednání za provedené na svůj účet, odmítne-li účinky jednání pro sebe bez zbytečného odkladu poté, co se o obsahu jednání dozvěděl.

Výchozí literatura

1. BEJČEK, J.; MAREK, K.; KOTÁSEK, J.; ONDREJOVÁ, D.: *Nástin obchodního práva*, II. 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 111 s. Edice multimediálních učebních textů č. 78. ISBN 978-80-210-4978-9.
2. BĚLOHLÁVEK, A.: *Vzor smlouvy o zprostředkování*. Právní rozhledy 5/1993.
3. HORÁČEK, V.: Obchodní zastoupení, ve Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J.: *Občanský zákoník, Komentář, Svazek V*, Praha, Wolters Kluwer, 2014.
4. HUSÁR, M.: Využitie komisionárskej zmluvy při distribúcií tovarov, *Acta Sting* 4/2016
5. MAREK: *Aktuální praktické problémy k provádění přeprav, on line 8.7.2019, Bulletin advokacie, 12 s.*, ISSN 1210-6348
6. MAREK, K. SOMMEROVÁ, T.: *Smlouva o obchodním zastoupení*. Justičná revue 3/2019, s.296-305, ISSN 1335-6461.
7. NESNÍDAL, J.: *Smlouvy obstaravatelského typu: Smlouva o zprostředkování*. *Ekonom* 7/1993.
8. NĚMCOVÁ, J.: *Smlouvy o obchodování s cennými papíry*. Právní rádce, 5/1994.
9. OVEČKOVÁ, O. a kol.: *Obchodný zákonník, Komentář, 2. vyd.*, IURA EDITION, 2005.
10. RABAN, P. a kol.: *Obchodní právo*, Brno, Václav Klem, 2020.
11. SUCHOŽA, J.; HUSÁR, J.: *Právo, Obchod, Ekonomika II*, 1. vyd., Praha: Leges 2012, 624 s., ISBN 978-80-87576-33-5.
12. SUCHOŽA, J., HUSÁR, J.; MAREK, K.; RABAN, P.: *Česko-slovenské kontexty obchodního práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 544 s. ISBN 978-80-7357-707-0.
13. ŠVARC, J.: *Mandátní smlouva, komisionářská smlouva, smlouva o zprostředkování, smlouva o obchodním zastoupení*. *Ekonomický a právní poradce podnikatele*, 11/1995.
14. UHLÍŘ, D.: *Závazky ze smluv příkazního typu, Příkaz*, ve Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J.: *Občanský zákoník, Komentář, Svazek V*, Praha, Wolters Kluwer, 2014.

Jana Neumann¹

Konflikty a prístup k ich riešeniam v projektoch verejných stavieb v Spolkovej republike Nemecko

Kľúčové slová

konflikty, príčiny, verejné stavebné projekty, veľké projekty, Spolková republika Nemecko

Abstrakt

Stavebné projekty sú komplexné a zložité projekty, ktoré zahŕňajú v sebe veľa rizík. To platilo a platí predovšetkým a najmä pre bývalé a prebiehajúce veľké stavebné projekty v Spolkovej republike Nemecko. Závisí to od mnohých faktorov, prečo často dochádza ku konfliktom medzi zmluvnými stranami, pokiaľ ide o čas, náklady, honoráre alebo mzdy a pod. Takisto to závisí od mnohých okolností a faktorov, ako možno potom v konečnom dôsledku redukovať alebo úplne zabrániť riešeniam takýchto sporov pred štátnymi súdmi.

Keywords

Conflicts, causes, public works, major projects, Federal Republic of Germany

Abstract

Construction projects are complex and involve many risks. This was and is also and especially true for former and ongoing major construction projects in the Federal Republic of Germany. Why this often leads to conflicts between the contracting parties with regard to time, costs, fees or compensation for work and how these as well as the clarification before state courts could be reduced or avoided depends on many factors

Úvod

Najmenej 70% súdnych sporov by malo vyplývať zo skutočnosti, že zmluvní partneri sa neskôr nezhodnú na tom a vedú spory, čo konkrétne a presne regulovali a riadili, najmä z dôvodu nejednoznačnosti zmluvných ustanovení².

Toto by malo platiť nielen v rámci Spolkovej republiky Nemecko, ale aj v zahraničí.

¹ Jana Neumann, Managing Director P&B Law Rechtsanwaltsgesellschaft mbH, Chemnitz and P&B Law Berlin Rechtsanwaltsgesellschaft mbH, Study of architecture FH Darmstadt 1994-1999, Dipl.-Ing. for architecture since 1999, Studied law at the University of Mannheim 1999-2002, Legal clerkship at the district court Heidelberg 2002-2005, Attorney since 2005, Specialist lawyer for building and architectural law since 2010, PHD studies, Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela, Národná 12, SK – 97401 Banská Bystrica since 2017, professorship Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc.

² KAPPELLMANN, K.D. – LANGEN, W. 2014. *Einführung in die VOB/B – Basiswissen für die Praxis*. 23. Auflage, Düsseldorf: Werner Verlag, 2014. Prinzipien, Rn. 2.

V nasledujúcich úvahách stručne analyzujem danú problematiku vzhľadom na projekty verejných stavieb v Nemecku, vznik a príčiny možných konfliktov a prístupy k ich riešeniam.

1. Projekty verejných stavieb v Nemecku

V skutočnosti však majú konflikty týkajúce sa konkrétnych verejných stavieb, a to platí pravdepodobne aj v zahraničí, rôzne príčiny. Vznikať by mali projekty z verejne financovaných zdrojov, je to väčšinou zložité, čo sa týka štruktúry, ekonomicky a časovo obmedzené, maximalizované podľa potrieb a s ideálne minimalizovaným rizikom.

V skutočnosti však plánovaný rozpočet väčšinou nezodpovedá skutočným nákladom. K poskytovaniu finančných prostriedkov, ktoré sú zvyčajne spojené s konkrétnymi požiadavkami, spravidla dochádza ešte pred začiatkom výstavby. Táto takzvaná požiadavka na verejné stavby navyše vychádza z určených štandardov a vyžaduje si schválenie a súhlas spolku (v rámci Spolkovej republiky Nemecko) ako aj jednotlivých spolkových krajín. To však vždy závisí od ich aktuálnej situácie týkajúcej sa rozpočtu.

Zároveň je nevyhnutné časovo zosúladiť všetky kroky a postupy, musí sa vypracovať plán schválenia týkajúci sa rozpočtu a musia sa urobiť ďalšie opatrenia potrebné na implementáciu. Toto všetko predstavuje vcelku značné riziko, potenciálnu chybovosť a teda to predstavuje aj potenciálny zdroj konfliktov. Na základe neúplného a nepresného plánovania a špecifikácie poskytnutých výkonov a služieb dochádza často k neprimeranému a neúplnému špecifikovaniu daných výkonov a služieb.

Stavebné spoločnosti, ktoré zvyčajne pravidelne pracujú pre verejného obstarávateľa, sú znalé veci a väčšinou lepšie poznajú postupy a zákony týkajúce sa verejných zákaziek ako zodpovední úradníci a referenti verejných obstarávateľov. V dôsledku toho potom využívajú tieto nedostatky vo svoj prospech.

V takýchto prípadoch je potom možné, a aj sa to stáva, že v prípade nezískania zákazky v rámci výberového konania na domácej pôde, t. j. v Nemecku, alebo výberového konania v rámci Európy je možné udeliť pokarhanie za verejné obstarávanie s dôsledkom nezanedbateľného oneskorenia, a to bez ohľadu na jeho opodstatnenosť.

Ak aj dané subjekty zákazku získajú vo svoj prospech, zvyčajne vedia, že za transparentné vypísanie ponuky na verejné obstarávanie a službu zodpovedá výlučne zadávateľ (klient). To znamená, že verejný obstarávateľ musí v popise výkonu a služby, ktoré má poskytnúť, uviesť všetky okolnosti zadanej úlohy týkajúcej sa danej stavby, pretože tieto môžu

ovplyvniť stavebné náklady. Špecifikácia výkonu a služieb je zásadným bodom, takpovediac jadrom poskytnutých podkladov a súčasťou uzatvorenej zmluvy. Musí byť formulovaná jasne, vyčerpávajúco a bez protirečení³.

Špecifikácia výkonu s ďalším tabuľkovým zoznamom výkonov a služieb umožňuje poskytovateľovi a zároveň tým aj vykonávajúcej strane získať dostatočný prehľad. Časovo obmedzené financovanie a obdobia financovania, nesuficientný prieskum stavebného pozemku (miesta stavby), chýbajúce alebo nedostatočné včasné integrovanie odborníkov alebo napríklad aj neprípustný takzvaný prenos rizika na dodávateľa znamenajú a majú skutočne za následok dosť vysoké riziko.

Spoločnosti pracujúce pre verejných obstarávateľov si navyše uvedomujú skutočnosť, že vo väčšine prípadov bude zákazku ovplyvňovať samotná cena.^{4/5}

Stále však platí, že väčšina verejných obstarávateľov v Nemecku považuje kritérium ceny za jediné kritérium zadania zákazky. To vedie k značnému výskytu a vzniku potenciálnych konfliktov, pokiaľ ide o dodatočné náklady v dôsledku dodatkov. Stavebné spoločnosti v zásade "dostávajú" príplatky za realizáciu projektov verejných stavebných projektov prostredníctvom pre nich veľmi priaznivých ponúk. Tak majú zisky z dodatkov, doplnkových služieb s odvolaním sa na uvedené nedostatky v popise výkonov a služieb, za ktoré sú verejní obstarávatelia zodpovední.

V konečnom dôsledku často nemajú verejní obstarávatelia jasno v tom, že opatrenia týkajúce sa zmien a ďalších dodatočných služieb a výkonov vo fáze plánovania a výstavby pravidelne vedú k oneskoreniam a zvyšovaniu nákladov, často sa uzatvárajú pred príslušným oznámením o oneskorení výstavby a o vzniku ďalších dodatočných nákladov.

Na druhej strane sa od dodávateľa očakáva, aj keď nakoniec väčšinou zbytočne, že dané zmeny zrealizuje bezplatne. Pokusy o dodatočné nároky na náhradu škody sú niekedy dosť pochybné a neseriózne, snahy o posunutie ukončenia stavebného projektu a záverečnú účtovnú fázu zvyčajne vedú k prerušeniu výkonov a služieb, zastaveniu výstavby, právnym sporom, predčasnému ukončeniu a vypovedaniu stavebných zmlúv, náhradným opatreniam s dodatočnými nákladmi atď. Pravidelne sa neprávom zdržiavajú zálohové platby, ktoré sú aj tak často kvôli údajným chybám príliš vysoké, čo takisto môže viesť k značnému zvýšeniu nákladov v dôsledku oneskorenia a za účelom zabezpečenia dôkazov v nevyhnutných súdnych

³ § 119 ff. GWB, § 23 Abs. 1 UVgO, § 7 Abs. 1 VOB/A

⁴ OLG Frankfurt a. M., Beschluss vom 14.05.2013 - 11 Verg 4/13, BeckRS 2013. [online]. 11361. [cit.12.02.2021] Dostupné na internete: <<https://beck-online.beck.de>>.

⁵ OLG München, Beschluss vom 20.05.2010 - Verg 4/10, BeckRS 2010. [online]. 12883. [cit.12.02.2021] Dostupné na internete: <<https://beck-online.beck.de>>.

postupoch, týka sa to aj prípravy stavebných posudkov zo strany odborníkov a vzájomného vypovedania už existujúcich uzavretých zmlúv a pod.

2. Prístupy a návrhy riešení konfliktov

Za účelom jednej štúdie, ktorú viedla Genia Kostka, profesorka v oblasti riadenia energetiky a infraštruktúry, boli zaznamenané a analyzované veľké projekty realizované v Nemecku od roku 1960, zahrnutých bolo 119 dokončených a 51 prebiehajúcich projektov.

V oblasti verejných budov, dopravy, energetiky, zariadení a informačných a komunikačných technológií táto štúdia prvýkrát skúma systematicky plánované a skutočné náklady. Tri podrobné prípadové štúdie k Berlínskemu veľkému letisku BER, Hamburskej Labskej filharmónii (Elbphilharmonie) ako aj k pobrežným veterným farmám (Offshore-Windparks) v Nemeckej spolkovej republike dopĺňajú výskum k spomínanej štúdii.

Tu sú najdôležitejšie výsledky, ktoré potvrdzujú vyššie spomenuté údaje:

V prípade dokončených projektov je priemerný nárast nákladov na jeden projekt 73%. Celkovo je 170 infraštruktúrnych projektov v Nemecku o 59 miliárd eur drahších, ako sa pôvodne plánovalo – namiesto 141 miliárd eur budú stáť najmenej 200 miliárd eur. Priemerné zvýšenie nákladov sa v jednotlivých odvetviach líši. Priemerné zvýšenie nákladov na jeden projekt týkajúci sa budov bolo 44%. Nárast nákladov sa pohybuje medzi 46% a 425%. Ide o pomerne malé projekty s priemernou výškou 176 miliónov eur.

Boli analyzované napríklad najdôležitejšie zdroje chýb, najmä pokiaľ ide o letisko BER – plánovaná pôvodná kalkulácia trvania výstavby bola iba 2,5 roka, skutočná realizácia výstavby trvala cca. 10 rokov:

- neexistujúce celkové riadenie konkrétneho projektu,
- nedostatok odborných znalostí u osôb s rozhodovacími právomocami,
- väčšinou chýbajúci generálny dodávateľ, t. j. žiadny predpoklad prebratia úplného technického a finančného rizika výstavby, podrobné plánovanie atď.,
- rozdelenie na mnoho malých čiastkových remeselníckych a stavebných prác,
- preťaženie plánovačov prostredníctvom paralelného plánovania a výstavby pod značným vysokým časovým tlakom a časovým harmonogramom pri špecifikácii výkonov a služieb bez dostatočného časového tlaku,
- nespočetné zmeny plánu,

- žiadna nezávislá externá kontrola,
- problémy koordinovania, najmä technológie budov / požiarna ochrana.⁶

Berúc do úvahy skutočnosť, že predovšetkým, ale nie len verejné veľké stavebné projekty v Nemecku si vyžadujú podstatne viac času a peňazí, ako sa pôvodne plánovalo, vytvorilo a zriadilo Spolkové ministerstvo dopravy, výstavby a rozvoja miest v roku 2013 takzvanú Reformnú komisiu pre výstavbu veľkých projektov“.

Primárnym cieľom opatrení prijatých touto reformnou komisiou, ako aj ďalších odporúčaní, je bezpečnosť nákladov, termínov a kvality, čo má za následok, že v procese výstavby vzniká menší potenciál konfliktov. Výsledky reformnej komisie sú formulované takto:

1. kooperatívne plánovanie v tíme: dôkladné posúdenie požiadaviek klienta, bezpečnosť nákladov zabránením zmien plánovania v neskorších fázach projektu,
2. zásada najprv plánovať, potom stavať: kompletne plánovanie realizácie celého dostupného projektu, skrátenie a minimalizovanie procesov paralelného plánovania,
3. manažment rizík a zachytenie rizík v rozpočte: príprava a poskytnutie rozpočtových prostriedkov a integrácia všetkých, ktorí sa podieľajú na plánovaní projektu,
4. udelenie zákazky podľa princípu ekonomickosti a v zásade tým najkompetentnejším, nie najlacnejším: prostredníctvom kvalitatívneho výberového konania a popisu rizík v spojení s jasnými zmluvne stanovenými spoločnými stavebnými cieľmi,
5. projektová práca založená na partnerstve: spracovanie projektu na základe tzv. kultúry rovnocennej kooperácie všetkých zmluvných partnerov so súčasou výmenou informácií a pripustenia regulácií tzv. systém bonus/malus s právnou reguláciou prémie v prípade konečnej ceny,
6. mimosúdne riešenie sporov: zmluvná úprava mechanizmov riešenia konfliktov – dohoda o spôsobe riešenia názorových rozdielov, a to aj vzhľadom na veľkú pracovnú záťaž súdov,

⁶ Hertie School of Governance GmbH, Forschungsprojekt / Studie: „Großprojekte Deutschland - zwischen Ambitionen und Realität“ 2015. [online]. Großprojekte in Deutschland (hertie-school.org). Bundesministerium für Verkehr und digitale Infrastruktur: „Reformkommission Bau von Großprojekten“. [cit. 12.02.2021]. Dostupné na internete: <<https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Artikel/G/reformkommission-bau-von-grossprojekten.html>>.

7. záväzný prieskum ziskovosti: jasnosť a transparentnosť pri rozhodovaní v súvislosti s príslušným výkonnostným auditom ako predpokladom poskytnutia rozpočtových prostriedkov,
8. jasné procesy a zodpovednosť / centrá kompetentnosti: jasné projektové štruktúry a postupy, zásada jasnosti medzi vedením projektu a riadením úloh, jednoznačnosť smerovania a postupu danej činnosti,
9. väčšia transparentnosť a kontrola: otvorená a nepretržitá účasť verejnosti v čo najskoršom možnom čase so zverejnením spoľahlivých kľúčových údajov plánovania, pokiaľ ide o náklady, termíny a riziká ako aj opatrenia na vybudovanie dôveryhodnosti
10. využitie digitálnych metód Building Information Modeling (BIM):
vytvorenie
dôsledného plánovania prostredníctvom vizualizácie variantov projektu, teda kontroly a preverenia možných kolízií a kontroverzného procesu výstavby.⁷

Zárukou sú kvalitné, zodpovedné a starostlivo vypracované pracovné zmluvy, to znamená, že ako ďalší zásadný bod by sa mal pridať plánovač / stavebný dozor a stavebné zmluvy, ako aj rozumný manažment dodatkov v príslušnej podobe v danom čase. Tam už sa predpokladá a súčasne vyžaduje mimosúdne riešenie sporov. Mimochodom, striktné povedané, v Nemecku sa nevyžadovala ani výslovná zmluvná úprava, pretože existuje takzvaná „arbitráž“ v súlade s § 18 ods. 2 VOB / B (Zmluvné podmienky pre uskutočnenie stavebných prác).

Každú zákazku na verejné stavebné projekty v konečnom dôsledku totiž uzavrie jeden zo zodpovedných orgánov. A pre každú takúto stavebnú zákazku sú obstarávacie a zmluvné predpisy pre stavebné služby (VOB časti A, B a C) základom pre stavebné zmluvy s verejnými obstarávateľmi. Podstatný je zmluvný rozsah služieb: vyššie uvedený „stavebný cieľ“, t. j. služba a výkon⁸, ktoré sa majú poskytnúť a realizovať, a to všetko popísané jasným, transparentným, komplexným, jednoznačným a vyčerpávajúcim spôsobom v záujme oboch zmluvných strán.

⁷ Bundesministerium für Verkehr und digitale Infrastruktur: „Reformkommission Bau von Großprojekten“. [online]. [cit.12.02.2021]. Dostupné na internete:< <https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Artikel/G/reformkommission-bau-von-grossprojekten.html>>.

⁸ LÜBECK, D. 2013. *Vertragsrecht bei öffentlichen Bauaufträgen*. [online]. Trier: EIC GmbH. [cit.12.02.2021]. Dostupné na internete: < <https://www.eic-trier.de/app/download/5801761002/Leitfaden>>.

Tento fakt je jeden zo základných kľúčov k legálnemu a skutočnému úspechu každého stavebného projektu, najmä v prípade projektov financovaných z verejných prostriedkov.

Spory zmluvných strán týkajúce sa stavebných projektov si vyžadujú veľa času, financií a kapacít. Participácia správnych súdov v prípade konfliktu sa často nepovažuje za uspokojivé riešenie, pretože súdne konanie trvá veľmi dlho a je spojené s vysokými nákladmi.

Pri rozsiahlych a veľkých projektoch sa preto osvedčili metódy mimosúdneho riešenia sporov, a to aj z hľadiska ekonomickej efektívnosti. Ich cieľom je vyriešiť konflikty čo najrýchlejšie a ešte počas výstavby. Pri riešení vnútorných konfliktov sa bilaterálne rokovania uskutočňujú usporiadaným spôsobom. Interný postup je časovo nenáročný a nie je nákladný. Pri výbere účastníkov je dôležité zabezpečiť, aby rokovania prebiehali férovo. Dôraz sa kladie na spoločnú diskusiu a riešenie konfliktov.

Vznikajúce konflikty ešte stále príliš často eskalujú, namiesto toho, aby sa hľadali riešenia. Mechanizmy na mimosúdne riešenie sporov zmluvní partneri vyžadujú a využívajú len zriedka, môžu však prispieť k realizácii projektu včas a ešte v rámci rozpočtu.⁹ Spolková vláda už dávnejšie vypracovala vzorové zmluvy týkajúce sa opatrení vzťahujúcich sa na stavebné projekty v rámci spolku, v ktorých je stanovené:¹⁰

§ 15

Miesto plnenia resp. vyrovnanie podlžnosti, spory, písomná forma

(...)

15.2. V prípade sporov vyplývajúcich zo zmluvy **by mal** dodávateľ najskôr kontaktovať orgán / úrad, ktorý je za klienta zodpovedný. Spory však neopravňujú k tomu, aby dodávateľ zastavil stavebné práce.

⁹ Aktionsplan Großprojekte (12/2015) [online]. Herausgegeben durch Bundesministerium für Verkehr und digitale Infrastruktur, str. 5 f. [cit.17.02.2021]. Dostupné na internete: <<https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Anlage/G/reformkommission-bau-grossprojekte-aktionsplan.html>>.

¹⁰ Exemplárne: Zmluva Vertrag Brandschutz Bund RifT Muster B_221.2, Fassung Juni 2016 [online]. Herausgegeben durch Ministerium für Finanzen Baden-Württemberg Abteilung 4 Vermögen und Hochbau, Ministerialrat Markus Raschka, dort § 15 Erfüllungsort, Streitigkeiten, Schriftform. [cit.17.02.2021]. Dostupné na internete: <http://www.vbv.baden-wuerttemberg.de/pb/site/pbs-bw-new/get/documents/mfw/Bauverwaltung/Bundesbau/RifT/2016_07_RifT%20Muster%20Bund/B_M221_2%20brandschutz.pdf>.

Všeobecné zmluvné podmienky v rámci spolku, napr. zmluvy VOB (Zmluvné podmienky pre uskutočnenie stavebných prác) pre externých pracovníkov (AVB, tzv. Všeobecné poisťné podmienky) spresňujú toto nariadenie detailnejšie¹¹.

V tejto súvislosti by malo byť takéto výslovné označenie v prvom rade zahrnuté v každej zmluve medzi verejným obstarávateľom a dodávateľom.

V každom prípade by sa malo „uskutočňovať“ ešte viac arbitráží. V Spolkovej republike Nemecko existujú prinajmenšom tieto ďalšie možnosti mimosúdneho riešenia sporov:

- I. mediácia
- II. arbitráž
- III. rozhodcovská správa
- IV. rozhodnutie
- V. arbitráž¹²

Záver

Jedným z argumentov proti alternatívnemu riešeniu sporov je v mnohých prípadoch skutočnosť, že s verejnými obstarávateľmi sa v žiadnom prípade nedá dohodnúť, pretože verejní zadávatelia si v sporoch často vyžadujú rozsudok riadneho súdu z dôvodu povinnej kontroly účtov.

Neexistuje však žiadny zákaz, ktorý by verejnému obstarávateľovi prikazoval, aby súhlasil so zmierovacím alebo arbitrážnym konaním s dodávateľom. Verejný obstarávateľ by mal skôr zadávať zákazky na výstavbu v súlade už so spomínanými predpismi VOB / A a VOB / B. Pretože zákon, konkrétne § 18 ods. 3 VOB / B výslovne poukazuje na to, že medzi stranami je možné dohodnúť postup pri urovnaní daného sporu. A je možné predpokladať, že tak môžu urobiť aj verejní obstarávatelia.

V rámci verejného sektoru sa však dá dohodnúť na alternatívnom postupe urovnávania sporov iba ak poskytuje záruku dosiahnutia výsledku, ktorý je platný aj v súvislosti s auditom vykonaným Spolkovým kontrolným úradom alebo štátnymi audítormi.

¹¹ Allgemeine Vertragsbestimmungen Bund RiFT-Muster B200 Anhang 19 – BMVBW 2003 – 17. Aust.-Lfg. (2003) [online]. Allgemeine Vertragsbestimmungen zu den Verträgen für freiberuflich Tätige – AVB, herausgegeben durch Ministerium für Finanzen Baden-Württemberg Abteilung 4 Vermögen und Hochbau, Ministerialrat Markus Raschka. [cit.17.02.2021]. Dostupné na internete:

<http://www.vbv.baden-wuerttemberg.de/pb/site/pbs-bw-new/get/documents/mfw/PB5Documents/pdf/ri/RiFT_Bund_2004_04_M200.pdf>.

¹² MESSERSCHMIDT, B. – VOIT, W. (eds.) 2018. *Privates Baurecht*, 3. Auflage 2018, Rn. 1-4.

Najdôležitejším kritériom je v tomto prípade fakt, že zistený výsledok musí byť taký transparentný a zrozumiteľný, aby nevznikla nejednoznačnosť ani v prípade následného preskúmania použitia verejných prostriedkov¹³.

BIBLIOGRAFIA

1. Allgemeine Vertragsbestimmungen Bund RifT-Muster B200 Anhang 19 – BMVBW 2003 – 17. Aust.-Lfg. (2003) [online]. Allgemeine Vertragsbestimmungen zu den Verträgen für freiberuflich Tätige – AVB, herausgegeben durch Ministerium für Finanzen Baden-Württemberg Abteilung 4 Vermögen und Hochbau, Ministerialrat Markus Raschka, [cit.17.02.2021]. Dostupné na internete:
2. <http://www.vbv.baden-wuerttemberg.de/pb/site/pbs-bw-new/get/documents/mfw/PB5Documents/pdf/ri/RiT_Bund_2004_04_M200.pdf>.
3. Aktionsplan Großprojekte (12/2015) [online]. Herausgegeben durch Bundesministerium für Verkehr und digitale Infrastruktur, str. 5 f. [cit.17.02.2021]. Dostupné na internete:
<<https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Anlage/G/reformkommission-bau-grossprojekte-aktionsplan.html>>.
4. Bundesministerium für Verkehr und digitale Infrastruktur: „Reformkommission Bau von Großprojekten“. [cit.12.02.2021].
5. Dostupné na internete:< <https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Artikel/G/reformkommission-bau-von-grossprojekten.html>>.
6. Hertie School of Governance GmbH, Forschungsprojekt / Studie: „Großprojekte Deutschland - zwischen Ambitionen und Realität“ 2015. [online]. Großprojekte in Deutschland (hertie-school.org). Bundesministerium für Verkehr und digitale Infrastruktur: „Reformkommission Bau von Großprojekten“. [cit.12.02.2021]. Dostupné na internete:
7. < <https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Artikel/G/reformkommission-bau-von-grossprojekten.html>>.
8. KAPPELLMANN, K.D. – LANGEN, W. 2014. *Einführung in die VOB/B-Basiswissen für die Praxis*. 23. Auflage, Düsseldorf: Werner Verlag, 2014. Prinzipien, Rn. 2.
9. LÜBECK, D. 2013. *Vertragsrecht bei öffentlichen Bauaufträgen*. [online]. Trier: EIC GmbH. [cit.12.02.2021]. Dostupné na internete:
10. < <https://www.eic-trier.de/app/download/5801761002/Leitfaden>>.

¹³ MESSERSCHMIDT, B. – VOIT, W. (eds.) 2018. *Privates Baurecht*, 3. Auflage 2018, Rn. 115

11. MESSERSCHMIDT, B. – VOIT, W. (eds.) 2018. *Privates Baurecht*, 3. Auflage 2018, Rn. 1.
12. OLG Frankfurt a. M., Beschluss vom 14.05.2013 - 11 Verg 4/13, BeckRS 2013. [online]. 11361. [cit.12.02.2021]. Dostupné na internete: < <https://beck-online.beck.de>>.
13. OLG München, Beschluss vom 20.05.2010 – Verg 4/10, BeckRS 2010. [online]. 12883. [cit.12.02.2021]. Dostupné na internete: < <https://beck-online.beck.de>>.
14. Vertrag Brandschutz Bund RifT Muster B_221.2, Fassung Juni 2016 [online]. Herausgegeben durch Ministerium für Finanzen Baden-Württemberg Abteilung 4 Vermögen und Hochbau, Ministerialrat Markus Raschka. Tam § 15 Erfüllungsort, Streitigkeiten, Schriftform. [cit.17.02.2021]. Dostupné na internete:
15. <http://www.vbv.baden-wuerttemberg.de/pb/site/pbs-bw-new/get/documents/mfw/Bauverwaltung/Bundesbau/RifT/2016_07_RifT%20Muster%20Bund/B_M221_2%20Brandschutz.pdf>.
16. § 119 ff. GWB, § 23 Abs. 1 UVgO, § 7 Abs. 1 VOB/A.

Silvia Ondrejková¹

Vybrané aspekty drogovej kriminality z pohľadu mládeže. Vymedzenie základných pojmov

Kľúčové slová

páchateľ, drogy, trestný čin.

Abstrakt

Článok sa zameriava na vymedzenie pojmov mladistvý ako trestne zodpovedný páchateľ, drogy a drogové trestné činy. Aby článok naplnil svoj stanovený cieľ, venuje sa predovšetkým skúmaniu a popisovaniu zákonnej právnej úpravy súvisiacej s témou článku. Článok pozostáva z troch samostatných častí. V prvej časti sa zameriava všeobecne na trestnú zodpovednosť a mladistvého ako trestne zodpovedného páchateľa. Druhá časť sa venuje vymedzeniu pojmu drogy. V poslednej časti článku sa autor snaží priblížiť drogové trestné činy v podmienkach platnej právnej úpravy Slovenskej republiky.

Key words

offender, drugs, offence.

Abstract

The article focuses on the definition of juveniles as a criminal liable offender, drugs and drug offenses. In order for the article to fulfill its stated aim, it is primarily devoted to the examination and description of the legal regulation related to the topic of the article. The article consists of three separate parts. The first part focuses on criminal responsibility in general and the juvenile as a criminal liable offender. The second part deals with the definition of the term drug. In the last part of the article, the author tries to approach drug crimes in the conditions of the valid legislation of the Slovak Republic.

Úvod

V prvej podkapitole prvej časti článku sa autor zaoberá vymedzením trestnej zodpovednosti vo všeobecnosti, na ktorú logicky nadväzuje druhá podkapitola o mladistvom trestne zodpovednom páchateľovi. Článok sa v tejto časti venuje práve skúmaniu a popisovaniu osobitnej právnej úpravy, týkajúcej sa mladistvých, pričom v závere poukazuje na odlišnosti

¹ Mgr. Silvia Ondrejková, interná doktorandka na Katedre trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

v porovnaní s trestnou zodpovednosťou dospelého páchatel'a. Druhá časť článku je zameraná na vymedzenie pojmu drogy, pričom v nasledujúcej podkapitole vybrané skupiny drog aj stručne charakterizuje. V poslednej časti článku sú charakterizované drogové trestné činy v zmysle súčasnej platnej právnej úpravy. Cieľom tohto článku bolo zamerať sa na vymedzenie týchto pojmov v zmysle súčasného zákonného znenia. Aby článok naplnil stanovený cieľ, autor sa v ňom bude predovšetkým venovať skúmaniu a popisovaniu zákonnej právnej úpravy dotýkajúcej sa uvedenej problematiky. Úlohou článku je ozrejenie vybraných pojmov a inštitútov trestného práva hmotného. Podkladom pre spracovanie článku bola predovšetkým odborná literatúra ako aj platná legislatíva. V článku boli využité najmä metódy analýzy a opisu a tiež metóda komparácie s historickým prvkom a syntéza.

1. MLADISTVÝ AKO TRESTNE ZODPOVEDNÝ PÁCHATEĽ

Na úvod považujeme za dôležité vymedziť niektoré základné pojmy týkajúce sa trestnej zodpovednosti fyzických osôb, aby sme mohli bližšie špecifikovať osobitné ustanovenia Trestného zákona, týkajúce sa trestnej zodpovednosti mladistvých.

1.1. Vo všeobecnosti k trestnej zodpovednosti

Vo všeobecnosti sa pod pojmom zodpovednosť rozumie nutnosť osoby zodpovedať sa za svoje správanie. Ak vnímame zodpovednosť ako právny inštitút, je potrebné si uvedomiť vzťah medzi subjektmi práva, kedy jeden z týchto subjektov je nositeľom určitých povinností a druhý je oprávnený na plnenie takýchto povinností. Oprávnený subjekt je kompetentný plnenie týchto povinností kontrolovať a v prípade ich neplnenia, porušenia alebo nedodržania následne vyvodzovať dôsledky. Inými slovami ide o povinnosť znášať následky za konanie, ktoré je v rozpore s platným právom.²

Trestná zodpovednosť vzniká na základe trestnoprávneho vzťahu nastávajúceho medzi štátom, ktorý je reprezentovaný súdmi a orgánmi činnými v trestnom konaní na jednej strane a subjektom, ktorý sa dopustí konania vykazujúceho znaky niektorého z trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona na strane druhej. Takýto subjekt sa následne

² BALÁŽ, P. *Základy trestného práva*. Bratislava: EUROUNION, 2006, s. 19.

stáva subjektom trestne zodpovedným.³ Na vznik takejto zodpovednosti však musia byť naplnené všetky predpoklady uvedené v prvej hlave v druhom diele všeobecnej časti Trestného zákona, avšak nejde o absolútny výpočet predpokladov. Tieto môžu byť rozšírené aj ďalšími znakmi, ktoré sú uvedené v jednotlivých skutkových podstatách trestných činov v osobitnej časti Trestného zákona.

V piatej hlave Všeobecnej časti Trestného zákona s názvom Výklad pojmov v prvom diele Všeobecné pojmy nájdeme okrem iného aj ustanovenie § 127 ods. 1 Osoba, ktorý charakterizuje, kto sa na účely Trestného zákona rozumie pod pojmom dieťa. Ide o osobu, ktorá je mladšia ako 18 rokov, ak Trestný zákon neustanovuje inak. Toto ustanovenie bolo zmenené zákonom č.204/2013 Z. z.⁴ pričom pôvodné ustanovenie znelo, že „*Dieťaťom sa na účely tohto zákona rozumie osoba mladšia ako 18 rokov, ak nenadobudla plnoletosť už skôr.*“ Predošlé ustanovenie teda za dieťa považovalo osobu, síce mladšiu ako osemnásť rokov, ktorá však plnoletosť dosiahla na základe zákona inak, ako dosiahnutím veku (pozri § 8 ods. 1 a 2 Občianskeho zákonníka, t.j. uzavretie manželstva osobou mladšou ako osemnásť rokov). Potreba tejto zmeny vychádzala z Dohovoru Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním.⁵ Súčasná právna úprava poukazuje na skutočnosť, že možnosť nadobudnutia plnoletosti pred dovŕšením 18. roku veku uzatvorením manželstva nezakladá aj dôvod na obmedzenie rozsahu trestnoprávnej úpravy ochrany dieťaťa v zmysle medzinárodnej právnej úpravy. Toto ustanovenie v odseku 2 charakterizuje aj osobu blízku veku mladistvým. V tomto prípade ide o osobu, ktorá dovŕšila vek 18 rokov ale neprekročila 21. rok svojho veku. Z pohľadu trestnej zodpovednosti sa však na ňu ustanovenia štvrtej hlavy osobitnej časti Trestného zákona nevzťahujú a takáto osoba je plne trestne zodpovedná, aj keď v súvislosti s osobou blízku veku mladistvým Trestný zákon v § 36 písm. d priznáva pre takéhoto páchatel'a poľahčujúcu okolnosť.⁶

V súvislosti s problematikou mladistvých páchatel'ov je potrebné upozorniť na zmenu, ktorú priniesla rekodifikácia trestného práva v roku 2005, keď sa dolná hranica veku pri trestnej zodpovednosti fyzických osôb znížila z 15 rokov na štrnásť rok veku.⁷ Presnejšie, podľa

³ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. s.79.

⁴ Zákon č. 204/2013 Z. z. *Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*.

⁵ Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním. [cit. 2021-01-25]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417943>.

⁶ Zákon č. 300/2005 *Trestný zákon v znení neskorších predpisov*. § 36 písm. d – „*Poľahčujúcou okolnosťou je to, že páchatel' spáchal trestný čin vo veku blízkom veku mladistvých alebo ako osoba vo vyššom veku, ak táto skutočnosť mala vplyv na jeho rozumovú alebo vôľovú spôsobilosť.*“

⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. s.11 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na internete : <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=189687>.

trestnoprávneho plynutia lehôt, začína trestnoprávna zodpovednosť plynúť dňom dovŕšenia 14. roku života, teda pôjde o osobu, ktorej fyzický vek je 14 rokov a jedna sekunda. Výnimku tvorí ustanovenie § 201 Trestného zákona – trestný čin sexuálneho zneužívania, kde sa na vyvolanie trestnej zodpovednosti vyžaduje dovŕšenie 15 rokov veku. Je tomu tak preto, lebo Trestný zákon v tomto ustanovení chráni predovšetkým zdravý telesný a mravný vývoj detí, a to predovšetkým fyzický a psychický vývoj osôb mladších ako 15 rokov pred narušením skorou sexuálnou aktivitou.

Trestný zákon však myslí aj na prípady, ak by sa činom inak trestného dopustila aj osoba, ktorá ešte nedovŕšila 14. rok života. V takýchto prípadoch Trestný zákon dáva možnosť využiť inštitút ochrannej výchovy v rámci civilného konania.⁸ Zákonné znenie ochrannej výchovy ukladanej v civilnom konaní nájdeme v § 105 Trestného zákona „*Ak spáchala osoba, ktorá dovŕšila dvanásť rok svojho veku a je mladšia ako štrnásť rokov, niektorý čin, za ktorý tento zákon dovoľuje uložiť trest odňatia slobody na doživotie, súd jej uloží v civilnom procese ochrannú výchovu aj na návrh prokurátora; súd tak môže urobiť aj vtedy, keď je to potrebné na zabezpečenie riadnej výchovy osoby mladšej ako štrnásť rokov, ktorá spáchala čin, ktorý by inak bol trestným činom alebo osoby mladšej ako pätnásť rokov, ktorá spáchala trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201.*“

Avšak na to, aby fyzická osoba bola trestne zodpovedná nepostačuje iba dosiahnutie veku, ktoré vyžaduje Trestný zákon. Druhou a neoddeliteľnou podmienkou je, že takáto osoba musí byť v čase spáchania skutku príčetnou. Príčetnosťou sa rozumie spôsobilosť stať sa trestne zodpovedným z hľadiska duševných schopností. Tento pojem však v Trestnom zákone výslovne uvedený nenájdeme, nakoľko je tam iba negatívne vymedzenie, a to pojem nepříčetnosť, ako okolnosť vylučujúca trestnú zodpovednosť. Nájdeme ho v § 23 Trestného zákona vymedzený nasledovne: „*Kto pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak tento zákon neustanovuje inak.*“ Teda pôjde o páchatel'a, ktorý v čase spáchania činu inak trestného pre duševnú poruchu nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. Z tohto ustanovenia teda vyplýva, že osoba je nepříčetná aj vtedy, ak je síce schopná ovládať svoje konanie, ale nie je schopná rozlíšiť jeho protiprávnosť, resp. jeho protiprávnosť je schopná rozoznať, avšak nie je schopná ovládať svoje konanie. Na to, aby sa takýto páchatel' stal trestne zodpovedným musia byť súčasne splnené všetky tri podmienky tohto ustanovenia a to, že 1. pre duševnú chorobu, 2. v čase spáchania činu inak trestného, 3.

⁸ BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel.* Praha: C.H. Beck, 2010. s. 636-637.

nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. Takéto posudzovanie však prináleží orgánom činným v trestnom konaní a súdu s prihliadnutím na znalecký posudok, nakoľko je nepríčetnosť právnym pojmom. Ak by sme si teda z uvedeného mali vytvoriť určitú definíciu príčetného páchatel'a, išlo by o páchatel'a, ktorý v čase spáchania činu mal dostatok rozpoznávacej schopnosti na to, aby dokázal rozlíšiť protiprávnosť svojho konania a zároveň mal aj dostatok schopnosti ovládacej na to, aby svoje konanie dokázal ovládať. Ak by u páchatel'a v čase spáchania činu inak trestného jedna z týchto schopností chýbala, išlo by o páchatel'a príčetného, ktorý by sa v skutočnosti dopustil trestného činu. V súvislosti s vyššie uvedeným je však dôležité povedať, že ak by sa páchatel' do stavu nepríčetnosti priviedol sám pod vplyvom návykovej látky a dopustí sa konania vykazujúceho znaky trestného činu, takýto páchatel' sa stane trestne zodpovedný za trestný čin opilstva podľa § 363 ods. 1 Trestného zákona: „*Kto sa požitím alebo aplikáciou návykovej látky, hoci aj z nedbanlivosti, privedie do stavu nepríčetnosti, v ktorom sa dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov; ak sa však dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, na ktorý zákon ustanovuje miernejší trest, potrestá sa týmto miernejším trestom.*“, avšak ods. 2 upozorňuje na skutočnosť, že: „*Ustanovenie odseku 1, ako ani § 23 sa nepoužije, ak sa páchatel' priviedol do stavu nepríčetnosti v úmysle spáchať trestný čin.*“ V trestnom práve sa však objavuje aj slovné spojenie zmenšená príčetnosť, ktorou sa rozumie: „*stav, v ktorom bola v dôsledku duševnej poruchy výrazne zoslabená schopnosť páchatel'a rozpoznať protiprávnosť činu alebo schopnosť ovládať svoje konanie.*“⁹

1.2 Mladistvý ako trestne zodpovedný páchatel'

Úpravu trestnej zodpovednosti a trestania mladistvých nájdeme vo štvrtej hlave všeobecnej časti Trestného zákona s názvom Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých. Ide o špeciálne ustanovenia vo vzťahu k ostatným ustanoveniam Trestného zákona, čo znamená, že Trestný zákon prikazuje prednostnú kvalifikáciu týchto ustanovení a ostatné ustanovenia Trestného zákona je možné použiť vo vzťahu k mladistvým až vtedy, ak neexistuje osobitná úprava.¹⁰ Samotný pojem mladistvý nájdeme v § 94 ods. 1 Trestného zákona, ktorý ho charakterizuje ako osobu, ktorá v čase spáchania skutku dovŕšila štrnásť rok svojho veku, pričom neprekročila osemnásť rok svojho veku. Z § 136 Trestného zákona vyplýva, tak ako

⁹ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. s.144

¹⁰ § 94 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov*.

už bolo spomenuté vyššie, že mladistvého je možné považovať za páchatel'a až dňom, ktorý nasleduje po dni, kedy tento páchatel' dovŕšil štrnásť rok svojho veku. Zároveň, s ohľadom na uvedené, je potrebné spomenúť, že aby sme páchatel'a mohli považovať za mladistvého, trestného činu by sa musel dopustiť najneskôr v deň svojich osemnástych narodenín.¹¹ Avšak, na posúdenie otázky či sa má páchatel' považovať za mladistvého nie je rozhodujúce, kedy svojou činnosťou naplňajúcou niektorú zo skutkových podstát trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona začal, ale kedy bol trestný čin dokonaný.¹²

Aj napriek tomu, že Trestný zákon trestnú zodpovednosť spája aj s vekom fyzickej osoby, je možné, že vo veku štrnásť rokov osoba ešte nebude dostatočne rozumovo a mravne vyspelá. S touto skutočnosťou súvisí právna úprava týkajúca sa páchatel'ov, ktorí síce dovŕšili vek štrnásť rokov, ale ešte neprekročili pätnásť rok svojho veku. Pôjde o prípady, kedy sa páchatel' v takomto vekovom rozmedzí dopustil činu, avšak vzhľadom na to, že nedosiahol dostatočnú úroveň rozumovej alebo mravnej vyspelosti tak, aby mohol rozpoznať protiprávnosť tohto činu, alebo ovládať svoje konanie, nebude za takýto čin trestne zodpovedný.¹³ Vtedy hovoríme o podmienenej trestnej zodpovednosti, ktorú môžeme nájsť v § 95 ods. 1 Trestného zákona. Avšak, mladiství, ktorí dovŕšili pätnásť rok svojho veku sa stávajú absolútne trestne zodpovednými, a to bez ohľadu na úroveň ich rozumovej a mravnej vyspelosti.¹⁴

Rozumová a mravná vyspelosť je v prípade mladistvých veľmi dôležitá, nakoľko sa podľa nej posudzuje ich trestná zodpovednosť. V tejto súvislosti je upravený aj procesný postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov v Trestnom poriadku. Orgány činné v trestnom konaní a sudy sú povinné skúmať či bol mladistvý spôsobilý rozpoznať protiprávnosť činu a ovládať svoje konanie v čase spáchania trestného činu, pričom úroveň rozumovej aj mravnej vyspelosti sa u mladistvých medzi štrnástym a pätnástym rokom veku skúma vždy obligatórne.¹⁵ V tejto súvislosti je potrebné spomenúť, že v prípade mladistvého obžalovaného je možnosť, že ho súd oslobodí spod obžaloby, ak sa preukáže, že obvinený mladistvý, ktorý v čase činu neprekročil pätnásť rok veku, nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie.¹⁶

¹¹ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 262.

¹² MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2015, s. 441-443.

¹³ § 95 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov*.

¹⁴ MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2015, s. 442-443.

¹⁵ § 338 zákona č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov*.

¹⁶ § 285 písm. e zákona č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov*.

U mladistvých od 15 do 18 sa miera rozumovej a mravnej vyspelosti skúma iba v prípade, ak o tom vzniknú dôvodné pochybnosti.¹⁷

Rozumová aj mravná vyspelosť mladistvého je podmienkou jeho trestnej zodpovednosti, pričom ide o samostatný dôvod vylúčenia trestnej zodpovednosti, ktorý je nezávislý od nepričetnosti.¹⁸ Nedostatok ich rozumovej a mravnej vyspelosti nie je totiž dôsledkom duševnej poruchy, ale prejavom ich mentálneho vývoja. Na posúdenie takejto vyspelosti sa v trestnom konaní nevyžaduje znalecký posudok z oblasti psychiatrie, ktorý sa využíva pre účely zistenia duševnej poruchy v prípade nepričetnosti, aby sa ním preukázalo ovplyvnenie ovládacej alebo rozpoznávacej schopnosti. V takomto prípade postačuje znalecký posudok z odboru psychológie, nakoľko sa nejedná o vyšetrenie duševného stavu mladistvého.

Pri určovaní trestnej zodpovednosti mladistvých je dôležité pamätať aj na tzv. materiálny korektív. Ide o odlišné ustanovenie o prečinoch, kde je v § 95 ods. 2 Trestného zákona uvedené, že pri mladistvom prečine, ktorého znaky sú uvedené v zákone, nie je trestným činom, ak ho spáchal mladistvý a jeho závažnosť je malá. Na porovnanie je v § 10 ods. 2 Trestného zákona v prípade dospelého páchatel'a uvedené, že: „*Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatel'a je jeho závažnosť nepatrná.*“ Vo všeobecnosti sa závažnosť kritérií prečinu posudzuje u mladistvého rovnako ako u dospelého páchatel'a. Rozdiel je však práve v stupni závažnosti prečinu spáchaného mladistvým, ktorý musí byť vyšší ako malý, pričom u dospelého páchatel'a musí byť stupeň závažnosti prečinu vyšší ako nepatrný. Rozdielne vymedzenie materiálneho korektívu u dospelých a mladistvých vyjadruje vyššiu mieru tolerancie k protiprávnej činnosti mladistvých páchatel'ov spoločnosťou. Materiálny korektív je pritom určený nielen spôsobom vykonania činu a jeho následkami, ale aj okolnosťami, za ktorých bol spáchaný či mierou zavinenia a pohnútkou páchatel'a. Tieto determinanty určujú závažnosť prečinu.¹⁹

Osobitná právna úprava týkajúca sa trestnej zodpovednosti mladistvých a ich trestania²⁰ však voči dospelým páchatel'om nachádza rozdiely aj v iných oblastiach, než v podmienenej trestnej zodpovednosti. Na rozdiel od dospelých páchatel'ov je mladistvým možné uložiť len

¹⁷ PRIKRYL, O. *Mladiství v trestnom práve*. Bratislava: Heureka, 2006. s. 50-52.

¹⁸ JELÍNEK, J. K trestní odpovědnosti mladistvých. (Několik poznámek k §5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.) In *Kriminalistika 2005 č.2*. s. 129.

¹⁹ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná část. Komentár – I. diel*. Praha: C.H. Beck, 2010. s. 50.

²⁰ Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých §§ 94-121 zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov*.

zúžený okruh trestov²¹, a to trest povinnej práce, peňažný trest, trest prepadnutia veci, trest zákazu činnosti, trest zákazu účasti na verejných podujatiach, trest vyhostenia, trest domáceho väzenia a trest odňatia slobody, pri ukladaní ktorých sa na rozdiel od trestov ukladaných dospelým páchatelom uplatňujú isté obmedzenia. V osobitných ustanoveniach o stíhaní mladistvých Trestný zákon skracuje premlčacie doby výkonu uložených trestov, po uplynutí ktorých už uložený trest nie je možné vykonať, ako aj premlčacie doby trestného stíhania, po uplynutí ktorých trestnosť činu zaniká. Taktiež sa v prípade mladistvých uplatňuje osobitný druh ochranného opatrenia, a to ochranná výchova²². Špecifickú skupinu sankcií predstavujú v prípade mladistvých výchovné opatrenia, ktorými sú výchovné povinnosti a obmedzenia²³ (napr. podrobenie sa probačnému dohľadu, náhrada škody, povinnosť bývať s rodičmi, podrobenie sa liečeniu závislosti či psychologickému liečeniu) a napomenutie s výstrahou²⁴, ktorého cieľom je zabrániť recidíve mladistvého. Takéto napomenutie môže vykonať súd, resp. v prípravnom konaní aj prokurátor. Vykonáva sa v prítomnosti zákonného zástupcu mladistvého a jeho úlohou je mladistvému vytknúť protiprávnosť jeho konania s dôrazom na hroziace sankcie. Ich ukladanie je však viazané na súhlas osoby, ktorej sa ukladajú.

2. DROGY

Pojem droga je veľmi ťažké definovať, nakoľko pre odborníkov z rôznych vedeckých odvetví má iný význam. Chemik drogu vníma ako substanciu omamnej látky, farmaceut ako farmaceutický preparát, právnik ako narkotikum a samotný zákon ako prostriedok k jeho narušeniu. Pojem droga sa v priebehu rokov neustále vyvíjal a menil. Preto nie je možné, aby tento pojem platil navždy v nemennej podobe. Aj z tohto dôvodu bola prijatá ustálená definícia drogy Svetovou zdravotníckou organizáciou, ktorá ju vymedzuje ako „*látku (substanciu), ktorá ak je vpravená do organizmu, môže pozmeniť jednu alebo viac jeho funkcií, pôsobí priamo alebo nepriamo na centrálnu nervovú sústavu a môže mať priznané postavenie lieku.*“²⁵

²¹ Bližšie pozri §§ 111-117 zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.*

²² §§ 102-105 zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.*

²³ § 106 ods. 2 písm. a zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.*

²⁴ § 106 ods. 2 písm. b zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.*

²⁵ ČENTĚŠ, J. *Hmotnoprávne aspekty trestnej činnosti páchanej v súvislosti s nealkoholovou toxikomániou v Slovenskej republike.* Bratislava: Ševt, 2007. s. 15. [cit. 2021-01-26]. Dostupné na internete: <https://docplayer.net/47945953-Hmotnopravne-aspekty-trestnej-cinnosti-pachanej-v-suvlosti-s-nealkoholovou-toxikomaniou-v-slovenskej-republike-judr.html>.

Je veľmi dôležité upozorniť na to, že samotný pojem droga sa však v slovenskom právnom poriadku nenachádza. Jedinú výnimku tvorí § 135 Trestného zákona – Prechovávanie drog pre vlastnú potrebu. Avšak v samotnom ustanovení sa tento pojem už nenachádza. Uvádzajú sa v ňom pojmy omamná látka, psychotropná látka, jed a pekurzor. S týmto súvisí aj výraz iná návyková látka než alkohol, ktorý je uvedený v § 174 Trestného zákona – Šírenie toxikománie.

Pre potreby lepšieho analyzovania drogových trestných činov je nevyhnutné charakterizovať nasledujúce pojmy v zmysle zákona č. 139/1998 Z. z. Zákon o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších právnych predpisov.

Omamnými látkami sa rozumejú látky spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka, jeho rozpoznávacie alebo ovládacie schopnosti a sociálne správanie. Ide o látky vyvolávajúce návyk a fyzickú závislosť charakterizovanú zmenami správania sa so závažnými zdravotnými a psychosociálnymi následkami. Takýmito látkami sú napríklad ópium, kokain alebo heroín.

Psychotropnými látkami sú látky ovplyvňujúce stav ľudskej psychiky tým, že pôsobia na centrálnu nervovú sústavu, avšak s menej závažnými psychosociálnymi následkami a následkami na zdraví. Príkladom psychotropnej látky je napríklad amfetamín.

Jedom je látka, ktorá už v malých množstvách spôsobuje poškodenie biologických funkcií až smrť organizmu. Jed, ktorý má špecifické účinky sa nazýva toxín.²⁶

Prekurzorom sa rozumie chemická látka, ktorá slúži na výrobu omamnej alebo psychotropnej látky, alebo pri ich výrobe. Ide napríklad o efedrín, ktorý sa využíva pri výrobe metamfetamínu. Prekurzor je obvykle základom na tvorbu syntetických drog. Iné prekurzory sa používajú aj ako katalyzátory alebo rozpúšťadlá a niektoré sa využívajú aj v procese spracovania prírodných drog.²⁷

Prípravky sú zmesi látok alebo roztoky látok obsahujúce jednu alebo viac omamných látok alebo psychotropných látok, a to bez ohľadu na ich fyzikálny stav, okrem prírodne sa vyskytujúcich zmesí látok a roztokov látok.²⁸

²⁶ Jed. [cit. 2021-01-26]. Dostupné na internete: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Jed>.

²⁷ ČENTĚŠ, J. *Hmotnoprávne aspekty trestnej činnosti páchanej v súvislosti s nealkoholovou toxikomániou v Slovenskej republike*. Bratislava: Ševt, 2007. s. 20. [cit. 2021-01-26]. Dostupné na internete: <https://docplayer.net/47945953-Hmotnopravne-aspekty-trestnej-cinnosti-pachanej-v-suvislosti-s-nealkoholovou-toxikomaniou-v-slovenskej-republike-judr.html>.

²⁸ § 2 ods. 4 zákona č.139/1998 Z. z. Zákon o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších právnych predpisov.

Návykovými látkami sú všetky látky schopné nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka, jeho sociálne správanie a ovládacie alebo rozpoznávacie schopnosti.²⁹

S týmito pojmami sa však spájajú aj ďalšie pojmy, ktoré je dôležité vysvetliť v súvislosti s drogami a drogovou závislosťou.

Návyk charakterizuje Svetová zdravotnícka organizácia ako stav, v ktorom nie je nutková potreba drogy, ale len silná potreba po nej. Pričom tendencia zvyšovania dávky je malá alebo úplne chýba. Závislosť od drogy je psychologická a nie fyziologická. Chýba tiež abstinenčný syndróm a všetky škodlivé účinky padajú na jedinca.

Závislosť predstavuje syndrómy (príznaky) vznikajúce následkom pôsobenia drog na organizmus a psychiku človeka, keďže takto droga najčastejšie pôsobí – súčasne na telesnú aj duševnú stránku jedinca. Ide o psychický alebo fyzický, prípadne i kombinovaný stav závislosti od drogy.

Pojem drogová závislosť bol tiež definovaný Svetovou zdravotníckou organizáciou ako *„psychický a niekedy tiež telesný stav vyplývajúci zo vzájomného pôsobenia medzi živým organizmom a drogou, charakterizovaný zmenami správania a inými reakciami, ktoré vždy zahŕňajú nutkanie brať drogu stále alebo pravidelne pre jej psychické účinky a niekedy tiež preto, aby sa zabránilo nepríjemnostiam vyplývajúcim z jej neprítomnosti. Tolerancia môže byť prítomná alebo neprítomná. Osoba môže byť závislá od viac ako jednej drogy.“*

V tejto súvislosti teda môžeme rozlišovať psychickú a fyzickú závislosť jednotlivých osôb. Pri psychickej závislosti ide o zmenu duševného stavu vznikajúcu podávaním drogy s rôznym stupňom želaní si užiť drogu. Môže ísť o nutkanie ale aj o neodolateľnú potrebu drogu užiť, hoci užívateľ sám vie, že jeho konanie je nerozumné a pravdepodobne ju ani užiť nechce. Vznik psychickej závislosti sa najčastejšie viaže práve na zážitky spájané s užitím drog. Fyzická závislosť sa vyvíja dlhodobejšie a závisí aj od častejšieho užívania drog, v prípade, ak sa užitie drogy na určitý čas preruší, prichádzajú abstinenčné príznaky. Tieto sa začínajú aktivovať vtedy, keď sa hladina drog v tele začne znižovať. Ľudské telo začne s týmto problémom bojovať, čo sa môže prejaviť poruchami tráviaceho traktu, nervového systému či krvného obehu. Abstinenčné príznaky sa prejavujú pri vysadení všetkých návykových látok.³⁰

Ako už bolo vyššie spomenuté, droga má dve základné vlastnosti. Prvou je jej psychotropný efekt, ktorý je schopný modifikovať prežívanie jednotlivcov meniac spôsob jeho videnia a prežívania sveta. Druhou vlastnosťou je, že droga má potenciál závislosti, teda jej pravidelné a dlhodobé užívanie môže vyvolať závislosť. Na základe toho je možné drogy

²⁹ § 130 zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.*

³⁰ ČENTÉŠ, J. a kol. *Vyšetrovanie drogovej kriminality.* Žilina: Euroformes, 2007. s. 95.

rozdeliť podľa ich účinkov na psychiku do viacerých skupín. Takéto rozdelenie berie do úvahy hlavný účinok látky, ktorá na organizmus pôsobí. Tlmivé látky spomaľujú psychomotoriku človeka. V malých dávkach môžu človeka upokojiť a privodiť mu spánok, avšak, vo vyšších dávkach môžu spôsobiť kómu až smrť. Takýmito látkami sú napríklad opiáty, sedatíva a rozpúšťadlá. Druhým typom látok sú halucinogény, ktoré sú schopné vyvolať zmeny vnímania až do takej miery, že môžu privolať stavy podobné schizofrénii. Takýmito látkami sú LSD či kanabinoidy. Látky, ktoré človeka zbavia únavy, urýchlia jeho myšlienkové tempo či aktivujú jeho motoriku, sa nazývajú psychomotorické stimulanciá. Ide o amfetamíny, metamfetamín a kokaín.

2.1 Stručná charakteristika jednotlivých skupín drog

A, Opiáty

Opiáty sú tlmivé látky s výrazným euforickým účinkom. Názov vychádza z ópia, ktoré je usušenou šťavou nezrelých makovíc. Z prírodných opiátov poznáme morfium, z polysyntetických a syntetických látok je najvýznamnejším heroín. Medzi krátkodobé účinky týchto látok patrí najmä útlm nervového systému a spomalenie dýchania, ktoré môže viesť až k jeho zastaveniu. Medzi dlhodobé účinky patrí vznik závislosti, vyššia tolerancia k účinkom, chudnutie, s ktorým je spojené nechutenstvo, redukcia libida či poruchy menštruačného cyklu. Dlhodobí užívatelia sú schopní zniesť aj niekoľkonásobok smrteľnej dávky pre prvokonzumentov. V spôsobe užívania prevláda vnútrožilová aplikácia.

B, Psychostimulanciá

Tieto látky na rozdiel od opiátov spôsobujú povzbudenie celého organizmu, zvyšujú telesný aj psychický výkon užívateľa, odstraňujú jeho únavu, zrýchľujú myslenie, dodávajú im pocit energie a sily, zvyšujú ich zhovorčivosť. Medzi krátkodobé účinky patrí najmä sucho v ústach, nepravidelnosť srdcového rytmu, zvýšené potenie sa, bolesti na hrudi, ktoré môžu prerásť v celkové vyčerpanie organizmu. Typickými sú pohybové záškľby, strach a pocity prenasledovania. Z dlhodobých účinkov prevláda nechutenstvo a s ním súvisiaca strata hmotnosti, halucinácie, sluchové bludy a vznik psychickej závislosti, nakoľko závislosť od psychostimulancií je len psychického charakteru.³¹

³¹ KALINA, K. a kol. *Základy klinické adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008.

Kokaín – predávkovanie sa prejavuje bledosťou kože, zrýchleným pulzom, studeným potom, zvracaním, môžu sa objaviť kŕče, kóma a smrť. Pri injekčnom aplikovaní môže dôjsť k smrti okamžite toxickým účinkom kokaínu na srdce.

Amfetamíny – predávkovanie sa prejavuje rozvratom centrálného nervového systému, môžu sa objaviť vizuálne, sluchové či čuchové halucinácie. Užívateľ sa veľmi výrazne potí, má zvýšenú telesnú teplotu. Častou príčinou smrti je krvácanie do mozgu z priameho účinku amfetamínu na mozgové cievy.

V prípade užívania psychostimulancií môže smrť nastať aj z iných dôvodov, ako sú tie vyššie spomenuté. U užívateľov sa môže vyvinúť hepatitída s následným zlyhaním pečene. Pri vnútrožilovom podaní hrozí riziko AIDS teda rozvoja vírusu ľudskej imunodeficiencie.

C, Kanabinoidy – sú prírodné drogy, ktoré sa vyrábajú z konope a zaraďujeme ich medzi látky s halucinogénnym účinkom. Najaktívnejšiu látku tvorí THC. Živica tejto rastliny však obsahuje aj množstvo iných látok, ktoré však sú len veľmi málo psychotropné. Kanabinoidy spôsobujú eufóriu a celkové uvoľnenie organizmu. Medzi krátkodobé účinky patria hlad, sucho v ústach, zmena vnímania času, pocity zmätenosti, zhoršenie krátkodobej pamäti a motoriky či predĺženie reakčného času. Medzi dlhodobé účinky patria hlbavé myšlienky, zaoberanie sa detailmi a pomalosť užívateľa drogy. Užívajú sa prevažne fajčením, kedy účinok nastupuje bezprostredne a vrcholí v priebehu dvadsiatich minút so zvyčajne trojhodinovým odznievaním. Menej častým spôsobom je ústne užívanie. Vtedy hrozí riziko predávkovania sa, nakoľko ide o pomalé vstrebávanie a príznaky sa dostávajú nepravidelne s vrcholom po jednej až piatich hodinách. Po odznení príznakov býva pre väčšinu užívateľov typická silná bolesť hlavy a sklesnutosť. Pri predávkovaní sa môžu prejaviť silné halucinácie, trpnutie rúk, dezorientácia, pocity úzkosti, pocit sucha v ústach, zníženie krvného tlaku či pocity depersonalizácie.

D, Halucinogény – ide o skupinu prírodných aj syntetických látok vyvolávajúcich jemné zmeny vnímania až po silné halucinácie. Medzi prírodné halucinogény patrí napríklad durman a medzi syntetické LSD. Krátkodobé účinky užívania halucinogénov sa prejavujú zvýšeným krvným tlakom, potením, bolesťou hlavy, zvracaním či depresívnymi stavmi. V súvislosti s ich užívaním rozlišujeme tzv. bad trip – sprevádzaný pocitmi úzkosti, paranoí, halucináciami. Ide o nepriaznivý priebeh intoxikácie. Ďalším pojmom je tzv. flashback, ktorý prinavracia stav intoxikácie, avšak bez predchádzajúceho užitia drogy. Medzi dlhodobé účinky patria zmeny osobnosti a ťažké psychotické stavy. Predávkovanie charakterizujú prevažne vizuálne halucinácie, ilúzie a celkové zmeny vnímania, telo nie je vnímané ako vlastné, užívateľa udávajú pocity splynutia s vesmírom, vznášania sa v priestore. Pri užívaní takýchto

látok najčastejšie dochádza k smrti pádom z výšky napríklad vyskočením z okna, vykrvácaním z dôvodu sebapoškodzovania alebo spáchaním samovraždy.

E, Rozpúšťadlá – sú chemické látky, ktorých vlastnosťou je, že majú narkotický účinok. Medzi najznámejšie rozpúšťadlá nepochybne patria toluén, acetón, chloroform, a tiež niektoré lepidlá a riedidlá. Ku krátkodobým účinkom patrí nevoľnosť, útlm centrálného nervového systému, poruchy vedomia a problémy s dýchaním. Dlhodobé účinky môžu spôsobiť vážne poškodenie mozgu, poruchy intelektu, vyvolať agresivitu, stratu záujmov, stratu výkonnosti, trvalé poškodenie pečene, obličiek a poleptanie dýchacích ciest. Rozpúšťadlá sa užívajú zvyčajne inhaláciou, po ktorej nastávajú takmer okamžité účinky, ktoré však aj vzhľadom na prchavosť týchto látok rýchlo odznievajú. Výnimočne sa podávajú injekčne alebo ústne. Inhalácia však neumožňuje presné dávkovanie. Predávkovanie pripomína opitosť, ktorá začína silným euforickým pocitom s poruchami vnímania, pri ktorom môžu nastať halucinácie. Postupne sa tento stav mení na spánok.³²

3. DROGOVÉ TRESTNÉ ČINY

Vzhľadom na vyššie uvedené, právne vymedzenie tejto problematiky nájdeme v §§ 171 až 174 Trestného zákona.

1. Nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov a prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi §§171-173.

Trestný zákon týmto ustanovením primárne chráni život a zdravie i celú spoločnosť pred *ohrozením*, ktoré vyplýva z nekontrolovateľného nakladania s omamnými a psychotropnými látkami, jedmi a prekurzormi.³³ Zároveň spoločnosť chráni aj pred nekontrolovaným nakladaním s omamnými, psychotropnými látkami, jedmi a prekurzormi, ktoré ohrozujú život a zdravie, resp. záujem spoločnosti na kontrole *nakladania* s takýmito látkami.³⁴ Z hľadiska objektívnej stránky stačí samotné ohrozenie života alebo zdravia.

³²ŠIDLO, J. *Súdnolekárske aspekty užívania/zneužívania psychoaktívnych látok*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave – Vydavateľstvo UK, 2020. s. 32.

³³ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. s.81

³⁴ MENCEROVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné: Osobitná časť.2. vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2018, s. 71.

Objektívna stránka tohto trestného činu podľa § 171 spočíva v konaní páchatel'a, ktorý

- a) neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekursor,
- b) neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekursor vo väčšom rozsahu.

Prechovávaním sa v tomto prípade rozumie mať neoprávnene v držbe po akúkoľvek dobu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekursor v množstve, ktoré zodpovedá najviac trojnásobku obvykle jednorazovej dávky pre osobnú spotrebu. Vo väčšom rozsahu sa rozumie mať takéto látky neoprávnene v držbe po akúkoľvek dobu v množstve, ktoré zodpovedá najviac desaťnásobku obvykle jednorazovej dávky pre osobnú spotrebu. Vyššie množstvo by sa považovalo za prechovávanie po akúkoľvek dobu v zmysle ustanovenia § 172 Trestného zákona bez ohľadu na to či takéto látky má páchatel' pre vlastnú potrebu alebo na iný účel.³⁵ Ide o tzv. spotrebnú držbu. Trestným činom však nie je konzumácia drog, ale ich prechovávanie v množstve, ktoré dosahuje minimálne hmotnostnú hranicu obvykle jednorazovej dávky. S týmto sa však spája problematika stanovenia dolnej hranice množstva drogy zodpovedajúceho obvykle jednorazovej dávke. Pojem obvykle jednorazová dávka je pojmom právnym. Jeho vymedzenie však v Trestnom zákone nenájdeme. Tento pojem je potrebné vykladať bez ohľadu na to či ide o prvokonzumenta alebo pravidelného užívateľa. Rovnako tento pojem nie je možné vykladať vo vzťahu ku konzumentovi samotnému, ale vo vzťahu ku konkrétnej droge. Na charakterizovanie tohto pojmu je potrebné zohľadniť dve kritériá. Prvým je hmotnostné kritérium a druhým je množstvo účinnej látky v droge s prihliadnutím na § 130 ods. 5 Trestného zákona tak, aby išlo o látku schopnú nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka. Z aplikačnej praxe súdov vyplýva, že obvykle jednorazovou dávkou však nemôže byť látka, ktorá síce obsahuje dostatočné množstvo účinnej látky v droge, ale hmotnostné kritérium nenapĺňa. Vzhľadom k tomu bol prijatý záver, že za jednu priemernú obvykle jednorazovú dávku psychotropnej látky možno považovať metamfetamín s minimálnou hmotnosťou 100 mg a obsahom účinnej látky najmenej 10 mg. Ak by množstvo drogy nedosahovalo hmotnosť 100 mg, nepôjde o prechovávanie drog pre vlastnú potrebu ani vtedy, ak by obsahovalo dostatočné množstvo účinnej látky.³⁶ Pri marihuane sa vychádza z priemernej hmotnosti tabakovej cigarety, čo predstavuje 0,5 g, pričom množstvá ktoré túto

³⁵ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 370.

³⁶ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 45.

hmotnosť nedosiahnu, sa považujú za zvyškové, resp. stopové množstvá drogy, za držanie ktorých nie je možné uložiť trestnoprávny postih.

Objektívna stránka tohto trestného činu podľa § 172 spočíva v konaní páchatel'a, ktorý neoprávnené

- a) vyrobí,
- b) dovezie, vyvezie, prevezie alebo dá prepraviť,
- c) kúpi, predá, vymení, zadováži,
- d) prechováva po akúkoľvek dobu

omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekursor, alebo kto takú činnosť sprostredkuje.

Tieto štyri skutkové podstaty postihujú spôsob konania v nich uvedený bez ohľadu na množstvo omamnej látky. Výrobou rozumieme výrobu priemyselnú, chemickú i remeselnú alebo inú výrobu. Zaraďuje sa sem úprava, čistenie a aj dávkovanie takýchto látok pre osobnú spotrebu. Dovožom rozumieme dopravu takýchto látok z iného štátu na územie Slovenskej republiky. Vývozom sa rozumie vývoz takýchto látok z územia Slovenskej republiky do iného štátu. Prevozom rozumieme prepravu z jedného štátu cez územie Slovenskej republiky na územie tretieho štátu. Zadovážením sa rozumie akýkoľvek spôsob, napríklad pestovanie, krádež a podobne. V tomto prípade je potrebné upozorniť na kvalifikačný znak uvedený v ods. 2 písm. c tohto ustanovenia, a to že za takýto čin sa páchatel' potrestá odňatím slobody na desať až pätnásť rokov, ak ho spácha závažnejším spôsobom konania. S poukazom na § 138 písm. j Trestného zákona možno konštatovať, že tento trestný čin je možné spáchať aj na viacerých osobách. V tomto prípade pôjde o dílerov drog, ktorí takéto látky distribuujú viacerým osobám.³⁷ Výsledkom takejto činnosti je samozrejme aj majetkový prospech páchatel'ov, nakoľko toto ustanovenie neskúma postavenie páchatel'a ako výrobcu a podobne, ale rozsah tohto činu závisí najmä na hodnote drogy, ktorá sa dostane ku konzumentom. Teda pôjde o cenu, za ktorú sa droga svojho druhu a svojej formy predáva v určitej oblasti.

Objektívna stránka tohto trestného činu podľa § 173 spočíva v konaní páchatel'a, ktorý vyrobí, sebe alebo inému zadováži alebo prechováva predmet určený na nedovolenú výrobu omamnej látky, psychotropnej látky, jedu a prekursora.

Táto skutková podstata je doplnením ochrany poskytovanej predchádzajúcim ustanovením. V tomto prípade ide však o konanie menej závažné, ak máme na mysli, že nejde

³⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 78/2016, zo dňa 14.12.2016.

o konanie, ktoré je výrobou alebo inou dispozíciou s takýmito látkami, avšak na také konanie vytvára predpoklady. Ak by však páchatel' konal spôsobom uvedeným v tomto ustanovení, ale s úmyslom, že by takéto látky naozaj chcel vyrábať, resp. disponovať s nimi v zmysle § 172, tak pôjde o subsidiárne ustanovenie vo vzťahu k § 172 a jednočinný súbeh týchto dvoch trestných činov je vylúčený.³⁸

2. Šírenie toxikománie § 174

V súvislosti s týmto trestným činom je nevyhnutné vysvetliť, čo sa rozumie pod pojmom toxikománia. Ide o zvyčajne vášnivú a chorobnú túžbu po drogách. Avšak o jednoznačnom vymedzení tohto pojmu sa neustále vedú diskusie. Svetová zdravotnícka organizácia vymedzuje toxikomániu ako „*stav periodickej alebo chronickej intoxikácie jedinca, pričom tento stav je vyvolávaný opakovaným užitím drogy prírodnej alebo syntetickej a škodí jednotlivcovi, ako i celej spoločnosti.*” Toxikománia je podmienená nielen neodolateľným nutkaním či potrebou pokračovať v užívaní drogy a túžbou drogu získavať dokonca akýmkoľvek prostriedkami, ale aj psychickou závislosťou od jej účinkov a potrebou neustáleho zvyšovania dávok.³⁹

Šírenia toxikománie sa dopustí páchatel', ktorý zvádza iného na zneužívanie inej návykovej látky než alkoholu alebo ho v tom podporuje alebo kto zneužívanie takej látky inak podnecuje alebo šíri.

Z hľadiska triedenia trestných činov podľa následku, ktorý je trestným činom spôsobený ide o ohrozujúci trestný čin.

Z uvedeného možno vyvodit' objekt tejto skutkovej podstaty, ktorým je ľudský život a zdravie, ktorý toto ustanovenie chráni pred nebezpečným ohrozovaním návykovou látkou inou akou je alkohol.

Zvádzaním sa rozumie istá forma návodu. Väčšinou sa takéhoto konania dopúšťa práve osoba, ktorá sama požíva návykovú látku.

Podporovaním môže byť finančný príspevok na zabezpečenie, resp. samotné sprostredkovanie takejto látky.

Pod podnecovaním a šírením toxikománie možno rozumieť predovšetkým propagovanie pozitívnych účinkov drog. Teda akýkoľvek prejav, ktorý by mohol ovplyvniť

³⁸ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 47.

³⁹ NOVOMESKÝ, F. *Drogy: História, medicína, právo*. Martin: Advent Orion, 1996. s. 13.

názor či náladu jednotlivca do takej miery, že v ňom vyvolá rozhodnutie ku konkrétnemu správaniu sa. Či už vo forme uisťovania alebo navodenia určitých okolností s cieľom vzbudiť u človeka potrebu, aby sa zachoval tak, ako sa od neho predpokladá, pričom nezáleží na forme jeho prejavu. Môže byť ústna, skrytá alebo písomná. To isté platí aj pre páchatel'a tohto trestného činu. Postačujúce je napríklad aj znázornenie kvitnúceho konope. Teda, že páchatel' na takéto látky poukazuje, resp. ich iným spôsobom pripomína. Avšak, takáto jeho činnosť musí byť spôsobilá ovplyvniť rozhodnutie sa iných osôb, aby takéto látky zneužili, alebo v nich aspoň vyvolali rozhodnutie na takú činnosť.⁴⁰ Na naplnenie subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie.

Záver

Ako bolo spomenuté v úvode článku, cieľom článku bolo zistiť a popísať stav súčasnej právnej úpravy vybranej problematiky. Rovnako sme však v tejto oblasti chceli čitateľa oboznámiť aj s vybranými pojmami a inštitútmi trestného práva hmotného. K naplneniu tohto cieľa bola preto štruktúra článku prispôbená tak, aby došlo k čo najdetailnejšej analýze vybraných pojmov. V závere môžeme konštatovať, že súčasná úprava osobitných ustanovení o stíhaní mladistvých vytvára v Slovenskej republike efektívny právny rámec pre ich uplatňovanie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy a monografie

1. BALÁŽ, P. 2006. *Základy trestného práva*. Bratislava: EUROUNION, 2006. 262 s. ISBN 8088984904.
2. BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol. 2010. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel*. Praha: C.H. Beck, 2010. 1106 s. ISBN 978-80-7400-324-0.

⁴⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 11Tdo 879/2015, zo dňa 29.07.2015.

3. ČENTĚŠ, J. a kol. 2007. *Vyšetrovanie drogovej kriminality. Projekt: Vzdelávacie aktivity v oblasti drogovej problematiky*. Žilina: Euroformes, 2007. ISBN 978-80-89266-18.
4. IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. 2016. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 556 s. ISBN 978-80-8168-509-5.
5. IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. 2016. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 648 s. ISBN 978-80-8168-586-6.
6. KALINA, K. a kol. 2008. *Základy klinické adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 388 s. ISBN 9788024714110.
7. KLÁTIK, J. a kol. 2018. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. 420 s. ISBN 978-80-7380-726-9.
8. KLÁTIK, J. a kol. 2018. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, 449 s. ISBN 978-80-7380-725-2.
9. MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol. 2015. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2015. 501 s. ISBN 9788081730115.
10. MENCEROVÁ, I. a kol. 2018. *Trestné právo hmotné: Osobitná časť.2. vydnie*. Šamorín: Heuréka, 2018. 448 s. ISBN 978-80-8173-057-3.
11. NOVOMESKÝ, F. 1996. *Drogy: História, medicína, právo*. Martin: Advent Orion, 1996. 120 s. ISBN 80-88719-49-6.
12. PRIKRYL, O. 2006. *Mladiství v trestnom práve*. Bratislava: Heureka, 2006. 167 s. ISBN 9788071602071.
13. ŠIDLO, J. 2020. *Súdnolekárske aspekty užívania/zneužívania psychoaktívnych látok*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave – Vydavateľstvo UK, 2020. 139 s. ISBN 978-80-223-4901-7.

Odborné články

1. JELÍNEK, J. 2005. K trestní odpovědnosti mladistvých. (Několik poznámek k §5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.) In *Kriminalistika 2005* č.2. s. 125-131.

Online dokumenty

1. ČENTĚŠ, J. 2007. *Hmotnoprávne aspekty trestnej činnosti páchanej v súvislosti s nealkoholovou toxikomániou v Slovenskej republike*. Bratislava: Ševt, 2007. 215 s. [cit. 2021-01-26]. Dostupné na internete: <https://docplayer.net/47945953->

Hmotnopravne-aspekty-trestnej-cinnosti-pachanej-v-suvvislosti-s-nealkoholovou-toxikomaniou-v-slovenskej-republike-judr.html.

Judikatúra

1. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 78/2016, zo dňa 14.12.2016.
2. Uznesenie Najvyššieho Súdu Českej Republiky sp. zn. 11Tdo 879/2015, zo dňa 29.07.2015.

Zákony

1. *Zákon č. 204/2013 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.*
2. *Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov.*
3. *Zákon č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.*
4. *Zákon č.139/1998 Z. z. Zákon o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších právnych predpisov.*

Internetové zdroje

1. www.nrsr.sk
2. www.wikipedia.org

Drahomíra Ondrová¹

Law, Ethics, The right to good public administration

Key Words

public administration, good governance, law, ethics, public policy, participation

Abstract

The presented article is dedicated to the widely discussed topic regarding the relationship among law, public ethics and good public administration. It focuses on the perception of good public administration from different theoretical and practical angles, and it tries to show the impacts of respecting law, valuing ethics and the sound public policy as regards the good governance in public administration. It attempts to prove a close linking among power, ethics, law and the administrative effectiveness. The core of the article is concerned with the public interest and law, ethics and law, good governance and ethics and the public administration credibility, predictability and appropriateness.

Introduction

The philosophy and practise of the good public administration as an ideal foundation for the public sector and the public administration are the recurrent topic of discussions and consideration by many academics, theoreticians, practitioners, and the common people. Citizens attentively perceive the execution of governance impacts on their life conditions, and in cases when the good governance is deformed and marked by the negative aspects, then their harmful effect on all citizen communities is especially evident. Besides the economic factors the public administration must follow and implement the good governance principles and rules encompassing the role of law, respect of the public interest, prominence and appreciation of the public administration ethos and the dominance of ethical values. Once and for all, the concern in public sector must be shifted to responsiveness, organizational and personal accountability, factors which are finally reflected in the effective cooperative model with citizens.

Under the democratic conditions the important role and influence supporting the good governance is provided by the Constitution of our country, which is one of the most important

¹ doc. PhDr. Drahomíra Ondrová, CSc., The Department of Public Policy and Theory of Public Administration, Faculty of Public Administration, Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Popradská 66, 041 32 Košice, Slovakia, e-mail: drahomira@ondrovaupjs.sk

creators and guarantee of democracy. The Constitution values play the dominant role in the foundation base for the well-designed serviceable operation of our public administration. The respecting of constitutional rules, and additional legal measures and instructions help to fulfil the stated public administration aims and its specific target objectives. In addition, our Constitution and law creates a room for our citizens to participate actively in public governance. Therefore, the mentioned issues have become the component parts of the presented article contents. The article is divided into several parts dealing with the good public administration, the public interest and law, good governance and ethics, public policy and good administration, credibility, predictability, and appropriateness.

GOOD PUBLIC ADMINISTRATION

The right to good administration which is basically guaranteed by the Charter of Fundamental Rights of the European Union in paragraph 41 refers to the right to good administration for everybody. It says: *“Every person has the right to have his/her affairs handled impartially, fairly and within a reasonable time by the institutions and bodies of the Union.”* Besides that, the right to participate actively in public matters governance is guaranteed by the majority of the European countries’ constitutions, the right to good public administration is closely connected with the Article 30 paragraph 1 of the SR Constitution defining the right of citizens to participate in the administration of public affairs directly or by means of the free elections to vote their representatives. The interconnected Act, the Civil Servants Act is thoroughly associated with the good administration reflecting the symbioses of law and ethics. In this Act the congruence of the most fundamental legal principles with the basic ethical principles can be found. There are the following ones:

- ✓ the principle of prohibition of harassment,
- ✓ the principles regarding performing the everyday duties by the state authorities and their staff,
- ✓ the protection of professional interests concerning municipal bodies and their administrators.

The right to good public administration is in accord with the basic principles proclaimed by the European Ombudsman putting forward principles of the high ethical quality, such as integrity, transparency, responsibility and personal accountability expressed by the following

words „*the integrity, transparency, and accountability of public administrations are prerequisites for, and underpinning for the public trust, as a keystone of good governance.*”² Accountability as one of the factors of the implementation good governance implies liability for which one may be called to account and to be answerable for one’s deeds. At the same time, it implies a legal and moral obligation for which one must answer to someone sitting in a judgment. Mostly accountable is understood as a state of being in a position where people have the right to criticize or ask why something happened and to explain something mistaken that has happened. Accountability is closely bound with responsibility covering an area of one’s duty and obligations assigned to an individual by the nature of his/her hierarchical position, function and work in a certain public administration institution or organization. Responsibility could thus be viewed as a set of determined professional obligations associated with the public administration job and tasks emphasizing duty and promoting the respect of law and the right of others as an important guideline to keep in mind when making decisions and in cases when they regulate their own conduct or the conduct of other actors. Expressed by Lynch, C., and Lynch, T., those are the “*elected and appointed officials as well as career public administrators are the ones who must nourish and establish these qualities and attitudes in our government, as they set the tone of public morality through their actions*”³

Another value and qualities heightening the good governance rests in the abilities to be supportive and to act in accordance with the principle of participation and collaboration. The concern in public sector must be shifted to responsiveness and to become more open and transparent. Citizens must be accepted as active participants sharing the power in the public administration governance. In addition, it is also needed to make a radical shift towards the new thinking of understanding public sector good governance as a place of the citizens’ actual and active involvement in public matters where collaboration takes its dominant place. Therefore, the priority of nowadays public administration is to convert dependency-pattern model into the equal active-participation-model where a citizen is not dealt as a passive client but treated as an active self- conceived participant citizen. It means that citizens are an active partner not only in discussions, but they are accepted as an active actor of the public administration activities, and thus gradually becoming an active partner of the good public governance on all levels of the public administration.

² EUROPEAN OMBUDSMAN. *The European Code of Good Administrative Behavior*. [online]. Luxemburg: Publication Office of the European Union [cit. 2021.02..Introduction] Available at: <http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/sl/code>

³ LYNCH, C. - LYNCH, T. Public Sector Value and Virtue and the OECD. In *Value and Virtue in public Administration, a Comparative Perspective*. United Kingdom : Palgrave Mac-Millan. 2014, p. 253.

The European Charter of local administration emphasizes the fact that in general the administration of public matters is provided primarily by those bodies and institutions which are closer to citizens. On the other hand, the consensus-oriented participatory model needs the conscious and capable mature citizen showing an interest to take part actively in the public administration affairs. It is without any doubt, that the operational and effective public administration which enables the enforcement of democratic and lawful environment is conceivable only under the conditions of the existence pluralist citizens' participation and that is the way which helps to support and strengthen the citizens' rights to good public administration. Besides that, the new administrative open-public mindset cannot be obtainable without the ethical values and attitudes which must become a kind of the foundation guide for all public servant's behaviour and their activities. Creating the model of the ethical-value-management in combination with the legally authorised social values might become the essential converted steps towards the transformation of our public administration into the more democratic, human and civilized governance.

In all documents and recommendations regarding the public service, the requirement for the essential change comes more and more to the fore, that is the necessity related to the improvement of services for citizens and to foster their active participation in governing the public matters. In this way it has been created the essential base to put in practice not only the citizens right safeguarded by the Constitution, individual acts and documents, but the most substantial and legally bound obligation has been fulfilled. The OECD began its efforts to promote the democratic value of citizen participation through PUMAS' ground-breaking innovation in 2001 by presenting the document "Engaging Citizens in Policy Making, Information, Consultation and Public Participation" and its accompanying "Handbook on Strengthening Government-Citizen Relations". Since that time, the subject participation started regularly appeared in the annual reports, symposiums, conferences, and workshops.

Less and less "the good governance" is exclusively determined within the only one governmental processes going on at the central level. Nowadays the decentralization processes cover other levels as well, not excluding the local levels. According to M. Jesenko⁴ the local self-government should be characterized as a specific public activity focused on public issues and determined by the public interest. The contribution of the public administration lower levels is not necessarily diminished by the stratification of responsibilities and duties since the public administrators can play an initiating and integrative role in the mixed-participant and cross-

⁴ JESENKO, M. *Právo obce na samosprávu a normotvorba obcí*. Košice: PJSU in Košice. 2017. 203 p.

jurisdictional networks. Moreover, some other public civil service groups and societies are increasingly appeared in Slovakia and they considerably share their tasks with other organizations, even more in some cases they monitor the work of public administration services rather than delivering services directly.

In this connection it is evident that the public administrators do not have a monopoly of the overall expertise and data- information as the communities and nonprofit groups become more and more active in public activities and forcing to promote their own views of how to serve the public and citizens. On the other hand, it is necessary to put into attention that their sphere of public policy implementation must avoid the self-will-public policy and they should observe the open, democratic and non-coercive authoritative policy strictly following the public good. This political aspect must be valid not only for all public administrative institutions and organizations but for the non-profits as well.

The Public Interest and Law

The necessity of serving the public interest is underlined by the ongoing process in our contemporary society, for example the dominance of global economic dimension and the integration processes reducing differences between the private and public sector and increasing the sophistication of providing public goods and services. Therefore, the public interest reflecting interests of the social majority must be in accordance with the fundamental human rights and minority rights, as it is expressed by Jesenko, Kovač and Jesenkova. Therefore, the public interest as an interest of the social majority must be in accordance with the fundamental human rights and minority rights. Even if formally the public interest is considered to be a public one, the specific society values have to be included in the existing law by the competent regulator.⁵ The aspect of community character of public interest is put to the front, for e. g., by Cooper and Camilla Stivers, the aspect which is “*firmly and explicitly cultivated through community experience and supported by a theory of community.*”⁶

Owing to the principle of the separation of powers, by the legally defined public interest, the public administration represents a part of the executive power and therefore it is strictly

⁵ JESENKOVA, A. - JESENKO, M. Human Rights – Project of Mutual Confidence. – anti-foundationalist view on Human Rights. In *Ludské práva. Kam kráčaš demokracia*. Košice : University of Pavol Jozef Šafárik in Košice, 2015. pp. 41-58.; KOVAČ, P. Ethics of Officials in the Context of (Slovene) Good Administration. In *The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 2012, Volume V, No.1, pp.23-53.

⁶ STIVERS,C. *Citizenship Ethics*. In Cooper Terry: *Handbook of Administrative Ethics*. NewYork: Marcel Dekker, Inc. 2001. p. 593.

bound to follow the public interest which must not to be in contradiction with the actual state of society's demographic composition.⁷ On the other hand, the idea to be more precisely incorporated and characterized by law is generally required by lawyers. Even if the public interest as an important concept of the public administration is not the precisely defined legal concept, and it can be found in many variations in the Slovak legal regulations and prescriptions, e. g. in the Slovak Republic Constitution text in Article 20 paragraph 2 or in the Article 60 paragraph 4. Besides that, it can be found in the Constitution Act No. 357/2004 Coll. regarding the protection of public interest when executing the public dignitaries' status and obligations. Within the sense of the Article No.3 paragraph 2 we can say that it is mostly defined in accordance with the utilitarian ethics "*that the public interest is an interest which brings the property profit or any other profit to all citizens or at least majority of them*". On the other hand, by Cynthia and Thomas Lynch the public interest is defined as "*the intertwining of the public servant's mental attitudes and moral qualities with the institutional arrangement that mills or grinds the many private interests into the final mixture of the "public good."*"⁸

In contradiction to this definition of public interest, there is the definition of the concept of the individual interest meaning the interest which brings property or any other profits to public dignitaries or to their affiliated akin people affirmed by Article 3 paragraph 3, and by Article 4 paragraph 1. The contradiction between the public interest and the individual interest is finally evident when the public dignitaries prefer private interests before the public ones. Further on, The Act on the Conflict of Interests declares the general rule within which, when exercising their duties, the public dignitaries are obliged to promote and protect the public interest and they must not give priority to private interests unless democracy, lawfulness and security have to be reached avoiding the negative society deformation (Article 4, paragraph 1). At the same time, emphasized by Truelson and other academicians, the importance of protecting public interest in the public policy has to be closely interconnected with observing and respecting the public administration ethical values and principles.⁹ As it is expressed by Kovač "*the good administration implements also regulations which are not strictly to the letter of the law but rather for the purpose for which it has been adopted as the general good.*"¹⁰ Therefore,

⁷ KOVAČ, P. Ethics of Officials in the Context of (Slovene) Good Administration. In *The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 2012, Volume V, No.1, pp.23-53.

⁸ LYNCH, C. - LYNCH, T. Public Sector Value and Virtue and the OECD. In *Value and Virtue in public Administration, a Comparative Perspective*. United Kingdom : Palgrave Mac-Millan. 2014, p. 253.

⁹ TRUELSON, J. Whistleblower Protection and Judiciary. In: *Cooper, T., L. Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker, Inc., 2001. p. 408.

¹⁰ KOVAČ, P. Ethics of Officials in the Context of (Slovene) Good Administration. In *The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 2012, Volume V, No.1, p 32.

it is better to understand the good governance not only from the perspective of the legal aspect, but as the governance which stands for the symbiosis of law, legal rules in accord with the public administration professional standards, the ethical standards highlighting the sound ethical environment of the public administration institutions and organizations not excluding the high quality of the administrator's personal ethics.

Even if the public interest is not legally properly defined, generally it is understood as the opposite of following one's egoistic personal, or strictly bureaucratic organization interests where an unethical behaviour is quite often awarded thanks to the circumstances of the increased competition, and directives made by the superiors instead of the public citizens' concern and the interests of entire communities.¹¹

Good Governance and Ethics

If the implementation of preferring public interest has to be effective and really respected, it must be accompanied by ethics, mainly by the professional virtue ethics which has to be reflected in the character of public administration servants and dignitaries avoiding thus the unethical acting and corruption, which in spite of their clear definition by law, they are still frequently occurred in the public administration practices and most commonly being a part of the Slovak public life. Mentioned by Cooper, Hart, Scott, Frederickson and Denhardt, the democratic elections, representative government and laws protecting the freedom of individuals and their rights does not automatically mean the formation and the extension of public needs and the improvement of private and public well-beings. In this connection with this, they emphasize the prominence of the ethical public administration and the public administrator's professional virtuousness, factors which might help to improve the quality of the public bodies and citizen life as well.

The good ethical and moral character of administrators and public administration leaders will create the solid foundations for the flourishing of state democracy, fair political, economic and social systems, and in this way to make stronger their stability (Hart, Cooper, Foot). The implementation of the so called "*doctrine of virtue ethics*" in public administration and public life might likewise considerably support to make better the public administration credit and its acting. Although the doctrine of virtue ethics as a philosophical tradition began with Plato and Aristotle, a number of contemporary ethicists, academics and practitioners have brought it back

¹¹ JURKIEWICZ, C. L. Power and Ethics: The Communal language of Effective Leadership. In *Ethics in Public Management*. Collection of papers : New York: M. E. Sharpe, Inc., 2005. pp. 95- 113.

to the forefront of their thinking, especially the idea that ethical culture and behavior in public administration can be taught and developed by education and training. In professional literature the mentioned concept “*doctrine of virtue ethics*” has several variations and connotations, e.g., the “ethics of rules” or the “*ethics of character*”¹²

Finally we can say that every society can profit from the implementation of “*the doctrine of virtue*” in public life, as it is stated by Pieper and cited by David Hart “*the doctrine of virtue was one of the great discoveries in the history of man`s self-understanding, and it continues to be a part and parcel of the European mind.*”¹³ and we can add to this that it will significantly help to strengthen the European civic humanist tradition in our country, too. Many virtue theoreticians` emphasize that the public administrator`s professional virtuousness and their good character create the solid foundations for flourishing state democracy, fair political, economic and social system, and consequently it makes their stability stronger (Hart, Cooper, Foot).

Public Policy and Good Administration

Another aspect contributing to the more democratic public administration and highlighted by Sutor (1999) is the requirement to return back the state power to its original role and mission resting in its communicative commitment. The unceasing existence of those who are in power depends primarily on serving to people and to communicate continually with those who are ruled by them. In case when the communication and the public opinion are neglected, those in power will sooner or later be enforced to give up and to fade away out of the people`s mind. Holders of power must not forget that the public opinion creates a balance to power and to those who are in power.

Too commonly in our days, we are often witnessed in Slovakia that many politicians and administration authorities understand the power not in the revival of its original communicative purpose, but on the other hand, they neglect listening to people`s opinions, and more often than not, they deal with power as a forcing and coercive tool which has to strengthen their supremacy using hard and unfair rules. They mostly understand their power in the Hobbesian sense of meaning “*Bellum omnia conta omnes*” or the Machiavelli`s sense of meaning “*the purpose of holy means*” or in the sense that “*the ends justify the means*”. It is

¹² COOPER, T. L. *Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker, Inc. 2001.

¹³ HART, D. Administration and the Ethics of Virtue. In *Cooper, T., L., Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker, Inc. 2001. p. 133.

without any doubt that such conduct of politicians and administrators can lead only towards the negative perception by general public. The time of economic transformation in Central and Eastern Europe is a period which leaves enough room for unethical deeds and actions in the public administration. Carrying out the public services leads to many situations that put the individual against difficult choices, either to gain personal advantages, which are a big temptation, or to be honest and serving society following the public interest. Furthermore, even when people know the right thing to do, they often find it difficult to do because of the environmental pressures; it might be the pressure from society, group, organization or institution.

People's negative feelings are often multiplied by their negative experience, both personal and collective. The holders of political power or public administration representatives are often seen as those who abuse the power following their own individual interests which are often ended by corruptive practices or at least by neglecting or the reluctance of the administrator authorities' duties and commitments. Their conduct often gives the impression of being boring, uninterested, helpless, ineffective, and last but not least moving towards the immodest misbehavior and actions which every so often issue into the abuse of power. *"The dissonance between the official rhetoric and the palpable reality have more than anything else contributed to cynicism among the general public and decline in public trust."*¹⁴

The most common administrative failures with which we can meet in our public administration are corruption, nepotism, favoring certain individual groups and what is even worst being unable to resist the pressure of dominant financial groups. Such practices are in a deep contrast with the new concepts and missions of the modern democratic public policy and the healthy public administration governing accompanied by such qualities and values as being responsive to the community needs and being willing to listen and not only giving orders. Accepting the general public participation in governance will assure the people that they have responsible and accountable officials and representatives who are ready to serve them and ready to improve the quality of their lives. The prevalence of the so-called directive red-tape bureaucracy of public administration considerably maximizes the formal bureaucratic procedures including commands and restrictions as and often transformed into a kind of administrative ritual performance without having a sense for "small things" being in the center of citizens, which are not in citizen lives really small but there are important for their lives. The

¹⁴ GAROFALO, CH., 2014. Governance and Values in Contemporary Public Service. In Value and Virtue in public Administration, a Comparative Perspective, edited by De Vries, M., S., Pan Suk Kim. The United Kingdom: Palgrave MacMillan, p. 18.

sense for citizenry needs gives an opportunity for public administrators and representatives to be in a closer contact with communities, and accordingly they might better recognize their views and requirements.

Moreover, the abuse of power causes not only citizen`s dissatisfaction but the decrease and deterioration of the quality of democracy and the lawful state. An alarming example is the resent inquiry made by INEKO showing a high number of the unsatisfied people in our country, per consequence of this reality there is people`s inclination to extremist or populist tendencies. As a result of the existed unreliable status quo, the necessity of trustworthy institutions, organizations, operative laws and ethics are inevitable if we want to improve public administration conduct and performance. At the same time, it wants the improvement not only of politicians and administrative dignitaries, but it calls for the citizen`s maturity accompanied by the public administration credibility, predictability and appropriateness.

CREDIBILITY, PREDICTABILITY AND APPROPRIATENESS

Many administrative norms and mechanisms can contribute significantly towards the administrative performance and decisions and their trustworthiness and predictability, usually labeled as the legal certainty or legal safety. The fundamental core of these norms aims at excluding a certain shamelessness in administrating public affairs.

Credibility and predictability

The legal state constitutes a kind of the multifaceted mechanism based on credibility and predictability. It has to be understood in connection with the principle of lawful administration meaning at the same time the public administration commitment to respect and act in accordance with law. Public bodies are obliged to approve their decisions in congruence with the general legal and ethical principles, legal acts and provisions must be applied impartially regarding every case under review. In every appeal and a letter of application the accent must be put on impartiality and the general principle of equality excluding the discrimination and favoritism. In addition to that, the public administration must decide in accord with the court`s ruling without any further considerations. On the other side the public administration credibility and predictability do not exclude the discretionary consideration in public bodies `decision-making processes as the discretion consideration and randomness

arbitrariness do not mean the same thing. The discretionary consideration considers such matters permitting a certain free and unrestricted room for the decision-making. Owing to the fact that the law cannot predict all situations which might appear, the discretion in decision-making is necessary. For that reason, the discretion does not mean unlawfulness and therefore it is allowed to be provided by public authorities. The stated judiciary doctrines hampering the discretion decisions are, e. g., the demand for public administration to work respecting *bona fide proviso*, to work following the public interest, to respect justice, the principle of equality and proportionality. All those norms and doctrines are not in contradiction with ethics, on the other hand they are following the ethical principles and norms.

Appropriateness

Appropriateness considers to be another relevant norm which contributes to credibility and predictability of the public administration. The administrative procedures and their results have to be in accord with it as well as with the law not hampering citizens only in an indispensable way required by a certain situation. The appropriateness is closely interconnected with justness and fairness. It means that in case of the strictly following an act might become unlawful in cases when the law does not predict the definite procedure results which might lead to the abuse of power. The appropriateness is especially important to be taken into consideration in cases of citizen`s property loses in favor of state. The right to just process constitutes another crucial norm creating the legal and ethical fundament of the lawful state. The administrative procedures must take into consideration such ethical and social values connected with the respect of individual human dignity who must be an end in oneself and never merely as a means.¹⁵ Kant persists on the obligation to respect every individual which ought to be placed at the top of the value pyramid, expressed by Kant`s words: *“Act so as to treat humanity in oneself and others only as an end in itself, and never merely as a means; ... the freedom of the agent” can be consistent with the freedom of every other person according to a universal law...*¹⁶

The proper timing correspondingly adds to the credibility and predictability of public administration. The delay in the process of proceeding and adopting a decision might cause citizen`s discontent and feelings of unjustness and serious annoyance accompanied by harm

¹⁵ KANT, I. *Critics of Practical Reason. Translation from German original Kritik der praktischen Vernunft by Teodor Münz.* Bratislava : Spektrum, 1990. p. 43

¹⁶ KANT, I. *Critics of Practical Reason. Translation from German original Kritik der praktischen Vernunft by Teodor Münz.* Bratislava : Spektrum, 1990. p. 39.

regarding the interests of individual reflected at the background of the whole society deformation. The delay might be caused, e. g. by the lack of resources, but in many times, it is connected by inefficiency, inexperience and the lack of ethics of public administrators. Respecting the rules, lawful principles and norms is closely connected with the stating and appreciating the exact timing of terms that would certainly help certain cases to be solved within the satisfaction of citizens. The occurred incompetence of public administration and their staff can be improved by means of heightening their ethical professionalism putting into the fore their ethical abilities and skills which should be accompanied, as it has been already mentioned, by their constant regular instruction and training. The lack of the mentioned qualities usually leads not only to the deformation of law, but to the widespread deformed practices. Without some measure of democratic morality and the respect of law, society might get into the endless cycles of crises and “*political gamesmanship*” to attain personal gains not regarding the public interest, that finally it leads in the loss of democracy itself.¹⁷ Peoples trust in lawful state and the valuing of democratic ethical standards produce the most fundamental elements creating the needful social capital in our society.

Conclusion

Generally speaking, the ethical and citizenry rights, which are in a mutual concord must become the most fundamental core of the democratic society and the legally consistent state. In the Slovak Republic, the right to good public administration is guaranteed by the Constitution including all individuals, groups and societies. Accordingly, the legal base offers the promising conditions for people to live and to participate actively in the matters that concern them, and in this way to participate in creating the newly shaped civil society. Legality, serving the public interest, public administration political neutrality, professionalism, impartiality and loyalty are among the most often recapitulated public administration principles and norms.

In summarizing, it can be said that the difference between the legally stated norms in comparison to moral norms consists in reality that the first ones are stated by the legal norms generating the authority, and consequently, they comprise in themselves a kind of binding enforcement including sanctions and punishment. On the other hand, the ethical norms are not legally enforceable. Anyway, between morals and law there are dual interrelated

¹⁷ LYNCH, C. - LYNCH, T. Public Sector Value and Virtue and the OECD. In *Value and Virtue in public Administration, a Comparative Perspective*. United Kingdom : Palgrave Mac-Millan. 2014.

complementary relations who in many aspects complement and adjust each other as to reach goodness and ethical conduct is not achievable without justice and observing law.

Finally, it is necessary to mention that the public administrators' strong obligations to self, democracy, general welfare, and humanity must be closely interrelated with a strong obligation to Constitution and law, the organization-bureaucratic norms and measures, the public servant professionalism accompanied by the ethical public ethos. The achieved appropriate steadiness and balance among them might produce the functioning and effective public administration which helps to enforce the democratic environment and the lawful state respecting the pluralist requirements of civil society observing the citizen rights including their right to good public administration.

Bibliographical References

1. COOPER, T., L. 2001. *Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker, Inc. 2001. 741p. ISBN 0-8247-040
2. GAROFALO, CH., 2014. Governance and Values in Contemporary Public Service. In Value and Virtue in public Administration, a Comparative Perspective, edited by De Vries, M., S., Pan Suk Kim. The United Kingdom: Palgrave MacMillan, 2014. pp. 17-33. ISBN 978-1-137-38798-1
3. HART, D. 2001. Administration and the Ethics of Virtue. In *Cooper, T., L., Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker, Inc. 2001. pp. 131-150. ISBN 978-08-2470-405-6
4. JESENKO, M. 2017. Právo obce na samosprávu a normotvorba obcí. Košice: PJSU in Košice. 2017. 203 p. ISBN 978-80-8152-539-1
5. JESENKOVA, A. - JESENKO, M. 2015. Human Rights – Project of Mutual Confidence. – anti-foundationalist view on Human Rights. In *Eudské práva. Kam kráčaš demokracia*. Košice : University of Pavol Jozef Šafárik in Košice, 2015. pp. 41-58. ISBN 978-80-8152-380-9.
6. JURKIEWICZ, C. L. 2005. Power and Ethics: The Communal language of Effective Leadership. In *Ethics in Public Management. Collection of papers*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2005. pp. 95- 113. ISBN 0-7656-1460-X.
7. KANT, I. 1983. *Translation by James W. Ellington, introduction by Warner A. Wick: Ethical Philosophy, Grounding for the Metaphysics of Morals*. Cambridge: Hackett Publishing Company, Indianapolis. 1983. 92p. ISBN 0-915145-43-X

8. KANT, I. 1990. *Critics of Practical Reason. Translation from German original Kritik der praktischen Vernunft by Teodor Münz*. Bratislava : Spektrum, 1990. 180 p. ISBN 80-218-0051-8
9. KOVAČ, P. 2012. Ethics of Officials in the Context of (Slovene) Good Administration. In *The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*. ISSN 1337-9038, 2012, Volume V, No.1, pp.23-53.
10. LYNCH, C. - LYNCH, T. 2014. Public Sector Value and Virtue and the OECD. In *Value and Virtue in public Administration, a Comparative Perspective*. United Kingdom : Palgrave Mac-Millan. 2014. pp. 241-255. ISBN 978-1-137-38798-1
11. O' TOOLE, J.B. 2003. *Public Interest: Political and administrative reliability?* In Richard Chapman: *Ethics in Public Administration Etika for a new millennium*, Prague: SLON, 2003. p. 95 -115. ISBN 80-86429-14-8
12. RICHARDSON, J. (ed.). 2002. *European Union: Power and Policy Making*. London : Routledge, 2002. 518p. ISBN 978-0415358149
13. STIVERS, C. 2001. *Citizenship Ethics*. In Cooper Terry: *Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker, Inc. 2001. p.583-602. ISBN 0-8247-040
14. SUTOR, B. 1999. *Politická etika*. Trnava : Dobrá kniha , 1999. 380 p. ISBN 80-7141-222-8
15. THOMAS, C. S. ed., 2001. *Political Parties and Interest Groups: Shaping Democratic Governance*. Boulder, London: Lynne Reiner Publishers. 2001. 353 p. ISBN 978-1555879785
16. TRUELSON, J. 2001. Whistleblower Protection and Judiciary. In *Cooper, T., L. Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker, Inc., 2001. pp. 407-427.

Documents

1. CHARTER of FUNDAMENTAL RIGHTS of the EUROPEAN UNION. 2000. Official Journal of the European Communities C 364/1.
2. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. 2016. Brussels, SWD 234 final Implementation of Article 325 TFEU by the Member States in 2015. Accompanying the document Report from the Commission to the European Parliament and the Council Protection of the European Union's financial interests - Fight against Fraud 2015 Annual Report

3. DOBRÁ SPRÁVA VECÍ VEREJNÝCH a REGIONÁLNA POLITIKA EÚ. 2012. Uznesenie Európskeho parlamentu zo 14. decembra 2010 o dobrej správe vecí verejných so zreteľom na regionálnu politiku EÚ: postupy pomoci a kontroly zo strany Európskej komisie (2012/C 169 E/03), Úradný vestník Európskej únie 15.6.2012.
4. EUROPEAN CHARTER of the LOCALADMINISTRATION. 1985. Published under No. 336/2000 Coll.
5. EUROPEAN OMBUDSMAN. 2005. *The European Code of Good Administrative Behavior*. [online]. Luxemburg: Publication Office of the European Union [cit. Introduction] Available at <http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/sl/code>
6. EUROPEAN UNION ARTICLE 325. 2016. The Treaty on the Functioning of the European Union updated in 2016.
7. OECD 2001. *Citizens as Partners*, Paris:OECD
8. PUMA 2001. *Engaging Citizens in Policy Making, Information, Consultation and Public Participation*”
9. UNCAC – Dohovor organizácie spojených národov proti korupcii [online] Dostupné z: <https://www.vlada.gov.sk/uncac-dohovor-organizacie-spojonych-narodov-proti-korupcii/> [cit. Article 44]

Acts

1. ACT No. 77/2017 Coll. on civil service with the amendments of acts.
2. ACT No. 311/2001Coll. Labor Code
3. CONSTITUTION of The SLOVAK REPUBLIC,1992.
4. CONSTITUTION ACT No. 357/2004 Coll. on the protection of the public interest in discharging public dignitaries functions as amended.
5. The ACT No 357/2015 Coll. on the financial control and audit together with the amendments of acts (Brussels, 2016, p.8).
6. COSTITUTIO ACT No. 460/1992 Coll. The Slovak Republic Constitution

Nikola Pacalajová¹

Výkon, zánik a výmaz hypotekárneho záložného práva podľa právnej úpravy Občianskeho zákonníka

Kľúčové slová

zabezpečenie záväzku, záložné právo, hypotekárne záložné právo, výkon záložného práva, zánik záložného práva, výmaz záložného práva

Abstrakt

Vedecká štúdia sa zaoberá výkonom, zánikom a výmazom hypotekárneho záložného práva, ako osobitného druhu záložného práva k nehnuteľnostiam, a to v intenciách všeobecnej právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku. Osobitá pozornosť je venovaná otázke premlčania práva na výkon hypotekárneho záložného práva, nakoľko pretrvávanie katastrálneho zápisu záložného práva s premlčaným nárokom na jeho výkon predstavuje vážny problém aplikačnej praxe. Autorka zároveň vybranú problematiku komparuje s právnou úpravou Českej republiky a Estónskej republiky.

Keywords

securing of obligation, lien, mortgage lien, exercise of lien, termination of lien, deletion of lien

Abstract

The scientific study deals with the exercise, termination and deletion of a mortgage lien, as a special type of lien on real estate, in the intentions of the general regulation contained in the Civil Code. Special attention is devoted to the issue of statutory bar on the right to exercise the mortgage lien, as the persistence of the cadastral registration of a lien with statute-barred claim on its exercise is a serious problem of application practice. The author also compares the selected issues with the legal regulation of the Czech Republic and the Republic of Estonia.

Úvod

Záložné právo je zabezpečovacím prostriedkom zvyhodňujúcim postavenie veriteľa, ktorý si v dobe vzniku záväzkového vzťahu nemôže byť istý, či sa mu od dlžníka podarí získať dohodnuté plnenie. Oproti väčšine zabezpečovacích inštitútov, ktoré pôsobia *inter partes*, sa záložné právo vyznačuje vecno-právnym charakterom a jeho právna úprava sa tak opiera o starorímsku parémiu „*plus cautionis in re est quam in personam*“, čiže väčšia záruka je vo

¹ Mgr. Nikola Pacalajová, denná doktorandka na Katedre obchodného a finančného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

veci ako v osobe.² Predmetom štúdie je, dovoľme si tvrdiť, že najvýznamnejší druh záložného práva, ktorým je hypotekárne záložné právo (ďalej len ako „HZP“). Ide o záložné právo k nehnuteľnostiam, pričom pojem je odvodený od pôvodne gréckeho slova, ktoré vo forme „*hypotheca*“ prebrali starovekí Rimania, keď sa pod týmto pojmom v rímskom práve označovalo nedržobné zmluvné záložné právo.³ HZP je v súčasnosti veľmi frekventovaným a efektívnym prostriedkom zabezpečenia pohľadávok a ich príslušenstva, pričom jeho význam je odrazom významu samotných nehnuteľností.

Právna úprava záložného práva *de lege lata* je výsledkom predovšetkým zásadnej reformy záložného práva uskutočnenej zákonom č. 526/2002 Z. z., od ktorej onedlho uplynie už 20 rokov. Hypotekárne záložné právo zastáva nenahraditeľnú funkciu v oblasti hypotekárneho bankovníctva a plní tak dôležitú úlohu z mikroekonomického hľadiska. Táto skutočnosť kladie na jeho právnu úpravu ešte vyššie nároky, a preto je potrebné venovať jej analýze dostatočný priestor z viacerých hľadísk, najmä z hľadiska zrozumiteľnosti jej formulácii, používanej terminológie, či (ne)existencie explicitnej právnej úpravy. Možno pritom súhlasiť s názorom L. Vymazala, podľa ktorého kvalitná právna úprava záložného práva spočíva predovšetkým v kvalite úpravy výkonu záložného práva.⁴

Štúdia sa zaoberá výkonom, zánikom a následným výmazom HZP z katastra nehnuteľností, a to v intenciách právnej úpravy zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len ako „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“), pričom pozornosť je zameraná predovšetkým na zmluvné (konvencionálne) HZP. Vybraná problematika je následne porovnávaná s českou a estónskou právnou úpravou HZP.

Výkon, resp. realizácia záložného práva predstavuje zákonom aprobovaný postup náhradného uspokojenia veriteľovej pohľadávky zo zálohu, ktorý vedie k zániku záložného práva. Zánik záložného práva však môže nastať aj z iných, zákonom predpokladaných dôvodov, pričom v právnej teórii sa rozlišuje predovšetkým zánik záložného práva v dôsledku zániku zabezpečenej pohľadávky a zánik záložného práva pri trvaní zabezpečenej pohľadávky. Po zániku HZP je potrebné uskutočniť jeho výmaz z katastra nehnuteľností, ktorý má len deklaratórny charakter. Významná časť výkladu je zároveň venovaná analýze jednému z neuralgických bodov platnej právnej úpravy záložného práva, ktorým je normatívne opomenutie osobitosti premlčania práva na výkon HZP v nadväznosti na jeho pretrvávajúci

² REBRO, K. *Latinské právnické výrazy a výrok*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 1995, s. 225.

³ REBRO, K. – BLAHO, P. *Rímske právo*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 318.

⁴ VYMAZAL, L.: *Zástavní právo (§ 152 - § 172 Občianskeho zákonníku)*. Podrobný komentár k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury. 1. vydanie. Praha: Linde Praha, 2012, s. 30.

zápis v katastri nehnuteľností. Premlčaním práva na výkon záložného práva totiž nedochádza k jeho zániku, pričom z katastra nehnuteľností možno vymazať len zaniknuté HZP.

1. Etymológia pojmu hypotekárneho záložného práva

1. HZP je veľmi efektívnym nástrojom posilnenia postavenia veriteľa v rámci záväzkovoprávneho vzťahu. V podmienkach Slovenska (ale tiež napr. Česka) sa termín HZP v laickej verejnosti spája výhradne so zabezpečením konkrétneho bankového produktu, ktorým je hypotekárny úver. Termín hypotéka totiž nie je z hľadiska Občianskeho zákonníka pojmom legálnym, a preto sa pod vplyvom definície hypotekárneho úveru, ako druhu úveru na nehnuteľnosť, v širšej verejnosti vníma ako ľudové označenie pre hypotekárny úver.⁵ V skutočnosti je to však práve hypotekárny úver, ktorého pojem bol odvodený od špecifického druhu záložného práva, ktorým sa tento produkt zabezpečuje, a nie naopak. Inštitút HZP sa totiž nevzťahuje výlučne na zabezpečenie hypotekárneho úveru.⁶

Z etymologického hľadiska **pojem hypotéka vychádza zo starogréckeho slova „hupothékē“** (ὑποθήκη) ktoré sa dá preložiť ako zábezpeka, nakoľko bolo odvodené od slovesa „hupotíthēmi“ (ὑποτίθημι), čo znamená „dať ako zábezpeku“.⁷ Rímske právo tento starogrécky výraz prebralo a použilo ho v podobe „hypotheca“ pre záložné právo, ktoré na rozdiel od iných druhov záložného práva (*fiducia* a *pignus*) umožňovalo zabezpečenie veriteľovej pohľadávky bez prevodu vlastníckeho práva k zálohu na veriteľa alebo naturálnej držby.⁸ *Hypotheca* teda v rímskom práve predstavovala zmluvný záloh, ktorý vznikal na základe konsenzuálneho kontraktu. Inštitút *fiducie*, ktorá však nikdy nepredstavovala skutočné záložné právo, neskôr zanikol a vývoj rímskeho práva utvoril dve základné formy záložného práva – *pignus* (posesórne) a *hypothecu* (neposesórne). Ich odlišovacie kritérium vychádzalo zo spôsobu

⁵ Podľa výkladového ust. § 5 písm. ah) ZB sa hypotekárnym úverom rozumie: „úver, ktorý je zabezpečený záložným právom alebo iným zabezpečovacím právom k nehnuteľnosti vrátane rozostavanej stavby, k bytu vrátane rozostavaného bytu alebo k nebytovému priestoru vrátane rozostavaného nebytového priestoru (ďalej len „nehuteľnosť“), k časti nehnuteľnosti alebo k budúcej nehnuteľnosti a ktorý poskytuje banka, zahraničná banka alebo pobočka zahraničnej banky.“

⁶ V teórii sa však možno stretnúť aj s kompromisným názorom, podľa ktorého má pojem hypotéka dve definície v závislosti od toho, či sa tento pojem používa v kontexte právnom alebo ekonomickom. Z právneho pohľadu má ísť o nehnuteľný záloh a z ekonomického pohľadu o druh úveru, ktorého splatenie je zabezpečené záložným právom ku konkrétnej nehnuteľnosti v prospech hypotekárneho veriteľa. In MÚČKOVÁ, V. *Hypotéky v Európe*. [online] Bratislava: Inštitút menových a finančných štúdií, 2000, s. 4. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/muc0069.pdf. [cit. 10.06.2020]

⁷ Preklad dostupný na internete: <http://www.etymologiebank.nl/trefwoord/hypotheek>. [cit. 10.06.2020]

⁸ K tomu bližšie pozri: HARRIS, E. M. Finley's studies in land and credit sixty years later. In *DIKE*, roč. 16, 2013, s. 128.

vzniku záložného práva, a teda, či záložné právo vzniklo reálnym odovzdaním zálohu do držby záložnému veriteľovi (*pignus*) alebo bez takéhoto odovzdania (*hypotheca*).

V tejto časti výkladu pojmu hypotekárny, by sme mohli dospieť k záveru, že HZP rozumieme nedržobné záložné právo, ktoré vzniká na základe konsenzuálneho, a nie reálneho kontraktu.⁹ ABGB však pojem hypotéka použil v pozmenenej rovine, keď v § 448 upravoval, že: „*Za zástavu může sloužiti každá věc, která je v obchodě. Je-li movitou, nazývá se zástava ruční, čili zástava v užším smyslu; je-li nemovitou, sluje hypoteka, čili zástava pozemková.*“¹⁰ Pri použití pojmu hypotéka tak nediferencoval medzi spôsobmi vzniku záložného práva a záložné právo rozlíšil podľa predmetu záložného práva, čo sa u niektorých dobových autorov nestretlo s porozumením. Napr. E. Tilsh uviedol, že nazývať akékoľvek záložné právo na hnutel'né veci ručným zálohom nie je príhodným a malo by sa obmedziť len na pravidelné prípady, keď záložné právo skutočne vzniká až a jedine odovzdaním veci veriteľovi.¹¹ Novodobá literatúra k takto stanovenému kritériu na interpretovanie pojmu hypotéka uvádza, že za teoreticky správnejšie možno považovať rozlišovanie bez ohľadu na charakter založenej veci, pretože takéto ponímanie lepšie vystihuje podstatu oboch foriem záložného práva a viac zodpovedá historickému vývoju a legislatívnym zmenám ohľadom vymedzenia pojmov hnutel'ná a nehnuteľná vec.¹²

Hoci ABGB pri koncipovaní záložného práva vychádzal z rímskeho práva, pri obsahu terminológie sa od rímskoprávnej tradície odklonil, a keďže sa z hľadiska vývoja záložného práva považuje jeho právna úprava obsiahnutá v ABGB za zásadnú, zostal v našich podmienkach pojem hypotéka vo význame „záložné právo k nehnuteľnostiam“ zaužívaný dodnes.¹³ Podľa Slovníka slovenského práva sa hypotékou rozumie „zálohovanie nehnuteľnosti“.¹⁴ Slovník českého práva poníma hypotéku v ešte užšom zmysle, keď ňou označuje nehnuteľnú vec, ktorá tvorí predmet záložného práva, pričom dodáva, že o hypotekárnom práve sa podľa toho hovorí ako o záložnom práve, ktorého predmetom je

⁹ Rovnaký význam pre pojem hypotéka (hipoteka) používa dodnes napr. chorvátsky právny poriadok [čl. 304 ods. 1 zákona o vlastníctve a iných vecných právach (Zákon o vlastníctvu i drugim stvarnim pravima)].

¹⁰ ABGB považoval v dôsledku rešpektovania zásady *superficies solo cedit* za nehnuteľnosť len pozemok. E. Tilsh k tomu v dobovom diele uviedol, že záložné právo na predmetoch pozemkových kníh sa všeobecne nazýva hypotekárnym, pričom zákon používa tento výraz len vo vzťahu k nehnuteľným veciam, avšak bez rozdielu, či je zapísaná alebo nie. In TILSCH, E. *Právo zástavní*. Praha: Všehrd, 1911, s. 6.

¹¹ TILSCH, E. *Zástava ruční dle rakouského práva občanského*. Praha: Řivňáč, 1897, s. 4. a TILSCH, E. *Právo zástavní*. Praha: Všehrd, 1911, s. 6.

¹² VYMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 183.

¹³ Pozri napr.: FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 2. zväzok. 2. vyd. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 417.

¹⁴ SVOBODA, J. a kol. *Slovník slovenského práva*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2000, s. 211.

nehnutelná vec.¹⁵ Preto aj my vychádzame z rakúskej koncepcie delenia záložného práva a zaoberá sa záložným právom, ktorého predmetom je nehnuteľnosť.¹⁶ Aj napriek tomu, že byty a nebytové priestory nie sú v zmysle platnej právnej úpravy považované za nehnuteľné veci a Občiansky zákonník ich poníma ako samostatný predmet občianskoprávných vzťahov, podliehajú rovnakému právnemu režimu ako nehnuteľnosti (napr. sa záložné práva k nim rovnako zapisujú do katastra nehnuteľnosti).¹⁷ Na účely tejto štúdie sa preto pod pojmom HZP alebo záložné právo k nehnuteľnosti, ak to neodporuje povahe veci, rozumie tiež záložné právo k bytu a nebytovému priestoru.

2. Pojem hypotéka (angl. *mortgage*)¹⁸ vo význame záložného práva k nehnuteľnostiam používajú súkromnoprávne kódexy viacerých moderných európskych štátov. Môžeme konštatovať, že tento pojem používajú predovšetkým tie kódexy, ktoré majú právnu úpravu záložného práva osobitne rozdelenú v závislosti od charakteru zálohu a neobsahujú ju komplexne na jednom mieste. Napr. estónsky zákon o majetkovom práve (Asjaõigusseadus) (ďalej len ako „zákon o majetkovom práve“ alebo „ZMP“) upravuje hypotéku v rámci časti k právu zabezpečenia v § 325 a nasl. pod názvom, ktorý v estónčine znie „Hüpotek“.¹⁹ Nemecký občiansky zákonník (Bürgerliches Gesetzbuch) hypotéku upravuje v § 1113 a nasl. v rámci tretej knihy k vecným právam a používa pojem „Hypothek“.²⁰ Francúzsky občiansky zákonník (Code Civil) rovnako osobitne reglementuje záložné právo k hnutelným veciam a záložné právo k nehnuteľným veciam, pričom hypotéku upravuje v § 2393 a nasl. vo svojej štvrtej knihe v rámci úpravy zabezpečenia a používa pojem „Hypothèque“.²¹

¹⁵ MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva. Díl 1, A-O*. Praha: Linde, 1995, s. 326.

¹⁶ Aj keby sme vychádzali z pojmu hypotéka v zmysle tradície rímskeho práva so zreteľom na spôsob vzniku záložného práva, vo väčšine prípadov by boli predmetom nedržobného záložného práva nehnuteľnosti, ku ktorým z ich povahy môže záložné právo vzniknúť vždy len na základe konsenzuálneho kontraktu.

¹⁷ K tomu pozri: § 3 ods. 2 ZVB.

¹⁸ V správe Európskeho Univerzitného Inštitútu (EUI) je pojem „*mortgage*“ vymedzený ako vecné právo k pozemku zriadené vlastníkom (záložca) oprávňujúce záložného veriteľa na vyplatenie určitej peňažnej sumy z pozemku s prednosťou pred ostatnými veriteľmi pri nútenom predaji majetku, pričom spravidla sa používa ako zabezpečovacie právo. In European University Institute (EUI) Florence/European Private Law Forum Deutsches Notarinstitut (DNotI) Würzburg: *Real Property Law and Procedure in the European Union. General Report*. [online] 2005, s. 85. Dostupné na internete:

<https://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/Law/ResearchTeaching/ResearchThemes/EuropeanPrivateLaw/RealPropertyProject/GeneralReport.pdf> [12.06.2020]. Pojem „*mortgage*“ bol pritom po prvý krát použitý v roku 1189 v Anglicku. K tomu pozri: BURKHART, A. M. *Real Estate Practice in the Twenty-First Century*. In *Missouri Law Review*, 2007, s. 1031.

¹⁹ Zákon o majetkovom práve hypotéku definuje v ust. § 325 ods. 1, podľa ktorého nehnuteľnosť možno zaťažiť hypotékou tak, že v kocho prospech bola hypotéka zriadená (záložný veriteľ), má právo na uspokojenie pohľadávky zabezpečenej hypotékou zo založenej nehnuteľnosti.

²⁰ BGB hypotéku definuje v ust. § 1113 ods. 1, podľa ktorého pozemok možno zaťažiť takým spôsobom, aby sa osobe, v prospech ktorej sa hypotéka zriaďuje, z pozemku vyplatila určitá suma peňazí na uspokojenie pohľadávky, na ktorú má nárok.

²¹ CC hypotéku definuje v ust. § 2393, podľa ktorého je hypotékou vecné právo k nehnuteľnosti určené na splnenie záväzku. Vo svojej podstate je nedeliteľná a trvá ako celok na všetkých určených nehnuteľnostiach, na každej a na každej časti týchto nehnuteľností. Nasleduje tieto nehnuteľnosti bez ohľadu na to v čích rukách sa ocitnú.

2. Právna úprava hypotekárneho záložného práva

1. Podmienkou toho, aby inštitút HZP náležite slúžil právnej i ekonomickej praxi Slovenska, je kvalitná právna úprava, ktorú odráža dobrá vymáhateľnosť práva. Záložné právo ako také, vrátane HZP, je jednotne upravené pre celú oblasť súkromného práva v **Občianskom zákonníku**. Právna úprava HZP je súčasťou všeobecnej právnej úpravy záložného práva, ktorá je obsiahnutá v § 151a až § 151me v rámci druhej časti Občianskeho zákonníka (Vecné práva), a to v jej tretej hlave (Práva k cudzím veciam). Zjednodušene môžeme abstrahovať, že právna úprava zahŕňa zásady a priebeh vzniku, pôsobenia, realizácie a zániku záložného práva. Táto právna úprava má všeobecný charakter a je derogovaná ustanoveniami osobitných právnych predpisov, ako napr. zákona č. zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len ako „Exekučný poriadok“ alebo „EP“), zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len ako „zákon o bankách“ alebo „ZB“) alebo tiež zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce v znení neskorších právnych predpisov.

Občiansky zákonník obsahuje právnu úpravu záložného práva v komplexnej podobe bez toho, aby venoval osobitnú pozornosť jednotlivým druhom záložného práva podľa charakteru zálohu. Vo vzťahu k HZP to má za následok dve základné skutočnosti – neprehľadnosť právnej úpravy a absenciu podrobnejšej právnej úpravy, ktorá je štandardom právnych poriadkov moderných európskych štátov. Neprehľadnosť právnej úpravy HZP navyše zvyšuje aj jednoliatosť textu Občianskeho zákonníka, ktorý pri úprave záložného práva nepoužíva marginálne rubriky pre označenie súvisiaceho obsahu daných paragrafov.

HZP je vecným právom a vzhľadom na účinky voči tretím osobám má prevažná väčšina právnych noriem kogentný charakter.

2. Právna úprava HZP *de lege lata* je predovšetkým výsledkom **zásadnej reformy záložného práva**, ktorá bola uskutočnená zákonom č. 526/2002 Z. z. s účinnosťou od 1. januára 2003.²² Jej účinnosťou sa zároveň zrušili ust. § 297 až § 299 OBZ o záložnom práve, čím bola odstránená osobitná právna úprava HZP pre obchodnoprávne vzťahy, ktorá mala dopĺňujúci charakter. Dôvodová správa k zákonu č. 526/2002 Z. z. uvádza, že dovtedajšia právna úprava záložného práva bola z pohľadu záložného veriteľa a záložného dlžníka nedostatočná

²² Táto reforma záložného práva vychádzala z projektu „Model law on secured transactions“, ktorý bol vypracovaný v roku 1994 Európskou bankou pre obnovu a rozvoj (EBOR) ako vhodný model pre transformujúce sa krajiny strednej a východnej Európy (vzorové právo EBOR).

a neefektívna a cieľom reformy bolo vytvorenie takého právneho a inštitucionálneho rámca pre záložné právo, ktorý povedie k rozšíreniu možností financovania podnikateľských aktivít. Po obnovení hypotekárneho úverovania na slovenskom bankovom trhu totiž aplikačná prax ukázala, že pre efektivitu hypotekárneho úveru a zatraktívnenie hypotekárneho bankovníctva pre samotné banky je nevyhnutná aj reforma záložného práva.

Pri znovuzavedení záložného práva ako vecno-právneho prostriedku zabezpečenia, ktoré bolo spojené s prijatím zákona č. 509/1991 Zb. (tzv. veľká novela Občianskeho zákonníka) a s prijatím zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len ako „Obchodný zákonník“ alebo „OBZ“), sa totiž v podstatnej časti vychádzalo zo zákona č. 141/1950 Zb. Občianskeho zákonníka. Tento postup na jednej strane síce viedol k návratu fundamentálnych princípov záložného práva, avšak na druhej strane zostali zachované dôsledky určitého potlačenia realizačnej, resp. uhradzovacej funkcie záložného práva.²³ Možno jedine súhlasiť s názorom L. Vymazala, podľa ktorého kvalitná právna úprava záložného práva spočíva predovšetkým v kvalite úpravy výkonu záložného práva.²⁴ Zákon č. 509/1991 Zb. bol od počiatku svojho koncipovania vnímaný len ako provizórium nastoľujúce dočasné riešenia s cieľom preklenúť obdobie medzi úplne nevyhovujúcou socialistickou právnou úpravou a budúcou právnou úpravou.

Keďže však k rekodifikácii občianskeho práva (do dnešného dňa) nedošlo, zákonodarca pristúpil k prijatiu zákona č. 526/2002 Z. z., ktorou nadviazal na bežné štandardy vyspelých európskych štátov. Absencia možnosti realizácie záložného práva mimosúdnou cestou v občianskoprávných vzťahoch, ale tiež napr. absencia zakotvenia zásady *prior tempore prior iure*, nerefletovali potreby trhovej ekonomiky a boli jedným z hlavných dôvodov potreby celkovej reformy záložného práva. Kvôli efektívnosti komplexných zmien bolo nevyhnutnou súčasťou reformy aj prijatie novej jednotnej úpravy dražby mimo výkon súdneho rozhodnutia. S účinnosťou zákona č. 526/2002 Z. z., preto nadobudol účinnosť aj zákon o dobrovoľných dražbách.

3. Nakoľko Obchodný zákonník v súčasnosti neobsahuje špeciálnu právnu úpravu HZP, bude sa aj na obchodné vzťahy aplikovať občianskoprávna reglementácia. HZP sa však používa predovšetkým pri zabezpečení zmluvy o úvere, ktorá sa ako tzv. absolútny obchodný

²³ Záložné právo bolo do Občianskeho zákonníka síce zavedené „už za demokratických pomerov, ale bez väčšieho rozmyslu, takže sa v nej prejavila schématickosť, nedôslednosť a malé prihliadnutie k potrebám praxe a relevantným zahraničným vzorom.“ In ELIÁŠ, K. Legendy o osnove občianskeho zákoníku. In *Právni rozhledy*, roč. 90, 2017, č. 17, s. 634.

²⁴ VYMAZAL, L. *Základní právo (§ 152 - § 172 Občanského zákoníku). Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2012, s. 30.

záväzkový vzťah spravuje bez ohľadu na povahu subjektov vždy Obchodným zákonníkom.²⁵ Preto vyvstáva otázka, akým právnym režimom sa budú spravovať právne vzťahy z HZP (napr. premlčanie), nakoľko záložno-právny vzťah má charakter akcesorického právneho vzťahu. Právny režim tých vzťahov, ktoré vznikli pri zabezpečení obchodných záväzkových vzťahov rieši ust. § 261 ods. 7 OBZ. Podľa tohto ustanovenia sa tretou časťou Obchodného zákonníka, ktorá nesie názov „Obchodné záväzkové vzťahy“, spravujú aj vzťahy vzniknuté v súvislosti so zabezpečením záväzkových vzťahov, ktoré sa spravujú touto časťou Obchodného zákonníka. Podstatou tohto ustanovenia teda je, že právny režim zabezpečovacieho právneho vzťahu bude akcesoricky podriadený režimu, ktorým sa spravuje zabezpečená pohľadávka.

V zmysle ustálenej judikatúry sa však právne vzťahy zo záložných práv vo všeobecnosti spravujú predpismi občianskeho práva, a to aj v tom prípade, ak bola záložným právom zabezpečená pohľadávka z obchodného záväzkového vzťahu, najčastejšie zo zmluvy o úvere.²⁶ V rozsudku Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 21 Cdo 681/2006 sa ako odôvodnenie uvádza, že predmetom právnej úpravy tretej časti Obchodného zákonníka sú, ako implikuje aj samotný nadpis, obchodné záväzkové vzťahy. Ďalej dodáva, že s ohľadom na uvedené je potrebné dovodiť, že v zmysle ust. § 261 ods. 4 OBZ (v súčasnosti ide v slovenskom znení o § 261 ods. 7 OBZ, pozn. autorky) sa tretou časťou Obchodného zákonníka spravujú len tie vzťahy vzniknuté pri zabezpečení záväzkov, ktoré majú obligačnú povahu, ibaže by zákon výslovne upravil, že sa Obchodným zákonníkom majú spravovať aj ďalšie zabezpečovacie prostriedky. V čase vydania tohto rozhodnutia sa jednalo len o záložné právo k obchodnému podielu.

Obchodný zákonník však explicitne upravuje, že jeho tretou časťou sa spravuje aj záložné právo k nehnuteľnostiam pri zabezpečení práv spojených s dlhopismi a tiež záložné právo k cenným papierom v rozsahu, aký vyplýva zo zákona o cenných papieroch (§ 261 ods. 7 OBZ). Z toho vyplýva, že v prípade HZP sa budú s ním súvisiace právne vzťahy spravovať tretou časťou Obchodného zákonníka len v tom prípade, ak HZP zabezpečuje pohľadávku spojenú s dlhopismi, ktorá sa riadi režimom Obchodného zákonníka. V prípade však, ak je jednou zo zmluvných strán spotrebiteľ, aplikuje sa ust. § 52 ods. 2 OZ, v zmysle ktorého sa na všetky právne vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ vždy prednostne použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka, aj keď by sa inak mali použiť normy obchodného práva.

²⁵ K tomu pozri: § 261 ods. 6 OBZ.

²⁶ K tomu pozri napr.: Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 8. februára 2007, sp. zn. 21 Cdo 681/2006; Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 11. júla 2013, sp. zn. 21 Cdo 2302/2012 alebo Nález Ústavného súdu SR z 8. decembra 2011, sp. zn. II. ÚS 250/2011.

3. Výkon hypotekárneho záložného práva

V okamihu, keď pohľadávka zabezpečená záložným právom nebola splnená riadne a včas, vzniká záložnému veriteľovi nárok uspokojiť sa z predmetu záložného práva. V tejto fáze existencie HZP pristupuje k zabezpečovacej funkcii aj funkcia uhradzovacia, ktorá sa uplatňuje realizáciou záložného práva. Účelom realizácie záložného práva je dosiahnutie náhradného uspokojenia zabezpečenej pohľadávky z prostriedkov získaných (spravidla) speňažením predmetu záložného práva, a to aj bez súčinnosti obligáčného dlžníka, resp. záložcu. Spôsobov výkonu záložného práva je niekoľko a upravené sú vo viacerých právnych predpisoch, pričom štúdia sa zameriava na všeobecnú právnu úpravu výkonu záložného práva obsiahnutú v Občianskom zákonníku, teda predovšetkým na tzv. priamy výkon.

3.1. Všeobecne k spôsobom výkonu hypotekárneho záložného práva

1. Pri realizácii záložného práva sa uplatňuje jeho uhradzovacia funkcia, ktorá nastupuje po tom, ako zlyhala funkcia preventívna. Tá zlyhá vtedy, keď záložným právom zabezpečená pohľadávka nebola obligáčnym dlžníkom riadne a včas splnená, čo záložnému veriteľovi umožňuje začať s výkonom záložného práva (§ 151j ods. 1 OZ). Nárok na výkon záložného práva vzniká dňom, kedy sa zabezpečená pohľadávka stáva *actio nata*, tzn., že okamih, kedy je záložný veriteľ oprávnený uspokojiť sa z predmetu záložného práva je totožný s okamihom, kedy je zabezpečená pohľadávka vymáhateľná na súde. Veriteľ môže začať s výkonom záložného práva, ako to vyplýva z jeho subsidiarity, deň nasledujúci po dni splatnosti zabezpečenej pohľadávky, ak dlh jej zodpovedajúci nebol splnený riadne a včas.

Uhradzovaciu funkciu záložného práva možno realizovať len zákonom vymedzenými postupmi. **Spôsoby výkonu záložného práva** vymedzuje Občiansky zákonník v ust. § 151j ods. 1 druhá veta, v zmysle ktorého sa záložný veriteľ môže v rámci výkonu záložného práva uspokojiť spôsobom určeným v (záložnej) zmluve (ďalej len ako „zmluvný spôsob“),²⁷ predajom zálohu na dražbe podľa zákona o dobrovoľných dražbách alebo sa môže domáhať uspokojenia predajom zálohu podľa osobitných predpisov, a to predovšetkým podľa ustanovení Exekučného poriadku, ak Občiansky zákonník alebo osobitný zákon neustanovuje inak. Zmluvný spôsob a dobrovoľná dražba predstavujú extrajudiciálne spôsoby výkonu záložného práva, kde prípadná súdna kontrola nastupuje až *ex post*, pričom predpokladom výkonu exekúcie je existencia exekučného titulu, a preto predaju nehnuteľnosti pri exekúcii v zásade

²⁷ Niekedy nesprávne označovaný aj ako priamy výkon alebo priamy predaj záložného práva.

predchádza súdne konanie alebo iné konanie. Výkon záložného práva sa tak uskutočňuje zásadne speňažením zálohu, nevylučuje sa však dohoda, podľa ktorej si záložný veriteľ záloh ponechá, avšak takáto dohoda musí byť uzatvorená až po splatnosti pohľadávky.

K modifikácii výpočtu spôsobov výkonu záložného práva dochádza vo vzťahu k spotrebiteľom, nakoľko z ust. § 53 ods. 10 OZ (znenie zákona č. 106/2014 Z. z.) plynie, že záložné právo zabezpečujúce záväzok (resp. pohľadávku) zo spotrebiteľskej zmluvy sa môže realizovať len predajom zálohu na dražbe podľa zákona o dobrovoľných dražbách alebo predajom zálohu v exekúcii podľa Exekučného poriadku. Spôsob výkonu záložného práva dobrovoľnou dražbou však nemožno pri HZP využiť v prípade, ak hodnota zabezpečenej pohľadávky bez jej príslušenstva neprevyšuje ku dňu oznámenia o začatí záložného práva (§ 1511 ods. 1 OZ) sumu 2 000 eur (§ 3 ods. 6 ZDD).²⁸ Obdobné pravidlo obsahuje aj Exekučný poriadok, keď podľa ust. § 63 ods. 2 pri tzv. drobných exekúciách, kde výška vymáhanej peňažnej pohľadávky bez príslušenstva v čase doručenia návrhu na vykonanie exekúcie neprevyšuje 2 000 eur, nemožno exekúciu vykonať predajom nehnuteľnosti, v ktorej má povinný hlásený trvalý pobyt alebo prechodný pobyt. Z tohto pravidla však existujú určité výnimky.²⁹

Považujeme za potrebné zdôrazniť, že pre výkon záložného práva zásadne platí prednosť kolektívneho uspokojenia veriteľov pred individuálnym uspokojením a teda, že s výkonom záložného práva možno počítať a pokračovať len pokiaľ proti záložcovi nebude vedené konkurzné, prípadne reštrukturalizačné konanie. Základnou zásadou prelínajúcou sa celým súkromným právom totiž je, že individuálne uspokojenie veriteľov ustupuje kolektívnemu uspokojeniu.³⁰

2. Zmluvný spôsob výkonu záložného práva sa spravuje predovšetkým dojednanými ustanoveniami záložnej zmluvy, ktoré sú však limitované určitými „mantinelmi“ obsiahnutými v ust. § 151j až § 151ma OZ, ktorých účelom je vyvažovať postavenie zmluvných strán. Zmluvný spôsob výkonu záložného práva môže byť dojednaný v rozličnej forme. Ako jedna z možností prichádza do úvahy tzv. priamy predaj zálohu, v našom prípade nehnuteľnosti záložným veriteľom tretej osobe. Záložná zmluva môže upravovať rôzne podmienky takéhoto

²⁸ Zákon o dobrovoľných dražbách výslovne nerieši situáciu, či je možné vykonať dražbu nehnuteľnosti, ak hodnota zabezpečenej pohľadávky klesne pod sumu 2 000 eur neskôr. Autori komentára k zákonu o dobrovoľných dražbách sa prikláňajú k záveru, že nakoľko zákonodarca výslovne časovo limituje moment posudzovania výšky tejto pohľadávky, výklad, v zmysle ktorého vždy, keď neskôr hodnota vymáhanej pohľadávky klesne pod 2 000 eur nemožno nehnuteľnosť dražiť, by bol značne extenzívny. In VALOVÁ, K. a kol. *Zákon o dobrovoľných dražbách. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. BECK, 2017, s. 54 - 55.

²⁹ K tomu bližšie pozri: § 63 ods. 2 a 3 EP.

³⁰ RICHTER, T. Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku - zástavní právo. In *Obchodněprávní revue*, 2013, č. 9, s. 253.

predaja, predovšetkým však pôjde o podmienky cenové. Okrem priameho predaja zálohu môže byť dojednaný aj predaj určitým sprostredkovateľom, napr. realitnou kanceláriou alebo tiež predaj zálohu formou obchodnej verejnej súťaže. Dohoda o spôsobe výkonu záložného práva však nie je pre záložného veriteľa záväzná a aj napriek jej existencii sa môže rozhodnúť pre speňaženie zálohu formou dobrovoľnej dražby alebo exekúcie.

Výkon záložného práva prostredníctvom dobrovoľnej dražby (ďalej len ako „dražba“) upravuje predovšetkým zákon o dobrovoľných dražbách, ktorý bol z dôvodu komplexnosti zmien právnej úpravy záložného práva prijatý súbežne so zákonom č. 526/2002 Z. z., pričom prijatie právneho predpisu upravujúceho dobrovoľné dražby bolo nevyhnutné pre zefektívnenie fungovania hypotekárneho trhu. Podstata dražby v tomto prípade spočíva v oprávnení záložného veriteľa byť navrhovateľom dražby a uzatvoriť s dražobníkom zmluvu o vykonaní dražby, na základe ktorej sa dražba uskutoční. Účelom dražby ako verejného konania je prechod vlastníckeho práva k predmetu dražby na tretiu osobu, ku ktorému dochádza príklepom licitátora (za podmienky, že vydražiteľ v ustanovenej lehote uhradí cenu dosiahnutú vydražením).

Inštitút dražby bol od počiatku jeho zavedenia vnímaný pomerne kontroverzne a dodnes sa naň v doktríne vyskytujú negatívne názory, a to predovšetkým v súvislosti s dražbou nehnuteľnosti, ktorá je obydlím. Odporcovia dražobného výkonu záložného práva problém vidia práve v neexistencii exekučného titulu, a teda v nedostatočnej ochrane práv a záujmov záložcu.³¹ S týmito názormi sa pritom možno stretnúť aj napriek tomu, že Ústavný súd SR (uznesenie PL. ÚS 23/2014), ako aj Súdny dvor Európskej únie (rozsudok C-34/13 vo veci Kušionová voči SMART Capital, a. s) zaujali obdobné stanovisko, ktoré možno veľmi zjednodušene formulovať v tom zmysle, že slovenská právna úprava spôsobu výkonu záložného práva formou dražby je aj v prípade nehnuteľnosti predstavujúcej obydlie záložcu v súlade s Ústavou SR, resp. právom Európskej únie, nakoľko je možné využitie priebežného prostriedku ochrany, ktorým je podanie návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia. Predmetom štúdie nie je analýza výkonu záložného práva prostredníctvom dražby, preto s načrtnutou problematikou doktrinálneho sporu ohľadom postavenia záložcu a záložného

³¹ K tomu porovnaj napr.: JURÍK, R. - ŠIŠKOVÁ, L. - WAGNER, Z. Výkon záložného práva k nehnuteľnostiam a aplikačné problémy pri obrane. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2018, č. 6, s. 16-25 alebo napr.: Rozsudok Krajského súdu Prešov z 22. novembra 2011, sp. zn. 6Co 108/2011 („...inštitút dobrovoľnej dražby je inštitútom, ktorý vo svojej podstate vážnym spôsobom zasahuje do práva vlastníť majetok podľa čl. 20 Ústavy SR s dosahom na ústavné právo na obydlie podľa čl. 19 v spojení s čl. 20 ústavy (ako je tomu aj v prejednávanej veci), a to bez akejkoľvek (preventívnej) ingerencie súdnej moci.“)

veriteľa v rámci dražobného výkonu záložného práva odkazujeme na článok autorov M. Valachoviča a M. Perdíka, s ktorého textom sa plne stotožňujeme.³²

Na rozdiel od zmluvného spôsobu výkonu záložného práva a výkonu záložného práva formou dražby predstavuje **výkon záložného práva vykonaním exekúcie** podľa ustanovení Exekučného poriadku vynútený (resp. nedobrovoľný) spôsob realizácie záložného práva. Exekučný poriadok výkon záložného práva osobitne neupravuje, avšak v ust. § 134 a nasl. reglementuje exekúciu predajom nehnuteľností, ktorú však možno vykonať aj bez existencie záložného práva. Predaj založenej nehnuteľnosti vykoná súdny exekútor formou dražby na návrh záložného veriteľa a na základe poverenia exekučného súdu. Ako sme už vyššie uviedli, k návrhu na vykonanie exekúcie musí byť pripojený exekučný titul, ktorý je výsledkom súdneho, resp. iného konania. Príklepom exekútora dochádza k prechodu vlastníckeho práva k predmetu dražby na vydražiteľa za podmienky, že vydražiteľ zaplatí najvyššie podanie a udelenie príklepu bude schválené súdom. Na rozdiel od dobrovoľnej dražby však záložný veriteľ v prípade dražby zálohu v exekúcii nemôže ovplyvniť tvorbu najnižšieho podania.

3. Špecifickým spôsobom priameho uspokojenia záložného veriteľa z predmetu záložného práva je postup, ktorý sa aplikuje v situácii, **ak bol záloh poistený a nastala poistná udalosť**. V prvom rade je potrebné uviesť, že záložca (resp. v tomto prípade ide skôr o záložného dlžníka) nemá zákonnú povinnosť záloh poistiť, a je povinný spraviť tak len vtedy, ak to určuje záložná zmluva (§ 151mc ods. 1 OZ). Hypotekárne banky v zásade vždy vyžadujú poistenie nehnuteľnosti, ktorá je predmetom záložného práva zabezpečujúceho hypotekárny úver. V prípade, že bola založená nehnuteľnosť poistená a došlo k jej poškodeniu alebo zničeniu, právna úprava chráni záložného veriteľa tým, že mu zakotvuje právo na inkaso poistného plnenia. Občiansky zákonník pre nastavenie režimu nakladania s poistným plnením rozlišuje, či sa existencia záložného práva najneskôr do výplaty poistného plnenia záložcom poisťovateľovi písomne oznámila, resp. záložným veriteľom preukázala, alebo nie. Pokiaľ je naplnená prvá z uvedených hypotéz, podľa ust. § 151mc ods. 2 OZ v prípade poistnej udalosti poisťovateľ plní plnenie z poistnej zmluvy záložnému veriteľovi alebo inej osobe určenej záložným veriteľom. V prípade HZP na preukázanie vzniku záložného práva postačuje výpis z katastra nehnuteľností. Záložnému veriteľovi sa ukladá informačná povinnosť, keď je povinný výplatu z poistného plnenia bez zbytočného odkladu písomne oznámiť záložcovi.

Z normatívneho textu vyplýva, že zákonodarca uprednostnil záujem záložného veriteľa na jeho zabezpečenie pred záujmom záložcu ako oprávnenej osoby na získanie poistného

³² VALACHOVIČ, M. – PERDÍK, M. Niekoľko poznámok k výkonu záložného práva a jeho premlčaniu (1. časť). In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 25, č. 12, 2018, s. 10-20.

plnenia. Postavenie záložného veriteľa sa posilňuje v tom zmysle, že podľa ust. § 151mc ods. 3 OZ je záložný veriteľ oprávnený poistné plnenie vyplatené poisťovateľom držať u seba, a následne, ak zabezpečená pohľadávka nie je riadne a včas splnená, je záložný veriteľ oprávnený uspokojiť sa z poistného plnenia. V zmysle ust. § 151mc ods. 4 OZ je však záložný veriteľ povinný prípadnú „hyperochu“ (sumu, ktorá prevyšuje zabezpečenú pohľadávku vrátane nákladov nevyhnutne a účelne vynaložených v súvislosti s výkonom záložného práva) vydať bez zbytočného odkladu záložcovi.

Teória poníma právnu konštrukciu zakotvenú v ust. § 151mc ods. 2 až 4 OZ rozličným spôsobom. I. Fekete píše o zádržnom práve záložného veriteľa k výplate poistného plnenia, pričom z právneho hľadiska má ísť o akúsi formu ručného zálohu.³³ Obdobnú právnu úpravu obsahuje aj český Občiansky zákonník (§ 1354), pričom podľa J. Bezouška má poistné plnenie povahu vecného surogátu, na ktorý sa pri splnení zákonných podmienok rozširuje existujúce záložné právo.³⁴ M. Tomašovič predmetnú normatívnu konštrukciu vníma ako zákonné záložné právo k podmienenej peňažnej pohľadávke, ktoré vzniká poistením zálohu.³⁵ Rovnaký názor prezentuje aj L. Vymazal, podľa ktorého je jedným z možných výkladových riešení nahliadať na právo záložného veriteľa ako na zákonné (kvázi)záložné právo k pohľadávke na poistné plnenie.³⁶ Dôležité je to z toho dôvodu, že zákon nepredvída (zrejme nie veľmi častú) situáciu kolízie práva záložného veriteľa na poistné plnenie v zmysle ust. § 151mc OZ (resp. § 1354 ČOZ) na jednej strane a záložného práva k pohľadávke na toto poistné plnenie iného záložného veriteľa na strane druhej. V zmysle uvedeného spôsobu nahliadania na právo záložného veriteľa na poistné plnenie by sa pre určenie poradia týchto dvoch práv postupovalo v zmysle ust. § 151k OZ (resp. § 1391 ČOZ).³⁷ Ak bol záloh poistený a nastala poistná udalosť, záložnému veriteľovi vzniká právo na poistné plnenie aj v prípade, ak záložca nebol povinný záloh poistiť. Nakoľko nejde o kogentnú právnu úpravu, záložný veriteľ a záložný dlžník si môžu v záložnej zmluve dojednať odchylný režim nakladania s poistným plnením. Pre poisťovateľa však obsah záložnej zmluvy nie je záväzný, pokiaľ sám nie je účastníkom takejto odchyľnej dohody.³⁸

³³ FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 2. zväzok. 2. vyd. Žilina: Eurokódex, 2015, 498.

³⁴ BEZOUŠKA, J. In SPÁČIL, J. a kol. *Občiansky zákonník III: vecná práva (§ 976–1474) : komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1384.

³⁵ K tomu porovnaj: TOMAŠOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450*. 2. vyd. Praha: C.H.BECK, 2019, s. 1341.

³⁶ VYMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 270.

³⁷ Tamže.

³⁸ K tomu porovnaj: TOMAŠOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450*. 2. vydanie. Praha: C.H.BECK, 2019, s. 1341 a 1342.

Ak však nastane druhá z hore menovaných hypotéz, a teda k oznámeniu alebo preukázaniu záložného práva poisťovateľ nedôjde vôbec alebo včas, poisťovateľ vyplatí poistné plnenie záložcovi (resp. poistenému) ako osobe oprávnenej na poistné plnenie v zmysle ust. § 797 ods. 1 OZ.

4. Základné pravidlo o spôsoboch výkonu záložného práva podľa **českého právneho poriadku** obsahuje ust. § 159 ods. 1 ČOZ, ktoré je obdobné slovenskému ust. § 151j ods. 1 OZ, a ktoré znie: *„Akonáhle je zabezpečený dlh splatný, môže sa záložný veriteľ uspokojiť spôsobom, o ktorom sa dohodol so záložcom, poprípade záložným dlžníkom, v písomnej forme, inak z výťažku speňaženia zálohu vo verejnej dražbe alebo z predaja zálohu podľa iného zákona.“* Česká koncepcia realizačnej fázy záložného práva tak rovnako kladie dôraz na autonómiu vôle strán.

O spôsobe výkonu **estónskej hypotéky** pojednáva ust. § 352 ZMP, podľa ktorého, ak sa pohľadávka zabezpečená hypotékou nevykoná, má záložný veriteľ právo domáhať sa nútenej exekúcie podľa postupu upraveného v estónskom exekučnom poriadku (Täitemenetluse seadustik) (ďalej len ako „EEP“). Väčšina estónskych exekučných konaní týkajúcich sa zabezpečovacieho práva k nehnuteľnosti sa však začína na základe notársky overenej listiny o okamžitom výkone bez predchádzajúceho rozhodnutia súdu.³⁹ V takomto prípade však má záložca zmysle ust. § 221 ods. 1¹ EEP k dispozícii opatrenie k tomu, aby sa mohol domôcť zastavenia výkonu záložného práva a zabrániť tak strate svojho obydlia. Týmto opatrením je možnosť podania žaloby o neprípustnosti výkonu exekúcie na súde a záložca ho môže až do skončenia exekúcie využiť vtedy, ak má námietky proti existencii a platnosti pohľadávky vyplývajúce z exekučného titulu.

3.2. Proces výkonu hypotekárneho záložného práva

1. **Proces výkonu záložného práva**, v rámci ktorého dochádza k speňaženiu zálohu, a tým k uspokojeniu pohľadávky záložného veriteľa **upravuje Občiansky zákonník v ustanoveniach § 151j až § 151ma**. Táto reglementácia má charakter všeobecnej právnej úpravy aplikovateľnej za predpokladu, že osobitné zákony (napr. zákon o dobrovoľných dražbách alebo Exekučný poriadok) neustanovujú inak. Účelom zákonného rámca výkonu záložného práva je ochrana účastníkov záložno-právneho vzťahu, ktorá je v prevažnej miere cieleňá na záložcu, hoci nie výlučne. Je to totiž predovšetkým záložný veriteľ, ktorému sú

³⁹ SEIN, K. - LILLEHOLT, K. Enforcement of Security Rights in Residential Immovable Property and Consumer Protection: An Assessment of Estonian and Norwegian Law. In *Oslo Law Review*, 2014, č. 1, s. 34.

ukladané rôzne povinnosti, a to najmä informačného charakteru, ktorých splnenie je predpokladom účinného výkonu záložného práva. Výkon oprávnenia uspokojiť sa z predmetu záložného práva v sebe zahŕňa tiež činnosť záložného veriteľa pri tomto procese v zmysle ustanovení Občianskeho zákonníka a osobitných zákonov.

S prihliadnutím na kogentnosť právnej úpravy záložného práva možno konštatovať, že subjekty záložno-právneho vzťahu musia príslušné ustanovenia rešpektovať a záložné právo realizovať len predpísaným spôsobom. Dôvodom je predovšetkým to, aby bola súčasne rešpektovaná zásada právnej istoty a vyváženosť právneho postavenia všetkých subjektov tohto vzťahu.⁴⁰ Tieto ustanovenia sa vzťahujú tak na zmluvný spôsob výkonu záložného práva, pre ktorý zároveň predstavujú jediné zákonné usmernenia a mantinely, ako aj na subsidiárne spôsoby realizácie záložného práva, kde už však môžu byť derogované osobitnými predpismi procesného charakteru, ktoré upravujú konkrétny spôsob výkonu záložného práva. Mimo týchto ustanovení sa výkonu záložného práva týka aj ust. § 151h ods. 6 OZ, ktoré sa však netýka zmluvného spôsobu výkonu, pričom jeho obsah je duplicitne zakotvený aj v osobitných predpisoch (napr. § 61q ods. 2 EP). Účelom tohto ustanovenia je ochrana práv záložného veriteľa, nakoľko zakotvuje, že konanie o výkon rozhodnutia alebo exekučné konanie na záloh nemožno viesť bez súhlasu záložného veriteľa. V tomto prípade však v právnej teórii nie je zhoda na tom, či zriadenie exekučného záložného práva možno považovať za úkon v rámci vedenia exekúcie, inak povedané, či je možné obísť ust. § 151h ods. 6 OZ tým, že exekútor zriadi v prospech oprávneného (veriteľa, ktorý nie je záložným veriteľom) exekučné záložné právo bez súhlasu existujúcich záložných veriteľov, čím oprávnený získa status záložného veriteľa a umožní sa tým výkon exekúcie.⁴¹

2. Občianskoprávna úprava stojí na princípe publicity procesu výkonu záložného práva. V ust. § 151l ods. 1 OZ je zakotvená **notifikačná povinnosť záložného veriteľa**, ktorý je **povinný začať výkon záložného práva písomne oznámiť záložcovi a obligačnému dlžníkovi**, ak je osobou odlišnou od záložcu. S účinnosťou od 1. januára 2008 bola táto oznamovacia povinnosť záložného veriteľa rozšírená o povinnosť zaslať jedno vyhotovenie oznámenia o začatí výkonu záložného práva **aj príslušnému okresnému úradu**, ktorý túto skutočnosť vyznačí v katastri nehnuteľností zápisom poznámky (§ 151l ods. 4 OZ). Dôvodom

⁴⁰ Porovnaj: FIALA, J. Realizace zástavního práva vůči zástavnímu dlužníkovi, který není obligačním (osobním) dlužníkem. In *Bulletin advokacie*, č. 2, 1997, s. 25.

⁴¹ K neprípustnosti tohto postupu vid' napr.: DEMČÁK, S. Exekúcia založenej nehnuteľnosti bez súhlasu záložného veriteľa. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2011, č. 6, s. 10 – 17 a VYMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 377. A naopak k prípustnosti tohto postupu vid' napr.: TOMAČOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450*. 2. vyd. Praha: C.H.BECK, 2019, s. 1296.

je predovšetkým ochrana tretích osôb, pričom dôvodová správa k zákonu, ktorým bolo toto ustanovenie do Občianskeho zákonníka doplnené, výslovne uvádza, že cieľom bolo sprehľadniť výkon záložného práva a umožniť dozvedieť sa o ňom širokému okruhu potenciálnych záujemcov o kúpu nehnuteľnosti, ktorá je predmetom záložného práva.⁴²

Uskutočnením predmetného oznámenia je formálne začatý proces výkonu záložného práva, avšak sú s ním spojené aj významné hmotnoprávne účinky, ktoré nastávajú okamihom doručenia tohto oznámenia. Od tohto momentu **záložca nesmie bez súhlasu záložného veriteľa nehnuteľnosť previesť** (1511 ods. 2 OZ). Hoci dikcia Občianskeho zákonníka normuje o scudzení zálohu, jej vecná pôsobnosť je širšia a týka sa všetkého, k čomu sa záložné právo vzťahuje, teda napr. príslušenstva. Pre účinnosť straty oprávnenia scudziť založenú nehnuteľnosť bez súhlasu záložného veriteľa nie je podstatné, či záložný veriteľ splnil aj svoju naväzujúcu povinnosť spočívajúcu vo vykonaní úkonu potrebného k zápisu začatia výkonu záložného práva v katastri nehnuteľností. Záložca stráca účinnosťou oznámenia oprávnenie neobmedzeného prevodu založenej nehnuteľnosti z jeho vlastnej vôle, pričom už z povahy veci sa dané pravidlo nedotýka možnosti prechodu vlastníckeho práva k zálohu na základe iných právnych skutočností. Pokiaľ by však záložca uzavrel prevodnú zmluvu už skôr, nebráni sa dokončeniu procesu prevodu vlastníckeho práva k danej nehnuteľnosti, resp. vzniku vecno-právnych účinkov, teda vkladu do katastra nehnuteľností, hoci by nastali až po účinnosti oznámenia.⁴³ Naopak, pokiaľ by bol záložca viazaný zmluvnou o budúcej zmluve, nemohol by už bez súhlasu záložného veriteľa budúcu zmluvu uzavrieť.⁴⁴ R. Jakubáč upozorňuje na nejednoznačnosť právnej úpravy vo vzťahu k dôsledku porušenia povinnosti záložného veriteľa oznámiť začatie výkonu záložného práva záložcovi. Uvádza, že možno len predpokladať, že porušenie tejto povinnosti má za následok neplatnosť právneho úkonu, ktorým záložný veriteľ v rámci výkonu záložného práva previedol nehnuteľnosť.

Ďalším účinkom oznámenia je **začatie plynutia 30-dňovej lehoty**, ktorá sa v právnej teórii označuje ako ochranná⁴⁵ alebo čakacia⁴⁶, pričom „ochrana“ spočíva v tom, že záložný veriteľ môže nehnuteľnosť predať spôsobom určeným v záložnej zmluve alebo na dražbe až po

⁴² Dôvodová správa k zákonu č. 568/2007 Z. z..

⁴³ BEZOUŠKA, J. In SPÁČIL, J. a kol. *Občianský zákonník III: vecná práva (§ 976–1474): komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1413.

⁴⁴ Tamže.

⁴⁵ K tomu pozri: TOMAŠOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 - 450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1220.

⁴⁶ K tomu pozri: BEZOUŠKA, J. In SPÁČIL, J. a kol. *Občianský zákonník III: vecná práva (§ 976–1474): komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1417.

jej uplynutí (§ 151m ods. 1 OZ).⁴⁷ Účelom tejto lehoty je poskytnúť záložcovi časový priestor, pre prípad, že by chcel speňaženiu nehnuteľnosti (resp. iného predmetu, nakoľko lehota je rovnaká bez ohľadu na druh zálohu) zabrániť, a to či už na vyplatenie hodnoty záložného práva alebo na prípravu prípadnej procesnej obrany. Prikláňame sa k názoru, že predmetné ustanovenie možno vykladať tak, že záložný veriteľ nemôže v uvedenej lehote zaviesť proces realizácie záložného práva, pričom je však prípustné, aby v jej priebehu uskutočňoval určité prípravné kroky smerujúce k speňaženiu nehnuteľnosti (napr. jej ocenenie).⁴⁸ Po oznámení o začatí výkonu záložného práva však táto lehota môže byť dohodou medzi záložcom a záložným veriteľom skrátená (§ 151m ods. 2 OZ). *A contrario* možno vyvodiť, že toto ustanovenie sa neaplikuje na výkon záložného práva podľa Exekučného poriadku, ktorý obsahuje osobitné lehoty. V prípade výkonu záložného práva na dražbe je nedodržanie tejto lehoty nepodstatné, ak dôjde k riadnemu doručeniu oznámenia dražobníka o dražbe podľa § 17 ods. 5 ZDD, ak sa dražba konala po uplynutí 30 dní od oznámenia dražobníka.

Základnou normou umožňujúcou záložnému záloh speňažiť, aj v prípade, ak ním je nehnuteľnosť, je **zákonné splnomocnenie záložného veriteľa konat' pri výkone záložného práva v mene záložcu**, ktoré je obsiahnuté v ust. § 151m ods. 6 OZ. J. Lazar k tomu uvádza, že týmto spôsobom sa dá úplne, bez problémov a teoreticky čistým spôsobom, a tiež v súlade s právnou úpravou katastra nehnuteľností, uskutočniť prevod vlastníckeho práva k zálohu aj v prípade, ak ním je nehnuteľnosť.⁴⁹ Splnomocnenie záložného veriteľa konat' v mene záložcu má význam len pokiaľ ide o zmluvný spôsob výkonu záložného práva, teda zásadne pri priamom predaji zálohu záložným veriteľom. Zákon o dobrovoľných dražbách naproti tomu v ust. § 7 ods. 1 umožňuje, aby bol navrhovateľom dražby aj záložný veriteľ, ktorý vykonáva záložné právo. Stotožňujeme sa s názorom M. Tomašoviča, ktorý považuje za vhodnejšie, aby zákonná formulácia znela tak, že záložný veriteľ je oprávnený záloh predat', pričom pri predaji zálohu vystupuje vo vlastnom mene.⁵⁰ Ako však ďalej uvádza, aj napriek doslovnému zneniu textu zákona, „v mene záložcu“, sa prikláňa k výkladu, že ustanovenia Občianskeho

⁴⁷ Obdobné lehoty obsahujú aj iné európske právne poriadky. Napr. 30-dňovú lehotu obsahuje aj český Občiansky zákonník (§ 1364 ods. 1 ČOZ); podľa BGB nesmie záložca záloh predat' pred uplynutím jedného mesiaca od doručenia oznámenia (§ 1234 ods. 2 BGB, rovnako aj ABGB v § 466b ods. 2), pričom sa výslovne dodáva, že ak oznámenie nie je možné uskutočniť, táto lehota začína plynúť vznikom nároku na predaj zálohu. Oproti tomu vzorové právo EBRD v čl. 24 odporúča 60-dňovú lehotu, ktorá je podľa nášho, minimálne v prípade HZP adekvátnejšia.

⁴⁸ K tomu porovnaj: VYMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 359, podľa ktorého je takýto výklad akceptovateľný za predpokladu, že kroky učinené záložným veriteľom v danej lehote nepovedú k nezvratnému zavŕšeniu núteného predaja zálohu.

⁴⁹ LAZAR, J. *Občianske právo hmotné*. 1. zväzok. 1. vyd. Bratislava: IURIS LIBRI, 2014, s. 574.

⁵⁰ TOMAŠOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450*. 2. vyd. Praha: C.H.BECK, 2019, s. 1324.

zákonníka o zastúpení (§ 22 až § 33b OZ) nemožno automaticky a v plnom rozsahu použiť na právne vzťahy medzi záložným veriteľom a záložcom, ani na právne vzťahy medzi nimi a nadobúdateľom zálohu.

Pri bezvýhradnom rešpektovaní jazykového znenia ust. § 151m ods. 6 OZ by totiž platilo, že nadobúdateľ zálohu by musel uplatňovať nároky zo zmluvy, ktorou záloh nadobudol, výlučne voči záložcovi (napr. nároky z väd veci, z väd právneho úkonu a iné). Subjektom vzťahov zo zodpovednosti za porušenie zmluvných záväzkov však pri spravodlivom riešení právnych vzťahov nemôže byť za každých okolností záložca.⁵¹ Zodpovednosť záložného veriteľa voči kupujúcemu by v zásade nemala byť v právnom poriadku rozdielna v závislosti od spôsobu, akým sa záložné právo vykonalo, nakoľko v zmysle ust. § 33 ods. 1 ZDD totiž záložný veriteľ ako navrhovateľ dražby zodpovedá za vady predmetu dražby, ktoré mu boli alebo mali byť známe, ak na ne včas neupozornil.⁵² M. Tomašovič preto konkluduje, že pravidlo vyjadrené v ust. § 33 ods. 1 ZDD môžeme pri použití analógie *legis*⁵³ vziať aj zmluvný spôsob výkonu záložného práva.

V zmysle ust. § 151l ods. 3 OZ má záložný veriteľ voči záložcovi **právo na úhradu nevyhnutne a účelne vynaložených nákladov**, ktoré vznikli v súvislosti s výkonom záložného práva. V tomto prípade ide o samostatný nárok odlišujúci sa od nákladov spojených s uplatnením zabezpečenej pohľadávky (§ 121 ods. 3 OZ), ktoré záložné právo zabezpečuje podľa § 151a OZ. Naproti tomu uspokojenie pohľadávky na úhradu nákladov vzniknutých v súvislosti s výkonom záložného práva nie je obmedzené len výťažkom z predaja zálohu, ale táto pohľadávka môže byť uspokojená z celého majetku záložcu. Nahradené však budú len tie náklady, ktoré spĺňajú požiadavku nevyhnutnosti a účelnosti vo vzťahu k výkonu záložného práva, čiže len tie, bez ktorých by proces výkonu nebol možný (napr. odplata za vyhotovenie znaleckého posudku). V zmysle ust. 151m ods. 9 *in fine* OZ je záložný veriteľ povinný tieto náklady preukázať.

Ust. § 151m ods. 3 OZ **oprávňuje záložného veriteľa**, ktorý začal výkon záložného práva zmluvným spôsobom **kedykoľvek zmeniť spôsob výkonu záložného práva** na niektorý z mimozmluvných spôsobov, **o čom však musí informovať záložcu**. Pre povinnosť informovania záložcu o zmene spôsobu výkonu záložného práva zákon nepredpisuje písomnú formu, avšak pre vyhnutie sa možným pochybnostiam ju možno dôsledne odporúčať.⁵⁴ Hoci to

⁵¹ Tamže, s. 1324 a 1325.

⁵² Tamže, s. 1325.

⁵³ Podľa nášho názoru by v tomto prípade išlo skôr o analógiu *iuris*.

⁵⁴ K tomu možno porovnať § 1365 ods. 1 *in fine* ČOZ, ktorý pre informovanie o zmene spôsobu výkonu záložného práva predpisuje písomnú formu.

zákon explicitne neuvádza, spôsob výkonu záložného práva možno zmeniť aj v prípadoch, ak sa výkon záložného práva začal predajom zálohu na dražbe alebo v exekúcii.⁵⁵

Základná povinnosť záložcu je definovaná v ust. § 151m ods. 4 druhá veta OZ, podľa ktorého je **záložca povinný strieť výkon záložného práva a poskytnúť záložnému veriteľovi súčinnosť** potrebnú na výkon záložného práva. Túto normu vymedzujúcu základné povinnosti záložcu všeobecným spôsobom možno označiť za generálnu klauzulu, pričom v druhej vete predmetného ustanovenia sú demonštratívne vymenované konkrétne povinnosti, a to najmä povinnosť vydať záloh záložnému veriteľovi. Vo všeobecnosti je možné vydať tak hnuteľnú, ako i nehnuteľnú vec. M. Tomašovič však zastáva názor, že v tomto prípade sa zákonná povinnosť záložcu vydať záloh záložnému veriteľovi netýka nehnuteľností, čo odôvodňuje jednak tým, že osobitné predpisy (zákon o dobrovoľných dražbách a Exekučný poriadok) upravujú, že odovzdanie a prevzatie nehnuteľnosti prebieha medzi záložcom a vydražiteľom, a tiež tým, že vzorové právo EBOR, zakotvuje v čl. 23.1 iba povinnosť záložcu odovzdať záložnému veriteľovi pri začatí výkonu záložného práva hnuteľnú vec.⁵⁶ Občiansky zákonník sa však od vzorového práva EBOR odchyľuje vo viacerých prípadoch, preto túto otázku podľa nášho názoru zrejme nemožno považovať za uzatvorenú. Pokiaľ ide o povinnosť poskytnutia potrebnej súčinnosti, tá môže spočívať predovšetkým v sprístupnení nehnuteľnosti záujemcom o jej kúpu, teda v umožnení uskutočniť obhliadky danej nehnuteľnosti.

Povinnosti záložného veriteľa pri výkone záložného práva sú upravené v ust. § 151m ods. 7 až 10 OZ. V prvom z uvedených odsekov je zakotvená ďalšia notifikačná povinnosť záložného veriteľa, v zmysle ktorej je **záložný veriteľ povinný informovať záložcu o priebehu výkonu záložného práva** (bez ohľadu na konkrétny spôsob výkonu), pričom špeciálne o všetkých tých skutočnostiach, ktoré môžu mať vplyv na cenu zálohu pri jeho predaji. Tieto skutočnosti sú precizované z dôvodu, že v záujme záložcu je, aby bol záloh predaný za čo najvyššiu cenu, nakoľko mu prislúcha hyperocha.

Ďalšie odseky (8 až 10) upravujú povinnosti záložného veriteľa, ktorý záložné právo realizuje zmluvným spôsobom výkonu záložného práva. Obdobné povinnosti, aké tieto ustanovenia zakotvujú pre záložného veriteľa, však upravujú aj osobitné zákony (zákon o dobrovoľných dražbách a Exekučný poriadok), ktorých nositeľmi sú však tomto prípade dražobník a súdny exekútor.

⁵⁵ TOMAŠOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 - 450. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 1221.

⁵⁶ Tamže.

Záložnému veriteľovi sa v ust. § 151m ods. 8 OZ ukladá **povinnosť postupovať pri predaji zálohu s náležitou starostlivosťou** tak, aby záloh predal za tzv. všeobecnú (resp. trhovú) cenu, t. j. za cenu, za ktorú sa rovnaký alebo porovnateľný predmet zvyčajne predáva za porovnateľných podmienok v čase a mieste predaja zálohu. Záložné zmluvy zväčša obsahujú dojednanie, že táto cena bude určená znaleckým posudkom. Spomínaná norma definuje kvalitatívnu stránku konania záložného veriteľa pri výkone záložného práva, kde dochádza k určitej kolízii záujmov záložného veriteľa a záložcu. Hlavným záujmom záložného veriteľa je totiž dosiahnutie takého výťažku zo speňazenia zálohu, ktorý pokryje zabezpečenú pohľadávku a naproti tomu je záujem záložcu, ktorý spočíva v tom, aby bol tento výťažok čo najvyšší, a teda aby mu prípadne zostala čo najvyššia hyperocha.⁵⁷ Cieľom tohto ustanovenia je preto ochrana záložcu, pričom dôvodová správa k tomu uvádza, že záložný veriteľ je povinný postupovať tak, aby záloh nepredal nepomerne nevýhodne oproti jeho súčasnej trhovej cene. Bežnou súčasťou záložnej zmluvy, a to nie len v bankovej praxi, je dojednanie o tom, že ak sa záloh nepodarí predat' za minimálnu všeobecnú cenu, po uplynutí určitého obdobia, je záložný veriteľ oprávnený záloh predat' za cenu nižšiu. Veľmi časté je dojednanie, že ak sa záloh nepodarí predat' do dvoch mesiacov odo dňa doručenia oznámenia o začatí výkonu záložného práva, je záložný veriteľ oprávnený záloh predat' za cenu zníženú o 20 %, a ak ani po troch mesiacoch, tak za cenu zníženú o 30 %.

Pokiaľ ide o následky nedodržania povinnosti vymedzenej v tomto ustanovení, súdy nižšieho stupňa, a tiež odborná literatúra často odkazujú na rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 7 Cdo 222/2012, podľa ktorého porušenie povinností záložného veriteľa postupovať pri predaji zálohu s náležitou starostlivosťou tak, aby bol záloh predaný za cenu, za ktorú sa rovnaký alebo porovnateľný predmet zvyčajne predáva za porovnateľných podmienok v čase a v mieste predaja zálohu, nemá za následok neplatnosť zmluvy o predaji zálohu podľa § 39 OZ; môže však, ak sú splnené ostatné predpoklady, viesť k zodpovednosti za škodu podľa § 420 OZ.⁵⁸

V ust. § 151m ods. 9 OZ je normovaná ďalšia informačná povinnosť pre záložného veriteľa, ktorý je **povinný podať záložcovi písomnú správu o výkone záložného práva**, a to bez zbytočného odkladu po predaji zálohu. Občiansky zákonník demonštratívne uvádza aj obsahové náležitosti tejto správy, v ktorej majú byť uvedené najmä údaje o predaji zálohu, hodnote výťažku z predaja zálohu, o nákladoch vynaložených na vykonanie záložného práva a

⁵⁷ BEZOUŠKA, J. In SPÁČIL, J. a kol. *Občiansky zákonník III: vecná práva (§ 976–1474): komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1421.

⁵⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. septembra 2012, sp. zn. 7 Cdo 222/2012.

o použití výřazku z predaja zálohu. Správa o výkone záložného práva je pre záložcu dôležitá z viacerých dôvodov. Záložca v prvom rade môže na základe tejto správy preskúmať, či záložný veriteľ postupoval pri predaji zálohu s náležitou starostlivosťou v zmysle ust. § 151m ods. 8 OZ, ďalej z tejto správy napr. zistí, či zvýšila hyperocha a môže k nej uplatniť svoje práva v zmysle ust. § 151m ods. 10 OZ a v neposlednom rade slúži aj k tomu, aby záložca odlišný od obligačného dlžníka mohol uplatniť svoj postihový nárok. Pokiaľ ide o predpísanú písomnú formu správy, stotožňujeme sa s názorom prezentovaným v komentári k českému Občianskemu zákonníku, podľa ktorého nedodržanie písomnej formy správy nespôsobuje jej neplatnosť, nakoľko nejde o právny úkon, ale ústne podanie správy by mohlo byť dôvodom vzniku povinnosti nahradiť prípadnú škodu.⁵⁹

V ust. § 151m ods. 10 OZ je napokon upravená situácia, kedy výťažok z predaja zálohu prevyšuje zabezpečenú pohľadávku vrátane účelne vynaložených nákladov vzniknutých v súvislosti s výkonom záložného práva. Takýto prebytok zo speňazenia zálohu sa nazýva hyperocha (možno sa však stretnúť aj s pojmom „superfluum“).⁶⁰ **Záložný veriteľ je povinný vydat' záložcovi hyperochu bez zbytočného odkladu** po naplnení uhradzovacej funkcie záložného práva. Hoci s formulačnými nuansami, avšak obsahovo rovnaké pravidlo obsahuje napr. aj ust. § 32 ods. 1 ZDD, v zmysle ktorého dražobník hyperochu bez zbytočných prieťahov odovzdá predchádzajúcemu vlastníkovi predmetu dražby. Po realizácii záložného práva môžu v zásade nastať dve situácie: buď bude pohľadávka záložného veriteľa plne uspokojená, alebo ostane časť pohľadávky neuspokojená. V druhom prípade stále trvá pohľadávka záložného veriteľa voči obligačnému dlžníkovi v rozsahu, v akom nebola uspokojená z výťažku získaného výkonom záložného práva.⁶¹ V zahraničnej literatúre sa pre neuspokojený zvyšok pohľadávky záložného veriteľa používa starorímsky výraz „residuum“.⁶²

3. Právna úprava *de lege lata* opomína reglementáciu **postihového nároku záložcu**, ktorý je osobou odlišnou od obligačného dlžníka, ak bola pohľadávka záložného veriteľa

⁵⁹ SPÁČIL, J. a kol. *Občianský zákoník III: věcná práva (§ 976–1474): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1433.

⁶⁰ Ottův slovník naučný hyperochu definuje ako prebytok, ktorý sa z predaja zálohu vracia po uhradení dlhu majiteľovi zálohu (Kol. autorov. *Ottův slovník naučný. Jedenáctý díl*. Praha: J. Otto, 1897, s. 1048.) Pojem „hyperocha“ pochádza z gréčtiny, pričom v Digeste je spomenutý len raz. Častejšie bol používaný všeobecnejší výraz „superfluum“, ktorý Encyklopedický slovník rímskeho práva definuje ako to, čo zostane z peňažnej sumy po vykonaní odpočtov (BERGER, A. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1991, s. 490 a 725.).

⁶¹ K tomu porovnaj: § 1370 prvá veta ČOZ: „Osobný dlžník zaplatí, čoho sa nedostáva, ak sa neutrží pri speňazení zálohu toľko, čo činí pohľadávka.“

⁶² Encyklopedický slovník rímskeho práva „residuum“ vykladá ako „zvyšok“ a ďalej uvádza, že podstatné meno sa vzťahuje najmä na sumu, ktorá zostala splatná, pretože čiastka získaná veriteľom z predaja zálohu (pignus, hypotheca) nepokryla celú dlžnú sumu. (BERGER, A. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1991, s. 690.)

uspokojená (resp. z časti uspokojená) z predmetu záložného práva, ktorý bol v jeho vlastníctve. Najvyšší súd SR však v rozhodnutí sp. zn. 2 Cdo 71/99 konštatoval, že ustanovenia upravujúce záložné právo síce neobsahujú spôsob vyrovnania sa medzi záložcom a obligačným dlžníkom v prípade realizácie záložného práva záložným veriteľom, ale takúto možnosť ani nezakazujú.⁶³ Ďalej uviedol, že plnenie záložcu za dlžníka je jeho právnou povinnosťou, a preto svoj nárok na náhradu za plnenie poskytnuté záložnému veriteľovi nemôže voči obligačnému dlžníkovi uplatňovať podľa ust. § 454 OZ o bezdôvodnom obohatení. Zároveň judikoval, pričom s týmto názorom sa stotožňujeme, že ust. § 853 OZ umožňuje použitie analógie *legis*, a preto záložca môže požadovať od obligačného dlžníka náhradu za poskytnuté plnenie záložnému veriteľovi podľa § 550 OZ analogicky. Ust. § 550 OZ upravuje originárny **regresný nárok** ručiteľa voči dlžníkovi, pričom komplexná obchodnoprávna reglementácia ručenia upravuje v ust. § 308 OBZ subrogáciu.

Výslovnú normatívnu reguláciu regresu záložcu voči obligačnému dlžníkovi neobsahoval ani zákon č. 40/1964 Sb. Túto absenciu korigoval Najvyšší súd ČR v rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 2105/2007, avšak zaujal opačné stanovisko ako citovaný Najvyšší súd SR, keď judikoval, že ak si záložca (resp. záložný dlžník) a obligačný dlžník nedojednávajú niečo iné, vzniká záložcovi regresný nárok *sui generis*, ktorý je nutné posudzovať analogicky podľa ust. § 454 a § 458 (ust. o bezdôvodnom obohatení) zákona č. 40/1964 Sb.⁶⁴

4. Česká právna úprava výkonu záložného práva (§ 1359 až § 1370 ČOZ) vo významnej miere vychádza zo slovenskej právnej úpravy, a preto nepovažujeme za potrebné osobitne ju analyzovať, pričom na niektoré drobné odchýlky sme už odkázali v predchádzajúcom texte tejto podkapitoly. Český Občiansky zákonník však navyše výslovne upravuje postihový nárok záložcu voči obligačnému dlžníkovi. Tento nárok je založený na rovnakom princípe ako postihový nárok v prípade slovenskej obchodnoprávnej úpravy ručenia (§ 308 OBZ), teda na princípe subrogácie.⁶⁵ V zmysle ust. § 1368 ods. 2 ČOZ úhradou pohľadávky zo speňaženého zálohu vznikajú záložcovi (v českej terminológii záložnému dlžníkovi) rovnaké práva akoby dlh plnil sám. V nadväznosti na toto pravidlo potom vychádzajú z ust. § 1937 ods. 2 OZ vstupuje splnením dlhu záložca do práv záložného veriteľa a má právo, aby mu obligačný dlžník vyrovnal, čo za neho plnil, pričom sa výslovne dodáva,

⁶³ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. novembra 1999, sp. zn. 2 Cdo 71/99.

⁶⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 22. júla 2009, sp. zn. 29 Cdo 2105/2007.

⁶⁵ Navrhovaná novela OZ prevzala modifikované znenie § 308 OBZ a postihový nárok, tak pre občianskoprávne, ako aj pre obchodnoprávne vzťahy (keďže navrhovaná úprava má monistický charakter), zakladá na princípe subrogácie (§ 665 NNOZ).

že pohľadávka veriteľa na neho prechádza vrátane príslušenstva, zabezpečenia a ďalších práv s ňou spojených.

3.3. Poradie a výkon hypotekárneho záložného práva pri pluralite záložných práv

1. **Koexistencia viacerých záložných právo k tej istej nehnuteľnosti** je možná a v zásade aj bežná, a to najmä, ak je predmetom záložného práva byt alebo nebytový priestor v dome. Všeobecné pravidlá o poradí záložných práv sú upravené v § 151k OZ a pravidlá procesu výkonu záložného práva pri konkurencii záložných práv v § 151ma OZ. Poradie záložných práv má predovšetkým význam pre rozdelenie výťažku speňaženia zálohu: ak je výťažok plne vyčerpaný uspokojením záložných veriteľov v lepšom poradí, ostatní vyjdú naprázdno, pretože neskorší (juniorní) záložní veritelia sa uspokojujú len z toho, čo zostane po uspokojení skorších (seniorných) záložných veriteľov.⁶⁶ Záložní veritelia s horším poradím podstupujú riziko, že zo zálohu nebudú uspokojení, avšak viesť, resp. začať výkon záložného práva je oprávnený ktorýkoľvek zo záložných veriteľov, bez ohľadu na poradie jeho záložného práva.

2. Základné všeobecné pravidlo upravujúce poradie viacerých záložných práv vzťahujúcich sa k rovnakej nehnuteľnosti je obsiahnuté v ust. § 151k ods. 1 OZ, v zmysle ktorého, ak na zálohu vzniklo viac záložných práv, na ich uspokojenie **je rozhodujúce poradie ich registrácie v osobitnom registri**. Nie je pri tom podstatné, či má táto registrácia vo vzťahu k záložnému právu konštitutívne alebo deklaratórne účinky.⁶⁷ Registráciou záložného práva sa rozumie zápis v katastri nehnuteľností, a to či už vklad pri zmluvnom HZP alebo záznam pri mimozmluvnom HZP. V tomto pravidle je pretavená starorímska zásada *prior tempore potior iure*, a teda skorší v čase, silnejší v práve, pričom pre určenie poradia nie je významný čas vzniku, ale čas zápisu HZP do katastra nehnuteľností.⁶⁸ Zákonodarca tak na rozdiel od právnej úpravy účinnej do 31. decembra 2002 dáva prednosť právnej istote tretích osôb a v súlade s významom zásady publicity nepriznáva nezverejnenému záložnému právu účinky z hľadiska jeho poradia. Takto koncipovaná konštrukcia určovania poradia pri konkurencii záložných práv významne motivuje záložných veriteľov mimozmluvne vzniknutých záložných práv, aby sa čo najskôr postarali o ich zápis do katastra nehnuteľností a dali zadosť podmienke publicity.

⁶⁶ BEZOUŠKA, J. In SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976–1474) : komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1436.

⁶⁷ K tomu pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 22. júla 2008, sp. zn. 1Sžo 26/2008 [„Vôľou zákonodarcu (v ustanoveniach OZ) bolo ustanoviť rovnaké právne postavenie oprávnených zo záložného práva bez ohľadu, či ide o zmluvné záložné právo alebo daňové alebo exekučné záložné právo.“]

⁶⁸ K tomu porovnaj: § 151c ods. 1 OZ v znení účinnom do 31. decembra 2002.

Konkrétny spôsob určenia poradia zápisu jednotlivých HZP určuje ust. § 41 ods. 2 KZ, vychádzajúc z ktorého sa práva k tej istej nehnuteľnosti zapisujú v poradí, v akom sa okresnému úradu doručili zmluvy, verejné listiny alebo iné listiny o vzniku práva k nehnuteľnosti na zápis do katastra nehnuteľností. V tomto ust. je obsiahnutá zásada priority zápisov, ktorá sa týka vkladov i záznamov, a teda sa neposudzuje samostatne pre vkladové konanie a samostatne pre záznamové konanie, ale súčasne pre obe tieto konania.⁶⁹ V súlade so zásadou publicity o začatí vkladového či záznamového konania upozorňuje plomba o zmene práva k nehnuteľnosti vyznačená na liste vlastníctva. V prípade sporu o poradie môže záložný veriteľ podať určovaciu žalobu podľa ust. § 137 písm. c) zákon č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len ako „CSP“), a tak dosiahnuť rozhodnutia, ktoré potvrdí, že mu patrí záložné právo určitého poradia.⁷⁰

Právna úprava výslovne neupravuje možnú situáciu, pri ktorej by malo niekoľko záložných práv rovnaké poradie. V takomto prípade sa však títo záložní veritelia uspokojia *pro rata parte*, teda podielovo podľa pomeru ich zabezpečených pohľadávok.

3. Nakoľko má však právna úprava Občianskeho zákonníka všeobecný charakter, osobitné predpisy môžu upravovať **výnimky zo zásady priority**, ktoré sa však týkajú mimozmluvného záložného práva. Príkladom takejto osobitnej právnej úpravy je ust. § 23 ods. 6 zákona č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom, podľa ktorého sa pri zákonom záložnom práve, ktoré vzniká na zabezpečenie pohľadávky dedičov z vyporiadania dedičstva - poľnohospodárskych pozemkov, ak súd priznal pri vyporiadaní poľnohospodárske pozemky iba určitým dedičom (z dôvodu zákonom zakázaného drobenia pozemkov), prípadná zákonná prednosť skoršieho záložného práva nepoužije. Ust. § 171 ods. 1 druhá veta EP zas obsahuje špecifické pravidlo pre určenie poradia medzi viacerými exekučnými záložnými právami, pre ktoré je rozhodujúci čas, keď exekútorovi došiel návrh na zriadenie exekučného záložného práva.

Považujeme za potrebné osobitne sa zaoberať **poradím zákonného záložného práva vlastníkov bytov a nebytových priestorov** podľa § 15 ZVB, pretože práve otázka existencie a poradia tohto druhu záložného práva v praxi dlhodobo vzbudzovala, a dovoľme si tvrdiť, že stále vzbudzuje, teoretické a aplikačné rozpory. V poslednej dobe sa však doktrína skôr prikláňa k stanovisku, že toto záložné právo má vždy prednostné postavenie. Napr. Krajský súd Bratislava v rozhodnutí sp. zn. 3 Cob 233/2013 vyslovil názor, že ust. § 151k ods. 1 OZ rieši

⁶⁹ Porovnaj: FEČÍK, M. – JAKUBÁČ, R. *Katastrálny zákon. Komentár*. Bratislava: C. H. BECK, 2021, s. 17.

⁷⁰ Porovnaj: BEZOUŠKA, J. In SPÁČIL, J. a kol. *Občiansky zákonník III: vecná práva (§ 976–1474) : komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1436.

poradie zmluvných záložných práv a pre poradie uspokojenia viacerých záložných práv k tomu istému zálohu je rozhodujúce poradie ich registrácie v registri záložných práv alebo v osobitnom registri, pričom dodáva, že to sa týka aj záložného práva k nehnuteľnostiam, bytom a nebytovým priestorom, ktoré sa zapisujú do katastra nehnuteľností. Zároveň konštatuje, že pri zákonnom záložnom práve je rozhodujúci čas jeho vzniku.⁷¹ V rozhodnutí Krajského súdu Košice sp. zn. 11 Co 452/2016 sa konštatuje, že: „Každý záložný veriteľ musí byť uzrozumený s tým, že aj keď jeho záložné právo je v katastri nehnuteľnosti zapísané ako prvé, vzhľadom na záložné právo vzniknuté priamo zo zákona podľa § 15 ods. 1 BytZ by práve toto zákonné záložné právo v prospech ostatných vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome, malo mať prednosť. Rozhodujúce však je, či v čase realizácie zákonného záložného práva existuje voči dlžníkovi reálne splatná pohľadávka v prospech ostatných vlastníkov bytov a nebytových priestorov“.⁷²

Rovnako uvádza aj M. Perdík, podľa ktorého nie je možné a dovolené dávať do jednej skupiny záložných práv zákonné záložné právo podľa zákona o vlastníctve bytov a zmluvné záložné právo podľa Občianskeho zákonníka a aplikovať za účelom určenia poradia výslovne ustanovenia Občianskeho zákonníka⁷³, pričom v inom texte spomína tvz. „superprioritné“ postavenie zákonného záložného práva.⁷⁴ Taktiež M. Valachovič prezentoval názor, že zákonné záložné právo podľa § 15 ZVB má vždy prednostné postavenie, avšak jeho realizácia je podmienená splatnosťou zabezpečených pohľadávok a dosiahnutím minimálnej výšky pohľadávok (2 000 eur) stanovenej v ust. 3 ods. 6 ZDD.⁷⁵ Je v zásade všeobecnou praxou okresných úradov zapisovať zákonné záložné právo vlastníkov bytov a nebytových priestorov na tzv. nultom poradí, vďaka čomu aj v prípade neskoršieho zápisu, keď už na danej nehnuteľnosti viazne zmluvné záložné právo, získa opticky prvé poradie. V zmysle vyššie prezentovaných doktrínálnych názorov však zapísané poradie tohto práva nie je podstatné a je nezávislé od ust. § 151k OZ, pretože zákonné záložné právo sa uspokojuje prioritne vždy, ak vzniklo skôr (a zároveň vznikla aj zabezpečená pohľadávka, ktorá je splatná) ako ostatné

⁷¹ Rozsudok Krajského súdu Bratislava z 28. januára 2015, sp. zn. 3 Cob 233/2013.

⁷² Rozsudok Krajského súdu Košice z 29. novembra 2016, sp. zn. 11 Co 452/2016 .

⁷³ PERDÍK, M. *Metodické usmernenie k novele č. 63/2019 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov.* [online] Dostupné na internete: https://lepsiasprava.sk/wp-content/uploads/2019/04/Met_usmer_zakon_63_2019.pdf. [cit. 10.02.2021]

⁷⁴ PERDÍK, M.: *Prednosť záložného práva podľa bytového zákona.* [online] Dostupné na internete: <https://finlegal.sk/prednost-zalozneho-prava-podla-bytoveho-zakona/> [cit. 10.02.2021]

⁷⁵ VALACHOVIČ, M.: Ešte raz k zákonnému záložnému právu vlastníkov bytov a nebytových priestorov. In *Justičná revue*, roč. 70, 2018, č. 11, s. 1267.

záložné práva, čo platí aj v situácií, keď zákonné záložné právo nie je vôbec zapísané v katastri nehnuteľností.⁷⁶

Prax však nie je v tejto otázke jednotná. Hoci má prednostné postavenie zákonného záložného práva podľa § 15 ZVB silné *ratio*, pretože o jeho existencii vie v zásade každý, podľa nášho názoru jeho prioritné postavenie bez ohľadu na katastrálny zápis z normatívneho textu priamo nevyplýva a právna úprava by mala byť o toto pravidlo čo najskôr doplnená, nakoľko dovtedy sa v praxi nebude dodržiavať jednotný postup.

4. V ust. § 151k ods. 3 OZ však zákonodarca dáva záložným veriteľom **možnosť dohodnúť sa na odlišnom poradí**, v akom sa budú ich záložné práva uspokojovať. Občiansky zákonník v druhej vete predmetného ust. reguluje aj okamih účinnosti takejto dohody. V našom prípade ho spája so zápisom dohodnutého poradia v katastri nehnuteľností, a to na základe žiadosti všetkých záložných veriteľov, ktorí sú účastníkmi dohody. Z povahy veci vyplýva, že dohoda o zmene poradia záložných práv musí mať písomnú formu. Od 1. mája 2010 (účinnosť zákona č. 103/2010 Z. z.) boli odstránené akékoľvek pochybnosti o forme zápisu zmeny poradia záložných veriteľov, keď sa v poslednej vete ust. § 34 ods. 1 KZ výslovne uvádza, že záznamom sa zapisuje aj zmena poradia záložných práv vyplývajúca z dohody záložných veriteľov. Zápis záznamom má však v tomto prípade konštitutívne účinky. Predmetom dohody môže byť akékoľvek záložné právo, a teda aj zákonné záložné právo podľa § 15 ZVB, pri ktorom je však potrebné, ako uvádza najnovší komentár ku Katastrálnemu zákonu, ku dňu uzavretia dohody vymedziť výšku zabezpečovanej pohľadávky, pretože inak by nebolo možné zistiť a určiť, či a v akom rozsahu môžu byť takouto dohodou dotknutí ostatní záložní veritelia.⁷⁷

Takáto dohoda nemusí byť nevyhnutne uzatvorená medzi všetkými záložnými veriteľmi.⁷⁸ V prípade, že je uzatvorená len medzi niektorými z nich, záložnému veriteľovi, ktorého sa táto dohoda netýka zákon poskytuje ochranu a jeho právne postavenie nesmie byť zhoršené, pričom dohoda, ktorá by k tomu smerovala je voči takémuto záložnému veriteľovi neúčinná. Inak povedané, záložný veriteľ môže zo svojho skoršieho poradia prepustiť inému záložnému veriteľovi iba toľko, koľko prináleží na skoršiu zabezpečenú pohľadávku.

⁷⁶ Porovnaj: Finlegal services, s.r.o. Problémy výkonu zákonného záložného práva v praxi a ich riešenia. In *Elektronický magazín Pre náš dom 04/2016*. [online] Dostupné na internete: <http://ezin201604.prenasdom.sk/index.php?p=problemy-vykonu-zakonneho-zalozneho-prava-v-praxi-a-ich-riesenia>. [cit. 10.02.2021]

⁷⁷ Tamže, s. 67.

⁷⁸ Záložný veriteľ, ktorým je hypotekárna banka nesmie, vychádzajúc z ust. § 71 ods. 1 písm. c) ZB, prepustiť svoje poradie (okrem výnimiek uvedených v citovanom ust.).

5. V nadväznosti na § 151k OZ, ktorý upravuje poradie záložných práv v prípade ich konkurencie, je v ust. § 151ma OZ osobitne upravený **postup, akým sa výkon záložného práva v prípade plurality záložných veriteľov uskutočňuje**. V tomto ustanovení sú upravené osobitné práva a povinnosti predovšetkým záložného veriteľa vykonávajúceho záložné právo, ale tiež aj spôsob, akým bude výt'azok zo speňaženia zálohu rozdelený medzi konkurujúcich si záložných veriteľov. Základná konštrukcia, z ktorej sa v rámci právnej úpravy vzťahov medzi jednotlivými záložnými veriteľmi vychádza, je, že záložný veriteľ so skorším (seniorným) poradím má lepšie právne postavenie ako záložný veriteľ s neskorším (juniorným) poradím.

Záložný veriteľ, ktorého záložné bolo zaregistrované skôr má právo na uspokojenie svojej pohľadávky z výt'azku z predaja zálohu pred záložným veriteľom, ktoré záložné právo bolo zaregistrované v neskoršom poradí. Účelom takéhoto konceptu je ochrana právnej istoty skoršieho záložného veriteľa v tom zmysle, aby nebol na svojich právach zo zabezpečenia ukrátený tým, že na predmetnom zálohu neskôr vznikne ďalšie záložné právo. Samotný proces výkonu záložného práva však závisí od toho, či záložné právo vykonáva záložný veriteľ, ktorého záložné právo je v poradí rozhodujúcom na uspokojenie záložných práv registrované ako prvé (tzv. prednostný záložný veriteľ) alebo záložný veriteľ, ktorý nemá postavenie prednostného záložného veriteľa. V závislosti od toho Občiansky zákonník normuje **dve rôzne koncepcie pre úpravu právnych vzťahov medzi konkurujúcimi si záložnými veriteľmi**.

6. Prednostný záložný veriteľ má pri výkone záložného práva značne zvýhodnené postavenie. V zmysle ust. § 151ma ods. 3 OZ, ak vykonáva záložné právo prednostný záložný veriteľ, **záloh sa na nadobúdateľa prevádza nezat'ažený** záložnými právami ostatných záložných veriteľov. Tieto záložné práva zanikajú bez ohľadu na to, či boli pohľadávky záložných veriteľov uspokojené. Za predpokladu, že výt'azok z predaja zálohu prevyšuje pohľadávku (vrátane príslušenstva a nevyhnutne a účelne vynaložených nákladov) prednostného záložného veriteľa, majú však ostatní záložní veritelia právo, aby boli ich zabezpečené pohľadávky uspokojené z výt'azku z predaja, a to podľa poradia rozhodujúceho pre uspokojenie záložných práv spravujúceho sa § 151k OZ. Ust. § 151ma ods. 5 OZ ukladá prednostnému záložnému veriteľovi **povinnosť zložiť hodnotu výt'azku z predaja zálohu, ktorá sa zvýšila po jeho uspokojení do notárskej úschovy** v prospech ostatných záložných veriteľov a záložcu, ktorý má nárok na hyperochu.⁷⁹ Skutočnosť, že uspokojenie ostatných záložných veriteľov prebieha podľa poradia znamená, že najskôr sa uspokojí celá pohľadávka s príslušenstvom jedného záložného veriteľa a až následne sa pristúpi

⁷⁹ Rovnakú právnú úpravu pre prípad výkonu záložného práva prednostným záložným veriteľom obsahuje aj český Občiansky zákonník v § 1374, pričom však z formulačného hľadiska je zrozumiteľnejšia.

k uspokojeniu pohľadávky s neskorším poradím. Výška príslušenstva jednotlivých pohľadávok sa vypočíta ku dňu speňaženia zálohu, resp. pri predaji zálohu na dobrovoľnej dražbe alebo v exekúcii ku dňu dražby.⁸⁰

7. Záložný veriteľ, ktorý nemá postavenie prednostného záložného veriteľa vykonávajúci záložné právo je v prvom rade v zmysle ust. § 151ma ods. 1 OZ povinný, okrem subjektov uvedených v ust. § 151l ods. 1 OZ, **písomne oznámiť začatie výkonu záložného práva** aj všetkým záložným veriteľom, ktorí majú skoršie poradie na uspokojenie svojich záložných práv. Jedinou obsahovou náležitosťou, ktorú zákon pre oznámenie predpisuje je uvedenie spôsobu, akým sa záložný veriteľ uspokojí, resp. akým sa bude domáhať uspokojenia. Z toho vyplýva, že v oznámení sa nemusí uviesť napr. výška pohľadávky, ktorá má byť realizáciou záložného práva uspokojená. Splnenie tejto oznamovacej povinnosti je nevyhnutné pre uspokojenie vykonávajúceho záložného veriteľa z toho dôvodu, že **záloh môže predat' najskôr po uplynutí 30-tich dní** odo dňa, kedy bolo oznámenie uskutočnené (§ 151ma ods. 2 OZ). Táto lehota je rovnako ako lehota podľa ust. § 151m ods. 1 OZ hmotnoprávna a začína plynúť dňom nasledujúcim po doručení oznámenia o začatí výkonu záložného práva poslednému záložnému veriteľovi so skorším poradím.

Účelom vyššie uvedenej ochrannej lehoty je zabezpečiť, aby mal seniorný záložný veriteľ dostatočný priestor na úvahu, či sám začne výkon záložného práva a bude mať nad ním kontrolu, čím vylúči možnosť juniorného záložného veriteľa pokračovať vo výkone záložného práva.⁸¹ Na to, aby mohol **výkon záložného práva začať záložný veriteľ so skorším poradím sám**, však musia byť splnené podmienky predpísané § 151ma ods. 8 a 9 OZ, a síce, že pohľadávka tohto veriteľa je už splatnou a začatie výkonu záložného práva oznámi záložnému veriteľovi vykonávajúcemu záložné právo pred uplynutím ochrannej 30 dňovej lehoty podľa § 151 ods. 2 OZ.⁸²

Ak prednostný, príp. seniorný záložný veriteľ nevyužije svoje právo začať výkon záložného práva a záložné právo vykonáva záložný veriteľ, ktorý nemá postavenie prednostného záložného veriteľa, **záloh sa prevádza zat'ažený záložným právom prednostného záložného veriteľa a inými seniornými záložnými právami.**

⁸⁰ TOMAŠOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450*. 2. vyd. Praha: C.H.BECK, 2019, s. 1332.

⁸¹ BEZOUŠKA, J. In SPÁČIL, J. a kol. *Občianský zákoník III: věcná práva (§ 976–1474) : komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1445.

⁸² Podľa českej právnej úpravy musí seniorný záložný veriteľ začatie výkonu záložného práva v priebehu ochrannej doby nielen oznámiť, ale s jeho výkonom musí aj bez zbytočného odkladu potom začať (§ 1373 ods. 2 druhá veta ČOZ).

Vo vzťahu k záložným veriteľom, ktorých záložné právo je v poradí až za vykonávajúcim záložným veriteľom sa primerane aplikujú ust. § 151ma ods. 3 až 5 OZ, teda sa obdobne uplatní spôsob uspokojenia ich zabezpečených pohľadávok, ako v prípade, keď by záložné právo vykonával prednostný záložný veriteľ. Záložný veriteľ, ktorý vykonáva záložné právo má v zmysle ust. § 151ma ods. 7 prvej vety OZ **povinnosť informovať nadobúdateľa zálohu, že sa záloh prevádza zaťažený záložným právom**, resp. viacerými záložnými právami.⁸³ Občiansky zákonník výslovne nepredpisuje sankciu za porušenie tejto povinnosť, avšak do úvahy prichádza zodpovednosť vykonávajúceho záložného veriteľa za prípadnú škodu. Obdobnú informačnú povinnosť a obdobnú zodpovednosť za škodu má aj dražobník a súdny exekútor. Pravidlo obsiahnuté v druhej vete tohto ustanovenia zakladá spoločnú povinnosť pre záložného veriteľa a nadobúdateľa zálohu **zabezpečiť zápis zmeny v osobe záložcu v katastri nehnuteľností**, pričom vychádzajúc z ust. § 151g ods. 3 OZ možno túto povinnosť považovať za splnenú, ak žiadosť podá jeden z nich. V prípade, že túto povinnosť porušia, za prípadnú škodu zodpovedajú spoločne a nerozdielne.

Z právnej úpravy je teda implicitne identifikovateľná zásada, že práva prednostného záložného veriteľa, resp. seniorného záložného veriteľa, by nemali byť nijako dotknuté realizáciou záložného práva juniorným záložným veriteľom.⁸⁴ Právna úprava síce nezakazuje juniornému záložnému veriteľovi začať výkon záložného práva, avšak zároveň dáva seniornému záložnému veriteľovi, ktorého zabezpečená pohľadávka je splatnou na výber, či prevezme výkon záložného práva do „vlastných rúk“ alebo zostane pasívny, nakoľko jeho záložné právo výkonom záložného práva juniorným záložným veriteľom nezaniká.

Občiansky zákonník však prostredníctvom reglementácie ust. § 151ma ods. 10 OZ dáva ktorémukolvek záložnému veriteľovi možnosť zabrániť výkonu záložného práva tým záložným veriteľom, ktorý ho inicioval. Po začatí výkonu záložného práva má totiž **každý záložný veriteľ právo splniť za obligačného dlžníka dlh zodpovedajúci zabezpečenej pohľadávke vykonávajúceho záložného veriteľa**. Dôsledkom tohto splnenia je zákonná cesia zabezpečenej pohľadávky medzi záložnými veriteľmi, keď zákon výslovne uvádza, že splnením tejto pohľadávky (resp. splnením jej zodpovedajúceho dlhu) prechádzajú na nového veriteľa všetky práva predchádzajúceho záložného veriteľa (záložného veriteľa, ktorý začal výkon záložného práva) vrátane poradia rozhodujúceho na uspokojenie záložných práv.

⁸³ V českej právnej úprave je explicitne uvedené, že záložný veriteľ musí túto povinnosť splniť „včas“ (§ 1375 ods. 1 druhá veta ČOZ).

⁸⁴ Porovnaj: VYMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 380.

Vychádzajúc so všeobecných ustanovení o postúpení pohľadávky je zrejmé, že súhlas dlžníka nie je potrebný, pričom v tomto prípade nie je potrebný ani súhlas vykonávajúceho záložného veriteľa, nakoľko ust. § 151ma ods. 10 *in fine* OZ explicitne uvádza, že vykonávajúcí záložný veriteľ nemôže splnenie pohľadávky iným záložným veriteľom odmietnuť. Motiváciou záložného veriteľa pre využitie postupu v súlade s týmto pravidlom môže spočívať v tom, že hoci je vykonávajúcí veriteľ v skoršom poradí na výkon záložného práva, jeho zabezpečená pohľadávka je rádovo nižšia ako zabezpečená pohľadávka záložného veriteľa s neskorším poradím. Tento juniorný záložný veriteľ má väčší záujem na tom, aby sa záloh predal za čo najvyššiu hodnotu, a preto môže prekážku k výkonu záložného práva odstrániť tak, že splní seniornému záložnému veriteľovi za dlžníka a sám bude pokračovať v už začatom výkone záložného práva.

Opätovne považujeme za dôležité poukázať na osobitné postavenie zákonného záložného práva vlastníkov bytov a nebytových priestorov podľa § 15 ZVB, ktoré prechádza na nadobúdateľa zálohu bez ohľadu na to, v akom poradí bolo na list vlastníctva zapísané.

8. Inšpiráciu v českej právnej úprave pre túto problematiku vidíme v ust. § 982 a § 983 ČOZ, ktoré dáva záložcovi možnosť disponovať s poradím záložného práva. V zmysle tejto úpravy, pokiaľ záložné právo záložný dlžník zriaďuje k vlastnej veci, môže pred týmto právom vyhradiť a do verejného zoznamu zapísať prednostné poradie pre iné záložné právo. V prípade, že má byť výhrada poradia pre určité záložné právo zapísaná až po zriadení záložného práva, vyžaduje sa súhlas osoby, ktorej záložné právo má byť dotknuté. Ak bolo vo verejnom zozname zapísané prednostné právo k zriadeniu vecného práva inej osoby a do jedného roku od tohto zápisu nebol podaný návrh na zápis práva, ktorého sa prednostné poradie týka, môže sa vlastník domôcť výmazu prednostného práva.

Estónsky zákon o majetkovom práve navyše výslovne upravuje, že pohľadávky zabezpečené hypotékami rovnakého poradia sa uspokojujú súčasne a pomerne podľa výšky zabezpečenej pohľadávky.

4. Zánik hypotekárneho záložného práva

Na rozdiel od vzniku zmluvného HZP, ktorý je dvojfázový, k jeho zániku postačuje, aby nastala niektorá zo zákonom predvídaných právnych skutočností. Od zániku HZP je potrebné odlišovať jeho premlčanie (resp. premlčanie nárokov z neho vyplývajúcich), na základe ktorého k zániku záložného práva nedochádza. V rámci tejto časti je venovaná najväčšia pozornosť práve problematike premlčania práva na výkon HZP, nakoľko zákonodarca opomenul prihliadnuť na špecifickú situáciu následku premlčania nároku zo zapisovaného záložného práva, čo má, aj v dôsledku nejednotnej rozhodovacej činnosti súdov, vážny dopad na aplikačnú prax.

4.1. Spôsoby zániku hypotekárneho záložného práva

1. Právne skutočnosti spôsobujúce zánik záložného práva sú vymedzené v ust. § 151md ods. 1 OZ. V právnej teórii sa možno stretnúť s názorom, že právna úprava záložného práva ako práva vecného sa riadi zásadou *numerus clausus* a zákon upravuje zánik záložného práva ako práva vecného, z čoho vyplýva, že ani dôvody zániku záložného práva nie je možné nad rámec zákona rozširovať, či dopĺňať.⁸⁵ Podľa nášho názoru však netreba zabúdať na to, že záložné právo nie je typickým vecným právom, ale je zmiešanej povahy, nakoľko má aj relatívnu stránku, ktorá sa prejavuje vo vzťahu medzi účastníkmi záložno-právneho pomeru. Subsidiárne je preto možné pri zániku záložného práva vychádzať aj zo všeobecných ustanovení Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka o zániku záväzkov. Ako príklad môžeme uviesť zánik záložného práva na základe dohody alebo splynutia, ktoré ust. § 151md ods. 1 OZ výslovne neuvádza, avšak zrejme nemožno pochybovať o tom, že sú aplikovateľné aj na záložno-právny vzťah. V prípade spôsobu zániku záložného práva splynutím, sa v tomto prípade nemá na mysli splynutie práv a povinností v jednej osobe zo zabezpečenej pohľadávky (čím by došlo k zániku záložného práva v dôsledku zániku zabezpečenej pohľadávky), ale splynutie práv a povinností vyplývajúcich zo záložno-právneho vzťahu, kedy sa záložný veriteľ stane vlastníkom zálohu (nehnuteľnosti).⁸⁶ Rovnako z § 532 OZ vyplýva, že záložné právo zanikne, ak dôjde k prevzatíu dlhu a osoba poskytujúca zabezpečenie záložným právom nedá súhlas so zmenou v osobe dlžníka.

⁸⁵ Porovnaj: VALACHOVIČ, M. – PERDÍK, M. Niekoľko poznámok k výkonu záložného práva a jeho premlčaniu (2. časť). In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 25, č. 1-2, 2019, s. 16-17.

⁸⁶ RUŽIČ, D. Zánik zástavného práva zejména ve vztahu k Rejstříku zástav. In *Ad Notam*, 2009, č. 5, s. 166.

Hoci Občiansky zákonník skutočnosti spôsobujúce zánik záložného práva v ust. § 151md ods. 1 OZ len menuje a nijako ich navzájom nerozlišuje, teória ich tradične delí na dve skupiny podľa toho, či k zániku záložného práva dochádza v dôsledku zániku zabezpečenej pohľadávky alebo záložné právo zaniká, no zabezpečená pohľadávka trvá naďalej.⁸⁷ Osobitným dôvodom zániku záložného práva je jeho výkon. Podľa nášho názoru môžeme v súvislosti so zánikom záložného práva rozlišovať aj to, či má dôvod zániku záložného práva obligačný alebo vecno-právny charakter alebo tiež to, či pri zániku záložného práva bol záložný veriteľ uspokojený (resp. uspokojený čiastočne) alebo nie.

2. Podľa ust. § 151md ods. 1 písm. a) OZ **záložné právo zaniká zánikom zabezpečenej pohľadávky**. Tento dôvod zániku záložného práva je odrazom jeho akcesorickej povahy, pričom k zániku záložného práva dochádza automaticky k okamihu, kedy zabezpečená pohľadávka zanikne. Nie je pri tom relevantné, akým spôsobom došlo k zániku zabezpečenej pohľadávky, a teda či zanikla splnením, resp. spôsobom nahrádzajúcim splnenie alebo iným spôsobom bez uspokojenia veriteľa.

Naopak, v prípade záložného práva k budúcej pohľadávke záložné právo zanikne, ak zabezpečovaná pohľadávka nevznikne. Ak je v individuálnom prípade nepochybné, že pohľadávka, ktorá mala byť záložným právom zabezpečená už ani vzniknúť nemôže, nemožno na záložné právo naďalej hľadiť ako na existujúce.⁸⁸ Akcesorita záložného práva však nie je v otázke jeho zániku absolútna. V tomto ohľade možno poukázať na ust. § 155 ods. 4 ZKR, v zmysle ktorého má veriteľ právo domáhať sa uspokojenia svojej pôvodnej pohľadávky z predmetu záložného práva aj vtedy, ak zabezpečená pohľadávka v dôsledku potvrdenia reštrukturalizačného plánu zanikla. V záujme ochrany zabezpečeného veriteľa môže k zániku tohto práva dôjsť len na základe výslovného súhlasu veriteľa, pričom samotný reštrukturalizačný plán ho tohto práva nemôže zbaviť.⁸⁹

3. Záložné právo zanikne, ak nastanú okolnosti vylučujúce jeho výkon. Vychádzajúc z ust. § 151md ods. 1 písm. b) OZ HZP **zanikne zánikom všetkých nehnuteľností, na ktoré sa vzťahuje**. HZP teda zanikne, ak nehnuteľnosť prestane byť vecou v právnom zmysle.⁹⁰ Pozemok predstavuje ideálny záloh, nakoľko jeho zánik už z povahy tejto veci reálne nemôže nastať. Iná je situácia pokiaľ je zálohom stavba, kedy k zániku záložného práva v dôsledku

⁸⁷ K tomu pozri napr.: FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 2. zväzok. 2. vyd. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 499 alebo PELECH, J. *Zástavní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 93.

⁸⁸ VYMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 408.

⁸⁹ K tomu pozri: ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. BECK, 2019, s. 1077.

⁹⁰ Pri zákonom záložnom práva vlastníkov bytov a nebytových priestorov podľa ust. § 15 ods. 1 ZVB ide o jediný možný spôsob jeho zániku.

neuplatňovania zásady *superficies solo cedit* v slovenskom právnom poriadku dôjde vtedy, keď sa táto stavba odstráni z pozemku, a to aj v prípade, že sa na jej mieste postaví nová stavba. Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 20 Cdo 931/1999: „*Nadzemná stavba zaniká a prestáva byť vecou v právnom zmysle vtedy, ak už nie je zrejmé dispozičné riešenie prvého nadzemného podlažia pôvodnej stavby, tj. spravidla deštrukciou obvodového muriva pod úroveň stropu nad prvým podlažím (obvykle pri súčasnom odstránení muriva priečok).*“⁹¹ Z toho logicky vyplýva, že pokiaľ pôvodná stavba pri stavebných úpravách nezanikla, potom platí, že všetko, čo k nej v dôsledku týchto úprav prirastie je súčasťou pôvodnej stavby v zmysle ust. § 120 ods. 1 OZ.

Rozdelenie nehnuteľnosti zánik HZP nespôsobuje a z hľadiska existencie a rozsahu trvá aj naďalej na každej novovzniknutej nehnuteľnosti.

4. Záložné právo ďalej podľa ust. § 151md ods. 1 písm. c) OZ rovnako ako pri iných právach **zanikne, ak sa ho záložný veriteľ vzdá**. Platný Občiansky zákonník pre tento spôsob zániku nepredpisuje osobitnú formu.⁹² Podľa všeobecnej právnej úpravy vzdania sa práva obsiahnutej v ust. § 574 ods. 1 OZ, je pre tento spôsob zániku záväzku predpísaná forma písomnej dohody medzi veriteľom a dlžníkom. Podľa nášho názoru ide v tomto prípade o dohodu medzi záložným veriteľom a záložným dlžníkom, teda osobou, ktorá so záložným veriteľom uzatvárala záložnú zmluvu. Pomerne často sa však možno stretnúť s názorom, že vzdanie sa záložného práva môže mať charakter jednostranného vyhlásenia záložného veriteľa.⁹³ Z Katastrálneho bulletinu č. 5/2003 vyplýva, že v súlade s týmto názorom postupuje aj okresný úrad, nakoľko v odpovedi na otázku č. 5 sa uvádza, že ak záložné právo zaniká vzdaním sa záložného práva veriteľom, je prílohou návrhu na výmaz záložného práva záznamom vyhlásenie veriteľa o vzdaní sa práva. Tento postup nepovažujeme za správny nakoľko Občiansky zákonník pre vzdanie sa práva výslovne predpisuje formu písomnej dohody, nakoľko s dlžníkovou povinnosťou splniť dlh vyplývajúci zo záväzku je previazané aj jeho právo tento dlh, ku ktorému sa zaviazal, splniť.⁹⁴ Inak povedané, ak záložný dlžník so

⁹¹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 28. februára 2001, sp. zn. 20 Cdo 931/1999.

⁹² Podľa ust. § 151g ods. 1 *in fine* OZ v znení účinnom do 31. decembra 2002 sa pre účinné vzdanie sa záložného práva veriteľom vyžadovala forma notárskej zápisnice.

⁹³ I. Fekete však uvádza, že zánik záložného práva nastane v okamihu, keď prejav záložného veriteľa dôjde k záložnému dlžníkovi, z čoho možno vyvodiť, že podľa tohto autora ide o jednostranný právny úkon. Ďalej však dodáva, že ak však zabezpečenie poskytla tretia osoba, je potrebný jej súhlas. In FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 2. zväzok. 2. vyd. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 503.

⁹⁴ Navrhovaná novela OZ navrhuje ponechať konsenzuálny základ inštitútu vzdania sa práva, avšak s tým, že súhlas dlžníka sa prezumuje, pokiaľ dlžník neprejaví svoj nesúhlas bez zbytočného odkladu po tom, čo mu dôjde prejav vôle veriteľa vzdať sa práva (§ 770 NNOZ). K navrhovanej novele bližšie pozri: BIROŠÍK, S.: Vzdanie sa práva a odpustenie dlhu v zmysle novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka. In *Notitiae Novae Facultatis*

vzdaním sa záložného práva záložným veriteľom nesúhlasí, nedôjde k právnym účinkom vo forme zániku záväzku.⁹⁵ Nie je vylúčené, aby sa záložný veriteľ vzdal len časti záložného práva (napr. ohľadom vymedzenej časti zabezpečenej istiny alebo ohľadom niektorej z nehnuteľností pokiaľ ide o simultánne záložné právo).

5. Trvanie záložného práva môže byť v záložnej zmluve časovo obmedzené, a preto v zmysle ust. § 151md ods. 1 písm. d) OZ, **záložné právo zanikne uplynutím času, na ktorý bolo zriadené.**

6. Spôsoby zániku záložného práva zakotvené v **ust. § 151md ods. 1 písm. e) a f) nie sú aplikovateľné pre záložné právo, ktorého predmetom je nehnuteľnosť.** V prípade druhého z menovaných to výslovne konštatoval aj Najvyšší súd SR, ktorý v rozhodnutí sp. zn. 6 MCdo 10/2013 uviedol, že úvaha odvolacieho súdu trpí vnútorným logickým rozporom, lebo záložné právo, ak zálohom je nehnuteľnosť, nemôže na jednej strane pôsobiť voči nadobúdateľovi zálohu (§ 151h ods. 4 OZ) a zároveň zaniknúť [§ 151md ods. 1 písm. f) OZ], a teda voči nadobúdateľovi nepôsobiť.⁹⁶ V tomto prípade odvolací súd nesprávne vyložil ustanovenie § 151md ods. 1 písm. f) OZ tak, že v prípade dobromyseľnosti nadobúdateľa zálohu sa zánik záložného práva nevylučuje ani vtedy, ak záložné právo vzniká registráciou v katastri nehnuteľností ako osobitnom registri, pretože zákonodarca pri zániku záložného práva striktné nerozlíšil a osobitne neupravil situáciu ohľadom záložných práv registrovaných v osobitnom registri tak, ako to urobil v rámci úpravy § 151h ods. 3 OZ. Zánik záložného práva zakotvený v ust. § 151md ods. 1 písm. f) OZ je však odrazom výnimiek stanovených v § 151h ods. 3 OZ, pri ktorých záložné právo neprechádza na nadobúdateľa zálohu, a ktorých aplikáciu na HZP vylučuje ust. § 151h ods. 4 OZ. V opačnom prípade by bolo ust. § 151h ods. 4 OZ bez akéhokoľvek významu.

7. Ďalší spôsob zániku záložného práva reflektuje výnimku z vecno-právneho charakteru záložného práva obsiahnutú v ust. § 151h ods. 1 OZ, keď podľa ust. § 151md ods. 1 písm. g) OZ **záložné právo zanikne, ak záložca previedol záloh a záložná zmluva určuje, že záložca môže záloh alebo jeho časť previesť bez zaťaženia záložným právom.** V takomto prípade HZP zanikne prevodom zaťaženej nehnuteľnosti na tretiu osobu (HZP teda zaniká vkladom vlastníckeho práva tejto tretej osoby k predmetnej nehnuteľnosti do katastra nehnuteľností).

Juridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, roč. 24, 2020, s. 12-19.

⁹⁵ K tomu porovnaj: ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 451-880.* Praha: C.H.BECK, 2015, s. 2025.

⁹⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 21. decembra 2015, sp. zn. 6 MCdo 10/2013.

8. Ust. § 151md ods. 1 písm. h) OZ výslovne umožňuje, aby si účastníci záložnej zmluvy **dojednali aj iný spôsob zániku záložného práva**. Podľa nášho názoru si strany môžu napr. dojsť do dohody, že záložné právo zanikne, ak záložný dlžník zloží záložnému veriteľovi určitú sumu zodpovedajúcu rozsahu, v akom záložné právo zaťažuje danú nehnuteľnosť.⁹⁷ V zmysle rozhodnutia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 ObdoV 3/2019, pokiaľ došlo k čiastočnému splneniu obchodného záväzku získaním výťažku z výkonu záložného práva, dlžník nemá právo voľby podľa ust. § 330 ods. 1 a 2 OBZ a veriteľ je povinný takto získané plnenie, ak nie je v záložnej zmluve dohodnuté inak, započítať najprv na príslušenstvo zabezpečenej pohľadávky a až následne na jej istinu.⁹⁸ Záložné právo zanikne tiež spôsobom vyplývajúcim z osobitného predpisu. Napr. vychádzajúc z ust. § 167 ods. 3 EP je osobitným spôsobom zániku HZP zastavenie exekúcie.

9. Napokon, v zmysle ust. § 151md ods. 1 písm. i) OZ, záložné právo **zanikne, ak sa vykonalo bez ohľadu na rozsah uspokojenia veriteľa**. Tento dôvod zániku záložného práva bol do Občianskeho zákonníka výslovne doplnený zákonom č. 568/2007 Z. z. s účinnosťou od 1. januára 2008. V dôvodovej správe bolo toto doplnenie odôvodnené tým, že v praxi boli zaznamenané prípady, že okresný úrad nechcel (odmietol) vymazať záložné právo aj napriek tomu, že bolo vykonané, a to len z dôvodu, že nebola uhradená celá pohľadávka záložného veriteľa.

10. Právna konštrukcia zániku záložného práva je podľa **českej právnej úpravy** (§ 1376 a nasl. ČOZ) obdobná, len s minimálnymi odchýlkami, ako napr. odlišná forma vzdania sa záložného práva na základe jednostranného právneho úkonu alebo navyše je ako jeden zo spôsobov zániku záložného práva výslovne vymedzené aj zloženie ceny založenej veci záložcom alebo záložným dlžníkom záložnému veriteľovi.

Normatívny konštrukt zániku hypotéky je v prípade **estónskej právnej úpravy** odlišný. Na zánik hypotéky sa v zmysle ust. § 330 ZMP vyžaduje notársky overený súhlas vlastníka nehnuteľnosti, ktorý sa udelí oddeleniu katastra nehnuteľností alebo záložnému veriteľovi. Tento súhlas nie je možné vziať späť. V zmysle § 329 ZMP totiž, ak záložný veriteľ uvoľní hypotéku, nadobúda ju vlastník zaťaženej nehnuteľnosti. Pre toto uvoľnenie sa vyžaduje zápis v katastri nehnuteľností, ktorý sa uskutoční na základe notársky overenej žiadosti záložného veriteľa.

⁹⁷ K tomu porovnaj dôvod zániku záložného práva podľa ust. § 170 ods. 1 písm. e) ČOZ, podľa ktorého záložné právo zanikne, ak záložný dlžník alebo záložca zloží záložnému veriteľovi obvyklú celú zálohu.

⁹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 27. februára 2020, sp. zn. 1 ObdoV 3/2019.

4.2. Premlčanie práva na výkon hypotekárneho záložného práva

1. Zásada *vigilantibus iura scripta sunt* sa ako základná súkromnoprávna zásada uplatňuje aj v súvislosti so záložným právom. Vzhľadom k tomu, že v prípade HZP je zálohom nehnuteľnosť možno predpokladať, že zabezpečená pohľadávka má vyššiu hodnotu a veriteľ bude vyvíjať aktívny prístup k uplatňovaniu svojich nárokov.

Hoci sú prípady **premlčania práva na výkon HZP** zriedkavé, v aplikačno-právnej praxi sa s nimi možno stretnúť. Z dikcie ust. § 100 ods. 2 *in fine* OZ je *a contrario* možné vyvodiť, že záložné právo podlieha premlčaniu. Hoci je „premlčanie záložného práva“ zaužívaným spojením, ktoré sa používa aj v judikatúre súdov,⁹⁹ v záujme terminologickej korektnosti budeme v ďalšom výklade používať spojenie „právo na výkon záložného práva“, resp. „právo na výkon HZP“. Súhlasíme totiž s názorom viacerých teoretikov, že záložné právo ako také premlčateľné nie je, pretože je vecným právom, na ktorom sa nemá čo premlčať.¹⁰⁰ Premlčanie záložného práva nie je pojmovovo možné, pretože zo samotného záložného práva nevyplýva povinnosť nejakého plnenia, a preto ide zo strany zákonodarcu o hrubú terminologickú nepresnosť. Premlčať sa môže len právo záložného veriteľa domáhať sa uspokojenia zo zálohu, resp. právo na výkon záložného práva, nakoľko ide o majetkové právo, ktoré umožňuje realizáciu uhradzovacej funkcie záložného práva. Tieto závery potvrdzuje aj znenie navrhovanej novely OZ, ktorá v § 105 upravuje „premlčanie nárokov zo záložného a zádržného práva“, a nie premlčanie záložného práva.¹⁰¹ Navrhovaná dôvodová správa k tomu uvádza, že z hľadiska premlčania spočíva podstata nároku zo záložného práva v práve záložného veriteľa domáhať sa od záložného dlžníka strpenia výkonu záložného práva.¹⁰²

S uvedeným súvisí aj začiatok plynutia premlčacej doby, ktorá v prípade práva na výkon záložného práva začína plynúť odo dňa, kedy sa toto právo mohlo vykonať po prvý raz.¹⁰³ Právo na výkon záložného práva mohlo byť po prvý raz vykonané dňom nasledujúcim po dni, ktorým márne uplynula lehota splatnosti zabezpečenej pohľadávky.¹⁰⁴ Preto môžeme začiatok plynutia premlčacej doby pri HZP spájať s okamihom, kedy sa právo stáva *actio nata*. Ak však záložné

⁹⁹ K tomu pozri napr.: Nález Ústavného súdu SR z 8. decembra 2011, sp. zn. II. ÚS 250/2011 alebo Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 19. decembra 2017, sp. zn. 1Obdo 22/2017.

¹⁰⁰ K tomu pozri napr. VÝMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 437 alebo ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 - 450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 679.

¹⁰¹ Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>. [cit. 11.04.2021]

¹⁰² Tamže.

¹⁰³ § 101 OZ.

¹⁰⁴ K tomu pozri napr.: Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 25. apríla 2007, sp. zn. 21 Cdo 1918/2005.

právo vzniklo až po splatnosti pohľadávky, premlčacia doba začína plynúť zároveň so vznikom záložného práva.

Právo na výkon HZP sa premlčuje vo všeobecnej trojročnej premlčacej dobe (§ 101 OZ) a ak zabezpečuje pohľadávku spojenú s dlhopismi z obchodného záväzku tak vo všeobecnej štvorročnej premlčacej dobe (§ 397 OBZ). Dĺžku premlčacej doby však determinuje aj pravidlo obsiahnuté v ust. § 100 ods. 2 *in fine* OZ, podľa ktorého sa **záložné práva nepremľujú skôr, než zabezpečená pohľadávka**. Zákonodarca týmto ustanovením zdôrazňuje akcesorickú povahu záložného práva. Z uvedeného možno odvodiť, že zabezpečená pohľadávka a právo na výkon záložného práva sa premlčujú samostatne, aj keď beh ich premlčacích dôb spolu súvisí.¹⁰⁵

Z toho vyplýva, že ak je právo na výkon záložného práva už premlčané, prípadné uznanie už premlčaného dlhu obligáčnym dlžníkom vyvoláva účinky len vo vzťahu k zabezpečenej pohľadávke, a nie aj vo vzťahu k záložnému právu. Status záložného práva, z ktorého nárok je už premlčaný sa nemôže meniť len v dôsledku uznania dlhu zo zabezpečenej pohľadávky a k takejto zmene by bolo potrebné aj individuálne uznanie dlhu (resp. záväzku podľa obchodnoprávnej terminológie) zo záložného práva.¹⁰⁶ O. Ovečková konštatuje, že aplikácia pravidla zakotveného v ust. § 100 ods. 2 *in fine* OZ nie je bezproblémová, nakoľko sa vedie spor ohľadom toho, či sa má zakotvené pravidlo vzťahovať aj na situáciu, keď sú záložca a obligáčny dlžník rozdielnymi osobami.¹⁰⁷ Podľa nášho názoru z dikcie Občianskeho zákonníka nevyplýva, že by sa pri aplikovaní pravidla malo rozlišovať, či záložca je alebo nie je zároveň aj dlžníkom zabezpečovanej pohľadávky, pričom na odklon od gramatického výkladu ustanovenia nevidíme žiaden dôvod.

Akcesorita záložného práva však pri otázke premlčania nie je absolútna, pretože vychádzajúc z ust. § 151j ods. 2 OZ, ak dlh zodpovedajúci zabezpečenej pohľadávke nebol riadne a včas splnený, záložný veriteľ sa môže uspokojiť zo zálohu aj vtedy, keď zabezpečená pohľadávka je premlčaná. Občiansky zákonník tak výslovne aprobuje možnosť realizácie záložného práva aj po premlčaní zabezpečenej pohľadávky, samozrejme len za predpokladu, že nárok zo záložného práva stále existuje. V takejto situácii by sa síce obligáčny dlžník námietkou premlčania ubránil žalobe veriteľa na plnenie, avšak záložca by sa námietkou premlčania voči vymáhajúcemu záložnému veriteľovi ubrániť nemohol.

¹⁰⁵ VYMAZAL, L. *Základné právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 438.

¹⁰⁶ K tomu pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 31. mája 2011, sp. zn. 29 Cdo 1053/2009.

¹⁰⁷ OVEČKOVÁ, O. *Premľanie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 130.

Ak je právo na výkon záložného práva premlčané, môže byť realizácia záložného práva odvrátená vnesením námietky premlčania.¹⁰⁸ Dovoľat' sa premlčania môže v tomto prípade len záložca, teda len ten, kto je vlastníkom zálohu a kto môže byť výkonom záložného práva priamo dotknutý.¹⁰⁹ Podľa M. Tomašoviča môže záložca námietku premlčania relevantne vzniesť aj v rámci extrajudiciálneho výkonu záložného práva, pričom však zároveň uvádza, že z jazykového znenia ust. § 100 ods. 1 OZ vyplýva, že námietku premlčania možno vzniesť, ak záložný veriteľ proti záložcovi vedie súdne alebo exekučné konanie.¹¹⁰ Podľa dikcie tohto ustanovenia totiž na námietku premlčania prihliadne súd. Prikláňame sa však k názoru M. Valachoviča, podľa ktorého pri mimosúdnom výkone záložného práva nie je možnosť vnesenia námietky premlčania.¹¹¹ Aj samotný zákonodarca pritom spomína nemožnosť účinne vzniesť námietku premlčania na dobrovoľnej dražbe.¹¹²

Česká právna úprava je obdobná. Zaujímavosťou je, že český zákonodarca v rámci nedávnej rekonštrukcie nevyužil priestor pre špecifikovanie terminológie, keď v § 615 ČOZ rovnako ako predchádzajúca právna úprava reglementuje „promlčení zástavního práva“, pričom v dôvodovej správe sa výslovne uvádza, že samotné záložné právo ako právo majetkové premlčaniu podlieha. Rozdiel v prípade HZP spočíva v dĺžke premlčacej doby, ktorá je 10 ročná, ako pri každom práve, ktoré sa zapisuje do verejného zoznamu.¹¹³ V súvislosti s posilnením autonómie vôle zároveň český Občiansky zákonník upustil od kogentnosti ustanovení o premlčaní a zmluvným stranám umožňuje dojednať si v rámci vymedzených pravidiel odlišnú dĺžku premlčacej doby.¹¹⁴

¹⁰⁸ Keďže sa právo na výkon záložného práva nepremlčuje pred premlčaním zabezpečenej pohľadávky, v momente ako hovoríme o premlčaní práva na výkon záložného práva, je premlčanou už aj samotná zabezpečovaná pohľadávka.

¹⁰⁹ Nález Ústavného súdu SR z 8. decembra 2011, sp. zn. II. ÚS 250/2011.

¹¹⁰ TOMAŠOVIČ, M. In ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450*. Praha: C.H.BECK, 2015, s. 1206.

¹¹¹ VALACHOVIČ, M. – PERDÍK, M. Niekoľko poznámok k výkonu záložného práva a jeho premlčaniu (2. časť). In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 25, č. 1-2, 2019, s. 15.

¹¹² K tomu pozri dôvodovú správu k čl. IV bod. I Návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online] Dostupné na internete: https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy?p_p_id=processDetail_WAR_portlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column2&p_p_col_count=1&processDetail_WAR_portlet&startact=1560150856000&processDetail_WAR_portlet&idact=10&processDetail_WAR_portlet&action=files&processDetail_WAR_portlet&ci_sloLP=LP%2F2019%2F460 [cit. 11.04.2021]

¹¹³ § 631 ČOZ.

¹¹⁴ V zmysle týchto pravidiel obsiahnutých v § 630 ods. 1 a 2 ČOZ, je minimálna dĺžka premlčacej doby 1 rok a maximálna 15 rokov. Zároveň však kratšia alebo dlhšia premlčacia doba nesmie byť v neprospech slabšej strany, v opačnom prípade sa takéto dojednanie neprihliada. Na dojednanie o kratšej premlčacej dobe sa neprihliada tiež vtedy, ak ide o právo na plnenie vyplývajúce z ujmy na slobode, živote alebo zdraví alebo o právo vzniknuté z úmyselného porušenia povinnosti.

2. V súvislosti s premlčaním práva na výkon HZP je najproblematickejším bodom **otázka výmazu HZP z katastra nehnuteľností**, preto jej budeme venovať väčší priestor. U HZP, keďže sa ako špecifický druh záložného práva zapisuje do katastra nehnuteľností, je v súvislosti s premlčaním potrebné rozlišovať dva aspekty. Prvým aspektom je dovolanie sa premlčania pred súdom, v dôsledku čoho nemôže byť právo priznané. Druhým je evidencia HZP v katastri nehnuteľností, ktorá je na uplatnení námietky premlčania nezávislá. *Právo na výkon záložného práva premlčaním nezaniká a naďalej existuje, preto nie je daný dôvod na jeho výmaz, nakoľko výmaz sa uskutočňuje len u zaniknutých práv. Vyplýva to nielen z povahy inštitútu premlčania, ale tiež z ust. § 151md ods. 1 OZ, ktorý vymenúva špecifické dôvody zániku záložného práva.*

Keďže sa však HZP zapisuje do katastra nehnuteľností, výrazne obmedzuje záložcu v dispozícii s nehnuteľnosťou, a to aj napriek tomu, že pred súdom úspešne vzniesol námietku premlčania.¹¹⁵ Obmedzenie sa pritom netýka len scudzenia nehnuteľnosti, ale aj jej opätovného zataženia, a to najmä v prospech banky, ktorej podmienkou pre poskytnutie hypotekárneho úveru je založenie nezaťaženej nehnuteľnosti. Dôvodne sa preto možno pýtať, či je záložca za takéhoto stavu oprávnený dosiahnuť výmaz HZP z katastra nehnuteľností a akým spôsobom. Hoci premlčaním právo na výkon HZP nezaniká, stále je tu aspekt primeranosti a právnej istoty (najmä pokiaľ ide o záložcu, ktorý nie je obligačným dlžníkom) v súvislosti s otázkou, či má záložca znášať dôsledky veriteľovej nečinnosti, a teda či je daný legitímny dôvod časovo neobmedzeného trvania zápisu HZP v katastri nehnuteľností, ktoré v sebe už neobsahuje nárok na jeho výkon, nakoľko pretrvávanie takéhoto zápisu nepochybne deformuje trh s nehnuteľnosťami.

V Občianskom zákonníku absentuje ustanovenie, ktoré by takúto situáciu riešilo. Naproti tomu český Občiansky zákonník zakotvil ustanovenie § 618, podľa ktorého: „Ak sa premlčí právo zapísané vo verejnom zozname alebo v registri zálohov, vymaže z neho premlčané právo ten, kto ho vedie, na návrh osoby, ktorá má na výmaze právny záujem.“ Toto ustanovenie priamo umožňuje vymazať nezaniknuté právo.¹¹⁶ L. Vymazal, k tomu uvádza, že hoci toto riešenie umožňujúce vymazať nezaniknuté právo nie je formálne úplne korektné, iné hľadiská (spoločensky relevantnejšie) takýto postup ospravedlňujú.¹¹⁷ V dôvodovej správe k ČOZ sa pritom uvádza: „Pre prípad premlčania takéhoto práva (práva, ktoré sa zapisuje do

¹¹⁵ K tomu pozri napr.: LASÁK, J. – VYHNÁNEK, L. Nesnesiteľná ťažkosť existencie promlčených zástavných práv aneb prví pokus o výkrik. In *Právní rozhledy*, 2008, č. 1, s. 22-27 a z judikatúry Nález Ústavného súdu ČR z 11. novembra 2008, sp. zn. II.ÚS 1148/07.

¹¹⁶ Okrem prípadu kedy premlčanie potvrdí priamo záložný veriteľ, bude týmto podkladom súdne rozhodnutie.

¹¹⁷ VYMAZAL, L. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 443.

verejného zoznamu, pozn. autorky) sa zakladá osobe, ktorá na tom má právny záujem, právo domáhať sa, aby bolo premlčané právo z verejného registra vymazané. Ak ide o právo, ktorého vznik je viazaný na zápis do verejného registra, výmazom z verejného registra zanikne.“ Tvrdenie, že výmazom z verejného registra záložné právo zanikne nemá zákonnú oporu. Toto právo v zásade existuje aj naďalej, avšak v tomto prípade ide len o otázku na akademickú debatu, ktorá je viac-menej bezpredmetná, keďže na opätovné zapísanie do verejného registra by bolo potrebné rozhodnutie o tom, že tu takéto právo je. Keďže sa pre túto žalobu vyžaduje naliehavý právny záujem, pričom právo na výkon záložného práva je už premlčané, záložný veriteľ by naliehavý právny nepreukázal.

Zaujímavosťou však je, že už ABGB mal takúto situáciu na pamäti, keď v § 1499 normoval: „...keď prejde čas premlčania, môže zaviazaný žiadať o výmaz svojho záväzku, zapísaného do verejných kníh, alebo domáhať sa prehlásenia, že právo dosiaľ priznané oprávnenému a listiny o ňom vydané nemajú platnosť.“¹¹⁸ Inštitút premlčania mal v tom období v zásade rovnaký konštrukt a premlčaním právo nezankovalo.¹¹⁹

3. *Lege artis* prichádza do úvahy len jeden spôsob výmazu premlčaného HZP, a to prostredníctvom inštitútu vzdania sa záložného práva. Právna úprava záložnému veriteľovi umožňuje, aby sa záložného práva vzdal, čo v zmysle ust. § 151md ods. 1 písm. c) OZ predstavuje osobitný dôvod zániku záložného práva. Spornosť dosiahnutia výmazu HZP sa preto týka len situácie, kedy veriteľ nie je ochotný spraviť úkon smerujúci k výmazu. Nemožno však zrejme očakávať, že záložný veriteľ bude smerom k výmazu záložného práva vyvíjať potrebnú činnosť. Ak záložca vznesie námietku premlčania práva na výkon HZP, záložný veriteľ sa už nemôže domáhať uspokojenia zo zálohu, avšak záložné právo zostáva aj naďalej zapísané v katastri nehnuteľností. Má však pretrvávajúce tohto zápisu zmysel, ak HZP už voči záložcovi nemožno realizovať? Táto situácia pripomína akýsi *circulus vitiosus a právna doktrína* nie je jednotná v odpovedi na otázku, či je možné aj bez normatívnej platformy vymazať z katastra nehnuteľností HZP, ktoré už neobsahuje nárok na jeho výkon.

V tejto súvislosti sa hovorí o možnosti aplikovania tzv. „určovacej žaloby“ podľa ust. § 137 písm. c) CSP. Určovaciu žalobu možno použiť vtedy, ak sa má rozhodnúť o určení, či tu právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem. Problém však nastáva ohľadom

¹¹⁸ E. Tilsch k tomu uviedol: „Vlastník, ktorý tvrdí premlčanie, musí, ak sa chce zachrániť proti dôsledkom princípu publicity, veriteľa zapísaného žalovať o výmaz a môže žalobu dať poznamenať.“ In TILSCH, E. *Právo zástavní*. Praha: Všehrd, 1911, s. 77.

¹¹⁹ K tomu pozri § 1451 ABGB.

toho, že keďže HZP, ktorého právo na výkon je premlčané, naďalej ako vecné právo existuje, petit žaloby na určenie neexistencie HZP nemá hmotnoprávnu oporu v zákone.

Aj napriek tomu Najvyšší súd ČR v prelomovom rozhodnutí sp. zn. 21Cdo 2185/2009 judikoval, že: „Záložný dlžník sa môže brániť proti právu záložného veriteľa na uspokojenie zabezpečenej pohľadávky z výťažku speňaženia zálohu nielen (zákonom predpísanou) obranou proti návrhu záložného veriteľa na speňaženie zálohu, ale tiež prostredníctvom žaloby o určenie, že tu záložné právo nie je (napr. určením, že vec nie zatažená záložným právom), ak je na takom určení naliehavý právny záujem [§ 80 písm.c) o.s.ř.] [dnešné ust. § 137 písm. c) CSP, pozn. autorky].“¹²⁰

V tomto prípade Najvyšší súd ČR rozhodoval ako dovolací súd a zrušil rozhodnutie Krajského súdu v Brne a vec mu vrátil na ďalšie konanie. Krajský súd v Brne sa totiž stotožnil s názorom Okresného súdu v Žďári nad Sázavou, ohľadom toho, že premlčanie záložného práva alebo premlčanie zabezpečenej pohľadávky nemôže byť dôvodom zániku záložného práva, keď "vznesenie námietky premlčania môže mať význam v konaní o žalobe na plnenie povinnosti, nie však v určovacej žalobe" a premlčané právo veriteľa "ani po zamietavom právoplatnom rozhodnutí súdu nezaniká" a je "oslabené o tzv. nárok a jedná sa o tzv. naturálne právo".¹²¹

Najvyšší súd ČR však *naproti tomu* uviedol, že aj keď vo všeobecnosti premlčané právo pretrváva ako tzv. naturálna obligácia, nemožno takýto záver vzťahnúť aj na záložné právo. Ak záložca dôvodne namietol premlčanie záložného práva, nemožno tu úspešne vyvodzovať tzv. naturálnu obligáciu, spočívajúcu v možnosti uspokojenia zabezpečenej pohľadávky z výťažku speňaženia zálohu. Ďalej pokračoval, že speňaženie zálohu na návrh záložného veriteľa tu už viac nemôže byť realizované a dobrovoľné splnenie práva (nároku) na uspokojenie zabezpečenej pohľadávky z výťažku speňaženia zálohu záložným dlžníkom nie je pojmovo možné; k prijatiu „premlčaného dlhu“ teda v tomto prípade, na rozdiel od záväzkových právnych vzťahov, už z povahy veci dôjsť nemôže.

Domnievame sa však, že sa tu prejavuje terminologický problém, ktorý spomíname vyššie. V krátkosti pripomenieme, že tak Občiansky zákonník, ako aj český Občiansky zákonník, používajú spojenie „premlčanie záložného práva“. *Vecné práva sa vo všeobecnosti nepremľujú, čo sa týka aj záložného práva ako vecného práva k cudzej veci.*¹²² *Pripúšťa sa*

¹²⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 21. decembra 2010, sp. zn. 21 Cdo 2185/2009.

¹²¹ Rozsudok Okresného súdu Žďár nad Sázavou, sp. zn. 11 C 217/2005.

¹²² FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 1. zväzok. 3. aktualizované vyd. Žilina: Eurokódex, 2017, s. 867.

však premlčanie nárokov, ktoré sa vecných práv k cudzej veci týkajú. Preto v súvislosti so záložným právom nemôžeme hovoriť, že samo o sebe pretrváva v podobe naturálnej obligácie. V podobe naturálnej obligácie po premlčaní pretrváva len právo na výkon záložného práva.

Citované rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR však spomína len premlčanie záložného práva a skutočne správne konštatuje, že záložné právo nemôže existovať vo forme naturálnej obligácie, avšak nevyjadruje sa k právu na výkon záložného práva, ktoré ďalej v oslabenej podobe pretrváva. Hoci možno predmetnému rozhodnutiu kvitovať, že sa snaží vyriešiť nespravodlivosť spočívajúcu v pretrvávaní zápisu záložného práva v katastri nehnuteľností aj po uplynutí premlčacej doby, nesprávne vyhodnocuje právny stav, keďže právo na výkon záložného premlčaním nezaniká. Preto jeho odôvodnenie nepovažujeme za spôsobilé zdôvodniť prípustnosť žaloby o určenie, že tu záložné právo nie je.¹²³

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR však prevzali aj slovenské súdy, pričom ako príklad uvádzame rozhodnutie Krajského súdu Trnava sp. zn. 23Co 55/2016.¹²⁴ V danom prípade krajský súd potvrdil rozhodnutie Okresného súdu Galanta ktorý rozhodol, že nehnuteľnosti nie sú zaťažené záložným právom v prospech žalovaného, nakoľko dospel k záveru, že od žalobkyne nie je možné spravodlivo požadovať, aby naďalej strpela existenciu záložného práva.¹²⁵ Vychádzal z toho, že záložné právo ako také síce existuje, avšak vzhľadom na to, že je premlčané, žalovaný ho nemôže vykonať, a teda sa nemôže domôcť uspokojenia svojej pohľadávky speňažením zálohu. Podľa okresného súdu žalobkyňa osvedčila existenciu naliehavého právneho záujmu na svojej určovacej žalobe, a to z dôvodu, že súdne rozhodnutie je vzhľadom na súčasné právne postavenie žalobkyne jediným prostriedkom právnej nápravy. Okresný súd v odôvodnení ďalej uviedol, že povinnosťou súdu je poskytnutie právnej ochrany oprávneným právam a povinnostiam, pričom musí interpretovať a aplikovať právo nielen z pohľadu jeho gramatického obsahu, pretože súd nie je absolútne viazaný doslovným znením zákonných ustanovení, naopak je súd povinný tieto zákonné ustanovenia aplikovať aj s prihliadnutím na ich účel, pričom v prípadoch keď to účel zákona vyžaduje, je súd dokonca povinný sa odchýliť od obsahu právnych noriem, ktorý sa javí iba z ich jednoduchého gramatického výkladu.¹²⁶ Okresný súd sa o rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR vôbec neopieral, avšak krajský súd ako odvolací súd naň proaktívne vo svojom odôvodnení odkázal.

¹²³ Toto rozhodnutie bolo čiastočne podrobené kritike (hoci s použitím inej argumentácie) aj zo strany českej právnej doktríny TINTĚRA, T. Otazníky nad promlčením zástavného práva. In *Právní fórum*, 2012, č. 8., s. 336.

¹²⁴ Rozsudok Krajského súdu Trnava zo 17. júla 2017, sp. zn. 23Co 55/2016.

¹²⁵ Rozsudok Okresného súdu Galanta z 20. októbra 2015, sp. zn. 15C 282/2015.

¹²⁶ K tejto argumentácii porovnaj napr. rozhodnutia Nález Ústavného súdu SR zo 7. októbra 2015, sp. zn. I. ÚS 192/2015 a Nález Ústavného súdu SR z 27 septembra 2011, sp. zn. III. ÚS 271/2011.

Podľa nášho názoru, odôvodnenie pre vyhovenie určovacej žalobe poňal teoreticky správnejšie okresný súd než Najvyšší súd ČR, resp. krajský súd v časti, v ktorej na rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR odkázal. Okresný súd dal odporcovi za pravdu, že v prípade zániku záložného práva zákon ustanovuje jeho konkrétne dôvody a zároveň priznal, že zákon nerieši právnu situáciu, ktorá je podstatou prejednávaného sporu. Okresný súd teda priznal absenciu právnej úpravy pre vyriešenie situácie pretrvávajúceho zápisu, ktorú vyriešil prostredníctvom tzv. sudcovskej tvorby práva, resp. sudcovského aktivizmu.

Dotváranie práva prichádza na rad tam, kde nepostačuje ani teleologický výklad práva. V tomto konkrétnom prípade však nešlo o tzv. zákonne imanentné dotváranie práva založené na použití princípu analógie, ale o zákon presahujúce dotváranie práva.¹²⁷ Pri vyplnení medzery v práve sa tu totiž použil tzv. externý princíp, ktorým je odvolávanie sa na spravodlivosť.¹²⁸ Tu poukážeme aj na rozhodnutie Ústavného súdu SR, ktorý k nástrojom na vyplňanie medzier v zákone uviedol: „*Deje sa tak predovšetkým za pomoci analógie... Vylúčené však nie je ani odvolávanie sa na všeobecné princípy vlastné ústavnému poriadku, princípy spravodlivosti a pod.*“¹²⁹

J. Drgonec uvádza, že z hľadiska požiadavky právnej istoty je dôležité určiť pravidlá, ktorých sa súdna moc musí pri dotvorení zákona pridržať, aby nepoprela obsah a účel zákona.¹³⁰ Sudca musí predpokladať, že ak by vec prerokoval zákonodarca, právnu normu aplikovateľnú na daný prípad by vytvoril.¹³¹

4. Môžeme konštatovať, že vzhľadom na existenciu princípu zákazu odmietnutia spravodlivosti (zákaz *denegatio justitiae*)¹³², sudca na seba v každom prípade musí prebrať *ad hoc* úlohu zákonodarcu a právo dotvoriť.¹³³ Rovnako to bolo vyhodnotené aj v prejednávanej veci, kedy okresný súd dospel k záveru, že **od žalobkyne nie je možné spravodlivo požadovať, aby naďalej strpela existenciu záložného práva**, nakoľko existencia tohto práva

¹²⁷ Porovnaj: SCHLOSSER, H. Výklad v práve, aplikácia práva a sudcovská tvorba práva. In VEČEŘA, M. a kol. *Teória práva*. 3. vyd. Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2009, s. 197 - 198.

¹²⁸ K tomu porovnaj: BARAK, A. *Purposive interpretation in law*. Princeton: Princeton university press, 2005, s. 71-72.

¹²⁹ Nález Ústavného súdu SR z 3. septembra 2015, sp. zn. II. ÚS 46/2015.

¹³⁰ DRGONEC, J. Súdna tvorba práva ako prostriedok uplatnenia zákona, zabezpečenia spravodlivosti a právnej istoty. In *Justičná revue*, roč. 60, 2008, č. 5, s. 721.

¹³¹ KELSEN, H. *General Theory of Law and State*. Cambridge: Harvard University Press, 1949, s. 149.

¹³² K zásade pozri viac pozri napr.: SVÁK, J. *Denegatio iustitiae* (odmietnutie spravodlivosti). In *Justičná revue*, roč. 45, č. 6, 1993, s. 1-14.

¹³³ Porovnaj: čl. 2 ods. 1 a čl. 4 ods. 2 CSP.

sama osebe bez toho, aby niekedy v budúcnosti existovala reálna šanca na výkon tohto práva, bezdôvodne zasahuje do výkonu jej základných práv a slobôd.¹³⁴

Avšak vzhľadom k tomu, že petit žaloby na určenie neexistencie záložného práva nemá hmotnoprávnu ani procesnú oporu v zákone, ide v danom prípade o sudcovský aktivizmus, ktorý podľa nášho názoru, naopak, môže spôsobovať právnu neistotu. Pri aplikácii práva je totiž potrebné usilovať sa o rovnováhu medzi spravodlivosťou a právnou istotou. V danom prípade podľa nášho názoru nejde o typické dotváranie práva, pretože sudca ide nielen proti rigidnému textu zákona, ale zároveň popiera podstatu inštitútu premlčania.

Uvedomujeme si však, že zatiaľ iný spôsob pre vyriešenie nespravodlivej situácie záložcu neexistuje, a preto sa do doby prijatia náležitej právnej úpravy musíme zmieriť aj s takouto praxou, avšak použitie sudcovského aktivizmu musí byť v každom jednom prípade náležite odôvodnené. Legislatívne vákuum, ktoré v otázke premlčania nároku z HZP vzniklo, nemôže byť udržateľným spôsobom riešené prostredníctvom sudcovského aktivizmu. V zmysle súčasnej rozhodovacej praxe súdov nie je totiž aspekt spravodlivosti v rovnováhe so zachovaním účelu a obsahu inštitútu premlčania. Považujeme preto za nevyhnutné, aby bola čo najskôr prijatá právna úprava, ktorá by danú situáciu reflektovala. Premlčanie práva na výkon HZP nie je dôvodom zániku záložného práva, pričom právo na výkon HZP naďalej trvá ako naturálna obligácia. Absenciu právnej úpravy výstižne okomentoval P. Baudyš, ktorý doslova uviedol: „Dnešná koncepcia (...) núti súdy vedome klamať. Podľa tejto koncepcie musí súd vyhlásiť v mene republiky, že premlčané právo tu nie je, aj keď každý vie, že tu premlčané právo je, ale len v oslabenej forme.“¹³⁵

Považujeme však za potrebné uviesť aj rigidnejší názor M. Valachoviča a M. Perdíka, podľa ktorých rozhodnutie, ktorým by súd určil premlčanie výkonu záložného práva nie je *de lege lata* podkladom na výmaz premlčaného záložného práva z katastra nehnuteľností.¹³⁶ Uvádzajú, že za súčasnej právnej úpravy, jedinou ústavne konformnou interpretáciou tohto stavu je len tvrdenie, že na základe právoplatného rozhodnutia súdu, ktorým sa určí premlčanie výkonu záložného práva dôjde k zmene záložného práva, na základe čoho by mohol okresný

¹³⁴ Český autor P. Baudyš už v roku 2002 vyjadril názor, že súd k námietke premlčania uplatnenej v konaní o určenie existencie práva zapísaného v katastri nehnuteľností iste prihliadne a rozhodne, že tu premlčané právo doposiaľ zapísané v katastri nehnuteľností už nie je. Ďalej pokračuje, že na základe takéhoto súdneho rozhodnutia potom dosiahne výmazu premlčaného vecného práva z katastra nehnuteľností záznamom. In BAUDYŠ, A. Promlčení – oslabení nebo zánik práva? In *Právní rozhledy*, roč. 10, 2002, č. 7, s. 329.

¹³⁵ BAUDYŠ, A. Promlčení – oslabení nebo zánik práva? In *Právní rozhledy*, roč. 10, 2002, č. 7, s. 329.

¹³⁶ Pozri: Pozri: VALACHOVIČ, M. – PERDÍK, M. Niekoľko poznámok k výkonu záložného práva a jeho premlčaniu (2. časť). In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 25, č. 1-2, 2019, s. 17-18.

úrad do časti “C“ listu vlastníctva (t'archy) zapísať poznámku o tom, že výkon práva je vo vzťahu ku konkrétnej pohľadávke premlčaný.

Tento názor je zároveň v súlade s odpoveďou, ktorá bola poskytnutá v Katastrálnom bulletin č. 1/2016 k otázke č. 15, v zmysle ktorej z dôvodu, že premlčanie záložného práva nespôsobuje jeho zánik, možno rozsudok určujúci premlčanie záložného práva zapísať iba formou poznámky, ktorá informuje, že záložné právo je premlčané.

Pripravovaná rekodifikácia súkromného práva ponúka priestor k tomu, aby sa tento problém legislatívne upravil. *Navrhovaná novela OZ bola inšpirovaná českým Občianskym zákonníkom a tento problém rieši v ust. § 114h, podľa ktorého: „Ak je právo, z ktorého premlčaný nárok vyplýva, zapísané vo verejnom zozname alebo registri, možno ho vymazať na základe rozhodnutia súdu o tom, že tu takéto právo nie je.“¹³⁷ Dôvodová správa k tomu uvádza: „Napriek tomu, že dôvodne vznesenou námietkou premlčania nedochádza k reálnemu zániku práva ani premlčaného nároku, v záujme právnej istoty je povinná osoba oprávnená určovacou žalobou domáhať sa určenia, že záloh nie je záložným právom zatažený, na základe ktorého bude možný výmaz príslušného práva z verejného zoznamu alebo registra.“*

Rekodifikačnej komisii, ktorá stojí za navrhovanou novelou OZ kvitujeme, že sa tento vážny problém aplikačnej praxe snaží vyriešiť, avšak stále ide o nesystematický až protiústavný spôsob, kedy existujúce právo záložného veriteľa, ktorým disponuje, hoci aj s premlčaným nárokom, mení na prekludované právo. Navrhovanú úpravu vnímame len ako akýsi oporný bod, o ktorý sa súd síce bude môcť oprieť, naďalej však bude musieť rozhodovať v rozpore s podstatou inštitútu premlčania. Po prípadnej účinnosti navrhovanej novely OZ však na to aspoň bude mať zákonné splnomocnenie. Aby súd s čistým svedomím mohol rozhodnúť o tom, že tu záložné právo nie je, bolo by potrebné novelizovať aj ust. § 151md OZ, ktoré vypočítava špecifické dôvody zániku záložného práva. Ako možné riešenie sa nám v prípade záložného práva, uvedomujúc si, že sa vymyká modernému poňatiu konceptu premlčania, javí návrat ku koncepcii premlčania, ktorý slovenské súkromné právo poznalo pred prvou kodifikáciou občianskeho práva,¹³⁸ kedy sa rozlišovalo aj premlčanie, na základe ktorého právo zaniklo (*praescriptio extinctiva*).¹³⁹

¹³⁷ *Vzhľadom na korektnosť terminológie, ktorú navrhovaná novela OZ zavádza, by bolo vhodnejšie znenie „...že tu taký nárok nie je“. Podľa § 100 NNOZ totiž premlčaniu podlieha právo domáhať sa plnenia zo záväzku (nárok), k čomu dôvodová správa uvádza: „Na rozdiel od predchádzajúcej úpravy vychádza Občiansky zákonník zo všeobecne akceptovaného pravidla, že premlčaniu (resp. následkom plynutia času) nepodlieha subjektívne právo ako také, ale právny nárok.“*

¹³⁸ Zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník.

¹³⁹ FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 1. zväzok. 3. aktualizované vyd. Žilina: Eurokódex, 2017, s. 852

5. Výmaz hypotekárneho záložného práva

1. Pre vznik zmluvného HZP je konštitutívnou právnou skutočnosťou vklad do katastra nehnuteľností. Naproti tomu výmaz HZP z katastra nehnuteľností takéto hmotnoprávne účinky nemá, nakoľko, ako sme už vyššie uviedli, k zániku HZP dochádza priamo na základe vymedzených právnych skutočností a výmaz má len deklaratórny účinok. Najvyšší súd ČR v rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 4232/2019 konštatoval, že: „*Výmazom záložného práva z verejných evidencií sa dostáva publicity skutočnosti, že záložné právo zaniklo, (výmaz) sám o sebe však zánik záložného práva nespôsobuje.*“¹⁴⁰ Zánik HZP je potrebné zohľadniť v katastri nehnuteľností, a to za účelom, aby stav evidencie zodpovedal skutočnému právnemu stavu.¹⁴¹ Ak by sa však z katastra nehnuteľností vymazalo záložné právo bez toho, aby nastala niektorá z týchto právnych skutočností, výmaz nebude mať na existenciu záložného práva žiaden vplyv a toto bude trvať aj naďalej.¹⁴²

2. Základ právnej úpravy pre výmaz HZP z katastra nehnuteľností je obsiahnutý v ust. § 151md ods. 2 a 3 OZ. Občiansky zákonník predovšetkým ustanovuje, že **po zániku záložného práva sa vykoná jeho výmaz** z príslušného registra, pričom výmaz sa vykoná ku dňu uvedenému v žiadosti na výmaz záložného práva, najskôr však ku dňu zániku záložného práva. Formálny zápis HZP v katastri nehnuteľností, ktoré materiálne zaniklo, (nastala niektorá z právnych skutočností, s ktorou zákon spája jeho zánik) stráca akýkoľvek význam. Z toho dôvodu Občiansky zákonník zakotvuje pre záložného veriteľa povinnosť, aby bez zbytočného odkladu po zániku záložného práva podal žiadosť o jeho výmaz, pričom sa subsidiárne majú aplikovať ust. § 151g ods. 2 až 4 OZ. Z týchto ustanovení vyplýva, že v prípade, ak sú návrh na výmaz oprávnené podať viaceré osoby, postačuje, aby ho podala jedna z nich. Taktiež je tu upravená sankcia za porušenie povinnosti záložného veriteľa, v zmysle ktorej záložný veriteľ zodpovedá za škodu, ktorú spôsobí záložcovi nesplnením povinnosti podať návrh o výmaz záložného práva z katastra nehnuteľností bez zbytočného odkladu po jeho zániku.

Hoci z dikcie Občianskeho zákonníka (§ 151md ods. 3) nevyplýva, že záložný veriteľ je povinný pre výmaz záložného práva preukázať jeho zánik, a teda by mala postačovať len jeho žiadosť o výmaz, z Katastrálneho zákona to vyvodiť možno. Z ust. § 34 ods. 1 KZ vyplýva, že na vykonanie záznamu do katastra nehnuteľností sa vyžaduje predloženie verejných a iných

¹⁴⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 3. augusta 2020, sp. zn. 21 Cdo 4232/2019.

¹⁴¹ K tomu porovnaj: RUŽIČ, D. Zánik zástavného práva zejména ve vztahu k Rejstříku zástav. In *Ad Notam*, 2009, č. 5, s. 168.

¹⁴² K tomu porovnaj: Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 15. mája 2010, sp. zn. 21 Cdo 2069/2008.

listín. Komentár ku Katastrálnemu zákonu však uvádza, že záznamovou listinou môže byť v niektorých prípadoch aj samotný návrh bez príloh.¹⁴³

Žiadosť o výmaz záložného práva je však oprávnený podať aj záložca, pričom v tomto prípade aj Občiansky zákonník (§ 151md ods. 3 tretia veta) výslovne predpisuje, že záložca je žiadosť povinný doložiť písomným potvrdením o splnení záväzku (kvitanciou) alebo inou listinou preukazujúcou zánik záložného práva vystavenou záložným veriteľom.¹⁴⁴ Hoci by toto ustanovenie bolo možné interpretovať tak, že prílohou návrhu na výmaz záložného práva podávaného záložcom môže byť len dokument vyhotovený záložným veriteľom, nemožno vylúčiť, aby záložca návrh na výmaz podal aj keď záložné právo zaniklo z iného dôvodu ako splnením zabezpečenej pohľadávky, ak zánik záložného práva dostatočne preukáže.

3. V prípade, že si záložný veriteľ nesplní svoju povinnosť zakotvenú v ust. § 151md ods. 3 prvá veta OZ a zároveň záložcovi nevydá potvrdenie o zániku záložného práva, záložcovi nebude zostávať iná možnosť ako **domáhať sa preukázania zániku záložného práva na súde**. Najúčinnším spôsobom bude podanie určovacej žaloby v zmysle § 137 písm. c) CSP, nakoľko na určenie neexistencie záložného práva k nehnuteľnosti bude mať záložca naliehavý právny záujem. Najvyšší súd ČR dokonca v nedávnom, už vyššie citovanom, rozhodnutí judikoval, že existencia naliehavého právneho záujmu v konaní o určenie zániku záložného práva k nehnuteľným veciam, ktoré bolo v priebehu konania vymazané z katastra nehnuteľností, môže trvať aj po takomto výmaze, ako v posudzovanom prípade, v ktorom je bez požadovaného určenia postavenie žalobkyne vo vzťahu k žalovanej neisté, keď správanie žalovanej nasvedčuje jej úmyslu porušiť tvrdené právo žalobkyne (právo mať nehnuteľnosti nezaťažené záložným právom) alebo spôsobiť jej ujmu na jej právnom postavení.¹⁴⁵

4. **Česká právna úprava** je v problematike výmazu HZP opäť obdobná s tou slovenskou, s tým rozdielom, že reflektuje možnosť využitia inštitútu uvoľneného záložného práva, nakoľko záložný veriteľ nežiada o výmaz záložného práva v tom prípade, ak sa strany dohodli, že záložný veriteľ o výmaz záložného práva nepožiadala alebo vlastník požiadala o zápis uvoľneného záložného práva (§ 1397 ods. 1 ČOZ). Pokiaľ ide o právo záložcu podať žiadosť o výmaz záložného práva, podkladom tejto žiadosti je okrem prípadu zániku záložného práva

¹⁴³ K tomu porovnaj: DRÁČOVÁ, J. – POLÁK, A. Komentár k § 34 KZ. [online] Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/komentovane-ustanovenie/Komentar-k-p-34-zakona-162-1995-Z-z-1.htm>. [cit. 10.03.2020]

¹⁴⁴ I. Fekete k tomu uvádza, že príslušný register bez takéhoto potvrdenia nesmie vykonať výmaz záložného práva, pretože v opačnom prípade by záložca mohol privodiť zánik záložného práva bez toho, aby uspokojil peňažnú pohľadávku záložného veriteľa. (FEKETE, I.: *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 2. zväzok. 2. vyd. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 506) Toto konštatovanie však nie je správne, keďže výmaz záložného práva z katastra nehnuteľností nemá hmotnoprávne účinky zániku.

¹⁴⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 3. augusta 2020, sp. zn. 21 Cdo 4232/2019.

uplynutím doby listina potvrdená záložným veriteľom, rozhodnutie súdu alebo iná verejná listina (§ 1397 ods. 1 ČOZ). V zmysle § 1378 ČOZ, ak je záložné právo zapísané v katastri nehnuteľností aj po svojom zániku, jedná sa o závalu viaznucu na nehnuteľnosti.

Estónska právna úprava je v tejto súvislosti koncipovaná v tom zmysle, že vlastník zaťaženej nehnuteľnosti je oprávnený požiadať o výmaz hypotéky z katastra nehnuteľností, ak jeho zápis stratí všetky právne účinky (§ 66 ods. 1 ZMP). Podľa ust. § 349 ods. 1 ZMP, ak je pohľadávka zabezpečená hypotékou uspokojená alebo ak nevznikla, môže vlastník zaťaženej nehnuteľnosti požadovať vloženie hypotéky na svoje meno alebo jej výmaz, pokiaľ nie je dohodnuté niečo iné. Inšpiratívnym je ust. § 331 ods. 1 ZMP, ktoré v prípade, že sídlo alebo miesto pobytu záložného veriteľa nie je známe, umožňuje vlastníčkovi zaťaženej nehnuteľnosti požadovať výmaz hypotéky alebo jej zámenu za hypotéku na vlastníckovo meno, ak zloží celú sumu hypotéky. Súd následne po podaní takejto žiadosti určí lehotu na podanie námietok a zverejní príslušné oznámenie. Ak v stanovenej lehote nie sú podané žiadne námietky alebo ak boli zamietnuté, súd vydá rozhodnutie na výmaz hypotéky, ktoré je podkladom na vykonanie zápisu v katastri nehnuteľností.

Záložný veriteľ má právo na prijatie zložených peňazí do piatich rokov odo dňa výmazu hypotéky alebo jej zámenu za vlastnícku hypotéku. Ak si ich záložný veriteľ v tejto lehote nevyzdvihne, vlastník nehnuteľnosti má právo na ich vrátenie. Zákon o majetkovom práve však zároveň umožňuje, aby vlastník nehnuteľnosti namiesto zloženia sumy hypotéky požiadal, aby súd určil na predloženie námietok päťročnú lehotu. Po jej uplynutí súd zverejní opakované oznámenie a určí novú trojmesačnú lehotu na podanie námietok, pričom počas tejto lehoty súd z vlastného podnetu zhromažďuje aj informácie o sídle alebo mieste pobytu záložného veriteľa a v prípade ich zistenia sa ho pokúsi kontaktovať. Ak v opakovane stanovenej lehote nie sú podané námietky alebo ak boli zamietnuté, súd vydá rozhodnutie na výmaz hypotéky, ktoré je podkladom na vykonanie zápisu v katastri nehnuteľností.

Záver

Záložné právo je vo všeobecnosti jedným z najvýznamnejších prostriedkov zabezpečenia záväzkov, pričom HZP je pre oblasť hypotekárneho bankovníctva kľúčovým a nenahraditeľným inštitútom. Zákonodarca by sa mal preto zaujímať o to, či právna úprava záložného práva spĺňa opodstatnené požiadavky praxe, a či predstavuje kvalitný základ pre aplikáciu práva príslušnými orgánmi. Aj v „Príručke pre používanie záložného práva na

Slovensku“ sa možno dočítať, že účinná právna úprava garantujúca zabezpečenie úveru je vo všeobecnosti považovaná za základný aspekt modernej trhovej ekonomiky.¹⁴⁶ Je tomu tak predovšetkým z toho dôvodu, že záložné právo s kvalitnou normatívnou platformou znižuje riziko spojené s poskytovaním úverov, čím uľahčuje ich získanie a umožňuje tak rozvíjanie trhu.

Máme za to, že všeobecná právna úprava výkonu záložného práva ako celok neobsahuje zásadnejšie nedostatky, o čom svedčí aj skutočnosť, že bola len s minimálnymi nuansami prevzatá aj českým Občianskym zákonníkom. Pre ešte vyššiu ochranu záujmov záložcu však navrhujeme, aby bola pri HZP ochranná doba v zmysle ust. § 151m ods. 1 OZ predĺžená z 30 dní na 60 dní, ako to napokon odporúča aj vzorové právo EBOR.¹⁴⁷ Po vzore českej právnej úpravy sa nám tiež javí vhodné, aby zákon pre informovanie záložcu o zmene spôsobu výkonu záložného práva predpisoval písomnú formu. Pri pluralite záložných veriteľov sa nám javí vhodné dbať na záujmy juniorného záložného veriteľa, ktorý začal výkon záložného práva a, opätovne po vzore českej právnej úpravy, výslovne upraviť, že seniorný záložný veriteľ má prípadné začatie výkonu záložného práva vykonávajúcemu juniornému záložnému veriteľovi v priebehu ochrannej doby nielen oznámiť, ale s jeho výkonom aj bez zbytočného odkladu potom začať. Zákonodarcovi odporúčame, aby sa českou právnou úpravou inšpiroval aj pokiaľ ide o zavedenie možnosti vyhradiť prednostné poradie pre záložné právo, ktoré ešte nevzniklo, tak, ako to český Občiansky zákonník výslovne aprobuje v § 982 a § 983.

Ako zásadný problém však vnímame nejasné postavenie zákonného záložného práva podľa § 15 ZVB, resp. otázku jeho poradia pri výkone záložného práva, na ktorú nie sú jednoznačne odpovede. Vyššie v práci sme prezentovali niekoľko názorov najvyššieho súdu a právnych teoretikov, ktoré vychádzajú z prioritného postavenia zákonného záložného práva bez ohľadu na zápis poradia záložných práv v katastri nehnuteľností. Hoci ide o pomerne rozšírený názor, ktorý má svoje opodstatnenie, neopiera sa o žiaden normatívny základ, preto nie je unisónny, a rovnako nie je jednotná ani prax, čo vážne narúša predvídateľnosť práva a princíp právnej istoty. Považujeme preto za nevyhnutné, aby bolo do budúca výslovne normatívne zakotvené pravidlo, že poradie tohto zákonného záložného práva, o ktorom vie každý aj bez jeho publicity, sa viaže k jeho vzniku, a nie zápisu.

¹⁴⁶ Európska banka pre obnovu a rozvoj: Príručka pre používanie záložného práva na Slovensku. Bratislava, 2003, s. 5.

¹⁴⁷ K tomu pozri: čl. 24 vzorového práva EBOR.

Štúdia sa v nemalom rozsahu zaoberá aj problematikou pretrvávania katastrálneho zápisu HZP s premlčaným nárokom na jeho výkon. Ide o vážny problém aplikačnej praxe, na ktorý pamätala aj rekodifikačná komisia a v navrhovanej novele OZ predostrela jeho riešenie, ktorého podstata spočíva v možnosti výmazu nezaniknutého práva. Takéto riešenie však, ako sme už vyššie v texte rozobrali, považujeme za nesystémové a z pohľadu teórie nekorektné. *De lege ferenda* preto navrhujeme spojiť záložcom úspešne uplatnenú námietku premlčania práva na výkon záložného práva s jeho zánikom. Navrhovanej novele OZ však kvitujeme, že nepojednáva o premlčaní „záložného práva“, ale o premlčaní „nárokov zo záložného práva“, čo je terminologicky správne.

Pokiaľ ide o výmaz HZP z katastra nehnuteľností, navrhujeme, aby sa namiesto povinnosti záložného veriteľa podať žiadosť o výmaz záložného práva zakotvila výslovná povinnosť záložného veriteľa vydať po zániku záložného práva záložcovi kvitanciu a spôsob naloženia s ňou ponechať na záložcovi. Obdobný konštrukt obsahuje estónsky zákon o majetkovom práve, kde žiadosť o výmaz hypotéky nepodáva záložný veriteľ, ale vlastník nehnuteľnosti. Po vzore estónskej právnej úpravy navrhujeme výslovne upraviť postup, podľa ktorého by bol vlastník zaťaženej nehnuteľnosti oprávnený požiadať o výmaz záložného práva z katastra nehnuteľností v prípade, že sídlo alebo miesto pobytu záložného veriteľa nie je známe, resp. komunikácia s ním nie je možná. Možno sa inšpirovať práve estónskou reglementáciou tohto postupu, ktorý obsahuje ust. § 331 ZMP.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Knihy/ monografie

BARAK, A. 2005. *Purposive interpretation in law*. Princeton: Princeton university press, 2005. 448 s. ISBN 978-0691133744

BERGER, A. 1991. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1991. 476 s. ISBN: 0-87169-435-2

DRÁČOVÁ, J. – POLÁK, A. 2019. *Katastrálny zákon. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2019. 205 s. ISBN 978-80-8155-084-3

ĎURICA, M. 2019. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019. 1456 s. ISBN: 978-80-7400-754-5

FEČÍK, M. – JAKUBÁČ, R. 2021. *Katastrálny zákon. Komentár*. Bratislava: C. H. BECK, 2021. 1120 s. ISBN: 978-80-89603-96-1

- FEKETE, I. 2017. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 1. zväzok. 3. aktualizované vyd. Žilina: Eurokódex, 2017. 1112 s. ISBN: 978-80-8155-073-7
- FEKETE, I. 2015. *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 2. zväzok. 2. vyd. Žilina: Eurokódex, 2015. 901 s. ISBN: 978-80-8155-040-9
- KELSEN, H. 1949. *General Theory of Law and State*. Cambridge: Harvard University Press, 1949. 550 s.
- Kol. autorov. 1897. *Ottův slovník naučný. Jedenáctý díl*. Praha: J. Otto, 1897. 1066 s.
- LAZAR, J. 2014. *Občianske právo hmotné*. 1. zväzok. 1. vyd. Bratislava: IURIS LIBRI, 2014. 720 s. ISBN 898-80-89635-08-5
- MADAR, Z. a kol. 1995. *Slovník českého práva. Díl 1, A-O*. Praha: Linde, 1995. 716 s. ISBN: 80 85647-62-1.
- OVEČKOVÁ, O. 2015. *Premlčanie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 304 s. ISBN: 978-80-8168-205-6
- PELECH, J. 2013. *Zástavní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 192 s. ISBN: 978-80-7380-466-4
- REBRO, K. – BLAHO, P. 2010. *Rímske právo*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 522 s. ISBN 978-80-8078-352-5
- REBRO, K. 1995. *Latinské právnické výrazy a výrok*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 1995. 300 s. ISBN 80-88715-20-2
- SCHLOSSER, H. 2009. Výklad v práve, aplikácia práva a sudcovská tvorba práva. In VEČEŘA, M. a kol.: *Teória práva*. 3. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2009. 344 s. ISBN: 978-80-89447-04-6
- SPÁČIL, J. a kol. 2013. *Občianský zákoník III: věcná práva (§ 976–1474) : komentář*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2013. 1280 s. ISBN: 978-80-7400-499-5
- SVOBODA, J. a kol. 2000. *Slovník slovenského práva*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2000. 864s. ISBN: 80-88931-06-1
- ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. 2015. *Občiansky zákonník I. § 1 - 450*. Praha : C. H. Beck, 2015. 1586 s. ISBN: 978-80-7400-597-8
- ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. – FEČÍK, M. – SEDLAČKO, F. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. 2019. *Občiansky zákonník I. § 1-450*. 2. vyd. Praha: C. H. BECK, 2019. 1721 s. ISBN: 978-80-7400-770-5
- TILSCH, E. 1911. *Právo zástavní*. Praha: Všehrd, 1911. 119 s.

TILSCH, E. 1897. *Zástava ruční dle rakouského práva občanského*. Praha: Řivňáč, 1897. 79 s.

VALOVÁ, K. a kol. 2017. *Zákon o dobrovolných dražbách. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. BECK, 2017. 488 s. ISBN: 978-80-89603-55-8

VEČEŘA, M. – HURDÍK, J. - HAPLA, M. a kol. 2015. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. 344 s. ISBN: 978-80-210-8074-4

VYMAZAL, L. 2019. *Zástavní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 604 s. ISBN: 978-80-7598-516-3

2. Článek v časopise

BAUDYŠ, A. 2002. Promlčení – oslabení nebo zánik práva? In *Právní rozhledy*, roč. 10, 2002, č. 7, s. 328-330. ISSN: 1210-6410

BURKHART, A. M. 2007. Real Estate Practice in the Twenty-First Century. In *Missouri Law Review*, 2007, s. 1031-1075. ISSN: 0026-6604

DEMČÁK, S. 2011. Exekúcia založenej nehnuteľnosti bez súhlasu záložného veriteľa. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2011, č. 6, s. 10 – 17. ISSN: 1335-1079

DRGONEC, J. 2008. Súdna tvorba práva ako prostriedok uplatnenia zákona, zabezpečenia spravodlivosti a právnej istoty. In *Justičná revue*, roč. 60, 2008, č. 5, s. 711-727. ISSN: 1335-6461

ELIÁŠ, K. 2017. Legendy o osnove občanského zákoníku. In *Právní rozhledy*, roč. 90, 2017, č. 17, s. 632-641. ISSN: 1210-6410

FIALA, J. 1997. Realizace zástavního práva vůči zástavnímu dlužníkovi, který není obligačním (osobním) dlužníkem. In *Bulletin advokacie*, 1997, č. 2, s. 25. ISSN: 1210-6348

HARRIS, E. M. 2013. Finley's studies in land and credit sixty years later. In *DIKE*, roč. 16, 2013, s. 123-164. ISSN: 1128-8221

JURÍK, R. – ŠIŠKOVÁ, L. – WAGNER, Z. 2018. Výkon záložného práva k nehnuteľnostiam a aplikačné problémy pri obrane. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2018, č. 6, s. 16-25. ISSN: 1335-1079

LASÁK, J. – VYHNÁNEK, L. 2008. Nesnesiteľná ťažkosť existencie promlčených zástavných práv aneb prvni pokus o výkřik. In *Právní rozhledy*, 2008, č. 1, s. 22-27. ISSN: 1210-6410

RICHTER, T. 2013. Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – zástavní právo. In *Obchodněprávní revue*, 2013, č. 9, s. 241-256. ISSN: 1213-5313

- RUŽIČ, D. 2009. Zánik zástavného práva zejména ve vztahu k Rejstříku zástav. In *Ad Notam*, 2009, č. 5, s. 165-169. ISSN: 1211-0558
- SEIN, K. – LILLEHOLT, K. 2014. Enforcement of Security Rights in Residential Immovable Property and Consumer Protection: An Assessment of Estonian and Norwegian Law. In *Oslo Law Review*, 2014, č. 1, s. 20-46. ISSN: 2387-3299
- SVÁK, J. 1993. Denegatio iustitiae (odmietnutie spravodlivosti). In *Justičná revue*, roč. 45, č. 6, 1993, s. 1-14. ISSN: 1335-6461
- TINTĚRA, T. 2012. Otazníky nad promlčením zástavného práva. In *Právní fórum*, 2012, č. 8, s. 336. ISSN: 1214-7966
- VALACHOVIČ, M.: Ešte raz k zákonnému záložnému právu vlastníkov bytov a nebytových priestorov. In *Justičná revue*, roč. 70, 2018, č. 11, s. 1253-1267. ISSN: 1335-6461
- VALACHOVIČ, M. – PERDÍK, M. 2019. Niekoľko poznámok k výkonu záložného práva a jeho premlčaniu (2. časť). In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 25, č. 1-2, 2019, s. 12-21. ISSN: 1335-1079

3. Článok zo zborníka

- BIROŠÍK, S. 2020. Vzdanie sa práva a odpustenie dlhu v zmysle novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka. In *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, roč. 24, 2020, s. 12-19. ISBN: 978-80-557-1748-7

4. Články v elektronických časopisoch, zborníkoch a iné príspevky

- Finlegal services, s.r.o. 2016. Problémy výkonu zákonného záložného práva v praxi a ich riešenia. In *Elektronický magazín Pre náš dom 04/2016*. [online] Dostupné na internete: <http://ezin201604.prenasdom.sk/index.php?p=problemy-vykonu-zakonneho-zalozneho-prava-v-praxi-a-ich-riesenia>.
- MÚČKOVÁ, V. 2000. *Hypotéky v Európe*. [online] Bratislava: Inštitút menových a finančných štúdií, 2000, s. 4. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/muc0069.pdf.
- PERDÍK, M. *Metodické usmernenie k novele č. 63/2019 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov*. [online] Dostupné na internete: https://lepsiasprava.sk/wp-content/uploads/2019/04/Met_usmer_zakon_63_2019.pdf.

VALLIKIVI, H. – LÄÄNEMETS, M. *Enforcement of security interests in banking transactions*. [online] Dostupné na internete: https://www.ibanet.org/LPD/Financial_Services_Section/Banking_Law/BankingLawSurveyApril2010.aspx.

5. Právne predpisy

Estónsky exekučný poriadok (Täitemenetluse seadustik).

Estónsky zákon o katastri nehnuteľností (Kinnistusraamatuseadus).

Estónsky zákon o majetkovom práve (Asjaõigusseadus).

Estónsky zákon o všeobecnej časti občianskeho zákonníka (Tsiiviilseadustiku üldosa seadus).

Francúzsky Občiansky zákonník (Code Civil).

Chorvátsky zákon o vlastníctve a iných vecných právach (Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima).

Nemecký Občiansky zákonník (Bürgerliches Gesetzbuch).

Rakúsky Všeobecný občiansky zákonník (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch).

Zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník (zrušený).

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 526/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 89/2012 Sb. Občiansky zákoník.

6. Súdne rozhodnutia

Nález Ústavného súdu ČR z 11. novembra 2008, sp. zn. II.ÚS 1148/07.

Nález Ústavného súdu SR z 3. septembra 2015, sp. zn. II. ÚS 46/2015.

Nález Ústavného súdu SR z 8. decembra 2011, sp. zn. II. ÚS 250/2011.
Nález Ústavného súdu SR zo 7. októbra 2015, sp. zn. I. ÚS 192/2015.
Nález Ústavného súdu SR z 27. septembra 2011, sp. zn. III. ÚS 271/2011.
Rozsudok Krajského súdu Bratislava z 28. januára 2015, sp. zn. 3Cob 233/2013.
Rozsudok Krajského súdu Košice z 29. novembra 2016, sp. zn. 11Co 452/2016.
Rozsudok Krajského súdu Trnava zo 17. júla 2017, sp. zn. 23Co 55/2016.
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 15. mája 2010, sp. zn. 21 Cdo 2069/2008.
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 25. apríla 2007, sp. zn. 21 Cdo 1918/2005.
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 21. decembra 2010, sp. zn. 21 Cdo 2185/2009.
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 22. júla 2009, sp. zn. 29 Cdo 2105/2007.
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 3. augusta 2020, sp. zn. 21 Cdo 4232/2019.
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 31. mája 2011, sp. zn. 29 Cdo 1053/2009.
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 8. februára 2007, sp. zn. 21 Cdo 681/2006.
Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 27. februára 2020, sp. zn. 1 ObdoV 3/2019.
Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. septembra 2012 sp. zn. 7Cdo/222/2012
Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 21. decembra 2015, sp. zn. 6 MCdo 10/2013.
Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 22. júla 2008, sp. zn. 1 Sžo 26/2008.
Rozsudok Okresného súdu Galanta z 20. októbra 2015, sp. zn. 15C 282/2015.
Rozsudok Okresného súdu Žďár nad Sázavou, sp. zn. 11 C 217/2005.
Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 11. júla 2013, sp. zn. 21 Cdo 2302/2012.

7. Internetové zdroje

www.etymologiebank.nl

www.justice.gov.sk

www.slov-lex.sk

8. Iné zdroje

Deloitte legal: *Guide to Cross-Border Secured Transactions*. [online] 2013, 137 s. Dostupné na internete: <https://www2.deloitte.com/tt/en/pages/legal/articles/deloitte-legal-guide-to-cross-border-secured-transactions.html>.

Dôvodová správa k zákonu č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

Dôvodová správa k zákonu č. 526/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Európska banka pre obnovu a rozvoj: Príručka pre používanie záložného práva na Slovensku. Bratislava, 2003, 33 s.

Európska banka pre obnovu a rozvoj: Vzorové právo o zabezpečených transakciách (*Model Law on Secured Transactions*), 1994.

Katastrálny bulletin č. 5/2003 a č. 1/2016.

Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>.

OZNÁMENIE 17/2020 MINISTERSTVA SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY zo 14. októbra 2020 č. 18739/2020/100 o vydaní Štatútu pracovných skupín pre rekodifikáciu súkromného práva.

Real Property Law and Procedure in the European Union General Report. Final Version. [online] 2005. Dostupné na internete:

<https://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/Law/ResearchTeaching/ResearchThemes/EuropeanPrivateLaw/RealPropertyProject/GeneralReport.pdf>.

Martin Píry¹

Právny štát verzus verejný záujem v boji proti COVID-19

Kľúčové slová

pandémia, verejný záujem, právny štát, proporcionalita,

Abstrakt

Článok sa zaoberá dodržiavaním požiadavky zákonnosti a teda aj právneho štátu v praxi, v rámci boja proti pandémie COVID-19. Pandémia COVID -19 je intenzívnou skúškou nielen pre medicínske vedy, ale aj pre právne vedy, a to v tom, aby sa nachádzali riešenia, ktoré efektívne pomôžu ochrane verejného zdravia, avšak zároveň nedeformujú princíp právneho štátu. Článok sa zaoberá fundamentálnymi otázkami, akými sú požiadavka na procesnú zákonnosť, predvídateľnosť práva a test proporcionality.

Key words

pandemic, public interest, rule of law, proportionality

Abstract

The article deals with the observance of the requirement of legality and thus of the rule of law in practice, in the fight against the COVID-19 pandemic. The COVID -19 pandemic is an intensive test not only for the medical sciences but also for the legal sciences, in order to find solutions that will effectively help protect public health, but at the same time do not distort the rule of law. The article deals with fundamental issues such as the requirement of procedural legality, predictability of law and the proportionality test.

Úvod

Všeobecný postoj, ktorý sprevádza boj proti Pandémii COVID-19, je založený na ochrane verejného záujmu na verejnom zdraví. Mnohokrát však tento prístup prináša marginalizáciu všetkých ostatných otázok, vrátane požiadavky na právny štát. Istým spôsobom to potvrdzuje aj upozornenie Generálnej prokuratúry z 22. septembra 2020, evidovanom pod spisovou značkou VI/3Gd 174/20/1000-16, reagujúce na stanovisko Úradu verejného zdravotníctva, v ktorom sa konštatuje, že *prijatiu opatrení v záujme naliehavej potreby ochrany verejného záujmu ustupuje požiadavka na úpravu procesného postupu ich vydávania*. Teda podľa tohto stanoviska, verejný záujem na ochrane verejného zdravia je natoľko dôležitý, že

¹ JUDr. Martin Píry PhD. Vedecko-pedagogický pracovník na Katedre správneho práva Právnickej fakulty UMB

mu dokonca musí ustúpiť aj požiadavka zákonnosti v konaní. S takýmto názorom nie je možné sa stotožniť, naopak, treba ho rázne odmietnuť. Verejný záujem na ochrane verejného zdravia je síce dôležitým záujmom spoločnosti, ale tak ako všetky ostatné benefity, ktoré spoločnosť môže poskytovať alebo poskytuje pre spoločné dobro, aj tento musí byť brzdený systémom záruk právneho štátu. Je tomu tak z dôvodu, aby sa liek (verejný záujem) pre spoločnosť neukázal byť toxickejším ako samotná choroba. Potvrdzujú to viaceré skúsenosti z posledného obdobia, dokazujúce, že táto téma je veľmi aktuálna. Právny štát je esenciálnou požiadavkou modernej Európy. So svojimi princípmi a zásadami hovorí najmä o tom, že ani zákonodarca (resp. ústavodarca) nemá moc meniť a prijímať zákony v absolútnej miere, ale je limitovaný práve ideou právneho štátu.² Táto zásada pritom vznikla na základe najtragickejších udalostí 20. Storočia, akými bola druhá svetová vojna a genocídy na ňu naviazané.

Ako som už okrajovo spomenul, požiadavka na ochranu verejného zdravia je verejným záujmom. Ak by sme robili historickú genézu, zrejme by sme dospeli k záveru, že ide možno o jeden z najstarších verejných záujmov, známych už z biblických čias v podobe obmedzení slobody jednotlivca v kontexte s malomocenstvom, resp. inými infekčnými chorobami.³

V podmienkach Slovenskej republiky je tento záujem v súčasnosti možné identifikovať jednak implicitne, jednak explicitne. Implicitne je otázkou výkladu čl. 40 Ústavy Slovenskej republiky a to predovšetkým jej prvej vety. Podľa tohto ustanovenia každý ma právo na ochranu zdravia. Ústavný súd vo svojom náleze PL.-ÚS 10/2013. Nález z 10. decembra 2014 konštatoval, že táto požiadavka bola naplnená až prijatím Zákona o ochrane a podpore verejného zdravia č.355/2007 Z. z. o ochrane a podpore verejného zdravia v znení neskorších právnych predpisov. Práve neurčitosť adresátov benefitu „právo na ochranu zdravia“ je medzníkom, ktorý odlišuje otázku verejného zdravia a poskytovania zdravotnej starostlivosti.⁴ Pokiaľ v prípade verejného zdravia ide o požiadavku právneho vzťahu neurčitého počtu účastníkov, čo už priamo navodzuje aj logická interpretácia pojmu „verejný“, v prípade poskytovania zdravotnej starostlivosti sa treba zamerať na individualizovaný vzťah adresáta zdravotnej starostlivosti a jej poskytovateľa.

Explicitné ustanovenie verejného zdravia ako verejného záujmu nastalo až prijatím Zákona č.391/2020 Z. z. o teste proporcionality. V ustanovení § 4 ods.1 písm. a) sa vyslovene uvádza verejný zdravie ako verejný záujem. Je možné zaujať istú mieru kritickosti k takémuto

² ALEXY, Robert. *Pojem a platnosť práva*. 1. Bratislava: Kalligram, spol s.r.o, 2009. s.28

³ Porovnaj : TUROŠÍK, Michal. *Roman law*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2013.

⁴ Porovnaj: ŠEVCOVÁ, Katarína. *Zákon o zdravotnej starostlivosti. : Komentár*. 1. Žilina: EUROKODEX , s.r.o, 2019.

legislatívnemu vyjadreniu, keďže primárnym účelom tohto zákona nie je všeobecné definovanie verejného záujmu, ale iba jeho úzke vymedzenie v otázke regulácie povolání.

Sme však rovnakého názoru, aký prezentuje vo svojom komentári k ústave aj J. Drgonec,⁵ a to, že raz definovaný verejný záujem je použiteľný aj pre iné právne vzťahy. Samozrejme, s tou mierou reflexie, že ak má byť verejný záujem použitý ako mocenský nástroj, teda s cieľom obmedziť subjektívne práva, je potrebné vždy konkretizovať všetky jeho charakteristické znaky pre konkrétny prípad a vykonať individualizovaný test proporcionality.

Bez ohľadu na skutočnosť, že explicitné spojenie pojmu verejný záujem a verejné zdravie bolo v právnom predpise definovateľné až zákonom o teste proporcionality, celý rad parciálnych právnych predpisov, judikatúry, ako aj zdrojov právnej vedy predpokladal takéto spojenie už dávno.

Konzekvenciou tejto skutočnosti je predovšetkým spojenie verejného záujmu s možnosťou obmedziť subjektívne práva fyzickej a právnickej osoby. Aby tento proces mohol byť plne legitimizovaný, je potrebné poznať odpoveď na otázky:

- a.) aký orgán je oprávnený vydať takéto rozhodnutie (v širšom význame pojmu rozhodnutie) a v akých prípadoch,
- b.) aké procesné podmienky je potrebné splniť na vydanie takéhoto rozhodnutia.

Ide o dva okruhy otázok, ktoré však predpokladajú splnenie významnej podmienky pre úvahu o mocenskom použití akéhokoľvek verejného záujmu. Treba brať do úvahy, že tzv. test proporcionality pripadá do úvahy len vtedy, ak možno vôbec predpokladať existenciu rozhodnutia, ktoré je platné a teda je vydané orgánom s právomocou a kompetenciou. Teda test proporcionality je možný až po zodpovedaní otázky, či vôbec rozhodnutie mohlo byť vydané. Legitimita rozhodnutí a pozitívny výsledok testu proporcionality je právnym predpokladom na to, aby štát aj v kritických rozhodnutiach cestou svojich orgánov rešpektoval právny štát a zároveň si plnil svoju úlohu, v tomto prípade úlohu na úseku ochrany verejného zdravia.

V Slovenskej republike je orgánom s právomocou chrániť verejné zdravie Úrad verejného zdravotníctva. Ide o dekoncentrovaný orgán, ktorý plní úlohy podľa Zákona o ochrane verejného zdravia a tým zároveň realizuje pozitívny záväzok Slovenskej republiky na tomto úseku.

Kritický moment jeho činnosti nastal až po vypuknutí pandémie COVID-19. Dá sa povedať, že od marca roku 2020 ide o pilotný orgán, ktorého činnosť bezprostredne ovplyvňuje životy občanov Slovenskej republiky. Práve činnosť tohto orgánu bola predmetom prieskumu

⁵ DRGONEC, Ján. *Ústava Slovenskej republiky, Teória a prax*. 2. Bratislava: C.H.Beck, 2019. s 545

Generálnej prokuratúry, ktorá najprv v upozornení č.VI/36d 174/20/1000-16 a následne aj v dvoch protestoch (z januára 2021) vyjadrila z rozličných dôvodov pochybnosti o zákonnosti činnosti tohto orgánu. Úrad verejného zdravotníctva obhajoval svoju činnosť a pochybenia formuláciou, že ide o dôležitý verejný záujem, pri ktorom je procesná zákonnosť sekundárnou otázkou.

Ako kritické vnímam v tomto postoji niekoľko otázok. Prvou, iste mimoriadne dôležitou, je otázka kvality právnej úpravy, ktorá na Slovensku rieši túto problematiku. Treba aj vo svetle činnosti prokuratúry konštatovať, že táto legislatíva nebola prichystaná na ohrozenie verejného zdravia takýchto rozmerov. Zákon používa napríklad pojem opatrenia a až do 14. októbra 2020 (od marca toho istého roku) sa na ich vydávanie vzťahovala právna úprava podľa Zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len správny poriadok). Správny poriadok upravuje procesné práva a povinnosti konkrétnych účastníkov konania, formu ich podaní a formu rozhodnutí, ako aj proces riadneho prieskumu týchto rozhodnutí vo forme odvolania. Celý systém správneho poriadku je nastavený na proces, ktorý začína na jednej strane návrhom (alebo konaním *ex offio*) a má konkrétnych účastníkov konania a ktorý v prvom stupni končí konkrétnym rozhodnutím, toto rozhodnutie má zo zákona svoje materiálne a formálne náležitosti. Takýto proces je garanciou zákonnosti a práva na spravodlivý proces, legitímneho očakávania, ako aj predvídateľnosti práva.

V § 3 ods. 7 tohto zákona a potom aj v následnej judikatúre⁶ je definovaná možnosť použiť základné zásady správneho konania aj na vydávanie opatrení. Bohužiaľ, samotný správny poriadok nepozná bližšiu identifikáciu pojmu opatrenie. Do právneho života sa jeho definícia dostala až prijatím Zákona č. 162/2015 Z. z. správny súdny poriadok, ktorý v §3 ods. 1 písm. c) definuje opatrenie orgánu verejnej správy ako správny akt, vydaný orgánom verejnej správy v administratívnom konaní, ktorým sú alebo môžu byť právom chránené záujmy alebo povinnosti fyzickej, alebo právnickej osoby priamo dotknuté. Problémom opatrení sa venuje aj Zákon č. 153/2001 Z. z. § 21 ods. 3 písm. c.) a písm. d.) o prokuratúre v znení neskorších právnych predpisov. Tento zákon v prípade opatrenia definuje tento správny akt rovnako ako citovaný správny súdny poriadok a v ods. d.) hovorí aj o opatrení všeobecnej povahy, ktoré ale chápe ako interný akt, zameraný skôr na činnosť orgánov verejnej správy smerom do vnútra.

Zákon o ochrane a podpore verejného zdravia ešte aj v aktuálnom znení používa *terminus technicus* opatrenie. Z obsahu, akým používa tento zákon predmetné slovo, je zrejme:

⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, 1Sžr/68/2011 z 27 marca. 2012

- a.) že na základe neho sa obmedzujú ľudské práva, napríklad osobná sloboda, právo podnikat' a podobne,
- b.) že vznikajú nové povinnosti fyzickým a právnickým osobám, napríklad prekrytie horných dýchacích ciest,
- c.) adresáti nie sú vopred určení svojim menom a priezviskom resp. názvom právnickej osoby, teda nie je možné o nich hovoriť ako o individuálnych správnych aktoch, ale v zmysle ustanovenia zákona o prokuratúre ani ako o opatreniach všeobecnej povahy. Skôr je ich možné chápať ako istú formu hybridného správneho aktu.

Máme tu teda správny akt, ktorý priamo určuje práva a povinnosti, s čím ani jedna definícia opatrenia nepočíta, ale pritom má tento akt jednoznačne všeobecne účinky. V tomto stave je veľmi ťažké identifikovať, aké formálne alebo materiálne náležitosti má mať takýto akt, keďže svojim obsahom sa výrazne odlišuje od štandardných správnych aktov.

Pre porovnanie, v susednej Českej republike správny poriadok ako Zákon č. 500/2004 Sb. v § 171 a nasl. definuje explicitne proces a náležitosti opatrenia všeobecnej povahy. Teda, na rozdiel od Slovenskej republiky, tam je možné skontrolovať činnosť orgánu verejnej správy a vytvoriť si záver o zákonnosti alebo nezákonnosti jeho postupu. Tento orgán, keďže má jasne vopred stanovené pravidlá konania, vie predvídať povinnosti počas prijímania takýchto aktov a rovnako vie s odbornou starostlivosťou vytvoriť prognózu o zákonnosti alebo nezákonnosti obsahu rozhodnutia.

Absencia takejto procesnej právnej úpravy na Slovensku dostáva celý proces veľkého množstva správnych aktov Úradu verejného zdravotníctva do polemickú situáciu. Pre korektnosť treba uviesť, že Národná rada Slovenskej republiky schválila novelu Zákona č. 286/2020 Z. z. zo 14. októbra 2020, ktorá chápe niektoré opatrenia ako legislatívnu činnosť. Ani nové ustanovenie § 59b Zákona o ochrane a podpore a verejného zdravia však neposkytuje dostatočne uspokojivý záver o zákonnosti, ak porovnávame túto právnu úpravu s Českou republikou. Predovšetkým samotné vylúčenie správneho poriadku, ktorý skutočne bol veľmi polemický z hľadiska jeho aplikácie na opatrenia v čase pandémie, nie je dostačujúce na to, aby boli garantované všetky požiadavky právneho štátu. Osobitne treba poďakovať požiadavku Benátskej komisie na proporionalitu obmedzujúcich opatrení.⁷

Pri skúmaní rozhodovacej činnosti Úradu verejného zdravotníctva nie je jediným problémom samotná pôsobnosť správneho poriadku. Napríklad upozornenie GP SR

⁷ Predbežná správa o opatreniach prijatých v členských štátoch európskej únie v dôsledku krízy covid-19 a ich vplyv na demokraciu, právny štát a základné práva európskej komisii pre demokraciu prostredníctvom práva

zo septembra 2020 spochybnilo aj právomoc a kompetenciu Úradu verejného zdravotníctva vydávať opatrenia počas mimoriadnej situácie. Táto otázka však nie je doteraz vyriešená rozhodnutím súdu a preto je možné ju vnímať ako polemickú, pričom nejde o otázku legislatívnej možnosti konať istým spôsobom, ale o otázku interpretácie jednotlivých ustanovení § 48 Zákona o ochrane a podpore verejného zdravia. Argument, že v prípade mimoriadnej situácie má automaticky platiť ods. 5 tohto ustanovenia a robiť z Úradu verejného zdravotníctva len navrhovateľa opatrení, je minimálne kontroverzný z hľadiska explicitného znenia textu zákona, aj keď má čiastočnú oporu v rámci dôvodovej správy. Je však nepochopiteľné, ak generálna prokuratúra na jednej strane konštatuje nedostatok právomoci a na druhej strane sa obmedzí len na vydanie upozornenia.

Požiadavka právneho štátu je totiž v takýchto situáciách jednoznačná - ak sa skonštatuje nedostatok právomoci, hovoríme o nulitnom rozhodnutí a teda prokurátor mal vydať protest, nie upozornenie.

Oveľa vážnejšou otázkou pri posudzovaní opatrení ÚVZ je problém ich riadneho odôvodnenia. Odôvodnenie je časť správneho aktu, ktorý ma okrem iného prehĺbiť dôveru občana v štát a jeho inštitúcie a v správnosť rozhodnutia. Výchovná funkcia odôvodnenia správnych aktov sa na Slovensku bohužiaľ dlhodobo podceňuje. Treba podotknúť, že v prípade absencie riadneho odôvodnenia v rozhodnutiach v správnom konaní sa zvyčajne zaužíval názor o nepreskúmateľnosti takýchto rozhodnutí.⁸ Bohužiaľ, aj v štandardizovaných konaniach sme svedkami mechanického vymenovania a skopírovania ustanovení zákona, bez hlbšej analýzy a zdôvodnenia ich použitia.

Treba povedať, že absencia riadneho odôvodnenia aj v prípade opatrení môže viesť k záveru o ich nepreskúmateľnosti. Aj keď použiť cudziu judikatúru nie je úplne čistým postupom, treba z hľadiska princípov právneho štátu spomenúť aj rozsudok Mestského súdu Praha z 12.11.2020 sp. zn. 18A 59/2020. Podstatnou pre náš predmet záujmu je skutočnosť, že tento rozsudok hodnotil absenciu individualizovaného testu proporcionality v odôvodnení rozhodnutia o „rúškach“ v Českej republike ako dôvod pre nepreskúmateľnosť rozhodnutia. Rozmenené na drobné, každé rozhodnutie, ktoré vo verejnom záujme zasahuje do základných ľudských práv a slobôd, musí mať na konkrétny prípad v odôvodnení podrobne vypracovaný test proporcionality, pričom nestačí len jeho skopírovanie z druhovo podobných rozhodnutí. Napriek tomu, že náš zákon o ochrane verejného zdravia je oveľa skromnejší ako česká právna úprava správneho práva procesného, je možné urobiť záver, že proporcionality je v tomto

⁸ BARICOVÁ, Jana. *Správny súdny poriadok: komentár*. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 944

prípade otázkou dodržania princípu právneho štátu. Už od čias R. Alexyho a jeho skúmania proporcionality, sa práve nejaká forma takéhoto testu chápe ako *conditio sine qua non* zákonnosti konania.⁹ Tento náš záver potvrdzuje aj celý rad nálezov ústavného súdu v podobných, aj keď menej dramatických situáciách, ako je život ohrozujúca pandémia.

V každom prípade, štátny orgán je povinný konať na základe ústavy a v súlade s požiadavkou zákonnosti. Čl. 2 ods. 2 Ústavy slovenskej republiky podľa nášho názoru nemôže byť limitovaný akokoľvek kritickou situáciou, keďže potom by sa poprela samotná podstata štátu a suverenity práva. Tento náš záver potvrdzuje napr. aj protest prokurátora č. VI3 Gd 25/21/1000-3.

Preto je možné kriticky vnímať skutočnosť, že veľká časť opatrení ÚVZ neobsahuje takéto individualizované odôvodnenie primeranosti zásahu do subjektívnych práv.

Záver

Pandémia COVID-19 je kritickou situáciou, na ktorú nie je možné sa vopred pripraviť. Napriek tomu, súčasný právny systém poskytuje dostatok možností, ako sa legislatívne vyrovnáť s potrebou obmedzenia subjektívnych práv tak, aby zároveň bola zachovaná aj idea právneho štátu. Priznáva to vo svojom náleze aj český ústavný súd z 21.februára 2021 Pl-ÚS 106/20, ak konštatuje potrebu trvať na riadnom zákonomnom procese a schopnosťou v materiálnej rovine, teda aj formálne nedokonalejšie, vykonať test proporcionality .

Objektívna absencia procesných postupov pri vydávaní opatrení všeobecnej povahy tak, ako to nepriamo naznačuje aj upozornenie Generálnej prokuratúry SR, bola riešiteľná operatívnou zmenou a to buď v súčasnej podobe, alebo novelizáciou správneho poriadku podľa vzoru českej právnej úpravy. Samozrejme treba povedať, že legislatívne riešenia ad hoc nie sú ideálnym spôsobom zákonodarnej činnosti, avšak pandémia je ospravedlnením takýchto postupov. Verejný záujem na ochrane verejného zdravia, akokoľvek objektivizovaný, však nie je dôvodom na porušovanie procesných právnych predpisov. Požiadavka právneho štátu nepripúšťa tolerovanie takéhoto stavu. Ignorovanie požiadavky na vyhodnocovanie proporcionality v rámci opatrení Úradu verejného zdravotníctva je možné identifikovať ako závažnú hrozbu do budúcnosti. Pokiaľ absencia právnej úpravy je objektívnym problémom

⁹ JÚDA, Vierošlav. *Teória práva: 2. doplnené a podstatne prepracované vydanie*. 2. Banská Bystrica: Belianum, 2020.

legislatívy, ignorovanie mimo iné aj požiadaviek Benátskej komisie ohľadne povinného a individualizovaného testu proporcionality je už otázkou nezákonnosti právno-aplikačnej praxe, na ktorú nebol ani procesný, ani iný dôvod.

Požiadavka na zákonný proces a legitimitu zásahov do subjektívnych práv nemôže ustupovať časovému stresu, vyvolanému objektívnym problémom menom COVID-19.

Je však na zváženie vyhodnotiť potrebu osobitného zákona. Zákon na ochranu a podporu verejného zdravia je vhodný pre potreby všeobecnej právnej úpravy, ktorá má celý rad kritických momentov, ak sa má použiť ako všeobecné pravidlo. Napríklad, boli sme svedkami doplnenia nových ustanovení do § 48 predmetného zákona, na legitímáciu požiadavky na nosenie prekrytia horných dýchacích ciest. Takýmto spôsobom sa viackrát menil zákon. Napriek tomu v boji s pandemiou sú už teraz známe nové a nové situácie, ktoré by práve kvôli požiadavke právneho štátu a čistoty právnych procesov bolo dobré osobitne upraviť.

Preto jedným zo záverov k danej problematike je aj požiadavka na spracovanie osobitného proti-pandemického zákona, ako sa o tom uvažuje aj v susednej Českej republike, ktorý bude osobitným spôsobom regulovať právne vzťahy v prípade výskytu akejkoľvek pandémie. Pričom potreba prijatia takéhoto osobitného zákona vznikla nielen kvôli požiadavke na právny štát, ale aj kvôli zvýšeniu efektivity a dôveryhodnosti samotných opatrení.

Použitá literatúra :

1. ALEXY, R. 2009. *Pojem a platnosť práva*. 1. Bratislava: Kalligram, spol s.r.o, 2009. ISBN 978-80-8101-062-0.
2. BARICOVÁ, J. 2018. *Správny súdny poriadok: komentár*. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-807-4006-784.
3. DRGONEC, J. 2019. *Ústava Slovenskej republiky, Teória a prax*. 2. Bratislava: C.H.Beck, 2019. ISBN 978-80-89603-74-9.
4. JÚDA, V. 2020. *Teória práva: 2. doplnené a podstatne prepracované vydanie*. 2. Banská Bystrica: Belianum, 2020. ISBN 978-80-5571-689-3.
5. TUROŠÍK, M. 2013. *Roman law*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-557-0556-9.
6. ŠEVCOVÁ, K. 2019. *Zákon o zdravotnej starostlivosti.: Komentár*. 1. Žilina: EUROKODEX , s.r.o, 2019. ISBN 978-80-8155-088-1.

Lubica Saktorová¹

Úloha a vplyv aktérov globálnej občianskej spoločnosti na ustanovenie medzinárodného trestného súdu

Kľúčové slová

globálna občianska spoločnosť, aktéri globálnej občianskej spoločnosti, Medzinárodný trestný súd, vplyv, organizácie

Abstrakt

Príspevok identifikuje aktérov globálnej občianskej spoločnosti, ich vplyv a úlohy, ktoré zohrali pri založení permanentného Medzinárodného trestného súdu so sídlom v Haagu. Konštatuje, že samotné založenie Medzinárodného trestného súdu predstavuje míľnik v možnostiach medzinárodného spoločenstva vysporiadať sa a najmä predchádzať medzinárodným zločinom. Predmetom príspevku je taktiež poukázať na iniciatívy občianskych spoločností, ktoré svojou aktivitou prispeli k ustanoveniu Medzinárodného trestného súdu a zásadne ovplyvnili hmotné, či procesné pravidlá, ktorými sa dnes jeho činnosť riadi.

Keywords

global civil society, actors of global civil society, International Criminal Court, influence, organisations

Abstract

The paper identifies the actors of global civil society, their influence, and the roles they played in establishing a permanent International Criminal Court based in The Hague. It notes that the establishment of the International Criminal Court is a milestone in the international community's ability to settle and prevent the international crimes. The subject of the article is also to point out those civil societies whose activities contribute to the establishment of the International Criminal Court and fundamentally influence the substantive or procedural rules that govern its activities today.

Myšlienka ustanovenia jedného permanentného medzinárodného súdu s trestnoprávnou jurisdikciou bola po prvýkrát uvedená po II. svetovej vojne Rezolúciou Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov č. 260 z 8. decembra 1948, kedy bol prijatý Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídy.² Počas nasledujúcich ôsmich dekád bolo medzinárodné spoločenstvo svedkom množstva rozsiahlych konfliktov s katastrofálnymi humanitárnymi

¹ JUDr. Lubica Saktorová PhD., LL.M, M.A., odborná asistentka. Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie. Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

² Predhovor Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy: „Uvedomenie, že genocída spôsobila ľudstvu vo všetkých obdobiach dejín veľké straty a v presvedčení, že k oslobodeniu ľudstva od tak odpornej metly je nevyhnutná medzinárodná spolupráca“.

dôsledkami. Vysoko očakávaná realizácia pôvodného plánu však prišla až 1. júla 2002, nadobudnutím účinnosti Rímskeho Štatútu. Tento dokument bol prijatý 17. júla 1998 ako právny základ pre vytvorenie Medzinárodného trestného súdu s permanentným sídlom v Haagu. Medzinárodný trestný súd je prvým svetovým orgánom s univerzálnou, hybridnou jurisdikciou zameraný na trestné stíhanie fyzických osôb, páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných zločinov ako zločin genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a agresie.³ Na tomto mieste je vhodné uviesť, že odborná verejnosť vedie diskusiu o obsahu pojmu medzinárodný zločin. Niektorí autori, napr. Vaško, uprednostňujú delenie závažných protispoločenských konaní s medzinárodným prvkom na medzinárodné zločiny (International crimes) a nadnárodné zločiny (Transnational crimes).⁴ Zámerom vytvorenia tejto stálej inštitúcie bolo spravodlivo potrestať osoby zodpovedné za spáchané násilnosti a tiež poukázať na to, že neexistuje nerozhodnosť a strach medzinárodného spoločenstva čeliť potenciálnym budúcim páchatel'om medzinárodných trestných činov. Za hlavnú motiváciu je možné označiť neschopnosť povolaných autorít konať a poskytnúť uspokojivú reakciu na medzinárodné zločiny spáchané v priebehu 20. storočia, no taktiež poburujúci počet činov, ktoré zostali a stále zostávajú nepotrešané práve z dôvodu komplikovanosti, či z dôvodu neochoty a nevdle konať zo strany štátov.

Ako bolo uvedené, myšlienka bola vyjadrená už v roku 1948, no znovu oživenie konceptu ustanoviť jeden stály, medzinárodný súd prišlo v roku 1989, keď Trinidad a Tobago vyjadrilo potrebu riešiť problematiku medzinárodného obchodu s drogami.⁵ Valné zhromaždenie OSN poverilo Komisiu pre medzinárodné právo vypracovaním projektu: funkcií, jurisdikcie, kompetencií, ako aj predbežného návrhu Rímskeho Štatútu. V roku 1993 prizvala ILC štáty na pripomienkové konanie k jeho prvému konceptu a v roku 1994, neštandardne rýchlo ukončila svoju činnosť a vyzvala štáty na pristúpenie k dopracovanému návrhu. Napriek tomu, že niektoré európske a karibské štáty podporovali myšlienku založenia súdu v čo najkratšom časovom období, iní členovia Valného zhromaždenia OSN váhali. Zo zástupcov štátov bola vytvorená ad hoc komisia, ktorá mala za úlohu opätovne preskúmať predložený návrh. O rok neskôr bola táto ad hoc komisia pretransformovaná na oficiálnu prípravnú komisiu (ďalej aj ako "PrepCom"). Na konci roku 1996 bolo po dosiahnutí kompromisu dovedty

³ Článok 5 Rímskeho Štatútu.

⁴ VAŠKO, A. Medzinárodné zločiny a nadnárodné zločiny. In *Právne rozpravy on-screen : zborník z online vedeckej konferencie konanej dňa 29.05.2020 na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. s. 309-323.

⁵ NOONE, G. P. – MOORE, W. D. An introduction to the International Criminal Court. In *Naval Law Review*., 1999, vol.46, p. 112.

nejednotných štátov pevne a nemenne stanovené obdobie a miesto konania konferencie: Rím, leto roku 1998.

V rokoch 1993 - 1996 bolo možné sledovať vznik skupiny spoločne zmýšľajúcich štátnych delegátov, silne podporovaných niekoľkými mimovládnyimi organizáciami, ktorých cieľom bolo promptné založenie súdu.⁶ Oponentov tohto spolku však tvorili stály členovia Bezpečnostnej rady OSN a členovia Hnutia nezúčastnených krajín rovnako neochotných podporiť nezávislý súd s nadnárodnými právomocami.⁷ V roku 1995 niekoľko mimovládnych organizácií monitorujúcich komunikáciu Valného zhromaždenia OSN a ILC vytvorilo Koalíciu pre Medzinárodný trestný súd (ďalej aj ako "CICC"). Jej úlohou bolo obhajovať, podporiť a dopomôcť k ustanoveniu efektívneho a spravodlivého medzinárodného trestného súdu. Táto iniciatíva postupne prerástla do skupiny viac ako dvoch a pol tisícky občianskych združení, skupín, spoločenstiev, koalícií a mimovládnych organizácií, ktoré svojou koordinovanou činnosťou, napriek veľkým diverzifikáciám v pôvodných zameraniach a základoch značnou mierou ovplyvnili vznik súdu.

V súčasnosti je CICC jedným z najrozsiahlejších partnerstiev spoločností vo svete zahŕňajúcich organizácie občianskej spoločnosti z viac ako 150 krajín. Je tiež vedúcim telesom v globálnom boji proti medzinárodným trestným činom genocídy, vojnovým zločinom, zločinom proti ľudskosti, agresie, presadzujúce myšlienku rešpektu k ľudským právam a spravodlivosti. Prípád založenia Medzinárodného trestného súdu je možné označiť ako výsledok vplyvu globálnej občianskej spoločnosti a úlohu CICC v kooperácii jednotlivých štátnych aktérov za primárnu pri vzniku tohto jedinečného súdu.⁸

⁶ Zoznam štátov bezprostredne podporujúcich založenie ICC: Andorra, Argentína, Austrália, Rakúsko, Belgicko, Benin, Bosna-Hercegovina, Brunej, Bulharsko, Burkina Faso, Burundi, Kanada, Čile, Kongo (Brazzaville), Costa Rica, Chorvátsko, Česká republika, Dánsko, Egypt, Estónsko, Fínsko, Gabon, Georgia, Nemecko, Ghana, Grécko, Maďarsko, Írsko, Taliansko, Jordán, Litva, Lesotho, Lichtenštajnsko, Lotyšsko, Luxemburg, Malawi, Malta, Namíbia, Holandsko, Nový Zéland, Nórsko, Filipíny, Poľsko, Portugalsko, Kórejská republika, Rumunsko, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Singapur, Slovenská republika, Slovinsko, Solomonove ostrovy, Južná Afrika, Španielsko, Swaziland, Švédsko, Švajčiarsko, Trinidad a Tobago, Veľká Británia, Venezuela a Zambia (Schabas, 2004, s. 16).

⁷ Medzi hlavných oponentov prijatia Rímskeho Štatútu patrili: USA, Čína, Líbya, Sýria, Irak, Irán.

⁸ GLASIUS, M. *The International Criminal Court: A Global Civil Society Achievement*. New York: Routledge, 2006. 186 s.

AKTÉRI GLOBÁLNEJ OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI PARTICIPUJÚCI NA ZALOŽENÍ MEDZINÁRODNÉHO TRESTNÉHO SÚDU V HAAGU

Organizácie zamerané na ochranu ľudských práv

Idea založenia permanentného, nezávislého medzinárodného trestného súdu sa pre ľudskoprávne organizácie stala v danom čase jednou z dominantných. Ad hoc tribunály v Norimbergu, Tokiu, ale aj Juhoslávii a Rwande boli na jednej strane považované za vzory, na ktorých by bolo možné ideologicky, ale aj hmotnoprávne postaviť jurisdikciu spoločného stálego súdu.⁹ Na strane druhej však boli mnohými aktérmi považované za spolitizované a kritizované za politickú selektívnosť práve z dôvodu, že ich ustanovenie bolo v moci len niekoľkých štátov, primárne z radov permanentných členov Bezpečnostnej rady OSN, pričom sa trestné stíhania viedli len v niekoľkých vymedzených situáciách. Mnoho kritiky bolo vyslovenej z radov profesionálnych medzinárodných právnikov, politikov, ale aj akademikov a žurnalistov z dôvodu nízkej efektivity tribunálov, nepružného konania, nehospodárnosti, teda vysokých nákladov na ich funkcie, ktoré muselo znášať celé medzinárodné spoločenstvo v rámci OSN. Funkciami tu máme na mysli aj náklady na vyšetrovacie úkony, zabezpečenie dôkazov, personálne náklady pre medzinárodné tímy vyšetrovateľov vrátane cestovných nákladov a iných funkčných nákladov často vynakladaných roky po tom, ako sa skutky považované za trestné stali. Procesné pravidlá boli skostnatené, byrokratické a skutočne často zabraňovali promptnej reakcii, ktorá by bezprostrednému ohrozeniu mieru a bezpečnosti v danej situácii zabránila. Opatrný a časovo náročný legislatívny, ale aj politický postup k založeniu permanentného súdu bol preto legitímnou súčasťou medzinárodných rokovaní, nakoľko sa pri nich skutočne vychádzalo z reálnych skúseností z fungovania uvedených Ad hoc tribunálov. Cieľom aj pre organizácie na ochranu ľudských práv bolo napomôcť ku koncepcii stálego súdu, aby sa vyhol chybám svojich predchodcov. Nakoľko mier a absencia vojny je najlepšou prevenciou pred porušovaním ľudských práv a slobôd, kľúčové globálne organizácie presadzujúce ochranu ľudských práv a základných slobôd zahŕňajúce Amnesty International, Human Rights Watch, International Commission of Jurists, ako aj Federation International des Ligues de Droits de l'Homme boli do týchto rokovaní aktívne zapojené. Iné regionálne a národné organizácie ako napríklad European Roma Rights Centre, Arab Commission on Human Rights, Argentinian Asamblea Permanente de Derechos Humanos, Ligue Rwandaise

⁹ SCHABAS, W. A. *An Introduction To The International Criminal Court*. Cambridge University Press 2004. 481 s.

pour la Promotion et la Défense des Droits de l'Homme a Cambodian Human Rights Task Force zohrali v uvedenej iniciatíve taktiež zásadnú úlohu. Okrem nich sa do boja o zefektívnenie vymáhania noriem medzinárodného trestného práva vo forme permanentného súdu zapojili akademici z oblasti ľudských práv, právnici špecializovaní v ľudsko-právnej oblasti, či iní, individuálni aktivisti. Nakoľko v minulosti neexistovala podobná inštitúcia, dokonca ani tradícia, či všeobecná vôľa, ustanovenie medzinárodného trestného súdu s kompetenciou stíhať fyzické osoby a nie štáty v prípade porušenia medzinárodnoprávnej trestnej legislatívy samozrejme vyžadovalo okrem iného, nie jednoduché zjednotenie názorov na problematiku tak zo strany legislatívnej, ako aj politickej.¹⁰

Organizácie skupín žien

Skupiny ženských organizácií, ktoré sa zapojili do Koalície boli primárne inšpirované a motivované prípadom juhoslovanského Tribunálu (ďalej aj ako „ICTY“). Vzhľadom k tomu, že aj v minulosti často poukazovali na skutočnosť, že sa počas ozbrojených konfliktov stávali práve ženy často zneužívanou, zraniteľnou skupinou, pričom sa znásilnenia a iné formy sexuálneho násillia na ženách stali jedným z nástrojov etnického vyhladzovania v bývalej Juhoslávii, táto problematika bola následne uvedená nie len do pozornosti Koalície. Hoci štatút ICTY neobsahoval mandát s rodovým rozdelením, jeho funkcionári časom uznali, že zjavne rodovo neutrálny justičný systém logicky nemôže riešiť zločiny s rozličnými rodovými špecifikami. Na zreteľ pri tvorbe skutkových podstat trestných činov pri kodifikácii Elements of crime v Rímskom štatúte boli teda vzaté aj niektoré z požiadaviek spomínaných skupín žien. Bol menovaný splnomocnenec pre rodové otázky v rámci úradu prokurátora Medzinárodného trestného súdu. Taktiež bolo rozhodnuté o povolení obetiam znásilnení svedčiť v trestnom konaní anonymne. Skutkové podstaty trestných činov znásilnenia, sexuálneho otroctva, vynútenej prostitúcie, násillného tehotenstva, vynútenej sterilizácie alebo iné formy sexuálneho násillia porovnateľnej závažnosti sa uznali za zločiny proti ľudskosti.

Skutočnosť, že sa po prvýkrát kodifikovala rodová problematika do noriem medzinárodného trestného práva spočívala v aktivite a iniciatíve žien zo zapojených

¹⁰ GLASIUS, M. *The International Criminal Court: A Global Civil Society Achievement*. New York: Routledge, 2006. 186 s.

a aktívnych organizácií. V čase konania Rímskej konferencie sa skupina rozrástla do koalície v rámci Koalície CICC s viac ako 300 členskými organizáciami.¹¹

Mierové organizácie

Ciele menších mierových kontingentov v rámci iniciatívy pre založenie MTS boli menej jasné. Jednalo sa o zastúpenie dvoch typov mierových skupín. Prvou skupinou, reprezentovanou napríklad Nuclear Age Peace Foundation a International Association of Lawyers against Nuclear Arms boli priamy nástupcovia odzbrojovacieho hnutia z 80. rokov minulého storočia. Ich primárnym záujmom bola implementácia hrozby použitia alebo samotného použitia jadrových zbraní do charakteristických znakov vojnového zločinu. Táto iniciatíva v Ríme úspešná nebola. Ich záujmy však boli v skutočnosti veľmi podobné tým, ktoré presadzovali skupiny na ochranu ľudských práv a slobôd.¹²

Organizácie propagujúce ideu globálnej governmentality

Nie veľké, no veľmi aktívne skupiny, ktoré môžu byť charakterizované aj ako „*global governance*“¹³ alebo skupiny pre globálnu governmentality sú angažované všeobecne v propagovaní globálnej správy vecí verejných.¹⁴

Tieto skupiny si našli svoje miesto a prispeli k riešeniu niektorých menej sporných otázok v Štatúte. Svetoví federalisti, napríklad, zosumariovali postavenie štátov

¹¹Tak ako v Pekingu a na iných fórach, feministická väčšina ženských skupín zameraná na obhajobu ženských práv na rokovaniach v New Yorku a Ríme pravidelne narážala na menšinové skupiny obhajcov „práv rodinných“. Tieto skupiny boli silne podporované Vatikánom a Arabskými štátmi a ich primárnym záujmom bolo zabrániť, aby sa do Rímskeho Štatútu dostala akákoľvek terminológia, ktorá by mohla byť interpretovaná ako zľahčovanie potratov, resp. umelého prerušenia tehotenstva.

¹²KALDOR, M. A Decade of Humanitarian Intervention: The Role of Global Civil Society. In ANHEIER, H. - GLASIUS, M. – KALDOR, M. 2001. *Global Civil Society*. Oxford: Oxford University Press. s. 109- 144. [online]. 2001. Dostupné na internete [cit. 2020-11-10]. Dostupné na internete: <https://globalcivilsociety.org/wp-content/uploads/2020/08/2001chapter5.pdf>

¹³V širšom slova zmysle je termín používaný na označenie všetkých predpisov, regulácií zameraných na organizáciu a centralizáciu ľudských spoločností na globálnej úrovni. *Globálna governmentality* – je kolektívna snaha o identifikáciu, pochopenie a riešenie celosvetových problémov, ktoré prekračujú kapacity riešenia na úrovni štátu, prípadne kombinácia neformálnych a formálnych ideí, hodnôt, procesov, konaní, politik a organizácií, ktoré napomáhajú všetkým aktérom – štátom, medzivládny organizáciám, globálnej občianskej spoločnosti a jednotlivcom – identifikovať, porozumieť a navrhnúť riešenie pre cezhraničné problémy. Je to súbor otázok, ktoré umožňujú riešiť, ako svet je, bol a ako by mohol byť ovládaný. (Weiss a kol., 2013, s. 6)

¹⁴Do tejto skupiny je možné zaradiť tri navzájom prepojené, čiastočne medzinárodné, čiastočne talianske organizácie so silným napojením na politické elity: Parliamentarians for Global Action, Transnational Radical Party a predovšetkým No Peace Without Justice.

a mimovládnych organizácií pri financovaní súdu, pričom preskúmavali skúsenosti z iných medzinárodných ad hoc tribunálov a súdov. Utvorili tak konkrétny návrh, ktorý zdôrazňoval, že napriek tomu, že sa to javí ako marginálny problém, súd nebude schopný efektívnej a úspešnej činnosti bez adekvátnych finančných prostriedkov. Tento návrh sa objavil viac ako rok predtým, ako štáty alebo Sekretariát OSN vytvorili akýkoľvek dokument týkajúci sa financovania súdu. Prínos tejto iniciatívy bol komentovaný a pozitívne hodnotený mnohými delegátmi počas stretnutí prípravnej komisie.¹⁵

Náboženské skupiny

Medzi ďalších z radov zástupcov globálnej občianskej spoločnosti možno zaradiť zástupcov cirkví a náboženských organizácií, vrátane mnohých kresťanských vierovyznaní, taktiež Židovských, Moslimských a Budhistických federácií. Jedným z dôvodov zapojenia sa členov cirkví a náboženských skupín do iniciatívy bol fakt, že primárnym cieľom MTS nebolo len samotné potrestanie páchatel'ov medzinárodných trestných činov, ale aj ochrana, kompenzácia, či odškodnenie pre obeť a resocializácia, ak vôbec možná, pre zločincov.

Členovia týchto náboženských skupín veľmi rýchlo dosiahli konsenzus o potrebe väčšej pozemskej spravodlivosti, existujúcej popri tej večnej, božskej spravodlivosti. Ich zámerom bolo ísť nad rámec samotného potrestania, od pôvodného cieľa trestnej justície k justícií restoratívnej a teda pomôcť uzmierniť komunity rozorvané násilím a zaviesť duchovný rozmer do projektu ustanovenia MTS. Väčšina z týchto organizácií vytvorila samostatnú koalíciu pod menom Faith-Based Caucus.¹⁶ Táto koalícia sa zameriavala na znenie preambuly a finálnych klauzúl Štatútu tak, aby boli orientované menej politicky a viac eticky a morálne, stále v kontexte náboženskej spirituality. Množstvo z návrhov, ku ktorým sa Faith-Based Caucus prihlásili sa vo finálnom znení Štatútu nachádza, aj keď v rôznych obmenách, ich nosné myšlienky zostali zachované.

¹⁵ DURHAM, H. Women and Civil Society: NGOs and International Criminal Law. In ASKIN, K. – KOENIG, D. 2004. *Women and International Human Rights Law*, vol. 3. 2004. New York: Transnational Publishers. 350 s.

¹⁶ Členovia Faith-Based Caucus: American Jewish Committee/ Jacob Blaustein Institute for the Advancement of Human Rights American Humanist Association, Baha'is of the United States, Church World Service, Evangelical Lutheran Church in America, Fellowship of Reconciliation Loretto Community, Maryknoll Office for Global Concern, National Council of Churches of Christ in the USA, The National Service Conference of the American Ethical Union, Presbyterian Church USA, Soka Gakkai International Temple of Understanding, Unitarian Universalist Association, United Methodist Church, World Council of Churches.

Skupiny právnikov a právnych expertov

Nakoniec, nakoľko bola otázka založenia nezávislého, stáleho súdu s medzinárodnou trestnou jurisdikciou nielen otázkou iniciatívy, vplyvu a konsenzu štátnych a neštátnych aktérov, ale predstavuje vážny precedens v právnej rovine, realizácia tohto projektu vyžadovala niekoľkoročnú systematickú prácu právnych špecialistov. V zásade sa jedná o unifikáciu rôznych oblastí práva, ako medzinárodné právo verejné, vrátane medzinárodnej ochrany ľudských práv a slobôd, humanitárneho práva, dovtedy existujúcich medzinárodných trestných noriem a práva medzinárodných organizácií s prienikom do práva európskeho či národného, ako je trestné právo hmotné a procesné, či pravidlá extradície. Všetky jednotlivé normy a pravidlá, národné, regionálne a medzinárodné sú v súčasnosti spoločne zjednotené a unifikované v kompaktnom Rímskom Štatúte s vlastnými procesnými normami a jedinečným mandátom. Navyiac sú tu zjednotené rôzne právne systémy štátov s kontinentálnou/civilnou a anglo - americkou právnou tradíciou tak, že je Štatút tvorený tzv. hybridným právnym systémom. Ten sa zakladá na hmotných, písaných normách na báze práva kontinentálneho, no v procese sa prihliada aj na precedensy a judikáty z oblasti iných medzinárodných súdov a tribunálov. Nie je teda prekvapujúce, že idea ustanovenia MTS prilákala množstvo právnych expertov, teoretikov, či ľudí z praxe, nakoľko zostaviť legitímny systém, právne vymožitelný, efektívny a kompaktný v rámci jednej 'medzinárodnej multilaterálnej zmluvy' bolo skutočne novum v oblasti medzinárodného, nie len trestného práva. Vo fáze mobilizujúcej sa globálnej občianskej spoločnosti pre iniciatívu založenia permanentného medzinárodného trestného súdu teda právna obec nechýbala, pričom zohrala aj z legislatívneho postavenia a štruktúry súdu zásadnú úlohu.

Metódy a formy činnosti aktérov participujúcich na založení Medzinárodného trestného súdu v Haagu

Medzi hlavné aktivity organizácií, koalícií a jednotlivcov zapojených do kampane pre vznik Medzinárodného trestného súdu patria:

- lobbying u vládných reprezentantov, štátnych orgánov, delegácií, misií;
- vypracovávanie expertných správ, dokumentov, podkladových materiálov, analýz, prípadne vedeckých článkov;
- zvolanie a organizácia seminárov, konferencií, odborných workshopov, diskusných panelov so zástupcami štátov, či medzinárodných organizácií;

- hľadanie a poskytovanie finančnej podpory pre mimovládne organizácie z rozvojových krajín a expertná účasť v diskusiách s nimi;
- poskytovanie špecialistov v rôznych odboroch a interných stážistov menším a chudobnejším vládnym delegáciám;
- mediálna kampaň.

Nakoľko v minulosti neexistovala podobná inštitúcia, dokonca ani tradícia, či všeobecná vôľa, ustanovenie medzinárodného trestného súdu s kompetenciou stíhať fyzické osoby a nie štáty v prípade porušenia noriem medzinárodného práva samozrejme vyžadovalo okrem iného, nie jednoduché zjednotenie názorov na problematiku tak zo strany legislatívnej, ako aj politickej.

Posúdenie fungovania súdu v súčasnosti, aj s jeho už teda takmer 20 ročnou históriou by bola téma samostatného príspevku, dnes však môžeme konštatovať, že jeho založenie predstavuje míľnik v možnostiach medzinárodného spoločenstva vysporiadať sa a najmä predchádzať medzinárodným zločinom. Predmetom príspevku teda bolo poukázať aj na iniciatívy občianskych spoločností, ktoré svojou aktivitou prispeli k ustanoveniu medzinárodného trestného súdu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídy schválený Valným zhromaždením OSN dňa 9. 12. 1948
2. Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu
3. DURHAM, H. 2004. Women and Civil Society: NGOs and International Criminal Law. In ASKIN, K. – KOENIG, D. 2004. *Women and International Human Rights Law*, vol. 3. 2004. New York: Transnational Publishers. 2004. 350 s. ISBN: 9781571050946.
4. GLASIUS, M. 2006. *The International Criminal Court: A Global Civil Society Achievement*. New York: Routledge, 2006. 186 s. ISBN: 9781134315673.
5. KALDOR, M. 1999. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Order*. Stanford, CA: . Stanford University Press, 1999. 224 s. ISBN: 9780745663036.
6. KALDOR, M. A Decade of Humanitarian Intervention: The Role of Global Civil Society. In ANHEIER, H. - GLASIUS, M. – KALDOR, M. 2001. *Global Civil Society* . Oxford: Oxford University Press. s. 109- 144. [online]. 2001. Dostupné na internete

- [cit. 2020-11-10]. Dostupné na internete: <https://globalcivilsociety.org/wp-content/uploads/2020/08/2001chapter5.pdf>
7. KALDOR, M. 2003a. *Global Civil Society: An Answer to War*. Cambridge: Polity. 2003a. 189 s. ISBN: 9780745627588.
 8. KALDOR, M. 2003b. The Idea of Global Civil Society. In *International Affairs*. ISSN 0020-5850, 2003b, roč. 79, č.3, s. 583-593.
 9. NOONE, G. P. – MOORE, W. D. 1999. An introduction to the International Criminal Court. In *Naval Law Review*, ISSN: 1049-0272, 1999, vol.46, p. 112.
 10. SCHABAS, W. A. 2004. *An Introduction To The International Criminal Court*. Cambridge University Press 2004. 481 s . ISBN: 0521537568.
 11. SCHABAS, W. A. 2010. Victor's Justice: Selecting “Situations” at the International Criminal Court. In *The John Marshall Law Review*. ISSN: 0270-854X, 2010, vol.43, iss.3, p. 535-552.
 12. VAŠKO, A.2020. Medzinárodné zločiny a nadnárodné zločiny. In *Právne rozpravy on-screen : zborník z online vedeckej konferencie konanej dňa 29.05.2020 na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. ISBN 978-80-557-1770-8. s. 309-323.
 13. WEISS, T a kol. 2013. *The Rise of Non-State Actors in Global Governance, Opportunities and Limitations*. [online]. 2013, [cit. 2020-04-05]. Dostupné na internete: https://www.oefresearch.org/sites/default/files/documents/publications/GGWEISSFinaIR6_0.pdf

Martin Skaloš¹

Historický exkurz do právnej úpravy hospodárskych a daňových trestných činov na území súčasnej Slovenskej republiky²

Kľúčové slová

Trestný zákon, trestný čin, daň, právna úprava, vývoj, Slovenská republika.

Abstrakt

Cieľom príspevku je analýza vývoja právnej úpravy niektorých hospodárskych a daňových trestných činov na území súčasnej Slovenskej republiky.

Keywords

Criminal Code, Crime, Tax, Legislation, Development, Slovak Republic.

Abstract

The aim of the contribution is to analyze the development of legislation on certain economic and tax crimes in the territory of the present Slovak Republic.

Úvod

Hospodárska kriminalita predstavuje jednu z najzávažnejších foriem kriminality. Je to fenomén, ktorého rozsah a závažnosť v našej spoločnosti v posledných rokoch radikálne vzrástli. Riziko, ktoré predstavuje hospodárska kriminalita pre spoločnosť, spočíva na jednej strane práve v rozmanitosti foriem, ktorými sa navonok prejavuje, na druhej strane sa však zároveň vyznačuje vysokou latentnosťou u mnohých trestných činov a organizovanosťou ich páchatel'ov. Výsledkom tejto trestnej činnosti je dosahovanie maximálnych finančných ziskov.

Hospodárska (resp. ekonomická) kriminalita má mimoriadny ekonomický a sociálny dopad na vnútornú stabilitu štátu. Dotýka sa základných príjmových zložiek štátu (daní, ciel,

¹ Doc. JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD., Katedra dejín štátu a práva, Právnická fakulta UMB.

² Príspevok je jedným z výstupov projektu VEGA 1/0151/18 pod názvom Kauzalita výberu miestnych daní a výdavkov na výkon samosprávnych funkcií v ekonomicky rozvinutých a zaostávajúcich územiach v kontexte Industry 4.0, ktorý je realizovaný v rokoch 2018-2021 na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici a je finančne podporený Vedeckou a grantovou agentúrou Ministerstva školstva Slovenskej republiky.

poplatkov), čím ohrozuje kvalitné fungovanie štátneho mechanizmu. Výsledkom môže byť celková destabilizácia spoločnosti i ohrozenie jej ekonomických a politických štruktúr.³

1 POJEM HOSPODÁRSKA KRIMINALITA A TRESTNÉ PRÁVO

Pojem hospodárska kriminalita nebol zatiaľ ani napriek všetkým snahám jednoznačne vymedzený. Z hľadiska slovenského trestného práva sa spája s hospodárskymi trestnými činmi, zaradenými v piatej hlave osobitnej časti Trestného zákona č. 300/2005 Z.z.. Avšak tieto explicitne vymedzené hospodárske trestné činy tvoria iba základ, ich množina z hľadiska rôznorodosti skutkových podstát nie je konečná. Hospodársku kriminalitu je potrebné odlišovať od majetkovej kriminality, vzhľadom na skutočnosť, že niektoré trestné činy, ktoré sú zaradené v štvrtej hlave osobitnej časti Trestného zákona (napríklad podvodu, sprenevery), sa objavujú aj vo fenomenológii hospodárskej kriminality. V takomto prípade je vždy určujúci spôsob spáchania trestného činu.⁴

Tradičný pojem „hospodárska kriminalita“ sa používa súbežne s pojmom „ekonomická kriminalita“, pretože z hľadiska jazykového sú tieto termíny totožné. Za hospodársku trestnú činnosť platný Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. považuje trestné činy obsiahnuté v piatej hlave osobitnej časti Trestného zákona. V zmysle odporúčania Výboru ministrov Rady Európy č. R (81) 12 o hospodárskych trestných činoch sa za hospodárske trestné činy považujú: kartelové trestné činy, podvodné praktiky a zneužívanie hospodárskej situácie nadnárodnými spoločnosťami, vytváranie falošných firiem, falšovanie záznamov o bilanciách spoločnosti a trestné činy spojené s účtovníctvom, podvody vzťahujúce sa na hospodársku situáciu spoločností, porušovanie pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia pracovníkov zo strany spoločností, podvádzanie spotrebiteľov a nekalá súťaž. Za predpokladu, že bola spôsobená značná škoda a bola spáchaná podnikateľmi pri výkone ich profesií či funkcií, možno k hospodárskym trestným činom zaradiť podľa tohto odporúčania: podvodné získanie či zneužitie dotácií štátnych alebo nadnárodných organizácií, počítačové zločiny, podvody na škodu veriteľov, finančné trestné činy a vyhýbanie sa sociálnym výdavkom zo strany podniku,

³ VRÁBLOVÁ, M.: Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite. In: Justičná revue, 57, 2005, č. 6–7, s. 853.

⁴ KOPRLOVÁ, J.: Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality. 1. vyd. Bratislava: Daniel NETRI, 2010, s. 151.

colné trestné činy, trestné činy vzťahujúce sa k regulácii peňazí a obeživa, kurzové a bankové trestné činy a trestné činy proti životnému prostrediu.⁵

Charakteristickou črtou hospodárskych trestných činov je ich úzka spätosť s mnohými mimotrestnými právnymi predpismi. Mnohé skutkové podstaty hospodárskych trestných činov priamo odkazujú na mimotrestné právne normy (napr. normy obchodného, občianskeho práva), pričom trestná zodpovednosť je podmienená tým, že došlo k porušeniu týchto právnych noriem.⁶

V tejto súvislosti je nutné zdôrazniť pomocnú úlohu trestného práva. Trestnoprávne riešenie totiž predstavuje *ultima ratio* – tzn. posledný prostriedok ochrany právnych vzťahov v prípade, keď možnosti iných právnych odvetví alebo iné mimoprávne opatrenia neposkytujú dostatočnú ochranu. Legitimitu trestnoprávných zásahov odôvodňuje nutnosť ochrany elementárnych právnych hodnôt pred činmi nebezpečnými pre spoločnosť s tým, že neexistuje iné riešenie, než trestnoprávne, a pasivita štátu by mohla viesť k svojpomoci občanov a chaosu.⁷

Vychádzajúc z analýz súčasnej ekonomickej situácie je zrejmy nielen nárast tejto trestnej činnosti, ale aj kvalitatívne zmeny v páchaní kriminality ekonomického charakteru, ktoré sa u nás prejavili v nadväznosti na nové spoločenské, politické a ekonomické podmienky. Z najvšeobecnejšieho hľadiska možno povedať, že hospodárska trestná činnosť je odrazom stavu a vývoja ekonomickej sféry štátu. Proces transformácie ekonomiky, privatizácia národného majetku, vznik súkromno-vlastníckeho sektoru a súkromného podnikania, ako aj väčšia liberalizácia zahraničného obchodu a zahraničných investícií umožnili nielen oživenie hospodárskeho života, ale podnietili aj výskyt javov spoločensky nežiaducich.⁸

2 VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY TRESTNÝCH ČINOV PROTI MENE

Prvú zmienku o falšovaní mincí v Uhorsku predstavuje donačná listina Bela IV. vydaná v roku 1245. Uvádza sa v nej, že tento trestný čin predstavuje zradu a zločin urážky majestátu.

⁵ VRÁBLOVÁ, M.: Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite. In: Justičná revue, 57, 2005, č. 6–7, s. 853–854.

⁶ SKALOŠ, M. – PAVOL, S.: Hospodárska kriminalita včera a dnes : vybrané aspekty hospodárskej kriminality v historickom a právnom kontexte Slovenska. In: Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, roč. 20, 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 327 a násl.

⁷ NOVOTNÝ, O.: O otázkach hospodárskeho Trestného práva. In: Právni praxe, 1997, č. 6, s. 378.

⁸ VRÁBLOVÁ, M. Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite. In: Justičná revue, 57, 2005, č. 6–7, s. 854.

O závažnosti tohto trestného činu z pohľadu vtedajšej spoločnosti svedčí aj ukladaný trest v porovnaní s trestami za ostatné trestné činy. Pri falšovaní vinník prišiel o život a o dedičstvo všetkých majetkov a všetkých majetkových práv. Pri ostatných trestných činoch, pri ktorých bol ukladaný hrdelný trest, sa neprichádzalo o dedičstvo majetkov a majetkové práva. Tresty v stredoveku boli na dnešné pomery kruté a boli odrazom vtedajšieho ponímania trestného práva. Páchatel'ovi hrozil trest smrti upálením, uvarením zaživa, utopením, prípadne tým, že im bol do hrdla naliaty roztavený cín. Neskôr prišiel páchatel' odsúdený za tento trestný čin iba o ruku, a ak ho spáchal zamestnanec mincovne, tak o obidve. K usvedčovaniu páchatel'ov sa používali ordálie - tzv. boží súd, prostredníctvom ktorého sa preukazovala vina alebo nevina obžalovaného. Obžalovaný musel podržať rozžeravený kúsok kovu, pričom sa sledovala jeho tvár. Ak nebolo možné na nej sledovať bolesť, znamenalo to nevinu.

Falšovanie peňazí bolo považované za závažný trestný čin aj v období osvietenstva. Postupom času sa tresty síce zmierňovali, ale ešte na začiatku 19. storočia platil na našom území za falšovanie trest smrti. V tomto období došlo aj u nás k rozšíreniu papierových peňazí. Humanizácia trestného práva mala za následok, že sa začal klásť väčší dôraz na prevenciu. Ako jedna zo zbraní boja proti falšovaniu sa začala používať osveta verejnosti o atribútoch peňazí v obehu. Toto malo sťažiť uvádzanie falšovaných peňazí do obehu a zabezpečiť odhalenie páchatel'a.

Už prvé bankovky na našom území - bankocedule - sa stali predmetom falšovania. Známe sú najmä falzifikáty robené napoleónovými vojakmi. Na odhalení falzifikátov sa zväčša podieľali chyby, ktoré falzifikátori robili. Napríklad tlačili na iný druh papiera alebo inou tlačovou technikou. Boli medzi nimi zručnejší, ale aj menej šikovní. Čím sa technika tlače bankoviek zlepšovala, tým aj falšovatelia museli pridať na invencii, ale aj na investíciách do falšovania.

Vznik Československa v roku 1918 je významným medzníkom v histórii Slovenska. Jednou z úloh novovzniknutého Československa bola konsolidácia meny a neskôr jej osamostatnenie od spoločnej meny bývalého Rakúsko-Uhorska. Okrem zrejmých hospodárskych dôvodov tu boli aj politické dôvody. Prijatím zákona o kolkovaní peňazí dovtedajšej rakúsko-uhorskej meny 25. 2. 1919 vznikla de facto československá mena. Životnosť novej meny bola ohrozovaná nielen falšovaním kolkov, ale aj rôznymi kurzovými špekuláciami, keďže okolkovaniu nepodliehali bankovky najnižších nominálnych hodnôt. Kolkovanie predstavovalo provízorne riešenie, pretože príprava emisie československých bankoviek predstavovala dlhodobú záležitosť.

Počas prvej Československej republiky sa falšovanie veľmi rozšírilo. Falšovali sa kolky i bankovky. Na rozdiel od mien susedných štátov bola československá mena stabilná a tým aj atraktívna pre falšovateľov. Samozrejme, hlavným dôvodom na falšovanie bola vidina finančného obohatenia. Našli sa však prípady falšovania aj z politických príčin. Falšovatelia boli amatéri, ale aj profesionáli a pracovali samostatne alebo v tímoch. Bankovky sa kreslili, maľovali, z menších nominálov sa vytvárali väčšie (10 na 100), ale robili sa aj kvalitné falzifikáty, ktoré boli naozaj rozoznateľné iba odborníkmi a ich príprava stála nemalé množstvo investícií.⁹

V boji proti falšovateľskej činnosti je z medzinárodného hľadiska významný rok 1929, kedy bol v Ženeve podpísaný Medzinárodný dohovor o potieraní peňazokazectva, ktorý bol publikovaný v Československu v Zbierke zákonov pod č. 15/1932 Zb. z. a n. Týmto dohovorom došlo k zjednoteniu chápania, aké konanie možno považovať za trestný čin proti mene. Podľa článku 3 za trestný čin sa považuje, ak páchatel:

1. akokoľvek podvodne zhotovuje falošné peniaze alebo poškodzuje peniaze, pričom na to použije akýkoľvek prostriedok;
2. podvodne falšované peniaze uvádza do obehu;
3. čokoľvek podniká na dokončenie toho, aby falošné peniaze uviedol do obehu, doviezol do štátu, prijal alebo si zabezpečil;
4. pokúsi sa spáchať uvedené trestné činy alebo je účastníkom týchto trestných činov;
5. podvodne zhotovuje, prijíma alebo si zabezpečí nástroje alebo iné predmety, ktoré sú podľa svojej povahy určené na výrobu falošných peňazí alebo na poškodzovanie peňazí.

Zmluvné strany tohto dohovoru sa zaviazali, že budú poskytovať rovnakú ochranu cudzozemskej mene ako svojej. Tento záväzok predstavuje významný krok v boji proti falšovateľskej trestnej činnosti. Už v čase prijatia tohto dohovoru výroba falzifikátov v mnohých prípadoch prebiehala v inom štáte, než v štáte, kde boli tieto falzifikáty uvádzané do obehu. Pri týchto útokoch nebol zriedkavý politický motív namierený proti existencii konkrétneho štátu.

Medzinárodný dohovor obsahuje aj procesnoprávne ustanovenia týkajúce sa najmä právnej pomoci a podmienok vydávania obvinených z trestných činov upravených v dohovore. Zmluvný štát sa ďalej zaviazal, že vyšetrovanie v oblasti peňazokazectva bude zverené

⁹ NOŽINA, M.: *Medzinárodný organizovaný zločin*. Praha: Themis, 2003, s. 25.

osobitnému ústrediu, ktoré má byť v styku s ceduľovými ústavmi, vnútroštátnymi policajnými orgánmi a ústrediami iných štátov.¹⁰

V roku 1950 bol prijatý Zákon č. 86/1950 Zb. Trestný zákon, ktorým došlo ku kodifikácii trestného práva v Československu. Trestné činy proti mene boli z hľadiska systematiky upravené v osobitnej časti, druhej hlave s názvom „Trestné činy hospodárske“, tret'om oddieli pod názvom „Trestné činy proti mene“. Medzi trestné činy proti mene tento trestný kódex zarad'oval:

- a) Falšovanie a pozmeňovanie platidiel (§ 139),
- b) Uvádžanie falšovaných a pozmenených platidiel (§ 140),
- c) Zľahčenie mincí a uvádzanie zľahčených mincí (§ 141),
- d) Výroba a držanie falšovateľského náčinia (§ 142),
- e) Ohrozenie obehu tuzemských platidiel (§ 143),
- f) Nedovolená výroba a uvádzanie náhradok tuzemských platidiel (§ 144),
- g) Ohrozenie devízového hospodárstva (§ 145, § 146).

Ochrana sa v zmysle § 147 poskytovala aj cudzozemským peniazom, rovnako aj hromadne vydaným cudzozemským a tuzemským cenným papierom, znejúcim na meno alebo prevoditeľné rubopisom, a šeky. Právna úprava falšovateľskej problematiky zodpovedala záväzkom, ktoré prevzala na seba Československá republika ratifikáciou medzinárodného dohovoru.

Rozdiel oproti súčasnej slovenskej právnej úprave trestných činov proti mene (TZ č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov) spočíval v tom, že podľa zákona č. 86/1950 Zb. bolo trestné iba falšovanie platidiel s úmyslom dať ich ako pravé. Ďalším rozdielom je, že v dnešnej trestnoprávnej úprave trestných činov proti mene nie je možné nájsť konanie spočívajúce v znižovaní množstva kovu v minciach. Dnes by sa toto konanie kvalifikovalo ako poškodzovanie peňazí.

Zaujímavou je aj diferenciácia z hľadiska trestných sadzieb v prípadoch, kedy bolo páchatel'ovi buď platené falšovanými platidlami alebo mincami ako pravými. Ak páchatel' falšované platidlo, ktorým mu bolo platené ako pravým, úmyselne dá ako pravé, mohol mu byť uložený trest odňatia slobody až na jeden rok (§ 140 ods. 3) a pri falšovaných minciach iba na šesť mesiacov (§ 141 ods. 4). Z toho vyplýva, že papierovým peniazom sa prisudzoval väčší význam než minciam.

¹⁰ SKALOŠ, M. – ELIAS, E.: Trestné činy proti mene a jej ochrana v historicko-právnom kontexte Slovenska. In: Majetkové a hospodárske trestné činy včera a dnes : zborník z konferencie, Brno, 1. júna 2016. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 200 a násl.

Politické zmeny v Československu na začiatku 60. rokov mali za následok prijatie nového trestného kódexu. Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon bol viackrát novelizovaný.¹¹ Trestné činy proti mene boli z hľadiska systematiky zaradené do druhej hlavy osobitnej časti – „Trestné činy hospodárske“, tretieho oddielu – „Trestné činy proti mene a trestné činy daňové“, medzi ktoré patrili tieto trestné činy:

- a) Falšovanie a pozmeňovanie peňazí a cenných papierov (§ 140),
- b) Uvádzanie falšovaných a pozmenených peňazí a cenných papierov (§ 141),
- c) Výroba a držba falšovateľského náčinia (§ 142),
- d) Ohrozovanie obehu tuzemských peňazí (§ 144),
- e) Ohrozenie devízového hospodárstva (§ 146 a § 147).

Ochrana tuzemských a cudzozemských peňazí bola v Trestnom zákone upravená v súlade s medzinárodným Dohovorom o potieraní peňazokazectva, ktorý bol vyhlásený v Zbierke zákonov pod č. 15/1932. V súlade s článkom 3 tohto Dohovoru je trestný postih falšovania a pozmeňovania peňazí (trestnoprávna ochrana sa poskytuje bankovkám i minciam), nedovoleného disponovania s nimi, výroby a držania falšovateľského náčinia premietnutý v ustanoveniach § 140, § 141, § 142, § 143, § 144.

Novelou Trestného zákona uskutočnenou zákonom NR SR č. 177/1993 Z. z. zákonodarca rozšíril trestnoprávnu ochranu pred falšovaním a pozmenením aj na cenné papiere. Podľa § 1 ods. 1 zákona č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch v znení neskorších predpisov sústavu cenných papierov tvoria druhy cenných papierov taxatívne vymenované pod písm. a) až l) a iné listiny, ktoré za cenné papiere vyhlási osobitný zákon - písm. m).

Ochrana podľa ustanovení § 140 až 142 Trestný zákon poskytoval aj cudzozemským cenným papierom, verejným listinám, úradným pečatiam a úradným uzáverom, ako aj tuzemským a cudzozemským cenným papierom hromadne vydaným, ktoré znejú na majiteľa alebo sú rukopisom prevoditeľné a šekom (§ 143 TZ).

Vychádzajúc zo systematiky trestného kódexu z roku 1950, z roku 1961 a zo socialistickej právnej vedy¹², možno vidieť, že v tomto období bol medzi trestné činy proti mene zaradovaný aj trestný čin ohrozovania devízového hospodárstva. Dnes je jeho skutková podstata zaradená do piatej hlavy, prvého dielu s názvom „Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku“. Možno povedať, že dnešné zaradenie tohto trestného činu (§ 258), ktorého objektívna stránka bola

¹¹ Na území Slovenskej republiky bol účinný do 31. 12. 2005 a v Českej republike do 31. 12. 2009.

¹² KOČICA, J.: Trestné činy proti mene a trestné činy daňové v praxi súdov SSR. In: *Socialistické súdnictvo*, 1982, roč. 34, č. 6, s. 22 a nasl.

značne zmenená oproti predchádzajúcej právnej úprave, v rámci systematiky nového trestného zákona lepšie odráža záujem chránený týmto ustanovením.

3 VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY DAŇOVÝCH TRESTNÝCH ČINOV

Počas takmer jedného storočia, do polovice roku 1950, platil na území dnešnej Českej republiky rakúsky trestný zákon z roku 1852 č. 117 r. z. Československá republika po svojom vzniku (1918) ponechala v platnosti všetky dovtedajšie zemské a ríšske zákony, teda aj trestný zákon z roku 1852 vrátane jeho dopĺňujúcich predpisov. Uvedený trestný zákon neobsahoval osobitnú skupinu trestných činov, ktoré by bolo možné označiť ako hospodárske trestné činy. Hospodárske záujmy boli chránené rôznymi ustanoveniami, ako napr. ustanoveniami o krádeži a sprenevere, o podvode, podvodnom úpadku a poškodení cudzích veriteľov, postihované bolo nedostatočné vedenie obchodných kníh dlžníkom či protiprávne počínanie v čase vyrovnacieho konania alebo konania konkurzného a ďalšie.

Na Slovensku platil zákonný článok V/1878 – Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, avšak tento zákon neobsahoval ustanovenia postihujúce daňové delikty. Tieto delikty definoval a sankcionoval zákon č. 76/1927 Zb. z. a n. o priamych daniach vo svojej VIII. hlave v § 185 až § 230 s názvom Trestné ustanovenia, pričom ustanovenia § 185 až § 197 mali hmotnoprávny a ustanovenia § 198 až § 230 procesnoprávny charakter.¹³

Z odseku 1 ustanovenia § 185 s názvom „Skrátenie dane“ je zrejmé, že toto ustanovenie obsahovo sankcionuje niektoré obdobné protiprávne konania v oblasti daní ako súčasť právna úprava (TZ č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov), t. j. uvádzanie nesprávnych údajov, ich zatajovanie (§ 278a súčasného znenia Trestného zákona upravujúceho marenie výkonu správy daní) a nepodanie daňového priznania (§ 276 súčasného znenia trestného činu skrátenia dane a poistného). Špecifikom tejto dobovej právnej úpravy je aj konkretizácia daňových subjektov a ich zástupcov (ods. 1), a tiež jednotlivých daní (ods. 2), čím sa, naopak, táto právna úprava líši od súčasnej a smeruje skôr nad jej rámec.

Uvedené trestné ustanovenia sa vzťahovali len na priame dane. Popri nich existoval celý rad tzv. nepriamych daní, napr. v 30. rokoch minulého storočia aktuálne upravených počnúc zákonom č. 168/1930 Zb. z. a n. o dani z piva, cez z. č. 77/1931 Zb. z. a n. o spotrebnej dani

¹³ SKALOŠ, M. – PAVOL, S.: Vybrané aspekty hospodárskej kriminality ohrozujúce trhovú ekonomiku. In: Nové jevy v hospodárskej kriminalite se zaměřením na kriminalitu finanční : sborník příspěvků z konference, 2. února 2017 v Brně. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 82 a násl.

z minerálnych olejov a končiac zákonom č. 248/1937 Zb. z. a n. o dani z limonád, minerálnych a sódových vôd (v tomto desaťročí bolo prijatých spolu 13 nových zákonov a vládnych nariadení k tzv. nepriamym daniam). Ako príklad úpravy trestnosti nepriamych daní v tomto období možno uviesť § 7 zákona č. 77/1931 Zb. z. a n., podľa ktorého akékoľvek skrátenie alebo zatajenie spotrebnej dane z minerálnych olejov podľa tohto zákona, vrátane pokusu, sa trestalo ako ťažký dôchodkový priestupok najmä peňažnou sankciou. Alternatívne k tomuto zákonu o stíhaní a trestaní priestupkov platil Trestný zákon dôchodkový z r. 1835; avšak okrem územia Slovenska a Podkarpatskej Rusi, kde platil tzv. tridsiatkový poriadok z r. 1754 a 1788 s inštrukciou z r. 1842 a zák. čl. XI/1909 so všetkými zmenami a dodatkami.

Ďalej napríklad podľa § 14 posledne citovaného zákona č. 248/1937 Zb. z. a n. s názvom Trestné ustanovenia, za obdobné ťažké dôchodkové priestupky proti dani z limonád, minerálnych a sódových vôd, okrem peňažného trestu, mohol byť uložený aj trest väzenia (uzamknutia) v trvaní od jedného dňa do jedného roka, a rovnako ako predchádzajúci aj tento zákon alternatívne odkazoval na uvádzaný tzv. tridsiatkový poriadok a podľa § 15 tohto zákona mohlo dôjsť k prepadnutiu nápojov.¹⁴

Dňom 1. augusta 1950 rakúsky trestný zákon z roku 1852 stratil platnosť a nadobudol účinnosť trestný zákon zo dňa 12. 7. 1950 č. 86/1950 Zb. Tento trestný zákon bol odrazom nástupu obdobia budovania socializmu, kde v ekonomickej sfére dominovala riadená ekonomika a centrálné plánované hospodárstvo; trestná represia bola poznamenaná doktrínou triedneho boja a jeho prejavu vo všetkých oblastiach života tzv. ľudovodemokratickej republiky.

Novinkou bolo, že hospodárske trestné činy boli samostatne upravené v druhej hlave osobitnej časti trestného zákona. Táto hlava sa členila do štyroch oddielov: trestné činy proti hospodárskej sústave, trestné činy proti jednotnému hospodárskemu plánu, trestné činy proti mene, trestné činy daňové a porušenie predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou.¹⁵

Vo všeobecnej časti tohto Trestného zákona v § 64 už bola upravená aj účinná ľútosť, podľa ktorej trestnosť, okrem iného, aj skrátenia a ohrozenia dane podľa § 149 ods. 2 a porušenia predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou podľa § 152 ods. 2 zaniká, ak páchatel škodlivému následku trestného činu dobrovoľne zamedzil alebo ho napravil alebo ak urobil o trestnom čine dobrovoľné oznámenie v čase, kedy škodlivému následku trestného činu mohli

¹⁴ ŠANTA, J.: K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov. In: *Justičná revue*, 67, 2015, č. 6-7, s. 783-785.

¹⁵ SCHEINOST, M. a kol.: *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004, s. 13.

byť ešte zabránené. Oznámenie bolo potrebné adresovať prokurátorovi alebo orgánu národnej bezpečnosti (alebo predstavenému, ak išlo o páchatel'a podliehajúceho vojenskej súdnej právomoci).

Trestný čin skrátenia dane podľa § 148 Trestného zákona (práve tak ako trestné činy skrátenia a ohrozenia dane podľa §§ 149 a 150 Trestného zákona) boli úmyselné delikty, takže ich znaky neboli dané už samotným porušením daňových predpisov. Skrátenie alebo ohrozenie dane iba z nebanlivosti, aj keď sa stalo v značnom rozsahu, zakladalo len priestupok podľa § 61 ods. 1 alebo § 62 ods. 2 Trestného zákona správneho.¹⁶

Z hľadiska systematiky bolo zaujímavé, že vtedy veľmi frekventovaný trestný čin rozkrádania a poškodzovania národného majetku a majetku ľudových družstiev (§ 245 tr. zák. z roku 1950) nebol zaradený medzi hospodárske trestné činy, ale medzi trestné činy majetkové v hlave ôsmej osobitnej časti trestného zákona. Dôvodová správa k tomuto trestnému činu uvádzala, že národný majetok a majetok ľudových družstiev slúži všetkým pracujúcim a tvorí základ socialistickej výstavby. Jeho rozkrádanie a poškodzovanie je činom pre spoločnosť osobitne nebezpečným a preto ju zákon postihuje prísnejšími trestami ako činy namierené proti súkromnému majetku.

Po tzv. víťazstve socializmu v Československu a vydaní novej Ústavy došlo dňa 29. 11. 1961 ku schváleniu trestného zákona č. 140/1961 Zb. Nadobudol účinnosť dňa 1. januára 1962. V ten istý deň nadobudol účinnosť aj nový trestný poriadok č. 141/1961 Zb.

Dôvodová správa k trestnému zákonu konštatuje, že spoločenské a ekonomické zmeny spojené s víťazstvom socializmu a s budovaním vyspelej socialistickej spoločnosti vyžadujú predovšetkým novú úpravu hlavy druhej osobitnej časti trestného zákona, obsahujúcej hospodárske trestné činy. Zákon túto hlavu rozčlenil na päť oddielov: Trestné činy proti hospodárskej sústave, Trestné činy proti hospodárskej disciplíne, Trestné činy proti majetku v socialistickom vlastníctve, Trestné činy proti mene a trestné činy daňové, a Trestné činy proti predpisom o nekalej súťaži, ochranných známkach, chránených vzoroch a vynálezoch a proti autorskému právu.

Obzvlášť veľký význam nový trestný zákon priznával, podobne ako predchádzajúci trestný zákon z roku 1950, ochrane majetku v socialistickom vlastníctve, čo bolo zdôraznené už tým, že útoky na tento majetok boli postihnuté spolu s ostatnými hospodárskymi trestnými

¹⁶ Bližšie pozri ŠANTA, J.: K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov. In: Justičná revue, 67, 2015, č. 6-7, s. 787-788.

činní rovnako v druhej hlave osobitnej časti. Zákon tomuto majetku poskytoval v porovnaní s majetkom v osobnom či súkromnom vlastníctve podstatne vyššiu ochranu.¹⁷

Až do spoločenských zmien v roku 1989 mal tento Trestný zákon (a to už od jeho pôvodného znenia) výrazný ideologický charakter aj v oblasti trestania daňovej trestnej činnosti. samotný Trestný zákon, na rozdiel od Trestného zákona č. 86/1950 Zb. v platnom znení, už pojem daň (ani iné podobné pojmy) nedefinuje.

Podstata skrátenia dane podľa ustanovenia § 148 spočívala v takom konaní páchatel'a, ktorým chcel dosiahnuť pre seba alebo pre niekoho iného, aby príslušný štátny orgán určil (vyrubil) daň, poplatok alebo dávku v nižšej než zákonom určenej sume, alebo vôbec chcel zmariť určenie (vyrubenie) dane, poplatku alebo dávky. Páchatel' tým dosiahol skrátenie odvodu peňažnej sumy, ktorú by bol inak povinný zaplatiť štátu. Tým sa líšilo skrátenie dane od rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve, ktoré spočívalo v tom, že páchatel' zo socialistického vlastníctva odnímal určitú časť (hodnotu). Skrátením dane (poplatku alebo dávky) sa socialistické vlastníctvo nezmenšovalo, ale sa o ušlú daň, dávku alebo poplatok nezväčšovalo. Nebol to úbytok na socialistickom vlastníctve, ale neuskutočnený prínos do tohto vlastníctva.

Podobne ako v prípade Trestného zákona z roku 1950 aj Trestný zákon č. 140/1961 Zb. zakotvoval v § 66 ustanovenie o účinnej ľútosti v zásade obsahovo rovnaké ako citovaný starší § 64 (§ 66 sa vzťahoval na celý trestný čin skrátenia dane podľa § 148 Trestného zákona).

Konanie smerujúce ku skráteniu dane bolo potrebné posudzovať buď ako trestný čin skrátenia dane podľa § 148, alebo ako priestupok podľa § 14 písm. a), príp. písm. c) Priestupkového zákona, a to podľa stupňa nebezpečnosti činu pre spoločnosť; ak išlo o clo, len ako prečin podľa § 5 písm. a) Zákona o prečinoch.¹⁸

Novelou č. 557/1991 Zb. z. v skupine hospodárskych trestných činov boli zakotvené nové skutkové podstaty, ktorými bolo reagované na negatívne javy, ako napr. trestné činy – machinácie pri verejnej súťaži a verejnej dražbe podľa § 128a, § 128b, § 128c, machinácie pri konkurznom a vyrovnacom konaní podľa § 256b, prevádzkovanie nepoctivých hier a stávk podľa § 250a. Nová skutková podstata trestného činu podielníctva podľa § 251a umožnila postih tzv. prania špinavých peňazí.¹⁹

¹⁷SCHEINOST, M. a kol.: *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004, s. 13.

¹⁸ŠANTA, J.: K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov. In: *Justičná revue*, 67, 2015, č. 6-7, s. 790-791.

¹⁹SCHEINOST, M. a kol.: *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004, s. 14.

Výraznou novelou Trestného zákona č. 140/1961 Zb., podstatne meniacou dovtedajší postih daňovej trestnej činnosti, bol zákon č. 177/1993 Z. z. zo 6. 7. 1993, účinný dňom vyhlásenia, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon. Táto novela Trestného zákona upravovala trestný čin skrátenia dane podľa § 148 ods. 1 tak, že tohto trestného činu sa dopustil ten, kto skrátil daň v nie malom rozsahu.

Zákonom č. 248/1994 Z. z. z 18. augusta 1994, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon a zákon o priestupkoch, bol do Trestného zákona zakotvený trestný čin porušovania predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 148c a do § 66 o účinnej fútošti bol zakotvený popri trestnom čine skrátenia dane podľa § 148 aj trestný čin skrátenia poplatkov a im podobných dávok podľa § 148b Trestného zákona.

4 POROVNANIE PRÁVNEJ ÚPRAVY HOSPODÁRSKÝCH TRESTNÝCH ČINOV V ČR A SR

Základnou hmotno-právnou normou, ktorá usmerňovala odvetvie trestného práva hmotného na území oboch krajín až do prijatia aktuálne platných a účinných právnych noriem, bol v oboch republikách zákon č.140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, pri zohľadnení samostatného vývoja ich právnych poriadkov od 1. januára 1993. Uvedenú právnú normu nahradil v Slovenskej republike zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, s účinnosťou od 1. januára 2006. Naopak v Českej republike ju nahradil až zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, ktorý nadobudol účinnosť od 1. januára 2010. Obe tieto nové hmotno-právne normy vymedzujú vo svojej osobitnej časti samostatnú kategóriu hospodárskych trestných činov -slovenská právna norma v piatej hlave a česká právna norma zase v šiestej hlave.

Hospodársku kriminalitu zaradenú v piatej hlave osobitnej časti slovenského Trestného zákona v platnom znení podrobnejšie charakterizujú hospodárske trestné činy, ktoré zákonodarca rozdelil do štyroch samostatných dielov: Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku (§§ 250 až 258), Trestné činy proti hospodárskej disciplíne (§§ 259 až 269a), Trestné činy proti mene a trestné činy daňové (§§ 270 až 280) a Trestné činy proti priemyselným právam a proti autorskému právu (§§ 281 až 283).

Hospodársku kriminalitu zaradenú v šiestej hlave osobitnej časti Trestního zákoníka v platnom znení podrobnejšie charakterizujú hospodárske trestné činy, ktoré český zákonodarca rozdelil do štyroch samostatných dielov: Trestné činy proti mene a platobným prostriedkom

(§§ 233 až 239), Trestné činy daňové, poplatkové a devízové (§§ 240 až 247); do § 242 začlenil zákonodarca v druhom diele osobitné ustanovenia o účinnej ľútosti, Trestné činy proti záväzným pravidlám trhovej ekonomiky a obehu tovaru v styku s cudzinou (§§ 248 až 267) a Trestné činy proti priemyselným právam a proti autorskému právu (§§ 268 až 271).

Na základe porovnania vymedzenia množiny hospodárskych trestných činov v oboch hmotno-právnych normách možno charakterizovať, že:

- obidve hmotno-právne normy venujú inštitútu hospodárskej kriminality mimoriadnu pozornosť, predovšetkým tým, že hospodárskym trestným činom vymedzujú v osobitnej (zvláštnej) časti zákona samostatnú hlavu;
- obe hmotno-právne normy klasifikujú trestné činy hospodárske v štyroch samostatných dieloch, pričom posledný, štvrtý diel je z hľadiska názvu rovnaký v českej aj slovenskej právnej úprave, pričom už množina v ňom obsiahnutých skutkových podstát trestných činov totožná v plnej miere nie je;
- vzhľadom na závažnosť významu, a taktiež celospoločenských dopadov predmetných právnych noriem je pochopiteľné, že sa ich legislatívne znenia pripravovali dlhé obdobie, a to s ohľadom na podmienky národnej ekonomiky, ako aj podmienky ekonomiky a hospodárskej politiky Únie.²⁰

Česká právna úprava trestných činov týkajúcich sa meny a platobných prostriedkov z pohľadu systematiky je na vyššej úrovni než slovenská právna úprava. Slovenský zákonodarca elektronické peniaze a platobné prostriedky chráni prostredníctvom Trestného činu „Neoprávneného vyrobenia a používania platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty“ podľa § 219 Trestného zákona, ktorý sa nachádza v štvrtej hlave „Trestné činy proti majetku“. Systematika českého Trestného zákonníka zodpovedá lepšie vymedzeniam foriem peňazí, medzi ktoré patria aj elektronické peniaze. Na základe toho možno povedať, že Trestný čin „Neoprávnenej výroby a používania platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty“ podľa § 219 by mal byť v rovnakom diele ako trestné činy proti mene.

Neoprávnenou výrobou sa rozumie spravidla priemyselná alebo remeselná výroba peňazí alebo cenných papierov subjektom bez zákonného oprávnenia.²¹ Právna úprava v Českej

²⁰ Bližšie pozri KOPRLOVÁ, J.: Hospodárska kriminalita v kontexte porovnania Českej republiky a Slovenskej republiky. In: Dny práva 2010: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 424 a násl.

²¹ IVOR, J.: *Trestné právo hmotné 2*. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 227.

republike pozná samostatný trestný čin „Neoprávnenej výroby peňazí“. Touto skutkovou podstatou sa poskytuje samostatne ochrana aj prvkom slúžiacim na ochranu peňazí proti falšovaniu. V podmienkach Slovenskej republiky by bolo možné neoprávnenú výrobu ochranných prvkov chápať ako trestný čin „Falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov“ podľa § 270 ods. 1 v štádiu prípravy.

Záver

Vývoj, príčiny a aj prevencia hospodárskej kriminality boli podriadené zmenám v našej spoločnosti, ktoré odštartovali udalosti na konci roku 1989. V tomto smere sa pomerne veľmi rýchlo menil charakter, počet a aj závažnosť hospodárskej kriminality.

Na začiatku zmien zohrávala hlavnú úlohu privatizácia, nasledovaná takmer búrlivým nárastom bankových a finančných domov a služieb. V týchto oblastiach bol nárast hospodárskej kriminality takmer explozívny, pričom veľká časť sa na uvedené druhy kriminality tak povediac iba nabalila. Následne sa v oblasti hospodárskej kriminality objavili nové druhy, zamerané napríklad na daňové úniky.

Vývoj kriminality v Slovenskej republike je nesporne ovplyvňovaný predovšetkým vnútornými faktormi, avšak na intenzitu ich pôsobenia ako aj na ich kratšie či dlhšie pretrvávanie budú významne vplývať faktory vonkajšie. Ich zakomponovanie do širšieho prognostického pozadia je potrebné považovať za obligatórny predpoklad ďalších korektných úvah o vývoji kriminality v Slovenskej republike.

Použitá literatúra

1. BOSKOVIČOVÁ, R.: 2001. Falšovanie peňazí sa trestá. In: *Biatec*, roč. 9, č. 9., 2001, s. 17-19. ISSN 1335 – 0900.
2. ČENTĚŠ, J.: 1999. Trestný postih falšovania a pozmeňovania peňazí a cenných papierov. In: *Ekonomický a právny poradca podnikateľa*, č. 8-9. 1999, s. 273-286.
3. CHMELÍK, J. - HÁJEK, P. - NEČAS, S.: 2005. *Úvod do hospodárskej kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 168 s. ISBN 80-86898-13-X.
4. IVOR, J. a kol.: 2006. *Trestné právo hmotné - osobitná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 607 s. ISBN 80-8078-099-4.

5. IVOR, J.: 2010. *Trestné právo hmotné 2*. Bratislava: IURA EDITION, 2010, 532 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
6. KOČICA, J.: 1982. Trestné činy proti mene a trestné činy daňové v praxi súdov SSR. In: *Socialistické súdnictvo*, roč. 34, č. 6, 1982, s. 22-28.
7. KOPRLOVÁ, J.: 2008. Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality. In: *Dny práva 2008: 2. ročník mezinárodnej konferencie* pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník z konferencie. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 235 s. ISBN 978-80-210-4733-4.
8. KOPRLOVÁ, J.: 2010. *Hospodárska kriminalita v ekonomických súvislostiach*. 1. vyd. Bratislava: Daniel NETRI, 2010, 122 s. ISBN 978-80-89416-05-9.
9. KOPRLOVÁ, J.: 2010. Hospodárska kriminalita v kontexte porovnania Českej republiky a Slovenskej republiky. In: *Dny práva 2010: 4. ročník mezinárodnej konferencie* pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník príspevků. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 3198 s. ISBN 978-80-210-5305-2.
10. KUČHTA, J. - FENYK, J. - FRYŠTÁK, M. - KALVODOVÁ, V.: 2007. *Hospodárska trestná činnosť*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Edice multimediálních pomůcek PrF MU, 2007, 111 s. ISBN 978-80-210-4256-8.
11. KUČHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol.: 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, 552 s. ISBN 80-7179-813-4.
12. LIPTÁKOVÁ, K. - SKALOŠ, M.: 2020. *Korupcia, jej právne a ekonomické aspekty s ohľadom na korupciu na úseku správy daní*. In: TULÁČEK, J. (ed.): *Aktuálne otázky územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky [elektronický zdroj] : elektronický zborník vedeckých štúdií*. 1. vyd. Praha: Leges, 2020, s. 149-212. ISBN 978-80-7502-447-3.
13. NOVOTNÝ, O.: 1997. O otázkách hospodárskeho Trestného práva. In: *Právní praxe*, 1997, č. 6, s. 378. ISSN 1211-0825 .
14. PROTIVINSKÝ, M.: 2007. K některým aspektům hospodárske kriminality. In: *Kriminalistika*, 2007, Roč. 40 č. 2, s. 128-131. ISSN 1210-9150.
15. SCHEINOST, M. a kol.: 2004. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004, 152 s. ISBN 80-7338-031-5.
16. SKALOŠ, M. – PAVOL, S.: 2016. Hospodárska kriminalita včera a dnes : vybrané aspekty hospodárske kriminality v historickom a právnom kontexte Slovenska. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii*, roč. 20, 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 327-339. ISBN 978-80-557-1100-3.

17. SKALOŠ, M. – PAVOL, S.: 2017. Vybrané aspekty hospodárskej kriminality ohrozujúce trhovú ekonomiku. In: *Nové jevy v hospodárskej kriminalite se zaměřením na kriminalitu finanční* : sborník příspěvků z konference, 2. února 2017 v Brně. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 82-97. ISBN 978-80-210-8675-3.
18. SKALOŠ, M. – ELIAS, E.: 2016. Trestné činy proti mene a jej ochrana v historicko-právnom kontexte Slovenska. In: *Majetkové a hospodárske trestné činy včera a dnes* : sborník z konference, Brno, 1. júna 2016. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 200-218. ISBN 978-80-210-8332-5.
19. ŠÁMAL, P. a kol.: 2001. *Podnikání a ekonomická kriminalita v ČR*. Praha: C.H.Beck 2001, 776 s. ISBN 80-7179-493-7.
20. ŠANTA, J.: 2015. K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov. In: *Justičná revue*, 67, 2015, č. 6-7, s. 782 – 796. ISSN 1335-6461.
21. VRÁBLOVÁ, M.: 2005. Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite. In: *Justičná revue*, 57, 2005, č. 6–7, s. 853 – 857. ISSN 1335-6461.

Katarína Ševcová¹

Sťažnosť v Civilnom sporovom poriadku

Kľúčové slová

civilné konanie, opravný prostriedok, sťažnosť, uznesenie,

Abstrakt

Sťažnosť ako prostriedok procesnej obrany nemožno stotožňovať s opravným prostriedkom. Je prostriedkom procesnej nápravy proti uzneseniu súdu prvej inštancie, vydanému súdnym úradníkom, ktoré je potrebné doručiť. Jej prijatie do Civilného sporového poriadku bolo výsledkom kompromisného riešenia a niektoré ustanovenia o sťažnosti sú nejasné a pre prax otázne. Príspevok sa snaží poukázať na právnu povahu sťažnosti a predovšetkým na sporné otázky, ktoré vyvoláva.

Key words

civil proceeding, legal remedy, complaint, order

Abstract

A complaint as a means of procedural defense cannot be equated with an appeal. It is a means of redress against an order of a court of first instance issued by a court clerk which needs to be served. Its admission to the Civil Procedure Code was the result of a compromise solution and some of the provisions on the complaint are unclear and questionable for practice. The article seeks to highlight the legal nature of the complaint and, in particular, the contentious issues it raises.

Právny charakter sťažnosti

Sťažnosť je vymedzená kódexom civilného procesu ako prostriedok procesnej nápravy proti uzneseniu súdu prvej inštancie, vydanému súdnym úradníkom, ktoré je potrebné doručiť. Tento inštitút sa nepovažuje za klasický opravný prostriedok, čo potvrdzuje i jej systematické zaradenie v zákonnej úprave k ustanoveniam o uznesení. Sťažnosť ako prostriedok procesnej obrany v civilnom konaní nemožno stotožňovať s opravným prostriedkom, akokoľvek z pohľadu ústavnoprávneho ide v oboch prípadoch o dostupné prostriedky procesnej nápravy. Pri rekodifikačných prácach sa zvolilo kompromisné riešenie. Na porovnanie, keď sledujeme

¹ doc. JUDr. Katarína Ševcová, PhD. pôsobí na Katedre občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

legislatívny zámer procesných kódexov v Českej republike, tam sa sťažnosť zaraďuje do časti medzi opravné prostriedky. V českej právnej úprave by to mal byť jediný opravný prostriedok proti uzneseniu ale i výrokom rozsudku, ktorým sa nerozhoduje vo veci samej. Rozdiel tu je markantný, hoci pripomíname, že obe procesné normy sa historicky hlásia k zákonu č. 113/1895 ř. z. o súdnom konaní v občianskych sporoch právnych (Civilný poriadok súdny) účinnom do 31.12.1947. Možno nájsť i rozhodnutia súdov, ktoré ale výslovne zaraďujú sťažnosť medzi opravné prostriedky, ani jedno z týchto rozhodnutí tento názor nešpecifikuje a neuvádza dôvody prečo.²

Z tohto dôvodu nemožno analogicky aplikovať pri rozhodovaní sudcu o sťažnosti ustanovenia o odvolaní. Ide o inštitút základného konania v prvej inštancii. Pri jej úprave sa nadviazalo na právnu úpravu v OSP z roku 1950 (zákonom č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach- Občiansky súdny poriadok). Umožňuje napádať procesné uznesenia, predovšetkým ide v praxi o uznesenia o výške náhrady trov konania, ktoré vydáva súdny úradník na základe poverenia sudcu alebo na základe zákonného splnomocnenia.

Môžeme konštatovať, že za uznesenie, proti ktorému je prípustná sťažnosť, možno považovať aj uznesenie, ktoré je potrebné doručiť, lebo je to pre vedenie konania dôležité, alebo sa ním ukladá určitá povinnosť. Podanie sťažnosti len proti dôvodom uznesenia nie je prípustné, čo platí aj pre opravné prostriedky.

Síce Civilný sporový poriadok (ďalej len CSP) vyslovene neobsahuje takéto uznesenie, sťažnosť nie je prípustná proti rozhodnutiu vydanému sudcom ani senátom. Sťažnosť nie je prípustná ani proti uzneseniam, proti ktorým je prípustné odvolanie (§ 357 CSP).

Treba pripomenúť, že rozhodovanie o náhrade trov konania (§ 262 ods. 1 a 2 CSP), ktoré má povahu uznesenia je rozdelené do dvoch fáz. V prvom rade v rozsudku vo veci samej súd formuluje výrok o tom, že jedna zo strán sporu má voči druhej strane sporu nárok na náhradu trov konania – teda výrok rozsudku, ktorý má povahu uznesenia, voči ktorému je ako opravný prostriedok prípustné odvolanie. V druhej fáze o samotnej výške náhrady trov konania rozhodne prvostupňový súd samostatným rozhodnutím – uznesením, ktoré vydá súdny úradník – v tomto prípade však ide o osobitné uznesenie, ktoré sa napáda podľa CSP sťažnosťou.

Zákon o súdnych úradníkoch z.č. 549/2003 Z.z. v § 5 stanovuje, v ktorých prípadoch v civilnom procese vyšší súdny úradník koná a rozhoduje na základe poverenia sudcu:

² ORVISKÝ, M.- PEŤKO, M.: Sťažnosť ako opravný prostriedok. In: *Cofola 2018- Část XI. Opravné prostředky v civilním řízení soudním*. Brno: ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS, vol. 641, s.27.

Vid' Uznesenie Krajského súdu Banská Bystrica sp. zn. 3 CoE/147/2016 bod 11 zo dňa 10.10. 2016

a) o návrhu na vydanie platobného rozkazu a o zrušení platobného rozkazu,
b) v konaní o dedičstve,
c) v exekučnom konaní podľa osobitného predpisu okrem schválenia príklepu súdom,
d) v konaní o výkon rozhodnutia o výchove maloletých detí,
e) v konaní o výkon rozhodnutia súdnych pohľadávok podľa osobitného predpisu,
resp. v civilnom procese a správnom súdnom procese vyšší súdny úradník rozhoduje na základe poverenia sudcu aj o:

- a) výške náhrady trov konania,
- b) pokute a poriadkovej pokute,
- c) znalečnom, tlmočnom a svedočnom,
- d) preddavkoch na trovy dôkazu,
- e) súdnych poplatkoch,
- f) oslobodení od súdnych poplatkov,
- g) odstraňovaní väd podania,
- h) opatreniach podľa osobitného predpisu,
- i) príslušnosti a právomoci súdu na konanie,
- j) prípustnosti vstupu intervenienta,
- k) prerušení konania podľa § 163 Civilného sporového poriadku,
- l) spojení vecí na spoločné konanie,
- m) pristúpení ďalšieho účastníka do konania,
- n) pripustení zmeny návrhu na začatie konania,
- o) iných procesných rozhodnutiach.

Rešpektuje sa zásada, že vyšší súdny úradník nemôže vydať rozhodnutie, proti ktorému zákon pripúšťa odvolanie.

Subjekty oprávnené podať sťažnosť

Aktívnu procesnú legitimáciu na podanie sťažnosti zákonná úprava stanovuje v prospech subjektu konania, v ktorého neprospech bolo uznesením o jeho určitej procesnej povinnosti rozhodnuté – spravidla pôjde o procesnú stranu alebo prokurátora (§ 241 CSP). Kódex civilného procesu nehovorí výlučne o strane sporu a možno pripustiť, aby sťažnosť podal i intervenient. Ten je oprávnený rovnako využiť i riadne a mimoriadne opravné

prostriedky. Keďže má právny záujem na výsledku konania a ten ho priamo ovplyvňuje, istotne teda rozhodnutie súdu môže byť v jeho neprospech.

Možno tu definovať dve odlišné procesné situácie. Jednak pokiaľ sťažnosť podá neoprávnená osoba, súd sa takým podaním nemusí zaoberať vôbec, lebo procesný úkon *de facto* neexistuje. Ak sťažnosť podá osoba v rámci existujúceho procesného vzťahu, ale tento subjekt nemá žiaden neprospech, takéto podanie nevyvoláva žiadne procesné účinky a postačí, ak sa s touto skutočnosťou vysporiada súd v odôvodnení rozhodnutia vo veci samej.

Ustanovenia CSP o sťažnosti výslovne neupravujú, či súd má alebo nemá doručiť sťažnosť aj druhej strane sporu. Procesný kódex vychádza z premisy, že súd podľa konkrétnej situácie prípadu posúdi, či je podaná sťažnosť potrebné doručiť druhej strane, rešpektujúc pritom obsah práva na spravodlivý proces. Podkladom je ustanovenie § 374 ods. 3, druhá veta CSP, z ktorého vyplýva, že ďalšie podania strán sa doručujú, len ak je to potrebné na zachovanie práva na spravodlivý proces. Nevidíme relevantný dôvod na to, aby sa v zmysle princípu kontradiktórnosti, uplatnila výnimka z tohto princípu v konaní o sťažnosti proti rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka, v ktorom sa rozhoduje o subjektívnych právach a povinnostiach.³ Preto strane a jej právnomu zástupcovi by mala byť doručená podaná sťažnosť proti uzneseniu vyššieho súdneho úradníka.

V teoretickej rovine je možné uviesť, že z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len EŠLP) vyplýva, že princíp rovnosti zbraní znamená, aby každej procesnej strane bola daná primeraná možnosť predniesť svoju záležitosť za podmienok, ktoré ju nestavajú do podstatne nevýhodnejšej situácie, než v ktorej je protistrana. Právo na kontradiktórne konanie znamená, že procesné strany musia dostať príležitosť nielen predložiť všetky dôkazy potrebné na to, aby ich návrh uspel, ale i zoznámiť sa so všetkými ďalšími dôkazmi a pripomienkami, ktoré boli predložené s cieľom ovplyvniť rozhodnutie súdu a vyjadriť sa k nim.⁴ Inak povedané, z princípu kontradiktórnosti konania vyplýva, že samotná strana/účastník konania musí mať možnosť posúdiť, či a do akej miery je písomné vyjadrenie odporcu (protistrany v súdnom konaní) právne významné, či obsahuje také skutkové a právne dôvody, na ktoré je potrebné z jeho strany reagovať alebo inak je vhodné sa k nemu vyjadriť, v dôsledku čoho je teda len na účastníkovi konania, aby sám posúdil, či určité stanovisko k vyjadreniu protistrany vyžaduje komentár z jeho strany.⁵

³ Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 220/2018 zo dňa 11. 9. 2018

⁴ Rozsudok EŠLP zo dňa 4.6.2002 vo veci Komanický proti Slovenskej republike, body 45 a 46, rozsudok EŠLP z 13.1.2015 vo veci Trančíková proti Slovenskej republike

⁵ Rozsudok EŠLP zo dňa 18.2.1997 vo veci Niderost-Huber proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 18990/91, body 27 a 29, Rozsudok EŠLP zo dňa 13.1.2015 vo veci Trančíková proti Slovenskej republike

CSP upravuje i prokurátorskú sťažnosť. Úlohou prokuratúry je ochrana a dozor nad zákonnosťou. Na civilnom procese sa prokurátor môže zúčastniť v dvoch formách- v zmysle § 93 ods.1 CSP prokurátor môže iniciovať konanie - tzv. prokurátorské žaloby; do konaní uvedených v ods.2 môže prokurátor vstúpiť (súd má povinnosť bezodkladne oznámiť začatie takéhoto konania prokuratúre).

S ohľadom na záujmy strany a aplikáciu dispozičnej zásady je prirodzená legitímácia samotnej strany k podaniu opravných prostriedkov a prostriedkov procesnej obrany, ktorými možno dosiahnuť zmenu či zrušenie právoplatného rozhodnutia. Ide o iný špecifický subjekt, ktorému zákon (CSP) priznáva postavenie v zmysle osobitných predpisov a precizuje jeho postavenie. Došlo viac k okliešteniu sa jeho oprávnení. Naopak je tomu v Civilnom mimosporovom poriadku a Správnom súdnom poriadku, kde sa oprávnenia prokurátora viac rozširujú. Keďže prokurátor je oprávnený na využitie opravných prostriedkov, či už riadnych alebo mimoriadnych, nie je dôvod vylúčiť ho z podania sťažnosti. V konaní ktoré prokurátor inicioval, či do ktorého vstúpil, má práva a povinnosti ako strana konania.

Formálne náležitosti sťažnosti a jej obsah

I pri podaní sťažnosti musia byť naplnené prirodzene všeobecné náležitosti podania- presné vymedzenie napádaného uznesenia, v čom sa vidí rozhodnutie nesprávne a vymedzenie čoho sa sťažovateľ domáha. Podanie musí byť podpísané, s uvedením ktorému súdu je smerované, kto ho robí, ktorej veci sa týka a čo sa ním sleduje.

Zákon neuvádza akým spôsobom je potrebné uvedené náležitosti splniť, v zásade možno tvrdiť, že podanie, v ktorom budú akýmkoľvek spôsobom splnené dané náležitosti, je podaním spĺňajúcim zákonné podmienky. Pokiaľ súdne konanie už prebieha, náležitosťou podania je aj uvedenie spisovej značky tohto konania.

Ako každé podanie aj sťažnosť možno zaslať písomne, a to v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe. V prípade ak sa zvolí elektronickej forma doručenia bez autorizácie je potrebné dodatočne doručiť také podanie aj v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe, avšak autorizované. Ak sa také podanie dodatočne nedoručí súdu (súd na dodatočné podanie nevyzýva) do desiatich dní, na podanie sa neprihliada. Civilný sporový poriadok vylučuje subsidiárne použitie ustanovení o odstraňovaní väd podania. Súd teda nevyzýva na odstraňovanie väd podania. Ustanovenie § 246 CSP je možné vnímať ako výnimky k ustanoveniam § 128 až § 130 CSP ohľadne doplnenia alebo opravy podania.

Dĺžka lehoty na podanie sťažnosti bola stanovená nadväzujúc na historickú tradíciu, jednak v súlade s vymedzením iných inštitútov procesného práva v CSP, predovšetkým odvolania, odporu. Ide o lehotu zákonnú. V rámci stanovenej 15- dňovej lehoty na podanie sťažnosti je poskytnutý dostatočný časový priestor na procesnú obranu proti rozhodnutiu. Je predovšetkým vecou nositeľov práv, aby si svoje práva bránili a starali sa o ne, inak ich podcenením, či zanedbaním môžu svoje práva stratiť. I keď to zákonná úprava v CSP vyslovene nestanovuje, zároveň, keďže takýto postup ani nevylučuje, je prípustné i odpustenie zmeškania lehoty v prípade ospravedlniteľných dôvodov.

Pokiaľ ešte neuplynula lehota na podanie sťažnosti môže sťažovateľ návrh rozšíriť. Ak podávateľ sťažnosti uviedol dôvody, avšak tieto vyhodnotí s odstupom času z určitých dôvodov ako nepostačujúce, má možnosť tieto dôvody rozšíriť. Zákomom stanovené oprávnenie je však limitované do uplynutia lehoty na podanie sťažnosti. Pri rozširovaní dôvodov sťažnosti sa teda uplatňuje koncentračný princíp, ktorého procesným dôsledkom je skutočnosť, že po uplynutí stanovenej zákonnej lehoty na neskôr rozšírené dôvody súd pri rozhodovaní neprihliada.

Na rozdiel od prípadu, kedy sťažnosť neobsahuje žiadne dôvody, tento prípad je odlišný tým, že sťažnosť obsahuje aspoň nejaké dôvody, pričom tieto už existujúce dôvody má podávateľ sťažnosti záujem rozšíriť o ďalšie nové dôvody, ktoré doposiaľ neuviedol. Za rozšírenie (doplnenie) dôvodov sa však nebude považovať postup, keď sťažovateľ iba precizuje, resp. bližšie vysvetľuje už ním uplatnené dôvody. Teda ak je položený základ jeho argumentácie predstavujúcej dôvody sťažnosti, ktorý iba hlbšie obsahovo konkretizuje a detailizuje. Sťažovateľ neprichádza s novými dôvodmi, ktoré rozširujú podanie, ale zotráva v limitoch uvedených dôvodov a skôr ich len bližšie zdôvodňuje.

Uvedenie novôt- nových skutočností a dôkazov v sťažnosti je prípustné, ak je to účelné a možné. Z právnej úpravy vyplýva, že súd vezme pri rozhodovaní do úvahy iba tie dôvody, ktoré boli rozšírené v stanovenej lehote, ako aj tie „dôvody“, ktoré sú vo svojej podstate len konkretizáciou už uvedených dôvodov. Keďže sťažnosť je prípustná najmä proti procesným uzneseniam a hlavne uzneseniam o výške náhrady trov konania, vylúčenie novôt povahou veci bude dané častejšie ako pri podaní odvolania. Nakoľko však pre sudcu pri rozhodovaní o sťažnosti bude rozhodujúci stav, ktorý tu je v čase vydania rozhodnutia, musí súd prihliadnuť i na tzv. novoty, ku ktorým došlo po rozhodnutí súdnym úradníkom. Rovnako netreba zabúdať na zabezpečenie zvýšenej kontroly rozhodnutí vydaných súdnym úradníkom zo strany sudcu. Týmto sa majú na mysli tzv. nóva, ku ktorým došlo po rozhodnutí súdnym úradníkom.

V sťažnosti proti rozhodnutiu o zastavení súdneho konania pre nezaplatenie súdneho poplatku nemožno namietať skutočnosti, ktoré nastali po uplynutí lehoty na zaplatenie súdneho poplatku (§ 14 ods. 3 Zákona o súdnych poplatkoch z.č 71/1992 Zb.).

Konanie a rozhodnutie o sťažnosti

Sťažnosť vyvoláva suspenzívny- odkladný účinok vo vzťahu k právoplatnosti napádaného uznesenia. Vzhľadom na suspenzívny účinok podania sťažnosti (§ 247 CSP) nadobudne uznesenie právoplatnosť až márnym uplynutím pätnásťdňovej lehoty na podanie sťažnosti. Odklad právoplatnosti sám osebe neznamená odklad vykonateľnosti. Vykonateľnosť napádaného uznesenia podaním sťažnosti suspendovaná nie je.

Zamýšľaným významom sťažnosti je jednoznačne zrýchlenie a zefektívnenie súdneho konania. To je i motívom prečo tento prostriedok procesnej obrany nemá devolutívny účinok a rozhodovať o ňom bude sudca súdu prvej inštancie. **O sťažnosti rozhoduje vždy sudca, ktorý môže napadnuté uznesenie vydané súdnym úradníkom zrušiť a doceliť tak ústavne (čl. 142 ods. 2 ústavy) sledovaný legitímny cieľ – nápravu vadného rozhodnutia.**⁶ Suspenzívny účinok sťažnosti zostáva zachovaný. Súd zamietne sťažnosť ak nie je dôvodná. Môže zmeniť alebo zrušiť napádané uznesenie. V prípade jeho zrušenia je súdny úradník pri ďalšom postupe viazaný názorom súdu. Rozhodnutie sudcu je konečné a nemožno ho napadnúť opravným prostriedkom.

Forma uznesenia je jednoduchá. V písomnom vyhotovení sa uvedie:

- ktorý súd ho vydal označenie účastníkov a veci výrok
- odôvodnenie
- poučenie o odvolaní
- deň a miesto vyhotovenia uznesenia

O podanej sťažnosti rozhoduje súd prvej inštancie uznesením, spravidla bez nariadenia pojednávania, hoci sa jeho nariadenie nevyklučuje. Pokiaľ to sudca bude považovať za potrebné, môže nariadiť výsluch strán, prípadne vykonať iné zistenia. Konanie o sťažnosti oproti odvolaniu teda nepredpokladá nariadenie ústneho pojednávania. Sťažnosť sa považuje za systémové opatrenie, ktorého zámerom je odbremenenie odvolacích súdov.

⁶ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2019 zo dňa 30.1.2019

Sudca preskúmava uznesenie z hľadiska jeho správnosti a nepokračuje ďalej v samotnom konaní, ktorého výsledkom by bolo rozhodnutie súdu. Sudca v tejto situácii preskúma správnosť uznesenia vydaného vyšším súdnym úradníkom a buď ho potvrdí alebo zmení. Vzhľadom na uvedené máme za to, že sťažnosť podľa CSP nemožno zaradiť medzi obdobné prostriedky procesnej obrany ako je odpor voči platobnému rozkazu alebo námietky v exekučnom konaní.

Pripúšťa sa zmena napadnutého rozhodnutia alebo jeho zrušenie ako dve možnosti ako súd rozhodne o sťažnosti. Z dôvodu proklamovanej zásady procesnej ekonómie rozhodnutie sudcu o sťažnosti bude rozhodnutím konečným bez možnosti podať proti nemu akýkoľvek ďalší opravný prostriedok.

Rozhodnutie sudcu okresného súdu o sťažnosti, vrátane rozhodovania o nároku i výške trov konania o sťažnosti treba považovať za rozhodnutie „opravného súdu“. Formálne síce o sťažnosti rozhoduje sudca okresného súdu, teda súdu prvej inštancie, ale v danom prípade sudca pri tomto rozhodovaní plní funkciu „opravného súdu“. V tomto prípade nemôže zakladať prípustnosť odvolania ani § 357 písm. m) CSP. Uvedené zákonné ustanovenie totiž pripúšťa odvolanie proti rozhodnutiu súdu prvej inštancie o nároku na náhradu trov konania, len vo väzbe na rozhodnutie, ktorým sa konanie končí (§ 261 ods. 1 CSP).

V súvislosti s podaním sťažnosti proti uzneseniu vydanému súdnym úradníkom môžu vzniknúť niektorej zo strán sporu trovy. Súd prvej inštancie (v danom prípade samosudca) je však povinný rozhodnúť tak o nároku, ako aj výške trov vzniknutých v súvislosti s konaním o sťažnosti. S prihliadnutím na argumentáciu uvedenú vyššie však nemožno vyvodit' záver, že o výroku sudcu, ktorým bolo rozhodnuté o nároku, alebo aj výške trov vzniknutých v súvislosti s podanou sťažnosťou, je prípustné odvolanie. V konaní o sťažnosti s konečnou platnosťou totiž rozhoduje súd prvej inštancie. Zákon proti uzneseniu súdu prvej inštancie v takom prípade už žiadny opravný prostriedok nepripúšťa.⁷

⁷ Uznesenie Krajského súdu v Žiline 14Cob/27/2018 zo dňa 6.3.2018

Záver

Na základe predchádzajúcej analýzy právnej úpravy sťažnosti, možno konštatovať, že sťažnosť ako procesný prostriedok nápravy voči stanoveným druhom uznesení má svoje opodstatnenie. Istotne prispieva k efektívnejšiemu a rýchlejšiemu priebehu civilného konania na súde. Z tohto hľadiska je zakomponovanie tohto inštitútu do procesných kódexov vítané a vnímané pozitívne. Čo vyvoláva sporné otázky, je nejasnosť niektorých ustanovení. Cieľom príspevku bolo sústrediť pozornosť na tieto otázky a vyjadriť sa k ich posudzovaniu. Ako vidno zo skúmanej judikatúry civilných súdov, situácia by bola jednoduchšia a priehľadnejšia, keby zákonné znenie jednoznačne upravilo sporné momenty. Ako sme uviedli, ide predovšetkým o otázku napr. postavenia intervenienta, možnosti odpustenia zmeškania lehoty, rovnako i doručovanie sťažnosti protistrane.

Zoznam bibliografických odkazov:

1. ORVISKÝ, M.- PEŤKO, M. Sťažnosť ako opravný prostriedok. In *Cofola 2018- Část XI. Opravné prostředky v civilním řízení soudním*. Brno: ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS, vol. 641. s.26-37. ISBN 978-80-210-9191-7.
2. ŠTEVČEK, M.- FICOVÁ, S.- BARICOVÁ, J.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6.
3. Uznesenie Krajského súdu v Žiline 14Cob/27/2018 zo dňa 6. 3. 2018
4. Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 3 CoE/147/2016 zo dňa 10.10.2016
5. Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 220/2018 zo dňa 11.9. 2018
6. *Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2019 zo dňa 30.1 2019*
7. Rozsudok ESEP vo veci Trančíková proti Slovenskej republike (sťažnosť č. 17127/12) zo dňa 13.1.2015
8. Rozsudok ESEP vo veci Komanický proti Slovenskej republike (sťažnosť č. 32106/96) zo dňa 4.6.2002
9. Rozsudok ESEP vo veci Niderost-Huber proti Švajčiarsku (sťažnosť č. 18990/91) zo dňa 18.2.1997

Michaela Ševčíková¹

Súbeh trestných činov

Kľúčové slová

trestný čin, súbeh, mnohosť, trest, páchatel', skutok

Abstrakt

Trestná činnosť tvorí jednu z najnebezpečnejších častí protispoločenskej činnosti a zostáva závažným problémom i v súčasnej modernej a demokratickej spoločnosti. Značný podiel na tejto činnosti majú prípady tzv. mnohosti trestnej činnosti – prípady, kedy sa trestnej činnosti dopúšťa páchatel', ktorý už predtým trestný čin /prípadne i trestné činy/ spáchal. Medzi prípady mnohosti trestnej činnosti patria i dva inštitúty trestného práva, ktoré sú si navzájom podobné, no súčasne sa od seba odlišujú. Jedná sa o súbeh a recidívu.

Keywords

Crime, concurrence, plurality, punishment, offender, deed

Abstract

Crime is one of the most dangerous parts of anti-social activity and remains a serious problem in today's modern and democratic society. The significant share represent cases of so-called multiplicity of criminal offenses - where the criminal offense is committed by an offender who has previously committed a criminal offense (or even criminal offenses). Cases of multiple crimes include two institutes of criminal law, which are similar to each other but at the same time different from each other. It is a concurrence and recurrence.

ÚVOD

Mnohosť trestných činov predstavujú dva základné inštitúty trestného práva, ktorými sú súbeh a recidíva. Zatiaľ čo recidíve je v súčasnej dobe venovaná zvýšená pozornosť, pretože z hľadiska kriminálneho je považovaná za závažnejší a nežiaducejší jav, naopak súbeh trestných činov, s výnimkou spôsobov trestania, je stále pomerne málo spracovaným inštitútom trestného práva. Súbehu je snáď možné prikladať o niečo menší význam z toho dôvodu, že na rozdiel od recidívy sa páchatel' dopúšťa trestnej činnosti skôr, ako bol pred ďalším páchaním trestnej činnosti varovaný rozhodnutím súdu. To však neznamená, že by si súbeh nezaslúžil z hľadiska

¹ JUDr. Ing. Michaela Ševčíková. Autorka je externou doktorandkou Právnickej fakulty UMB v Banskej Bystrici, je lektorkou Akadémie finančnej správy Slovenskej republiky a v praxi sa orientuje na oblasť priestupkov, správnych deliktov a trestných činov najmä v oblasti daňovej kriminality

zvýšenej spoločenskej nebezpečnosti pozornosť. I pri súbahu sa totiž jedná o veľmi závažnú protispoločenskú činnosť, ktorá je pre spoločnosť nebezpečnejšia, a teda tiež nežiaduca, a je ju preto treba i prísnejšie postihnúť v porovnaní s prípadmi, keď sa páchatel dopustil len jediného trestného činu.

1 SÚBEH TRESTNÝCH ČINOV AKO FORMA MNOHOSTI

Súbeh trestných činov, označovaný tiež ako konkurencia trestných činov, je jednou z foriem mnohosti (plurality) trestných činov. V danom prípade sa jedná o kvalifikovanú formu trestnej činnosti, ktorú charakterizuje viac ako jeden trestný čin, avšak spáchaný iba jedným a tým istým páchatelom.

Trestný zákon sám nedefinuje, čo je súbeh trestných činov, dokonca predmetný pojem ani nepoužíva. Avšak z príslušných ustanovení trestného zákona je možné vyvodiť, kedy sa bude jednať o súbeh trestných činov, a kedy i iný typ trestnej činnosti.² Rozhodujúce bude, ako uvidíme ďalej, hľadisko časové.

V trestnom zákone č. 140/1961 Zb. (ďalej len „tz.zák.“) účinnom do 31.12.2005 sa pri hľadaní významu a pojmu súbahu bolo možné odraziť od ustanovenia § 35 Ukladanie trestov za viac trestných činov, trestný zákon č. 300/2005 Z.z. (ďalej len „T.Z.“) účinný od 01.01.2006 obsahuje takmer identickú úpravu v súčasnom § 41 Úhrnný a spoločný trest.

V zmysle uvedeného je možné vyvodiť, že o súbeh sa bude jednať vtedy, ak sa páchatel dopustil dvoch alebo viac trestných činov skôr, než bol za niektorý z nich vyhlásený súdom prvého stupňa odsudzujúci rozsudok, alebo bol doručený obvinenému trestný rozkaz (v zmysle ustanovenia § 353 a nasl. zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku). K tomu však musia byť splnené ďalšie podmienky. Predovšetkým musí odsudzujúci rozsudok alebo doručený trestný rozkaz nadobudnúť neskôr aj právoplatnosť (rozhodujúci je v tomto prípade okamih vyhlásenia, ktorý istotne nebude spôsobovať problémy v prípade, ak sa bude jednať o rozsudok, problematickejšie to môže byť pri trestnom rozkaze)³ a nesmie o ňom platiť fikcia neodsúdenia. Pokiaľ sa na páchatel'a hľadá, ako keby odsúdený nebol, nie je možné k takému rozsudku prihladiť a to od okamihu, keď fikcia nastala; napr. § 50 ods. 7 T.Z. (predtým aj § 50 ods. 2 tr.zák.).

² TOLAR, J.: *Trest úhrnný a souhrnný*, Praha, Nakladatelství ČAV, 1963, str.120

³ KRATOCHVÍL, V.: *Trestní právo hmotné, Obecná část*, Brno, Masarykova univerzita 2002, str. 332

Neskoršie riadne alebo mimoriadne opravné konanie nemá vplyv na prvé vyhlásenie odsudzujúceho rozsudku, rovnako ako podanie odporu voči trestnému rozkazu. Takéto konanie však tiež môže skončiť právoplatným odsúdením páchatel'a. Keby v konaní, ktoré prebehne po podaní odporu proti trestnému rozkazu, došlo k vydaniu oslobodzujúceho rozsudku, tento trestný čin by neexistoval a súbeh by bol tým pádom vylúčený.

Ak v priebehu trestného konania dôjde vyhláseniu odsudzujúceho rozsudku až v dôsledku úspešného opravného prostriedku, počíta sa za medzník až ten rozsudok, ktorý v ďalšom konaní vyslovil odsúdenie. Vždy sa teda jedná o časovo prvé odsúdenie, ku ktorému v celom trestnom konaní dôjde.⁴

Rovnaké účinky, ako rozsudok zbavujúci viny má i právoplatné uznesenie o zastavení trestného stíhania a rozsudok, ktorým sa upúšťa od potrestania. Naopak rozsudok, ktorým bolo podmiennečne upustené od potrestania s dohľadom, sa považuje za rozsudok odsudzujúci (v zmysle ustanovenia § 51 T.Z.).

Súbeh je možný len medzi trestnými činmi, čiže je vylúčená možnosť súbehu trestných činov s priestupkami.⁵ V minulosti bol možný súbeh trestných činov s prečinnými⁶, a to za predchádzajúcej právnej úpravy, avšak súbeh s priestupkami bol takisto vylúčený.⁷

Súbeh je ďalej klasifikovaný, a to podľa dvoch kritérií. Prvým z nich je počet skutkov a druhým právna kvalifikácia skutkov.⁸ V prvej kategórii rozlišujeme súbeh jednočinný – ideálna konkurencia, a viacčinný – reálna konkurencia. V druhej kategórii rozlišujeme súbeh rovnorodý a rôznorodý.

Obidve kategórie sú vzájomne prepojené a existujú tak nasledujúce druhy súbehov:

- *Jednočinný rovnorodý* – páchatel' jedným skutkom viackrát naplní tú istú skutkovú podstatu trestného činu, napr. jedným konaním je usmrtených niekoľko osôb. Tento typ súbehu však v teórii i v praxi vyvoláva pochybnosti a judikatúra súdov sa prikláňa k posudzovaniu týchto prípadov ako jedného trestného činu.
- *Jednočinný rôznorodý* – páchatel' jedným skutkom naplní viac skutkových podstát trestných činov, napr. odcudzí v sklade niekoľko strelných zbraní a tým spácha

⁴ ŠÁMAL, P. - PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon, Komentář*, 3.vydání, Praha, C.H. Beck 1998, str. 30

⁵ Priestupkom je zavinené konanie, ktoré porušuje alebo ohrozuje záujem spoločnosti a je za priestupok výslovne označené v tomto alebo v inom zákone, ak nejde o iný správny delikt postihnuteľný podľa osobitných právnych predpisov, alebo o trestný čin. § 2 ods. 1 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších noviel

⁶ Prečinnom je zavinený, pre spoločnosť nebezpečný čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone a ktorý nedosahuje stupeň spoločenskej nebezpečnosti trestného činu. § 1 ods. 1 zákona č. 150/1969 Zb. o prečinnom, účinný od 1.1.1970 do 1.7.1990, zrušený zákonom č. 175/1990 Zb.

⁷ MATYS, K. a kol.: *Trestní zákon. Komentář. 1. Část obecná, 2. prepracované a doplnené vydání*, Praha, Panorama, 1980

⁸ KRATOCHVÍL, V.: *Trestní právo hmotné, Obecná část*, Brno, Masarykova univerzita 2002, str. 336

trestný čin krádeže v zmysle § 212 T.Z. a trestný čin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami v zmysle § 294 T.Z.

- *Viacčinný rovnorodý* – páchatel' viacerými skutkami spácha trestné činy s rovnakou skutkovou podstatou, napr. spácha štyri trestné činy krádeže, bez podmienky pokračovania.
- *Viacčinný rôznorodý* – páchatel' viacerými skutkami spácha trestné činy viacerých skutkových podstát, napr. prisvojí si motorové vozidlo, tým že sa ho zmocní, a pri úniku z miesta činu zrazí chodca a spôsobí mu ťažké zranenia. Uvedeným konaním spácha trestný čin krádeže v zmysle § 212 T.Z. a trestný čin ublíženia na zdraví v zmysle § 155 T.Z.

Pre posúdenie otázok súvisiacich so súbehom je rozhodujúce vymedzenie pojmu skutok, a ujasnenie si, kedy sa jedná o jeden skutok a kedy o viac skutkov. Podstatou skutku je konanie:

- Viacčinný súbeh predpokladá viac skutkov a každý z týchto skutkov sa posudzuje ako samostatný trestný čin.
- Pri jednočinnom súbehu sa jedná o jediný skutok, ktorým je spáchaných viacero trestných činov.

Každý skutok má byť posúdený podľa všetkých zákonných ustanovení, ktoré na neho dopadajú. V konkrétnom prípade môže dôjsť aj ku kombinácii obidvoch zmienovaných foriem súbehu.

Momentom, ktorý delí páchatel'ove konanie na rôzne skutky, je následok, ktorý je relevantný z hľadiska práva, tzn. musí byť znakom konkrétneho trestného činu, ktorý páchatel' spôsobil alebo chcel spôsobiť. Konkrétny následok spája čiastkové útoky do jedného skutku a zároveň umožňuje deliť správanie človeka na rôzne skutky (napr. aby sa jednalo o jediný skutok, musí byť výstrel so zbrane páchatel'a príčinou usmrtenia obete). Ku konaniu potom musí pristúpiť zavinenie, pričom je nutné, aby páchatel' konal v tej forme zavinenia, ktorá je pre danú skutkovú podstatu v trestnom zákone predpísaná.⁹

Až doteraz bol spomínaný súbeh skutočný, avšak poznáme aj súbeh zdanlivý. V takom prípade sa jedná o vlastné situácie, ktoré skutočný súbeh vylučujú. Bývajú vedené zvlášť pre súbeh jednočinný a pre súbeh viacčinný. Pre úplnosť ich treba spomenúť, že súbeh jednočinný je vylúčený v nasledujúcich prípadoch:

⁹ ŠÁMAL, P. - PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon, Komentář*, 3.vydání, Praha, C.H. Beck 1998, str. 33

- všade tam, kde sa jedná o trestné činy pokračovacie,
- hromadné trestné činy
- trestné činy trváce, alebo konkrétne
- trestný čin opilstva v zmysle § 363, ďalej tiež
- v dôsledku zbíhajúcich sa právnych kvalifikácií (zásada špeciality a subsidiarity), alebo
- ak ide o prípad faktickej konzumpcie.¹⁰

Súbeh má nasledovné charakteristické účinky:

- a) Povaha a stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť sa u každého činu posudzujú samostatne, rovnako ako zánik trestnosti. Vývojové štádiá formy účasti môžu byť u každého činu zbíhajúceho sa trestného činu rovnaké. V jednočinnom súbehu sa môžu zbíhať dva trestné činy s rôznou formou zavinenia.
- b) Jednočinný súbeh trestných činov podľa predchádzajúceho i nového trestného zákona je vylúčený, ale viacčinný je možný.
- c) Súbeh je dôvodom pre uloženie úhrnného alebo súhrnného trestu¹¹

2 TRESTANIE SÚBEHU TRESTNÝCH ČINOV

Pre trestanie všeobecne platia určité zásady, podľa ktorých je potrebné postupovať, aby trest vymeraný na ich základe zodpovedal nielen všetkým požiadavkám spoločnosti, ale aj účelu trestu a naplnil predstavu o spravodlivom zaobchádzaní.

Účel trestu má hneď štvorakú funkciu:

- a) ochrannú – chrániť spoločnosť pred páchatel'mi trestných činov
- b) individuálne represívnu – zabrániť páchatel'ovi v páchaní ďalšej trestnej činnosti
- c) individuálne preventívnu – vychovávať páchatel' k tomu, aby viedol riadny život
- d) generálne preventívnu – výchovne pôsobiť aj na ostatných členov spoločnosti

¹⁰ ĎURANA, V. – KORGÓ, D. - MAŠĽANYOVÁ, D.: *Trestné právo hmotné, všeobecná časť*, Bratislava, 1995, s. 29

¹¹ ŠÁMAL, P. - PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon, Komentář*, 3. vydání, Praha, C.H. Beck 1998, str. 34

Súbeh predstavuje špecificky kvalifikovanú kategóriu, a preto sa pri trestaní súbehu trestných činov týmto všeobecným zásadám pripájajú ďalšie, ktoré majú vyzdvihnúť výnimočnosť tohto inštitútu. Historicky sa vyvinuli tri hlavné zásady:

- a) zásada kumulačná
- b) zásada absorbčná
- c) zásada asperačná

a) zásada kumulačná

Kumuláciu je možné stručne vyjadriť pravidlom rímskeho práva „*quot delicta tot poena*“. Je to zásada najstaršia a prejavuje sa tým, že pri súbehu niekoľkých trestných činov sa uzná vina za každý z nich a za každý sa uloží trest, pričom páchatel' má odpykať súhrn vymeraných trestov. Pre podstatu trestných činov nie je rozhodujúce, či sa vo výrokovej časti rozsudku vynesie jeden trest, alebo toľko samostatných trestov, ktoré zodpovedajú počtu jednotlivých trestných činov. Kumulácia sa môže prejavovať aj ako kumulácia trestných sadzieb, čo znamená, že maximum trestu je práve súčet horných hraníc sadzieb stanovených za jednotlivé trestné činy.¹² Právna teória uvádza, že v zákonodarnej praxi štátu sa vyskytujú 4 podtypy zásady kumulácie:

1. *neobmedzená kumulácia* – nezáleží na tom, akú výšku dosiahne výsledný súhrnný vymeraný trest
2. *kumulácia s maximálnou hranicou* – od kumulácie neobmedzenej sa odlišuje iba tým, že výmera trestu nesmie presiahnuť určitú stanovenú hranicu
3. *kumulácia s redukciou* – menej závažné trestné činy /prečiny/ sa zobrazia v uloženom treste len v určitom podiele
4. *kumulácia cestou premeny v kvalitatívne prísnejší druh trestu* – spočíva v tom, že pri špecifickom súbehu trestných činov, za ktoré zákon hrozí trestom rovnakého druhu, sa uloží ako trest trest prísnejšieho druhu. Ako príklad uvádzam taliansky trestný zákon z r. 1930, ktorý prikazuje uloženie trestu smrti v prípade, že sa páchatel' dopustil niekoľkých trestných činov, z ktorých za každý by mu bolo možné uložiť doživotné väzenie.¹³

Zásada kumulácie vedie k neprimerane tvrdým trestom, z uvedených typov je najprísnejší posledne uvedený, ďalej nasleduje neobmedzená kumulácia. Tento typ sa vo svojej čistej forme takmer neuplatňuje.

¹² TOLAR, J.: *Trest úhrnný a souhrnný*, Praha, Nakladatelství ČAV, 1963, str. 53

¹³ TOLAR, J.: *Trest úhrnný a souhrnný*, Praha, Nakladatelství ČAV, 1963, str. 55-56

b) zásada absorbčná

Taktiež je možné vyjadriť túto zásadu latinsky ako „*poena major absorbet minorem*“, čo znamená, že vyšší trest pohlcuje ten nižší. Predmetná zásada je druhým najstarším princípom. Jej podstatou je, že súbežné trestné činy sú sankcionované iba trestom stanoveným za najťažší z nich a u ostatných miernejších trestných činov ide v podstate o upustenie od potrestania.¹⁴ Je potrebné rozlišovať tri typy absorpcie:

1. *absorbcia deliktov*
2. *absorbcia trestných sadzieb*
3. *absorbcia trestov*

1. *absorbcia deliktov* – ide prakticky o prípad ideálnej konkurencie, za vinu sa uzná len najzávažnejší z trestných činov, ktoré prichádzajú do úvahy, páchatel'ovi sa uloží iba trest podľa trestnej sadzby za trestný čin, ktorý je najzávažnejší z nich.
2. *absorbica trestných sadzieb* – trest sa uloží podľa najprísnejšej zo sadzieb, ktoré v danom prípade prichádzajú do úvahy.
3. *absorbcia trestov* – uloží sa iba trest, ktorý zodpovedá v konkrétnom prípade najzávažnejšiemu zo súbežných trestných činov, tresty menej závažných trestných činov sú potlačené. Proti tomuto typu absorpcie sa zvykne namietať, že bezdôvodne zvýhodňuje páchatel'ov, ktorí spáchajú viac deliktov tým, že v skutočnosti vedie k beztrestnosti za všetky delikty, s výnimkou najzávažnejšieho.¹⁵ Tento fakt môže viesť k oslabeniu preventívneho pôsobenia trestu. Zásada absorpcie je tak vlastne opakom predchádzajúcej zásady kumulácie, I keď v čistej forme sa prakticky nevyskytuje, ak tak, len výnimočne.

c) zásada asperačná

Je možné ju stručne charakterizovať ako „*poena major cum exasperatione*“. Vznikla najneskôr a má vyjadrovať kompromis medzi oboma skôr uvedenými zásadami – absorbčnou a kumulačnou. Odstraňuje prílišnú tvrdosť zásady kumulácie a pritom pôsobí i proti značnej „mäkkosti“ absorpcie. Táto zásada vyjadruje, že najprísnejší trest (absorbcia) ešte určitým spôsobom zostrí. Pri tomto zostrení je možné prekročiť hornú hranicu najprísnejšej sadzby. Aj tu je možné rozlíšiť dva podtypy. Podľa základu, ku ktorému sa zostrenie vzťahuje, je to buď najprísnejší z predbežne vymeraných trestov za jednotlivé trestné činy, alebo najprísnejší

¹⁴ ŠÁMAL, P. - PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon, Komentář*, 3.vydání, Praha, C.H. Beck 1998, str. 227

¹⁵ TOLAR, J.: *Trest úhrnný a souhrnný*, Praha, Nakladatelství ČAV, 1963, str. 81

z daných do úvahy prichádzajúcich trestných sadzieb. Druhý podtyp býva častejší, je taktiež jednoduchší, odpadá tu medzištádium predbežného vymerania trestu.

3 VYUŽITIE ŠPECIFICKÝCH ZÁSAD SÚBEHU A JEHO TRESTANIE

Aktuálne platný trestný zákon problematiku súbehu upravuje v ustanovení § 41 T.Z., ktorý upravuje obidve formy trestu za súbežné trestné činy. Za hlavnú zásadu môžeme označiť absorbcnú zásadu v § 41 ods. 1, veta prvá T.Z.: „*Ak súd odsudzuje páchatel'a za dva alebo viac trestných činov, uloží mu úhrnný trest podľa toho zákonného ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na trestný čin z nich najprísnejšie trestný.*“

Vyššie uvedená zásada je doplnená zásadou kumulačnou v ďalšej vete § 41 ods. 1, čím súd berie do úvahy i trestné sadzby stanovené v zákone za spáchanie ostatných trestných činov v § 41 ods. 1, veta druhá T.Z.: „*Popri treste prípustnom podľa takého zákonného ustanovenia možno v rámci úhrnného trestu uložiť aj iný druh trestu, ak jeho uloženie by bolo odôvodnené niektorým zo zbíhajúcich sa trestných činov.*“

Podľa vyššie naznačených podtypov sa jedná o absorbciu trestných sadzieb a kumuláciu trestov. Popri tom sa uplatňuje i určité zostrenie trestov a to tým spôsobom, že súbeh je považovaný za všeobecne priťažujúcu okolnosť v zmysle § 37 písm. h) T.Z.

Z uvedeného teda vyplýva, že v našom trestnom zákone boli využité všetky základné zásady trestania súbehu a to spôsobom, ktorý zodpovedá predstave spoločnosti na dosiahnutie optimálneho, resp. spravodlivého trestu. Táto úprava má viesť nielen k adekvátnej ochrane spoločnosti pred páchaním spoločensky nebezpečnej trestnej činnosti a plniť ďalšie spoločenské funkcie, najmä prevenciu, ale má byť prijímaná i z pohľadu potrestaného páchatel'a súbežných trestných činov a plniť tak svoju výchovnú funkciu. Pre páchatel'a je ukládanie trestu podľa týchto zásad výhodné v tom zmysle, že berie do úvahy to, že páchatel' spáchal ďalší trestný čin, bez toho, žeby bol predtým varovaný odsudzujúcim rozsudkom za skôr spáchaný trestný čin.

Aktuálny trestný zákon pri trestaní súbehu využíva dva druhy trestov, a to trest úhrnný a trest súhrnný. Obidva tieto tresty majú povahu jednotného trestu, to znamená, že sa v podstate navonok neodlišujú od trestu za spáchanú jednoduchú trestnú činnosť – jeden trestný čin. Vo výrokovej časti rozsudku ani v odôvodnení nie sú obsiahnuté čiastočné tresty za jednotlivé

trestné činy spáchané v súbahu. Pre obidve formy trestu platí ustanovenie § 476 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku o zmene výmery trestu.¹⁶

Úhrnný trest je prvou formou trestu ukladanou páchatel'ovi za spáchanie súbežnej trestnej činnosti. Úhrnný trest je možné uložiť v prípade, ak sa jedná o súbeh jednočinný ale i viacčinný, avšak už nezáleží na ďalšom delení teórie na súbeh rovnorodý a rôznorodý, to sa pri úvahe o forme trestu nezohľadňuje.

Súd ukladá úhrnný trest v prípadoch, kedy sa o trestných činoch (dvoch alebo viacerých) jedného páchatel'a koná spoločné trestné konanie, ktoré skončí vynesением jedného spoločného rozsudku, prípadne vydaním spoločného trestného rozkazu. Od takéhoto spoločného konania je potrebné v súlade s ustálenou praxou Najvyššieho súdu uverejnenej pod judikátom č. R 42/1980 odlišovať situáciu, kedy obvinený spáchal po vyhlásení odsudzujúceho rozsudku súdu prvého stupňa nový trestný čin, poprípade prečin (podľa vtedy platného vyššie uvedeného zákona č. 150/1969 Zb.) a obidve veci boli po zrušení pôvodného odsudzujúceho rozsudku spojené podľa § 23 ods. 3 tr.por. k spoločnému prejednaniu a rozhodnutiu. V tomto prípade nejde o súbeh, a preto je potrebné uložiť samostatné tresty a nie trest úhrnný.

Trest úhrnný sa na základe znenia § 41 ods.1 zákona T.Z. vymeria podľa ustanovenia osobitnej časti trestného zákona, ktorá sa vzťahuje na čin najprísnejšie trestný (uplatnenie princípu absorpcie) a v jeho rámci sa potom ustanoví konkrétny trest čo do druhu i dĺžky trvania. Uvedenú skutočnosť v podstate potvrdzuje ustálená prax Najvyššieho súdu uverejnená pod č. R 7/1972.¹⁷

Druhou formou trestania súbahu je **trest súhrnný**. Ten sa ukladá tak isto za viac trestných činov spáchaných jedným páchatel'om, avšak za inej procesnej situácie. Nevyhnutným predpokladom uloženia súhrnného trestu je, aby sa o všetkých súbežných trestných činoch nevedlo jedno spoločné konanie, ale rozhodovalo sa o nich v samostatných konaniach. Z povahy veci vyplýva, že trest súhrnný je možný len v prípade súbahu viacčinného, jednočinný súbeh trestnej činnosti je tu vylúčený. V zákonom ustanovení § 42 T.Z. upravujúcim ukládanie súhrnného trestu sa uvádza, že súd uloží súhrnný trest iba v prípade, ak odsudzuje páchatel'a za trestný čin, ktorý tento spáchal skôr ako bol súdom prvého stupňa vyhlásený odsudzujúci rozsudok za iný jeho trestný čin. V prípade, že bol trestný čin spáchaný po vyhlásení odsudzujúceho rozsudku, nejednalo by sa vlastne o súbeh, a preto by ani uloženie

¹⁶ ŠÁMAL, P. - PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon, Komentář*, 3.vydání, Praha, C.H. Beck 1998, str. 227

¹⁷ Pri ukladaní úhrnného trestu podľa § 35 ods. 1 tr.zák (teraz § 41 ods. 1 T.Z.) musí byť uložený niektorý z trestov, ktorý je uvedený v trestnej sankcii pri trestnom čine najprísnejšie trestnom. Len spolu s týmto trestom je možné uložiť ďalší druh trestu, ktorý je s ním zlučiteľný (§ 28 ods. 1 a 2 tr. zák.).

súhrnného trestu neprichádzalo do úvahy.¹⁸ Ak tento rozsudok ešte nie je právoplatný, súd ktorý rozhoduje neskôr počká s rozhodnutím, kým skorší rozsudok nenadobudne právoplatnosť.¹⁹

ZÁVER

Cieľom je poukázať na určité zvláštnosti, ktoré sprevádzajú ukladanie trestov pri forme mnohosti trestných činov označovanej ako súbeh. Zákonodarca vzhľadom na tento fakt prijal určité prísnejšie princípy pre ukladanie a výpočet výmery jednotlivých trestov. Okrem všeobecných zásad ukladania trestov v zmysle § 34 T.Z. a nasledujúce, pri súbehu trestných činov sa aplikujú všetky špecifické zásady, pričom hlavnú úlohu zohráva princíp absorbčný, doplnený kumuláciou a asperačnou zásadou. Tieto hlavné zásady sú uvedené v § 41 T.Z. a nasledujúcich, a platia obdobne pre trest úhrnný i trest súhrnný. Sú najvýznamnejším právnym následkom súbežnej trestnej činnosti. Obe tieto formy sú si navzájom veľmi blízke, odlišujú sa tým, že každá z nich sa ukladá za inej procesnej situácie (úhrnný trest v spoločnom konaní, ak sa rozhoduje vo viacerých konaniach nastupuje trest súhrnný). Obidva tresty sa ukladajú podľa zákonného ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na trestný čin najprísnejšie trestný, pričom pri posudzovaní prísnosti sa vytvorili všeobecne prijímané pravidlá. Kumulačná zásada sa prejavuje možnosťou ukladať vedľa takto vymeraného trestu i ďalšie druhy trestov, pokiaľ to korešponduje s povahou niektorého spáchaného činu. Pri súhrnnom treste sa navyše objavujú i ďalšie podmienky, ako požiadavka prísnejšieho trestu v ďalšom rozsudku, obligatórne uloženie určitých druhov trestov, ak ich vyslovil predchádzajúci (súčasne rušený) rozsudok alebo nutnosť započítania trestu. Ďalej prichádza do úvahy ďalšia práca s uvedenými formami trestov, najmä možnosť upustenia od uloženia súhrnného trestu.

Záverom si dovoľím konštatovať, že sa v podstate podarilo nájsť a zdôrazniť princípy fungovania predmetných inštitútov súbehu a recidívy, ako aj ich trestania, vrátane odkazov na ich odlišnosti a špecifiká. Pre konkrétnejšiu predstavu som uviedol aj prípady z praxe, na základe dostupnej judikatúry súdov, resp. príkladmi ilustratívnymi. Uvedená problematika si zasluhuje väčšiu pozornosť i v súčasných trendoch trestania páchatel'ov, a v neposlednom rade

¹⁸ R 52/1971 – a to i keby bol tento rozsudok v ďalšom konaní zrušený a nový odsudzujúci rozsudok by bol súdom prvého stupňa vyhlásený až po spáchaní trestného činu, za ktorý sa trest ukladá.

¹⁹ R 54/2000 – judikát najvyššieho súdu Českej republiky, „jestliže po vyčerpaní všech dostupných důkazů zůstane nevyjasněno, zda obviněný spáchal posuzovaný trestný čin před tím, než byl vyhlášen odsuzující rozsudek soudem prvního stupně za jeho jiný trestný čin, nebo až po té, je nutné při ukládání trestu postupovat podle zásady *in dubio pro reo* a použít ustanovení o ukládání souhrnného trestu.

aj zvýšenú pozornosť zákonodarcu, nakoľko počas fungovania súčasnej právnej úpravy sa už stihli plne vžiť do praxe, čím zároveň vzniká priestor na jej ďalšie prehĺbenie a zdokonalenie na prospech celej spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy/Monografie

1. ČENTEŠ, J a kol. 2018. *Trestný zákon: Veľký komentár*. Žilina: Eurokódex, s.r.o., 2018.- 978 s. ISBN 978-80-8155-076-8.- Sig. C04-53 (03636)
2. ČIČ, M. a kol. 1982. *Trestné právo hmotné, všeobecná časť*, Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 1982. 141 s. ISBN 85-448-82
3. ĎURANA, V. – KORGÓ, D. - MAŠLÁNYOVÁ, D. 1995. *Trestné právo hmotné, všeobecná časť*, Bratislava, 1995, 161 s.
4. KRATOCHVÍL, V. 2003. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 3., přeprac. a dopl. vydání Brno: Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2003, 571 s. Edice učebnic, č. 317. ISBN 80-210-2985-4.
5. MADLIAK, J. ČVERČKO, T. BAŇACKÝ, M. 2005. *Kriminológia*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2005, 360 s. ISBN 80-7097-601-2
6. MATYS, K. a kol. 1980. *Trestní zákon. Komentár. 1. Část obecná*, 2. prepracované a doplnené vydání, 952 s., Panorama, Praha, 1980
7. NOVOTNÝ, O. a kol. 1992. *Trestní právo hmotné , obecná část 1*, Praha : CODEX, 1992, 262 s. ISBN 80-901185-1-8
8. ŠÁMAL, P. - PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon, Komentář*, 3.vydání, Praha, C.H. Beck 1998, ISBN 80-7179-162-8343.2
9. TOLAR, J. 1963. *Trest úhrnný a souhrnný*. Praha: Československá akademie věd, 1963.- 248 s.- Univerzitná knižnica Bratislava

Článok v časopise

1. FUCHS, A. 2008. Je inštitút súhrnného trestu v nesúlade s ústavou?.- In: *Bulletin slovenskej advokácie*.- ISSN 1335-1079.- Roč. 14, č. 6 (2008), s. 5-6
2. KRATOCHVÍL, V. 2002. Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TrZ ve znění zákona č. 265/2001 Sb. (vybrané aspekty). *Trestněprávní revue*, ISSN 1213-5313, roč. 2002, 2, s. 33.

3. ŠAMKO, Peter: Asperačná zásada, obnova konania a dohoda o vine a treste.- In: *Zo súdnej praxe*.- ISSN 1335-177X.- Roč. 18, č. 2 (2013), s. 49, 62

Článok zo zborníka

1. KLÁTIK, J. 2011. Aktuálna problematika mnohosti trestných činov.- In: *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: Zborník*.- Bratislava: Akadémia PZ - Katedra trestného práva, 2011.- s. 127 – 139

Úskalia čerpania sociálneho fondu zamestnávateľom

Kľúčové slová

Sociálny fond, zamestnávateľ, odborová organizácia, povinný prídel, ďalší prídel.

Abstrakt

Čerpanie sociálneho fondu zamestnávateľom predstavuje významný nástroj zlepšovania pracovných podmienok zamestnancov a ich pracovného prostredia vzhľadom na možnosť napĺňania podnikovej sociálnej politiky. V súvislosti s možnosťou zamestnávateľa čerpať sociálny fond sa však vynárajú dve základné obmedzenia spočívajúce v potrebe participácie odborovej organizácie, ak u zamestnávateľa pôsobí a v podobe najvyššieho možného rozsahu čerpania týchto peňažných prostriedkov zo sociálneho fondu. Autori sa vo vedeckom článku snažia vysporiadať práve s uvedenými obmedzeniami zamestnávateľa pri zohľadnení skúseností z aplikačnej praxe.

Keywords

Social fund, employer, trade union, mandatory allocation, additional allocation.

Abstract

The use of the Social Fund by employers is an important tool for improving the working conditions of employees and their working environment and with regard to the possibility of fulfilling the company's social policy. However, in relation to employers' possibility to draw from the social fund, there are fundamental restrictions which are linked to the need of trade unions' participation, if there is a trade union organisation, and to the need to draw the highest possible amount from these funds. In this scientific article, the authors examine the above mentioned limitations of employers, taking into account the experience from applying the law in practice.

Úvod

Využívanie sociálneho fondu zamestnávateľmi predstavuje jeden zo základných nástrojov napĺňania podnikovej sociálnej politiky zamestnávateľa. Príspevok zo sociálneho fondu na stravovanie, možnosť poskytovania mimoriadnych sociálnych výpomoci či možnosť príspevku na dopravu zamestnancovi patria medzi najčastejšie využívané peňažné podpory

¹ doc. JUDr. Marek Švec, PhD., LL.M. pôsobí ako docent vo vednom odbore Pracovné právo na Katedre občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. JUDr. et Mgr. Zuzana Homer, LL.M. pôsobí ako externá doktorandka na Katedre občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.

zamestnávateľa zamestnancom, ktoré vytvárajú priaznivé pracovné prostredie a rozširujú okruh všeobecného pracovnoprávneho štandardu zamestnanca. Zákon č. 152/1994 Z. z. o sociálnom фонде (ďalej len ako „zákon o sociálnom фонде“) umožňuje, aby sa napr. práve v kolektívnej zmluve s odborovou organizáciou dohodla napr. aj tvorba sociálneho fondu vrátane ďalšieho prídeldu do sociálneho fondu vo výške až 0,05% zo súhrnu hrubých miezd alebo plátov zúčtovaných zamestnancom na výplatu za príslušný kalendárny mesiac.² Je dôležité upozorniť na to, že uvedená výška príspevku sa netvorí navyše, ale vyčleňuje sa z celkovej tvorby sociálneho fondu.³ Ak sa tieto prostriedky v danom roku nevyčerpajú, môžu sa previesť do nasledujúceho kalendárneho roka. Použitie sociálneho fondu musí zamestnávateľ dohodnúť s príslušným odborovým orgánom v kolektívnej zmluve. Najčastejšie sa sociálny fond využíva na poskytovanie príspevku na stravovanie⁴, čo v značnej miere deformuje účel jeho vzniku a v konečnom dôsledku zámery jeho využívania. Sociálny fond sa vo vzťahu k zamestnancom zvykne využívať na poskytovanie rôznych typov príspevkov naviazaných na narodenie dieťaťa, darovanie krvi, príp. získanie Jánskeho alebo Kňazovického plakety, na hmotnú núdzu a sociálne nepriaznivú situáciu. Samozrejmosťou je aj poskytovanie príspevkov na dopravu do/zo zamestnania, rekreácie, či kultúrne a športové aktivity. Zmluvné strany podľa § 7 ods. 4 zákona o sociálnom фонде sa môžu dohodnúť, že sa využitie prostriedkov zo sociálneho fondu nebude vzťahovať len na zamestnancov zamestnávateľa, ale aj na iné skupiny osôb, napr. bývalých zamestnancov, či rodinných príslušníkov terajších zamestnancov. Zamestnávateľ môže poskytnúť príspevok z fondu aj rodinnému príslušníkovi zamestnanca (manžel, manželka a nezaopatrené deti) a taktiež poberateľovi starobného dôchodku, predčasného starobného dôchodku, invalidného dôchodku, výsluhového alebo invalidného dôchodku, ktorý bol zamestnancom u zamestnávateľa v pracovnom pomere alebo obdobnom pracovnom vzťahu ku dňu odchodu do jedného z dôchodkov.

Možnosti zamestnávateľa vytvárať priaznivé podnikové prostredie však kolidujú s potrebou participácie zástupcov zamestnancov v podobe odborovej organizácie podľa

² Upravuje ustanovenie § 4 ods. 1 zákona č. 152/1994 Z. z. o sociálnom фонде.

³ OLŠOVSKÁ, A. *Pracovný pomer*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018. s. 78.

⁴ Súčasná právna úprava § 5 zákona o dani z príjmu je nastavená tak (i ZP a zákona o sociálnom poistení), že akékoľvek plnenie zo sociálneho fondu s výnimkou stravovania a využívania rekreačného, zdravotníckeho, vzdelávacieho, predškolského, telovýchovného alebo športového zariadenia poskytnutého zamestnávateľom zamestnancom, napr. ktoré má zamestnávateľ v prenájme alebo poskytovanie nealkoholických nápojov zamestnancom na pracovisku, vstupuje do vymeriavacieho základu, čo v konečnom dôsledku spôsobuje zamestnancom nielen daňovú, ale aj odvodovú povinnosť (príspevok na DDS len vo vzťahu k zdravotnému poisteniu). Súčasne predmetné plnenia predstavujú aj dodatočnú odvodovú záťaž pre zamestnávateľa vo výške cca 35,2%. Trend využívania sociálneho fondu v ostatných rokoch je teda vo výlučnej miere zameraný na príspevky na stravovanie, čo sa pretavuje do maximálnych možných príspevkov za stravnú jednotku. Sociálny fond sa tak u mnohých zamestnávateľov výslovne „prejedá“.

ustanovenia §11a Zákonníka práce s odkazom na ustanovenie § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde a súčasne s výškou samotnej tvorby sociálneho fondu formou povinného prídelu a ďalšieho prídelu zamestnávateľa do sociálneho fondu. Autori v predmetnom vedeckom článku analyzujú obe obmedzenia zamestnávateľa s cieľom hľadania akceptovateľných právnych východísk.

I. Participácia odborovej organizácie na čerpaní sociálneho fondu zamestnávateľom

Ustanovenie § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde predpokladá, že „*tvorbu fondu, výšku fondu, použitie fondu, podmienky poskytovania príspevkov z fondu zamestnancom a spôsob preukazovania výdavkov zamestnancom dohodne zamestnávateľ s odborovým orgánom v kolektívnej zmluve, a ak u zamestnávateľa nepôsobí odborová organizácia, upraví ich vo vnútornej predpise*“. Ustanovenie § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde predstavuje určitú zvláštnu modifikáciu generálnej klauzuly obsiahnutej v §12 Zákonníka práce s vylúčením pôsobnosti všetkých iných foriem zastúpenie zamestnancov na pracovisku podľa ustanovenia §11a Zákonníka práce s výnimkou odborovej organizácie.⁵ V prípade § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde sa dokonca vyžaduje potreba dosiahnutia dohody v porovnaní s inými pracovnoprávnymi inštitútmi, v ktorých postačuje aj existencia predchádzajúceho súhlasu zástupcov zamestnancov. V súvislosti s uplatnením generálnej klauzuly podľa § 12 Zákonníka práce s odkazom na ustanovenie § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde na možnosť konania zamestnávateľa bez súčinnosti so zástupcami zamestnancov musíme primárne rozlíšiť, či sa teda vyžadujú súhlas alebo dohoda so zástupcami zamestnancov ako jednotlivé formy participácie zástupcov zamestnancov na konaní zamestnávateľa, hoci ustanovenie § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde predpokladá len existenciu dohody v kolektívnej zmluve. Požiadavka na udelenie predchádzajúceho súhlasu zo strany zástupcov zamestnancov pri realizácii konkrétneho pracovnoprávneho inštitútu predpokladá, že zamestnávateľ pred samotným uskutočnením danej kompetencie, ktorá mu vyplýva zo Zákonníka práce (napr. čerpanie dovolenky zamestnancami v zmysle § 111 ods. 1 Zákonníka práce, vydanie pracovného poriadku v zmysle § 84 Zákonníka práce a pod.), je povinný získať súhlas zástupcov zamestnancov, t. j. ich výslovné kladné vyjadrenie s realizáciou tohto úkonu zamestnávateľa v ním predloženej a posudzovanej podobe. Pokiaľ by zamestnávateľ takýmto

⁵ OLŠOVSKÁ, A. a kol. *Kolektívne pracovné právo s praktickými príkladmi*. Bratislava : Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie v SR, 2017. s. 18 a nasl..

predchádzajúcim súhlasom zástupcov zamestnancov nedisponoval, môže byť takýto úkon posúdený ako neplatný v zmysle § 17 ods. 2 Zákonníka práce, keďže naň neudelili predpísaný súhlas zástupcovia zamestnancov.⁶

Na rozdiel od predchádzajúceho súhlasu udeleného odborovou organizáciou predstavuje dosiahnutie dohody kvalitatívne inú formu participácie odborovej organizácie na konaní zamestnávateľa, keďže spravidla je požadovaná v zásadných otázkach realizácie obsahu pracovnoprávneho vzťahu alebo kompetencií zamestnávateľa. Samotnú dohodu však nemožno vnímať prizmou klasickej „dohody“, ktorá sa vyskytuje v iných právnych odvetviach, keďže má práve v oblasti pracovnoprávnych vzťahov špecifickú povahu. Primárne musíme na túto dohodu nahliadať neustále ako na formu participácie zástupcov zamestnancov na konaní zamestnávateľa, kde odborová organizácia nepredstavujú akýsi tretí vrchol pomyselného trojuholníka vzájomných vzťahov, ale len reprezentantov zamestnancov, ktorí majú zabezpečiť ochranu ich práv a povinností. Zástupcov zamestnancov preto nemožno štylizovať do polohy samostatného subjektu konajúceho nezávisle od požiadavky dotknutých zamestnancov, ktorí majú možnosť obmedziť konanie zamestnávateľa z vlastných subjektívnych dôvodov. Hoci nevhodne používaný pojem „dohody“ má primárne zabezpečiť, aby úkon zamestnávateľa bol realizovaný v súlade s ochranou práv a právom chránených záujmov zamestnancov (ochrana života a zdravia, súkromného života a pod.), nemá však predstavovať formu obmedzenia zamestnávateľa pri výkone jeho práv v tom ohľade, že by zástupcovia zamestnancov vedeli úplne zastaviť realizáciu práv a kompetencií zamestnávateľa. Táto dohoda má tak skôr povahu tzv. „nútenej dohody“, kde síce umožňuje zástupcom zamestnancov formulovať svoje návrhy a pripomienky k obsahu realizácie konkrétneho pracovnoprávneho inštitútu, ale súčasne zaväzuje odborovú organizáciu, aby so zamestnávateľom rokovala a nakoniec takúto dohodu so zamestnávateľom uzatvorila.

Neuzatvorenie dohody so zástupcami zamestnancov však automaticky nemôže v niektorých prípadoch znamenať nerealizáciu zamýšľaného úkonu zamestnávateľa z dôvodu nedosiahnutia dohody so zástupcami zamestnancov, keďže zamestnávateľa k niektorým úkonom zaväzuje napr. priamo právny predpis a jeho neuskutočnením by porušil príslušné ustanovenie Zákonníka práce (táto premisa pochopiteľne neplatí v ustanovení § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde). Táto premisa sa však uplatní len v tých prípadoch, keď Zákonník práce alebo iný pracovnoprávny predpis ukladá zamestnávateľovi povinnosť konať (napr. rozvrhovanie pracovného času v zmysle § 90 ods. 4 Zákonníka práce), nie však v iných

⁶ ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. 2019. *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár*. I. zväzok. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019. s. 190.

prípadoch, keď je uplatnenie predmetného pracovnoprávneho inštitútu fakultatívne (napr. nedosiahnutie dohody zamestnávateľa so zástupcami zamestnancov na zavedení konta pracovného času podľa § 87a Zákonníka práce neznamená, že konto pracovného času zamestnávateľ môže zaviesť samostatne, keďže mu Zákonník práce umožňuje v § 87 zaviesť inú formu nerovnomerného rozvrhnutia pracovného času). Zamestnávateľ sa má tak snažiť vždy dosiahnuť dohodu s odborovou organizáciou, ak mu napr. Zákonník práce takúto povinnosť ukladá, a až v okamihu, keď z nejakých subjektívnych alebo objektívnych dôvodov nemôže túto dohodu uzatvoriť a súčasne dokáže uniesť objektívne dôkazné bremeno, že nemohol konať inak, ako tento úkon aj napriek nedosiahnutiu dohody so zástupcami zamestnancov realizovať s cieľom ochrany základných práv a povinností subjektov pracovnoprávnych vzťahov.⁷ Unesenie dôkazného bremena však zaťažuje zamestnávateľa až do takej miery, že preukazuje na konkrétnych krokoch (dokumentoch, podkladoch), že nevedel takúto dohodu so zástupcami zamestnancov uzatvoriť napriek tomu, že sa o to pokúsil všetkými dostupnými možnosťami a prostriedkami. Neunesenie dôkazného bremena (napr. že sa zamestnávateľ o dosiahnutie takejto dohody vôbec nepokúsil alebo ten pokus bol skôr len formálny) má za následok jednoznačné porušenie príslušných ustanovení Zákonníka práce. Predmetná premisa konania zamestnávateľa po nedosiahnutí dohody s odborovou organizáciou vychádza z objektívnej potreby konania zamestnávateľa pri realizácii pracovnoprávneho vzťahu, ktoré nemôže byť obmedzené formálnym nedosiahnutím dohody so zástupcami zamestnancov. Opačný výklad by totiž smeroval k popretiu ekonomicko-výrobného charakteru pracovnoprávneho vzťahu, pretože by v podstate znemožnil jeho praktickú aplikáciu. K uvedenému je potrebné dodať, že odborová organizácia má konať v súlade s právom, ktoré jej bolo príslušným právnym predpisom priznané (a prostredníctvom zamestnancov zverené), t. j. nemá vykonávať svoje právo v rozpore s jeho účelom, resp. ho zneužívať a pod. To však neznamená, že odborová organizácia má akceptovať všetky požiadavky zamestnávateľa. Naopak, majú sa snažiť o ochranu práv zamestnancov. Ak je však predložený návrh zamestnávateľa napr. na určenie začiatku a konca pracovných zmien, nesúhlas odborovej organizácie nemá byť svojvoľný, ale mal by byť postavený na objektívnych či vážnych subjektívnych dôvodoch.

Ustanovenie § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde potrebu dosiahnutia takejto dohody rozoznáva výlučne len vo formalizovanom výsledku kolektívneho vyjednávania v podobe kolektívnej zmluve, pričom nepripúšťa takúto formu dojednania v iných druhom

⁷ BARANCOVÁ, H. - SCHRONK, R. *Pracovné právo*. Bratislava : SPRINT, 2006. s. 88.

občianskoprávných alebo pracovnoprávných kontraktov medzi zamestnávateľom a odborovou organizáciou. V prípade nedosiahnutia dohody zamestnávateľa s odborovou organizáciou v kolektívnej zmluve, nemôže zamestnávateľ použiť peňažné prostriedky zo sociálneho fondu, a to až do okamihu uzatvorenia novej kolektívnej zmluvy, pričom tento nedostatok by nemalo byť možné preklenúť ani osobitnou dohodou medzi zamestnávateľom a odborovou organizáciou podľa osobitných predpisov. Predmetné ustanovenie totiž jej uzatvorenie explicitne vylučuje, keď uvádza len dohodu v kolektívnej zmluve ako hmotnoprávny predpoklad určený pre možnosť tvorby a čerpania sociálneho fondu.

Práve pre účely tejto participácie bývajú najmä vo veľkých priemyselných podnikoch zriadené osobitné komisie (najčastejšie s označením „Sociálna komisia“), ktoré v sebe inkorporujú práve potrebu dosiahnutia dohody, ktorá sa získava v reálnom čase a v reálnych situáciách, ale aj právo kontroly. Typická je napr. textácia, že „Odborová organizácia *spolurozhoduje so zamestnávateľom pri rozdeľovaní prostriedkov zo sociálneho fondu pridelených na jednotlivé oblasti čerpania na príslušný kalendárny rok. Odborová organizácia kontroluje štvrtročne čerpanie prostriedkov zo sociálneho fondu na základe schváleného rozpočtu a na základe informácií poskytnutých od zamestnávateľa. V rámci Sociálnej komisie zamestnávateľ a odborová organizácia spolurozhodujú o pridelení jednotlivých peňažných plnení pre konkrétnych zamestnancov*“. Úprava zasadnutí tejto sociálnej komisie je spravidla obsiahnutá v tzv. štatútoch (alebo rokovacích poriadkoch), v ktorých sa upravuje nielen spôsob zloženia komisie, forma jej hlasovania, ale aj charakter formalizovaných výsledkov prijímania jej rozhodnutí. V tomto ohľade sa preto javí najdôležitejšie uviesť, akým spôsobom môže byť zabezpečená pluralita prijímania rozhodnutí sociálnej komisie pri žiadostiach zamestnancov s ohľadom na princíp spolurozhodovania. Stretnúť sa možno vo vzťahu k aplikačnej praxi s nasledovnou formuláciou „*Sociálna komisia posúdi preverí všetky doručené žiadosti zamestnancov, spracuje ich a rozhodne o výsledku poskytnutia plnenia z prostriedkov sociálneho fondu. Rozhodnutie Sociálnej komisie nadobúda účinnosť dňom schválenia zápisnice. Proti rozhodnutiu Sociálnej komisie je možné sa jedenkrát písomne odvolať na predsedu Sociálnej komisie do 10 pracovných dní od zverejnenia zápisu. Posúdenie odvolania zamestnanca sa uskutoční na najbližšom zasadnutí Sociálnej komisie. O rozhodnutí Sociálnej komisie bude žiadateľ bezodkladne informovaný. Proti opakovanému rozhodnutiu Sociálnej komisie o odvolaní zamestnanca sa nie je možné odvolať. Zo zasadnutia Sociálnej komisie je vypracovaný zápis, ktorý obsahuje meno, priezvisko (prípadne osobné číslo zamestnanca) a účel poskytnutia príspevku, vrátane výšky poskytnutého príspevku. Má interný charakter a nezverejňuje sa. Súčasne je zo zasadnutia Sociálnej komisie vypracovaný pracovný zápis, ktorý*

v zmysle pravidiel GDPR bude zverejnený pre zamestnancov. Zápis je spracovaný do 3 dní od zasadnutia Sociálnej komisie. V prípade nehody obidvoch zápisov sa za právne relevantný považuje interný zápis zo zasadnutia Sociálnej komisie, ktorý sa nezverejňuje.“.

II. „Prečerpanie“ sociálneho fondu

Praktickým problémom, ktorý sa najvýraznejšie prejavuje v aktuálnom období, ako sekundárny dôsledok krízy vyvolanej pandemiou koronavírusu, je výrazne nižšia tvorba prostriedkov v rámci sociálneho fondu ako bolo naplánované. Právnu úpravu tvorby a čerpania sociálneho fondu uvádza teda zákon o sociálnom fonde. Tvorbu sociálneho fondu upravuje ustanovenie § 3 ods. 1 a ods. 2 zákona o sociálnom fonde, ktorý predpokladá, že okrem klasického spôsobu tvorby povinného a ďalšieho prídeltu, možno sociálny fond tvoriť aj ďalšími zdrojmi podľa § 4 ods. 2 zákona o sociálnom fonde („*dary, dotácie a príspevky poskytnuté zamestnávateľovi do fondu*“) a § 4 ods. 3 zákona o sociálnom fonde („*prídely do fondu z použiteľného zisku*“).⁸ Vychádzajúc z predmetnej konštrukcie, tak samotná nedostatočne nastavená tvorba sociálneho fondu v pomere ku vzniku pracovnoprávných nárokov zamestnancov majúcih charakter dohodnutých pracovnoprávných nárokov uhrádzaných z peňažných prostriedkov sociálneho fondu, nie je a nemôže byť predmetom odopretia ich plnenia, ak sú platne dohodnuté. Pomerne často sú totiž jednotlivé pracovnoprávne nároky zamestnancov dohodnuté ako súčasť benefitného systému zamestnávateľa alebo sociálnej politiky zamestnávateľa ako súčasť platnej a účinnej kolektívnej zmluvy uzatvorenej u zamestnávateľa v rámci nejakej formy zásad tvorby a čerpania sociálneho fondu. V takomto prípade musíme tieto nároky zamestnancov posudzovať ako nároky podľa § 231 ods. 2 Zákonníka práce, t.j. že tieto „*nároky, ktoré vznikli z kolektívnej zmluvy jednotlivým zamestnancom, sa uplatňujú a uspokojujú ako ostatné nároky zamestnancov z pracovného pomeru*.“ Ich neplnenie preto môže viesť k možnosti zamestnancov domáhať sa ich plnenia v súdnom konaní bez ohľadu na skutočnosť, že plánovaná tvorba prídeltu do sociálneho fondu nepostačuje na úhradu pracovnoprávných nárokov dohodnutých ako možnosti čerpania prostriedkov zo sociálneho fondu. To, že bol vykonaný zlý manažment tvorby a čerpania sociálneho fondu (bez ohľadu na dôvod) neznamená teda, že zamestnancom možno tieto nároky

⁸ MADLEŇÁK, A. - ŽUŤOVÁ, J. *The Right to Privacy in the Context of the Use of Social Media and Geolocation Services*. Budapešť : Wolters Kluwer Hungary, 2019. s. 33.

všeobecne odoprieť, ak im na ne vzniká obligatórny nárok na základe formulácie konkrétneho ustanovenia podmienok ich priznania.⁹

Ustanovenie § 7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde významne obmedzuje zamestnávateľa v okamihu, ak u neho pôsobí odborová organizácia. Predmetné ustanovenie totiž uvádza, že tvorbu fondu, výšku fondu, použitie fondu, podmienky poskytovania príspevkov z fondu zamestnancom a spôsob preukazovania výdavkov zamestnancom dohodne zamestnávateľ s odborovým orgánom v kolektívnej zmluve, a ak u zamestnávateľa nepôsobí odborová organizácia, upraví ich vo vnútornom predpise. Pokiaľ teda u zamestnávateľa nepôsobí odborová organizácia a neuzatvára sa u neho kolektívna zmluva, problém spravidla nevzniká a zamestnávateľ môže jednostranne nastaviť (zmeniť/upraviť) podmienky poskytovania jednotlivých pracovnoprávných nárokov z peňažných prostriedkov sociálneho fondu jednostrannou zmenou vnútorného predpisu. V okamihu, ak ale pôjde o prípad obsiahnutia týchto pracovnoprávných nárokov ako súčasť kolektívnej zmluvy (či už v jej vlastnom texte alebo ako neoddeliteľnej prílohy), je možnosť jednostrannej zmeny vylúčená a vzniká potreba zamestnávateľa sa na úprave poskytovania jednotlivých nárokov dohodnúť s odkazom na nedostatočnú tvorbu prídela do sociálneho fondu alebo zvýšiť samotný prídela do sociálneho fondu.

Pri nedosiahnutí dohody s odborovou organizáciou má zamestnávateľ v zásade už len jedinú možnosť, ak teda nesúhlasí so zvýšením tvorby sociálneho fondu, spočívajúcu v jeho možnosti daný pracovnoprávny nárok zamestnancovi nepriznať, ak má tento fakultatívnu povahu. Táto skutočnosť však už potom závisí len na posúdení konkrétnych podmienok, za ktorých má byť tento pracovnoprávny nárok priznaný, resp. vznikne na neho nárok a či má jeho formulácia fakultatívny alebo obligatórny charakter. Pokiaľ teda podmienka vzniku nároku je formulovaná spôsobom, že „zamestnávateľ po dohode s odborovou organizáciou poskytne“, resp. „zamestnávateľ po dohode s odborovou organizáciou prispieva“, prípadne „zamestnávateľ podľa podmienok a stavu sociálneho fondu poskytne“, ide o fakultatívny charakter vzniku pracovnoprávneho nároku v tom zmysle, že absencia dohody medzi dotknutými subjektmi vedie k záveru o nepriznaní takéhoto pracovnoprávneho nároku zamestnancovi. Hmotnoprávnou podmienkou jeho vzniku je totiž existencia samotnej dohody medzi zamestnávateľom a odborovou organizáciou. Obdobne to platí v prípade formulácie o podmienkach sociálneho fondu, kedy môže zamestnávateľ opakovane konštatovať, že priznanie napr. určitého príspevku nedovoľujú podmienky a stav sociálneho fondu. Na druhej

⁹ ŽUEOVÁ, J. *Výber zamestnancov. Právne úskalia obsadzovania pracovných miest*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2021. s. 25.

strane za obligatórny charakter možno označiť ten, kedy je jeho poskytnutie viazané len na napr. vznik objektívnej udalosti alebo žiadosť zamestnanca bez možnosti rozhodovania sa zamestnávateľa vo formulácii napr. „*zamestnávateľ poskytne*“ alebo „*zamestnávateľ prispeje*“ v rôznych variantoch (dovŕšenie určitého veku života, vzniku dočasnej pracovnej neschopnosti a pod.. Kľúčovým prvkom je tak formulácia konkrétnych podmienok vzniku pracovnoprávneho nároku zamestnanca a posúdenie možnosti zamestnávateľa uvažovať nad poskytnutím alebo neposkytnutím konkrétneho peňažného obnosu. Alternatívou oboch možností je však aj posúdenie konkrétneho vzniku pracovnoprávneho nároku ako obligatórneho, ale s možnosťou zamestnávateľa moderovať výšku poskytnutého príspevku alebo sociálnej výpomoci vo formulácii „*zamestnávateľ poskytne do výšky*“. V prípadoch diferenciacie výšky poskytnutého príspevku však dôrazne odporúčam zamestnávateľom určiť kritéria (objektívne), od ktorých budú odvíjať mechanizmus určovania príspevku v konkrétnych prípadoch tak, aby nenaplnili ustanovenie § 13 Zákonníka práce o nerovnakom zaobchádzaní so zamestnancami a zákazu diskriminácie.

Záver

Hoci možno vnímať najmä existujúcu potrebu participácie odborovej organizácie na rozhodovaní zamestnávateľa podľa ustanovenia §7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde obmedzujúco, význam spolurozhodovania odborovej organizácie je zobrazením princípu sociálneho aspektu využívania peňažných prostriedkov sociálneho fondu pre potreby zamestnancov. Vzhľadom na potrebu obligatórnej tvorby peňažných prostriedkov sociálneho fondu zamestnávateľa a pri zohľadnení oslobodenia niektorých plnení od daňových a sociálno-odvodových povinností, považujeme za správne, aby sa na najmä určovaní podmienok čerpania sociálneho fondu podieľali aj odborové organizácie ako zástupcovia zamestnancov podľa §11a Zákonníka práce. To, čo však vyznieva do určitej miery problematiky, je vylúčenie všetkých ostatných druhov zástupcov zamestnancov z participácie v zmysle §7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde, a to najmä za predpokladu, že u zamestnávateľa odborová organizácia pôsobiť nebude. V tomto prípade vyznieva kontraproduktívne, aby zamestnávateľ konal sám a prostredníctvom vnútorného predpisu určil podmienky tvorby a čerpania sociálneho fondu, ak má na pracovisku založených zástupcov zamestnancov podľa §11a Zákonníka práce (zamestnaneckú radu alebo zamestnaneckého dôverníka), ktorí sú spôsobilí reprezentovať zamestnancov a podieľať sa na rozhodovaní zamestnávateľa v uvedenej oblasti. V tomto

ohľade aj preto formulujeme naše návrhy de lege ferenda vychádzajúc z predpokladu, že koncepcia zákona o sociálnom fonde (minimálne v ustanovení §7 ods. 4 zákona o sociálnom fonde) už nezodpovedá potrebám aplikačnej praxe a odporúča sa jeho úprava v zmysle pripustenia participácie aj iných foriem zastúpenia zamestnancov na pracovisku a pripustenie obsiahnutia dohody aj mimo rámca kolektívnej zmluvy v osobitnej dohode s takouto formou zastúpenia zamestnancov na pracovisku.

Zoznam použitej literatúry

1. BARANCOVÁ, H. - SCHRONK, R. 2006. *Pracovné právo*. Bratislava : SPRINT, 2006, 814 s. ISBN 80-8908-595-8.
2. MADLEŇÁK, A. - ŽUJOVÁ, J. 2019. *The Right to Privacy in the Context of the Use of Social Media and Geolocation Services*. Budapešť : Wolters Kluwer Hungary, 2019. 147 s. ISBN 978-83-7729-248-8.
3. OLŠOVSKÁ, A. 2018. *Pracovný pomer*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, 200 s. ISBN 978-80-7552-946-6.
4. OLŠOVSKÁ, A. a kol. 2017. *Kolektívne pracovné právo s praktickými príkladmi*. Bratislava : Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie v SR, 2017. 305 s. ISBN 978-80-89149-54-4.
5. ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. 2019. *Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár*. I. zväzok. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019. 2196 s. ISBN 978-80-571-0105-5.
6. ŽUJOVÁ, J. 2021. *Výber zamestnancov. Právne úskalia obsadzovania pracovných miest*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2021. 120 s. ISBN 978-80-571-0324-0.

Juraj Takáč¹

Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas existencie manželstva

Kľúčové slová

bezpodielové spoluvlastníctvo manželov, zánik, Občiansky zákonník, existencia manželstva, vyporiadanie BSM

Abstrakt

Cieľom predmetného príspevku je zamerať sa na právnu reguláciu zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas existencie manželstva. Slovenský právny poriadok upravuje niekoľko situácií, kedy k takémuto zániku BSM počas existencie manželstva môže dôjsť. Príspevok poukazuje na jednotlivé prípady ako aj podmienky, ktoré musia byť splnené na to, aby k takémuto zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov za trvania manželstva mohol dôjsť.

Key words

non-share co-ownership of spouses, termination, Civil Code, existence of marriage, settlement of non-share co-ownership of spouses

Abstract

The goal of this article is to focus on the legal regulation of the termination of non-share co-ownership of spouses during the existence of marriage. Slovak law regulates several situations in which such termination of non-share co-ownership of spouses during the existence of marriage may occur. The article points out the individual cases as well as the conditions that must be met in order for such termination of the non-share co-ownership of the spouses during the marriage.

Úvod

Manželstvo v zmysle zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine (ďalej aj „Zákon o rodine“) predstavuje zväzok muža a ženy, ktorý vzniká na základe ich dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo. Zákon o rodine následne vymedzuje aj charakteristiku tohto zväzku spočívajúceho vo vytvorení harmonického a trvalého životného spoločenstva, ktoré zabezpečí riadnu výchovu detí. „Manželstvo je právny vzťah medzi mužom a ženou.“² Tieto

¹ JUDr. Juraj Takáč, PhD. odborný asistent na Katedre Občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

² PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodine. Komentár*, 1. vydanie. Praha: C,H.Beck, 2011, s. 3

právne vzťahy v sebe obsahujú okruh práv a povinností, ktoré medzi manželmi vznikajú. V predmetných právach a povinnostiach je v našom právnom poriadku zakotvená rovnosť obidvoch manželov. Manželia v zmysle zákona o rodine sú povinní „žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie.“³ Okrem predmetných práv a povinností vyplývajúcich z osobných vzťahov medzi manželmi, právny poriadok upravuje ďalšiu významnú oblasť, ktorá v značnej miere vplýva na dosiahnutie účelu manželstva a plnenia si manželských povinností manželov. Jedná sa o majetkové vzťahy medzi manželmi a tým spojené práva a povinnosti. Ako vyplýva z ustanovenia § 19 ods. 1 Zákona o rodine, o uspokojovanie potrieb rodiny založenej manželstvom sú povinní sa starať obidvaja manželia podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Uspokojovaním potrieb rodiny je aj osobná starostlivosť o deti a domácnosť. Je zrejmé, že alfou a omegou v plnohodnotnom zabezpečení daných potrieb rodiny sú majetkové podmienky, ktoré manželia sú schopní vytvoriť. Aby bolo možné dosiahnuť predmetný účel manželstva a plniť si z toho vyplývajúce povinnosti je nevyhnutné, aby manželia mali zaistené dostatočné majetkové prostriedky, ktoré im to umožnia. Inštitút, ktorý má za úlohu práve zabezpečiť to, aby obaja manželia mali rovnaké a plnohodnotné možnosti pre zabezpečenie svojich životných potrieb, ako aj potrieb rodiny, je bezpodielové spoluvlastníctvo manželov (ďalej aj „BSM“).

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov a jeho zánik

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov predstavuje druh vecného práva, ktoré je upravené v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení. BSM predstavuje jednu z kategórií spoluvlastníctva, ktoré spočíva v tom, že vec vlastní spoločne viaceré subjekty – vlastníci. Okrem bezpodielového spoluvlastníctva manželov, Občiansky zákonník upravuje aj tzv. podielové spoluvlastníctvo. Charakteristickou črtou bezpodielového spoluvlastníctva manželov okrem „bezpodielovosti“ je to, že existuje výlučne medzi manželmi a vzniká okamihom uzavretia manželstva.⁴ Zánik BSM je Občianskym zákonníkom upravený obsirnejšie ako jeho vznik, čo vyplýva aj z dôvodu viacerých možností, kedy k takémuto zániku môže dôjsť. Prioritne zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov nastáva zánikom

³ Ust. § 18 druhá veta Zákona o rodine

⁴ Občiansky zákonník pripúšťa možnosť v rámci modifikácie BSM jeho vznik ku dňu zániku manželstva - ust. § 143a ods. 2 OZ.

manželstva. Jedná sa o situáciu, kedy dôjde k zániku manželstva či už rozvodom⁵, smrťou jedného z manželov, resp. vyhlásením za mŕtveho⁶, alebo vyhlásením manželstva za neplatné⁷. V týchto prípadoch, sa existencia BSM odvíja od existencie manželstva. Akonáhle dôjde k zániku manželstva, resp. jeho zrušeniu z dôvodov vyššie uvedených, automaticky dochádza aj k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov.⁸

Slovenská legislatíva však upravuje aj situácie, kedy k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov dochádza počas existencie manželstva. Hneď na úvod je nutné uviesť, že právny poriadok neumožňuje, aby došlo k zániku BSM počas existencie manželstva z titulu dohody medzi manželmi. Znamená to, že manželia sa nemôžu dohodnúť, že síce ich manželský zväzok bude trvať naďalej, ale bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zanikne. Občiansky zákonník pripúšťa možnosť manželov sa dohodnúť na modifikácii rozsahu BSM v zmysle ust. § 143a OZ, avšak neumožňuje im bezpodielové spoluvlastníctvo manželov ako také zrušiť dohodou. Takáto dohoda o zrušení BSM počas existencie manželstva a jeho vyporiadaní by bola absolútne neplatná v zmysle ust. § 39 OZ.⁹ Ani skutočnosť, že manželia spolu nežijú v spoločnej domácnosti alebo spoločne nehospodária s majetkom patriacim do BSM nezakladá sama o sebe dôvod na to, aby mohlo dôjsť k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov dohodou.¹⁰

Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov zo závažných dôvodov

Občiansky zákonník vymedzuje dve situácie, kedy môže dôjsť k zániku BSM počas existencie manželstva. Prvý prípad pripustenia zániku bezpodielového spoluvlastníctva

⁵ Ust. § 22 ZoR „K zrušeniu manželstva rozvodom možno pristúpiť len v odôvodnených prípadoch.“ Ust. § 23 ZoR „Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.“

⁶ Ust. § 21 ods. 1 ZoR „Manželstvo zaniká smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho. Ak bol jeden z manželov vyhlásený za mŕtveho, manželstvo zaniká dňom, keď rozhodnutie o vyhlásení za mŕtveho nadobudne právoplatnosť.“

⁷ Ust. § 16 ods. 1 a 2 ZoR „(1) Manželstvo, o ktorom súd rozhodol, že je neplatné, považuje sa za neuzavreté. (2) O právach a povinnostiach manželov k spoločnému dieťaťu a o ich majetkových pomeroch po rozhodnutí súdu o neplatnosti manželstva platia rovnako ustanovenia o právach a povinnostiach rozvedených manželov k spoločnému dieťaťu a o ich majetkových pomeroch.“

⁸ Rozhodnutie NS ČSSR sp. zn. R 42/1972, s. 126 ods. 2 a 4: K zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov (§148 ods. 1 OZ) dochádza predovšetkým zánikom manželstva (§ 21 ods. 1 ZR), t.j. smrťou alebo vyhlásením za jedného z manželov za mŕtveho alebo rozvodom ich manželstva.

⁹ Ust. § 39 OZ „Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.“

¹⁰ Bližšie pozri: VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné 1, 2* vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2018, s. 328

manželov za trvania manželstva je upravený v § 148 ods. 2 OZ. Z uvedeného ustanovenia vyplýva, že zo závažných dôvodov, najmä ak by ďalšie trvanie bezpodielového spoluvlastníctva odporovalo dobrým mravom, môže súd, na návrh niektorého z manželov, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zrušiť aj za trvania manželstva. Jedná sa teda o výnimočné situácie, kedy by objektívne ďalšia existencia BSM bola v rozpore s dobrými mravmi. V týchto prípadoch súd môže rozhodnúť o zániku BSM, avšak iba výlučne na návrh niektorého z manželov. Občiansky zákonník exaktne nevymedzuje dôvody, pre ktoré by mohlo dôjsť k zániku BSM počas existencie manželstva, keďže dôvody ako aj situácie pre ktoré trvanie BSM odporuje dobrým mravom môžu byť značne rôznorodé. Odborná literatúra ako aj súdna prax však zaviedla určité kritériá, ktoré by mal súd pri rozhodovaní o možnom zániku BSM zohľadňovať. Súd nemá povinnosť automaticky vyhovieť takémuto návrhu na zrušenie BSM počas manželstva. Namiesto subjektívnych tvrdení a pocitov, ktoré manžel navrhujúci zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva vo svojom návrhu prezentuje, by mal súd objektívne, nezávisle a na základe dostatočného množstva dôkazov a preverenia relevantných skutočností posúdiť situáciu, ktorá v rámci manželských majetkových vzťahov medzi manželmi pretrváva. Ako vyplýva zo súdnej praxe týkajúcej sa práve posudzovania závažnosti dôvodov pre zánik BSM, existujú určité schémy, ktoré napomáhajú súdu vyhodnotiť situáciu a rozhodnúť o zrušení BSM počas manželstva. Základom pre posúdenie toho, či bezpodielové spoluvlastníctvo manželov má zotrvať alebo nie je to, či splňa svoju funkciu, ktorou je prioritne zabezpečenie životných potrieb manželov, rodiny a spoločnej domácnosti. Ide o posúdenie toho, či konaním, resp. nekonaním jedného manžela nedochádza k reálnemu ohrozeniu, resp. strate možnosti plnohodnotne zabezpečiť životné potreby druhého manžela ako aj detí a to tak z pohľadu zabezpečenia bývania (úhrada nákladov spojených s bývaním), stravy, ošatenia, liekov, hygienických potrieb, v prípade detí náklady spojené so vzdelávaním, voľnočasové aktivity a iné.

Dôvod, pre ktorý k takémuto ohrozeniu môže dôjsť je ten, že podstatou bezpodielového spoluvlastníctva manželov je kumulácia majetku, ktorý manželia počas existencie manželstva nadobudnú s tým, že v dôsledku bezpodielovosti sa považuje predmetný majetok za ich spoločný a teda ako keby každý z nich výlučne vlastnil predmetný majetok v celom rozsahu a nie v určitom vymedzenom podieli.¹¹ Samozrejme zákon v prípade BSM uplatňuje určité

¹¹ Ust. § 144 OZ „Veci v bezpodielovom spoluvlastníctve užívajú obaja manželia spoločne; spoločne uhradzujú aj náklady vynaložené na veci alebo spojené s ich užívaním a udržiavaním.“

obmedzenia v spojitosti s hospodárením a dispozíciu majetku patriaceho do BSM,¹² avšak vo vzťahu k tretím subjektom vystupujú manželia spoločne a nerozdielne¹³.

Prioritnou funkciou bezpodielového spoluvlastníctva manželov ako inštitútu úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi je zabezpečenie potrieb manželov ako aj ich rodiny. Kumulovanie majetku získaného jednotlivými manželmi počas manželstva do spoločného majetku spočíva v tom, aby životná úroveň obidvoch manželov ako aj detí, ktoré vychovávajú, bola rovnaká. V praxi môžu nastať situácie, kedy manželia nemajú rovnaké schopnosti a možnosti na zabezpečenie rovnakej životnej úrovne. Môže to byť v dôsledku toho, že jeden z manželov uprednostnil pred lepším zárobkom starostlivosť o rodinu a domácnosť, alebo zo zdravotných dôvodov resp. pracovných príležitostí nemôže uskutočňovať zárobkovú činnosť v rozsahu aby dosiahol životnú úroveň druhého manžela. A práve z tohto dôvodu bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zakladá určitú formu solidárnosti spočívajúcu v tom, že majetok nadobudnutý ktorýmkoľvek z manželov počas manželstva sa považuje za ich spoločný. V prípade aktív sa to javí ako dobrý a vhodný nástroj na zabezpečenie rovnosti životnej úrovni členov rodiny, čo by malo určitým spôsobom napomôcť k jej plnohodnotnému a harmonickému fungovaniu. Avšak táto solidárnosť sa týka aj pasív (záväzkov, dlhov), ktoré ktorýmkoľvek z manželov vygeneruje. V takomto prípade je veriteľ oprávnený si uspokojiť pohľadávku, ktorú „vyprodukoval“ jeden z manželov, z ich spoločného majetku.¹⁴

Tento princíp solidárnosti do určitej miery je významný prostriedok na zabezpečenie rovnakého postavenia ako aj životnej úrovni manželov, avšak problém môže nastať, ak by takéto zadlžovanie sa jedného z manželov presahovalo možnosti „rodinného rozpočtu“, a tým pádom ohrozovalo zabezpečenie potrieb druhého manžela a ostatných členov domácnosti. Mohlo by sa jednať o prípady nedôvodného a „rozšafného“ míňania prostriedkov patriacich do BSM. Napríklad uskutočňovanie nedôvodných nákupov, míňanie finančných prostriedkov na hazardné hry, zadlžovanie sa a míňanie finančných prostriedkov v dôsledku závislosti na alkohole, omamných a psychotropných látkach, uzatváranie nevýhodných zmlúv o pôžičke a iné. Za závažné dôvody zrušenia bezpodielového spoluvlastníctva možno považovať

¹² Ust. § 145 ods. 1 OZ „Bežné veci týkajúce sa spoločných vecí môže vybavovať každý z manželov. V ostatných veciach je potrebný súhlas oboch manželov; inak je právny úkon neplatný.“

¹³ Ust. § 145 ods. 2 OZ „Z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí sú oprávnení a povinní obaja manželia spoločne a nerozdielne.“

¹⁴ „Záväzok, ktorý vznikol za trvania manželstva jednému z manželov a ktorý patrí do bezpodielového spoluvlastníctva, plnia obaja manželia spoločne a nerozdielne. V takom prípade sú manželia spoločnými dlžníkmi (§ 511 OZ). Odpoveď na otázku, či spoločný záväzok manželov vzniká i v prípade, že išlo o záväzok prislúchajúci do bezpodielového spoluvlastníctva manželov založený právnym konaním len jedného z nich, vyplýva predovšetkým z úpravy záväzkového práva. Ide o záväzky, ktoré môžu vzniknúť z právnych úkonov, najmä zo zmlúv, ako aj zo spôsobenej škody, z bezdôvodného obohatenia alebo z iných skutočností uvedených v zákone (§ 489 OZ).“ FEKETE, I. *Občiansky zákonník 1. Veľký komentár*, Bratislava: Eurokódex, 2011. s. 854

márnotratné správanie sa jedného z manželov, poškodzovanie hospodárskych záujmov rodiny, dlhotrvajúce zrušenie spoločnej domácnosti a pod. Dôvodom zrušenia bezpodielového spoluvlastníctva je spravidla také závažné správanie manžela, ktoré sa prejavuje v nehospodárnom nakladaní so spoločným majetkom na úkor rodiny, najmä maloletých detí, alebo tým, že sa manžel vôbec nepodieľa na vytváraní spoločného majetku, vyhýba sa práci, nežije trvale s rodinou a ani jej nezabezpečuje potreby (R 3/1968).¹⁵ Súd v takomto prípade spravidla zisťuje, či inštitút bezpodielového spoluvlastníctva manželov plní svoj účel, a či jeho ďalšie trvanie neodporuje dobrým mravom v tom, že by jedného z manželov výrazne poškodzovalo.¹⁶ Zároveň súd v rámci konania zisťuje, či predmetný stav je dlhotrvajúci a či je možná jeho náprava. Až na základe zistených skutočností a ich objektívneho posúdenia, môže súd rozhodnúť o zrušení bezpodielového spoluvlastníctva manželov v zmysle ust. 148 ods. 2 OZ.

V zmysle § 147 ods. 1 OZ pohľadávka veriteľa len jedného z manželov, ktorá vznikla za trvania manželstva, môže byť pri výkone rozhodnutia uspokojená i z majetku patriaceho do bezpodielového spoluvlastníctva manželov. „Keďže v bezpodielovom spoluvlastníctve neexistujú podiely žiadneho zo spoluvlastníkov (manželov) na spoločnej veci, nemôže sa veriteľ pri vymáhaní svojej pohľadávky, ktorá vznikla za trvania manželstva len voči jednému z manželov, obmedziť iba na „podiel“ tohto manžela (dlžníka) na spoločnom majetku. Uvedené ustanovenie preto umožňuje, aby veriteľ dosiahol uspokojenie svojej pohľadávky aj z tých vecí, ktorých je dlžník bezpodielovým spoluvlastníkom.“¹⁷ Je zrejmé, že aj v takýchto prípadoch, pokiaľ manželia nemodifikujú rozsah BSM, pretrváva medzi manželmi vo vzťahu k tretím osobám (veriteľom) solidarita, čo môže mať za následok ohrozenie majetku manžela, ktorý za vznik takýchto záväzkov a dlhov nemôže. Práve toto sa môže považovať za závažný dôvod, ktorý ohrozuje manžela bez jeho zavinenia v možnosti zabezpečenia si životných potrieb a v úbytku majetku.¹⁸

¹⁵ „K posouzení závažnosti důvodu pro zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů pouhé zjištění, že manželé žijí odděleně, nestačí k závěru, že jsou dány důvody ke zrušení bezpodílového spoluvlastnictví: je zároveň třeba zkoumat, zda jde o trvalý a neodčinitelný stav a zda v důsledku odděleného žití manželů se oba nepodílejí na vytváření společného majetku.“ R 3/1968 ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ M., HULMÁK, M. a kol. 2009. *Občanský zákoník I. §1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 991

¹⁶ FEKETE, I. *Občiansky zákoník 1. Veľký komentár*, Bratislava: Eurokódex, 2011. s. 862

¹⁷ FEKETE, I. *Občiansky zákoník 1. Veľký komentár*, Bratislava: Eurokódex, 2011. s. 859

¹⁸ Rozhodnutie NS SR sp. zn. 8Cdo/263/2019 „Ustanovenie § 145 Obč. zákonníka sa vzťahuje na právne úkony týkajúce sa spoločných vecí, t. j. vecí, ktoré už sú súčasťou bezpodielového spoluvlastníctva. Právna možnosť uzavierať zmluvy len jedným z manželov nie je existenciou bezpodielového spoluvlastníctva nijako obmedzená. Ustálená prax dovolacieho súdu hovorí, že tieto úkony sa priamo netýkajú už nadobudnutého majetku v BSM. Uzavretím takýchto zmlúv len jedným z manželov teda nevzniká spoločný záväzok manželov, ale iba individuálny záväzok toho manžela, ktorý zmluvu sám uzatvoril. V širšom kontexte existencie spoločného majetku manželov sa však takáto pôžička, či úver dotýka spoločného majetku manželov, nakoľko podľa § 147 Obč. zákonníka platí,

Ako je už vyššie uvedené, súd môže zrušiť zo závažných dôvodov BSM počas existencie manželstva výlučne na návrh. Z ustanovenia § 148 ods. 2 Občianskeho zákonníka vyplýva, že takýto návrh na zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva manželov môže podať ktorýkoľvek z nich. Logicky ako aj z praxe je zrejmé, že navrhovateľom bude zvyčajne ten z manželov, ktorý je na svojich majetkových právach ohrozovaný konaním resp. nekonaním druhého manžela. Občiansky zákonník však nevyklučuje možnosť aby takýto návrh podal aj manžel, ktorý je zodpovedný za vznik záväzkov ohrozujúci ich spoločný majetok. Ako je už uvedené vyššie, všeobecne platí, že k zrušeniu BSM nemôže dôjsť na základe dohody manželov. Manželia majú právo maximálne modifikovať rozsah bezpodielového spoluvlastníctva.¹⁹ Z uvedeného dôvodu nie je ani prípustné, aby došlo v rámci súdneho konania k zrušeniu bezpodielového spoluvlastníctva manželov súdnym zmerom.

Zároveň v rámci predmetného konania súd rozhoduje výlučne o zániku BSM a nie aj o jeho vyporiadaní. Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zanikne až právoplatnosťou súdneho rozhodnutia. Až po správoplatnení rozsudku môžu manželia uskutočniť vyporiadanie majetku patriaceho do zaniknutého BSM. Toto vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov môžu manželia uskutočniť už aj dohodou. Samozrejme v takomto prípade platia všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka o vyporiadaní v zmysle ust. § 150 OZ: „Pri vyporiadaní sa vychádza z toho, že podiely oboch manželov sú rovnaké. Každý z manželov je oprávnený požadovať, aby sa mu uhradilo, čo zo svojho vynaložil na spoločný majetok, a je povinný nahradiť, čo sa zo spoločného majetku vynaložilo na jeho ostatný majetok. Ďalej sa prihliadne predovšetkým na potreby maloletých detí, na to, ako sa každý z manželov staral o rodinu, a na to, ako sa zaslúžil o nadobudnutie a udržanie spoločných vecí. Pri určení miery pričinenia treba vziať tiež zreteľ na starostlivosť o deti a na obstarávanie spoločnej domácnosti.“ Písomná forma dohody o vyporiadaní sa vyžaduje v prípade ak majetkom, ktorý

že pohľadávka veriteľa len jedného z manželov, ktorá vznikla za trvania manželstva, môže byť pri výkone rozhodnutia uspokojená i z majetku patriaceho do bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Nepriaznivé dopady vyplývajúce z tohto ustanovenia pre toho manžela, voči ktorému veriteľ nemá pohľadávku, sú dôsledkom existencie bezpodielového spoluvlastníctva, s ktorým je spätá nutnosť vzájomného zdieľania majetkového osudu manželov do doby, pokiaľ ich bezpodielové spoluvlastníctvo trvá. Vzhľadom na konštrukciu, vznik a rozsah bezpodielového spoluvlastníctva manželov možno eliminovanie týchto nepriaznivých dopadov riešiť len zmenou rozsahu bezpodielového spoluvlastníctva alebo jeho zánikom.“

¹⁹ Ust. § 143 ods. 1, 2 a 3 OZ „(1) Manželia môžu dohodou rozšíriť alebo zúžiť zákonom určený rozsah bezpodielového spoluvlastníctva. Obdobne sa môžu dohodnúť aj o správe spoločného majetku. (2) Manželia sa môžu dohodnúť, že vyhradia vznik bezpodielového spoluvlastníctva ku dňu zániku manželstva. (3) Dohoda podľa odsekov 1 a 2 vyžaduje formu notárskej zápisnice. Manželia sa môžu voči inej osobe na túto dohodu odvolať len vtedy, ak jej je táto dohoda známa.“

sa vyporiadava je nehnuteľnosť.²⁰ V ostatných prípadoch sa písomná forma nevyžaduje avšak manželia majú právo navzájom požiadať o vydanie písomného potvrdenia o tom, akým spôsobom sa vyporiadali.²¹

V prípade ak manželia nie sú schopní sa vyporiadať na základe dohody, môže ktorýkoľvek z nich podať návrh na vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov na súd. Ako je vyššie uvedené, vyporiadanie BSM môže nastať až po právoplatnosti rozsudku na základe ktorého dochádza k zániku BSM z titulu ust. § 148 ods. 2. Znamená to, že návrh na vyporiadanie BSM môže ktorýkoľvek z manželov podať na súd až po právoplatnosti súdneho rozhodnutia, ktorým bezpodielové spoluvlastníctvo zaniká.²² Ak by niektorý z manželov podal návrh na zrušenie BSM spolu s návrhom na jeho vyporiadanie, súd by takýto návrh v časti týkajúcej sa vyporiadania zamietol.²³

Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov z dôvodu vyhlásenia konkurzu

Ďalším prípadom, kedy dochádza k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov priamo zo zákona je ten, ak na majetok jedného z manželov bol vyhlásený konkurz. Predmetnú situáciu právne reguluje zákon č. 7/2005 o konkurze a reštrukturalizácii v platnom znení v ustanoveniach § 53. V prípade ak bol vyhlásený konkurz na majetok jedného z manželov (úpadcu), dochádza k zániku BSM ak existovalo, priamo zo zákona. „Jedným z najdôležitejších účinkov vyhlásenia konkurzu je zánik úpadcovho bezpodielového spoluvlastníctva manželov (ďalej len „BSM“).²⁴ Tento účinok logicky prichádza do úvahy jedine v prípade, že úpadcom je fyzická osoba, pričom nie je dôležité, či je alebo nie je podnikateľom. Tento účinok vyhlásenia konkurzu sa neuplatní v prípade, že úpadca bezpodielové spoluvlastníctvo manželov nemá, a to napríklad z dôvodu, že nie je zosobášený alebo jeho BSM zaniklo skôr (napr.

²⁰ Ust. § 46 ods. 1 OZ „Písomnú formu musia mať zmluvy o prevodoch nehnuteľností, ako aj iné zmluvy, pre ktoré to vyžaduje zákon alebo dohoda účastníkov.“ Ust. § 149a OZ „Pokiaľ sa dohody medzi manželmi podľa ustanovení § 143 a 149 týkajú nehnuteľností, musia mať písomnú formu a nadobúdajú účinnosť vkladom do katastra.“

²¹ Ust. § 149 ods. 2 OZ „Ak dôjde k vyporiadaniu dohodou, sú manželia povinní vydať si na požiadanie písomné potvrdenie o tom, ako sa vyporiadali.“

²² Ust. § 149 ods. 3 OZ „Ak sa vyporiadanie nevykoná dohodou, vykoná ho na návrh niektorého z manželov súd.“

²³ Rozhodnutie NS ČSSR sp. zn. R 28/1966 „Spojenie konania o zrušení s konaním o vysporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov (§ 149 ods. 3 OZ) nie je možné. Ak navrhovateľ spojil návrh na zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva s návrhom na vysporiadanie, súd návrh na vysporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva zamietne.“

²⁴ Ust. § 53 ods. 1 ZKaR „Vyhlásením konkurzu zaniká úpadcovo bezpodielové spoluvlastníctvo manželov. Ak došlo vyhlásením konkurzu k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov alebo ak sa do vyhlásenia konkurzu už zaniknuté úpadcovo bezpodielové spoluvlastníctvo manželov nevyporiadalo, treba vykonať jeho vyporiadanie.“

rozhodnutím súdu počas trvania manželstva).“²⁵ Bez ohľadu na to, či došlo k zániku BSM vyhlásením konkurzu resp. už pred jeho vyhlásením, bolo bezpodielové spoluvlastníctvo zrušené (napr. z dôvodu podnikateľskej činnosti jedného z manželov v zmysle ust. § 148a ods. 2 OZ), musí dôjsť k jeho vyporiadaniu ak sa tak ešte nestalo. Po vyhlásení konkurzu na majetok úpadcu sa vyporiadanie BSM uskutočňuje v réžii správca v zmysle zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Správca je oprávnený vykonať vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov. V týchto prípadoch postupuje v zmysle ust. § 150 OZ, kde je vymedzený spôsob a pravidlá vyporiadania BSM. Správca buď podá návrh na vyporiadanie BSM na súd resp. ak sa z druhým manželom dohodol, môže podať na súd návrh na schválenie zmiery ohľadne dohody o vyporiadaní BSM, ktorú uzavrel v mene a na účet úpadcu.²⁶

Zákon o konkurze a reštrukturalizácii upravuje taktiež situáciu, kedy v čase vyhlásenia konkurzu na majetok úpadcu už došlo k zániku BSM, avšak jeho vyporiadanie ešte nebolo uskutočnené. V takýchto prípadoch z dôvodu ochrany práv veriteľov zákon o konkurze a reštrukturalizácii stanovuje, že všetky dohody o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov uzavreté v posledných šiestich mesiacoch pred vyhlásením konkurzu sú neplatné. Cieľom je zamedziť svojvoľnému a úmyselnému nakladaniu s majetkom manželov (úpadcu) za účelom jeho zúženia, a teda oslabenia možnosti uspokojenia veriteľov. V prípade ak v čase vyhlásenia konkurzu prebieha konanie o vyporiadaní BSM, vstupuje správca na miesto úpadcu dňom vyhlásenia konkurzu. Obdobne ako v prípade zániku BSM okamihom vyhlásenia konkurzu, aj v prípade ak bezpodielové spoluvlastníctvo zaniklo pred vyhlásením konkurzu a nedošlo k procesu vyporiadania, správca má povinnosť bezodkladne podať návrh na vyporiadanie BSM na miesto úpadcu.²⁷

Obdobne ako je to s vyporiadaním BSM zákon reguluje možnosti modifikácie jeho rozsahu v prípade vyhlásenia konkurzu na majetok jedného z manželov. Akékoľvek dohody, týkajúce sa rozšírenia, zúženia, resp. vzniku BSM ku dňu zániku manželstva sú neplatné, ak boli uzavreté v období šesť mesiacov pred vyhlásením konkurzu. Opätovne aj tu je dôvod

²⁵ <https://www.epi.sk/komentovane-ustanovenie/Komentar-k-p-53-zakona-7-2005-Z-z.htm>

²⁶ Ust. § 53 ods. 2 ZKaR „Správca je oprávnený vykonať vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov zaniknutého vyhlásením konkurzu namiesto úpadcu vrátane podania návrhu na vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov príslušným súdom. Dohodu o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov je správca oprávnený uzavrieť len vo forme zmiery schváleného príslušným súdom.“

²⁷ Ust. § 53 ods. 3 ZKaR „Ak úpadcovo bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zaniklo pred vyhlásením konkurzu, a) dohody o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov uzavreté v posledných šiestich mesiacoch pred vyhlásením konkurzu sú neplatné, b) ak sa už začalo konanie o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ktoré sa doposiaľ právoplatne neskončilo, vstupuje správca do konania namiesto úpadcu dňom vyhlásenia konkurzu, c) ak sa ešte nezačalo konanie o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, je správca povinný bezodkladne podať návrh na toto vyporiadanie namiesto úpadcu, d) na účinnosť dohody o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov je potrebné schválenie príslušným súdom.“

pragmatický a smerujúci k zamedzeniu úmyselného zúženia majetku úpadcu, ktorý by sa mohol použiť na uspokojenie pohľadávok jeho veriteľov.²⁸

V prípade ak úpadca uzavrie manželstvo po vyhlásení konkurzu, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov vznikne až okamihom ukončenia konkurzu.²⁹ Je to z dôvodu aby nedochádzalo k možnosti uspokojovania pohľadávok veriteľov úpadcu, ktoré vznikli pred uzavretím manželstva z majetku, ktorý by sa generoval aj činnosťou druhého manžela. Inými slovami v opačnom prípade by bolo možné momentom uzatvorenia manželstva do konkurznej podstaty zahrnúť aj všetok majetok nadobudnutý druhým manželom počas manželstva. Z tohto majetku by boli následne uspokojované pohľadávky veriteľov úpadcu, ktoré vznikli predtým ako úpadca uzatvoril manželstvo, čo sa javí ako nespravodlivé.³⁰

Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov z dôvodu prepadnutia majetku

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zaniká priamo zo zákona aj v prípade, ak jeden z manželov bol odsúdený za trestný čin, za ktorý mu bol uložený trest prepadnutia majetku. Trestný zákon pozná viacero druhov trestov, ktoré môžu byť páchatelovi trestného činu uložené. Jedným z nich je aj trest prepadnutia majetku, kedy majetok odsúdeného, ktorý sa viaže, resp. je zvyčajne výsledkom práve trestnej činnosti, za ktorú sa páchatel odsudzuje, prepadne v prospech štátu.³¹

Keďže však takýto majetok môže byť nadobudnutý počas existencie manželstva odsúdeného a teda môže predstavovať súčasť BSM, Trestný zákon stanovuje, že v prípade odsúdenia páchatel'a na trest prepadnutia majetku, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zo zákona zaniká.³² Cieľom je znova chrániť druhého z manželov, aby zbytočne nedošlo k prepadnutiu majetku, o ktorý sa zaslúžil a ktorý spadá do BSM. Obdobne ako je tomu

²⁸ Ust. § 53 ods. 4 ZKaR „Dohody o úprave bezpodielového spoluvlastníctva úpadcu, ktoré rozširujú rozsah bezpodielového spoluvlastníctva úpadcu aj na majetok pôvodne patriaci len úpadcovi alebo zužujú rozsah bezpodielového spoluvlastníctva úpadcu v prospech jeho manžela, sú neplatné, ak boli uzatvorené šesť mesiacov pred vyhlásením konkurzu.“

²⁹ Ust. § 53 ods. 5 ZKaR „Ak úpadca počas konkurzu uzavrie manželstvo, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov vzniká až zrušením konkurzu.“

³⁰ Bližšie pozri: <https://www.epi.sk/komentovane-ustanovenie/Komentar-k-p-53-zakona-7-2005-Z-z.htm>

³¹ Ust. § 59 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v platnom znení „Vlastníkom prepadnutého majetku sa stáva štát, ak súd nerozhodne inak na základe vyhlásenej medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná.“

³² Ust. § 59 ods. 3 TZ „Právoplatným rozhodnutím súdu o prepadnutí majetku zaniká bezpodielové spoluvlastníctvo manželov. Do konkurznej podstaty patrí majetok v dlžníkovom bezpodielovom spoluvlastníctve manželov, ak ešte nedošlo k jeho vyporiadaniu. Vyporiadaniu bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ku ktorému došlo skôr, vrátane úkonov, ktoré zmenili jeho rozsah, možno v konkurze odporovať.“

v prípade vyhlásenia konkurzu na majetok úpadcu, aj pri uložení trestu prepadnutia majetku sa po zániku BSM uskutoční jeho vyporiadanie. Pravidlá vyporiadania vychádzajú aj v tomto prípade z ustanovenia § 150 OZ. „Na miesto manžela, ktorému bol v zmysle ustanovenia § 59 ods. 3 TZ uložený trest prepadnutia majetku, nastupuje v prípade vysporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov dohodou štát zastúpený príslušným okresným úradom v sídle kraja, v ktorého územnom obvode sa prepadnutý majetok nachádza.“³³

Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov z dôvodu podnikateľskej činnosti

Ako je zrejmé, slovenský právny poriadok upravuje viaceré situácie, kedy dochádza k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas existencie manželstva. Sú to špecifické prípady, ktoré majú prioritne ochrániť druhého z manželov pred tým, aby nebol nedôvodne ukrátený z majetku, o ktorého nadobudnutie sa počas manželstva sám zaslúžil, a ktorý slúži na zabezpečenie jeho životných potrieb a potrieb ostatných rodinných príslušníkov.

Z rovnakého dôvodu Občiansky zákonník preventívne pripúšťa zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov aj v situácii, kedy jeden z manželov získa oprávnenie na podnikateľskú činnosť.³⁴ Za takéto oprávnenie sa nepovažuje akákoľvek podnikateľská aktivita, ale činnosť, kedy za záväzky zo svojej podnikateľskej činnosti zodpovedá podnikateľ celým svojím majetkom, a teda prípadne aj majetkom spadajúcim do BSM. Jedná sa najmä o tzv. živnostenské podnikanie, resp. iný druh samostatne zárobkovej činnosti, ručenie spoločníka vo verejnej obchodnej spoločnosti alebo komplementára v komanditnej spoločnosti.

Nástroj, ktorý má napomôcť zmierniť riziko dopadu neúspešného podnikania jedného z manželov na spoločný majetok patriaci do BSM tým, že dôjde k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas existencie manželstva je ustanovenie § 148a Občianskeho zákonníka.³⁵ Podľa predmetného ustanovenia súd na návrh zruší bezpodielové spoluvlastníctvo manželov v prípade, že jeden z manželov získal oprávnenie na podnikateľskú činnosť. Návrh

³³<https://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-p-149-Vysporiadanie-bezpodieloveho-spoluvlastnictva-zakona-40-1964-Zb.htm>

³⁴ Úst. § 2 ods. 1 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník „Podnikaním sa rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku alebo na účel dosiahnutia merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, ak ide o hospodársku činnosť registrovaného sociálneho podniku podľa osobitného predpisu.“

³⁵ Bližšie pozri: PETŘÍKOVÁ, L., Ochrana súkromia a rodiny vo svetle pracovného práva In *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii*. Roč. 21, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017. s. 366-372.

môže podať ten z manželov, ktorý nezískal oprávnenie na podnikateľskú činnosť. Pokiaľ toto oprávnenie majú obaja manželia, môže návrh podať ktorýkoľvek z nich.³⁶

V prípade, ak by manželia neupravili rozsah BSM prostredníctvom modifikácie v zmysle § 143a OZ, na to, aby mohol jeden z manželov použiť na začatie svojej podnikateľskej činnosti majetok patriaci do BSM, sa vyžaduje súhlas druhého manžela.³⁷ Už predmetná regulácia má za cieľ ochrániť manžela nepodnikateľa pred svojvoľným použitím spoločného majetku manželom podnikateľom na jeho podnikateľskú činnosť. Jeho použitie je podmienené súhlasom druhého manžela. Zákon neustanovuje formu takéhoto súhlasu. Z praxe ako aj z príslušnej judikatúry je zrejmé, že takýto súhlas môže mať rôznu formu t.j. môže byť písomný, ústny, ako aj urobený konkludentne.³⁸

Súdna prax zároveň rozlišuje to, či sa má na začatie podnikania všeobecne použiť majetok patriaci do BSM, alebo či sa jedná len o individuálnu podnikateľskú investíciu. V prípade, ak ide o všeobecné bližšie nekonkretizované použitie spoločného majetku manželov, vyžaduje sa súhlas podnikateľovho manžela. V týchto prípadoch nehrá rolu rozsah, v akom sa má majetok patriaci do BSM použiť na podnikateľské účely. V prípade, ak by manžel – podnikateľ použil predmetný majetok bez súhlasu druhého manžela, takýto právny úkon by sa považoval za absolútne neplatný, a teda by nepodliehal režimu v zmysle ust. § 145 OZ.³⁹

Ak by však použil manžel podnikateľ majetok patriaci do BSM na jednorazový konkrétny podnikateľský účel, v tomto prípade by sa absencia súhlasu druhého manžela posudzovala v zmysle ust. § 145 OZ, a teda jednalo by sa o tzv. relatívnu neplatnosť.⁴⁰

„Súhlas s použitím spoločného majetku k podnikaniu druhého manžela sám osebe nemôže vylúčiť oprávnenie druhého manžela užívať majetok patriaci do bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Tento súhlas neopravňuje podnikajúceho manžela na to, aby

³⁶ Ust. § 148 ods. 2 OZ

³⁷ Ust. § 148a ods. 1 OZ „Na použitie majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov potrebuje podnikateľ pri začatí podnikania súhlas druhého manžela. Na ďalšie právne úkony súvisiace s podnikaním už súhlas druhého manžela nepotrebuje.

³⁸ 1. Souhlasem ve smyslu § 16 odst. 1 zák. č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání, později § 148a ObčZ před novelou, provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., je třeba rozumět obecný (generální) předem daný souhlas manžela podnikatele poté, co tento zahájil podnikání, a to před prvním právním úkonem, při němž měl být, v souvislosti s jeho podnikáním, použit majetek (jeho část) náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Muselo jít o souhlas k použití jakéhokoliv (blíže neurčeného) majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů za uvedeným účelem. Souhlas k jednorázovému použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů na konkrétní podnikatelský účel sám o sobě není souhlasem ve smyslu uvedených ustanovení. 2. Tento souhlas manžela mohl být učiněn i konkludentně, a to i pro případ použití nemovitostí patřících do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. PR, 1999, č. 5 – NS sp. zn. 2 Cdon 2072/97: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ M., HULMÁK, M. a kol. 2009. Občanský zákoník I. §1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 987

³⁹ Bližšie pozri: FEKETE, I. Občiansky zákonník 1. Veľký komentár, Bratislava: Eurokódex, 2011. s. 864

⁴⁰ Bližšie pozri: GANDŽALOVÁ, D.,: Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov a podnikanie, In *Pocťa Sentě Radvanové : k 80. narodeninám*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 173-187.

naďalej spoločný majetok užíval výlučne, alebo aby výlučne rozhodol o spôsobe jeho užívania. K záveru, že spoločný majetok je oprávnený užívať výlučne len jeden z manželov, môže viesť iba zistenie, že medzi manželmi bola v tomto zmysle uzatvorená dohoda⁴¹ v zmysle ust. § 143a OZ.

Podľa ust. § 148a ods. 2 OZ „Súd na návrh zruší bezpodielové spoluvlastníctvo manželov v prípade, že jeden z manželov získal oprávnenie na podnikateľskú činnosť. Návrh môže podať ten z manželov, ktorý nezískal oprávnenie na podnikateľskú činnosť. Pokiaľ toto oprávnenie majú obaja manželia, môže návrh podať ktorýkoľvek z nich.“ Ako je už vyššie uvedené, v určitých prípadoch, kedy jeden z manželov získa oprávnenie na podnikanie resp. ručí ako spoločník v obchodnej spoločnosti celým svojim majetkom, zákon poskytuje právo manželov zrušiť ich bezpodielové spoluvlastníctvo počas existencie manželstva. Takéto zrušenie BSM však môže nastať výlučne na základe rozhrnutia súdu. Zákon nepripúšťa takéto jeho zrušenie na základe dohody medzi manželmi. Súd zruší bezpodielové spoluvlastníctvo manželov výlučne na návrh. Aktívne legitimovaný subjekt na podanie návrhu na zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva manželov v zmysle ust. § 148a ods. 2 OZ je manžel, ktorý predmetné oprávnenie na podnikanie nezískal – t.j. manžel nepodnikateľ. V prípade, ak by mali oprávnenie na podnikanie obidvaja manželia, môže takýto návrh na zrušenie BSM počas manželstva podať na súd ktorýkoľvek z nich.⁴²

Keďže získanie oprávnenia na podnikanie manželom sa považuje za zákonný dôvod na zrušenie BSM, súd po podaní návrhu zisťuje len, či sú splnené všetky formálne náležitosti návrhu a overuje, či reálne bolo takéto oprávnenie na podnikanie manželovi vydané. V prípade ak sú splnené tieto podmienky, súd bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zruší. „Rozhodnutie súdu nezávisí od jeho voľnej úvahy, ako je to v prípade zrušenia bezpodielového spoluvlastníctva manželov podľa § 148 ods. 2 OZ. Zákon v tomto prípade vychádza z predpokladu, že podnikateľská činnosť je vždy spojená s možnosťou negatívneho dopadu na majetkové pomery druhého manžela v rámci inštitútu bezpodielového spoluvlastníctva manželov, a že uvedená ochrana je pri splnení ostatných podmienok uvedených v tomto

⁴¹ ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 1185

⁴² Rozsudok NS SR sp. zn. 4 Cdo 111/2009 „So získaním oprávnenia na podnikateľskú činnosť zákon spája vznik oprávnenia na zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva manželov súdom. Ide o špeciálnu úpravu (lex specialis) v pomere k § 148 ods. 2 Občianskeho zákonníka, pretože v tomto ustanovení (§ 148a ods. 2) je dôvod na jeho zrušenie dané priamo zákonom. Podmienkou je, aby jeden z manželov získal oprávnenie na podnikateľskú činnosť. Aktívnu legitimáciu na podanie návrhu zákon priznáva tomu z manželov, ktorý nie je podnikateľom. V prípade, keď sú podnikateľmi obaja manželia, návrh na zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva môže podať ktorýkoľvek z nich.“

ustanovení vždy potřebná.⁴³ Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zaniká právoplatnosťou súdneho rozhodnutia. Účinky tohto rozhodnutia pôsobia ex nunc, t.j. od právoplatnosti rozsudku a nie od okamihu podania žaloby resp. dňa získania podnikateľského oprávnenia.

Vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov

Zánikom bezpodielového spoluvlastníctva manželov môže následne nastať vyporiadanie majetku, ktoré do BSM patrilo. V prípade zániku BSM rozhodnutím súdu z dôvodu podnikania jedného z manželov sa vyporiadanie riadi pravidlami obdobnými ako sú pre vyporiadanie BSM v prípade jeho zániku z titulu rozvodu manželstva. Znamená to, že sa postupuje v zmysle ust. §§ 149, 149a, 150 OZ. Vyporiadanie sa môže uskutočniť na základe dohody manželov, pričom táto nemá predpísanú formu okrem prípadu, ak by sa vyporiadala nehnuteľnosť.⁴⁴ Aj tu každý z manželov je povinný na požiadanie druhého manžela mu poskytnúť písomné potvrdenie o tom ako sa vyporiadali. V prípade ak dohoda nie je možná, môže ktorýkoľvek z manželov podať na súd návrh na vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Ak by k podaniu takéhoto návrhu nedošlo, dôjde k jeho vyporiadaniu priamo zo zákona.⁴⁵

Všeobecne vyporiadanie BSM vychádza z pravidiel na vyporiadanie obsiahnutých v ustanovení § 150 Občianskeho zákonníka. „Pri vyporiadaní sa vychádza z toho, že podiely oboch manželov sú rovnaké. Každý z manželov je oprávnený požadovať, aby sa mu uhradilo, čo zo svojho vynaložil na spoločný majetok, a je povinný nahradiť, čo sa zo spoločného majetku vynaložilo na jeho ostatný majetok. Ďalej sa prihliadne predovšetkým na potreby maloletých detí, na to, ako sa každý z manželov staral o rodinu, a na to, ako sa zaslúžil o nadobudnutie a udržanie spoločných vecí. Pri určení miery pričinenia treba vziať tiež zreteľ na starostlivosť o deti a na obstarávanie spoločnej domácnosti.“

⁴³ ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 1184

⁴⁴ Ust. § 149a OZ „Pokiaľ sa dohody medzi manželmi podľa ustanovení § 143 a 149 týkajú nehnuteľností, musia mať písomnú formu a nadobúdajú účinnosť vkladom do katastra.“

⁴⁵ Ust. § 149 ods. 4 OZ „Ak do troch rokov od zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov nedošlo k jeho vyporiadaniu dohodou alebo ak bezpodielové spoluvlastníctvo manželov nebolo na návrh podaný do troch rokov od jeho zániku vyporiadané rozhodnutím súdu, platí, pokiaľ ide o hnuťelné veci, že sa manželia vyporiadali podľa stavu, v akom každý z nich veci z bezpodielového spoluvlastníctva pre potrebu svoju, svojej rodiny a domácnosti výlučne ako vlastníci užíva. O ostatných hnuťelných veciach a o nehnuteľných veciach platí, že sú v podielovom spoluvlastníctve a že podiely oboch spoluvlastníkov sú rovnaké. To isté platí primerane o ostatných majetkových právach, ktoré sú pre manželov spoločné.“

Predmetný príspevok sa zameria na zákonom stanovené možnosti zrušenia/zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas existencie manželstva. V niektorých prípadoch dochádza k takémuto zániku BSM priamo zo zákona, inde sa vyžaduje návrh jedného z manželov. Vo všetkých prípadoch sa však naskytá otázka, že či takto zrušené bezpodielové spoluvlastníctvo manželov je možné obnoviť. Odpoveď na túto otázku nám dáva ustanovenie § 151 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého sa bezpodielové spoluvlastníctvo manželov, ktoré zaniklo za trvania manželstva môže obnoviť, avšak výlučne na základe rozhodnutia súdu vydaného na návrh jedného z manželov.⁴⁶ Súd pri rozhodovaní nemá povinnosť vyhovieť návrhu na obnovu bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Vždy má povinnosť pri rozhodovaní zistiť, či došlo k odpadnutiu dôvodov, na základe ktorých došlo k zániku BSM, a teda či je možné predmetné bezpodielové spoluvlastníctvo manželov opätovne obnoviť.

Záver

Zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov je prioritne spätý so zánikom manželstva. Slovenská legislatíva však upravuje viaceré situácie, kedy môže dochádzať k zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov aj počas trvania manželstva. Predmetný príspevok sa zameriava práve na tieto situácie a snaží sa komplexne poukázať na ich spoločné ako aj odlišné črty. V súčasnej dobe slovenská legislatíva stále uprednostňuje zákonnú ochranu BSM pred možným jeho zánikom z titulu dohody manželov resp. snúbencov. Naša právna úprava nepripúšťa možnosť uzavretia predmanželskej zmluvy resp. uzatvorenia dohody medzi manželmi o zániku BSM. Z rekodifikačnej koncepcie súkromného práva a jej smerovania v posledných rokoch je zrejmé, že by malo dôjsť k rozšíreniu možnosti manželov, resp. snúbencov samostatne rozhodovať o existencii bezpodielového spoluvlastníctva manželov či už pred vznikom, resp. počas trvania manželstva. Okrem samotného zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov je dôležité vždy zohľadňovať aj jeho následok vo forme vyporiadania, ako aj možnosti opätovného vzniku BSM. Či už z pohľadu teórie, ako aj praxe je

⁴⁶ Rozsudok NS SR sp. zn. 4 Cdo 111/2009 „V prípade, ak bezpodielové spoluvlastníctvo bolo súdom zrušené a manželstvo trvá, k jeho obnoveniu, ako to vyplýva z ustanovenia § 151 Občianskeho zákonníka, môže dôjsť len rozhodnutím súdu na základe návrhu jedného z manželov. Zákon vylučuje jeho faktické obnovenie, ako aj jeho obnovenie na základe dohody manželov. Len prejavená vôľa jedného z manželov obnoviť bezpodielové spoluvlastníctvo neznamená, že bez ďalšieho súd takémuto návrhu vyhovie. Úspešnosť či neúspešnosť takéhoto návrhu bude závisieť od okolností konkrétneho prípadu, najmä, či odpadli dôvody, pre ktoré bolo bezpodielové spoluvlastníctvo zrušené, teda, či ten z manželov, ktorý získal oprávnenie k podnikateľskej činnosti, toto oprávnenie stratil alebo nie.“

dôležité vždy rozlišovať medzi modifikáciou rozsahu BSM na základe dohody manželov v zmysle § 143a OZ a jeho zrušenia na základe rozhodnutia súdu, resp. priamo zo zákona.

Zoznam bibliografických odkazov

1. FEKETE, I. 2011. *Občiansky zákonník I. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2011. 1254 s. ISBN 978-80-89447-50-3;
2. GANDŽALOVÁ, D. 2009. Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov a podnikanie, In *Pocita Sentē Radvanové: k 80. narodeninám*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-432-1 s. 173-187;
3. PAVELKOVÁ, B. 2011. *Zákon o rodine. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C,H.Beck, 2011, 655 s. ISBN 978-80-7400-359-2;
4. PETRÍKOVÁ, L., 2017. Ochrana súkromia a rodiny vo svetle pracovného práva. In *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii*. Roč. 21, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017. ISBN 978-80-557-1232-1 s. 366-372;
5. ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. 2019. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019. 1754 s. ISBN 978-80-7400-770-5;
6. ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ M., HULMÁK, M. a kol. 2009. *Občianský zákonník I. §1 až 459. Komentár*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. 1394 s. ISBN 978-80-7400-108-6;
7. VOJČÍK, P. a kol. 2018. *Občianske právo hmotné I*. 2 vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2018, 382 s. ISBN 978-80-7380-719-1.

Internetové zdroje

1. <https://www.epi.sk/komentovane-ustanovenie/Komentar-k-p-53-zakona-7-2005-Z-z.htm> [16.02.2021]
2. <https://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-p-149-Vysporiadanie-bezpodieloveho-spoluvlastnictva-zakona-40-1964-Zb.htm> [18.02.2021]

Právne predpisy

1. zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení
2. zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v platnom znení
3. zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v platnom znení
4. zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
5. zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Súdne rozhodnutia

1. Rozsudok NS SR sp. zn. 4 Cdo 111/2009
2. Rozhodnutie NS SR sp. zn. 8Cdo/263/2019
3. Rozhodnutie NS ČSSR sp. zn. R 28/1966
4. Rozhodnutie NS ČSSR sp. zn. R 42/1972

Sára Tarnociová¹

Prokúra ako druh zmluvného zastúpenia v obchodnom práve

Kľúčové slová

Zastúpenie. Zmluvné zastúpenie. Zákonné zastúpenie. Prokúra.

Abstrakt

Inštitút zastúpenia tvorí neodmysliteľnú súčasť právnych vzťahov a so zastúpením sa stretávame každý jeden z nás, či už vedome alebo nevedome. Pre laickú verejnosť mnohokrát komplikovaný terminologický pojem, nevedomujúc si, že so zastúpením sa stretávame všetci pri bazálnych činnostiach, ako je napríklad rutinná každodenná činnosť - kúpa v obchode. Prokúra ako najznámejšia forma zastúpenia v medziach obchodného práva si vybuodovala svoje skalné postavenie v obchodnoprávných vzťahoch, ktorej primárne sa bude autorka venovať v predkladanom článku.

Keywords

Representation. Contractual representation. Legal representation. Procuration.

Abstract

The institute of representation is an integral part of legal relations and we meet representation with each and every one of us, whether knowingly or unknowingly. A terminological term that is often complicated for the general public, unaware that representation is all encountered in basic activities, such as the purchase of food. The power of attorney, as the most well-known form of representation within the limits of commercial law, has built up its rocky position in commercial law relations, which the author will primarily address in the translated article.

Úvod

Zastúpenie ako neoddeliteľný inštitút právnych vzťahov rozhodne nemožno označiť ako neosvedčený či novoprijatý prvok v právnych odvetviach. Samotný inštitút zastúpenia siaha už do čias dávneho obdobia Rímskej ríše, kedy možno pozorovať zrod tohto veľmi významného inštitútu. S poukazom na uvedené je tak logické, že predmetný inštitút si prešiel počas jeho dlhodobej existencie pomerne značným vývojom. V súčasnosti zastúpenie ako také upravujú všetky právne odvetvia, či už trestné právo, občianske právo, rodinné právo, pracovné právo,

¹ Autorka predkladaného článku pôsobí na právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela ako externá doktorandka v odbore obchodné a finančné právo. Autorka sa od počiatku svojho štúdia venuje inštitútu zastúpenia, pričom rozobrať tento inštitút sa rozhodla aj v rámci svojej budúcej dizertačnej práce.

a svoje nezastupiteľné miesto si našlo zastúpenie aj v medziach obchodného práva, ktorému sa budeme v predkladanom článku bližšie venovať.

1. Zastúpenie v medziach Obchodného práva

Hoci sme sa rozhodli svoju pozornosť primárne zamerať práve na prokúru ako jedným z viacerých druhov zastúpení v medziach obchodného práva, máme za to, že v úvode nemožno opomenúť jednak aj ostatné druhy zastúpenia, ktoré upravuje zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len „*Obchodný zákonník*“) ako základný prameň obchodného práva a rovnako aj priblížiť vo všeobecnej rovine zastúpenie v obchodnom práve ako také.

Zastúpenie v obchodnom práve v sebe skrýva a subsumuje pojem *konanie podnikateľa*. Z uvedeného je tak zrejmé, že zastúpenie v medziach obchodného práva sa bude týkať vždy práve konania osoby podnikateľa. V tomto smere nemožno opomenúť, že podnikateľom je v zmysle ustálených legálnych definícií osoba zapísaná v obchodnom registri; osoba, ktorá podniká na základe živnostenského oprávnenia; osoba, ktorá podniká na základe osobitných právnych predpisov, ktoré sú odlišné od živnostenského oprávnenia; osoba, ktorá vykonáva poľnohospodársku výrobu a zapisuje sa do evidencie podľa osobitného právneho predpisu² a tiež v zmysle ust. § 23 Obchodného zákonníka zahraničná osoba, ktorá má oprávnenie, resp. právo podnikat' v zahraničí.³

Čo sa týka právnej úpravy zastúpenia podnikateľa, ide o špeciálnu právnu úpravu v medziach Obchodného zákonníka, ktorá je subsidiárne upravená aj zákonom č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej len „*Občiansky zákonník*“), pričom formy zastúpenia v medziach Obchodného zákonníka upravuje tento zákon vo svojom IV. diely, a to konkrétne v ust. § 14 až § 16. Obchodný zákonník vo vyššie vymedzených ustanoveniach upravuje aj niekoľko iných foriem zastúpenia, ako už uvádzanú prokúru, ktorým sa priznáva oprávnenie konať, resp. zaväzovať podnikateľa, aj ďalším osobám. V nadväznosti na kategorizáciu druhov zastúpení v medziach obchodného práva považujeme za potrebné uviesť, že tak, ako aj v iných právnych odvetviach, aj v intenciách obchodného práva sa základné rozdelenie zastúpenia nerôzni. Aj v tomto prípade rozlišujeme zastúpenie zmluvné a zastúpenie zákonné, pričom konkrétne druhy zastúpení podľa ich základných vlastností zaradujeme následne do jednej z nich.

² § 2 ods. 2 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

³ § 23 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

1.2 Druhy zastúpení v obchodnom práve

Do kategórie zmluvného zastúpenia zaraďujeme okrem už spomínanej prokúry aj dohodu o plnomocenstve, ktorú upravuje Občiansky zákonník. Hoci je dohoda o plnomocenstve upravená rozdielnym právnym predpisom, nič nebráni tomu, aby sa tento inštitút používal subsidiárne aj na zastúpenie v intenciách obchodných vzťahov.

Do kategórie zákonných zastúpení v obchodnom práve zaraďujeme tri druhy zákonných zastúpení, ktoré upravuje samotný primárny zákon obchodného práva – Obchodný zákonník.

Zákonné zastúpenie podnikateľa vedúcim organizačnej zložky podniku tvorí prvý druh zákonného zastúpenia podnikateľa, druhým druhom je *osoba poverená pri prevádzkovaní podniku určitou činnosťou* a posledný druh, ktorý zastupuje vyššie uvedenú kategóriu, je *zastúpenie pri výkone právnych úkonov osobou v prevádzkarni podnikateľa*.

V zmysle § 13 ods. 5 Obchodného zákonníka: „Vedúci organizačnej zložky podniku alebo vedúci podniku zahraničnej osoby, ktorý je zapísaný do obchodného registra, je splnomocnený za podnikateľa robiť všetky právne úkony týkajúce sa tejto organizačnej zložky alebo podniku.“⁴ K danému spôsobu zastúpenia uvádzame, že vedúci organizačnej zložky koná vždy výlučne v mene podnikateľa, pretože podnik ani organizačná zložka podniku nie sú právnymi subjektmi. V prípade, že sa podnikateľ rozhodne práve pre predmetný druh zastúpenia, je potrebné, aby mal na zreteli, že rozsah plnomocenstva je v tomto prípade obmedzený a môže sa udeliť výlučne len na právne úkony týkajúce sa organizačnej zložky podniku alebo podniku zahraničnej osoby.

V zmysle ust. § 15 ods. 1 Obchodného zákonníka: „Kto bol pri prevádzkovaní podniku poverený určitou činnosťou, je splnomocnený na všetky úkony, ku ktorým pri tejto činnosti obvykle dochádza.“⁵ Určenie právnych úkonov, ktoré sú obvyklou súčasťou činnosti osoby poverenej vykonávať túto činnosť, spravidla bude vychádzať z interných organizačných aktov podnikateľa a z vymedzenia náplne práce (spravidla zamestnanca) podľa pracovnej zmluvy. Ako typický príklad možno uviesť predavačku v obchode, ktorá je oprávnená predávať, t. j. uzavierať v mene podnikateľa kúpne zmluvy, pričom na to nepotrebuje osobitné plnomocenstvo.

Ustanovenie § 15 Obchodného zákonníka vo svojom druhom odseku upravuje aj prípady, kedy by oprávnená osoba prekročila svoje oprávnenia. V zmysle daného zákonného ustanovenia sú tretie osoby chránené v prípade, že sú dobromyseľné, čo prax vykladá ako

⁴ § 13 ods. 5 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

⁵ § 15 ods. 1 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

prípady, kedy tretie osoby o prekročení nevedeli alebo s prihliadnutím na všetky okolnosti nemohli vedieť.

V zmysle ust. § 16 Obchodného zákonníka: „Podnikateľ a zaväzuje aj konanie inej osoby v jeho prevádzkarni, ak nemohla tretia osoba vedieť, že konajúca osoba na to nie je oprávnená.“⁶

„V zmysle vyššie uvedeného Obchodný zákonník konštituuje aj ďalšie dôvody zastúpenia, na základe ktorých vznikajú práva a povinnosti priamo zastúpeným podnikateľom, pričom právna úprava týkajúca sa zastúpenia podľa obchodného práva nerozlišuje, či je podnikateľ osobou právnickou alebo fyzickou, zastúpenie je pre obidve strany upravené jednotne.“⁷

2. Všeobecne k prokúre

Ak by sme mali v úvode stručne zhrnúť výklad pojmu prokúra, tak uvádzame, že zjednodušene povedané, ide o inštitút, ktorý má zjednodušiť a uľahčiť právne vzťahy vznikajúce v medziach obchodnoprávných vzťahov. Parciálnym cieľom zavedenia prokúry bol a aj je najmä odbremenenie podnikateľa od niektorých činností, ktoré súvisia s prevádzkovaním podniku, a na strane druhej možnosť konania zástupcu (prokuristu) bez toho, aby si musel vyžiadať súhlas a osobitné inštrukcie na vykonanie určitých právnych úkonov. Summa summarum, ide o inštitút, ktorý má uľahčiť výkon podnikania podnikateľa, pričom prostredníctvom tohto inštitútu sa stáva prokurista akosi „pravou rukou“ podnikateľa.

Hoci je zastúpenie v praxi bežne a často aplikovateľným inštitútom, ktorý zakladá možnosť, aby v mene zastúpeného konala iná osoba, zastávame názor, že náležitá znalosť predmetného inštitútu je potrebná pre každého, kto vstupuje do právnych vzťahov. Znalosť daného inštitútu tak eliminuje hypoteticky vzniknutý nepriaznivý následok konania tretích osôb, prípadne konania samotnej osoby zástupcu. Rozhodli sme sa preto podrobne rozobrať práve inštitút prokúry, poukázať na jej výhody, ale aj úskalia, prípadne nezrovnalosti s navrhovanými riešeniami *de lege ferenda* s poukazom na naše osobné skúsenosti z praxe.

Ani prokúra nebola výnimkou pri bohatom vývoji a turbulentných zmenách, ktoré bezpochyby jej formovanie sa do dnešnej podoby sprevádzali. Hoci v súčasnosti sa autori vedeckých publikácií, ako aj odborná verejnosť zhodujú kategoricky na tom, že prokúra je

⁶ § 16 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

⁷ JURČOVÁ, M. a kol. *Zastúpenie v súkromnom práve*. 1.vyd. Praha: C.H. BECK, 2012, s.142.

inštitút zmluvného zastúpenia, v minulosti sa viedlo niekoľko polemík o tom, do ktorej kategórie možno prokúru zaradiť. V súčasnosti však boli názory o zaradení prokúry zjednotené a prokúra si tak našla svoje nezastupiteľné miesto v kategórii zmluvného zastúpenia.

V zmysle ust. § 14 ods. 1 Obchodného zákonníka: „Prokúrou splnomocňuje podnikateľ prokuristu na všetky právne úkony, ku ktorým dochádza pri prevádzke podniku, aj keď sa na ne inak vyžaduje osobitné plnomocenstvo. Prokúru možno udeliť len fyzickej osobe.“ V zmysle vyššie uvedeného, je prokúra osobitným druhom zastúpenia. Prokúra je zvláštnym druhom obchodného plnomocenstva upraveného v ust. § 14 Obchodného zákonníka. Prokúrou splnomocňuje podnikateľ prokuristu na všetky právne úkony, ku ktorým dochádza pri prevádzke podniku, aj keď sa na ne inak vyžaduje osobitné plnomocenstvo. Prokúru možno udeliť výlučne len fyzickej osobe a jej udelenie je účinné od zápisu do obchodného registra.

Čo sa týka právnej úpravy prokúry, k tejto sme viac ako skeptickí. Považujeme za viac ako nedostatočnú skutočnosť, že tak významný inštitút, akým je prokúra, je upravený Obchodným zákonníkom len v jedinom ustanovení. Táto skutočnosť potom otvára množstvo otázok a pochybení najmä v riadnom výklade pojmov právnych úkonov, ktoré sa spájajú s prevádzkou podniku, a tiež v sebe nesie množstvo otázok, či je prokurista oprávnený ďalej splnomocniť tretiu osobu na zastupovanie jeho osoby pri výkone prokúry. Na zodpovedanie aj týchto otázok veľmi promptne reagoval samotný Najvyšší súd SR, ktorý vo svojich rozhodnutiach uviedol stanovisko k tejto problematike, pričom samotné rozhodnutia priblížime podrobne v samostatnej kapitole.

2.1 Vznik, forma a spôsob výkonu prokúry

Vznik prokúry zákon definuje tak, že uvádza, že oprávnenou osobou na udelenie prokúry je podnikateľ. Už hneď v úvode pri výklade daného ustanovenia narážame na nejasný a bližšie zákonom nedefinovaný pojem „*podnikateľ*“. Na uvedenú nezrovnalosť reflektovali aj odborníci z obchodného práva, ktorí sa názorovo vyslovene rozchádzajú v tom, či oprávnenou osobou na udelenie prokúry je výslovne len osoba (podnikateľ), ktorá je zapísaná v obchodnom registri. K. Eliáš vo svojich publikáciách uvádza, že podnikateľ, ktorý nie je zapísaný v obchodnom registri, nie je oprávnený udeliť prokúru.⁸ Naopak, rozdielny názor má S. Plíva, ktorý uvádza, že aj podnikateľ, ktorý nie je zapísaný v obchodnom registri má právo

⁸ ELIÁŠ, K. Etuda o prokurě. In *Právnik*. 1993. roč. 132, č. 5, s. 10-11.

udelit' prokúru⁹. My sa prikláňa k názoru, že prokúru môže udeliť aj podnikateľ, ktorý nie je zapísaný v obchodnom registri, vychádzajúc už zo samotného výkladu definície konania podnikateľa, ktorá je neodmysliteľne spätá s výkladom a definíciou prokúry - konaním podnikateľa sa rozumie aj konanie osoby, ktorá sa zapisuje do iných registrov, resp. ktorá svoju činnosť vykonaná na základe osobitných právnych predpisov, či osoba, ktorá sa zapisuje do evidencie podľa osobitných právnych predpisov.

Čo sa týka samotnej formy udelenia prokúry, tu opäť poukazujeme na obrovskú medzeru a nedostatok v právnej úprave predmetného inštitútu. Obchodný zákonník neupravuje, či má byť prokúra udelená písomnou alebo ústnou formou. Aj v tomto smere navrhujeme právnú úpravu *de lege ferenda*, ktorá by výslovne a jasne stanovila požadovanú formu udelenia prokúry. V uvedenom prípade je tiež potrebné obrátiť sa na ustanovenia Občianskeho zákonníka a podporne použiť ustanovenia upravujúce splnomocnenie, z ktorých vyplýva, že splnomocnenie musí byť udelené písomne. Napriek uvedenému, v súčasnosti možno len za pomoci analógie dôvodiť, že na udelenie prokúry sa vyžaduje písomná forma, vychádzajúc aj zo skutočnosti, že prokúra vzniká až momentom zapísania do obchodného registra.

Rovnako ako zákonodarca pochybil v absencii úpravy formy udelenia prokúry, nerozdielne opomenul rozobrať aj problematiku obsahu prokúry. Obchodný zákonník len stručne a veľmi nedostatočne stanovuje, že je potrebné, aby bolo z udelenia tohto typu plnej moci zrejmé, že ide o prokúru, a rovnako tak je potrebné podrobne uviesť údaje podnikateľa, ktorý prokúru udeľuje, ako aj údaje o osobe, ktorej je prokúra udelená (prokuristovi). Ďalej ukladá, že v prípade, ak by bola prokúra udelená viacerým osobám, tak je nevyhnutné určiť a stanoviť spôsob konania týchto osôb. Nemožno opomenúť ani skutočnosť, že na to, aby bola prokúra účinná, je potrebné, aby bola zapísaná v obchodnom registri, z čoho vyplýva, že účinky zápisu prokúry do obchodného registra majú konštitutívny charakter. „Pre realizáciu zápisu je nevyhnutné podať návrh, ktorý podáva osoba oprávňujúca udeliť prokúru, ku ktorému sa prikladá aj úradne osvedčený podpisový vzor prokuristu.“¹⁰

Čo sa týka rozsahu prokúry, tento je pomerne široký, avšak aj napriek tomu sa na ňu vzťahujú určité obmedzenia. Prokurista napríklad nie je oprávnený scudzovať nehnuteľnosti a zaťažovať ich, ibaže by bolo predmetné oprávnenie výslovne uvedené v udelení prokúry.

Prokurista tiež nie je oprávnený:

- vykonávať úkony nesúvisiace s prevádzkou podnikovej činnosti,

⁹ PLÍVA, S. Právní jednání podnikatele. In *Právo a podnikání*. 1993. roč. 2, č. 9, s. 8.

¹⁰ ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P. *Kurs obchodního práva*. 4 vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s.105.

- vykonávať úkony meniace existujúci podnik, napr. podnik scudziť, prenajať, zmeniť jeho organizačnú formu a pod.¹¹

3. **Zodpovedanie niektorých otázok prostredníctvom rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu SR**

Ako už bolo v článku uvedené, zastávame názor, že nedostatočná právna úprava prokúry zapríčiňuje vznik častých nejasností a zakladá množstvo nezodpovedaných otázok. Rozhodli sme sa vybrať tri základné otázky, ktoré podľa nášho názoru vznikajú najčastejšie, pričom svojou povahou sú viac ako dôležité. V nasledujúcej časti predkladaného článku sa pokúsime prostredníctvom rozhodnutí Najvyššieho súdu SR zodpovedať na tri vybrané otázky, a to:

1. Je prokurista oprávnený ďalej udeliť plnú moc tretej osobe?
2. Na aké právne úkony je prokurista splnomocnený v zmysle prokúry?
3. Je prokurista oprávnený zastupovať podnikateľa na pojednávaní na základe prokúry?

Problematiku s nedostatočným zodpovedaním otázky, či je prokurista oprávnený preniesť prokúru na tretiu osobu, sme už v základných medziach článku uviedli. Nakoľko jasnú a definitívnu odpoveď na zodpovedanie danej otázky zákon výslovne neponúka, stanovisko k predmetnej otázke poskytol Najvyšší súd SR v rozsudku, sp. zn. M Obdo V 2/2002 (R 41/2006).¹² Aj v rámci konkrétneho dovolacieho konania, ktoré sa prejednávalo na Najvyššom súde SR ohľadne zodpovedania prvej otázky, možno zreteľne badať, že na jej zodpovedaní sa názorovo rozchádzali aj samotný generálny prokurátor SR a súd.

„V rámci dovolacieho konania na Najvyššom súde SR generálny prokurátor Slovenskej republiky uviedol, že prokurista nebol oprávnený udeliť plnomocenstvo inej osobe, nakoľko podľa ustanovenia § 33a Občianskeho zákonníka, podľa ktorého splnomocnenec, za ktorého považuje aj prokuristu, je oprávnený udeliť plnomocenstvo inej osobe, iba ak je výslovne oprávnený podľa plnomocenstva udeliť plnomocenstvo inej osobe, alebo ak je

¹¹ ČARNOGURSKÝ, J. *Zastúpenie a prokúra*. In *Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO*. 11. vyd. [online]. 2011, 11. vyd. s. 1 [cit. 2021-02-10]. Dostupné na internete: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/11/2908-zastupenie-a-prokura>.

¹² Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp.zn. M Obdo V2/2002, str. 6.

splnomocnencom právnická osoba. Nakoľko uvedené podmienky neboli splnené, generálny prokurátor považoval splnomocnenie, ktoré udelil prokurista, za neoprávnené.¹³

„Najvyšší súd SR sa s uvedeným názorom nestotožnil a zastal názor, že prokúra je zvláštnym druhom obchodného plnomocnenstva upraveným v Obchodnom zákonníku. Môže ju udeliť len podnikateľ, ktorý je zapísaný v obchodnom registri a môže ju udeliť výlučne fyzickej osobe. Nejedná sa teda o zastúpenie na základe plnomocnenstva upraveného v ust. § 31 a nasl. Občianskeho zákonníka, a preto sa na ňu nevzťahuje ani ustanovenie § 33a Občianskeho zákonníka, na ktoré poukazuje generálny prokurátor Slovenskej republiky v mimoriadnom dovolaní.“¹⁴ Na základe uvedeného názoru súdu obsiahnutého v predmetom rozhodnutí tak možno prijať názor, že súd zastáva stanovisko, že nevylučuje možnosť udelenia prokúry prokuristom, avšak len za splnenia podmienok, že prokuristom musí byť osoba podnikateľa, ktorá je zapísaná do príslušného obchodného registra a prokúru môže udeliť len fyzickej osobe. V tomto smere poukazujeme aj na okrajové zodpovedanie už v článku kladenej otázky, a teda, či podnikateľ, ktorý udeľuje prokúru musí byť zapísaný v obchodnom registri. S týmto názorom sa však nestotožňujeme, dôvodiac už v článku uvedených argumentov.

V poradí druhou otázkou, ktorej zodpovedaním sme sa rozhodli zaoberať, je vymedzenie právnych úkonov, na ktoré je prokurista v rámci prokúry splnomocnený. Obdobne aj touto otázkou sa zaoberal Najvyšší súd SR v predchádzajúcom rozsudku, sp. zn. M Obdo V 2/2002 (R 41/2006). Obchodný zákonník uvádza v ust. § 14, že v podnikateľ splnomocňuje prokuristu na všetky právne úkony, ktoré vznikajú pri prevádzke podniku. Podľa nás ide opäť o veľmi nejasné a bližšie nešpecifikované vymedzenie. Otázkou, aké právne úkony možno zahrnúť pod pojem prevádzka podniku, zodpovedal Najvyšší súd SR v uvedenom rozhodnutí. Najvyšší súd SR v rozhodnutí uvádza: „Na rozdiel od plnomocnenstva udeleného podľa Občianskeho zákonníka upravuje rozsah prokúry Obchodný zákonník, pričom prokúra zahŕňa všetky právne úkony, ku ktorým dochádza pri prevádzke podniku, s výnimkou úkonov podľa ustanovenia § 14 ods. 2 Obchodného zákonníka. Zápisom do obchodného registra nastávajú účinky udelenia prokúry, preto prokurista už nepotrebuje na konanie v mene podnikateľského subjektu žiadne ďalšie plnomocnenstvo. Zároveň sa Najvyšší súd SR vyjadril, že pri posúdení, aké právne úkony možno zahrnúť pod pojem prevádzka podniku, je potrebné vychádzať z

¹³ ČARNOGURSKÝ, J. *Zastúpenie a prokúra*. In *Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO*. 11. vyd. [online]. 2011, 11. vyd. s. 1 [cit. 2021-02-10]. Dostupné na internete: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/11/2908-zastupenie-a-prokura>.

¹⁴ Tamtiež.

konkrétneho prípadu.“ V zmysle uvedeného možno dôvodiť, že Najvyšší súd SR zastáva názor, že keďže explicitné vymedzenie právnych úkonov, ku ktorým dochádza pri prevádzke podniku absentuje, je potrebné tieto právne úkony vykladať a vždy posudzovať individuálne, pričom bude záležať od konkrétneho prípadu. Z uvedeného je tak zrejmé, že pokiaľ zákon explicitne a jasne nestanoví aspoň jednotný rámec činností, ktoré by sme mohli do tejto skupiny zaradiť, nebude inak možné prípadnú konkrétnu činnosť posúdiť.

V poradí treťou a zároveň poslednou otázkou bolo zodpovedanie na otázku problematiku, či je prokurista v rámci prokúry oprávnený zastupovať podnikateľa aj na súde. K tejto otázke vyjadril svoje stanovisko Najvyšší súd SR v uznesení, sp. zn. Obdo V27/2001, zo dňa 30.04.2012, kde sa konkrétne zaoberal zastupovaním podnikateľa na civilnom pojednávaní. „Súd v uvedenom prípade zastal názor, že prokurista je oprávnený bez plnomocenstva zastupovať podnikateľa v civilnom konaní, aj keď sa na zastupovanie inak vyžaduje plnomocenstvo. Najvyšší súd Slovenskej republiky vychádzal z ust. § 14 ods. 1 Obchodného zákonníka, ktorý ustanovuje, že prokurista je splnomocnený na všetky právne úkony, aj keď sa na ne inak vyžaduje osobitné plnomocenstvo.“¹⁵

Záver

Zastávame názor, že prečítanie si predmetného článku v mnohých čitateľoch vzbudí istú dávku pochybností, či je inštitút prokúry upravený v medziach Obchodného zákonníka dostatočné. Okrem primárneho cieľa autorky, teda priblíženia prokúry, medzi jeden z parciálnych cieľov uvedenia článku bolo poukázanie na nedostatočnú právnu úpravu prokúry, ktorej stav je až alarmujúci. Máme rovnako za to, že nie je možné sa aj naďalej neustále spoliehať na možnosť subsidiarity iných zákonov k Obchodnému zákonníku a možnosť podporného použitia Občianskeho zákonníka má byť len akousi „drobnou barličkou“ na preklenutie prípadných absencií právnych úprav. V závere dodávame, že tak významnému inštitútu, akým je bezpochyby prokúra, by sa mala venovať oveľa väčšia miera pozornosti s poukazom na skutočnosť, že tento inštitút si zaslúži byť upravený tak, aby išlo o úpravu jednotnú, jasnú a najmä úplnú

¹⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp.zn. Obdo V27/2001 zo dňa 30.04.2012, str.9 .

Zoznam bibliografických odkazov

Knihy / Monografie

1. DEDIČ, J. a kol. 2002. *Obchodní zákoník, komentář*. 1. díl. Praha: Polygon, 2002. 110 s. ISBN 80-7273-071-1.
2. ELIÁŠ, K. – BEJČEK, J. – HAJN, P. *Kurs Obchodního práva*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. 105 s. ISBN 80-7179-800-2.
3. JURČOVÁ, M. a kol. 2012. *Zastúpenie v súkromnom práve*. Praha: C.H. Beck, 2012. 250 s. ISBN 978-80-89122-51-6.
4. LAZAR, J. a kol. 2014. *Občianske právo hmotné*. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s.r.o. 2014. 560 s. ISBN 978-80-89635-08-5.
5. OVEČKOVÁ, O. 2012. *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o. 480 s. ISBN 978-80-8078-434-8.
6. PATAKYOVÁ, M. a kol. 2010. *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C.H. Beck. 865 s. ISBN 978-80-74003-41-1.
7. PATKYOVÁ, M. 2010. *Prejav vôle podnikateľa v právnych vzťahoch*. Bratislava: C. H. Beck. 180 s. ISBN 978 – 80- 34001-40-8.
8. ŽITŇANSKÁ, L. a kol. 2009. *Základy obchodného práva 1*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, spol. 2009. 682 s. ISBN 978-80-8078-276-4.
9. ŽITŇANSKÁ, L. a kol. 2009. *Základy obchodného práva 2*. 1, vyd. Bratislava: IURA EDITION, spol. 2010. 682 s. ISBN 978-80-8078-345-7.

Článok v časopise

1. ELIÁŠ, K. 1993. Eduta o prokuře. In *Právnik*. ISSN 1339-7750,1193, roč. 5, č. 5, s. 427.
2. PLÍVA, S. Právni jednání podnikatele. In *Právo a podnikání*. ISSN 1339- 7720, 1993, roč. 2, č. 9, s.8.

Články v elektronických časopisoch, zborníkoch a iné príspevky

1. ČARNOGURSKÝ, J. 2020. Zastúpenie a prokúra. In *Bulletin Čarnogurský ULC PRO BONO*. [online]. 2020, 11. vyd. [cit. 2021-02-10]. Dostupné na internete: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/11/2908-zastupenie-a-prokura>.

Právne predpisy

1. zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník
2. zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení
3. zákon č. 160/2015 Z . z. Civilný sporový poriadok
4. zákon č. 530/2003 o obchodnom registri a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Súdne rozhodnutia

1. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Obdo V27/2001, zo dňa 30.04.2012.
2. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. M Obdo V2/2002, zo dňa 29.09.2002.

Mária Tomová ¹

Wybrané trestnoprávne aspekty dopingu v športe

Kľúčové slová

doping, trestnoprávny postih, zakázané látky, Trestný zákon, Zákon o športe, antidopingové pravidlá.

Abstrakt

Predmetom článku je pojmové vymedzenie dopingu v športe a to vo vzťahu k trestnému právu, pričom toto vymedzenie zahŕňa stručný historický exkurz vzniku dopingovej kriminality, zakázané látky a metódy, trestnoprávny postih dopingu a analýzu vybraných trestných činov prostredníctvom, ktorých je možné sankcionovať rôzne prejavy dopingu. Cieľom článku je priblížiť a analyzovať vybrané trestnoprávne aspekty dopingu v športe z pohľadu aktuálnej právnej úpravy.

Key words

doping, criminal sanction, forbidden substances, Criminal code, Sport act, anti-doping rule.

Abstract

The subject of the article is to define a doping in sport in relation to criminal law, which includes a brief historical excursion of doping crime formation, forbidden substances and methods, criminal sanction of doping and analysis of selected criminal offences. The main purpose of the article is to describe and analyze the issue of selected criminal aspects of doping in sport from the perspective of current legislation.

Úvod

Doping v športe predstavuje negatívne vnímaný element, ktorý je v športe dlhodobou prítomný a siaha hlboko do športovej histórie. Šport ako aktivita človeka zahŕňa významné miesto v oblasti spoločenského života, prostredníctvom ktorého si ľudia (športovci) uspokojujú svoje potreby a naplňajú osobné ciele. Najmä v profesionálnom športe badať nežiaduci fenomén známy pod pojmom doping. Nielen medzi športovými nadšencami sú známe medializované dopingové škandály, ktorých by sme vedeli uviesť hneď niekoľko. Za zmienku stojí americký profesionálny cyklista Lance Armstrong, sedemnásobný šampión Tour de France, ktorý sa dopustil porušenia viacerých antidopingových pravidiel. V roku 2012 mu

¹ Mgr. Mária Tomová, Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín Právnickej fakulty Univerzity Matela Bella, Banská Bystrica, externá doktorandka.

Medzinárodná cyklistická federácia odobrala všetky tituly z Tour de France a dostal doživotný zákaz pretekať. V úvode považujem za dôležité uviesť, že samotný doping trestný nie je, trestné sú však rôzne prejavy dopingu.

Z histórie dopingu a pojem slova doping

Predpokladá sa, že počiatky dopingu sú späté so starovekým Gréckom,² kde športovci používali špeciálne diéty a elixíry, aby zlepšili svoj športový výkon a tak sa im podarilo jednoduchšie zdolať súpera a vyhrať.

História vymedzenia a samotného ustálenia pojmu doping sa formovala v dlhšom časovom období a prvýkrát bol tento pojem legálne obsiahnutý v Dohovore Rady Európy proti dopingu zo dňa 16. novembra 1989.³ V slovenskom právnom poriadku je pojem doping⁴ vymedzený zákonom č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej ako „Zákon o športe“), ktorý v sebe zahŕňa pravidlá ustanovené Svetovým antidopingovým kódexom (ďalej ako „Kódex WADA“), pričom Kódex WADA je v súčasnosti uznávaný viac než 600 športovými organizáciami.

Na základe udalostí v športovom svete cyklistiky, ktoré sa stali v lete v roku 1998, sa Medzinárodný olympijský výbor rozhodol zvolať svetovú konferenciu zameranú na boj proti dopingu. Prvá svetová konferencia týkajúca sa dopingu v športe sa konala vo švajčiarskom meste Lausanne v období od 2. do 4. februára 1999, výsledkom ktorej bola Lausanská deklarácia o dopingu v športe. Na základe tejto deklarácie bola 10. novembra 1999 v Lausanne vo Švajčiarsku založená Svetová antidopingová agentúra (ďalej aj ako „WADA“), ktorej cieľom je podporovať a koordinovať boj proti dopingu v športe na medzinárodnej úrovni.

Zakázané látky a zakázané metódy

Na účely zamedzenia, resp. obmedzenia využívania zakázaných látok a zakázaných metód v športe, ako aj na zabezpečenie prevencie proti dopingu v športe je minimálne raz ročne

² BAGGIERI G. 2018. A probable case of doping in an Olympic athlete coming back from ancient Greece (V cent. B.C.). [online] G Chir. 2018 Sep-Oct;34(5):272-275 p. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na internete: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30444475/> PMID: 30444475.

³ Article 2 of Anti-Doping Convention

⁴ § 88 zákona č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

prijímaný Svetovou antidopingovou agentúrou Zoznam zakázaných látok a metód. Zoznam zakázaných látok a metód je záväzný medzinárodný štandard, ktorý je súčasťou Svetového antidopingového programu.

Zoznam zakázaných látok a zakázaných metód (ďalej aj ako „Zoznam“)⁵ je súčasťou slovenského právneho poriadku na základe vyhlášky Ministerstva vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej ako „Ministerstvo“), ktoré je v zmysle § 100 ods. 1 písm. a) Zákona o športe splnomocnené na ustanovenie, resp. prijatie zoznamu zakázaných látok a zakázaných metód v súlade s čl. 2 bod 17 a čl. 4 bod 3 Medzinárodného dohovoru proti dopingu v športe.⁶

Zoznam uvádza látky a metódy, ktoré sú:

- trvalo zakázané látky a metódy (počas aj mimo súťaže),
- látky zakázané počas súťaže,
- látky zakázané v určitých športoch.

Zoznam nie je konečný, väčšina skupín obsahuje príklady zakázaných látok. Preto látky s obdobnými chemickými štruktúrami alebo biologickými účinkami ako tie, ktoré uvádza Zoznam sú rovnako zakázané. Súčasťou Zoznamu je aj Monitorovací program – látky, ktoré nie sú zakázané, WADA tieto látky monitoruje a zisťuje ich prítomnosť v biologických vzorkách v záujme odhalenia možných foriem ich zneužívania v športe.

Kľúčové zmeny Zoznamu sa prejavujú v tom, že v Zozname sa po prvýkrát uvádzajú zneužívané látky – spoločenské drogy, ktoré sa v spoločnosti vyskytujú mimo oblasti športu, ako, napr. kokaín, heroín, metyléndioxymetamfetamín (MDMA, extáza) a THC (tetrahydrokanabinol). V prípade, že by bol športovec počas súťaže pozitívne testovaný na niektorú z vyššie zmienených látok a je schopný preukázať, že použitie tejto látky bolo mimosúťažné a nesúviselo s jeho športovým výkonom, športovcovi bude udelená doba zákazu na tri mesiace. V prípade úspešného absolvovania liečebného programu na zneužívané látky je možné túto dobu troch mesiacov skrátiť na dobu jedného mesiaca.

⁵ Zoznam zakázaných látok a zakázaných metód pre rok 2021 stanovuje vyhláška Ministerstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 381/2020 Z. z. zo 14. decembra 2020, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 396/2018 Z. z., ktorou sa ustanovuje zoznam zakázaných látok a zakázaných metód na účely dopingu v športe v znení vyhlášky č. 455/2019 Z. z.

⁶ Oznamenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 347/2007 Z. z. o prijatí Medzinárodného dohovoru proti dopingu v športe.

Doping v športe a jeho trestnoprávny postih

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti je zrejmé, že využívanie zakázaných látok a zakázaných metód v športe predstavuje negatívny element, ktorému sa venuje široká celospoločenská pozornosť, tak odborná ako i laická. Postih dopingu môže mať tak súkromnoprávny ako aj verejnoprávny charakter, pričom verejnoprávne trestanie dopingu je zabezpečené prostredníctvom noriem trestného práva.

Nakoľko slovenský zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej ako „Trestný zákon“)⁷ neustanovuje pojem doping, ani nevymedzuje žiadnu skutkovú podstatu trestného činu, ktorá by sankcionovala porušenie antidopingových pravidiel nám Trestný zákon ponúka niekoľko alternatív, ktorými je možné doping v športe predchádzať alebo ktorých skutková podstata je podobná porušeniu niektorého z existujúcich antidopingových pravidiel. Uvedené znamená, že trestnoprávny postih dopingovej kriminality je zabezpečený viacerými skutkovými podstatami trestných činov⁸ uvedených v osobitnej časti Trestného zákona, prostredníctvom ktorých sú sankcionované rôzne prejavy doping.

Na začiatok je potrebné uviesť, že Trestný zákon chráni iné, resp. odlišné záujmy ako Kódex WADA z čoho vyplýva, že objekt jednotlivých skutkových podstát týchto trestných činov je iný, ako je tomu v prípade skutkových podstát v zmysle Kódexu WADA. Ďalšou podstatnou odlišnosťou je subjekt týchto trestných činov, pričom v zmysle trestnoprávných noriem ide o všeobecný subjekt, to znamená, že subjektom týchto trestných činov môže byť ktorákoľvek trestnoprávne zodpovedná osoba. Kódex WADA sa aplikuje len na športovcov. Pokiaľ ide o subjektívnu stránku trestného činu, v Kódexe WADA ide o prísnu zodpovednosť športovca bez ohľadu na zavinenie.

Ďalej zanalyzujeme vybrané trestné činy uvedené v osobitnej časti Trestného zákona, prostredníctvom ktorých je možné sankcionovať doping, a to:

- trestný čin neoprávneného zaobchádzania s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa ustanovenia § 176 Trestného zákona,
- trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa ustanovení § 171, § 172, § 173 Trestného zákona,
- trestný čin šírenia toxikománie podľa ustanovenia § 174 Trestného zákona.

⁷ V Trestnom zákone je jediná skutková podstata, ktorá výslovne obsahuje pojem šport a tým je trestný čin športovej korupcie podľa ustanovenia § 336b.

⁸ Napr. § 176, § 170 až § 170b, § 336 Trestného zákona.

Z hľadiska systematiky Trestného zákona sa tieto vyššie uvedené trestné činy zaraďujú do tretieho dielu (trestné činy ohrozujúce život a zdravie) prvej hlavy (trestné činy proti životu a zdraviu) osobitnej časti Trestného zákona, pričom tieto predstavujú ohrozovacie trestné činy.

Neoprávnené zaobchádzanie s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa § 176 Trestného zákona

Trestný čin v zmysle § 176 Trestného zákona sa najviac približuje v súvislosti s antidopingovými pravidlami porušeniu antidopingových pravidiel vymedzených v čl. 2, bod 2.7 a 2.8 Kódexu WADA.⁹

Páchatelom tohto trestného činu môže byť ktorákoľvek trestnoprávne zodpovedná osoba, teda v zmysle teórie trestného práva pôjde o **všeobecný subjekt**, pričom „*najčastejšie pôjde o osoby zaoberajúce sa nezákonným obchodovaním s anabolickými/hormonálnymi látkami a v oblasti športu o osoby zúčastňujúce sa na športovej činnosti – športovci medzi sebou, športoví odborníci (§ 6 zákona č. 440/2015 Z. z.), lekári, nemocničný spolupracujúci personál, manažéri, agenti, členovia štábu alebo rodičia.*“¹⁰ Dôležité je uviesť, že samotné užívanie, ako aj prechovávanie anabolických alebo hormonálnych látok trestné nie je.

Z hľadiska **subjektívnej stránky** sa vyžaduje úmyselné zavinenie.

Objektom trestného činu podľa § 176 Trestného zákona je „*ochrana pred zneužívaním a neoprávneným nakladaním s akýmkoľvek anabolickými a hormonálnymi látkami bez ohľadu na účel ich použitia.*“¹¹

Objektívna stránka trestného činu neoprávneného zaobchádzania s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom spočíva v takom konaní páchatel'a, ktorý vo väčšom rozsahu neoprávnenne vyrobí, dovezie, vyvezie, prevezie, ponúka, predá, inému poskytne alebo podá látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu, a to na iný ako liečebný účel, alebo kto takú činnosť sprostredkuje. Za osobitný predpis sa považuje zákon č. 397/2015 Z. z., ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje

⁹ V zmysle článku 1 Kódexu WADA je doping definovaný ako porušenie jedného alebo viacerých antidopingových pravidiel, ktoré sú explicitne vymedzené v článku, bod 2.1 až 2.11.

¹⁰ ČENTĚŠ, J. et al. *Trestný zákon – Veľký komentár*. 4. aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2018. s. 362.

¹¹ MENCEROVÁ, I. et al. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. 2 aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2018. s. 74.

zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej ako „zákon č. 397/2015“). V zmysle tohto zoznamu ide o:

- anabolické látky¹² (napr. stanazolol, testosterón, klenbuterol) – „*anabolické steroidy sa svojou chemickou štruktúrou a účinkami podobajú mužskému pohlavnému hormónu testosterónu. Majú androgénny a anabolický účinok, ktorých pomer sa označuje ako tzv. terapeutický index. Ako dopingové látky sa užívajú dlhodobo a v množstvách niekoľkonásobne prevyšujúcich terapeutické dávky, pričom pre športovcov je žiaduci predovšetkým ich **anabolický účinok. Ten spočíva v stimulácii proteosyntézy, ktorá sa prejavuje vo zvýšení svalovej hmoty a sily, miernom zvýšení červených krviniek, zlepšení regenerácie organizmu po záťaži a využitia aminokyselín. Z hľadiska negatívneho vplyvu na ľudské zdravie, prevažne s trvalými následkami, ide o jedny z najnebezpečnejších dopingových látok (čo bol aj dôvod zavedenia trestnoprávneho postihu za nelegálne podávanie anabolík), a to tak z pohľadu fyzického, ako aj psychického.***“¹³ Medzi škodlivé účinky užívania anabolík sa zaraďujú najmä poškodenie srdca, srdcovocievne choroby, nádorové ochorenia, či psychiatrické problémy,
- hormóny a príbuzné látky, ako napr. inzulín, kortikotropíny, či látky stimulujúce erytropoézu,
- antagonisti a modulátory hormónov.

Trestný zákon vyžaduje na naplnenie tohto trestného činu, aby bol spáchaný **vo väčšom rozsahu**, pričom pri vymedzí tohto pojmu sa vychádza z ustanovenia § 125 ods. 1 Trestného zákona. Uvedené znamená, že rozsah činu bude zodpovedať hodnote látky s anabolickým/hormonálnym účinkom pri predaji koncovým užívateľom, to predstavuje postup v zmysle § 126 ods. 1 Trestného zákona. Ak nebude možné zistiť cenu týmto postupom, primerane sa použijú ustanovenia § 126 ods. 3 Trestného zákona. Teda pôjde o také množstvo látky, ktoré dosahuje najmenej desaťnásobok sumy (škody) malej, to znamená sumu 2 660 eur.

Ďalej sa na naplnenie tohto trestného činu vyžaduje neoprávnenosť, to znamená konanie vykonané neoprávneným subjektom alebo v rozpore so zákonnými podmienkami.

¹² V Zozname zakázaných látok a zakázaných metód pre rok 2021 sa anabolické látky zaraďujú do skupiny trvalo zakázaných látok a metód, teda počas súťaže aj mimo súťaže. Medzi trvalo zakázané látky a metódy v zmysle tohto Zoznamu ďalej patria Nezavedené látky, Peptidové hormóny, rastové faktory, príbuzné látky a mimetiká, Beta-2 agonisty, Hormonálne a metabolické modulátory, Diuretiká a maskovacie látky.

¹³ ŽILINKA, M. – MOTYČÍK, M. 2015. K trestnoprávnej ochrane pred dopingom. In *Justičná revue: časopis pre právnu prax*, roč. 67, č. 1, s. 84 – 89.

Nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171, § 172, § 173 Trestného zákona

Trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov ich držanie a obchodovanie s nimi v súvislosti s dopingom v športe dopĺňa trestný čin podľa ustanovenia § 176 Trestného zákona.

Subjektom trestného činu podľa § 171 až § 173 Trestného zákona môže byť ktorákoľvek trestnoprávne zodpovedná osoba.

Z hľadiska **subjektívnej stránky** skutkovej podstaty tohto trestného činu sa vyžaduje úmyselné zavinenie.

Objektom, teda chráneným záujmom je ľudské zdravie ako aj záujem spoločnosti na kontrole nakladania s omamnými a psychotropnými látkami, jedmi a prekurzormi.

Objektívna stránka predmetného trestného činu spočíva nasledovnom konaní páchateľa:

- pokiaľ ide o § 171 Trestného zákona – kto neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor, v tomto prípade ide o postih konzumentov drog,
- v prípade ustanovenia § 172 Trestného zákona¹⁴ – pôjde o postih páchateľa, ktorý neoprávnene vyrobí, dovezie, vyvezie alebo prevezie alebo dá prepraviť, kúpi, predá, vymení, zadováži alebo prechováva po akúkoľvek dobu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor alebo kto takú činnosť sprostredkuje, v tomto prípade ide o postih tzv. dílerov drog,
- v prípade § 173 Trestného zákona – pôjde o postih páchateľa, kto vyrobí sebe alebo inému zadováži alebo prechováva predmet určený na nedovolenú výrobu omamnej, psychotropnej látky, jedu a prekurzora, v tomto prípade ide o postih držiteľov predmetov určených na nedovolenú výrobu.

Právnym rámcom pre vymedzenie omamných, psychotropných látok, jedov a prekurzorov predstavuje zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon č. 139/1998“).¹⁵

¹⁴ Vo vzťahu ku Kódexu WADA možno hovoriť o porušení antidopingového pravidla čl. 2 bod 2.7.

¹⁵ Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov definuje pojmy omamné látky, psychotropné látky a prípravky, pričom prílohu tvorí Zoznam omamných a psychotropných látok.

Dôležitým faktorom pri trestnom čine podľa § 171 Trestného zákona je množstvo a spôsob určenia omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekursoru, pričom pre vymedzenie je potrebné vychádzať z ustanovenia § 135 v spojení s § 130 ods. 5 Trestného zákona. „*Pri posúdení trestnej zodpovednosti páchatel'a orgány činné v trestnom konaní alebo súd posudzujú konkrétne okolnosti prípadu najmä druh a účinnosť uvedenej látky a tiež to, či zistené množstvo takejto látky je spôsobilé objektívne ovplyvniť psychiku človeka, resp. ohroziť jeho zdravie alebo život. Pri tomto postupe orgány činné v trestnom konaní a súd zisťujú, či množstvo zistenej látky u páchatel'a zodpovedá nielen svojou hmotnosťou jeho obvyklej dávke, ale či zodpovedá najviac trojnásobku obvykle jednorazovej dávky na použitie, aj pokiaľ ide o koncentráciu účinnej látky.*“¹⁶ V zmysle judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa za obvykle jednorazovú dávku považuje „*dávka omamnej alebo psychotropnej látky, ktorá sa bežne (u väčšiny užívateľov) konzumuje pri jednom použití a takto vyjadruje konzumný priemer.*“¹⁷

Pokiaľ hovoríme o neoprávnenom prechovávaní omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekursoru v zmysle § 171 Trestného zákona myslí sa tým akýkoľvek spôsob neoprávnenej držby takýchto látok pre osobnú spotrebu, a to o akúkoľvek dobu a v súvislosti s Kódexom WADA pôjde o porušenie antidopingového pravidla čl. 2 bod 2.6, pričom množstvo látky je irelevantné, a teda je skutková podstata Kódexu WADA koncipovaná širšie.

Vzhľadom na vyššie uvedené možno uviesť, že v prípadoch, ak by športovec úmyselne neoprávnene držal alebo obchodoval s omamnou alebo psychotropnou látkou, jedom alebo prekursorom v zmysle vyššie uvedených skutkových podstát trestných činov, dopustil by sa aj porušenia niektorých antidopingových pravidiel podľa Kódexu WADA.

Šírenie toxikománie podľa § 174 Trestného zákona

Trestný čin v zmysle § 174 Trestného zákona sa najviac približuje v súvislosti s antidopingovými pravidlami porušeniu antidopingových pravidiel vymedzených v čl. 2 bod 2.9 Kódexu WADA.

Tento trestný čin spadá do kategórie tzv. drogových trestných činov.

Subjektom tohto trestného činu môže byť ktorákoľvek trestnoprávne zodpovedná osoba. **Subjektívna stránka** vyžaduje na naplnenie tohto trestného činu úmyselné zavinenie.

¹⁶ ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný zákon – Veľký komentár*. 4. aktualizované vydanie. Bratislava: EUKÓDEX, s. r. o., 2018. s. 349.

¹⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Tdo 56/2014, zo 16. decembra 2014.

Objektom je ochrana pred rozširovaním závislosti populácie na návykových látkach (iných ako alkohol). **Objektívna stránka** tohto trestného činu spočíva v **zvádzaní** (poučenie ako zneužívať tieto látky, prehováranie, schvaľovanie, pričom toto konanie smeruje voči konkrétnej osobe), **podporovaní** (utvrdenie užívateľa v správnosť rozhodnutia užívať iné návykové látky), **podnecovaní** (snaha páchatel'a vyvolať, vzbudiť rozhodnutie alebo náladu na zneužívanie iných návykových látok) **alebo šírení** (konanie, ktoré vedie k rozšíreniu zneužívania týchto látok) **na zneužívanie inej návykovej látky (inej než alkohol)**.

Na účely výkladu pojmu návyková látka sa pri tomto trestnom čine vychádza z ustanovenia § 130 ods. 5 Trestného zákona, pričom medzi Zakázané látky patria aj návykové látky podľa Zoznamu omamných a psychotropných látok. Navyše sú anaboliká vzhľadom na negatívne účinky na centrálny nervový systém a psychiku človeka zaradené medzi návykové látky podľa § 130 ods. 5 Trestného zákona, keďže sú spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo ovládacie alebo rozpoznávací schopnosti alebo sociálne správanie.¹⁸

Takéhoto konania, ktoré vymedzuje trestný čin šírenia toxikománie by sa mohli dopúšťať najmä tréneri, príp. členovia realizačných tímov, ktorých hlavným cieľom je motivácia na čo najlepšom umiestnení športovca. Rovnako je možné uvažovať o možnosti zvádžania alebo podporovania na zneužívanie týchto návykových látok medzi športovcami s úmyslom diskvalifikácie jednotlivých súperov.

Zásada *ne bis in idem* v športe

Zásada *ne bis in idem* je obsiahnutá tak medzinárodnoprávnymi dokumentoch¹⁹ ako aj v slovenskom právnom poriadku,²⁰ ktorá zakazuje dvojité stíhanie, súdenie alebo potrestanie za ten istý skutok tej istej osoby. Aj judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky definuje zásadu *ne bis in idem* ako všeobecne uznávanú zásadu trestného konania v demokratických a právnych štátoch.²¹

Vzhľadom na vyššie uvedené prichádza do úvahy otázka, či možno túto zásadu aplikovať aj na šport, ak sankcia v disciplinárnom konaní je porovnateľná s trestnoprávnou

¹⁸ Bližšie pozri: ŽILINKA, M. – MOTYČÍK, M. 2015. K trestnoprávnej ochrane pred dopingom. In *Justičná revue: časopis pre právnu prax*, roč. 67, č. 1, s. 84 – 89.

¹⁹ Napr. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach – čl. 14 ods. 7, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd – čl. 4 ods. 1, Charta základných práv Európskej únie – čl. 50.

²⁰ Čl. 50 ods. 5 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, § 9 ods. 1 písm. e) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

²¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Tdo 3/2011, zo 10. mája 2011.

sankciou? V prípade, ak určité konanie naplní skutkovú podstatu dopingu môže za určitých okolností zakladať aj trestnoprávnu zodpovednosť a v tomto momente prichádza komplikácia dvojitého trestania za to isté konania. Uvedené znamená, že popri trestnej sankcii sa uloží aj disciplinárne opatrenia alebo naopak.

Pokiaľ však ide o interné športové predpisy, tieto nemajú verejnoprávny charakter a preto z hľadiska aplikovateľnosti trestnoprávnych noriem je zásada *ne bis in idem* neaplikovateľná, vzhľadom na to, že v prípade porušenia antidopingových pravidiel je dvojité sankcionovanie dovolené. „Zásada „bis in idem“ je aplikovateľná z dôvodu charakteru uložených sankcií, nakoľko „prvá sankcia“, uložená na účely potrestania porušovania športových pravidiel je čisto internou sankciou – s efektom len v rámci daného športu, a druhá sankcia – uložená štátnymi orgánmi (súdmi) v prípade naplnenia skutkovej podstaty vymedzenej v Trestnom zákone má verejnoprávny charakter.“²²Súkromnoprávnu povahu porušenia dopingových pravidiel potvrdzuje aj skutočnosť, že Zoznam zakázaných látok a zakázaných metód, ktorý je vymedzený na začiatku tohto článku stanovuje WADA, pričom ide o organizáciu so súkromnoprávnou povahou.

Je nesporné, že problematiky zásady *ne bis in idem* v športe je náročná na zodpovedanie a vyžaduje si diskusiu, avšak vzhľadom na rozsah článku bolo cieľom načrtnúť túto rozsiahlu problematiku.

Záver

Analýza vybraných trestnoprávnych aspektov dopingu v športe reflektuje súčasnú právnu úpravu obsiahnutú v Trestnom zákone v súvislosti s Kódexom WADA, vymedzuje relevantné pojmy a prináša jednotlivé otázky k diskusii, a to najmä vo vzťahu k uplatneniu zásady *ne bis in idem*. S poukazom na vyššie uvedené skutočnosti, je doping neustále dlhotrvajúci celospoločenský problém, ktorý sa rýchlo a efektívne rozvíja a preto je nevyhnutné aktívne bojovať proti dopingu, a to aj využitím prostriedkov trestného práva cez jednotlivé skutkové podstaty trestných činov. Nakoľko normy trestného práva majú nielen ochrannú, ale aj preventívnu funkciu, je v záujme spoločnosti chrániť primárne život a zdravie športovcov a tým zabrániť nebezpečným a škodlivým účinkom zakázaných látok.

²² SZOMOLAIÓVÁ, C. Riešenie dopingových sporov v športe z hľadiska procesného práva. In *COMENIUS časopis* 12/2017. [online]. 2017, 4. decembra 2017. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na internete: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2017/12/04/riesenie-dopingovych-sporov-v-sporte-z-hladiska-procesneho-prava/>

Zoznam bibliografických odkazov

Knihy/Monografie

1. ČENTĚŠ, J. et al. 2018. *Trestný zákon – Veľký komentár*. 4. aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2018. 978s. ISBN 978-80-8155-076-8.
2. MENCEROVÁ, I. et al. 2018. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. 2 aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2018. 447 s. ISBN 978-80-8173-020-7.

Článok v časopise

1. ŽILINKA, M. – MOTYČÍK, M. 2015. K trestnoprávnej ochrane pred dopingom. In *Justičná revue: časopis pre právnu prax*, ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 1, s. 84 – 89.

Elektronické dokumenty – monografie

1. BAGGIERI, G. 2018. A probable case of doping in an Olympic athlete coming back from ancient Greece (V cent. B.C.). [online] *G Chir.* 2018 Sep-Oct;34(5):272-275. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na internete: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30444475/> PMID: 30444475.

Články v elektronických časopisoch, zborníkoch a iné príspevky

1. SZOMOLAI OVÁ, C. 2017. Riešenie dopingových sporov v športe z hľadiska procesného práva. In *COMENIUS časopis 12/2017*. [online]. 2017, 4. decembra 2017. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na internete: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2017/12/04/riesenie-dopingovych-sporov-v-sporte-z-hladiska-procesneho-prava/> ISSN 2454-0846.

Právne predpisy

1. zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
2. zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
3. zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov
4. vyhláška Ministerstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 381/2020 Z. z. zo 14. decembra 2020, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 396/2018 Z. z., ktorou sa ustanovuje zoznam zakázaných látok a zakázaných metód na účely dopingov v športe v znení vyhlášky č. 455/2019 Z. z.

Súdne rozhodnutia

1. Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Tdo 3/2011, zo 10. mája 2011.
2. Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Tdo 56/2014, zo 16. decembra 2014.

Michal Turošík¹

Systematika kontraktov v rímskom práve

Kľúčové slová

zmluva, záväzok, systematika, plnenie

Abstrakt

Nasledovný príspevok sa bude zaoberať systematikou zmluvných záväzkov v rímskom súkromnom práve. Rimania, ktorí svoje právo vnímali optikou im vlastného žalobno-právneho myslenia nerozvinuli systematiku kontraktov, tak ako ju dnes ponímame v právnej teórii my. Napriek tomu je zaraďovanie kontraktov do určitých skupín jasne detekovateľné už aj v rímskom práve. Nasledujúci príspevok sa bude zaoberať nielen identifikáciou vybraných skupín kontraktov, ale aj kritériami takýchto delení. Práve súhrn skupín a kritérii, ktoré považujeme za základ systematiky rímskeho zmluvného práva.

Key words

contract, obligation, system, performance

Abstract

The following paper will deal with the system of contractual obligations in Roman private law. The Romans, who perceived their legal system from the perspective of their own claim-thinking, did not develop a system of contracts, as we understand it in legal theory today. Nevertheless, the classification of contracts into certain groups is already clearly detectable even in Roman law. The following article will deal not only with the identification of selected groups of contracts, but also with the criteria of such divisions. It is a summary of the groups and criteria that we consider to be the basis of the system of Roman contract law.

V nasledujúcich riadkoch sa budeme venovať systematike zmluvy. Napriek tomu, že rímske súkromné právo nebolo právom, ktoré bolo usporiadané v kodifikácii, tak ako tomu máme dnes v niektorých právnych poriadkoch, máme za to, že hovoriť o systematike je veľmi dôležité. Význam zaradenia zmluvy do systému sa prejaví v mnohých aspektoch. Ide najmä o vzájomný pomer práv a povinností, ale aj systém právnej ochrany, ktorý sa dá detekovať práve na základe priradenia kontraktu do určitej konkrétnej skupiny zmlúv.

Zmluva patrí v prvom rade do subsystemu súkromného práva, do civilného práva, hoc žalovateľnosť konsenzuálnych kontraktov priniesla do právneho poriadku činnosť prétorov.

¹ doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD., Katedra dejín štátu a práva, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Táto na pohľad jednoznačná informácia je dôležitá z pohľadu identifikácie právneho vzťahu ako toho, ktoré upravuje civilné právo. V rímskom práve existovalo mnoho inštitútov, ktoré boli vytvorené činnosťou prétorov prípadne iných magistrátov a nepatrili do systému civilného práva, medzi takéto inštitúty môžeme radiť napríklad niektoré žaloby (*actio publiciana*, *actio doli*), prípadne nepomenované zmluvy ako inštitúty zmluvného práva. Príslušnosť k civilnému právu nám poskytuje doklad o tom, že štandardná zmluva bola tradičným inštitútom záväzkového práva, teda civilným záväzkom. Už toto zaradenie má vplyv na systém právnej ochrany. Spomedzi všetkých záväzkov sú tie, ktoré upravovalo rímske *ius civile* tie najpoužívanejšie a z tohto titulu samozrejme aj najdôležitejšie záväzkové druhy. Chránené boli civilnou žalobou *actio civilis*, ktorá obsahovala formulu uvádzajúcu všetky predpoklady prípadného odsúdenia. Najvýznamnejším je *causa*, právny dôvod vzniku záväznosti podľa ktorého získava obligácia aj svoj názov. Predpoklad existencie civilnej žaloby bol *conditio sine qua non* existencie civilného záväzku. Okruh žalôb *ex civile* však bol obmedzený, a tak v rímskom práve prevládala tzv. typová viazanosť. Ide o protiklad zásady zmluvnej voľnosti, na základe ktorej si môžu strany do zmluvného záväzku zakomponovať všetko, čo právo nezakazuje, prípadne čo neodporuje dobrým mravom. Týmto ovplyvnením podstaty zmlúv môžu vznikať neobmedzené zmluvné modifikácie. V rímskom práve naopak boli uznané len vybrané typy záväzkov pre ktoré existovala uznaná, príslušná žaloba. Táto vlastnosť rímskym záväzkom dodávala pomerne obmedzujúci charakter, prejavujúci sa najmä v praxi. Neustále sa vyvíjajúce obchodné vzťahy si vyžadujú elastickú flexibilitu najmä zmluvných záväzkov, ktorá bola týmto značne narušená. Záchrannou pákou sa javí pripustenie stipulácie, ktorú mohli kontrahenti použiť takmer na všetko, čo bolo možné zahrnúť pod dovolené konanie.² Ďalším krokom smerom k uvoľneniu zmluvnej dispozície bolo pripustenie inomínatných kontraktov, či garantovanie žaloby predtým nežalovateľných dohôd (*pacta*)³. Naproti tomu prétorské záväzky je pojem neúplný, nakoľko rovnako ako súdnu právomoc, aj právomoc garantovať ochranu mimo civilného práva mohli okrem prétora aj kurulskí edilovia. Preto je snád' vhodnejšie tieto druhy záväzkov označovať ako *obligationes honorarie*, úradnícke záväzky. Išlo o obligácie, ktoré boli presaditeľné žalobami *actiones honorarie*, najmä žalobou *actio in factum*. Formuly žalôb tak obsahovali buď výpočet jednotlivých elementov skutkovej podstaty, ako tomu bolo pri *formulae in factum conceptae* alebo sa snažili priblížiť formulám uznaným

² APATHY, P. – KLINGENBERG, G. – STIEGLER, H. *Einführung in das Römische Recht*. Wien : Böhlau Verlag, 1998.

³ v klasickom období sa jednalo najmä o prétorom chránené *pacta praetoria*, v neskoršom poklasickom období cisárskym právom chránené *pacta legitima*

civilným právom, tým že sudcovi sa v nich nariaďovalo fingovať element požadovaný normami *ius civile*. Tieto sa nazývali *formulae ficticiae*.⁴

Na to aby sme mohli hovoriť o záväzku z kontraktov, musíme si zmluvu ako takú najprv definovať, pričom sa v tomto prípade nemôžeme uchýliť k prameňom, nakoľko nám tie prekvapivo žiadnu definíciu neponúkajú. Zmieňujú sa predovšetkým o etymologickom základe kontraktu slovesu *contrahere*, pričom je mylná predstava, že tento pojem sa používal len v súvislosti so vznikom záväzku z dvojstranného právneho úkonu. *V rôznych obdobiach je použitie slovesa contrahere v širšom zmysle ako len uzavretie kontraktu, pričom ale spojenia contrahere delictum, či contrahere crimen nemajú nič spoločné so zmluvnou obligáciou*.⁵ Napriek tomu, ako to už v romanistike býva zvykom, právní teoretici konkrétne vymedzili pojem, ktorí „právní praktici“ bežne používali už v dobách rímskeho práva. Pôvodne pojem *contractus* poznalo najmä *ius civile*, v období klasického práva nadobudol širší význam zahŕňajúc aj právne vzťahy ponímané honorárnym právom. Paulus dokonca hovorí, že na každú obligáciu sa má nazeráť ako na kontrakt.^{6, 7} Pod termínom kontrakt teda rozumieme dvojstranný súhlasný prejav vôle, je to dohoda zmluvných strán zakladajúca medzi nimi žalovateľné puto. V tomto období sa podarilo podstatu kontraktu vymedziť ako zjednotenie vôle, ktorá je *condicio sine qua non* dohody o vzniku záväznej povinnosti. Podrobne sa o tom vyjadruje Ulpian, ktorý vo fragmente D 2, 14, 1, 3 predostiera význam slova *conventio*. Ide vo všeobecnosti o dohodu, ktorá zahŕňa všetky prípady, v ktorých tí, ktorí sa spolu dostali do právneho styku, zjednotili sa v právnom úkone. Odvoláva sa na Pedia, ktorý tvrdí, že neexistuje žiadna zmluva a ani žiaden záväzok, ktorý by neobsahoval súhlasný prejav vôle, v závere aj pomenovaný konsenzus.⁸ Konsenzus je platný ak sa vzťahuje na jednu a tú istú vec (*in unum*) a je urobený spontánne bez akýchkoľvek rušivých vonkajších vplyvov ako sú násilie, či omyl. Osoba, ktorá ho vykonáva musí byť plnoprávnou a plne spôsobilou *sui iuris* osobou, to znamená že musela mať nielen právnu subjektivitu ale aj spôsobilosť na právne úkony. Osoby *alieni iuris* nadobúdali zásadne pre nositeľa moci. Platila zásada, že nikto nemôže nadobúdať skrze slobodnú osobu.⁹ „Zásada *per libram*... vylučovala v rímskom práve nielen priame

⁴ LEONHARD, R. *Institutionen des römischen Rechts*. Leipzig : Verlag von Veit & Comp., 1894.

⁵ BERGER, A. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia : American Philosophical Society, 1991. s. 413.

⁶ D. 5. 1. 20

⁷ v tomto smere najmä na účely súdu a rozsúdenia

⁸ D. 2, 14, 1, 3

⁹ *Per libram personam nobis adquiri non potest*.

*zastúpenie, ale aj zmluvy v prospech tretích osôb.*¹⁰ Týmto sa vylučovala možnosť priameho zastúpenia, a zároveň uzatváranie zmlúv v prospech tretích osôb.

Samotný konsenzus je výsledkom dohody zmluvných strán, pri ktorej musí minimálne jedna vyvinúť počiatočnú iniciatívu. Táto, robená najmä stranou, ktorá má väčší právny záujem na vzniku kontraktu sa nazýva *oferta*. Ak druhá strana súhlasí s ponúkanými podmienkami, akceptuje ju. Podmienkou je, že akceptácia sa musí presne vzťahovať na ponuku, ktorú urobila protistrana, tzn. nesmie sa od nej nijakým spôsobom líšiť, inak by sa musela považovať za protiponuku. Ak by došlo k bezvýhradnej akceptácii, vznikol konsenzus a s ním aj perfektná zmluva.

Pokiaľ sa jedná o obsah konsenzu, ten sa podľa nášho názoru musí vzťahovať na podstatné zložky zmluvy. Dôkazom o nutnosti dohody o podstatných zložkách je známy kázus, kedy jedna strana vyjadrí vôľu odovzdať druhej strane istý predmet. Tá ho prijme. Predstavme si ho doslovne: „Chceš dvadsať?“ „Samozrejme, že chcem“. Určite tu došlo ku konsenzu. Následne strana, ktorá urobila ponuku odovzdala predmet konsenzu, teda dvadsať (napr. asov) akceptujúcej strane. Teda okrem konsenzu tu došlo k reálnemu odovzdaniu veci, čo spôsobilo vznik zmenu alebo zánik subjektívnych práv a povinností. Nastali právne účinky platného právneho úkonu, podmieneného konsenzom a napriek tomu nemôžeme hovoriť o zmluve. Čo ak totiž ponúkajúca strana otázkou chceš 20 mala na mysli odovzdanie tohto predmetu ako pôžičku, kým protistrana to pochopila ako dar. Je jasné, že v takomto prípade vznikol síce záväzkovo-právny vzťah, nakoľko prijímajúcemu vznikla povinnosť vrátiť predmet konsenzu, ale nebola to zmluvná obligácia.¹¹ Nutnosť konsenzu o podstatných zložkách je nevyhnutnosťou pre vznik konkrétneho kontraktu. Podstatné zložky (*essentialia negotii*) boli tými zložkami právneho úkonu, ktoré ho konkretizovali. Ak sa konsenzus nevzťahoval na ne, nemôžeme hovoriť o tom, ktorom zmluvnom záväzku.

Okrem konsenzu sa však na vznik kontraktu vyžadovali iné skutočnosti, na základe ktorých už Gaius rozdelil kontrakty podľa svojho vzniku.¹² Reálne kontrakty sú tie, ktoré sa podľa Gaia kontrahujú vecou, teda na svoj vznik vyžadujú okrem konsenzu aj skutočné odovzdanie a prijatie veci, ktorá je predmetom zmluvy. Medzi tieto radíme pôžičku, vypožičanie, úschovu a ručný záloh. Literárne sú tie, ktoré vznikajú formou zápisu. Okrem súhlasného prejavu vôle je na ich vznik potrebný aj písomný prejav v Ríme robený najmä formou zápisu do účtovných kníh. Medzi tieto, v rímskom práve nie práve najčastejšie formy

¹⁰ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha : C.H.BECK, 1995. s. 217.

¹¹ D. 12, 1, 18

¹² G. 3, 89

kontraktov radíme napr. syngrafu či chirograf. Verbálne kontrakty sú podľa Gaia tie, ktoré sú urobené slovami. Na ich vznik je potrebná špecifická slovná formulka dokonale reprezentujúca povestný rímsky formalizmus. Do tejto skupiny patrili najmä stipulácia, *dotis dictio, operarum promissio liberti*. Poslednou skupinou kontraktov sú konsenzuálne, na vznik ktorých postačuje holý konsenzus. Tieto svojou neformálnosťou vytvárajú úplný protipól verbálnych kontraktov a do popredia tu vystupuje nie samotný úkon a jeho prevedenie, ale účel celého kontraktu. Ich typickými vlastnosťami boli okrem neformálnosti, dvojstrannosť, čistá záväznosť a žalovateľnosť, čo boli vlastnosti, ktoré ich predurčovali stať sa najpoužívanejšími zmluvami hospodárskeho života. „Konsenzuálne kontrakty sú tým najvýznamnejším prínosom pre jednoduchý, pružný a účinný právny styk.“¹³ Patria sem kúpno-predajná zmluva (*emptio-veditio*), nájom vo všetkých svojich podobách (*locatio-conductio*), spoločenská zmluva (*societas*) a príkazná zmluva (*mandatum*).

Iné delenie zmluvných obligácii je podľa obsahu. Práva a povinnosti sú v zmluvnom záväzku rozdelené medzi strany rôzne. Podľa povinnosti, ktorá je obsahom zmluvy rozoznávame kontrakty jednostranné, dvojstranné rovné a dvojstranné nerovné. Pre prvú skupinu jednostranných kontraktov (*contractus unilateralis*) bolo príznačné, že povinnosti vznikali len jednej kontrahujúcej strane. Aj vzhľadom na týmito skutočnosťami prehľadný skutkový stav, sú jednostranné kontrakty radené do skupiny záväzkov *stricti iuris*. Sudca totiž v ich prípade môže veľmi jednoznačne odsúdiť žalovaného nepotrebuje veľký priestor na zohľadnenie osobitných okolností. Pre tieto kontrakty poznáme viacero žalôb, konkrétna zmluva je však chránená vždy len jednou z nich, žalobou prísneho práva kondikciou. Typickou jednostrannou zmluvou je pôžička, kde vzhľadom na prevod vlastníckeho práva nemôže vzniknúť veriteľovi žiadna povinnosť. Okrem nej radíme k tomuto druhu zmlúv aj verbálne a literárne kontrakty. Ak sa jedná o dvojstranné zmluvy a ich ďalšie delenie na rovné a nerovné, kľúčovým ostáva vznik povinnosti na oboch stranách. Ak vzniká povinnosť na oboch stranách právneho vzťahu vždy, ide o dvojstranné rovné kontrakty, ak nie, jedná sa o skupinu dvojstranných nerovných kontraktov.

Pokiaľ sa jedná o dvojstranné rovné kontrakty (*contractus bilaterales aequales*), sú to také kedy povinnosti vznikajú rovnomerne na oboch stranách. V pomere práv a povinností sa tu zachováva vzájomnosť, a tak sa pre označenie týchto zmlúv ustálil pojem synallagmatically, teda vzájomné. Táto závislosť nebola ešte na sklonku republiky potvrdená žiadnym právnym prostriedkom, a tak mohla jedna zmluvná strana žalovať druhú o splnenie jej

¹³ REBRO, K. – BLAHO, P. *Rímske právo*. Bratislava-Trnava : IURA EDITION, 2003. s. 320.

povinnosti, aj keď ona sama ešte neplnila. V klasickom práve neskôr platilo pravidlo, že ak niekto žaloval protistranu o plnenie, pričom sám ešte neplnil, mohla sa žalovaná strana účinne brániť námietkou *exceptio non adimpleti contractus*. Samozrejme to neplatilo v prípade, že sa zmluvné strany dohodli, že jedna bude plniť pred druhou.

Aj pri obojstranných rovných kontraktach mohla vzniknúť situácia, že záväzok vznikol len na jednej strane. Ak zmluvu uzavrel nedospelý bez súhlasu svojho poručníka, či niekto kúpil vec o ktorej vedel, že je kradnutá, vzniká povinnosť plniť len na jednej strane. V takomto prípade ide o tzv. krivajúci úkon (*negotium claudicans*).¹⁴ Povinnosť vzniká len na strane kupujúceho. Ako Ulpián dodáva je to následok toho, že niekto kúpil vec od neplnoletého bez formálneho súhlasu poručníka.¹⁵

Medzi typické dvojstranné rovné kontrakty patrí práve kúpno-predajná zmluva či *locatio conductio*. Žaloby z týchto zmlúv sú vždy dve, a ich názov je odvodený z pomenovania oprávnenej strany. Ak máme *locatio conductio rei*, zmluvu o nájme veci prislúchajú z nej kontrahentom dve žaloby, *locatorovi*, prenajímateľovi žaloba *actio locati* a *conductorovi*, nájomcovi žaloba *actio conducti*. Ide o žaloby *bona fidei*, a teda sa tu sudcovi ponecháva pomerne široký priestor na skúmanie a prihliadnutie na konkrétne okolnosti prípadu.

Dvojstranné nerovné kontrakty (*contractus bilaterales aequales*), sú zmluvami kde vzniká povinnosť jednej strane vždy, pričom protistrane môže, ale nemusí vzniknúť. Ide najmä o kontrakty spočívajúce v odovzdaní veci, ktorá sa však, keďže neprechádza vlastnícke právo musí v neporušenom stave navrátiť veriteľovi. Tomu môže vzniknúť povinnosť nahradiť neočakávané, nevyhnutné náklady, ktoré mal s vecou dlžník v čase trvania zmluvy za účelom neporušenia a zachovania podstaty veci. Samozrejme, že takéto správanie sa je dlžníkovou povinnosťou, ktorý je v čase, kedy má vec u seba povinný preukazovať jej patričnú starostlivosť. Ak však vynaloží neočakávané náklady a zachovanie veci (napr. ak zaplatí zverolekára, aby ošetril zraneného vypožičaného koňa), posudzujeme túto situáciu podľa princípu prospešnosti. To že daná vec nezanikne je síce na prospech dlžníka, ktorý ju má v detencii a zaviazal sa, že ju vráti v stave akom ju dostal primeranom užívaníu. V celkovom meradle však vec prináša osôh najmä svojmu majiteľovi, veriteľovi, ktorý ak nastane nepredvídaná situácia, musí byť pripravený o vec sa postarať alebo znášať následky jej zničenia. Tak teda vzniká veriteľovi povinnosť plniť nevyhnutné náklady na vec, ktorú má u seba jeho dlžník. Z takéhoto právneho vzťahu musia byť pre tento prípad príslušné dve

¹⁴ APATHY, P. – KLINGENBERG, G. – STIEGLER, H. *Einführung in das Römische Recht*, Wien : Böhlau Verlag, 1998.

¹⁵ D. 19, 1, 13, 29

žaloby. Prvá chráni povinnosť, ktorá vznikne vždy v momentne perfekcie zmluvy. Ide o tzv. priamu žalobu *actio directa*. Druhou žalobou je tá, ktorá slúži na presadenie sekundárnej povinnosti, ktorá nemusí nutne vzniknúť, a preto ju nazývame žalobou kontrárnou *actio contraria*. Je treba povedať, že okrem tejto žaloby má dlžník pri kontraktach, ktoré spočívajú v odovzdaní veci k dispozícii na svoju ochranu aj *ius retentionis*.

Záverom, je nutné pripomenúť, že uvedené delenia kontraktov sú len niektorými. Naším cieľom bolo poukázať na vyvinutú systematiku kontraktuálnych záväzkov, ktorá napriek absencii dnešného pomenovania jasne fungovala už v časoch účinnosti rímskeho práva. Je teda zrejmé, že rímski právnici takýmto subsumovaním kontraktov pod určité skupiny na základe určitých vyššie zmienených kritérií opäť vytvorili dôležitý míľnik vývoja súkromného práva.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV

1. APATHY, P. – KLINGENBERG, G. – STIEGLER, H. 1998. *Einführung in das Römische Recht*. Wien : Böhlau Verlag, 1998. 270 s. ISBN 978-3205989509.
2. BERGER, A. 1991. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia : American Philosophical Society, 1991. 476 s.
3. KASER, M. – KNÜTEL, R. 2008. *Römisches Privatrecht*. München : C.H. BECK, 2008. 464 s. ISBN 978-3406576232.
4. KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. 1995. *Římské právo*. Praha : C.H.BECK, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
5. LEONHARD, R. 1894. *Institutionen des römischen Rechts*. Leipzig : Verlag von Veit & Comp., 1894.
6. LIEBS, D. 1999. *Römisches Recht*. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1999. 311 s. ISBN 9783825204655.
7. REBRO, K. – BLAHO, P. 2003. *Rímske právo*. Bratislava-Trnava : IURA EDITION, 2003. 497 s. ISBN 80-89047-53-X.
8. SKŘEJPEK, M. 2004. *Prameny římského práva*. Praha : Lexis Nexis CZ, 2004. 376 s. ISBN 80-86199-89-4.
9. ZIMMERMAN, R. 1996. *The law of obligations*. Oxford : Oxford University Press, 1996. 1312 s. ISBN 978-0198764267.
10. D. 12, 1, 18
11. D. 19, 1, 13, 29
12. D. 2, 14, 1, 3

13. D. 5, 1, 20

14. G. 3, 89

Michal Úradník¹

Komparácia proklamovaných cieľov počas funkčného obdobia vlády Slovenskej republiky v rokoch 2016-2020 v intenciách právnej úpravy finančného a daňového práva

Kľúčové slová

finančné právo, daňové právo, legislatívne zmeny, politické programy, programové vyhlásenia vlády

Abstrakt

Obsahovým zameraním štúdie charakteru vedeckej monografie je analyzovať vybrané programy politických strán a programové vyhlásenia vlády Slovenskej republiky v období rokov 2016 až 2020. Zámerom štúdie je analýza reálneho naplnenia prezentovaných politických cieľov, osobitne s akcentom na prijaté legislatívne zmeny oblasti finančného práva a daňového práva.

Keywords

financial law, tax law, legislative changes, political programs, government program statements

Abstract

The content of the study of the nature of the scientific monograph is to analyze selected programs of political parties and program statements of the Government of the Slovak Republic in the years of 2016 to 2020. The aim of the study is to analyze the real fulfillment of the presented political goals, especially with an emphasis on the adopted legislative changes in the field of financial law and tax law.

Úvod

Imanentným obsahovým zameraním predkladanej štúdie je komparácia volebných programov politických strán vládnej koalície počas jej funkčného obdobia v rokoch 2016 – 2020 s uskutočnenými legislatívnymi zmenami, primárne v oblasti daňového práva a finančného práva. Z dôvodu absencie dostupnosti všetkých volebných programov politických strán, ktoré politické strany predstavovali počas volebnej kampane vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 bude autor štúdie pracovať s programovým vyhlásením

¹ Mgr. Michal Úradník je doktorandom v odbore Obchodné a finančné právo, pôsobiaci na Katedre Obchodného a finančného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

vlády, a to z roku 2016² a z roku 2018.³ V kontexte porovnania právnych predpisov je predmetom záujmu autora článku aspoň marginalizovane porovnať legislatívne zmeny aj s dostupnými volebnými programami politických strán, ktoré v rokoch 2016 – 2020 tvorili opozíciu v ústavodarnom a zákonodarnom zbore, akým je v zmysle článku 72 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v platnom znení (ďalej v texte len ako „*Ústava Slovenskej republiky*“), Národná rada Slovenskej republiky.

V konklúzii uvedeného autor osobitne akcentuje skutočnosť, že akýkoľvek prednesený názor nie vyjadrením jeho osobného alebo politického presvedčenia či sympatizovania. Vice versa, z dôvodu maximalizácie objektívneho a vedeckého prístupu autor komparuje legislatívne zmeny s Programovými vyhláseniami. Vlastné myšlienkové postupy a prednesené výsledky podporuje názormi odborníkov, prezentovaných v odborných a vedeckých publikáciách, so súčasným využitím rozhodovacej činnosti orgánov súdnej moci.

1. Legislatívny proces a právny štát

Nielen v moderných demokraciách je v súvislosti s konajúcimi sa voľbami na akejkolvek úrovni, akýmsi volebným a politickým štandardom predstavenie volebných programov. Obsah volebných programov je najviac vnímaný v prípade volieb do parlamentu resp. predstaviteľov hláv štátov. V podmienkach Slovenskej republiky ide o voľby do Národnej rady Slovenskej republiky a voľby prezidenta Slovenskej republiky. Z pohľadu ďalšieho smerovania Slovenskej republiky a osobitne s akcentom na právne prostredie vystupujú ako najdôležitejšie práve voľby⁴ do Národnej rady Slovenskej republiky, ktorá je v zmysle vyššie zmieňovaného ústavného článku Ústavy Slovenskej republiky jediným zákonodarným orgánom. Predstavený volebný program v spojení s poznaním víťazov volieb a zostavenou

² Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky - Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/3345_6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf [cit. 2021-02-17], schválené Uznesením Národnej rady Slovenskej republiky č. 24/2016 zo dňa 26.04.2016 - dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=425624> [cit. 2021-02-17]. (ďalej v texte len ako „*Programové vyhlásenie vlády 2016 – 2020*“ a „*Uznesenie NR SR č. 24/2016*“).

³ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky - Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk/data/files/7179.pdf> [cit. 2021-02-17], schválené Uznesením Národnej rady Slovenskej republiky č. 1131/2018 zo dňa 26.03.2018 - Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=450536> [cit. 2021-02-17]. (ďalej v texte len ako „*Programové vyhlásenie vlády 2018 – 2020*“ a „*Uznesenie NR SR č. 1131/2018*“). Z dôvodu vysokej miery identickosti textu Programového vyhlásenia vlády 2016 – 2020 a Programového vyhlásenia vlády 2018 – 2020 budú tieto ďalej v texte spoločne označované aj ako „*Programové vyhlásenia vlády*“.

⁴ V súvislosti s voľbami pozri aj problematiku lobovania-in abstracto – ONDROVÁ, J. *Lobbying regulation - constitutional aspects*. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2021. 114 s.

vládou implikuje jasný signifikátor, na základe ktorého je možné takmer okamžite vedieť, resp. minimálne dôvodne vyvodit' záver, akým smerom sa budú riešiť nielen politické otázky, ale aj aké právne predpisy a v akých oblastiach budú prijímané.

Vychádzajúc z Programových vyhlásení vlády možno konštatovať, že vláda si v plnej miere uvedomovala požiadavku **kvalitnej** normotvornej činnosti. V časti Programových vyhlásení označenej ako „Právny štát a legislatívny proces“ precizovala : „*Dôležitou súčasťou budovania právneho štátu je aj oblasť normotvorby. Práve normotvorba, za prevažnú časť ktorej zodpovedá vláda, vytvára základný právny rámec pre fungovanie celej spoločnosti. Od svojho vzniku prechádza Slovenská republika rozsiahlymi, hlbokými a zásadnými sociálnymi a ekonomickými zmenami. Tento transformačný proces, počínajúc vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie, Európskej menovej únie a Schengenského priestoru a vyrovnávaním sa s dôsledkami svetovej hospodárskej a finančnej krízy, má za následok aj rozsiahle, hlboké a intenzívne zmeny právneho poriadku. ... Vláda si uvedomuje, že napriek tomuto transformačnému procesu je **predvídateľný a stabilný právny poriadok** ako výsledok kvalitnej a efektívnej normotvorby jedným z významných faktorov rozvoja spoločnosti a fungovania štátu ako právneho štátu založeného na **princípe právnej istoty**, a v oblasti normotvorby spočívajúceho na požiadavke **ochrany legitímnych očakávaní**. ... Pri návrhoch právnych predpisov a pri príprave stanovísk k návrhom právnych aktov Európskej únie sa bude dôsledne posudzovať ich vplyv tak na verejný rozpočet, ako aj na podnikateľské prostredie – osobitne z hľadiska opodstatnenosti tzv. goldplatingu. ...*⁵

Požiadavka zlepšenia v oblasti legislatívy je vyjadrená aj v inej časti Programových vyhlásení vlády, a síce na strane 12 v časti týkajúcej sa hospodárskej politiky štátu, kedy v súvislosti s podporou malých a stredných podnikateľov je uvedené: „*Bude dokončený audit platnej legislatívy z pohľadu nadbytočnej regulačnej záťaže, tak aby došlo k jej zásadnému zníženiu. Vláda si uvedomuje potrebu zlepšenia kvality prijímaných dokumentov v transparentnom legislatívnom procese. ... Pri preberaní európskej legislatívy budú jej predkladatelia povinní odlišiť obsah nevyhnutne vyžadovaný EÚ od obsahu, ktorý je vložený predkladateľom z vlastnej iniciatívy.*“

⁵ str. 54 – 55 Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky - Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/3345_6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf [cit. 2021-02-17], str. 54 – 55 Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky - Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk//data/files/7179.pdf> [cit. 2021-02-17].

Rovnako na stranách 12 - 13 Programových vyhlásení vlády je v súvislosti s presadzovaním práv spotrebiteľov vyjadrená požiadavka nad prehľadnejším legislatívnym vymedzením kompetencií jednotlivých orgánov dohľadu.

S vyjadreným úsilím vlády zlepšiť kvalitu legislatívneho procesu sa v plnom rozsahu stotožňuje aj autor štúdie. Súčasne upozorňuje na skutočnosť, že kvalitu legislatívneho procesu⁶ nie je správne vnímať len v obmedzenej tzv. procesnej miere, a síce len z pohľadu dodržania právnych predpisov a postupov pri prijímaní právnych noriem. Dôležitejšia je skutočnosť, aby právna norma a v nej použitá právna textácia bola najlepším vyjadrením spoločenskej požiadavky na úpravu určitej oblasti, a to práve prostredníctvom právnej normy. Dôvodom je maximalizácia ochrany práv a právom chránených záujmov adresátov právnej normy ako aj kvalifikované a jasné stanovenie povinnosti právnych subjektov. Zjednodušene vyjadrené, z dôvodu právnej istoty adresátov právnej normy.

Požiadavka existencie a dodržiavania princípu právnej istoty patrí k esenciálnym znakom právneho štátu. Právna teória zaraďuje medzi prvky právnej istoty,⁷ istotu orientačnú a socializačnú, inak nazývanú aj realizačnú. Obsahom orientačnej istoty je potreba vedomosti subjektov práva o spôsobe správania, ktoré sa od nich vyžaduje a spôsobe správania, ktoré môžu očakávať od iných. K porušeniu orientačnej istoty dochádza v prípade, ak sú právne normy vágne, ak obsahujú neurčité pojmy alebo ak subjektom práva poskytujú príliš široký priestor na voľnú úvahu. Nepomerne rýchlo narastajúci počet právnych noriem a ich neprehľadnosť, znamenajú rovnako zásah porušujúci orientačný prvok právnej istoty. V kontexte veľkého množstva právnych noriem osobitne platí „*Corruptissima res publica, plurimae leges*“.⁸

V konklúzii prijímania právnych noriem autor odkazuje na právny názor Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý okrem iného v Náleze sp. zn. 15/98 zo dňa 18.03.1999 judikoval „*Jednou z nevyhnutných súčastí obsahu princípu právneho štátu je požiadavka*

⁶ „ ... porušenie noriem ústavného procesu pred národnou radou je v prípadoch hrubého a svojvoľného nerešpektovania pravidiel zákonodarného postupu zásadne spôsobilé vyústiť do rozporu prijatého zákona s ústavou. ...“ - Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 48/03 zo dňa 11.12.2003. Obdobne: Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 30/16 zo dňa 07.04.2020, Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 55/13 zo dňa 12.05.2015.

⁷ K právnej istote pozri: MAĎAR, M. Predvídateľnosť súdnych rozhodnutí ako súčasť práva na spravodlivý proces. In: *Banskobystrické dni práva : zborník z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie na tému „Kvalita normotvornej a aplikačnej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu“*, 23.-24. november 2016. Sekcia verejného práva. 1. vyd. [online]. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum. 2017. s. 134 - 146. [02.01.2021]. Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/ii-banskobystricke-zamocke-dni-prava/>

⁸ Najhorší štát má najviac zákonov - K tomu pozri: BRÖSTL, A. a kol. *Teória práva*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s. 184-185.

právnej istoty. S uplatňovaním tohto princípu sa spája nielen požiadavka po všeobecnej platnosti, trvácnosti, stabilite, racionalite a spravodlivom obsahu právnych noriem a ich dostupnosti občanom (publikovateľnosť), no rovnako aj požiadavka predvídateľnosti konania orgánov verejnej moci (právna istota), ktorej základom je jednoznačný jazyk a zrozumiteľnosť právnych noriem (požiadavka, aby priemerný občan dokázal porozumieť obsahu právnej normy).“

Na podklade uvedeného a v spojení s právnym poriadkom Slovenskej republiky je prípustné akcentovať dve zásadné vlastnosti, ktorými sa náš právny poriadok vyznačuje, a to 1) veľké množstvo právnych predpisov a ich časté novelizácie a 2) komplikovaný a nejednoznačný jazyk právnych noriem. Osobitne v oblasti **daňového práva** je možné rezultovať veľký počet rozsiahlych zákonov, ktoré majú pomerne jednoduchý cieľ, zdaníť povinný subjekt, avšak použitá legislatívna a lingvistická technika tomu vôbec nezodpovedajú. Neprehľadnosť obsahu právneho predpisu je spôsobená častými novelizáciami a uvedené má za následok aplikačné problémy, okrem iného napríklad aj s vyriešením otázky právnej účinnosti a aplikácie príslušnej právnej normy na konkrétny prípad z časového hľadiska. Absencia právnej presnosti v legislatívnom procese má podstatný vplyv aj na priebeh konaní pred orgánmi verejnej moci, ktorých dĺžka⁹ je neraz ovplyvnená aj nedostatkami právnej úpravy.

2. Naplnenie programových vyhlásení vlády a vybrané právne oblasti

Odpoveď na otázku, či snaha vlády bola premietnutá aj v aplikačnej praxi legislatívneho procesu počas jej funkčného obdobia v rokoch 2016-2020 je uskutočniteľné vysloviť len po podrobnom skúmaní jednotlivých právnych predpisov, ktoré boli prijaté počas uvedeného časového obdobia. Za účelom aplikácie podrobnejšej optiky sa záujem autora štúdie sústreďuje len na oblasť finančného práva a daňového práva.¹⁰

⁹ K dĺžke konaní a judikovaným princípom a pravidlám primeranosti dĺžky konania v závislosti od jeho predmetu pozri: ONDROVÁ, J. *Právo na prerokovanie vecí v primeranej lehote v kontexte vybraných rozhodnutí súdov*. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. 94 s.

¹⁰ K daňovému právu pozri aj definíciu dane a poplatku. „*Daň je povinná nenávratná, vynutiteľná a spravídla neúčelová a opakujúca sa peňažná platba fyzických a právnických osôb, vybraná na základe zákona štátom a orgánmi miestnej samosprávy v prospech verejných rozpočtov a účelových fondov na úhradu verejných výdavkov vo vopred určenej výške a s presne určeným termínom splatnosti.*“ - KUBINCOVÁ, S. *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby : (vymedzenie pojmov a právna úprava)*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2009. s. 39. Právna teória vymedzuje poplatok ako verejnú dávku (povinnú peňažnú platbu), ktorú ukladá štát alebo orgány územnej samosprávy iným (povinným) subjektom. Povinným z poplatku je subjekt (fyzická osoba, právnická osoba, štát) ktorý vyvolal činnosť určitej inštitúcie. Poplatok tak slúži na znižovanie vyvolaných nákladov (napr.

2.1. Zákon o dani z príjmov

Je síce prirodzené, že novela je výsledkom nevyhnutnosti reagovať na zmeny v spoločnosti právnymi normami. Vice versa, autor článku zastáva názor, že nie je právne správne a pre fyzické a právnické osoby priaznivé, aby bol jeden zákon novelizovaný aj niekoľkokrát do roka. Príkladom je zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v platnom znení (ďalej v texte len ako „ZoDP“ alebo aj ako „Zákon o dani z príjmov“), ktorý bol od začiatku jeho účinnosti, t. j. od 01.01.2004 do 01.01.2021 novelizovaný 71-krát,¹¹ kedy len v roku 2020 bolo prijatých päť noviel. Počas funkčného obdobia vlády, v rokoch 2016 – 2020 bol Zákon o dani z príjmov novelizovaný celkom až 18-krát. V označenom časovom období tak boli ročne priemerne vykonané viac ako štyri novely ZoDP.

Potreba vykonať novely v Zákone o dani z príjmov bola vyjadrená už v Programových vyhláseniach vlády. In concreto, **zniženie dane z príjmov** právnických osôb na 21% a každoročné prehodnocovanie možnosti ďalšieho znižovania, zrušenie daňových licencií¹² pre zdaňovacie obdobie počnúc rokom 2018¹³ a zvýšenie limitov na uplatňovanie paušálnych výdavkov pre živnostníkov.^{14 15}

súdne či správne poplatky). –SIDAK, M. - DURAČINSKÁ, M. a kol.: *Finančné právo*. Bratislava : C. H. Beck, 2014. s. 269 - 272. K definícii dane a poplatku pozri napríklad aj: KUBINCOVÁ, S. - LEITNEROVÁ, L. *Finančné právo. I. časť. Právna úprava rozpočtov, meny, devízového práva a práva finančného trhu*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2015. s. 48.

¹¹ Rok 2019 – 8 noviel; rok 2018 – 5 noviel; rok 2017 – 3 novely; rok 2016 – 3 novely; rok 2015 – 5 noviel; rok 2014 – 3 novely; rok 2013 – 3 novely; rok 2012 – 5 noviel; rok 2011 – 4 novely; rok 2010 – 2 novely; rok 2009 – 3 novely; rok 2008 – 3 novely; rok 2007 – 4 novely; rok 2006 – 3 novely; rok 2005 – 6 noviel; rok 2004 – 5 noviel. Počet noviel je vyčíslený podľa nadobudnutia účinnosti právnej úpravy.

¹² Daňová licencia bola predmetom právnej úpravy Zákona o dani z príjmov do 01.01.2018, kedy dovtedy platné a účinné ustanovenie § 46b ZoDP precizujúce daňovú licenciu právnickej osoby bolo zrušené zákonom č. 341/2016 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len ako „Zákon č. 341/2016 Z. z.“). Daňová licencia právnickej osoby bola zavedená s účinnosťou Zákona o dani z príjmov od 01.01.2014, a to novelou ZoDP uskutočnenej zákonom č. 463/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

¹³ Zrušenie daňových licencií mala vo volebnom programe pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 aj politická strana Sloboda a Solidarita – In: Volebný program SaS – Parlamentné voľby 2016. Dostupné na internete: <http://ondrej.kvasnica.info/clanky/volebny-program-sas-parlamentne-volby-2016/> [cit. 2020-04-19]. Zrušenie daňových licencií prezentovala vo volebnom programe do volieb do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 aj politická strana Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti, a síce „... Zrušenie daňových licencií, ktoré sú jedným zo symbolov nepriateľského naladenia štátu voči podnikateľským aktivitám. Ich prínos pre rozpočet nie je významný a ako „daň zo straty“ nesú so sebou mnohé negatíva. ... “. In: Program za ľudské práva a rozumné Slovensko str. 74 - Dostupné na internete <file:///F:/politické%20programy%202020/program-olano%20nova%20-%20volby%202016.pdf> [cit. 2020-04-19].

¹⁴ Str. 20 Programových vyhlásení vlády.

¹⁵ Novelou Zákona o dani z príjmov účinnou od 01.01.2017 došlo aj k zvýšeniu limitu na paušálne výdavky, ktoré si mohol uplatniť daňovník, ak ide o daňovníka 1) ktorý nie je platiteľom dane z pridanej hodnoty, alebo 2) daňovníka, ktorý je platiteľom dane z pridanej hodnoty len časť zdaňovacieho obdobia, a súčasne takýto daňovníci

V súvislosti s prezentovaným záujmom vlády na zníženie sadzby dane z príjmov je nutné akcentovať vývoj samotnej sadzby dane. V čase začatia funkčného obdobia vlády bola sadzba dane podľa § 15 ZoDP¹⁶ pre fyzickú osobu 1) 19 % z tej časti základu dane,¹⁷ ktorá nepresiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima vrátane a 2) 25 % z tej časti základu dane,¹⁸ ktorá presiahne 176,8-násobok platného životného minima. Sadzba dane fyzickej osoby z osobitného základu dane zisteného podľa § 7 bola vo výške 19 %. Osobitné sadzby dane platili v prípade vybraných ústavných činiteľov podľa § 15a ZoDP, ďalej v prípade dane vyberanej zrážkou podľa § 43 ZoDP¹⁹ a zabezpečenia dane podľa § 44 ZoDP.²⁰ Pokiaľ išlo o právnickú osobu, sadzba dane bola vo výške 22% zo základu dane zníženého o daňovú stratu.

Pomerne výrazná zmena Zákona o dani z príjmov, čo do precizácie daňových sadzieb, bola uskutočnená zákonom č. 341/2016 Z. z., ktorý novelizoval ZoDP aj v časti sadzby dane. Bola zavedená **komplikovaná štruktúra pohyblivej sadzby dane**. Uplatnenie príslušnej sadzby dane nezáviselo len od výšky základu dane, resp. osobitého základu dane. Novoprijaté ustanovenie § 51e ZoDP²¹ rozlišovalo osobitný základ dane z podielu na zisku (dividendy), vyrovnacieho podielu, podielu na likvidačnom zostatku, podielu na výsledku podnikania vyplácaného tichému spoločníkovi a podielu člena pozemkového spoločenstva s právnou subjektivitou na zisku a na majetku. Rozhodným pre určenie sadzby dane sa tak stal aj samotný **druh príjmu**. In concreto, sadzba dane z príjmov fyzickej osoby bola 1) zo základu dane zisteného podľa § 4 ZoDP²² vo výške 19 % z tej časti základu dane, ktorá nepresiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima vrátane a 2) 25 % z tej časti základu dane, ktorá presiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima. 3) V prípade ak fyzická osoba mala

neuplatňujú preukázateľné daňové výdavky podľa § 6 ods. 11 ZoDP. Limit uplatniteľných paušálnych výdavkov vzrástol z 40% na 60% z úhrnu príjmov uvedených v odsekoch 1 a 2 diktie § 6 ZoDP, najviac však do výšky 20.000,- EUR. Zákon č. 341/2016 Z. z., ktorý novelizoval ZoDP v časti výšky uplatniteľných daňových výdavkov upravil aj spomínanú maximálnu výšku takto uplatniteľných daňových výdavkov, a to zo sumy 5.040,- EUR na sumu 20.000,- EUR. Novela súčasne zrušila aj rozpočítavanie na jednotlivé mesiace. Zvýšenie paušálnych výdavkov mala vo volebnom programe pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 aj politická strana Sloboda a Solidarita, a sice zvýšime limitu paušálnych výdavkov živnostníkov na 60-násobok životného minima, čo podľa vtedajších prepočtov malo predstavovať sumu 12.000,- EUR ročne. - In: Volebný program SaS – Parlamentné voľby 2016. Dostupné na internete:

<http://ondrej.kvasnica.info/clanky/volebny-program-sas-parlamentne-volby-2016/> [cit. 2020-04-19].

S prihladnutím na v súčasnosti platnú maximálnu výšku paušálnych výdavkov je nutné rezultovať, že došlo k podstatnému prekročeniu sumy paušálnych výdavkov, ktoré prezentovala politická strana Sloboda a Solidarita.

¹⁶ ZoDP účinný od 18.03.2016 do 31.12.2016.

¹⁷ Základ dane sa určoval podľa vtedy platnej a účinnej právnej úpravy uvedenej v § 4 ZoDP.

¹⁸ Základ dane sa určoval podľa vtedy platnej a účinnej právnej úpravy uvedenej v § 4 ZoDP.

¹⁹ ZoDP účinný od 18.03.2016 do 31.12.2016.

²⁰ ZoDP účinný od 18.03.2016 do 31.12.2016.

²¹ ZoDP účinný od 01.01.2017 do 31.01.2017.

²² ZoDP účinný od 01.01.2017 do 31.01.2017.

príjmy tvoriace osobitný základ dane podľa § 7 ZoDP,²³ sadzba dane z osobitného základu dane bola vo výške 19%. Novelizovaná právna úprava rozlišovala výšku sadzby dane z osobitného základu dane zisteného podľa § 51e ods. 2, a to AD 4) buď vo výške 7% z tohto osobitného základu dane ak ide o príjmy, ktoré sú predmetom dane podľa § 3 ods. 1 písm. e) a g)²⁴ a podľa § 12 ods. 7 písm. c) prvého bodu ZoDP a súčasne ak plynú daňovníkovi²⁵ zo zdrojov v zahraničí od daňovníka tzv. zmluvného štátu. 5) V prípade ak rovnaké príjmy²⁶ budú plynúť daňovníkovi²⁷ od daňovníka nezmluvného štátu,²⁸ sadzba dane bude už vo výške 35%. Pokiaľ ide o sadzbu dane v prípade zdaniteľných príjmov právnickej osoby je nutné objektívne konštatovať, že došlo k **zníženiu** sadzby dane z 22% na 21% zo základu dane zníženého o daňovú stratu. Na druhej strane však prijaté ustanovenie § 51e ZoDP,²⁹ aj v prípade právnickej osoby zaviedlo osobitnú sadzbu dane, a to vo výške 35% z osobitného základu dane zisteného podľa § 51e ods. 3 ZoDP.³⁰ Podmienkou takto zvýšenej sadzby dane bola skutočnosť, že tieto príjmy plynú právnickej osobe zo zdrojov v zahraničí od daňovníka nezmluvného štátu podľa § 2 písm. x) ZoDP. Ak by však aj rovnaké príjmy plynuli právnickej osobe od daňovníka zmluvného štátu, patrili by do základu dane zdaňovaného sadzbou dane vo výške 21% podľa § 15 ods. b) bodu 1 ZoDP.³¹

Sadzba dane a podmienky pre uplatnenie príslušnej sadzby dane ostali v platnosti len 1 rok a s účinnosťou od 01.01.2018 došlo k ďalšej novele. Pokiaľ ide o fyzickú osobu, pristúpilo sa k doplneniu ustanovenia § 51e ods. 2 ZoDP,³² čo malo za následok prečíslenie

²³ ZoDP účinný od 01.01.2017 do 31.01.2017.

²⁴ Okrem príjmov podľa § 3 ods. 1 písm. g) oslobodených od dane podľa § 9 ZoDP účinného od 01.01.2017 do 31.01.2017.

²⁵ Pod pojmom daňovník zákonodarca odkazuje na dikciu § 2 písm. d) prvého bodu ZoDP účinného od 01.01.2017 do 31.01.2017, a síce daňovníkom s neobmedzenou daňovou povinnosťou fyzická osoba, ktorá má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt alebo sa tu obvykle zdržiava; fyzická osoba sa obvykle zdržiava na území Slovenskej republiky, ak na území Slovenskej republiky nemá trvalý pobyt, ale sa tu zdržiava aspoň 183 dní v príslušnom kalendárnom roku, a to súvisle alebo v niekoľkých obdobiach; do tohto obdobia sa započítava každý, aj začatý deň pobytu.

²⁶ Príjmy, ktoré sú predmetom dane podľa § 3 ods. 1 písm. e) a g) okrem príjmov podľa § 3 ods. 1 písm. g) oslobodených od dane podľa § 9 a príjmy podľa § 12 ods. 7 písm. c) prvého bodu ZoDP účinného od 01.01.2017 do 31.01.2017.

²⁷ K obsahu pomenovania daňovník pozri poznámku pod čiarou č. 20.

²⁸ Pojem daňovník nezmluvného štátu je precizovaný v § 2 písm. x) ZoDP účinného od 01.01.2017 do 31.01.2017, a síce ako „fyzická osoba, ktorá nemá trvalý pobyt alebo právnická osoba, ktorá nemá sídlo v štáte uvedenom v zozname štátov uverejnenom na webovom sídle Ministerstva financií Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“); ak § 52zb neustanovuje inak, ministerstvo zaradí do tohto zoznamu štát, s ktorým má Slovenská republika uzatvorenú medzinárodnú zmluvu o zamedzení dvojitého zdanenia (ďalej len „zmluva o zamedzení dvojitého zdanenia“) alebo medzinárodnú zmluvu o výmene informácií týkajúcich sa daní alebo štát, ktorý je zmluvným štátom medzinárodnej zmluvy obsahujúcej ustanovenia o výmene informácií pre daňové účely v obdobnom rozsahu, ktorou je tento štát a Slovenská republika viazaná.“

²⁹ ZoDP účinný od 01.01.2017 do 31.01.2017.

³⁰ ZoDP účinný od 01.01.2017 do 31.01.2017.

³¹ ZoDP účinný od 01.01.2017 do 31.01.2017.

³² ZoDP účinný od 01.01.2018 do 31.03.2018.

jednotlivých odsekov označeného ustanovenia a pre určenie sadzby dane sa tak síce používal obsahom takmer pôvodný § 51e ods. 2 písm. a) a b) ZoDP, ktorý sa po prijatej novele stal § 51e ods. 3 písm. a) a b) ZoDP. K podstatnejšej zmene prišlo v prípade dane z príjmu právnickej osoby. Pôvodný § 51e ods. 3 ZoDP bol prečíslovaný na § 51e ods. 4 ZoDP a súčasne precizovaný doplnením na znenie „*príjmy (výnosy) podľa § 12 ods. 7 písm. c) prvého bodu, neznižené o výdavky, vyplácané daňovníkovi podľa odseku 1 písm. c) a príjmy (výnosy) podľa § 12 ods. 7 písm. c) druhého bodu neznižené o výdavky vyplácané daňovníkovi podľa odseku 2 písm. c) sú súčasťou osobitného základu dane pri podaní daňového priznania podľa § 41 zdaňovaného sadzbou dane podľa § 15 písm. b) druhého bodu okrem vyrovnacieho podielu alebo podielu na likvidačnom zostatku, ktoré sú súčasťou osobitného základu dane po znížení o hodnotu splateného vkladu zistenú podľa § 25a písm. c) až f) a v ostatných prípadoch o nadobúdaciu cenu zistenú spôsobom podľa § 25a za každý podiel jednotlivo, pričom ak je hodnota splateného vkladu vyššia ako vyrovnací podiel alebo podiel na likvidačnom zostatku, na rozdiel sa neprihliada.*“ Súčasne došlo k zdaneniu pri presune majetku daňovníka, odchode daňovníka alebo presune podnikateľskej činnosti daňovníka do zahraničia a stanoveniu sadzby dane 21 % z osobitného základu dane zisteného podľa § 17f ods. 1 a 2 ZoDP.³³

Zmena prišla opäť od 01.01.2020 a súvisí so znížením sadzby dane pre daňovníkov, právnické osoby a fyzické osoby podľa § 6 ods. 1 a 2 ZoDP, ktorých výnosy za zdaňovacie obdobie nepresiahli sumu 100.000,- EUR. Novelizované znenie znamenalo nielen rozšírenie sadziieb dane, ale aj rozdelenie základu dane precizovaného v § 4 ZoDP. Pertraktovaný Zákon o dani z pridanej hodnoty od januára 2020 rozlišuje medzi sadzbou dane pre fyzickú osobu, a to 1) buď vo výške 19 % z tej časti základu dane, ktorá nepresiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima vrátane a 2) sadzbou dane vo výške 25 % z tej časti základu dane, ktorá presiahne 176,8-násobok platného životného minima. V prípade oboch vyššie uvedených sadziieb dane z príjmu sa tieto uplatnia zo základu dane zisteného podľa § 4 ods. 1 písm. a) ZoDP. V prípade, ak fyzická osoba vykáže príjmy tvoriace základ dane aj podľa § 4 ods. 1 písm. b) ZoDP, pre uplatnenie správnej sadzby dane bude rozhodná ich výška, a síce 3) ak základ dane po jeho znížení o daňovú stratu bude nižší alebo rovný sume 100.000,- EUR, uplatní sa sadzba dane vo výške 15% z tohto základu dane. Vice versa, ak základ dane podľa § 4 ods. 1 písm. b) ZoDP prekročí sumu 100.000,- EUR, uplatnia sa dve sadzby dane, a to 4a) 19 % z tej časti základu dane, ktorá nepresiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima vrátane, resp. 4b) 25 % z tej časti základu dane, ktorá presiahne 176,8-násobok platného

³³ ZoDP účinný od 01.01.2018 do 31.03.2018.

životného minima. V platnosti ostali aj sadzby dane v prípade osobitného základu dane, a síce 6) 19 % z osobitného základu dane zisteného podľa § 7 ZoDP, 7) 7 % z osobitného základu dane zisteného podľa § 51e ods. 3 písm. a) ZoDP a 8) 35 % z osobitného základu dane zisteného podľa § 51e ods. 3 písm. b) ZoDP.

V konklúzii vyššie uvedenej novely Zákona o dani z príjmov nie je možné opomenúť ani zmenu sadzieb dane v prípade zdaniteľných príjmov právnickej osoby. V prípade ak 1) základ dane právnickej osoby znížený o daňovú stratu neprevyšuje sumu 100.000,- EUR, uplatní sa sadzba dane vo výške 15% zo základu dane. A contrario, 2) ak základ dane právnickej osoby znížený o daňovú stratu prevyšuje sumu 100.000,- EUR, sadzba dane bude vo výške 21% zo základu dane. Pokiaľ ide o pohyblivú sadzbu dane z osobitého základu dane, táto aj po novele ostala rovnaká a síce, 3) 35 % z osobitného základu dane zisteného podľa § 51e ods. 4 ZoDP a 4) 21 % z osobitného základu dane zisteného podľa § 17f ods. 1 a 2 ZoDP.

Na podklade zmeny sadzieb dane a v spojení s cieľmi vlády deklarovaných v Programových vyhláseniach vlády možno konštatovať, že zníženie sadzby dane pre právnické osoby, resp. malých a stredných podnikateľov bolo naplnené.³⁴ Pertraktovaný vládny cieľ je vyjadrený aj v textácii Dôvodovej správy k zákonu č. 315/2019 Z. z. *ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov*,³⁵ ktorým bola zavedená znížená sadzba dane podľa výšky základu dane s hraničným ukazovateľom 100.000,- EUR. Konkrétne, predložená Dôvodová správa uvádza, že s „*cieľom predkladanej novely zákona o dani z príjmov je zavedenie zníženia sadzby dane z príjmov právnických osôb, ktoré je v súlade s Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky. Sadzba dane sa navrhuje znížiť z úrovne 21 % na 15 %. Takéto zníženie sadzby dane je umožnené výrazne efektívnejším výberom*

³⁴ Zníženie sadzby dane z príjmov mala vo volebnom programe pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 aj politická strana Sloboda a Solidarita, ktorá uvádzala: „*Rušenie výnimiek spravidla prináša vyššie výnosy pre štátny rozpočet. Navrhujeme použiť všetky takéto výnosy na zníženie plošnej sadzby dane z príjmu, a to k 01.01.2019.*“ Politická strana Sloboda a Solidarita plánovala s účinnosťou od 01.01.2017 aj vrátenie rovnej sadzby dane z príjmov, a to na úroveň 19%. In: Volebný program SaS – Parlamentné voľby 2016. Dostupné na internete: <http://ondrej.kvasnica.info/clanky/volebny-program-sas-parlamentne-volby-2016/> [cit. 2020-04-19]. Znižovanie sadzby dane a návrat k rovnej dani prezentovala vo volebnom programe do voľieb do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 aj politická strana Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti, a síce „... *Nízka sadzba dane z príjmov zavedenej v roku 2004 (tzv. rovná daň) sa osvedčila a z hľadiska konkurencieschopnosti Slovenska potrebujeme dnes sadzbu nižšiu ako v okolitých krajinách.* ...“. In: Program za ľudské práva a rozumné Slovensko str. 71. Dostupné na internete <file:///F:/politické%20programy%202020/program-olano%20nova%20-%20volby%202016.pdf> [cit. 2020-04-19]. A contrario, politická strana Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti chcela „*Zvýšenie dane z príjmu na 50 % bankám a regulovaným subjektom (energetické monopoly...).* Takto získané prostriedky použijeme na zvýšenie daňového bonusu na diéta a zníženie DPH na všetky potraviny na 10 %.“ In: Program za ľudské práva a rozumné Slovensko str. 75 Dostupné na internete <file:///F:/politické%20programy%202020/program-olano%20nova%20-%20volby%202016.pdf> [cit. 2020-04-19].

³⁵ Ďalej v texte len ako „Dôvodová správa“. - Dôvodová správa k zákonu č. 315/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov. - Dostupná na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2019/315-2019-z-z.html> [cit. 2021-02-18].

*dani a zrýchľovaním rastu slovenskej ekonomiky. Zároveň, zníženie sadzby dane umožní nielen stimulovanie prílevu nových investícií často podporené aj dodatočnými stimulmi a daňovými úľavami. Rovnako tak je možné očakávať aj generovanie domáceho inovačného potenciálu, ktorý predstavuje základný stavebný pilier pre rozvoj ekonomiky štátu v odvetviach hospodárstva s vysokou pridanou hodnotou ... Slovensko sa tak **zaradí medzi krajiny s najatraktívnejšou sadzbou dane z pohľadu investorov** spomedzi členských štátov Európskej únie a vytvorí priaznivé podmienky pre domáce právnické osoby v čase vysokej investičnej potreby. ...“³⁶*

Z Dôvodovej správy predloženej prekladateľmi ďalej vyplýva, že na základe uskutočneného daňového reportu z októbra 2018 a roku 2017 bol zistený zvýšený výber dane z príjmov právnických osôb, a to aj napriek zníženiu sadzby dane z 22% na 21%, ku ktorej došlo zákonom č. 341/2016 Z. z. Pokiaľ ide o opätovné zníženie sadzby dane a jeho možný negatívny vplyv na príjmovú časť štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, predkladatelia akcentujú, že negatívny vplyv by mal byť len krátkodobý a v budúcnosti nahradený pozitívnym vplyvom na príjmovú časť štátneho rozpočtu, a to z dôvodu efektívnejšieho výberu dane, prípadne z dôvodu nárastu počtu podnikateľských subjektov a kapitálu, ktorý v konečnom dôsledku podlieha dani z príjmov. Na podklade uvedených dôvodov predkladatelia zdôrazňujú budúci **pozitívny vplyv** predkladaného návrhu zákona na podnikateľské prostredie v Slovenskej republike, a to práve v dôsledku zníženia sadzby dane. Predkladatelia zastávajú presvedčenie, že zníženie sadzby dane umožní nielen stimulovanie prílevu nových investícií často podporené aj dodatočnými stimulmi a daňovými úľavami, ale predovšetkým generovanie domáceho investičného potenciálu.³⁷

V kontexte uvedeného je síce možné konštatovať, že došlo k zníženiu sadzby dane pre právnické osoby, resp. fyzické osoby, ktoré majú príjmy z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti podľa § 6 ods. 1 a ods. 2 ZoDP, a tým naplneniu cieľa deklarovaného v Programovom vyhlásení vlády. Na strane druhej si nie je možné nevšimnúť zložitú štruktúru uplatňovaných sadzieb dane, kedy pre zistenie správnej sadzby dane je potrebné prihliadať nielen na druh zdaniteľného príjmu, základ dane resp. osobitý základ dane, ale aj rôzne daňové výnimky, ktoré sa so zdaniteľnými príjmami spájajú. Exempli causa, pri vymedzení príjmov tvoriacich osobitný základ dane podľa § 51e ZoDP sa v odseku 1 označeného ustanovenia nachádza viac ako 8 odkazov na iné právne normy obsiahnuté v samotnom Zákone o dani z príjmov, ktoré používajú ďalší odkaz na iné ustanovenia ZoDP. Napriek tomu nie je možné

³⁶ Dôvodová správa.

³⁷ Dôvodová správa.

určiť osobitný základ dane a je potrebné prihliadať na odseky 2, 3 a 4 dikcie § 51e Zákona o dani z príjmov, ktoré opäť odkazujú na iné, príslušné, ustanovenia zákona. Súčasne sú využívané mnohé výnimky, kedy aj napriek označeniu blanketnej právnej normy, ktorá má byť rozhodná pre určenie osobitného základu dane, túto nie je možné vnímať ako absolútnu. Použitá právna textácia tak pôsobí viac než zmätočne, osobitne pre adresátov právnej normy, ktorí sa daňovej oblasti venujú len marginálne.

Vo vizibilite komparácie sadzby dane je možné odkázať na právnu úpravu platnú v Českej republike. Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z príjmov v platnom znení v § 16 vymedzuje sadzbu dane z príjmov fyzickej osoby vo výške 15 % zo základu dane. Základ dane sa určí podľa § 5 označeného zákona a následne zníži o nezdaniteľnú časť základu dane podľa § 15 a o odpočítateľné položky od základu dane podľa § 34 označeného zákona. Takto určený základ dane sa ešte zaokrúhli na celé stovky nadol. Pokiaľ ide o právnickú osobu, sadzbu dane upravuje § 21 zákona č. 586/1992 Sb. o daních z príjmov v platnom znení. Všeobecne uplatňovanou sadzbou dane je 19% zo základu dane právnickej osoby.³⁸ Pokiaľ ide o základný investičný fond,³⁹ sadzba dane predstavuje 5%. V prípade samostatného základu dane podľa § 20b označeného zákona, ktorý sa zaokrúhli na celé tisícky nadol, sadzba dane predstavuje 15% zo samostatného základu dane. Právnu zaujímavosťou je 0% sadzba dane uplatňovaná u fondov penzijných spoločností alebo u inštitúcií penzijného poistenia s výnimkou penzijnej spoločnosti alebo obdobnej spoločnosti spravujúcej fondy podobné fondom penzijného poistenia. Súčasne nie je možné opomenúť ani zvláštnu sadzbu dane podľa § 36 zmieňovaného právneho predpisu, ktorá je buď vo výške 15%, 15%, 35%, 5% alebo 19%, a to v závislosti od druhu zdaniteľného príjmu, resp. osoby daňovníka, ktorý nie je daňovým rezidentom iného členského štátu EÚ, Európskeho hospodárskeho priestoru, resp. tretieho štátu, s ktorým má Česká republika uzatvorenú medzinárodnú zmluvu o zamedzení dvojitého zdanenia.

Komparácia právnych úprav sadzieb dane z príjmov platných v Slovenskej republike a v Českej republike implikuje dôvodný výsledok, že právne úpravy sú si síce navzájom podobné, avšak v prípade odnímania zvláštny sadzby dane podľa § 36 zákona č. 586/1992 Sb. o daních z príjmov v platnom znení je možné konštatovať, že jednotlivé sadzby dane z príjmov fyzických a právnických osôb sú v Českej republike precizované prehľadnejšie.

³⁸ Daň sa vypočíta ako súčin základu dane zníženého o položky znižujúce základ dane a o odčítateľné položky od základu dane zaokrúhleného na celé tisícky nadol a sadzby dane.

³⁹ Základný investičný fond bližšie precizuje ustanovenie § 17b zákona č. 586/1992 Sb. o daních z príjmov v platnom znení.

Súčasne, v Českej republike sa uplatňuje tzv. lineárna sadzba dane, kedy výška sadzby dane nie je ovplyvnená výškou základu dane.

V súčasnosti platná právna úprava Zákona o dani z príjmov používa progresívnu sadzbu dane, ktorej podstata spočíva vo zvyšovaní sadzby dane so zvyšujúcim sa základom dane. Progresívna sadzba dane bola do Zákona o dani z príjmov zavedená s účinnosťou od 01.01.2013, a síce zákonom č. 395/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov⁴⁰ (ďalej v texte len ako „Zákon č. 395/2012 Z. z.“). Od prijatia Zákona o dani z príjmov až do konca roka 2012 sa tak aj v podmienkach Slovenskej republiky uplatňovala **lineárna (rovná)** sadza dane, a to dokonca vo výške, ktorá bola **rovnaká** tak pre fyzické ako aj právnické osoby.

V daňovo-právnej teórii zaznieva právny názor, že to bol práve Zákon o dani z príjmov účinný od 01.01.2004, ktorým sa zaviedlo zdaňovanie všetkých druhov príjmov fyzických a právnických osôb jednou lineárnou sadzbou dane, a to vo výške 19%.⁴¹ Legislatívna zmena simultánne implikovala aj naplnenie princípu tzv. **horizontálnej spravodlivosti**, vyjadrujúcej požiadavku, aby boli rovnaké predmety zdanenia zdanené rovnakým spôsobom a rovnakou sadzbou dane. Zjednodušene vyjadrené, daňovníci s rovnakými príjmami by mali platiť rovnako vysokú daň.⁴² Rovná sadzba dane⁴³ znamenala aj posilnenie **princípu neutrality**,

⁴⁰ Uvedeným zákonom bola zavedená nielen progresívna sadzba dane, ale aj osobitná sadzba dane z príjmov zo závislej činnosti vybraných ústavných činiteľov, bližšie precizovaná ustanovením § 15a ZoDP. Dôvodová správa k zavedeniu osobitnej sadzby dane uvádza, že nová sadzba dane sa má vzťahovať na vybraných ústavných činiteľov, ktorých príjmy zo závislej činnosti plynú podľa zákona č. 120/1993 Z. z. o platových pomeroch ústavných činiteľov v znení neskorších predpisov. Dôvodová správa ďalej upresňuje, a síce „*takto stanovená osobitná daň, vypočítaná sadzbou vo výške 5 %, nebude znižovať pri výpočte zdaniteľnej mzdy úhrn zdaniteľných príjmov týchto daňovníkov a progresívne zdaňovanie u tejto skupiny daňovníkov zostane zachované. Za správny výpočet, zrazenie a odvedenie tejto dane zodpovedá zamestnávateľ, ktorý je platiteľom dane, ktorý ju bude odvádzať správcovi dane v rovnakom termíne ako preddavky na daň z príjmov zo závislej činnosti. Vykonaním zrážky a odvodu bude osobitná daň vysporiadaná. ...*“ - K tomu pozri znenie Dôvodovej správy k zákonu č. 395/2012 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2012/395-2012-z-z.html> [cit. 2021-02-18].

⁴¹ BABČÁK, V. *Daňové právo Slovenskej republiky*. Bratislava : EPOS, 2010. s. 273.

⁴² BABČÁK, V. *Daňové právo Slovenskej republiky*. Bratislava : EPOS, 2010. s. 91.

⁴³ Rovná daň vo výške 19% bola v Slovenskej republike zavedená od 01.01.2004. Daňová reforma bola súčasťou širšieho reformného programu počas vlády Mikuláša Dzurindu, ktorý obsahoval aj reformu verejných financií, sociálnu a dôchodkovú reformu, reformu trhu práce, reformu zdravotníctva a reformu verejnej správy. Úspešná realizácia reformného programu viedla k tomu, že Slovenská republika sa stala jednou z najrychlejšie rastúcich európskych ekonomík. Daňová reforma postavená na rovnej dani priniesla nespochybniteľne pozitívne výsledky. Podiel daňových príjmov na HDP sa dramaticky nezmenil a podarilo sa v zásade dosiahnuť aj fiskálnu neutralitu. Jedinou výraznejšou zmenou je pokles podielu pri dani z príjmu fyzických osôb, nárast (po počiatocnom poklese) výnosu dane zo zisku a počiatocný nárast (a následne pokles) podielu výnosu dane z pridanej hodnoty. - MIKLOŠ.

ktorého obsahom je skutočnosť, že vzájomné pomery medzi daňovníkmi pred a po zdanení by sa nemali zmeniť. Princíp neutrality súčasne implikuje dôvodný výsledok, že pre rozhodnutie sa daňovníka akú ekonomickú činnosť bude vykonávať nebude smerodajná len sadzba dane, ktorou bude zaťažená predmetná ekonomická činnosť, ale skutočný záujem daňovníka nad vykonávaním konkrétnej zdaniteľnej ekonomickej činnosti.⁴⁴

Progressívna sadzba dane bola zavedená až vyššie pertraktovaným zákonom č. 395/2012 Z. z., kedy s prihliadnutím na obsah dôvodovej správy predloženej k predmetnej novele Zákona o dani z príjmov možno konštatovať, že predkladateľ zavedenie progresívnej dane odôvodnil len pomerne okrajovo, a to s odkazom na Programové vyhlásenie vlády SR platné počas jej funkčného obdobia od 04. 04. 2012 do 23. 03. 2016. Cieľom naposledy pertraktovaného programového vyhlásenia vlády bola **konsolidácia verejných financií** so zámerom zníženia deficitu verejných financií pod 3 % HDP v roku 2013.⁴⁵

V kontexte zavedenia progresívnej sadzby dane je nutné akcentovať úvahu zákonodarcu, že daňovníci nebudú len pasívne reagovať na navrhované zmeny legislatívy, a preto k zavedeniu parametrických zmien do daňových zákonov pristúpil prakticky „na poslednú chvíľu“. Napríklad zákon, ktorým bola zrušená rovná daň, nadobudol platnosť až dňa 19. 12. 2012, t.j. 13 dní pred plánovaným dňom jeho účinnosti. Navyše, v obave, že daňové subjekty, v snahe aspoň dočasne sa vyhnúť plateniu vyšších daní, si zmenia účtovné obdobie na hospodársky rok, bolo do návrhu zákona zapracované prechodné ustanovenie, ktoré rozdelilo zdaňovacie obdobia daňovníkov a uplatnilo rôzne sadzby na pomerné časti základov dane pripadajúce na rok 2012 resp. 2013. Je nutné podotknúť, že predmetné obavy boli neopodstatnené, pretože v roku 2012 si zmenilo zdaňovacie obdobie z kalendárneho roka na hospodársky rok iba o 93 subjektov viac (spolu 1188) ako v roku predchádzajúcom (spolu 1095).⁴⁶

Zavedenie progresívnej sadzby dane sa vo všeobecnosti spája s nevôľou nielen daňovníkov, ale aj vybraných právnych a ekonomických odborníkov, ktorí zastávajú názor, podľa ktorého progresívne zdaňovanie síce znamená zvýšenie príjmov štátneho rozpočtu, ale

I. Rovná daň na Slovensku – funguje to! [online]. s. 1-3. [cit. 2021-02-19]. Dostupné na internete: http://www.upms.sk/media/Rovna_da_na_Slovensku_funguje_to_1.pdf

⁴⁴ BABČÁK, V. *Daňové právo Slovenskej republiky*. Bratislava : EPOS, 2010. s. 92.

⁴⁵ K tomu pozri znenie Dôvodovej správy k zákonu č. 395/2012 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2012/395-2012-z-z.html> [cit. 2021-02-18].

⁴⁶ KAČALIÁK, M. Prínosy a náklady parametrických zmien pri dani z príjmov - slovenská skúsenosť. In *Cofola 2014 : The Conference Proceedings*. [online]. 2014. 1. vyd. s. 18-19. [cit. 2021-02-19]. Dostupné na internete: <http://cofola.law.muni.cz/dokumenty/29104>

príjmový nárast je len dočasný. Subjekty dane sa totiž budú snažiť využiť všetky dostupné zákonné prostriedky, aby svoj základ dane optimalizovali, kedy uvedené má z dlhodobého hľadiska práve opačný účinok. A contrario, v právnej teórii možno nájsť aj zástancov progresívneho zdaňovania. Jedným z nich bol aj prof. JUDr. Karel Engliš, zastávajúci právny názor, podľa ktorého bude pre daňovníka menej zaťažujúce, ak každá jednotka daňového bremena bude uložená postupne tam, kde spôsobí najmenšiu škodu. Prezentovanému názoru nezodpovedá zdaňovanie proporcionálne ale zdaňovanie progresívne. Na základe uvedenej premisy prof. Engliš konštatoval, že celkové daňové bremeno má pôsobiť na vyššie príjmy vyšším percentom, a vice versa. Nižšie príjmy majú byť zaťažené nižším percentom sadzby dane.⁴⁷

V kontexte lineárnej a progresívnej sadzby dane a v spojení s teóriou daňového práva je nutné upozorniť aj na vnímanie **daňovej spravodlivosti**, a to vo vizibilite horizontálnej a vertikálnej, ktoré sú vzájomnými opozitami. Kým horizontálna spravodlivosť vyjadruje potrebu, aby rovnaké predmety, podliehajúce dani, boli zdaňované rovnakým spôsobom a rovnakou sadzbou dane, tak teória vertikálnej spravodlivosti precizuje postulát, aby daňovník majúci vyššie príjmy, platil tomu primerane aj vyššiu daň, a to pri neporušení princípu proporcionality zdaňovania.⁴⁸

V konklúzií uvedených skutočností a s osobitým akcentom na vplyv používaných sadzieb dane je prípustné opakovane dôvodne rezultovať, že **progresívna sadzba dane nie je** z dlhodobého hľadiska zabezpečenia príjmov pre štátny rozpočet **najefektívnejšou**. Uvedené konštatovala Rada pre rozpočtovú zodpovednosť v prípade zrušenia rovnej sadzby dane a zavedeniu progresívneho zdaňovania.

In concreto, Rada pre rozpočtovú zodpovednosť v súvislosti zo zrušením rovnej sadzby dane prezentovala ekonomický názor, a síce „*Okamžitý dopad simulovaných zmien na príjmy verejných financií je pozitívny. Výsledky simulácie naznačujú vyšší výber daní z príjmov fyzických osôb o 3,3%, pričom porovnáваме základný stav (pred zmenami) so stavom po zmenách. ... Zaujímavejšie výsledky ponúka simulácia dlhodobého vplyvu. Tá už berie do úvahy reakciu firiem a domácností na nový daňovo odvodový systém. Mení sa ochota pracovať, tvorba pracovných miest a menia sa aj mzdy. Keďže priemerné odvodové zaťaženie firiem stúpne z 24,8% na takmer 26,8% v pomere k hrubým mzdám, tak firmy sú motivované kompenzovať tieto dodatočné náklady znižovaním hrubých príjmov zamestnancov. To sa následne prejaví v nižšom výbere daní o odvodov. V dlhodobom horizonte je preto dopad tejto legislatívnej zmeny na*

⁴⁷ ENGLIŠ, K. *Finanční věda*. Praha : Nakladatelství Fr. Borový, 1929.

⁴⁸ BABČÁK, V. *Daňové právo Slovenskej republiky*. Bratislava : EPOS, 2010. s. 91.

verejných financií nižší a tvorí približne 60% okamžitej zmeny. Celkový dlhodobý nárast príjmov dosahuje 2,3%.“⁴⁹

Rada pre rozpočtovú zodpovednosť uviedla svoje ekonomické stanovisko aj v prípade novely Zákona o dani z príjmov účinnej od 01.01.2020, a síce „ ... V prípade, že sa nezmenia žiadne iné položky okrem sadzby, predpokladaný výnos DPPO v roku 2020 poklesne o 28,6 % (1 – 15/21) resp., použijúc oficiálne prognózy Výboru pre daňové prognózy (VpDP z februára 2019), o 845 mil. eur (0,8% HDP). Popri priamom vplyve na výnos dane, je možné očakávať, že opatrenie ovplyvní aj ďalšie položky verejných financií. Po prvé, v prípade, ak podniky s majetkovou účasťou štátu premietnu celú úsporu z nižšieho daňového zaťaženia do vyšších dividend, ktoré sú nedaňovým príjmom verejných financií, negatívny vplyv opatrenia na saldo verejných financií sa zníži o 38 mil. eur (0,04 % HDP). Na druhej strane, vyšší deficit verejných financií bude spojený s dodatočnými úrokovými nákladmi, po zohľadnení ktorých sa negatívny vplyv opatrenia na saldo verejných financií prehĺbi na 1,1 % HDP do roku 2030. ... “⁵⁰

Rada pre rozpočtovú zodpovednosť ďalej pertraktovala, že pri zmene sadzby dane z príjmov právnických osôb môžu nastať dva typy dynamických vplyvov, a to 1) vplyv na ekonomický rast cez zvýšenie voľných zdrojov firiem, čo by sa malo čiastočne prejavíť vo zvýšenej investičnej aktivite a 2) „účtovná“ zmena správania firiem, pri ktorej sa zníženie sadzby prejaví v ochote priznať vyššiu daň, a to z dôvodu, že jej zaplatením sa odstránia isté náklady spojené s doterajšou optimalizáciou daňového základu.⁵¹

A contrario, Rada pre rozpočtovú zodpovednosť ako negatívum označila práve adresnosť⁵² aplikácie zníženej sadzby dane. Zastáva názor, že veľká časť firiem už dnes platí nulovú alebo len veľmi malú daň, kedy zníženie sadzby dane sa ich v momente jej zavedenia nedotkne alebo dotkne len v obmedzenej miere. Naopak, podľa názoru Rady pre rozpočtovú zodpovednosť benefítovať budú pravdepodobne najmä veľké spoločnosti s vysokou daňovou

⁴⁹ HORVÁTH, M. - SENAJ, M. - SIEBERTOVÁ, Z., ŠVARDA, N. *Koniec rovnej dane na Slovensku. Hodnotenie dopadov daňovo-odvodového balíčka z roku 2013. Komentár 6/2015 z 13.10.2015.* [online] str. 2-3. [cit. 2021-02-10]. Dostupné na internete:

https://www.rozpocetvarada.sk/download/komentar_rovna_dan_final.pdf.

⁵⁰ Správa Rady pre rozpočtovú zodpovednosť označená ako „Kvantifikácia vplyvu opatrení. Zníženie sadzby dane DPPP na 15%.“ 2019/04 z 03.05.2019. [online] str. 7. [cit. 2020-04-19]. Dostupné na internete: https://www.rozpocetvarada.sk/vo_download/ko_2019_04_dppe_sadzba.pdf

⁵¹ Správa Rady pre rozpočtovú zodpovednosť označená ako „Kvantifikácia vplyvu opatrení. Zníženie sadzby dane DPPP na 15%.“ 2019/04 z 03.05.2019. [online] str. 7-8. [cit. 2020-04-19]. Dostupné na internete: https://www.rozpocetvarada.sk/vo_download/ko_2019_04_dppe_sadzba.pdf

⁵² „ ... Malé a stredné podnikanie ... považuje vláda a rezort hospodárstva za kľúčový predpoklad ekonomického rastu a rozvoja v regiónoch. To si vyžiada výraznejšie zapojenie do výrobných a dodávateľských sietí aj medzinárodných spoločností pôsobiacich na Slovensku. V rámci podpory zlepšenia podmienok pre MSP sa bude vláda orientovať najmä na zlepšenie legislatívnych a administratívnych podmienok, poskytovaných služieb a vytváranie stimulov pre podporu podnikania. ... “ – K tomu pozri str. 12 Programových vyhlásení.

povinnosťou. Pre ilustráciu Rada pre rozpočtovú zodpovednosť dodáva, že len jedno percento najväčších platiteľov zaplatí každoročne približne 75 % výnosu. Dá sa preto očakávať, že najviac zo zníženia sadzby dane budú profitovať najmä veľké firmy, ktoré sú jej najväčšími platiteľmi.⁵³ V kontexte uvedeného a z dôvodu právnej presnosti je nutné doplniť, že pokiaľ ide o profitovanie veľkých firiem, tieto musia primárne spĺňať zákonnú podmienku, a to nepresiahnutie tzv. 100-tisícovej hranice príjmov v zdaňovacom období.

S istou mierou právnej a ekonomickej abstrakcie možno na podklade uceleného korelátu vyššie uvedených skutočností rezultovať, že pre verejné financie sa ako najvhodnejšia javí lineárna, rovná, sadzba dane, a to v rozumnej výške. Maximalizáciu efektívneho výberu daní môže ešte znásobiť zrozumiteľná textácia právnej normy.

S daňovou povinnosťou súvisí aj nezdaniteľná časť základu dane, ktorú právna teória zaraďuje medzi vedľajšie prvky daňovo-právneho vzťahu. Teória daňového práva hmotného charakterizuje nezdaniteľnú časť základu dane ako zákonom stanovené peňažné čiastky, ktoré sa odpočítavajú od základu dane.⁵⁴ S istou mierou právnej abstrakcie možno z platnej právnej úpravy § 32 ZoDP abstrahovať, že ak zdaniteľné príjmy daňovníka nedosiahli 50% sumy nezdaniteľnej časti základu dane, nevzniká mu ani daňová povinnosť. V korelácii so zmenou sadzby dane účinnou od 01.01.2020 je nutné konštatovať, že legislatívne zmeny sa uskutočnili aj v prípade nezdaniteľnej časti základu dane. Osobitne je vnímateľné zníženie násobku pre určenie základu dane rozhodného na uplatnenie príslušnej nezdaniteľnej časti základu dane, uvedeného v § 11 ods. 2 písm. a) a b) ZoDP, a to z pôvodného 100-násobku na 92,8-násobok sumy životného minima. Více versa, hoci sa znížila výška základu dane, v prípade samotnej výšky nezdaniteľnej časti základu dane boli stanovené vyššie násobky životného minima, in concreto z 19,2 násobku na 21,0 násobok sumy životného minima, čím sa zvýšila aj výška nezdaniteľnej časti základu dane podľa § 11 ods. 2 písm. a) Zákona o dani z príjmov.

2.2. Daňový poriadok

Rovnaké problémy legislatívnej praxe možno pozorovať aj v prípade zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení (ďalej v texte len ako „Daňový poriadok“). Zákon bol počas funkčného

⁵³ Správa Rady pre rozpočtovú zodpovednosť označená ako „Kvantifikácia vplyvu opatrení. Zníženie sadzby dane DPPP na 15%.“ 2019/04 z 03.05.2019. [online] str. 11, 5. [cit. 2020.04.19]. Dostupné na internete: https://www.rozpocetvarada.sk/vo_download/ko_2019_04_dppo_sadzba.pdf

⁵⁴ BABČÁK, V. *Daňové právo Slovenskej republiky*. Bratislava : EPOS, 2010. s. 154, 281.

obdobia vlády v rokoch 2016 – 2020 novelizovaný spolu až 11-krát, čo predstavuje takmer 3 novely na jeden rok. Právne najstabilnejším rokom bol rok 2017, kedy Daňový poriadok platil bez akejkoľvek novely s účinnosťou počas tohto roka.

Pokiaľ ide o vládou prezentované novelizovanie Daňového poriadku v časti týkajúcej sa daňového tajomstva,⁵⁵ predmetné bolo realizované zákonom č. 267/2017 Z. z. *ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej v texte len ako „Zákon č. 267/2017 Z. z.“)*. Ako potrebu novelizácie vláda v Programových vyhláseniach uviedla zabezpečenie medzinárodných a európskych štandardov administratívnej spolupráce v daňovej oblasti a tým odstrániť prekážku v boji proti daňovým únikom a podvodom.⁵⁶ Ambíciou legislatívnej zmeny tak bolo zvyšovanie daňovej transparentnosti. Z pohľadu právnej textácie inštitútu daňového tajomstva, Programové vyhlásenia doplnili, že novelou Daňového poriadku sa nahradia jednotlivé výnimky z daňového tajomstva všeobecnou formuláciou, tak, aby sa v prípade nových požiadaviek zo strany ostatných štátnych orgánov na poskytnutie daňového tajomstva, nemusela právna úprava zakaždým doplniť o nové výnimky.⁵⁷

Zmena právnej úpravy v časti daňového tajomstva nadobudla účinnosť od 01.01.2018. Komparáciou predchádzajúcej a súčasnej právnej úpravy daňového tajomstva možno síce konštatovať jej presnejšie vymedzenie, čo do definovania daňového tajomstva, spôsobu jeho porušenia či uloženia informácie o oznámení alebo sprístupnení daňového tajomstva do spisu daňového subjektu. Daňový poriadok od 1. januára 2018 v jednom ustanovení obsahuje tak pozitívnu definíciu daňového tajomstva, a síce: „*Daňovým tajomstvom je informácia o daňovom subjekte, ktorá sa získa pri správe daní.*“, ako aj negatívnu definíciu: „*Za daňové tajomstvo sa nepovažuje informácia, ktorá bola alebo je verejne prístupná, a informácia o tom, či prebieha alebo prebiehala daňová kontrola alebo daňové exekučné konanie.*“ Vychádzajúc z citovanej právnej úpravy možno konštatovať, že ako daňové tajomstvo môže byť označená len informácia, ktorá sa týka určitého daňového subjektu a ktorá sa získa pri správe daní.

⁵⁵ K daňovému tajomstvu pozri aj: KUBINCOVÁ, S. Preskúvanie rozhodnutí vydaných v daňových veciach súdmi s akcentom na dodržiavanie daňového tajomstva. In *Správni soudnictví - 15 let existence soudního řádu správního vs. prvotní zrušenosti s aplikací nového správního soudního poriadku, sborník z konference a společného zasedání kateder správního práva ČR a SR konaného ve dnech 22. až 23. března 2018 nan Právnické fakultě UP v Olomouci*. 1. vyd. [CD-ROM]. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, 2018. s. 119-132.

⁵⁶ K tomu pozri napríklad aj: MAĎAR, M. Trestné činy proti majetku, trestné činy hospodárske : XV. kapitola. In: *Repetitóriium z trestného práva hmotného : učebné texty Právnickej fakulty UK*. 2. aktual. a rozšir. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2010. s. 108-122.

⁵⁷ K tomu pozri: str. 22 Programového vyhlásenia vlády 2016 – 2020, alt. str. 23 Programového vyhlásenia vlády 2018 – 2020.

Súčasne ale nemôže ísť o informáciu, ktorá by bola verejne prístupná, alebo o informáciu o tom, či prebieha alebo prebiehala daňová kontrola alebo daňové exekučné konanie.⁵⁸ Uvedenou novelou Daňového poriadku došlo k derogácii pôvodného ustanovenia § 11 ods. 5 Daňového poriadku v znení do 31.12.2017 „*Za daňové tajomstvo sa nepovažuje informácia uvedená vo verejnom zozname alebo verejnom registri.*“

Na strane druhej bol z právnej úpravy daňového tajomstva vyňatý exemplifikatívny výpočet subjektov, ktorým oznámenie obsahu daňového tajomstva nespôsobuje jeho porušenie. V súčasnosti platná právna úprava pri vymedzení subjektov používa odkaz na iné právne predpisy, avšak odkaz je len demonštratívny, čo implikuje rovnaký charakter aj subjektov, ktorým je takto dovolené oznámiť daňové tajomstvo. Uvedené môže mať za následok zníženie právnej istoty v konaní *lege artis* a oznámení obsahu daňového tajomstva. Teraz platná právna úprava nepočíta ani s oznámením daňového tajomstva zo strany bývalého zamestnanca správcu dane,⁵⁹ ako tomu bolo podľa § 11 ods. 9 Daňového poriadku účinného do 31.12.2017.

Súčasne bol zavedený aj index daňovej spoľahlivosti. Z dôvodovej správy k Zákonu č. 267/2017 Z. z. vyplýva, že finančná správa má „*vytvoriť objektívne, nezávislé a legálne aplikovateľné hodnotenie daňových subjektov - podnikateľov, ktoré bude mať predovšetkým motivačný a preventívny charakter a ktoré zároveň umožní poskytnúť osobitné daňové režimy pre spoľahlivé daňové subjekty. Index daňovej spoľahlivosti tak môže prispieť priamo alebo nepriamo k zlepšeniu výberu daní a k zlepšovaniu podnikateľského prostredia. Subjekty s najvyššou spoľahlivosťou by mohli požívať v porovnaní s menej spoľahlivými subjektmi určité výhody v rámci zákonných možností, čo bude subjekty motivovať správať sa zodpovedne smerom k finančnej správe, keďže riadne plnenie povinností bude mať pozitívny vplyv na určenie indexu daňovej spoľahlivosti. ...*“.⁶⁰

Index daňovej spoľahlivosti sa týka všetkých daňových subjektov registrovaných pre daň z príjmov, ktoré majú príjmy z podnikania a inej samostatne zárobkovej činnosti. Pre hodnotenie daňových subjektov v rámci uplatňovania indexu daňovej spoľahlivosti je rozhodujúce plnenie povinností voči finančnej správe. Analytický systém finančnej správy vyhodnocuje kritériá v nasledovných oblastiach: 1) Dodržiavanie daňových predpisov a plnenie zákonných povinností, 2) Dodržiavanie colných predpisov a plnenie zákonných povinností, 3)

⁵⁸ KUBINCOVÁ, S. *Daňový poriadok - komentár*. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2015. s. 90-92.

⁵⁹ V kontexte terminológie používanej zákonom č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení bývalého príslušníka finančnej správy (ďalej v texte len ako „Zákon č. 35/2019 Z. z.“).

⁶⁰ K tomu pozri znenie Dôvodovej správy k zákonu č. 267/2017 Z. z. – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/267-2017-z-z.html> [cit. 2021-02.15].

Dodržiavanie zákona o používaní elektronickej registračnej pokladnice, 4) Predkladanie daňových priznaní k dani z príjmov a k dani z pridanej hodnoty, hlásení, kontrolných výkazov, 5) Predkladanie daňových priznaní k spotrebným daniam, 6) Platenie daní včas a v plnej výške, 7) Platenie colného dlhu včas a v plnej výške a 8) Výsledky daňovej kontroly.⁶¹

2.3. Miestne dane

V kontexte problematiky daní a v spojení s cieľmi deklarovanými v Programových vyhláseniach vlády nie je možné opomenúť ani právnu úpravu miestnych daní, precizovanú zákonom č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v platnom znení (ďalej v texte aj len ako „*Zákon o miestnych daniach*“).⁶² Vláda proklamovala, že v spolupráci so Združením miest a obcí Slovenska⁶³ vytvorí technické predpoklady pre zmenu systému zdaňovania nehnuteľností, a síce zmenou určovania základu dane podľa **hodnotového princípu** s cieľom zvýšiť daňovú spravodlivosť a efektívnosť v oblasti miestnych daní.⁶⁴

Počas funkčného obdobia vlády bol Zákon o miestnych daniach novelizovaný celkovo 7-krát. S prihliadnutím na počet noviel a funkčné obdobie vlády autor konštatuje, že právna úprava opätovne trpí častými zmenami, kedy v rámci jedného roka bola v priemere vykonaná viac ako 1 novela. Právne najstabilnejším je obdobie od 01.07.2016 do 31.12.2017, počas ktorého bola vykonaná len jedna novela, a to zákonom č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Pokiaľ ide o prezentované vládne ciele, je nutné konštatovať, že tieto **neboli naplnené**. Spôsob určenia základu dane v prípade žiadnej dane z nehnuteľností⁶⁵ nebol zmenený, vice

⁶¹ K tomu pozri aj: Finančná správa Slovenskej republiky - Index daňovej spoľahlivosti. Dostupné na internete: <https://www.financnasprava.sk/sk/podnikatelia/dane/index-danovej-spolahlivosti> - [cit. 2021- 02- 19].

⁶² K aplikačným problémom vyrubovania miestnych daní pozri: KUBINCOVÁ, T. Aplikačné problémy vyrubovania miestnych daní. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie - Výzvy vo verejnej správe, Bratislava, 12.03.2019, 1. vyd.* Bratislava : Central European Education Institute, 2019. s. 86, 90-92. K miestnym daniam pozri aj: KUBINCOVÁ, T. - LIPTÁKOVÁ, K. Informatizácia verejnej správy v kontexte ukladania a správy miestnych daní a miestnych poplatkov. In *Aktuálne otázky územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky, elektronický zborník vedeckých štúdií*. 1. vyd. [online]. 1. vyd. s. 296 -317. [20.12.2020]. Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/katedry/katedra-spravneho-prava/zborniky-katedry/2020/aktualne-otazky-uzemnej-samospravy-v-pomienkach-sr-e-kniha.html>

⁶³ K územnej samospráve pozri napríklad aj: ONDROVÁ, J. *Vybrané aspekty územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky*. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. 132 s., ONDROVÁ, J. Princíp územnej samosprávy ako jeden z princípov moderného konštitucionalizmu. In: *Štát a právo*. Bratislava : Občianske združenie Štát a právo, 2014. roč. 1, č. 2, s. 198-212.

⁶⁴ K tomu pozri str. 21 Programového vyhlásenia vlády 2016 – 2020; str. 21-22 Programového vyhlásenia vlády 2018 – 2020.

⁶⁵ Zákon o miestnych daniach rozlišuje tri druhy dane z nehnuteľnosti (§ 4 zákona), a to: 1) Daň z pozemkov (§ 5 a nasl.); 2) Daň zo stavieb (§ 9 a nasl.) a 3) Daň z bytov (§ 13 a nasl.).

versa ostal nemenný a základ dane je určovaný podľa rozlohy v m². In concreto, v prípade dane z pozemkov sa v zmysle § 7 Zákona o miestnych daniach⁶⁶ základ dane určí podľa hodnoty pozemku za 1 m². Pokiaľ ide o daň zo stavieb, základom dane podľa § 11 Zákona o miestnych daniach je výmera zastavanej plochy v m². A v prípade dane z bytov a z nebytových priestorov v bytovom dome je základom dane podľa § 15 Zákona o miestnych daniach výmera podlahovej plochy bytu alebo nebytového priestoru v m².⁶⁷

2.4. Dohľad nad finančným trhom

Vláda Slovenskej republiky v Programových vyhláseniach proklamovala uskutočniť legislatívne zmeny, a to aj v oblasti ochrany investorov a spotrebiteľov využívajúcich finančné služby. Vláda ďalej zdôrazňovala, že bude presadzovať primeranú reguláciu jednotlivých účastníkov finančného trhu a zvýši ochranu finančného spotrebiteľa pri distribúcii finančných služieb, a to práve za účelom skvalitnenia systému osobitného finančného vzdelávania pre sprostredkovateľov finančných služieb a finančných poradcov, zvýšenia transparentnosti a prehľadnosti nákladov finančných sprostredkovateľov spojených s distribúciou finančných služieb vrátane provízií finančných sprostredkovateľov a v neposlednom rade aj obmedzenia prenosu finančnej záťaže na finančných spotrebiteľov, vyplývajúceho zo zvyšovania distribučných nákladov. Vláda akcentovala aj snahu analyzovať vtedy existujúci stav a následne zvážiť prípravu legislatívy na zavedenie systému ochrany klientov poisťovní v záujme dosiahnutia porovnateľnej ochrany klientov na celom finančnom trhu s prihliadnutím na špecifiká jednotlivých sektorov finančného trhu. V súvislosti s tým vláda zvažovala aj zavedenie osobitného odvodu pre poisťovne s cieľom financovať ochranu klientov poisťovní z príspevkov sektora. Pokiaľ ide o niekoľkokrát zmieňovanú ochranu finančného spotrebiteľa, vláda Slovenskej republiky v programových vyhláseniach zdôraznila aj účinnejším výkonu dohľadu. V súvislosti s požiadavkou na zvyšovanie úrovne finančnej gramotnosti sa vláda zasadzovala presadzovať model celoplošného finančného vzdelávania, najmä prostredníctvom systému školských zariadení. Zámerom je presadenie otvorenej diskusie na úrovni spolupráce

⁶⁶ K miestnym daniam pozri aj: KUBINCOVÁ, T. Vybrané teoretické a aplikačné otázky právnej úpravy dane z nehnuteľnosti. In: *Reflexie teórie a praxe na otázky miestnych daní : zborník vedeckých prác*. 1. vyd. Ostrowiec Świętokrzyski : College of business and entrepreneurship in Ostrowiec, 2019. s. 57-67.

⁶⁷ K zavedeniu (nie uloženiu) ako právno-teoretického problému miestnych daní a miestneho poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady pozri aj: KUBINCOVÁ, T. Terminologické a výkladové otázky právnej úpravy ukladania, správy, vyrubovania a vyberania miestnych daní a miestnych poplatkov. In *Finančné právo, daňové právo a správne právo v európskom priestore : recenzovaný zborník vedeckých štúdií*. II. ročník. 1. vyd. [online]. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. s. 111-114.

s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky, ktorého cieľom je nájsť nové inovatívne postupy pri tvorbe materiálov a podkladov pre vzdelávanie v školských zariadeniach. Následnou spoluprácou sa vytvárajú predpoklady pre efektívnejšie finančné vzdelávanie učiteľov ako sprostredkovateľov vedomostí pre svojich študentov prostredníctvom Národného štandardu finančnej gramotnosti.⁶⁸

S prihliadnutím na časové hľadisko Programových vyhlásení vlády a právnej úpravy ochrany finančného spotrebiteľa je nutné rezultovať, že ide o kontinuálne vyjadrenie snáh o ochranu spotrebiteľa ďalšou precizáciou právnych noriem. Ochranu spotrebiteľa v zmysle zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení (ďalej v texte len ako „Zákon o dohľade“) je potrebné odlišiť od ochrany spotrebiteľa v zmysle súkromného práva, a tomu zodpovedajúcej právnej úpravy.⁶⁹

Pred samotným priblížením pojmu finančný spotrebiteľ a v súvislosti s legislatívnym procesom a ochranou spotrebiteľa sa žiada doplniť, že „prospotrebiteľská“ právna úprava vyvoláva u každého z účastníkov spotrebiteľského právneho vzťahu (spotrebiteľa a dodávateľa), ale aj u laickej verejnosti s aspoň minimálnym právnym povedomím, rozdielne názory. Napríklad podľa § 53 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení (ďalej v texte aj len ako „Občiansky zákonník“ alebo aj len ako „OZ“) spotrebiteľské zmluvy nesmú obsahovať ustanovenia, ktoré spôsobujú značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán v neprospech spotrebiteľa. V zmysle dikcie § 52 ods. 2 OZ sa ustanovenia o spotrebiteľských zmluvách použijú vždy, ak takáto aplikácia právnej normy bude v prospech spotrebiteľa.

Ochranu spotrebiteľa zákonodarca ďalej umocňuje aj určením prednosti použitia právneho predpisu na právny vzťah, v ktorom ako subjekt vystupuje spotrebiteľ, a to jasnou

⁶⁸ K tomu pozri str. 23 -24 Programového vyhlásenia vlády 2016 – 2020. - Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/3345_6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf [cit. 2021-02-17], alt. str. 23 Programového vyhlásenia vlády 2018 – 2020. - Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk//data/files/7179.pdf> [cit. 2021-02-17].

⁶⁹ V podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky možno uviesť celý rad právnych predpisov, ktoré sa primárne alebo sekundárne venujú právnej ochrane spotrebiteľa. Ide napríklad o: zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v platnom znení; zákon č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení; zákon č. 391/2015 Z. z. o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení; zákon č. 161/2011 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení; zákon č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení; zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení a iné. V rovine súkromného práva však nemôžeme opomenúť dva esenciálne právne predpisy, a sice Občiansky zákonník, ako právny predpis hmotného súkromného práva a zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v platnom znení (ďalej v texte aj len ako „CSP“), precizujúci súdne konanie v rámci civilného práva procesného.

kvalifikáciou v poslednej vete označeného paragrafového znenia, a síce určením prednosti ustanovení Občianskeho zákonníka, a to aj v prípade, ak by sa mali inak použiť právne normy obchodného práva. Kým jedna zo strán považuje prospotrebitel'ské opatrenia za prijateľné, druhá za prehnané a narušujúce princíp rovnosti súkromnoprávneho vzťahu. Právna teória odvodzuje prítomnosť zásady rovnosti v súkromnom práve od princípu všeobecnej rovnosti, pre ktorý je imanentný vysoký stupeň všeobecnosti.⁷⁰

Pokiaľ ide o pojem „*finančný spotrebiteľ*“ , v intenciách Zákona o dohľade sa ním rozumie osoba spotrebiteľa na finančnom trhu, s ktorým pri ponúkaní finančnej služby alebo pri uzatváraní alebo plnení spotrebiteľskej zmluvy o poskytnutí finančnej služby koná dohliadaný subjekt alebo osoba konajúca v mene alebo na účet dohliadaného subjektu. Zákon o dohľade pri výklade pojmu finančný spotrebiteľ odkazuje pri definícii pojmu „spotrebiteľ“ na osobitné právne predpisy, a to: 1) § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka a 2) § 2 písm. a) zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v platnom znení.

⁷⁰ BOGUSZAK, J. - ČAPEK, J. - GERLOCH, A. *Teorie práva. 2. přepracované vydanie*. Praha : ASPI, 2004. s. 270. Bol a je to stále princíp rovnosti, ktorý tvorí častý argumentačný prvok zdôvodnenia legislatívnych zmien. Podstata spočíva v skutočnosti, že na tzv. spotrebiteľské právne vzťahy, nie je nahliadané ako na právne vzťahy dvoch resp. viacerých subjektov, ktorých postavenie je rovnaké. Vice versa, prezumuje sa (a často aj dôvodne), že je to práve dodávateľ, ktorý má výrazne dominantnejšie postavenie, kedy práve od jeho rozhodnutia závisí, či spotrebiteľovi bude ponúknutá služba alebo predaný tovar zo strany tohto dodávateľa, a tak si môže svojvoľne diktovať rôzne (zmluvné) podmienky, na ktoré spotrebiteľ musí pristúpiť, ak chce danú službu alebo tovar získať. Druhým všeobecne známym náhľadom je skutočnosť, že dodávateľ disponuje väčšími finančnými prostriedkami, čo zakladá dôvodný predpoklad na zabezpečenie lepších právnych služieb, či už na vypracovanie spotrebiteľských zmlúv, všeobecných obchodných podmienok, alebo aj poskytovanie úkonov právnej služby v rámci sporového konania, ako si z vlastných finančných prostriedkov môže dovoliť spotrebiteľ. V konklúzií uvedeného sa pertraktuje pomerne ustálený právny názor, a síce osobitné právne predpisy na úseku ochrany spotrebiteľa nemajú za cieľ zvýhodniť spotrebiteľa oproti dodávateľovi. Vice versa, primárne sledujú vyrovnanie právneho postavenia spotrebiteľa oproti dodávateľovi, a to prostredníctvom zvýšenej právnej ochrany spotrebiteľa, najmä vymedzením neprijateľných zmluvných podmienok, nekalých obchodných praktík, sankcii za porušenie povinností dodávateľa, či osobitným prístupom k spotrebiteľovi v rámci súdneho konania. V kontexte uvedeného autor akcentuje právny názor Krajského súdu v Trnave vyjadrený v Rozsudku sp. zn. 10Co/880/2015 zo dňa 28.02.2017, a síce „ ... *Východiskom spotrebiteľskej ochrany je faktické nerovné postavenie vo vzťahu k profesionálnemu dodávateľovi a to s ohľadom na okolnosti, za ktorých dochádza ku kontraktácii, vzhľadom na väčšiu profesionálnu skúsenosť predávajúceho, lepšiu znalosť práva a dostupnosť právnych služieb, ako i možnosť stanovovať zmluvné podmienky jednostranne cestou formulárových zmlúv. ... Spoločným znakom právnej úpravy spotrebiteľských zmlúv je snaha cestou práva vyrovnáť túto faktickú nerovnosť a to formou obmedzenia autonómie vôle. Tá predstavuje elementárnu podmienku fungovania materiálneho právneho štátu, nie je však úplne absolútna a v rámci spotrebiteľských vzťahov je limitovaná princípom ochrany slabšej strany, teda spotrebiteľa, ktorý koná s dôverou v druhou stranou jej prezentovaný skutkový stav ...* “. V kontexte princípu rovnosti a súdnym konaním Ústavný súd Slovenskej republiky v Náleze sp. zn. PL. ÚS 43/1995 zo dňa 10.09.1996 judikoval: „ ... *zásada rovnosti strán v civilnom procese sa prejavuje vytváraním rovnakých procesných podmienok a rovnakého procesného postavenia subjektov, o právach a povinnostiach ktorých rozhoduje občianskoprávny súd. Rovnosť strán v civilnom sporovom konaní nemôže byť ovplyvnilá tým, ktorá strana sporu je žalobca, ktorá je žalovaný alebo v inej procesnej pozícii (nesporové konanie). Rovnosť strán je totiž podmienená rovnosťou procesných prostriedkov uplatňovaných pri podaní žaloby i pri obrane proti nej, a to platí aj na celý priebeh konania. ...* “.

Právna úprava ochrany finančného spotrebiteľa v Zákone o dohľade bola prvýkrát legislatívne vyjadrená až s účinnosťou od 1. januára 2015, a to v dôsledku prijatia novely označeného zákona, ku ktorej došlo zákonom č. 373/2014 Z. z., *ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony* (ďalej v texte len ako „Zákon č. 373/2014 Z. z.“).

Zákomom č. 373/2014 Z. z. sa vytvorila úplne nová právna úprava, ktorá priznala Národnej banke Slovenska nové kompetencie, a to práve na úseku ochrany finančného spotrebiteľa. Novelizovaný zákon už nepoužíva len pojem klient, ale aj termín finančný spotrebiteľ. Uvedené vyplýva napríklad z dikcie § 1 ods. 1 Zákona o dohľade.⁷¹ Zákon o dohľade bol v časti ochrany finančného spotrebiteľa celkom novelizovaný až štyrikrát, čo predstavuje takmer 1 novelu v rámci jedného kalendárneho roka. Novelizácie preto možno opätovne označiť za právny problém najmä v súvislosti s právnou istotou a právnym povedomím. Počas funkčného obdobia vlády v rokoch 2016 – 2020 bol Zákon o dohľade ako celok novelizovaný až sedemkrát.

Vládou Slovenskej republiky prezentované zvýšenie ochrany finančného spotrebiteľa sa realizovalo novelou Zákona o dohľade v časti § 35e ods. 1 písm. a) a § 35h ods. 1, a síce zákonom č. 237/2017 Z. z., *ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony* (ďalej v texte len ako zákon č. 237/2017 Z. z.). Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 237/2017 Z. z. bolo dôvodom prijatia novely 1) snaha zabezpečiť **účinnejší výkon dohľadu** v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov a 2) **harmonizácia textácie** použitej v iných právnych predpisoch v oblasti ochrany spotrebiteľa.⁷²

Od prijatia právnej úpravy ochrany finančného spotrebiteľa bola najvýraznejšie novelizovaná dikcia § 35h ods. 1 Zákona o dohľade. Pertraktované ustanovenie bolo najskôr

⁷¹ Podľa § 1 ods. 1 Zákona o dohľade účinného od 01.08.2014 do 31.12.2014 „*Cieľom dohľadu nad finančným trhom je prispievať k stabilite finančného trhu ako celku, ako aj k bezpečnému a zdravému fungovaniu finančného trhu v záujme udržiavania dôveryhodnosti finančného trhu, ochrany klientov a rešpektovania pravidiel hospodárskej súťaže.*“ Avšak Zákon o dohľade s účinnosťou od 01.01.2015 precizuje „... *Cieľom dohľadu nad finančným trhom je prispievať k stabilite finančného trhu ako celku, ako aj k bezpečnému a zdravému fungovaniu finančného trhu v záujme udržiavania dôveryhodnosti finančného trhu, ochrany finančných spotrebiteľov a iných klientov na finančnom trhu a rešpektovania pravidiel hospodárskej súťaže.*“

⁷² Ide napríklad o § 23 ods. 6 zákona o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov; § 24 ods. 3 zákona č. 90/2016 Z. z. o úveroch na bývanie a § 50 ods. 10 zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách - právne predpisy platné a účinné v čase prijatia Zákona č. 237/2017 Z. z. - K tomu pozri znenie Dôvodovej správy k zákonu č. 237/2017 Z. z. – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/237-2017-z-z.html> [cit. 2021-02-18].

novelizované v časti súbežného ukladania sankcií podľa § 35b, 35c a 35f, ktoré do novely uskutočnenej zákonom č. 90/2016 Z. z. o úveroch na bývanie a o zmene a doplnení niektorých zákonov nebolo možné ukladať. Inak povedané, novela Zákona o dohľade s účinnosťou od 21.03.2016 umožnila, aby boli popri sebe súbežne jednej sankcionovanej osobe ukladané pokuty podľa § 35b, § 35c a § 35f. Zákona o dohľade. V kontexte uvedeného je však nutné akcentovať, že ustanovenia § 35b a § 35c vylučujú, aby bolo súbežne vedené blokové a rozkazné konanie, čo vyplýva z textácie § 35c ods. 1 Zákona o dohľade.⁷³ Za výraznejšiu legislatívnu zmenu v ustanovení § 35h Zákona o dohľade je potrebné vnímať úpravu s účinnosťou od 01.11.2017 uskutočnenú Zákomom č. 237/2017 Z. z., a síce v časti premlčacej doby ukladania sankcií. Kým do 31.10.2017 bolo možné sankcie podľa Zákona o dohľade za nedostatky v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov ukladať do dvoch rokov od zistenia nedostatku, najneskôr však do štyroch rokov od jeho vzniku, s účinnosťou od 01.11.2017 došlo k **predĺženiu premlčacej doby**. Sankcie je možné uložiť až do troch rokov od zistenia nedostatku, najneskôr však do desiatich rokov od jeho vzniku.

Za pomerne významnú novelu možno označiť zmeny Zákona o dohľade s účinnosťou od 15.12.2017, ku ktorým došlo v dôsledku prijatia zákona č. 279/2017 Z. z. *ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*. Prezentovaná novelizačná zmena mala za následok doplnenie ustanovenia § 35c Zákona o dohľadu, týkajúceho sa rozkazného konania. Vychádzajúc z dôvodovej správy je prípustné rezultovať, že zákonodarca novelou sledoval odstránenie pochybnosti pri zisťovaní porušení povinností dohliadaných subjektov v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa a následnom právne relevantnom vyvodzovaní zodpovednosti. Potreba odstránenia pochybností bola vyvolaná aplikačnou praxou a nastolenou otázkou či je možné ako jednotlivý prípad porušenia povinností hodnotiť aj skutkový stav, kedy rovnaký dohliadaný subjekt postupuje contra legem proti rôznym spotrebiteľom alebo v iných rôznych prípadoch. Podľa § 35c Zákona o dohľade „... *Na posúdenie porušenia povinnosti ako jednotlivého prípadu **nie je prekážkou**, ak Národná banka Slovenska pri výkone dohľadu spoľahlivo zistí opakované rovnaké porušenie alebo viaceré obdobné porušenia povinnosti v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa, ktorých sa dopustil*

⁷³ Podľa § 35c ods. 1 Zákona o dohľade „... *Ak bolo pri výkone dohľadu spoľahlivo zistené, že dohliadaný subjekt v jednotlivom prípade porušil povinnosť v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov podľa tohto zákona alebo osobitného predpisu) a ak vec nebola vybavená v blokovom konaní, Národná banka Slovenska je príslušná bez ďalšieho konania vydať rozkaz o uložení sankcie dohliadanému subjektu za zistený nedostatok. ... “.*

ten istý dohliadaný subjekt voči rôznym finančným spotrebiteľom alebo v iných rôznych prípadoch.“

Ako nedostatok prijatej legislatívnej úpravy však možno hodnotiť absenciu stanovenia podmienok alebo bližších **kritérií**, ktoré by s vyššou mierou právnej perfekcie upravili posúdenie **opakovaného porušenia ako jedného prípadu** (§ 35 ods. 1, tretia veta Zákona o dohľade), najmä vo vizibilite obsahu citovanej dikcie § 35c ods. 2 druhej vety Zákona o dohľade.⁷⁴

Súčasne došlo k rozšíreniu možnosti ukladať sankcie v rámci rozkazného konania, a to či už samostatne alebo súbežne. V prípade ak išlo o trvajúci nedostatok, Zákon o dohľade umožnil uloženie sankcií dohliadanému subjektu v rámci rozkazného konania aj opakovane. Novelizované ustanovenie § 35c ods. 2 Zákona o dohľade zároveň umožnilo aj za opakované rovnaké porušenie alebo viaceré obdobné porušenia povinnosti v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa, ktorých sa dopustil ten istý dohliadaný subjekt voči rôznym finančným spotrebiteľom alebo v iných rôznych prípadoch, uložiť sankcie v rámci rozkazného konania aj opakovane. Dôvodová správa precizuje, že v prípade, ak nie sú dané dôvody pre posúdenie porušenia ako systémového nedostatku, Národná banka Slovenska je oprávnená za jednotlivé porušenia vydať viac rozkazov o uložení sankcie, kedy každý takýto rozkaz sa považuje za samostatné rozhodnutie, v rámci ktorého je Národná banka Slovenska oprávnená uložiť sankcie uvedené v ustanovení § 35c Zákona o dohľade. V prípade, ak sa neskôr preukáže, že nedostatok nie je jednotlivým porušením, ale jedná sa o **systémové pochybenie**, postupuje sa podľa § 35h ods. 6⁷⁵ Zákona o dohľade.⁷⁶ V kontexte prezentovanej novely je dôležité spomenúť aj tzv. **princíp neviazanosti**,⁷⁷ ktorý bol inkorporovaný do ustanovenia § 35c ods. 4 Zákona

⁷⁴ „Sankcie podľa prvej vety možno ukladať samostatne alebo súbežne a za **trvajúci nedostatok** aj opakovane; sankcie podľa prvej vety možno ukladať **opakovane** aj za **opakované rovnaké porušenie alebo viaceré obdobné porušenia povinnosti** v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa, ktorých sa dopustil ten istý dohliadaný subjekt voči rôznym finančným spotrebiteľom alebo v iných rôznych prípadoch.“

⁷⁵ Dôvodová správa k zákonu č. 279/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/279-2017-z-z.html> [cit. 2021-02-18].

⁷⁶ Podľa § 35h ods. 6 Zákona o dohľade platí, že Národná banka Slovenska zohľadňuje pri rozhodovaní o uložení sankcie podľa § 35f Zákona o dohľade alebo podľa osobitných predpisov sankciu uloženú skorším právoplatným rozkazom o uložení sankcie podľa § 35c Zákona o dohľade za iný rovnaký nedostatok alebo obdobný nedostatok v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa, ktorého sa v rovnakom období v jednotlivom prípade dopustil ten istý dohliadaný subjekt.

⁷⁷ Pokiaľ ide o princíp neviazanosti je nutné rezultovať, že ide o princíp, ktorý sa primárne uplatňuje v **restnom práve procesnom**, a síce rovnako v súvislosti s inštitútom rozkazu, in concreto trestným rozkazom. Podľa § 355 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v platnom znení (ďalej v texte len ako „Trestný poriadok“) platí, že ak je proti trestnému rozkazu zo strany oprávnenej osoby a v lehote stanovenej Trestným poriadkom (8 dní od doručenia trestného rozkazu - § 355 ods. 1 Trestného poriadku) podaný odpor, samosudca nariadi vo veci hlavné pojednávanie. Pri pojednávaní veci na hlavnom pojednávaní nie je samosudca viazaný právnu kvalifikáciou ani druhom a výmerou trestu obsiahnutými v trestnom rozkaze. **Prenikanie prvkov trestného práva** je možné

o dohľade. In concreto, ak Národná banka Slovenska vydala v rámci rozkazného konania rozkaz a dohliadaný subjekt podal v zákonom stanovenej 15-dňovej lehote riadny opravný prostriedok, akým je odpor, a tento aj odôvodnil, rozkaz sa ex offio zrušuje. V konaní v prvom stupni pokračuje Národná banka Slovenska, avšak **nie je viazaná** rozsahom skutkových zistení, právnou kvalifikáciou ani druhom a výškou sankcie podľa zrušeného rozkazu o uložení sankcie ani ďalším obsahom zrušeného rozkazu o uložení sankcie. Uvedené znamená, že Národná banka Slovenska je oprávnená zistený skutkový stav ďalej zistiť, doplniť a ustáliť, a to či už rovnako alebo odlišne od pôvodných záverov. Takisto je oprávnená uložiť rovnakú, ale aj miernejšiu či prísnejšiu sankciu, sankcie iného druhu, alebo Zákonom o dohľade aprobované súbežné uloženie viacerých sankcií.

V prípade ak má byť ochrana finančného spotrebiteľa účinná musí byť dostatočne rýchla. Možno sa dôvodne domnievať, že to bola práve požiadavka **rýchlosti** konania, ktorá viedla zákonodarcu k doplneniu Zákona o dohľad textáciou § 35ja. Od nadobudnutia účinnosti právnej úpravy ochrany finančného spotrebiteľa v Zákone o dohľade totiž absentovalo zákonné **vymedzenie lehoty**, v rámci ktorej by Národná banka Slovenska bola povinná vybaviť podnet voči dohliadanému subjektu. S účinnosťou od 15.12.2017 bola Národnej banke Slovenska stanovená základná zákonná 60 dňová lehota, v rámci ktorej musela vybaviť podnet finančného spotrebiteľa voči dohliadanému subjektu. V prípade existencie závažných prekážok, ktoré bránili vybaveniu podania alebo z iného dôležitého dôvodu, ak tieto nastali bez zavinenia Národnej banky Slovenska, bolo možné predĺžiť základnú lehotu na vybavenie podnetu o ďalších 30 kalendárnych dní, avšak najviac o 90 kalendárnych dní. Ako legislatívny nedostatok možno opätovne označiť skorú novelu pertraktovaného ustanovenia § 35ja Zákona o dohľade, ku ktorej došlo už s účinnosťou od 01.11.2018, a to zákonom č. 214/2018 Z. z. ktorým sa mení

v Zákone o dohľade sledovať napríklad aj v ustanovení § 35h ods. 3 Zákona o dohľade, ktorý precizuje možnosť uloženia úhrnnej pokuty. Ak prihliadneme na zásady jej ukladania („... *Národná banka Slovenska za všetky postihované nedostatky uloží úhrnnú pokutu podľa ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na nedostatok s najvyššou hornou hranicou sadzby pokuty vrátane zvýšenia sadzby podľa § 35f ods. 2 alebo osobitných predpisov; ak za viaceré nedostatky sú rovnaké najvyššie horné hranice sadzieb pokút vrátane ich zvýšenia podľa § 35f ods. 2 alebo osobitných predpisov, úhrnná pokuta sa uloží podľa ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na jeden z nich. Ak za postihované nedostatky sú dolné hranice sadzieb pokuty rôzne, dolnou hranicou sadzby úhrnnej pokuty je najvyššia z týchto sadzieb vrátane jej zvýšenia podľa § 35f ods. 2 alebo osobitných predpisov.*“) možno rezultovať, že vykazujú znaky ukladania úhrnného trestu podľa § 41 ods. 1 a ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení (ďalej v texte len ako „Trestný“). Obdobne je tomu aj v prípade ukladania ďalšej pokuty podľa ods. 4 §35h Zákona o dohľade („*Ak Národná banka Slovenska rozhoduje o uložení ďalšej pokuty za nedostatok v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov, ktorého sa dohliadaný subjekt dopustil skôr, ako bolo vydané iné rozhodnutie, ktorým už Národná banka Slovenska uložila dohliadanému subjektu pokutu za iný nedostatok v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov, nesmie ďalšia ukladaná pokuta spolu s dovtedy uloženou pokutou prevyšovať najvyššie prípustnú sadzbu pokuty podľa tohto ustanovenia, ktoré sa vzťahuje na zbiehajúci sa nedostatok s najvyššou hornou hranicou sadzby pokuty vrátane jej zvýšenia podľa § 35f ods. 2 alebo osobitných predpisov; ...*“), ktorú možno prirovnáť k uloženiu ďalšieho trestu podľa dikcie § 43 Trestného zákona.

a dopĺňa zákon . 39/2015 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Označená novela Zákona o dohľade mala za následok **predĺženie** pôvodne stanovenej základnej lehoty na vybavenie podnetu zo 60 kalendárnych dní na 90 kalendárnych dní. Pokiaľ ide o možnosť predĺženia lehoty na vybavenie podnetu, predĺženie o 30 kalendárnych dní ostalo zachované, ako aj maximálne možné predĺženie o 90 kalendárnych dní. K predĺženiu lehoty dôvodová správa okrem iného uvádza „ ... táto lehota nezodpovedá potrebám riadneho vybavovania podaní, nakoľko nezohľadňuje a nezodpovedá procesu vybavovania podaní, ktorý zahŕňa okrem iného aj lehotu na vyjadrenie finančnej inštitúcie k podaniu a zároveň počíta aj s dodatočnou komunikáciou zo strany NBS v tých prípadoch, kedy NBS v rámci prešetrovania podania zistí porušenia, resp. nedostatky zo strany finančnej inštitúcie a opätovne kontaktuje finančnú inštitúciu s výzvou na odstránenie nedostatkov. NBS mala pred 15.decembrom 2017 interným aktom riadenia stanovenú lehotu na vybavenie podania 60 pracovných dní, avšak v predmetných prípadoch sa ukázala ako nepostačujúca na riadne vybavenie týchto podaní. Z uvedených dôvodov sa lehota 60 kalendárnych dní predlžuje na 90 kalendárnych dní.“⁷⁸

Predĺženie lehoty na vybavenie podnetu finančného spotrebiteľa je síce možné považovať za logické, najmä ak pri dodržaní iných zákonných lehôt vyplývajúcich dohliadaným subjektom z osobitných predpisov na vyjadrenie sa k podnetu, resp. iné procesné úkony nie je jednoducho lehota 60 dní podľa Zákona o dohľade dostatočná. Na druhej strane, ak má byť ochrana spotrebiteľa skutočne účinná a rýchla, nie je prípustné, aby dochádzalo k predĺženiu lehoty na vybavenie. A contrario, primeranejšie sa javí vykonanie právnej precizácie, ktoré skráti, resp. stanoví lehoty tzv. procesných úkonov (napr. vyjadrenie sa k podnetu) v osobitných predpisoch, ako aj právna úprava technickej spolupráce na úrovni dohliadaných subjektov a orgánu dohľadu, tak aby základné skutočnosti a dôkazy pre posúdenie podnetu finančného spotrebiteľa mala Národná banka Slovenska takmer okamžite po doručení podnetu k dispozícii.

V súvislosti s rozhodnutím Národnej banky Slovenska vo veci ochrany finančného spotrebiteľa, ktorým rezultovala porušenie povinností zo strany dohliadaného subjektu je súčasne spojené aj uloženie sankcie, či už v blokovom alebo rozkaznom konaní, resp. podľa ustanovenia  35f Zákona o dohľade. Uloženie určitého trestu je síce prirodzeným rozhodnutím nasledujúcim po porušení povinností zo strany subjektu, ktorý konal non lege artis, avšak pre

⁷⁸ K tomu pozri: Dôvodová správa k zákonu . 214/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon . 39/2015 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

uloženiu trestu musia byť kumulatívne splnené dve podmienky, a to trest na základe zákona a v medziach zákona.⁷⁹ V korelácii uvedeného možno osobitne akcentovať nevyhnutnosť dodržiavať zásadu **ne bis in idem**.⁸⁰

Vychádzajúc z textácie Zákona o dohľade, in concreto § 35f a § 40a, možno dôvodne akcentovať skutočnosť, že v prípade ak dohliadaný subjekt poruší svoje povinnosti, je za svoje contra legem konanie **potrestaný dvakrát**. Prvým druhom potrestania je uloženie sankcie podľa ustanovenia § 35f Zákona o dohľade, najčastejšie v podobe pokuty, ktorej základná výška je 100.000,- EUR⁸¹ a druhým trestom je povinnosť zaplatiť **osobitný príspevok** podľa § 40a Zákona o dohľade. V zmysle zákonnej precizácie označeného zákona sa povinnosť zaplatiť osobitný príspevok viaže na právoplatné rozhodnutie Národnej banky Slovenska za nedostatky v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov, ktorým sa rozhodlo, že dohliadaný subjekt porušil právo finančného spotrebiteľa, resp. porušil povinnosť v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov. Dohliadaný subjekt je povinný osobitný príspevok zaplatiť v roku nasledujúcom po roku nadobudnutia právoplatnosti predmetného rozhodnutia,⁸² a to vo výške 1 % z ročného príspevku určeného podľa § 40 Zákona o dohľade.

A contrario, napriek skutočnosti, že platenie osobitného príspevku nie je formálne zaradené medzi sankcie precizované v § 35f Zákona o dohľade a v zmysle **dôvodovej správy**⁸³ zákonodarca jeho zavedenie odôvodnil potrebou krytia nákladov Národnej banky Slovenska vznikajúcich jej v súvislosti s vykonávaním dohľadu, možno konštatovať, že osobitný príspevok vykazuje znaky ďalšej sankcie. Ako už bolo vyššie uvedené, vznik povinnosti platiť osobitný príspevok sa viaže na právoplatné rozhodnutie, čo implikuje výsledok, ak niet porušenia povinností, niet ani sankcii a ani osobitného odvodu. Vice versa porušenie povinností vedie k uloženiu sankcii a povinnosti platiť osobitný odvod.

⁷⁹ Ide o realizáciu trestnoprávnej zásady uplatňovanej aj v správnom (trestnom) konaní, sice Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege. K tomu pozri per analogiam aj dikciu článku 49 Ústavy SR, upravujúcu ústavný imperatív o prijatí zákona, precizujúceho, ktoré konanie je trestný činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

⁸⁰ Zákaz potrestania dvakrát za ten istý čin.

⁸¹ Dikcia § 35f ods. 2 Zákona o dohľade ďalej upravuje možnosť zvýšenia uloženej pokuty, a to až na sumu 200.000,- EUR v prípade dohliadaného subjektu, ktorý opakovane porušil práva finančného spotrebiteľa alebo opakovane porušil povinnosti v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov v období 12 mesiacov nasledujúcich po sebe.

⁸² Presná časové určenie je precizované v ustanovení § 40a ods. 1 Zákona o dohľade, a sice dohliadaný subjekt je povinný Národnej banke Slovenska uhradiť osobitný príspevok (§ 40a Zákona o dohľade) na príslušný kalendárny rok za každé právoplatné rozhodnutie Národnej banky Slovenska, ktoré nadobudlo právoplatnosť v kalendárnom roku bezprostredne predchádzajúcom kalendárnemu roku, na ktorý sa platí osobitný príspevok (§ 40 Zákona o dohľade).

⁸³ K tomu pozri znenie Dôvodovej správy k zákonu č. 373/2014 Z. z. k bodu 29 – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2014/373-2014-z-z.html> [cit. 2021-02-18].

Súčasne je nutné osobitne vnímať aj skutočnosť, že povinnosť zaplatiť osobitný odvod nastáva až nasledujúci kalendárny rok po roku, v ktorom predmetné rozhodnutie nadobudlo právoplatnosť. Sankčný postih tak dohliadaný subjekt zaťažuje nielen v roku právoplatnosti rozhodnutia o uložení sankcie podľa § 35f Zákona o dohľade, ale tento sa presúva aj do nasledujúceho kalendárneho roka. Prísnosť sankcie spočívajúcej vo vzniku povinnosti platiť osobitný príspevok je súčasne znásobená, a síce že osobitný príspevok je dohliadaný subjekt povinný platiť za každé právoplatné rozhodnutie, maximálne však za päť takýchto rozhodnutí, čo možno odvodiť z textácie § 40a ods. 2 Zákona o dohľade, a síce „... *Celkový najvyšší súhrn osobitných príspevkov dohliadaného subjektu za jeden kalendárny rok sa rovná najviac sume vo výške 5 % z ročného príspevku dohliadaného subjektu na príslušný kalendárny rok určeného podľa § 40 ...*“.

V kontexte uvedeného a v spojení s rozhodovacou činnosťou Európskeho súdu pre ľudské práva,⁸⁴ ktorý akceptoval postih subjektu aj v daňovom konaní aj v trestnom konaní. Je však žiaduce zdôrazniť skutočnosť, že uvedený súbeh potrestania Európsky súd pre ľudské práva síce pripustil, ale len za splnenia určitých podmienok, ktoré možno s istou mierou právnej abstrakcie sumarizovať ako 1) povinnosť skúmať objekt ochrany právnej normy, pretože niektorým objektom sa priznáva zvýšená právna ochrana a 2) povinnosť zohľadniť uloženie sankciu v skôr skončenom konaní, resp. v konaní, v ktorom sa ešte len o sankcii bude rozhodovať, aby nedochádzalo k nadmernému trestaniu, 3) existencia časovej a vecnej previazanosti medzi konaniami.

Ak na uvedené skutočnosti prihliadneme aj v prípade postihu pre dohliadaný subjekt, možno konštatovať **absenciu povinnosti prihliadania** na výšku uloženej sankcie pri vzniku povinnosti platiť osobitný príspevok, čo opakovane len umocňuje povahu osobitného príspevku, formálne označeného ako príspevok, avšak **s materiálnym substrátom sankcie**.

2.5. Štátny rozpočet

Pokiaľ ide o štátny rozpočet, vláda SR sa v Programových vyhláseniach zaviazala dosiahnuť do roku 2020 **vyrovnaný rozpočet** a posilniť dodržiavanie rozpočtovej disciplíny.⁸⁵ Vláda deklarovala, že verejné financie budú naďalej základným finančným rámcom trvalo udržateľného rozvoja celej spoločnosti. Simultánne akcentovala svoju vedomosť, že bez

⁸⁴ K tomu pozri napríklad: Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, VEC A a B proti Nórsku, (sťažnosti č. 24130/11 a 29758/11) zo dňa 15.11.2016.

⁸⁵ K tomu pozri stranu 2 Programových vyhlásení vlády.

vyváženosti vývoja a stability verejných financií nie je možné dosiahnuť makroekonomickú stabilitu, ktorá vytvára nevyhnutné predpoklady pre hospodársky rast a rozvoj. Stabilita verejných financií naďalej bude dôležitým determinantom získavania finančných prostriedkov pre štát na finančných trhoch.⁸⁶

Z Programových vyhlásení vlády okrem iného vyplýva aj, „... *K zabezpečeniu výkonu základných funkcií štátu je podľa vlády nevyhnutné v oblasti verejných financií zvýšiť účinnosť výberu daní, cieľ a odvodov a zároveň efektívnosť alokovania verejných výdavkov. Z uvedeného dôvodu patria medzi hlavné priority vlády v oblasti finančnej politiky **konsolidácia** verejných financií a posilnenie aktívnej úlohy štátneho rozpočtu v rozvoji hospodárstva. Medzi priority vlády preto patrí dosiahnutie vyrovnaného rozpočtu verejnej správy do roku 2020 a dodržiavanie rozpočtovej disciplíny, ... pokračovanie v uplatňovaní osobitných odvodov a daní v regulovaných odvetviach hospodárstva s možnosťou ich rozšírenia na ďalšie odvetvia, prehodnotenie daňovej a účtovnej legislatívy s cieľom podpory investícií. ...*“⁸⁷

Vláda súčasne akcentovala potrebu reformy rozpočtových pravidiel a s cieľom nájsť ústavnú väčšinu vláda deklarovala iniciovanie širokej odbornej a politickej diskusie o **reforme ústavného zákona o rozpočtovej zodpovednosti**, vyvolenej doterajšími skúsenosťami s jeho praktickým uplatňovaním. Sledovaným cieľom malo byť dosiahnutie neutrality tzv. dlhovej brzdy pri riadení verejného dlhu naviazaním sankčných pásiem ústavného zákona na čistý verejný dlh namiesto hrubého verejného dlhu a zohľadnenie strategických verejných investícií pri uplatňovaní sankcií pri súčasnom nastavení parametrov sankčných pásiem podporujúcich hospodársky rozvoj Slovenska.⁸⁸

Podľa správy zverejnenej Ministerstvom financií Slovenskej republiky vyplýva, že na základe vykonanej prognózy aj Medzinárodný menový fond predpokladal Slovenskej republike dosiahnutie nulového deficitu verejných financií v roku 2020. Rezultovanú prognózu odôvodnil Medzinárodný menový fond práve rýchlym ekonomickým rastom a súčasne zvýšením efektívnosti verejných financií. Vďaka vyrovnanému rozpočtu Medzinárodný menový fond predpokladá vytvorenie fiskálneho vankúša na zvládnutie neočakávaných makroekonomických šokov.⁸⁹

⁸⁶ K tomu pozri stranu 19 Programových vyhlásení vlády.

⁸⁷ K tomu pozri stranu 20 Programových vyhlásení vlády.

⁸⁸ K tomu pozri stranu 20 Programových vyhlásení vlády.

⁸⁹ K tomu pozri: Správa zverejnená Ministerstvom financií Slovenskej republiky, označená ako „*Vyrovnaný rozpočet Slovenska vidí MMF v roku 2020.*“ - [cit. 2021-02-19]. Dostupné na internete: <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/vyrovnany-rozpocet-slovenska-vidi-mmf-roku-2020.html>

S prihliadnutím na zákony o štátnych rozpočtoch možno konštatovať, že v podmienkach Slovenskej republiky nebol nikdy legislatívne vyjadrený prebytkový rozpočet, len v roku 1993 je uvedený vyrovnaný rozpočet.⁹⁰ Rozpočet Slovenskej republiky bol vždy schodkový, kedy legislatívne najnižší schodok je vykázaný na rozpočtový rok 1994, a to vo výške 1,65 mld. Slovenských korún.⁹¹ Najnižší schodkový rozpočet Slovenskej republiky po vstupe do Európskej únie predstavuje rozpočet na rok 2008, s legislatívne vyjadreným schodkom vo výške 31.981.300.000,- Sk.⁹² Výnimkou nebol ani rozpočet Slovenskej republiky pre **rozpočtový rok 2020**, ktorý bol **opäť schodkový**. Zákon č. 468/2019 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2020 uvádza schodok vo výške 2.768.182.428,- EUR. Záväzok vlády deklarovaný v Programových vyhláseniach, a síce dosiahnutie vyrovnaného rozpočtu v roku 2020, tak **nebol naplnený**.

2.6. Finančná správa

Pokiaľ ide o reformné snahy v oblasti finančnej správy, vláda Slovenskej republiky na strane 20 Programových vyhlásení proklamovala, že pripraví návrh zákona, ktorým ustanoví jednotné pravidlá štátnej služby vo finančnej správe pre všetkých jej odborných pracovníkov, a súčasne zakotví jednotnú úpravu kompetencií orgánov finančnej správy, oprávnení a povinností jej pracovníkov. Obsahom predmetného návrhu malo byť aj prispôsobenie právneho postavenia štátnych (civilných) zamestnancov finančnej správy právnemu postaveniu colníkov, pri súčasnom zachovaní existujúcich benefitov.

Za pomerne odvážny cieľ vlády, ale súvisiaci so snahou o zefektívnenie fungovania finančnej správy, možno označiť plánovaný **mechanizmus odmeňovania** pracovníkov finančnej správy, ktorý je založený aj na objektívnych ukazovateľov **výkonnosti** finančnej správy. Uvedené implikuje zjednodušený predpoklad, a síce ak má byť zvýšená výkonnosť finančnej správy, musia efektívnosť práce zvýšiť najmä jej samotní príslušníci.⁹³

⁹⁰ K tomu pozri zákona č. 14/1993 Z. z. o štátnom rozpočte Slovenskej republiky na rok 1993 a o zmene zákonov v oblasti sociálneho zabezpečenia a niektorých ďalších zákonov.

⁹¹ K tomu pozri zákon č. 325/1993 Z. z. o štátnom rozpočte Slovenskej republiky na rok 1994 a o zmenách niektorých ďalších zákonov.

⁹² K tomu pozri zákon č. 608/2007 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2008.

⁹³ K tomu pozri: str. 23 Programových vyhlásení vlády.

V kontexte platových podmienok a efektivity činnosti už dôvodová správa⁹⁴ k zákonu č. 35/2019 Z. z. uvádza, že prijatý zákon prináša vyššie platové ohodnotenie,⁹⁵ avšak súčasne od pracovníkov požaduje vyššie nároky, cieľom ktorých je zabezpečiť čo najvyšší stupeň odbornosti a profesionality pri plnení úloh finančnej správy a zároveň eliminovať korupčné správanie a iné nežiaduce prejavy pri výkone štátnej služby. Platové ohodnotenie je v každom smere prípustné vnímať ako pozitívne. A contrario, až čas a výsledky činnosti prípadov aplikačnej praxe ukážu, či zvýšenie platov prinieslo aj zvýšenie efektivity resp. náležitého rozhodovania zo strany príslušníkov finančnej správy.

V kontexte reformy finančnej správy vláda Slovenskej republiky uviedla, že podporí vznik Úradu pre vybrané hospodárske subjekty transformáciou úradu pre vybrané daňové subjekty. Úlohou „*novovytvoreného*“ úradu bude zabezpečovať osobitný servis pre vybrané subjekty pôsobiace na Slovensku. Od vytvorenia nového orgánu si vláda sľubovala zvýšenie efektívnosti komunikácie s finančnou správou v rámci daňovej a colnej agendy, metodickú podporu pri riešení sporných otázok a vytváranie správnej praxe pre dosiahnutie právnej istoty. Pozitívny vplyv očakáva vláda aj pre samotnú finančnú správu, a síce v podobe možnosti monitoringu dodržiavania dohodnutých podmienok a zákonných povinností subjektov s využitím štandardných audítorských postupov.⁹⁶

Spôsob pertraktovanej transformácie Daňového úradu pre vybrané daňové subjekty na Úrad pre vybrané hospodárske subjekty približuje dôvodová správa k Zákonu č. 35/2019 Z. z., a síce tak, že Úrad pre vybrané hospodárske subjekty zostáva inštitucionálne zaradený v sústave štátnych orgánov v oblasti daní, poplatkov a colníctva ako daňový úrad. Návrhom však dochádza k **rozšíreniu osobnej pôsobnosti** tohto úradu, kedy po novom začne plniť úlohy daňového úradu aj vo vzťahu k obchodníkom s cennými papiermi, dôchodkovým správcovským spoločnostiam, doplnkovým dôchodkovým spoločnostiam, platobným inštitúciám a v neposlednom rade aj voči subjektom so statusom schváleného hospodárskeho subjektu. Zároveň sa z Colného úradu Žilina na Úrad pre vybrané hospodárske subjekty presúva kompetencia rozhodovať o žiadosti o udelenie statusu schváleného hospodárskeho subjektu. Pri

⁹⁴ K tomu pozri znenie Dôvodovej správy k zákonu č. 35/2019 Z. z. – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2019/35-2019-z-z.html> [cit. 2021-02-10].

⁹⁵ Najmä prostredníctvom zvýšenia funkčných platov v porovnaní s platmi podľa zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe v znení neskorších predpisov a zákona č. 200/1998 Z. z. o štátnej službe colníkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. - K tomu pozri znenie Dôvodovej správy k zákonu č. 35/2019 Z. z. – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2019/35-2019-z-z.html> [cit. 2021-02-10].

⁹⁶ K tomu pozri: str. 23 Programových vyhlásení vlády.

výkone tejto kompetencie bude mať Úrad pre vybrané hospodárske subjekty právne postavenie colného orgánu.

V intenciách cieľov vlády stanovených v Programových vyhláseniach a v spojení so Zákonom č 35/2019 Z. z. je prípustné konštatovať, že vládny cieľ bol naplnený. Nadobudnutím účinnosti označeného zákona č. 35/2019 Z. z. došlo k zrušeniu predtým platných právnych predpisov precizujúcich pôsobnosť a právomoc orgánov štátnej správy v oblasti daní, poplatkov a colníctva, a síce 1) zákona č. 333/2011 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti daní, poplatkov a colníctva v znení neskorších predpisov (ďalej v texte len ako „Zákon č. 333/2011 Z. z.“),⁹⁷ 2) zákona č. 479/2009 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti daní a poplatkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,⁹⁸ 3) zákona č. 652/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov⁹⁹ a 4) zákona č. č. 200/1998 Z. z. o štátnej službe colníkov a o zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov v znení neskorších predpisov.

Ako primárne argumenty prijatia zákona č. 35/2019 Z. z. dôvodová správa uvádza **zlúčenie** colnej a daňovej správy, ku ktorému došlo dňa 01.01.2012. Zlúčenie implikuje požiadavku aj na zjednotenie personálneho substrátu finančnej správy a vytvorenie novej kategórie, označenej ako „**príslušník finančnej správy**“. Na podklade uvedenej legislatívnej zmeny sa z doterajšej štruktúry štátnych zamestnancov podľa zákona č. 55/2017 Z. z. vyčleňuje osobitná kategória pracovníkov, ktorí plnia úlohy priamo či nepriamo spojené so zabezpečovaním príjmov do štátneho rozpočtu Slovenskej republiky a rozpočtu Európskej Únie. Prijatím pertraktovaného zákona tak dochádza k integrácii dvoch doteraz samostatných skupín pracovníkov finančnej správy a do právneho poriadku Slovenskej republiky sa preto zavádzajú pojmy ako „*ozbrojený príslušník finančnej správy*“ a „*neozbrojený príslušník*

⁹⁷ Zákon č. 333/2011 Z. z. definoval orgány štátnej správy v oblasti daní, poplatkov a colníctva, ktorými boli 1) Ministerstvo financií Slovenskej republiky, 2) Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, 3) daňové úrady a colné úrady zapojené na rozpočet finančného riaditeľstva, 4) Kriminálny úrad finančnej správy zapojený na rozpočet Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky a súčasne vymedzil aj ich právomoci. V zmysle označeného zákona sa zriadil aj Monitorovací výbor Finančnej správy Slovenskej republiky, ktorý vykonával dohľad a kontrolu nad finančnou správou Slovenskej republiky pri plnení zákonných úloh. Finančnú správu v intenciách uvedeného zákona tvorili Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, daňové úrady, colné úrady a Kriminálny úrad finančnej správy. Zákon č. 333/2011 Z. z. precizoval aj vzťahy finančnej správy k štátnym orgánom, osobám a k zahraničiu a vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie.

⁹⁸ Zákon č. 479/2009 Z. z. precizoval postavenie, organizáciu, právomoc a pôsobnosť orgánov štátnej správy v oblasti daní a poplatkov. Orgánmi štátnej správy v oblasti daní a poplatkov boli: 1) Ministerstvo financií Slovenskej republiky, 2) Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky a 3) daňové úrady. Citovaný zákon v súlade s terminológiou zákona č. 333/2011 Z. z. upravoval, že súčasťou finančnej správy sú Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky a daňové úrady.

⁹⁹ Zákon č. 652/2004 Z. z. definoval postavenie, organizáciu, právomoc a pôsobnosť orgánov štátnej správy v colníctve a povinnosti, oprávnenia a prostriedky colníka. Ako orgány štátnej správy v colníctve sa vykazovali: 1) Ministerstvo financií Slovenskej republiky, 2) Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, 3) colné úrady a 4) Kriminálny úrad finančnej správy.

finančnej správy“. Tieto dve skupiny, resp. príslušníci, finančnej správy budú od seba navonok odlišené služobnou rovnošatou, pričom pri realizácii úloh a kompetencií finančnej správy budú disponovať rozdielnymi oprávneniami.

Od formalistického konštatovania, že sa vláde Slovenskej republiky počas jej funkčného obdobia v rokoch 2016 až 2020 podarilo prijať vyššie citovaný zákon č. 35/2019 Z. z., ktorý je svojou textáciou pomerne prehľadný a zrozumiteľný, ako aj vytvoriť Úrad pre vybrané hospodárske subjekty či zjednotiť doterajších colníkov a štátnych zamestnancov finančnej správy ako príslušníkov finančnej správy, je viac ako nutné reagovať na vládou opakovane vyslovený cieľ, a síce **dosiahnutie právnej istoty**, zefektívnenie činnosti a kontrolu zákonných povinností. Na tomto mieste autor článku vyjadruje osobné presvedčenie, že tri uvedené premisy nie je právne správne vnímať ako izolované časti. A contrario, ide o signifikanty, ktoré sa navzájom ovplyvňujú, a to zásadným spôsobom. Dôvod spočíva v skutočnosti, že len jasný a zrozumiteľný právny predpis môže zabezpečiť efektívny výkon orgánov verejnej moci, rýchlu a účinnú kontrolu dodržiavania zákonných povinností, a to všetko pri maximalizácii právnej istoty, pretože adresátovi právnej normy bude jasný jej obsah a pre neho plyúce práva a povinnosti. Autor článku zastáva názor, že pre dosiahnutie pertraktovaného cieľa, vykazovaného v kvalite právnej normy, nebolo vykonané maximum a právne predpisy, osobitne v oblasti finančného a daňového práva ostávajú **komplikované**. Predmetné v aplikačnej praxi neraz implikuje stav, kedy príslušné orgány v skutkovo rovnakých veciach, dokonca aj v prípade rovnakého, napríklad daňového subjektu, rozhodnú odlišne až protichodne. Vzniknutý stav preto nie je možné označiť za stav právnej istoty.

Exempli causa, zákon č. 35/2019 Z. z. síce zaviedol pojem príslušník finančnej správy a novelizoval aj Daňový poriadok, ale napríklad textácia ustanovenia § 4 ods. 2 písm. a) Daňového poriadku,¹⁰⁰ je pomerne neprehľadná, pretože pracuje z množstvom „*funkcií*“, ktoré môžu zvädzať k vnímaniu, že príslušník finančnej správy je zamestnancom Finančného riaditeľstva. Podľa § 30 ods. 1 zákona č. 35/2019 Z. z. sa príslušníkom finančnej správy rozumie fyzická osoba, ktorá je v služobnom pomere podľa tohto zákona. V zmysle ustanovenia § 71 ods. 3 zákona č. 35/2019 Z. z. sa štátna služba vykonáva v **služobnom pomere**, ktorý sa podľa odseku 3 označeného ustanovenia zakladá k štátu. Finančné riaditeľstvo je v zmysle § 4 ods. 2 zákona č. 35/2019 Z. z. rozpočtová organizácia zapojená na štátny rozpočet prostredníctvom rozpočtovej kapitoly Ministerstva financií Slovenskej republiky a je 1) **služobným úradom** príslušníkov finančnej správy, 2) zamestnávateľom zamestnancov, ktorí vykonávajú práce vo

¹⁰⁰ Osobami zúčastnenými na správe daní sú: príslušník finančnej správy, zamestnanec, ktorého zamestnávateľom je finančné riaditeľstvo alebo obec, alebo starosta obce (ďalej len „zamestnanec správcu dane“).

verejnom záujme¹⁰¹ alebo práce na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru podľa Zákonníka práce na finančnom riaditeľstve, daňových úradoch, colných úradoch a Kriminálnom úrade finančnej správy a 3) služobným úradom štátnych zamestnancov podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v platnom znení. Práve Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, daňové a colné úrady a Kriminálny úrad finančnej správy sú orgánmi, ktoré v zmysle ustanovenia § 2 ods. 2 zákona č. 35/2019 Z. z. tvoria finančnú správu.

Záver

V konklúzii vyššie uvedených skutočností a rezultovaných stanovísk je dôvodné konštatovať, že vládne ciele prezentované v Programových vyhláseniach vlády Slovenskej republiky počas jej funkčného obdobia v rokoch 2016 až 2020, v časti týkajúcich sa oblasti finančného a daňového práva, boli naplnené. V označenej právnej oblasti verejného práva sa uskutočnili viaceré významné právne zmeny, počnúc Zákonom o dani z príjmov, cez Daňový poriadok a oblasť ochrany finančného spotrebiteľa až po vnútorné usporiadanie a zjednotenie finančnej správy.

A contrario, autor štúdie naďalej zastáva kritický právny názor k spôsobu, akým sú v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky prijímané právne predpisy, osobitne v pertraktovanej oblasti daňového a finančného práva. V optike autora je neprijateľné, aby jeden právny predpis bol novelizovaný niekoľkokrát v rámci jedného kalendárneho roka. Je síce prirodzené, že väčšina prijatých noviel je v demokratickej spoločnosti vyvolaná práve spoločenskou potrebou právnej úpravy určitej oblasti, avšak odporuje logike veci, ak by spoločenská potreba bola natoľko silná, aby si vždy vyžiadala novelizačné zmeny niekoľkokrát ročne. Uvedené súčasne vyvoláva legitímnu otázku, a síce do akej miery je spoločenská potreba skutočne spoločenská a do akej miery kryje rýchlo meniace sa politické záujmy či legislatívne nedostatky prijatej právnej úpravy, s ktorými sa je potrebné časom vysporiadať.

Uvedený stav skôr dôvodne prezumuje skutočnosť nad absenciou kvality právnej normy a predvídateľnosti normotvorcu a zákonodarcu, ktorí by mali nielen právnu normu kreovať a schvaľovať, ale vnímať aj jej prepojenie a ingerenciu do iných právnych predpisov v rámci existujúceho právneho poriadku. S prihliadnutím na právotvornú činnosť v oblasti daňového

¹⁰¹ K tomu pozri napríklad ustanovenie § 3 v spojení s § 2 ods. 1 a § 1 ods. 2 zákona č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v platnom znení.

a finančného práva, ktorá sa okrem početnosti právnych predpisov a ich noviel vyznačuje aj vysokou mierou neprehľadnosti je možné konštatovať, že základné predpoklady odborne spôsobilej normotvornej činnosti sú vážne spochybnené. Uvedený stav preto podľa názoru autora nikdy nemôže mať za následok stav právnej istoty,¹⁰² ktorý je ako cieľ početne zmieňovaný aj v Programových vyhláseniach vlády. Existencia právnej istoty je fundamentálne podmienená stabilnou, pokiaľ možno až nemennou, a najmä zrozumiteľnou právnou úpravou. V kontexte uvedeného si autor štúdie dovoľuje poznamenať, že model „*frekventovanej novelizácie*“ právnych predpisov si osvojila aj v roku 2020 nastupujúca nová vláda Slovenskej republiky.

Akcentujúc stav neustálych novelizácii zákonov v oblasti finančného a daňového práva je viac ako nutné zdôrazniť právny názor prof. Gerlocha, ktorý vo svojom diele *Teória práva* precizuje fundamentálnu požiadavku, a síce stabilitu práva, pretože len stabilné právo je schopné v spoločnosti vytvoriť právny poriadok. Vice versa, nestabilita práva znamená koniec práva. Stále platí zásada: „*Ubi ius incertum, ibi ius nullum*“ (kde je právo neurčité, tam právo neexistuje).¹⁰³

Zoznam bibliografických odkazov

Knihy a monografie

1. BABČÁK, V. 2010. *Daňové právo Slovenskej republiky*. Bratislava : EPOS, 2010. 638 s. ISBN 978-80-8057-851-0
2. BOGUSZAK, J. - ČAPEK, J. - GERLOCH, A. 2004. *Teorie práva. 2. přepracované vydanie*. Praha : ASPI, 2004. 347 s. ISBN 80-7357-030-0
3. BRÖSTL, A. a kol. 2013. *Teória práva*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. 199 s. ISBN 978-80-7380-425-1
4. ENGLIŠ, K. 1929. *Finanční věda*. Praha : Nakladatelství Fr. Borový, 1929. 407 s.
5. KUBINCOVÁ, S. 2009. *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby : (vymedzenie pojmov a právna úprava)*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2009. 328 s. ISBN 978-80-8083-911-6.

¹⁰² K tomu pozri aj: ONDROVÁ, J. *Abstraktná kontrola ústavnosti právnych predpisov pred Ústavným súdom Slovenskej republiky a Ústavným súdom Českej republiky*. Banská Bystrica : Belianum, 2016. 175 s.

¹⁰³ GERLOCH, A. a kol. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 263.

6. KUBINCOVÁ, S. 2015. *Daňový poriadok. Komentár. 1. vydanie*. Bratislava : C. H. Beck. 2015, 733 s. ISBN 978-80-89603-28-2.
7. KUBINCOVÁ, S. - LEITNEROVÁ, L. 2015. *Finančné právo. I. časť. Právna úprava rozpočtov, meny, devízového práva a práva finančného trhu*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2015. 402 s. ISBN 978-80-557-0877-5.
8. MAĎAR, M. 2010. Trestné činy proti majetku, trestné činy hospodárske : XV. kapitola. In: *Repetitóriium z trestného práva hmotného : učebné texty Právnickej fakulty UK. 2. aktual. a rozšír. vyd.* Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2010. s. 108-122. ISBN 978-80-7160-287-3.
9. ONDROVÁ, J. 2016. *Abstraktná kontrola ústavnosti právnych predpisov pred Ústavným súdom Slovenskej republiky a Ústavným súdom Českej republiky*. Banská Bystrica : Belianum, 2016. 175 s. ISBN 978-80-557-1161-4.
10. ONDROVÁ, J. 2021. *Lobbying regulation - constitutional aspects*. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2021. 114 s. ISBN 978-80-557-1824-8.
11. ONDROVÁ, J. 2020. *Právo na prerokovanie vecí v primeranej lehote v kontexte vybraných rozhodnutí súdov*. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. 94 s. ISBN 978-80-557-1713-5.
12. ONDROVÁ, J. 2020. *Vybrané aspekty územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky*. 1. vyd. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020, 132 s. ISBN 978-80-557-1739-5.
13. SIDAK, M. - DURAČINSKÁ, M. a kol. 2014. *Finančné právo*. Bratislava : C. H. Beck, 2014. 500 s. ISBN 978-80-89603-22-0.

Články v zborníkoch a časopisoch

1. HORVÁTH, M. - SENAJ, M. - SIEBERTOVÁ, Z. - ŠVARDA, N. 2015. *Koniec rovnej dane na Slovensku. Hodnotenie dopadov daňovo-odvodového balíčka z roku 2013. Komentár 6/2015 z 13.10.2015*. [online] str. 2-3. [cit. 2021.02.10]. Dostupné na internete: https://www.rozpocovarada.sk/download/komentar_rovna_dan_final.pdf
2. KAČALIAK, M. 2014. Prínosy a náklady parametrických zmien pri dani z príjmov - slovenská skúsenosť. In *Cofola 2014 : The Conference Proceedings*. [online]. 2014. 1. vyd. s. 18-19. [cit. 2021-02-19]. Dostupné na internete: <http://cofola.law.muni.cz/dokumenty/29104> ISBN 978-80-210-7211-4

3. KUBINCOVÁ, S. 2018. Preskúvanie rozhodnutí vydaných v daňových veciach súdmi s akcentom na dodržiavanie daňového tajomstva. In *Správní soudnictví - 15 let existence soudního řádu správního vs. prvotní zrušenosti s aplikací nového správního soudního poriadku*, sborník z konference a společného zasedání kateder správního práva ČR a SR konaného ve dnech 22. až 23. března 2018 na Právnické fakultě UP v Olomouci. 1. vyd. [CD-ROM]. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, 2018. s. 119-132. ISBN 978-80-88266-25-9
4. KUBINCOVÁ, T. 2019. Aplikáčné problémy vyrubovania miestnych daní. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie - Výzvy vo verejnej správe, Bratislava, 12.03.2019*, 1. vyd. Bratislava : Central European Education Institute, 2019. s. 85 – 94. ISBN 978-80-7632-048-2
5. KUBINCOVÁ, T. - LIPTÁKOVÁ, K. 2020. Informatizácia verejnej správy v kontexte ukladania a správy miestnych daní a miestnych poplatkov. In: *Aktuálne otázky územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky, elektronický zborník vedeckých štúdií*. 1. vyd. [online]. Praha : Leges, 2020. s. 296 - 317. [20.12.2020]. ISBN 978-80-7502-447-3 Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/katedry/katedra-spravneho-prava/zborniky-katedry/2020/aktualne-otazky-uzemnej-samospravy-v-pomienkach-sr-e-kniha.html>
6. KUBINCOVÁ, T. 2020. Terminologické a výkladové otázky právnej úpravy ukladania, správy, vyrubovania a vyberania miestnych daní a miestnych poplatkov. In: *Finančné právo, daňové právo a správne právo v európskom priestore : recenzovaný zborník vedeckých štúdií*. II. ročník. 1. vyd. [online]. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2020. s. 109 - 157. ISBN 978-80-557-1772-2.
7. KUBINCOVÁ, T. 2019. Vybrané teoretické a aplikáčné otázky právnej úpravy dane z nehnuteľnosti. In: *Reflexie teórie a praxe na otázky miestnych daní : zborník vedeckých prác*. 1. vyd. Ostrowiec Świętokrzyski : College of business and entrepreneurship in Ostrowiec, 2019. s. 57-67. ISBN 978-83-64557-45-3.
8. MAĎAR, M. 2017. Predvídateľnosť súdnych rozhodnutí ako súčasť práva na spravodlivý proces. In: *Banskobystrické dni práva : zborník z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie na tému „Kvalita normotvornej a aplikácej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu“, 23.-24. november 2016. Sekcia verejného práva*. 1. vyd. [online]. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum. 2017. s. 134 - 146. [02.01.2021]. Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/ii-banskobystricke-zamocke-dni-prava/>

9. ONDROVÁ, J. 2014. Princíp územnej samosprávy ako jeden z princípov moderného konštitucionalizmu. In: *Štát a právo*. Bratislava : Občianske združenie Štát a právo, 2014. roč. 1, č. 2, s. 198-212. ISSN 1339-7753.

Súdne rozhodnutia

1. Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 55/13 zo dňa 12.05.2015
2. Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 30/16 zo dňa 07.04.2020
3. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 43/1995 zo dňa 10.09.1996
4. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. 15/98 zo dňa 18.03.1999
5. Rozsudok Krajského súdu v Trnave 10Co/880/2015 zo dňa 28.02.2017
6. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, VEC A a B proti Nórsku, (sťažnosti č. 24130/11 a 29758/11) zo dňa 15.11.2016.
7. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 48/03 zo dňa 11.12.2003.

Právne predpisy

1. ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v platnom znení
2. zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení.
3. zákon č. 586/1992 Sb. o daních z príjmov v platnom znení.
4. zákon č. 120/1993 Z. z. o platových pomeroch ústavných činiteľov v znení neskorších predpisov.
5. zákon č. 200/1998 Z. z. o štátnej službe colníkov a o zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov v znení neskorších predpisov účinný do 30.06.2019.
6. zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
7. zákon č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
8. zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v platnom znení.
9. zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v platnom znení.
10. zákon č. 652/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov účinný do 30.06.2019.
11. zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.

12. zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení.
13. zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v platnom znení.
14. zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v platnom znení.
15. zákon č. 479/2009 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti daní a poplatkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov účinný do 30.06.2019.
16. zákon č. 161/2011 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
17. zákon č. 333/2011 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti daní, poplatkov a colníctva v znení neskorších predpisov účinný do 30.06.2019.
18. zákon č. 395/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
19. zákon č. 463/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
20. zákon č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
21. zákon č. 373/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
22. zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
23. zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v platnom znení.
24. zákon č. 391/2015 Z. z. o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
25. zákon č. 341/2016 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
26. zákon č. 237/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o

- cenných papieroch) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
27. zákon č. 267/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
 28. zákon č. 279/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
 29. zákon č. 214/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 39/2015 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
 30. zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.
 31. zákon č. 315/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov.
 32. zákon č. 468/2019 Z. z. o štátnom rozpočte v platnom znení.

Ostatné dokumenty

1. Dôvodová správa k zákonu č. 395/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2012/395-2012-z-z.html> [cit. 2021-02-18].
2. Dôvodová správa k zákonu č. 373/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2014/373-2014-z-z.html> [cit. 2021-02-18].
3. Dôvodová správa k zákonu č. 237/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony – Dostupné na internete:

- <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/237-2017-z-z.html> [cit. 2021-02-18].
4. Dôvodová správa k zákonu č. 279/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/279-2017-z-z.html> [cit. 2021-02-18].
 5. Dôvodová správa k zákonu č. 214/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 39/2015 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony – Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/214/20200101> [cit. 2020-05-07].
 6. Dôvodová správa k zákonu č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov – Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2019/35-2019-z-z.html> [cit. 2021-02-10].
 7. Dôvodová správa k zákonu č. 315/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov - dostupná na internete: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2019/315-2019-z-z.html> [cit. 2021-02-18].
 8. Finančná správa Slovenskej republiky - Index daňovej spoľahlivosti. Dostupné na internete: <https://www.financnasprava.sk/sk/podnikatelia/dane/index-danovej-spolahlivosti> - [cit. 2021- 02- 19].
 9. MIKLOŠ. I. Rovná daň na Slovensku – funguje to! [online]. s. 1-3. [cit. 2021-02-19]. Dostupné na internete: http://www.upms.sk/media/Rovna_da_na_Slovensku_funguje_to_1.pdf
 10. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky - Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/3345_6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf [cit. 2021-02-17].
 11. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky - Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk//data/files/7179.pdf> [cit. 2021-02-17].
 12. Správa Rady pre rozpočtovú zodpovednosť označená ako „Kvantifikácia vplyvu opatrení. Zníženie sadzby dane DPPP na 15%.“ 2019/04 z 03.05.2019. [online] [cit. 2020.04.19]. Dostupné na internete: https://www.rozpocetovarada.sk/vo_download/ko_2019_04_dppe_sadzba.pdf

13. Správa zverejnená Ministerstvom financií Slovenskej republiky, označená ako „Vyrovnaný rozpočet Slovenska vidí MMF v roku 2020.“ - [cit. 2021-02-19]. Dostupné na internete: <https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/vyrovnany-rozpocet-slovenska-vidi-mmf-roku-2020.html>
14. Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 24/2016 zo dňa 26.04.2016 - Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=425624> [cit. 2021-02-17].
15. Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 1131/2018 zo dňa 26.03.2018 - Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=450536> [cit. 2021-02-17].
16. Volebný program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 politickej strany Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti - Program za ľudské práva a rozumné Slovensko str. 74 - Dostupné na internete <file:///F:/politické%20programy%202020/program-olano%20nova%20-%20voľby%202016.pdf> [cit. 2020-04-19].
17. Volebný program SaS – Parlamentné voľby 2016 - Dostupné na internete: <http://ondrej.kvasnica.info/clanky/volebny-program-sas-parlamentne-volby-2016/> [cit. 2020-04-19].

Vendulka Valentová¹

Historický vývoj volebního práva českých žen² v kontextu zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

Klíčové slová

ženy, volební právo, Československá republika, ženská práva, Ústava 1920

Abstrakt

Príspevek pojednáva o boji českých žen za svá práva, zejména za právo volební, a to v kontextu Zákona č. 121/1920 Sb.z. a n. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Keywords

women, suffrage, Czechoslovak Republic, women 's rights, The Constitution 1920

Abstract

The paper deals with the fight of Czech women for their rights, especially for the right to vote, in the context of Act No. 121/1920 Coll. of 29 February 1920 introducing the Constitutional Charter of the Czechoslovak Republic.

Postavení žen ve společnosti bylo na českém území dlouhou dobu jasně určeno Tereziánským kodexem z roku 1766 či Všeobecným rakouským občanským zákoníkem³ Františka I. z roku 1811, tzn. téměř o padesát let starším, které potvrzovaly vyšší společenské postavení mužům.⁴ Ani toto však nezabránilo v tom, aby se v 19. století i na českém území nezačaly rozvíjet snahy o politickou emancipaci žen, včetně reformy v oblasti volebního práva, která byla spojená především se snahami o rozvoj demokratického charakteru státu na přelomu 19. a 20. století.⁵ Tyto snahy se ale vyvinuly až nejpozději z většiny žádostí žen o zrovnoprávnění s muži. Dosavadní snahy totiž přinesly jen postupné zlepšení, ale rozhodně ne rovnoprávná práva s muži.⁶

¹ JUDr. et Mgr. Vendulka VALENTOVÁ, Ph.D., odborná asistentka, Katedra právních dějin, Fakulta právnická, Západočeská univerzita v Plzni.

² T.j. obecně všech českých mluvících žen na současném území České republiky.

³ Tzv. ABGB.

⁴ ONDŘEJOVÁ, P. *Ženy v československém parlamentu 1918–1938*. Magisterská diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2006, s. 5-6.

⁵ GERLOCH, A. - HŘEBEJK, J. - ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*. Praha : Prospektrum, 1999, s. 13.

⁶ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 98-99.

Předpoklady k ženské společenské aktivitě už existovaly od poloviny 19. století v souvislosti s národnostním hnutím, které vlastenecky založené ženy velmi podporovaly a snažily se o prosazování českých zájmů „stát po boku mužů“.⁷ Na rozdíl od západněji položených států, tak šlo v českém podání především o demokratický a vlastenecký proces, který se vyvaroval účasti bojovných či militantně orientovaných sufražetek.

Až do roku 1848 byly nejen ženy, ale i veškerá veřejnost vyloučena z politické sféry. Snahy proniknout do ní byly trestány. Od konce Napoleonských válek se tak rakouské země stávají jednou z největších bašt konzervatismu a reakcionářství v Evropě.⁸ Při revolučním hnutí v již zmiňovaném roce 1848 dostaly české ženy možnost prvního politického vystoupení, když se některé z nich účastnily Slovanského sjezdu. Otázka ženské emancipace se ale na scéně objevila jen výjimečně, a pokud ano, reakce i těch nejliberálnějších poslanců byly vždy negativní. Ženy v té době přímý požadavek na politickou rovnoprávnost nevznesly.⁹

Jedním z velkých propagátorů emancipačního hnutí, včetně požadavku na volební právo žen byl Vojtěch Náprstek,¹⁰ který se roku 1858 vrátil z nuceného politického exilu ve Spojených státech amerických. Do poloviny 60. let také vznikla neformální společnost, tzv. Americký klub dam, pojmenovaná také podle Náprstkových zkušeností ze zámoří.¹¹

Tyto tendence postupně sílily od 90. let 19. století a se začátkem nového století, kdy ženy začaly pomalu usilovat o naplňování občanských a politických práv a demokratizaci společnosti včetně získání volebního práva.¹²

Většinová česká společnost přelomu 19. a 20. století viděla ženu především jako osobu pracující v domácnosti, průmyslu nebo zemědělství. Práci v tradičně mužských povoláních považovala většina obyvatel zatím za nemožnou¹³, i když 90. léta 19. století již svědčí o bohatě rozvinuté národní měšťanské společnosti, ve které se ženy aktivně prosazovaly třeba už i jako spisovatelky či umělkyně. V roce 1890 je také založeno první dívčí gymnázium Minerva v Praze a zároveň ve střední Evropě, a to s vizí prosazení vysokoškolského vzdělávání žen, což se nakonec povedlo v roce 1897.

⁷ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 15.

⁸ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 33.

⁹ Tamtéž, s. 37.

¹⁰ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 54.

¹¹ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 52.

¹² MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha : Libri; Praha : SLON - Sociologické nakladatelství, 2005, s. 11.

¹³ Tamtéž, s. 111.

Zájem žen o dosažení účasti na veřejných záležitostech lidské společnosti se na začátku 20. století, zejména v Čechách, rychle umocňuje. Morava byla v tomto ohledu částečně pozadu především kvůli tradičně silné pozici a odezvě katolického politického hnutí, které se spíš soustředilo na prosazování vzdělání a osvěty namísto politických ambicí. To naopak považovaly liberálně orientované ženy za brzdu politického pokroku a samy se snažily klást politickou činnost do roviny národní emancipace. Proto se významná moravská aktivistka Zdeňka Wiedermannová-Motyčková snažila o založení organizace pokrokových žen, která by čelila tradicionalistickému katolickému vlivu.¹⁴

Jednotlivým prvkem nejen těchto štěpných proudů uvnitř českého ženského hnutí, ale i v celé střední Evropě, byl aspekt obrody národa a právo na sebeurčení, které bylo personifikováno právě s ženou. Ta byla vnímána jako matka znovurodíciho se národa. Škála názorů na ženské politické aktivity však byla velmi široká. Od liberálně-pokrokových pozic se výrazně lišil konzervativní, zejména katolický proud, který argumentoval tradicí a trval na oddělení sociálních sfér na veřejnou politiku, která je záležitostí mužů, a do které ženy nepatří, a na sféru soukromou tzn. rodinnou, která je vyhrazena ženám.¹⁵

Od začátku 20. století také výrazně zvýšily svou aktivitu liberální ženské spolky. Jedním z katalyzátorů současného stavu bylo i založení Ženského klubu českého Terezou Novákovou a Františkou Plamínkovou a dalšími ženami v Praze roku 1903, který se stal centrem liberálně pokrokových emancipačních snah. Sdružoval ženy bez rozdílu společenských vrstev i politického smýšlení, což byl klíč úspěchu. 14. června 1904 přijal Ženský klub rezoluci, že ženy mají mít od 21 let volební právo do obce, říše a že mohou být voleny do všech zastupitelských úřadů. 28. listopadu 1905 se zase členky zúčastnily manifestace za všeobecné volební právo.¹⁶ Klub proto výrazně přispíval k pokračující společenské a myšlenkové demokratizaci společnosti, v níž hlavním cílem bylo dosažení větší rovnoprávnosti v právní, pracovní i politické oblasti, kde dominovalo uskutečnění volebního práva pro ženy.¹⁷

Rozvíjející se ženské emancipační hnutí poprvé veřejně předložilo své politické požadavky během boje za všeobecné volební právo mužů v letech 1905 až 1907. V listopadu a prosinci 1905 se v Praze konala řada politických schůzí a demonstrací za volební právo žen.

¹⁴ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 123-124.

¹⁵ ONDŘEJOVÁ, P. *Ženy v československém parlamentu 1918–1938*. Magisterská diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2006, s. 7.

¹⁶ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 23.

¹⁷ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 214.

Nesmírně důležitou akcí bylo zaslání petice do vídeňského parlamentu, čímž byla zahájena činnost významné politické organizace českých žen - Výboru pro volební právo žen¹⁸, v jehož čele stála Františka Plamínková¹⁹, která se nejaktivněji zasazovala o volební právo pro ženy. Výbor se snažil dosáhnout politického zrovnoprávnění jednak podporou u vlivných českých politiků, ale také četnými schůzemi a sepisováním peticí,²⁰ pořádáním přednášek, schůzí, reagováním na výsledky zasedání říšské rady.²¹ Už tehdy se privilegované vrstvy společnosti tomuto snažily zabránit, aby nemusely omezovat svou politickou a hospodářskou moc.²²

15. září 1907 podala delegace Výboru pro volební právo petici prvnímu zasedání nového zemského sněmu v Praze. Ženy v ní mocně apelovaly, aby do opravy volebního zákona pro český sněm poslanci zahrnuli také volební právo žen.²³ Nestalo se tak. Návrh volební reformy je proto nesmírně zklamal, neboť je zařadil mezi nezletilé, zločince, tuláky a cizince.²⁴

Ženy a příslušníci ozbrojených sborů právo volit nadále neměli²⁵. Tehdejší situaci dokresluje věta Plamínkové, kterou pronesla 16. února 1908 na manifestační schůzi žen před volbami do zemského sněmu: „*Ženy dnes nestojí nad stranami – ale stranou!*“²⁶

České sufražetky se však nevzdaly a nashromážděný politický potenciál dokázaly nejen udržet, ale dokonce i nadále rozvíjet.²⁷ Přestože agitace nepřinesla kýžený úspěch, znamenala aspoň další posun směrem k právu vstupovat do politických organizací.

Dosavadní průběh boje za rovné volební právo ale ukázal, že umírněný postup sázející na tiché sebezapření, poctivou práci a petice nemá příliš nadějí na úspěch.²⁸ Jednou z mnoha akcí na podporu volebního práva žen byly například moravské manifestace při volbách

¹⁸ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 41-42.

¹⁹ Významná česká politička, reformátorka přelomu 19. a především 20. století, která se výraznou měrou zasazovala při zápase o volební právo či zrovnoprávnění mužů se ženami.

²⁰ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 24.

²¹ MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha : Libri; Praha : SLON - Sociologické nakladatelství, 2005, s. 113.

²² Tamtéž, s. 105.

²³ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 268.

²⁴ Tamtéž, s. 260.

²⁵ GERLOCH, A. - HŘEBEJK, J. - ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*. Praha : Prospektrum, 1999, s. 14.

²⁶ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*. Praha : Lidové noviny, 1999, s. 110.

²⁷ VELEK, L. První v Rakousku! Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a volebního chování v českých zemích v 19. a 20. století. In: VOJÁČEK, M. (ed.): *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha : Scriptorium, 2007, s. 263.

²⁸ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 24.

do říšské rady v květnu 1911, kterých se účastnily členky v Brně, Přerově, Prostějově nebo Tišnově.²⁹ V následujících letech se podobné situace opakovaly téměř na celém českém území.

I proto se už při příští příležitosti v roce 1912 neopakovala situace zpřed čtyřmi lety. Výbor pro volební právo nasadil do voleb do českého sněmu vlastní kandidátku, když za mladočeskou stranu nastoupila Božena Viková-Kunětická ve volebním okrese Mladá Boleslav-Nymburk. Stala se nakonec prvním zvoleným poslancem-ženou³⁰ na českém území i ve střední Evropě,³¹ což byl výrazný krok směrem kupředu a obrovský politický úspěch ženského hnutí.³²

Do českého zemského sněmu ale nevstoupila, neboť proti její kandidatuře se objevil silný odpor u místodržitele hraběte Františka Thuna³³ nebo i u některých voličů v menších městech.³⁴ Nastalou situaci Thun několikrát řešil s rakouským ministrem vnitra baronem Karlem Heinoldem, ale i přes opakované dotazy nedostal uspokojivou odpověď. Proto podal negativní stanovisko, ale konečné rozhodnutí nechal na českém zemském sněmu, z něhož nakonec zůstali v opozici jen staročeši a klerikálové.³⁵

Aktivistky ženských organizací a političky nestály v boji za rovné volební právo osamoceny. Podporovali je i někteří čeští poslanci říšské rady, např. Tomáš Garrigue Masaryk, Václav Choc nebo Bohuslav Franta. V letech 1891-1911 společně vypracovali několik variant reformy volebního práva, která by zrovnoprávnila muže s ženami.³⁶ Snahy o volební právo žen pokračovaly i před první světovou válkou. Koncem roku 1913 podal český poslanec Bohuslav Franta v říšské radě opětovně návrh na jeho zavedení. Ani tentokrát ale neuspěl.

Domácí snahy se šířily i za územní hranice, když se například v červnu 1913 zúčastnila aktivistka Wiedermannová-Motyčková světového kongresu pro volební právo žen

²⁹ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 125-126.

³⁰ Tehdejší český jazyk ani neznal slovo poslankyně, proto byla označována za poslance, poslance-ženu nebo pejorativním poslancečkou.

³¹ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 282.

³² MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha : Libri; Praha : SLON - Sociologické nakladatelství, 2005, s. 116.

³³ KOŘALKA, J. Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912. In: *Žena v dějinách Prahy. Sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993. Documenta Pragensia 13*. Praha 1996, s. 307–320.

³⁴ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 280.

³⁵ Tamtéž, s. 282.

³⁶ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 25.

v Budapešti.³⁷ Následně politické snahy pak v létě 1914 ve velké míře utnul začínající celosvětový konflikt, kterou byla první světová válka.

Do něj vstupují ženy bez větších možností ovlivňovat politiku:³⁸ „*Mocenské elity daly nakonec přednost válečnému řešení před demokratizací a modernizací společnosti.*“³⁹

Státní moc byla před první světovou válkou jednoznačně proti snahám žen získat volební právo. Argumentovala, že kdo neplní povinnosti vůči státu, nemůže si nárokovat podíl na rozhodování o veřejných záležitostech. Větší práva mužů, obzvláště politická, se proto obecně ospravedlňovala jejich brannou povinností a účastí ve válkách.⁴⁰ Například ale kněží v té době stejně jako ženy nepodléhali branné povinnosti, přesto jim nebyla upírána základní občanská práva.⁴¹

Pozici žen i jejich sebevědomí proto posílila skutečnost, že se během první světové války dokázaly uplatnit v profesích, které do té doby vykonávali pouze muži.⁴² Za mohutného světového konfliktu, kdy mužské pracovní síly byl nedostatek, pracovaly ženy na jejich místech i v noci. Poměr ženských pracovních sil k mužským byl přitom na konci 19. století ještě 1:2.⁴³

Intelektuální i fyzickou rovnocennost obou pohlaví tak potvrdila až první světová válka, jak píše Lenderová: „*Otcové rodin, manželé, bratři, synové či milí většinou odešli na frontu. Ve školách, úřadech, továrnách, obchodech, nemocnicích je nahradily ženy... Skončilo „dlouhé“ 19. století, během něhož ženy pronikly téměř do všech profesí.*“⁴⁴

Prvním krůčkem ke zrovnoprávnění žen na úroveň mužů v podobě volebního práva naznačuje už Washingtonská deklarace z 18. října 1918: „*Naše demokracie bude spočívat na všeobecném právu hlasovacím: ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům.*“⁴⁵

Další posun na cestě k právnímu zakotvení úplné a všestranné rovnoprávnosti žen a k vytváření příznivějších právních předpokladů a podmínek pro mateřství žen a výchovu dětí,

³⁷ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 130.

³⁸ NEUDORFLOVÁ, M., L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999, s. 293.

³⁹ Tamtéž, s. 294.

⁴⁰ Tamtéž, s. 99.

⁴¹ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 25.

⁴² ONDŘEJOVÁ, P. *Ženy v československém parlamentu 1918-1938*. Magisterská diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2006, s. 8.

⁴³ EFMERTOVÁ, C. M. *České země v letech 1848-1918*. Praha : Libri, 1998, s. 265.

⁴⁴ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta 1999, s. 271.

⁴⁵ ČAPKA, F. *Zrod ČSR v datech a událostech*. Brno : CERM, 1998, s. 37.

nastal u nás v souvislosti se vznikem samostatného československého státu, který byl budován na demokratických zásadách.

V roce 1919 byl schválen zákon o volbách do obecních orgánů, volební řád pro volení v obcích republiky Československé, zákon č. 75/1919 Sb. ze dne 31. ledna 1919, podle kterého aktivní volební právo do obecního zastupitelstva příslušelo všem občanům bez rozdílu pohlaví, kteří překročili 21 rok věku a měli tříměsíční pobyt v obci.⁴⁶ Kromě rovnosti pohlaví přijal zásadu rovného a přímého volebního práva. Ta byla potvrzena skutečným stavem, který byl nastolen obecními volbami 15. června 1919, v nichž poprvé ženy mohly volit bez omezení. Pasivní volební právo náleželo těm, kteří měli minimálně 26 let a v obci měli nejméně roční pobyt. Volební období bylo čtyřleté.⁴⁷ ČSR se tak připojilo k zemím, které v letech 1893-1919 přiznaly ženám volební právo, např. Austrálie, Nový Zéland, Finsko, Norsko, Dánsko, SSSR, Kanada, Rakousko, Německo atd.⁴⁸

V českých zemích se požadavek rovného volebního práva stal logickým vyústěním boje za rovnoprávný přístup mužů a žen ke vzdělání a na trh práce. Ženy se prosadily do politického života v rámci zásadních společenskopolitických změn, které provázely zánik Rakouska-Uherska a vznik nástupnických států.

Vznik československého státu v roce 1918, jak již bylo výše uvedeno, vytvořil předpoklady pro úplné podílení se žen na politickém životě. Uzákonění volebního práva pro všechny občany bez rozdílu pohlaví a původu umožnilo ženám vstoupit do všech zastupitelských sborů včetně parlamentu.

Dne 14. listopadu 1918 se konalo první zasedání Revolučního národního shromáždění a tímto okamžikem se ženám, pouze však jen osmi vyvoleným z celé ženské populace, otevřely dveře do instituce, která jim byla po léta zapovězená. Poslankyně zastupovaly Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou (Božena Ecksteinová, Františka Kolaříková), Českou stranu socialistickou (Františka Zeminová, Louisa Landová-Štychová), Českou státoprávní demokracii (Božena Viková-Kunětická), Českou agrární stranu (Anna Chlebounová, Ludmila Zatloukalová-Coufalová) a Klub slovenských poslanců (PhDr. Alice Masaryková, která se však 1.9.1919 vzdala mandátu z pracovních důvodů a nahradila ji sociální demokratka z Bánské

⁴⁶ Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., zákon ze dne 31. ledna 1919, kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé, § 1, § 4.

⁴⁷ ŠNOR, R. - SEJCHLOVÁ, I. *Právní dějiny*. Horšovský Týn : Nakladatelství Jiří Křiška, 1996, s. 57.

⁴⁸ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 33.

Štiavnice Irena Kaňová).⁴⁹ Navzdory své stranické příslušnosti, se pokoušely prosazovat společnou genderovou politiku a společně sdílely nadšení z toho, že se i ony mohou podílet na budování nového samostatného státu.⁵⁰

Ženou, která se jako první projevila ve sněmovním jednání byla Františka Zeminová, jedna z prvních političek a české politické scéně. První souvislý projev však přednesla až PhDr. Alice Masaryková na 15. schůzi RNS, která se konala 10. ledna 1919. Přítomní ji přivítali hlučným potleskem, který zřejmě patřil však spíše jejímu jménu, jež nosila, ne jí samotné. Alice Masaryková komentovala programové prohlášení vlády a zdůraznila potřebu zřízení nových útulků pro velký počet pražských sirotků, nemocných a opuštěných dětí.⁵¹

Ženy se již během prvních dní existence Revolučního národního shromáždění zapojily do legislativní činnosti, z části samy za sebe, z části jako spoluautorky návrhů kolegů. Nejaktivněji si počínaly v rámci podávání návrhů, dotazů a při práci ve výborech a v plénu Louisa Landová-Štychová a již zmiňovaná Františka Zeminová.⁵² Jejich návrhy se týkaly především zlepšení péče o matky a děti, dále výchovy a vzdělávání dětí i dospělých, boje proti alkoholismu a prostituci nebo otázek sociální péče. Tyto typicky ženské požadavky tak určovaly charakter činnosti parlamentních političek i později po celé období první republiky.⁵³

Formální rovnoprávnost žen s muži byla u nás uzákoněna normou nejvyšší právní síly, a to ústavní listinou Československé republiky z r. 1920.⁵⁴ Znamé ustanovení § 106 odst. 1 neuznávalo na prvním místě výsady pohlaví, dále pak také rodu a povolání. Ústava z r. 1920 právně dovršila rovnoprávnost mužů a žen v tehdejší Československé republice.⁵⁵

V lednu a v únoru 1920 jednal o návrhu ústavy ústavní výbor RNS. Diskuse o paragrafu 106, který zaručoval rovnost občanů bez ohledu pohlaví, původ a povolání, v mnohém předznamenala opakované pokusy o prohloubení rovnoprávnosti žen a mužů ve veřejném i v privátním životě v období mezi dvěma válkami. K návrhu zakotvení rovnosti pohlaví do ústavy se postupně vyjádřili poslanci prof. JUDr. František Weyr, za stranu národně

⁴⁹ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 51.

⁵⁰ Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/010schuz/s010001.htm> [cit. 17-01-2021].

⁵¹ Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/016schuz/s016003.htm> [cit. 17-01-2021].

⁵² Ukazatel osobní k tiskům a těsnopiseckým zprávám o schůzích Národního shromáždění Republiky československé za dobu od 14. listopadu 1918 do 15. dubna 1920, Praha 1924, s. 21 a n.

⁵³ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007, s. 52.

⁵⁴ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, § 106.

⁵⁵ Tamtéž.

demokratickou, profesor JUDr. Jiří Hoetzel, autor původního návrhu osnovy ústavy, advokáti JUDr. Theodor Bartošek, za Českou stranu socialistickou, JUDr. Josef Dolanský za stranu lidovou, JUDr. Alfréd Meissner za Československou sociální demokracii, JUDr. Jaroslav Brabec za národní demokracii a JUDr. Václav Bouček za Českou stranu socialistickou., který byl zároveň zpravodajem ústavního výboru RNS.⁵⁶

Největším odpůrcem rovnosti pohlaví byl profesor Weyr, který s odkazem na občanský zákoník doporučil vynechat v návrhu ústavy slovo pohlaví a ponechat pouze obecné ustanovení o rovnosti občanů před zákonem.⁵⁷ Proti tomu se postavili zejména dr. Bartošek a dr. Bouček, kteří argumentovali, že bude časem nutné uvést občanský zákoník do souladu s novou ústavou, a nepovažovali tudíž za vhodné přizpůsobovat ústavu zastaralému občanskému zákoníku. Při závěrečném hlasování o návrhu znění paragrafu 106 byl čtyřmi hlasy proti třem zamítnut návrh profesora Weyra, ve znění „*výsady rodu a povolání se neuznávají*“ a pěti hlasy proti třem přijat původní návrh zpravodaje dr. Boučka ve znění „*výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají*“.

Historický proces zrovnoprávnění obou pohlaví v Československu tedy oficiálně končí únorovou ústavou z roku 1920,⁵⁸ kdy získaly ženy volební právo i do parlamentu: „*Výsady rodu, pohlaví a povolání se neuznávají*.“⁵⁹ Završilo se tak úsilí konce 19. a především začátku 20. století. „*My ženy v Čechách měly jsme od politických stran směnku – slib volebního práva, a hned při obrození politického života jsme ji předložily k proplacení*.“⁶⁰

Dosažení práva volit bylo nicméně vrcholem ženského hnutí první poloviny 20. století. Ihned po něm začaly snahy, aby teoretická rovnoprávnost přešla i do každodenní praxe, což zahrnovalo především období 20. a 30. let 20. století.

Výhodou bylo, že například i první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk se hlásil k myšlence úplné rovnosti žen s muži ve společnosti a plně tuto myšlenku podporoval.⁶¹ Od té doby již ženy měly široké možnosti např. studia na vysokých školách a postupně začaly pronikat i do povolání, která byla dosud vyhrazena pouze mužům. Mzdy žen ale byly nižší a v době hospodářské krize byly propouštěny hlavně vdané zaměstnankyně a i později byly např. do státních služeb přijímány se značnými obtížemi.

⁵⁶ Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/126schuz/s126001.htm> [cit. 17-01-2021].

⁵⁷ Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/126schuz/s126001.htm> [cit. 17-01-2021].

⁵⁸ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 19.

⁵⁹ Ústava republiky Československé z roku 1920, Praha 1992, s. 33.

⁶⁰ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 85.

⁶¹ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*. Praha : Lidové noviny, 1999, s. 117.

Přijetí ústavy tedy nezměnilo názor lidí, a důsledná rovnoprávnost opět zůstala pouhým programem politiků.⁶²

Zoznam bibliografických odkazov

1. BUREŠOVÁ, J. 2001. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. 506 s. ISBN 80-244-0248-3.
2. ČAPKA, F. 1998. *Zrod ČSR v datech a událostech*. Brno : CERM, 1998. 40 s. ISBN 80-7204-074-X.
3. EFMERTOVÁ, C. M. 1998. *České země v letech 1848-1918*. Praha : Libri, 1998. 463 s. ISBN 80-85983-47-8.
4. GERLOCH, A. - HŘEBEJK, J. - ZOUBEK, V. 1999. *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*. Praha : Prospektrum, 1999. 519 s. ISBN 80-7175-077-8.
5. HORSKÁ, P. 1999. *Naše prababičky feministky*. Praha : Lidové noviny, 1999. 123 s. ISBN 80-7106-380-0.
6. KOŘALKA, J. 1996. Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912. In: *Žena v dějinách Prahy. Sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993. Documenta Pragensia 13*. Praha 1996, s. 307–320. ISBN neuvedené.
7. LENDEROVÁ, M. 1999. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta 1999. 300 s. ISBN 80-204-0737-5.
8. MALÍNSKÁ, J. 2005. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha : Libri; Praha : SLON - Sociologické nakladatelství, 2005. 174 s. ISBN 80-86429-42-3 (SLON), 80-7277-295-3 (Libri).
9. MALÝ, K., a kol. 2003. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. Praha : Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.
10. MUSILOVÁ, D. 2007. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice : Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007. 199 s. ISBN 978-80-868-2931-9.

⁶² MALÝ, K., a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. Praha : Linde, 2003, s. 329.

11. NEUDORFLOVÁ, M., L. 1999. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha : Janua, 1999. 446 s. ISBN 80-902622-2-8.
12. ONDŘEJOVÁ, P. 2006. *Ženy v československém parlamentu 1918–1938*. Magisterská diplomová práce [online]. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2006. Dostupné na: https://is.muni.cz/th/52834/ff_m/diplomova_prace.pdf [cit. 17-01-2021].
13. ŠNOR, R. - SEJCHLOVÁ, I. 1996. *Právní dějiny*. Horšovský Týn : Nakladatelství Jiří Křiška, 1996. 84 s. ISBN neuvedené.
14. VELEK, L. 2007. První v Rakousku! Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a volebního chování v českých zemích v 19. a 20. století. In: VOJÁČEK, M. (ed.): *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha : Scriptorium, 2007. s. 259–319. ISBN:978-80-86712-45-1.
15. Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.
16. Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., zákon ze dne 31. ledna 1919, kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé.

Richard Varga¹

Právna úprava oddlženia fyzickej osoby a jej vplyv na vymáhanie pohľadávok a podnikanie

Kľúčové slova

oddlženie, konkurz, splátkový kalendár, podnikanie, pohľadávka

Abstrakt

Platformu príspevku tvorí analýza vplyvu zavedeného inštitútu na uspokojovanie pohľadávok veriteľov s diferenciaciou medzi dvoma formami oddlženia a komparáciou recentnej právnej úpravy oddlženia s predchádzajúcou, ktorá sa špecifikami približuje k svojej recentnej úprave, no v ťažiskových bodoch účelu a zmyslu právneho inštitútu je jej výrazným opozitom. Prezentované informácie poskytujú reálny obraz o stave právnej istoty pri ochrane svojho vlastníctva a jeho uplatňovaní zákonnou cestou v kontexte legitímneho očakávania.

Key words

debt relief, bankruptcy, repayment calendar, business, claim

Abstract

The platform of the article consists of an analysis of the impact of the institute on satisfaction of creditors' claims with a differentiation between two forms of debt relief and a comparison between the state of recent debt relief legislation and previous one, that is closer to recent legislation, but it is in a significant opposition to the recent legislation in the focal points of the purpose and meaning of the legal institute. The information presented provides a realistic picture of the state of legal certainty in the protection of its property and its application.

Úvod

Podnikanie právny poriadok Slovenskej republiky označuje ako: „*sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku alebo na účel dosiahnutia merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, ak ide*

¹ Mgr. Richard Varga. Absolvent magisterského stupňa štúdia v odbore právo na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici od roku 2019. Po absolvovaní štúdia započal prax advokátskeho koncipienta a splnomocnenej osoby správcu konkurznej podstaty v advokátskej a správcovskej kancelárii vo Zvolene. Aktuálne vykonávajúci prax vyššieho súdneho úradníka na Okresnom súde Banská Bystrica a študent doktorandského štúdia na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici od roku 2020.

*o hospodársku činnosť registrovaného sociálneho podniku podľa osobitného predpisu.*² V zmysle všeobecne známej zásady „každá živnosť je podnikaním, avšak nie každé podnikanie je živnosťou“ je pre úplnosť nevyhnutné poukázať, rovnako na pojmové vymedzenie živnosti tak, ako ju definuje príslušný právny predpis, a to ako: „živnosťou je sústavná činnosť prevádzkovaná samostatne, vo vlastnom mene, na vlastnú zodpovednosť, za účelom dosiahnutia zisku alebo za účelom dosiahnutia merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, ak ide o hospodársku činnosť registrovaného sociálneho podniku podľa osobitného predpisu, a za podmienok ustanovených týmto zákonom.“³ Platobná neschopnosť fyzickej osoby je stav ovplyvňujúci zásadným spôsobom podnikanie ako právnickej osoby, tak osoby podnikajúcej na základe živnostenského oprávnenia a až na ojedinelú výnimku vystupujú v prípadnom konaní súvisiacim s riešením platobnej neschopnosti fyzickej osoby v rovnakom postavení. Platobná neschopnosť je vo sfére podnikania nežiadúci koncept, ktorý by mal absentovať v ideálnych podmienkach pri zachovaní odbornej starostlivosti v súvislosti so základnými princípmi podnikania a to hlavne zámerom dosahovať zisk. Keďže táto skutočnosť je bežnou súčasťou života v spoločnosti a neodmysliteľnou súčasťou podnikania, zákonodarcia musel zaviesť spôsob, akým túto situáciu regulovať a legislatívne upraviť proces, ktorý majetkovo-právne vzťahy veriteľa a dlžníka vysporiada.

Z historického hľadiska pôvod inštitútu platobnej neschopnosti v podmienkach Slovenskej republiky nachádzame v právnom predpise zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní (ďalej len „zákon o konkurze a vyrovnaní“), ktorý pojmovo vymedzoval výlučne stav „úpadku“, pod ktorý subsumoval pojem predĺženie bez jeho právneho vymedzenia. Vo svojej platnej a účinnej podobe zákon o konkurze a vyrovnaní výslovne nedefinoval platobnú neschopnosť, ani podmienky v zmysle ktorých sa fyzická osoba stáva platobne neschopnou. K ozrejmeniu pojmu platobnej neschopnosti a inštitútu oddĺženia fyzickej osoby právny poriadok Slovenskej republiky došiel až zrušením zákona o konkurze a vyrovnaní a jeho nahradením novým právnym predpisom, a to zákonom č. 7/2005 o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o konkurze a reštrukturalizácii“). Nová právna úprava transformovala staré právne inštitúty do novej podoby spolu s novými spôsobmi riešenia úpadku ako právnických, tak aj fyzických osôb. Najvýraznejšou zmenou bolo zavedenie inštitútu oddĺženia, ako spôsobu riešenia platobnej neschopnosti fyzických osôb a to aj zo

² PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník – Komentár*. 5. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2016, s. 10.

³ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Hospodárske právo – I. diel*. Bratislava : Vydavateľstvo Wolters Kluwer SR, s.r.o. 2019, s. 80.

záväzkov, ktoré vznikli v súvislosti s podnikateľskou činnosťou. Prijatá legislatíva prešla procesom výrazného rozvoja pojmotvorby, keď zákonodarca ponúkol jasnú a exaktne presnú definíciu kľúčových pojmov, ako je platobná neschopnosť či predĺženie.

Podoba procesu oddĺženia fyzickej osoby ostala nedotknutou až do novely zákona o konkurze a reštrukturalizácii, ktorá nadobudla účinnosť dňa 1.3.2017, kedy tento inštitút prešiel kompletnou štruktúrnou reformou použitím separácie na dve formy spôsobu oddĺženia, a to formou konkurzu a splátkovým kalendárom. Stručný prehľad od genézy inštitútu oddĺženia fyzickej osoby až po jeho recentnú úpravu a vplyv na podnikanie ponecháva otvorenú možnosť na voľnú úvahu, či zavedený inštitút napĺňa zámer, ktorý mienil zákonodarca pri jeho prijímaní.

Právna úprava oddĺženia fyzickej osoby je v spoločnosti pertraktovanou témou, ktorá vzbudzuje vlnu odporu a paradoxne aj súhlasu. Právny inštitút oddĺženia fyzickej osoby je dôležité podrobiť skúmaniu kritickým myslením, keďže v jednoduchom právnom inštitúte sa skrýva potenciálny rozpor so základnými ustanoveniami Ústavy Slovenskej republiky a porušenie právnych zásad, na ktorých stojí právny štát, akým sa Slovenská republika seba identifikuje. Ako bude ďalej podrobne rozvedené, ide o inštitút, ktorý výrazným spôsobom zasahuje do vlastníckych práv a vyvoláva úvahu, či takáto miera zásahu je v súlade s tým, čo Ústava Slovenskej republiky dovoľuje, ako primeraný zásah, ktorý by úspešne prešiel testom proporcionality v prípadnom konaní pred Ústavným súdom. Nevymáhateľnosť pohľadávok spôsobená oddĺžením fyzickej osoby totiž zasahuje do princípu právnej istoty implicitne zakotvenom v článku 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky⁴, ktorý definujeme ako „stav, kedy je možné spoľahnúť sa na právo a jeho predvídateľnosť“ a rovnako neprimerane zasahuje do ústavného práva garantujúceho ochranu vlastníckeho práva pred neprimeraným zásahom v článku 20 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky, definujúc ako: „*vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za primeranú náhradu.*“⁵. Úvahu o tom, či táto forma zásahu do vlastníckeho práva je primeraná je možné posúdiť z rôznych hľadísk a na základe množstva parametrov, ale pre účely zistenia vplyvu na podnikanie podnikateľov je najúčelnejšie zhodnotenie z pohľadu reparability, teda náhrady za takéto zásadne absolútne obmedzenie vlastníckeho práva. K dispozícii je príležitosť komparácie právneho inštitútu oddĺženia fyzickej

⁴ „Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.“

⁵ Článok 20 ods. 4 Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

osoby v rôznych časových obdobiach a zhodnotenie ich efektívnosti a primeranosti zásahov do vlastníckeho práva.

2 Oddĺženie „po starom“

Inštitút oddĺženia fyzickej osoby vznikol prijatím zákona o konkurze a reštrukturalizácii v platnom znení od 14.1.2005 a v takmer nezmenenej podobe vydržal v účinnosti až do 28.2.2017. Nový právny predpis zaviedol komplexnú definíciu platobne neschopnej osoby, ako toho: „*kto nie je schopný plniť 30 dní po lehote splatnosti aspoň dva peňažné záväzky viac ako jednému veriteľovi. Za jednu pohľadávku pri posudzovaní platobnej schopnosti dlžníka sa považujú všetky pohľadávky, ktoré počas 90 dní pred podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu pôvodne patrili len jednému veriteľovi. Ak peňažnú pohľadávku nie je voči dlžníkovi možné vymôcť exekúciou, alebo ak dlžník nesplnil povinnosť uloženú mu výzvou podľa § 19 ods. 1 písm. a), predpokladá sa, že je platobne neschopný.*“⁶ a historický prvý raz bolo umožnené fyzickej osobe nepodnikajúcej, možnosť vysporiadania svojich záväzkov prostredníctvom inštitútov insolvenčného práva a to formou konkurzného konania. Opomínanou skutočnosťou je fakt, že právna úprava zákona o konkurze a reštrukturalizácii v tej dobe pri platobnej neschopnosti nerozlišovala právnickú a fyzickú osobu. To malo za následok, že aj napriek špeciálnym ustanoveniam v štvrtej časti uvedeného zákona sa v dominantnej časti proces oddĺženia spravoval ustanoveniami druhej časti zákona, ktoré upravovali podmienky a pravidlá konkurzu právnickej osoby. Právna úprava tak krátkeho rozsahu po obsahovej stránke, ale vydržala v takmer nezmenenej podobe po dobu 12 rokov a vďaka striktným pravidlám druhej časti zákona, od ktorej prebrala väčšinu generálnych ustanovení, sa do procesu oddĺženia fyzickej osoby v tej dobe začlenili dôležité princípy, ktoré sa odrazili vo sfére úpravy majetkovo-právnych vzťahov veriteľa a dlžníka (vymáhanie pohľadávok).

2.1 Zásada majetnosti

Konkurzné konanie sa v zmysle ustanovení zákona o konkurze a reštrukturalizácii začína na návrh dlžníka alebo niektorého z veriteľov dlžníka. K transformácii na konkurz formou jeho vyhlásenia, musel dlžník splniť „*zásadu majetnosti*“, ktorá v zmysle ustanovení

⁶ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2015, s. 9.

zákona bola obligatórnou náležitosťou návrhu na vyhlásenie konkurzu. Výšku preddavku, ktorú musel dlžník zložiť ustanovil osobitný predpis, a to Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 665/2005, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „*Vyhláška*“), ktorá navrhovateľovi v podobe dlžníka fyzickej osoby ustanovila povinnosť zložiť súdu sumu 1659,70 EUR⁷. Tento preddavok slúžil na úhradu nákladov konkurzného konania a ako odmena pre správcu za vedenie konkurzu do konania prvej schôdze konkurzných veriteľov. Nachádzame tu jeden z dôležitých faktorov a to skutočnosť, že úspešne absolvovať proces oddlženia nebolo možné bez počiatočného majetku, pretože samotný inštitút nemal za účel zbaviť dlžníka všetkých dlhov bez možnosti reparability veriteľov. Zákon predpokladal a vyžadoval existenciu majetku vo vlastníctve dlžníka a predikoval, že v konečnom dôsledku ukončením konkurzu sa dospeje aspoň k čiastočnému uspokojeniu pohľadávok všetkých prihlásených veriteľov. Z toho dôvodu táto podmienka vylúčila možnosti špekulatívneho konania dlžníkov, ktorí by sa s nepoctivým zámerom snažili zbaviť všetkých svojich dlhov na úkor svojich veriteľov. Významná skutočnosť v súvislosti so snahou dodržiavať ochranu vlastníckeho práva garantovanú Ústavou Slovenskej republiky a jeho obmedzovanie výhradne v primeranej miere za podmienky primeranej odplaty, čo v prípade oddlženia je aspoň čiastočné uspokojenie všetkých prihlásených veriteľov.

2.2 Kombinovaný typ konania

Špecifikom vyhláseného konkurzu bola kombinovaná hybridnosť konania, kde na jednej strane evidujeme konkurzný typ konania a na druhej strane konanie o oddlžení vo forme splátkového kalendára. Zámerom konkurznej časti bolo speňažiť dostupnými spôsobmi, v zmysle zákona, všetok majetok vo vlastníctve dlžníka, ktorý vlastnil do rozhodujúceho dňa, teda vyhlásenia konkurzu a všetok majetok, ktorý nadobudol aj po dni v ktorom bol vyhlásený konkurz.⁸ Tento majetok mal slúžiť hlavne na pokrytie nákladov konkurzného konania do času speňaženia majetku dlžníka a maximalizáciu miery uspokojenia prihlásených a zistených veriteľov. V prípade, že konkurzné konanie bolo skončené z dôvodu splnenia konečného rozvrhu výťažku dlžníka do účinnosti Zákona o konkurze a reštrukturalizácii v znení účinnom

⁷ Ustanovenie §8 ods. 1 Vyhláška č. 665/2005 Z.z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov účinný do dňa 28.2.2017

⁸ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2015, s. 605.

do dňa 28.02.2017, dlžník pristúpil na konanie o oddĺžení, ktorého predmetom bola trojročná skúšobná doba, ktorá bola naviazaná na druhý typ konania a to splátkový kalendár. Dlžník po povolení oddĺżenia, mal povinnosť uhrádzať počas skúšobnej doby 3 rokov na konci každého skúšobného roka časť zarobenej mzdy. Tieto úhrady v konečnom dôsledku mali byť určené na uspokojenie všetkých prihlásených veriteľov so zistenými pohľadávkami, v čo najvyššej možnej miere. Tento kombinovaný typ konania preto podporoval zásadu majetnosti a mal byť zárukou vymożenia, čo najväčšej miery finančných prostriedkov pre uspokojenie veriteľov, teda stále právna úprava smerovala k určite miere ochrany vlastníckeho práva na strane veriteľov.

2.3 Poctivý zámer

Explicitne v platnej právnej úprave v danej dobe neexistovala definícia pojmu „*poctivý zámer*“, jeho existenciu si odvodzujeme implicitne zo špeciálnych ustanovení uvedených v štvrtej časti zákona, definujúcich inštitút oddĺżenia fyzickej osoby. K myšlienke a prejavu poctivého zámeru sa musel dlžník zaviazat' písomným prehlásením a odôvodnením už v čase podania návrhu na vyhlásenie konkurzu a to tvorilo obligatórnu prílohu k predmetnému návrhu⁹. Faktické preukázanie poctivého zámeru bolo pretavené do vytvorenia trojročnej skúšobnej doby, počas ktorej musel úpadca uhrádzať zo mzdy časť svojho zárobku, prípadne zisku, keďže zákon predpokladal a kládol na vedomie dlžníkovi, že v prípade, ak pôjde o možnosť získania finančných prostriedkov môže so súhlasom správcu založiť živnosť a podnikat'. Dlžník musel ďalej preukazovať ochotu a schopnosť uspokojiť aspoň čiastočne svojich veriteľov, nakoľko po skončení konkurzu správca súdu oznamoval skutočnosť, či si úpadca plnil svoje povinnosti riadne, včas a tak ako mu boli uložené súdnym rozhodnutím pri vyhlásení konkurzu a literou zákona. Až na základe správy správcu konkurznej podstaty mohlo následne dôjsť k povoleniu oddĺżenia. Zákonodarca, tak na dlžníka v zmysle ochrany práv veriteľov kládol obzvlášť dôkladný záujem, aby bolo v záujme dlžníka snaha uspokojiť veriteľov, aspoň čiastočne.

⁹ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2015, s. 1230.

2.4 Viacstupňové konanie a rozhodnutie o oddlžení

Prezieravým spôsobom zákonodarca zamedzil zneužívaniu oddlżenia, ktorým by sa dlžníci mohli zbaviť všetkých svojich dlhov v rozsahu v akom neboli uspokojení v konkurze, a to selekciou na dve samostatné konania. Prvým konaním bol samotný proces konkurzu po skončení ktorého súd posudzoval na základe správania dlžníka a dôvodu ukončenia konkurzu možnosť povolenia oddlżenia dlžníka a následne ustanoviť skúšobnú dobu. Dlžník totiž musel vynaložiť priamu snahu o uspokojenie veriteľov aspoň čiastočne, keďže skutočnosť, žeby konkurz skončil z dôvodu, že nepokryje náklady konkurzu by znamenala, že dlžník nemá právo na oddlžení aj napriek tomu, že prešiel zdĺhavým a častokrát aj niekoľkoročným procesom vedeného konkurzu na svoj majetok¹⁰. Zaslúžilosť v kombinácii s deklarovaným poctivým zámerom znamenalo vytvorenie skutočnosti v ktorej nestačilo byť na strane dlžníka pasívnym účastníkom konania. Na stranu veriteľa nebola kladená taká miera zodpovednosti, ktorá by nadmieru prevažovala nad získaným finančným plnením.

2.5 Vplyv na vlastnícke práva veriteľa

Ohrozeným v prípade inštitútu oddlżenia sú vlastnícke práva garantované Ústavou Slovenskej republiky v spojení so zásadou právnej istoty vyvolávajúc otázku, či je takýto zásah do vlastníckych práv nevyhnutný, v primeranej miere a za dostatočnú náhradu?

Zámerom zákonodarcu bolo chrániť spoločnosť pred nevítaným fenoménom „*dlhovej pasce*“, ktorý sa prejavuje neschopnosťou človeka splácať vlastné záväzky, ktoré musí uhradiť ďalším záväzkom, ktorý avšak bez novovytvoreného záväzku vo väčšej miere nie je schopný splniť. Týmto postupom sa dostáva do nekonečného kruhu, kde dlžník má len obmedzenú hranicu vrchného príjmu, ktorý dokáže dosiahnuť a v prípade, že ten nepostačuje na úhradu záväzkov, ktoré priebežne narastajú vplyvom zákonných alebo zmluvných sankcií, takáto osoba by sa za pretrvávajúceho stavu už nikdy nebola schopná zapojiť do riadneho spoločenského života. Teda zachovanie a pretrvanie minimálnej úrovne prežitia obyvateľa v spoločnosti, jeho opätovné zaradenie do spoločnosti a ochrana práva na dôstojný život bola uprednostnená pred ustupujúcim právom veriteľom na úplne uspokojenie svojich pohľadávok.

Veriteľ v zmysle profesionality predikovanej Obchodným zákonníkom bol navyše k tomu zaťažený absenciou tolerantnosti prípadnej nezalosti práva, ak jeho vlastnícke právo

¹⁰ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2015, s. 1228.

bolo týmto inštitútom obmedzené. Táto profesionalita sa prejavovala najdôraznejším spôsobom pri prekludovaní práva, v prípade, že veriteľ svoju pohľadávku v konkurze neprihlásil v zákonom stanovenej lehote.¹¹

Na druhú stranu právna úprava oddĺženia bola striktne nastavená a kládla vysoké nároky pre dlžníka a na celý proces konkurzu, aby bol morálny aspekt pretavený do podoby poctivého zámeru dlžníka. Oddĺženie bolo úpadcovi povolené len v prípade, že konkurz skončil splnením konečného rozvrhu výťažku všeobecnej podstaty nezabezpečených veriteľov, čím došlo k minimálne čiastočnému uspokojeniu pohľadávok všetkých prihlásených veriteľov. V opačnom prípade, ak došlo k ukončeniu konkurzu pre nedostatok majetku úpadcovi oddĺženie nebolo povolené a pohľadávkam veriteľov sa obnovovala pôvodná splatnosť a boli opätovne vymáhateľné v rozsahu v akom neboli uspokojené v konkurze. Toto riziko, ktorému sa dlžník vyhlásením konkurzu na svoj majetok vystavoval, vytvorilo významnú garanciu právnej istoty a ochrany vlastníckeho práva veriteľov, keďže vlastnícke právo bolo obmedzené na základe zákona, v nevyhnutnom rozsahu a za primeranú odplatu. Všetky podmienky uvedené v predchádzajúcich častiach vytvárali precízne vypracovaný koncept inštitútu oddĺženia, ktorý avšak nebol často dlžníkmi využívaný pre vysoké nároky a potrebnú ochotu preukázania poctivého zámeru a existencie majetku.

3 Oddĺženie „osobným bankrotom“

Dňa 1.3.2017 nadobudla účinnosť novela zákona o konkurze a reštrukturalizácii, ktorá od základov zmenila štruktúru a fungovanie oddĺženia fyzickej osoby ako právneho inštitútu. Štvrtá časť zákona bola rozšírená o rad nových ustanovení a celý proces, až na pár ojedinelých výnimiek, sa spravoval výlučne týmito špeciálnymi ustanoveniami. Novela zákona bola prijatá s úmyslom naštartovania ekonomiky odbremením ľudí od ich záväzkov, ktoré nemohli nikdy aj pri všetkej snahe uhradiť a odbremeniť zahltené okresné sudy, ktoré sa nachádzali pod ťarchou vyše 3,7 miliónov vedených exekučných konaní. Zatiaľ, čo inštitút oddĺženia fyzickej osoby v predchádzajúcej forme využili tisícky ľudí za jeho 12 ročnej existencie, v prípade jeho novelizovanej formy sme svedkami v podmienkach Slovenskej republiky oddĺženia priemerne 25.000 dlžníkov ročne, pri plnej vyťažnosti okresných súdov a centier právnej pomoci, ktoré sú zahltené podanými návrhmi dlžníkov. V nasledujúcich častiach si uvedieme skutočnosti,

¹¹ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2015, s. 258.

ktorými je právna úprava špecifická a opätovne posúdime, aký vplyv mala a má na vlastnícke práva veriteľov.

3.1 Pluralita spôsobov oddĺženia

Pokiaľ predchádzajúca právna úprava sa vyznačovala singulárnym hybridným konaním subsumujúcim v sebe ako konkurz, tak splátkový kalendár, zákonodarca v novej právnej úprave zvolil separáciu a vyčlenenie na dve, na sebe nezávislé, nekombinujúce druhy konania. Zachoval tak možnosť osobám, ktoré vlastnia majetok a fenomén dlhovej pasce ich ešte v plnej miere nezasiahol, aby ochránili svoj majetok, ktorý majú vo vlastníctve a formou splátkového kalendára uhradili určitý rozsah svojich záväzkov. V prípade splátkového kalendára je povinnosťou dlžníka v 5 ročnej lehote splniť aspoň 30% záväzkov veriteľov, ktorých uviedol v zozname veriteľov¹² a miera uspokojenia musí byť aspoň o 10% väčšia, než by bola v konkurze¹³, čo je prepočet vykonaný správcov spôsobom spísania súpisovej hodnoty majetku dlžníka odhadnutej odbornou starostlivosťou správcu, navýšenú o 10% jeho súpisovej hodnoty. Oddĺženie splátkovým kalendárom si tak ponechalo všetky ťažiskové výhody v prospech veriteľov z predchádzajúcej právnej úpravy. Štatisticky sa však tieto druhy konaní vyskytujú v desiatkových počtoch, prinajlepšom niekoľkých stovkách ročne.

Zvyšok tvorí v absolútnej väčšine oddĺženie formou konkurzu, ktoré dominuje vo všetkých podaných návrhoch, kvôli prevažujúcemu prospechu v prospech dlžníka a nízko kladených nárokoch na osobu dlžníka voči veriteľovi, ktorému sú prisúdené len povinnosti a správcu, ktorý oproti predchádzajúcej úprave stratil právomoci zasahovať významne do konkurzného konania.

3.2 Singularita konania

Oproti predchádzajúcej pluralite konaní predstavujúcej vyhlásený konkurz nasledujúci ďalším konaním o povolenie oddĺženia, zákonodarca zvolil jednotnejší spôsob, keď samotným vyhlásením konkurzu zároveň oddĺžil dlžníka a zbavil ho všetkých dlhov v rozsahu, v akom nebudú uspokojené v konkurze. Zásluhovosť a zásada poctivého zámeru tak ustúpila do úzadia

¹² ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 3. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2019, s. 1205.

¹³ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 3. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2019, s. 1205.

a veriteľ je tak odkázaný len na prípadne samostatné konanie, ktoré smie iniciovať len veriteľ, kde je dôkazné bremeno na ťarchu veriteľa, aby preukázal nepoctivý zámer dlžníka. Súd naďalej v konkurze neskúma poctivý zámer dlžníka, keďže ho má povinnosť skúmať len pri skúmaní návrhu na vyhlásenie konkurzu, prípadne v samostatnom konaní. Správcovi bolo odobrané právo a zároveň povinnosť informovať súd o poctivom zámere dlžníka a preto ho počas vyhláseného konkurzu neskúma, pre nedostatok kompetencií. Zákonodarca tak umožnil preukázať poctivý zámer dlžníkovi obyčajným, stručným a písomným vyhlásením priloženým k návrhu na vyhlásenie konkurzu¹⁴ a tým zaviazal veriteľa vynaložením enormnej energie pre prípadné preukazovanie opaku vyplývajúceho z rigidného taxatívneho výpočtu konaní, pri ktorom dlžník nemal poctivý zámer a jeho dokazovanie pred súdom v súdnom konaní.

3.3 Absencia oprávnení správcu v konaní

Správca konkurznej podstaty do zavedenia novej formy oddĺženia fyzickej osoby vynikal oprávneniami, ktoré mu zo zákona vyplývali v obsiahlej a rôznorodnej forme. Dohliadal nad zákonnosťou konania, podrobne skúmal doručené pohľadávky veriteľov a v prípade ich rozporu využíval právo popierať ich v časti prípadne celosti, dohliadal nad činnosťou dlžníka, aj na jeho úsilie plniť svoje záväzky v snahe konať v záujme poctivého zámeru, spravoval majetok nadobudnutý ako pred dňom vyhlásenia konkurzu, tak po jeho vyhlásení.

Novelizáciou právnej úpravy došlo k značnému okliešteniu jeho oprávnení v značnom rozsahu. Správca konkurznej podstaty sa tak stal viac pasívnym, než aktívnym „účastníkom“ konkurzu. Najvýznamnejšou úlohou správcu je evidencia prihlásených pohľadávok veriteľov, ktoré však smie skúmať len z hľadiska splnenia obligatórnych náležitosti prihlášky bez ďalšieho skúmania, či možnosti popretia pohľadávky. V konkurze už naďalej nevykonáva priamy dohľad nad dlžníkom a nemá oprávnenie skúmať poctivosť zámeru dlžníka, keďže mu toto oprávnenie explicitne, ani implicitne nevyplýva zo zákona. Jedinými oprávneniami v nezmenenej podobe oplýva správca pri speňažení majetku dlžníka. V súvislosti s vysokým pomerom nemajetných konkurzov je toto oprávnenie stále menej uplatňované správcom konkurznej podstaty v praxi. Následkom toho je skutočnosť, že dozor nad priebehom konkurzu a správaním dlžníka zákonodarca preniesol výhradne na veriteľa.

¹⁴ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 3. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2019, s. 1145.

3.4 Zásada nemajetnosti

Základným predpokladom pre vyhlásenie konkurzu bola v minulosti skutočnosť existencie majetku vo vlastníctve dlžníka, ktorá bola použitá na náklady vedenia konkurzu a odmenu správcu za vedenie konkurzu do prvej schôdze veriteľov, pričom správca mal možnosť disponovať aj majetkom nadobudnutým po vyhlásení konkurzu. Opätovne bola zákonodarcom uvoľnená legislatíva vďaka ktorej na vyhlásenie konkurzu, nie je potrebný žiaden majetok vo vlastníctve dlžníka, priam to zákon predpokladá, keďže zo zákona dlžníkovi štát požičia paušálnu náhradu vo výške 500,- EUR¹⁵ pre správcu, ako odmenu za vedenie konania o oddlžení. Túto sumu ďalej dlžník štátu prostredníctvom mesačných splátok spláca, ale tým dáva širokú možnosť a dostupnosť oddlżenia, pre kohokoľvek. Navyše uspokojenie veriteľov znemožňuje aj skutočnosť, že všetok majetok, ktorý nadobudne dlžník po vyhlásení konkurzu nie je postihnuteľný zákonom a je mimo dispozičných možností správcu a výhradne vo vlastníctve dlžníka.

3.5 Dĺžka konania a rozhodnutie o ukončení konkurzu

Minimálnou dĺžkou vyhláseného konkurzu v predchádzajúcej forme bolo trvanie v rozsahu niekoľko rokov kvôli speňažovaniu majetku, incidenčným konaniam alebo zostavovaniu konečného rozvrhu výťažku. Tento proces bol navyše v konkurzoch ukončených za účinnosti Zákona o konkurze a reštrukturalizácii v účinnom znení do 28.02.2017 predĺžený aj o trojročnú skúšobnú dobu prebiehajúcu po povolení oddlżenia. Aktuálna právna úprava však vylúčila akúkoľvek skúšobnú dobu a skrátila dĺžku trvania na absolútne nevyhnutné minimum. Vyhlásený konkurz za predpokladu neexistencie preukázaného majetku dlžníka a prihlásení pohľadávok veriteľov je možné pre nemajetnosť ukončiť už po uplynutí základnej prihlasovacej doby, čo predstavuje 45 dní od vyhlásenia konkurzu.¹⁶ Priemerná očakávaná doba trvania „osobného bankrotu“ je priemerne 90 kalendárnych dní, vzhľadom na oklieštenosť oprávnení správcu a presunutí zodpovednosti na veriteľov, čím oddlžení posúva do priestoru „super rýchlych“ konaní v komparácii s predošlou právnou úpravou.

¹⁵ Ustanovenie § 7a Vyhláška č. 665/2005 Z.z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení

¹⁶ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 3. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2019, s. 1190.

Právnej istote a ochrane vlastníckeho práva veriteľov na istote nepridáva, ani skutočnosť, že aj napriek tomu, že konkurz skončil z dôvodu, že konkurzná podstate nepokryje náklady konkurzu alebo, že sa v lehote 90 dní neprihlásil žiaden z veriteľov úpadcu je oddĺženie dlžníka platné a nie je to dôvod pre jeho zrušenie. Zrušenie oddĺženia nastáva len v prípade zrušenia konkurzu z dôvodu, že neboli splnené predpoklady pre vedenie konkurzu, čo sa prejavuje aj faktom, že takýto konkurz, by v zmysle platnej legislatívy nemal byť ani vyhlásený.

3.6 Vplyv na vlastnícke práva veriteľa

Kladením rovnakých otázok, ako pri predošlej právnej úprave oddĺženia fyzickej osoby, ktoré majú vyhodnotiť účelnosť a oprávnenosť zavedenej právnej úpravy zhodnotíme aktuálnu právnu úpravu a podrobíme kritickému hodnoteniu vychádzajúc z rovnakých premís zásahu do Ústavou Slovenskej republiky garantovaného práva na ochranu vlastníctva a porušenie právnej istoty za účelom zachovania práva na dôstojný spôsob života človeka a oživenia ekonomiky.

Oddĺženie fyzickej osoby samotné zasahuje neprimeraným spôsobom do vlastníckych práv veriteľov, keď na nich kladie neprimerané nároky a ukladá im povinnosti v ich výrazný neprospech a nadmieru chráni záujmy dlžníka, ktorého nezaväzuje takpovediac žiadnymi povinnosťami. Príkladom je absencia majetku vo vlastníctve dlžníka pre účely vyhlásenia konkurzu, „*super rýchle*“ trvanie vyhláseného konkurzu a zbavenie správcu konkurznej podstaty kľúčových oprávnení, ktorými by mohol disponovať a chrániť práva veriteľov alebo dohliadať na naplnenie ducha zákona.

Najzásadnejším problémom je miera uspokojenia vo vyhlásených konkurzoch a spôsob ich skončenia. Miera uspokojenia v minulosti sa pohybovala na úrovni približných 20% prihlásených pohľadávok, zatiaľ čo v prípade oddĺženia fyzickej osoby podľa novej právnej úpravy sťažka je dosiahnuteľné skončenie konkurzného konania po splnení konečného rozvrhu výťažku. Navyše garantované oddĺženie už v rozhodnutí o vyhlásení konkurzu a jeho nezrušenie pri zrušení konkurzu pre nemajetnosť v spojení so skutočnosťou, že majetok nadobudnutý po vyhlásení konkurzu netvorí konkurznú podstatu, žiadnym spôsobom nemotivuje dlžníka k úhrade svojich dlhov a aktívnej účasti v konkurze.

Záver

Test proporcionality je kľúčový aspekt pri prijímaní novej legislatívy obzvlášť, keď sa predikuje zásah do Ústavou Slovenskej republiky garantovaných práv, najmä vlastníckeho práva. Takýto zásah je evidentný aj v prijatej právnej úprave oddlženia, ktorá zasahuje do všetkých sfér spoločnosti a podnikania. Najväčší vplyv však oddlženie má na podnikateľov, ktorých pohľadávky vo väčšine tvoria záväzky, ktorých sa chcú dlžníci zbaviť. Pre komplexný pohľad na legislatívu zákonodarcu, príspevok ponúka stručnú analýzu kľúčových aspektov oboch foriem oddlženia prijatých za účinnosti zákona o konkurze a reštrukturalizácii s ich pozitívami aj negatívami, ktoré priniesli na proces vymáhania pohľadávok a možnosť ich reálneho vymoženia.

Na základe vyššie uvedeného je zrejmé, že právna úprava pred novelizácie garantovala veriteľom vyššiu mieru uspokojenia a viac právnej istoty a ochrany ich práv, pričom po novelizácii sa táto miska váh obrátila vo výrazný prospech dlžníkov, avšak významne neprimeraným spôsobom. Naskytuje sa otázka, či by prípadným testom proporcionality v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky oddlženie formou konkurzu malo šancu uspieť a preukázať opodstatnenosť svojho zásahu do vlastníckeho práva? Zámerne je totiž oddlženie formou splátkového kalendára vylúčené z tejto úvahy, keďže táto forma ako taká, dokáže vystupovať samostatne a samostatne by predpokladane dokázala splniť kritéria testu proporcionality.

Je skutočne na mieste klásť si otázku, či sledovaný politický zámer pri prijatí novej legislatívy neprevýšil právny a morálny rozmer a či tento inštitút nemal byť opätovne podrobený testu proporcionality a zhodnotil sa s odstupom času jeho účel a dosiahnutý význam.

Zoznam bibliografických odkazov

Knihy

1. ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 2. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2015, s. 1427. ISBN 978-80-89603-36-7
2. ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii – Komentár*. 3. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2019, s. 1456. ISBN 978-80-7400-754-5
3. PATAKYOVÁ, M. a kol. *Hospodárske právo – I. diel*. Bratislava : Vydavateľstvo Wolters Kluwer SR, s.r.o. 2019, s. 351. ISBN 978-80-571-0088-1

4. PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník – Komentár*. 5. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo C. H. Beck, 2016, s. 1696. ISBN 978-80-89603-46-6

Právne predpisy

1. Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
2. Vyhláška č. 665/2005 Z.z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení
3. Vyhláška č. 665/2005 Z.z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov účinný do dňa 28.2.2017

**NOTITIAE NOVAE FACULTATIS IURIDICAE
UNIVERSITATIS MATTHIAE BELII NEOSOLII
ROČNÍK XXV.**

Autor:	Kolektív autorov
Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:	doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.
Predseda edičnej komisie:	JUDr. Monika Némethová, PhD.
Recenzenti:	Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc. prof. JUDr. Ing. Bernard Pekár, PhD. doc. JUDr. Ing. Martin Kubinec, PhD. doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD.
Zostavovateľ:	JUDr. Monika Némethová, PhD.
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Tlač:	online
Návrh obálky:	Mgr. art. Zuzana Ceglédová
Rok vydania:	2021
Počet strán:	502

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

ISBN 978-80-557-1919-1

EAN 9788055719191

<https://doi.org/10.24040/2021.9788055719191>

ISBN 978-80-557-1919-1